

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת נשא תשפ"ב

אספקלריא לחג השבועות תשפ"ב

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

©

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת נשא ולחג השבועות תשפ"ב..... ח

אספקלריא לפרשת נשא תשפ"ב..... ח

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר ..... ח
"יוםם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"..... ח

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים..... י
שער האדם..... י

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר ..... טו
עבודתן מחנכתן..... טו

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק ..... יז
מנהגי ברכת כהנים..... יז

הערות בפרשה / הרב שלום פולק, ירושלים ..... כד
טעם השילוח - העושה עבירה בצענא הקב"ה מפרסמו..... כד
הקב"ה רוצה את הרצון..... כה

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' ..כו
פניני עיון בפרשת נשא..... כו

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב ..... לא
ביאור ראיית השלטה"ג להתיר יציאה לרה"ר בפאה נכרית..... לא
ופרע את ראש האשה (ה, יח)..... לא

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס ..... לה
הברכה בדבר הסמוי..... לה
יברכך ה' וישמרך (ו, כד)..... לה

יש מאין/ הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' ..... לט
ויחנו במדבר סיני (ו) המשך נושא עליותיו וירידותיו דמשה להר מתי היו לט

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס וביום השבת והשולחן כהלכתו
והמועדים כהלכתם, רב קהילות בני הישיבות וביהכנ"ס היכל יוסף שלו' רמת בית
שמש ג .....

יו"ט שחל במוצאי שבת- ידיעות חשובות בהלכה..... מא

מאור שעשועי – תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
מד .....

המברך מתברך..... מד

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד .....

לא לאבד שליטה מפאת התפקיד..... מה

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית .....

מקום דירת גירי הצדק..... נ

החילוק בהבאת הנשיאים את הכפות מלאות קטורת לבין הבאת הקערות

והמזרקים רקים ללא סולת..... נ

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק .....

ביאור מחלוקת רש"י ורמב"ן בענין נושאי יתדות ומיתרים..... נב

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן ....

פניני תרגום יונתן פרשת נשא..... נה

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי .....

כוחה ומעלתה של אחדות! | גילוי אליהו ביער – וקבלת שתי ידיעות

ממנו!!!..... סה

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס

ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים .....

המדבר לשון הרע הוא ככופר בעיקר ומסלק השראת השכינה, לכן המצורע

חמור ומסולק מחוץ לג' מחנות"..... סז

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד .....

ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת' | ביאור שורש 'נשא'..... סט

אספקלריא לחג השבועות תשפ"ב..... עד

אספקלריא לחג / ישראל אברהם קלאר .....

יחזיק בעץ התורה ויחיה..... עד

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... עז
"אלפיים שנות תודה" (האם תמו בזמן אברהם אבינו או במ"ת), ביסוד נפש
החיים שבלי תורה יחזור העולם לתוהו ובוהו.....עז

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר ..... פז
כל חפצך לא ישוו בה.....פז

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על
הלכות המועדים וחדשי השנה ..... צא
הדלקת נר להבדלה בשבועות שחל במוצאי שבת.....צא

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות
בת ישראל' ..... צב
חג השבועות תשפ"ב - זמן מתן תורתנו.....צג
יסודות הלכות יום טוב.....קטו
"התורה הקדושה" - קובץ פיסקי הלכה בעניין השמירה על קדושת ספרי
קודש.....קיט

הערות בפרשה / הרב שלום פולק, ירושלים ..... קכב
הטעם שלא קבלו ביום הראשון משום חולשא דאורחא, והלא נסעו ע"י ענני
הכבוד.....קכב
למה כפה הקב"ה על ישראל ההר כגיגית.....קכב
איך עקר הקב"ה הרים בשבת.....קכג
הטעם שהוקדמו הנשים לפני הגברים במתן תורה.....קכה
הכוונה בטענה שאכלו המלאכים בשר בחלב אצל אברהם.....קכה
הטעם שלא רצו הגויים לקבל התורה, הלא ממילא אסורים בזה משום ו'
מצות בני נח.....קכה

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"א"ס ..... קכז
קבלת התורה- במיוחד בשבילך.....קכח

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"א"ס ..... קלב
נעשה ונשמע - סוד הביטול!.....קלב

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
סופרים ..... קמא
תלמוד תורה, ידיעת התורה, ולימוד תורה באיכות", הסדר הראוי בזה. קמא

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) קמו

אלו דברי חז"ל אומרים כלל ישראל בכל יום והם מדריכים אותנו איך להמשיך חג השבועות על כל השנה?.....קמו

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית ..... קנ
שבועות - יום הדין..... קנ
פנינים..... קפז

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד ..... רסט
בענין קבלת התורה באהבה ובשמחה, ובביאור הענין של "לכם" בחג השבועות..... רסט

מצוות הארץ במגילת רות / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות' ..... רעב
מצוות הארץ במגילת רות..... רעב

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית ..... רפא
אשר בחר בנו..... רפא

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית ..... רצא
הנשאר לישראל מהלוחות ראשונות אחר שבירתן..... רצא
כשלא הביאו שתי הלחם מתי יקריבו מנחה חדשה..... רצא

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ..... רצג
איכות של שירה לא נמדדת לפי תוכנה - כי אם לפי המצב והתנאים בה נאמרה. | אני עבדך בן אמתך - רמז לרות..... רצג

עצי שיטים / הרב שמואל יוסף שטרן, מח"ס 'אוצר נחמד' וש"ס ..... רצה
מנין בני ישראל ומנין אותיות התורה - ששים רבוא..... רצה

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס ..... שד
'שם תהא קבורתכם'..... שד

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן .... שו
פניני תרגום יונתן חג השבועות - מעמד הר סיני ועשרת הדברות..... שו

פניני תרגום מגילת רות ..... שטו

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי ..... שכו
שבועות - חג או יום דין..... שכו

צוף התורה / הרב נעם לסר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים ..... שכח

חג מתן תורה או חג עוגת גבינה.....שכח

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער ..... של

הצלחת השנה תלויה במזג האויר בשבועות.....של

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים ..... שלג

עיקר נתינת התורה הוא כדי שלא נדבר לשון הרע, וע"י קרבתנו לפני ה' בהר סיני כבר זכינו למעלה זו.....שלג

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק ..... שלו

מצוות זכירת מעמד הר סיני.....שלו

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד ..... שמא

ליתן פרחים וענפי אילנות במים בשבת ויו"ט.....שמא

שתו ושיכרו / הרב שמואל נוסבוים ..... שמד

במשוך היובל המה יעלו בהר.....שמד

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף שמז

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי ..... שמז

חימום תבשיל בשבת.....שמז

חינוך ..... שנא

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. .... שנא

איך מכינים לקראת חג השבועות?.....שנא

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי ..... שסב

נקודת ההתחלה.....שסב

חידות.....שסד

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ ..... שסד

כתב חידה לפרשת.....שסד

פיתרון כתב החידה לפרשת : ".....שסד

אספקלריא לדף היומי.....שסה

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת ..... שסה

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב.....שסה

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים.....שסז

סיפור.....שעו

סיפור מיוחד לחג השבועות / הרב ג.א. .... שעו

'שנפשו קשורה בנפשה של תורה' - סיפור שהוא חוויה מטלטלת!!.....שעו

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק ..... שפח

סטירה שכזאת... - סיפור מיוחד ומפעים לחג השבועות.....שפח

אספקלריא לפרשת נשא ולחג השבועות תשפ"ב

אספקלריא לפרשת נשא תשפ"ב

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גוי. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא
נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"

במדרש שוחר טוב נאמר: "אמר ר' ברכיה, אף אבותינו הראשונים קבעו את המשנה, שהיו
יושבין ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".

למה הכוונה?

חלק מהמפרשים (מהרי"ב, רמ"ג, ועוד) נוקטים:

שהכוונה לקיץ וחורף. כשהיה לילה ארוך או יום ארוך הם נצלו אותו ללימוד.
יש שצינו בזה למה שהמדרש אומר (במזמור י"ט) שמתקופת ניסן עד תקופת תמוז היום
"לווה מן הלילה", ומתקופת תשרי עד תקופת טבת הלילה "לווה מן היום".
ואולי אפשר לקשר זאת עם מה שנאמר בעירובין (סה.), שאחר הדיון אם הלילה נברא
לשינה או לגירסא, אומרת הגמרא: "רב אחא בר יעקב יזיף ופרע", ומפרש רש"י: "היה קובע
לו לשנות כך וכך פרקים ביום, והיה רגיל לעסוק ביום, ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום
ופורע קביעות עתו בלילה".

*

והרא"מ כתב פירוש אחר לדברי המדרש:

שהכוונה שקבעו ללמוד בהתחלת היום קודם שיאיר היום, וכן בהתחלת הלילה מעט
קודם הלילה.

לפי דבריו יש כאן מקור מדרשי לעניין הקבלי הנשגב לחבר יום ולילה בלימוד התורה -
ואכן כך מפרש רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו "חיים טובים", שעניינו על פי הזוהר הקדוש
לקשר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום.

ראה בזוהר הקדוש פרשת בשלח, דף מו ע"א.

*

אם נתבונן בלשון המדרש נראה שדברי רבי ברכיה פותחים ב"אף", דהיינו - דבריו באים
להוסיף על מה שנאמר במדרש קודם לכן.

נביט אפוא בדברי המדרש שקדמו למאמר זה, והנה נאמרו שם דברי בר קפרא ”כל מי שהוא קורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה”. פירוש זה מוציא מכלל ההבנה הרווחת ש'יומם ולילה' פירושו 'כל היום וכל הלילה', וקובע פירוש חדש: שההקפדה היא ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, מבלי להתייחס למשך הזמן.

מעתה נראה, שכוונת רבי ברכיה לומר, שגם אבותינו הראשונים היו מקפידים ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, ולכן כאשר קבעו את משנתם בשעות היום - היו דואגים להתחיל בעוד לילה, וכאשר קבעו את משנתם בשעות הלילה - היו דואגים להתחיל בעוד יום.

*

אגב, יצויין שבעצם הלשון 'קבעו את המשנה', יש שפירשו שהכוונה לומר: אבותינו הראשונים שחיברו את ששת סדרי המשניות.

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

שער האדם

עַד מְלֵאת הַיָּמִים אֲשֶׁר יִזִּיר לָהּ קֹדֶשׁ יִהְיֶה גְדֹל פֶּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ (ו, ה)

המעלה והחסרון בריבוי שער

בנדרים (ט:) תניא, אמר שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו, בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה. אמר לי, רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחו עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו, רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה, העבודה, שאגלחך לשמים. מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו. בני, כמוך ירבו נזירי בישראל, עליך הכתוב אומר 'איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'. ומבואר ממעשה זה, שעיקר מעלת הנזירות היא, מה שמעמיד את תכלית השער לגילוח.

אכן, עצם הנידון בין שמעון הצדיק לנזיר זה, מגלה שיש יופי לאדם בגידול שער, ולכך אמר שמעון הצדיק שנדר הנזיר ש'אגלחך לשמים' נחשב 'השחתה' ל'שערך הנאה', כי הגילוח ממעט יופיו, וכן מצינו גם (יבמות מח.) בביאור הציווי לפת תואר 'וגלחה את ראשה'. ואמנם מצינו בסוטה (ט.) שאבשלום נתגאה בשערו, וכפי שתיארו הכתוב (שמואל ב' יד כו) 'וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל וגו' ובגלחו את ראשו, והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים'. ולאבחנה זו, יש תפיסה בצד אחר של נדר הנזירות, והוא בהיות יופי השער 'נזר א'להיו על ראשו'.

אמנם לאידך שנינו (סנהדרין כב:) 'מלך מסתפר בכל יום, שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך. כהן גדול מערב שבת, הואיל ומשמרות מתחדשות [והתספורת היא יופי ופאר לכהן גדול]. כהן הדיוט אחד לשלשים יום, דכתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם'. הרי שהיופי הוא בהסרת השערות, ואדרבא ריבויים נחשב 'גידול פרע'. וכתב כתב השל"ה הקדוש (נשא תו"א יא) 'שהשער הגדול ביותר, או הגלוח הגמור, יפסיד תואר בן אדם, ואינו מבקש תאוה, מה שאין כן בדרך אמצעי מסלסל בשערו'.

גדר החילוק בזה נמצא בדברי הרמב"ם (ביאת מקדש סוף פ"א), שאסור לישראל להכנס לעזרה פרוע ראש, שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול, אבל אם גדל שערו עד שנעשה מחלפת, ואינו דרך ניוול, מותר להכנס לעזרת ישראל, ומבואר שריבוי שער יש בו יופי רק כאשר נעשה מחלפות, והיינו שעצם ריבוי השער נחשב 'פרע', ורק אם נוסף בו סידור, אזי הוא נעשה נוי לאדם, כאשר 'קווצותיו סדורות לו תלתלים'.

צורת השער

והנה פנימיות צורת השערות, מבוארת בדברי רבנו בחיי כאן, 'הנזיר הוזהר בתגלחת לפי ששערותיו של אדם הם כוחו, וכן בשמשון (שופטים טז יז) "אם גלחתי וסר ממני כוחי", ואין להם סוף, והם גדלים כל ימי חיי האדם, גם אחר מותו אם יעמוד במקום לח, וכל זה ירמוז לענפי השם ונטיעותיו וכוחותיו, שהם הויות דקות ופנימיות, והן עשויות כעין חוטי שלהביות המתפשטות לכל צד, ואין להם סוף ותכלית ואין להם קץ, ועל כן נצטוו לגדלם, הוא שאמר "גדל פרע שער ראשו", והוזהר שלא יכרות אותם "כי נזר אלהיו על ראשו", ואם יכרות שער ראשו שהוא דוגמת הנטיעות יהיה כמקצץ ומפריד השם מענפיו.

והיינו, שכל שער יש לו צורת צינור, בו מושפע השפע העליון, ובו הוא מצטמצם כראוי ליכולת קבלתו, ועל ידי קבלת הנזירות, והרחקתו מן התאוות, נעשה 'קדוש הוא לא'להיו', וכבר כתב במסילת ישרים (פכ"ו) שענין הקדושה כפול הוא, תחלתו עבודה וסופו גמול, תחלתו השתדלות וסופו מתנה. תחלתו הוא מה שהאדם מקדש עצמו, וסופו מה שמקדשים אותו, כמו שאמרו חז"ל (יומא לא.). אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה. מלמטה מקדשים אותו מלמעלה.

נמצא איפה ששערות הנזיר, שהן דרכי שפע הקדושה, נעשות לו 'נזר א'להים', דהיינו שמגביהות קומתו הרוחנית, כשם שהכתר מוסיף על קומת האדם, כי בנזירותו מתעלה ומתגדל האדם, ונעשה ראוי לקבל במתנה את הקדושה העליונה, כגמול לעבודתו בקידוש עצמו.

וכבר קדם נזר זה ונחבש לראשו של אדם, כמו שכתב השל"ה הקדוש (נשא תו"א יא) 'נזר אלהיו עליו, כלומר נכנס בגדר אדם הראשון קודם שחטא, שלא היה זר, ואז היה נזר אלהיו בלי שום אמצעים, יותר מהכהן הגדול שהוצרך לשמן המשחה לקדשו. והיינו, שהנזיר שהבדיל עצמו מהתאוות, והתקדש לשוב למצב האדם לפני החטא, הוא הראוי ל'נזר אלהיו'.

שער הנזיר

^א הרמ"ק (פרדס רימונים לא ח) הרחיב לבאר, כי חלקי הראש עומדים כנגד שלש ההנהגות העליונות, והם בקרום של מוח, והעצם החופה, והעור שעליו, רמז לכתר עליון, ולכן יש בו שערות, לרמוז אל שורשו העליון. והם עולמות וצנוריות המתפשטות מכח האין סוף הנעלם בתוכו, להראות מעלתו וכחו, ולכל אחד משער הראש גומא בפני עצמו ויניקה בפני עצמה, להראות עוצם וגבורת ההשפעה העליונה, שממנו שואבים כל הנאצלים שפע מקור המקורות אין סוף אשר אין לפניו צרות עין כלל. וביאר שם שבזה חלוק שער הגוף שיש בו לכל שער תעלה בפני עצמו, ואין מצטרך אל חבירו, כי אין עניות במקום עשירות, משא"כ בשאר שערות הגוף. וידוע כי כל שער ושער עולם בפני עצמו, ויש שורש נעלם המתאחד בסבתו, כמו שהוא השער, שכל מה שיכנוס במקורו שבתוך העור, מתקרב אל מציאות טבע הבשר.

^ב ראה בביאור הגר"א לספד"צ שהשערות הם הצנורות שדרכם עובר מבוע מים ממוחא סתימאה הנקרא 'ים הגדול', והשער בוקע מעין ונחל להתפשטות החסד אחר גניזת האור שנקראת 'סירוס'.

^ג ראה שם שביאר בזה את ענין קרבן הנזיר ביום התגלחתו, כי בכלות זמן הנזירות, כאשר ישוב להיות כשאר בני אדם, אזי מסתלק ממנו הנזר, והרי זה כאדם הראשון שהוצרך להביא קרבן אחר שחטא, כמו שאמרו (שבת כח:): 'שור שהקריב אדם'.

והנה בצרור המור נתן טעם למצוות הנזיר 'תער לא יעבור על ראשו', לפי שהיא מדת הדין כאמור (ישעיה ז כ) 'יגלח ה' בתער השכירה'. ובוזה קדוש יהיה, דבק בשם ה', גדל פרע שער ראשו, לפי שהשער באיש הוא הודו והדרו. כדוגמא של מעלה, כדכתיב (דניאל ז ט) 'שעריה כתלג חיוור'.

מקור דבריו הובא בזוהר (ח"ג קכו). מספרא דרב המנונא סבא, 'גדל פרע שער ראשו, צריך שיתרבה שער ראשו וזקנו, ויופרש מיין ושכר וענבים, בגין דכלהו סטר שמאלא, ולא תליין שערא'. ומבואר בליקוטי הגר"א (קז). שכל השערות מורות על התפשטות הדינים, ולכן נאמר בהם לשון גלישה [גולשות מהר גלעד] ו'מריטה'], אבל כהן ונזיר שהם המגלים את הנהגת החסד העליון בעולם, אין בהם הסרת שער, ולכן הם אסורים גם בשתיית יין המורה על גבורה.

*שערות, כל שער ושער מורה על איכות מיוחד מחבירו, כפי מספר הכוחות שבמוח כן מספר השערות - יה"א ח"ג לז ע"ב, לקוטים

*שערות מפוזרות ("חריש") מסתבכות מורות על דין כבכל דין (וסט"א) שהוא בפיזור ("אפיצם בישראל") - ת"ז ת"ע קמג ע"ב (בי' בתיק

קדושת השער

תאני ר' שמעון אלמלי ידעי בני נשא מאי קאמרי בהאי שערא וברזא דיליה (ס"א בהני שערי ובהני מלין) כמה דאיהו ברזא דרוזין אשתמודען למאריהון בחכמתא עלאה, עד כאן רזי דאורייתא מכאן ולהלאה כתרי (נ"א סתרי) תורה (ישעיה כג) סחרה ואתננה קדש ליי:

יופי האדם

והנה בעוד פנימיות ענין השערות היא להמשיך שפע עליון לאדם, הרי שבגשמיות נתפס עניינם החיצוני כמותרות, וכמו שכתב הגר"א (אסתר ב יב) שכל דבר ברא הקב"ה באדם לצורך, חוץ מן השערות שהם כמותרות שאינן נצרכים לאדם, והיינו שמשמשים רק כתוספת יופי לגוף האדם, וכך שנינו באבות דרבי נתן (לא) 'יצר באדם כל מה שברא בעולמו, ברא חורשים [-יערות] בעולם, וברא חורשים באדם זה שערות', וביאורו, שכשם שהיערות נבראו ליופי העולם, כן השער נברא ליפות את האדם.

וממוצא הדברים עולה, כי כיון שהשער באדם מקביל לצומח בעולם, הרי שהיופי המתגלה בשער הוא כמובא לעיל (פר' במדבר), שכל הצומח נחשב כחלק מיישוב העולם,

¹ וכן כתב רבנו בחיי, על שמשון, שכשכרתה אשתו את שער ראשו, נחשב לו כמקצץ, ומיד סר כוחו מעליו, והוא כח ה', ולכן נאמר בו 'ותאלצהו', והיינו שגרמה לו שיחזור למדת הדין, קרי ביה 'ותאלצהו', והוא מניעת האצילות, שנסתלקה ממנו רוח נבואה לפי שכח ה' סר מעליו בעבור שקיצץ. ורצ"ה (ישראל קדושים ו) כתב שהנזיר זוכה להשגת נור אלהיו, שהוא יחוד שם שמים עליו בהשגת שורשו הנעלם למעלה מהשגת אדם, והוא חלק אלהי ממעל, והוא שם אלהים המורה דין, כי כן השערות רומזין למדת הדין.

² אכן הרמב"ם לא הזכיר איסור גילוח לנזיר אלא בשער ראשו, ולא בזקנו. ובשו"ת הרשב"א (סי' תז) נקט שניזיר הותר בתספורת זקנו, ולא נאסר אלא בשערו שבראש, והביא ראיות לזה ממקרא ומגמרא.

³ ומקורו קדוש בזוהר, (ח"ג קלד). שקרא לשערות 'מותרי מוחא'.

עד שאמרו (ברכות לא.) שאדם הראשון קבע מקומו של כל 'יישוב דקלים', ואילו העדר הצומח ויבשותו, מורים על חסרון וחטא, שהם הגורמים לחלק המדבר שבעולם. וכן הוא בשער, שגידולו מורה על כח החיות של האדם, ואף חילוקי גווניו מורים על אופי האדם, זקנה ושחרות.

אכן, כאמור לעיל, ריבוי השער נחשב 'פרע', ורק כשנעשה לו סידור, אזי הוא נעשה נוי לאדם, כאשר 'קווצותיו סדורות לו תלתלים', וכמו שדרשו במקרא זה (שהש"ר ה י) 'זה הסרגול', ועניינו הוא סדר, כמו שפירש הר"ן לגבי חובת שרטוט ליישור הכתב (מגילה ה:): 'סרגול כל שטה ושטה, שהן עשויות תלתלים'. וראה בביאור הגר"א (שה"ש שם) שתלתים אלו מורים על 'שורות שורות של תלמידי חכמים' היושבים לפני הקב"ה בשורות (סוכה מה:).

נמצא, שבריבוי שרשי השפע, היופי תלוי בהעמדת סדר, ואכן כן נקט הגר"א חבר (פת"ש גדלות דז"א נה) שכתב 'השערות שעל הגלגלתא הם צינורות לאור המוחין הבוקע מן הגלגלתא שהוא סוד פנימיות ההנהגה. לכל נברא יש הנהגה ותיקון פרטי על פי דרכו, והוא סוד שלכל שער ושער יש גומא בפני עצמו. משום כך מספר השערות שעל הגלגלתא הוא כפי מספר נשמות הצדיקים וישראל בעולם^י, הרי שעם היות ריבוי בשערות הראש, הן מסודרות בדקדוק עצום, ועל כן נקראו בשרשם 'עמר נקי'^י.

יוסף קדקד נזיר אחיו

אכן אף שהיופי ניכר על ידי העמדת הפרטים כסדרם, הרי מהות היופי היא בשילוב נכון של גוונים, כמו שמצינו (שמות כה ה) שהתחש תרגומו 'ססגונא' כי היה מתגאה בגוונים שלו, וביותר כשהגוונים נוגדים, כגון מיזוג אדום בלבן, כאמור 'דודי צח ואדום', וכן 'זכו נזיריה משלג אדמו עצם מפנינים', ואכן לא מצינו שתשבח התורה אדם במראהו, אלא ביוסף, שנאמר בו 'ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה', והיינו כי ודאי אי אפשר להחליט על יופי, שהוא תלוי בטעמו של כל אדם, ושורש החן והיופי שיש באדם, בהכרח הוא נובע משלימות הקורנת לחוץ, ואין שלמות אלא באיזון פנימי של כל המידות הנוגדות, וזו מעלתו

^י והוסיף לבאר גם לאידך, סוד סיבוך השערות זה בזה, הוא סוד בלבול הסדר בהנהגת הטבע החיצונית. מקום סיבוך השערות הוא מקום אחיזת הסט"א, נכי בלבול הנהגה הוא בסוד רשע וטוב לו צדיק ורע לו, ומצד זה נמצא כח ליצה"ר לפתות האדם לומר ח"ו שוא עבוד אלהים, והיא מסוד השערות של סיגי עולם התהו עשו איש שעיר ושם אחיזת הסט"א]. בלבול זה בסדר הנהגה החיצונית הוא בא כתוצאה מזה שכל אדם פרטי מתנהג על פי כלל תיקון הבריאה ולא רק על פי הנהגתו הפרטית, והוא לא כסדר הנהגת הגלגלתא, כי בסוד הפנימיות של ההנהגה עליונה שהוא ממוחין, יש לכל אחד נימא בפנ"ע, שהוא סוד התיקון, והכל מה שנתחדש ע"י כל צדיק וצדיק בתורה ומצות, שכל אחד יש לו דרך בפנ"ע בתיקון העולם: עי"ש שהאריך, וראה הערה הבאה.

^י עומק הדברים ביאר האר"י (שער מאמרי רשב"י ספד"צ א) על פי האמור בזהר (ח"ב קכח:), קלו: 'שעמר נקי' הוא שיער הראש דעתיק, שאינו מסתבך זה בזה, ואינו יוצא נימא ושער משער, כי לכל נימא יש מבוע יוצא מהמוח דרך הגלגלת, והגר"א (שם ד"ה עמר) הוסיף, שנקרא 'עמר' שהוא לבן כצמר, ו'נקי' על שם שאינו מסתבך, ואילו ז"א שערותיו שחורות כעורב, ומסתבכין ומתערבין זה בזה. וענין הסיבוך הוא, כי שערות ז"א וצאים משלשה מוחין, ומהם מתפרשין לכמה כמה מיני רחמים וכמה מיני דינים, משא"כ בעתיק שכולם רחמים גדולים. כי כולם יוצאים ממוח אחד ושם הדינין נכפין כחמר על דורדייא.

של יוסף, להעמיד אדם השלם, המוצא חן בעיני כל רואיו, גם בעתות נסיון, ומתקיים בו 'אדמה לעליון'.

וכך אמרו בתנחומא (פר' קדושים) על הכתוב (תהלים נ א) 'מציון מכלל יופי אלהים הופיע', 'מציון נשתכלל כל העולם כולו, למה נקראת אבן שתיה שממנה הושתת העולם, והיה שלמה יודע איזה גיד הולך לכוש, ונטע עליו פלפלין, לאמור שה'יופי' הוא בבקיעת מגוון כוחות משרשם הפנימי, הכולל את כולם יחד.

לכך נקרא יוסף (דברים לג טז) 'קדקד נזיר אחיו', כי לעומת י"ב שבטי י"ה העומדים כנגד י"ב גבולות, כמנין נקודות המפגש בין צדדי ההתפשטות^ט, הרי ביוסף התחיל מהלך היציאה והריבוי, ואילו באחים מתגלה שבתוכם עומד אח"ד המאחד, וממנו שורש הכל, ויחד הם י"ג. ולכך ראשיתו כ'נער', ובתחילת דרכו יש צד של פירוד הנראה כסלסול בשערו, אך כאשר מגיע לתכליתו, וקידש ראש נזרו, הרי שערו הוא קודש לשמים^{יא}, ומשמש כ'קדקד נזיר אחיו'^{יב}, כנזיר שבא לפני שמעון הצדיק.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

---

^ט וכבר כתב האר"י (ספר הליקוטים פר' וישב) בביאור חטא מכירת יוסף 'שזה טעות מפורסם, כי השבטים אינם דוגמת עשר ספירות, אלא י"ב גבולות', והיינו שהשבטים לפי השגתם היו שייכים לפנימיות דיעקב מצד עצמם, ולא ראו צורך לקבל דרך הצדיק, יוסף, ולכן אחזו שהמשכו של יוסף הוא התפשטות של יציאה הסוטה מן השורש, אך באמת רק יוסף עמד תחת יעקב, ואילו הם היו שייכים למלכות שיש בה י"ב גבולות.

^י ולכן יש ביוסף 'מנשה ואפרים', שעל ידם נעשה י"ג, אך לגבי העבודה בפועל, שבט לוי הוא השבט הי"ג, והוא האמצעי בדגלי מדבר, להיותו הנקודה הפנימית של מחנה שכינה.

^{יא} כמבואר לעיל החילוק בין שער ז"א לשער ע"ק.

^{יב} ואמנם כנגדו נאמר על עשו (תהילים סח כב) 'קדקד שער מתהלך באשמיו', וביאר הרד"ק שקדקד מקצוע הראש, ומתחלק לטוב או לרע, מחד ברכות ל'קדקד נזיר אחיו', ולאידך רעות 'ועל קדקדו חמסו ירד' (שם ז ז).

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר

עבודתן מחנכתן

וַיְהִי בַיּוֹם בְּלוֹת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל פְּלִי וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת כָּל פְּלִי וַיִּמְשָׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם. (במדבר ז א)

מפסוק זה למדו חז"ל (סנהדרין טז: שבועות טו.) דרך כלים שעשה משה צריכים משיחה בשמן הקודש, אבל מכאן ואילך עבודתן מחנכתן. וביאר הרמב"ם (מצוה לה) שלא ימשחו הכלים לדורות, דאיתא בסיפרי (נשא מד) "שבמשיחתן שלא לו כלומר כלי המשכן הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא", וכן הביא החינוך (מצוה קז), הרי שכל הכלים צריכים משיחה אלא שמשיחה דמשה רבינו מהניא לכולם. והנצי"ב בסיפרי שם מביא שכן הוא בירושלמי (יומא פ"א) "מה מקיים וימשחם, מעלה אני עליכם כאילו שהוא מחוסר משיחה ומשחתם אותו".

אבל מלשונות הבבלי לא נראה כן, וביחוד אמרם בסוף הסוגיות (שם ושם) "אי לא כתב רחמנא אותם, הוזה אמינא הני הוא דבמשיחה לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתב וכן תעשו, מיעט רחמנא אותם, אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה", שלהדיא נראה מלשון זו שלדורות אי"צ משיחה כלל אפילו לא משיחה ועבודה ביחד. ואף גם בסיפרי היא רק דעת רבי, אבל בתחילת הפיסקא דרשו "וימשחם ויקדש אותם מגיד שלא קידש אחד מהם עד שנמשחו כולם", הרי שדרש לה באופן אחר.

וצ"ע למה בכ"ז העדיפו הרמב"ם והחינוך דרשת רבי, וע"כ שלא סברו דהסיפרי חולק על הש"ס.

ונראה דיש לחקור בהא דמשיחה של משה הועילה לכל הדורות אם נחשב שנמשחו ממש, וכמו שברכת המוציא פוטרת כל הסעודה, שבוודאי כל מה שאוכל חלה עליו הברכה דאם לא כן הוא נהנה בלא ברכה. י"א או שאי"צ שיחשב שנמשחו, וכמו שאר מצוות המוטלות על ציבור שאין מקום וטעם לכל אחד ואחד לקיימו בפנ"ע.

וממילא אולי הרמב"ם והחינוך סוברים כהצד שמשיחה דמשה פטרה הכל, ולכך אין סתירה בין דרשת הסיפרי "שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא" לכל המימרות שבבבלי שהכתוב תלאן בשירות ולא במשיחה, דאה"נ הכתוב תלאן בשירות ו"אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה" אבל לא בגלל שמופקעים ממשיחה אלא שאי"צ משיחה דמשיחה ראשונה הועילה לכל.

וקצת אפשר לדייק לה בלשון הסיפרי דבמשיחתן של אלו "הוקדשו" כל הכלים ולא "נמשחו", שאין כאן משיחה בפועל אלא קדושה שחלה עליהם. אכן בלשון הירושלמי נראה

¹ יואפילו תימא שפוטרת בגלל שכל המאכלים טפלים לפת, עדיין צריכים אנו לכך שברכת הפת קאי על כל המאכלים, מסברא הנ"ל שאסור להנות בלא ברכה, אלא שבלא"ה נראה בגמ' שהוא גם מחשיבות ברכת המוציא ולא רק מחשיבות דפת.

מפורש שכאילו נמשחים בפועל, "מעלה אני עליכם כאילו שהוא מחוסר משיחה ומשחתם אותו".

והחת"ס (שבועות שם) למד בדעת הרמב"ם דכאילו נמשחו בפועל, וכתב (ד"ה והנה בסיפרי) "שמשיחת משה ע"ה הקדיש כל הכלים דלעתיד, ע"י עבודה שלהם נעשה כאלו נמשחו ע"י משה ע"ה", ע"ש מה שתירץ עפ"ז. [וע"ע בחת"ס (או"ח לז) אם בגלל שהוא ע"י משה רבינו, או שרק דור ראשון ותחילת העבודה הוצרכו משיחה בפועל].

והנה הרמב"ם (ל"ת קסה) והרמב"ן (ויקרא ח לה) הביאו מתורת כהנים (שמיני, סוף מכילתא דמילואים) שהכהנים שבכל הדורות אסורים לצאת מהמקדש בשעת עבודה, "כי שמן משחת ה' עליכם". וביאר הרמב"ן "שלא אמר כי בשמן משחת ה' אתם משוחים, ואמר עליכם, כמו והיתה להיות להם משחתם לכהונת עולם לדורותם", הרי שגם משיחת אהרן ובניו הועילה לכל הדורות, וכ"כ בדבריו בס' המצוות (שורש י') "מדלא כתיב כי בשמן הקדש נמשחתם ואמר שמשיחת ה' עליכם שהוא לדורות", אלא שנראה מדבריו שאינו בגלל שהמשיחה חלה בפועל על כל כהן וכהן אלא שהמשיחה הראשונה הכניסה את אהרן ובניו ב"כהונת עולם" והיא נמשכה לעולם ולדורות.

אמנם גבי כלי המקדש לא נראה שמשיחה הראשונה התפיסה הכלים ב"עבודת המקדש", והעבודה היא שנתקדשה לדורות, ולכן כל כלי שיוחד לעבודה ההיא מתקדש בקדושת המשיחה הראשונה, דנראה מהפסוקים שהכלים הם שנמשחו ונתקדשו ולא עבודתם, וממילא אין שייכות לכלים הבאים. וא"כ קצת צ"ע דהא דמשיחת כהנים מהני לדורות למדנו ממשיחה דכלים, ואעפ"כ א"א לבאר טעמא דכהנים בכלים, אלא שהרמב"ן באמת לא למד לה מכלים אלא מברייתא האמורה גבי כהנים עצמם, אכן בדעת הרמב"ם שהביא ב' הברייתות בסתמא, הן שמשיחת הכלים היא לדורות והן שמשיחת הכהנים היא לדורות, אולי הוא כהנ"ל שתלויים אחד בשני.

ואין להקשות איך יתכן חילוק בקדושה הבאה משמן המשחה, שבכלי השרת מקדש אותם בעצמם ובכהנים מקדש רק הכהונה. דפשוט שכהנים לא התקדשו קדושת הגוף כמו כלי שרת, ואינם אסורים בהנאה ולא מקדשים כל הנוגע בהם, א"כ מה שמועיל בהם המשיחה הוא שהתקדשו לענין ה"כהונה". י"ד ושוב נראה דאי"צ לזה, דזהו שפרש"י (שמות ל כט) שכל המשיחות דשמן המשחה מתורגם לשון ריבוי, "שאינן צורך משיחתן אלא לגדולה, כי כן יסד המלך שזה חינוך גדולתן". נמצא דהחפצא דשמן המשחה אינה קדושה אלא "ריבוי והגדלה" וא"כ בכל אחד מרבה את מה שהוא, בכלי שרת את קדושת הגוף ובכהנים את כהונתם, ומלכים יוכיחו שאינו מרבה בהם קדושה כלל רק את מלכותם, א"כ לא קשה מידי מחלוקת התוצאה שע"י משיחת שמן המשחה.

¹⁷ וראף מצות "וקדשתו" אינה בגלל שמן המשחה אלא "כי את לחם אלוקיך הוא מקריב" (ויקרא כא ח), וכמו שעמדנו בזה להלן שם.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

מנהגי ברכת כהנים

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר
לָהֶם. יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׁמְרֶךָ. יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ. יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשְׂם לְךָ שָׁלוֹם. וְשָׁמוּ
אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם. (י, כג כד כה כו כז).

מה המקור להניח את היד על הילד בברכת כהנים

בס"ד

מוצש"ק פרשת וארא תשפ"ב

לכבוד הגר"י אוהב ציון שליט"א בעמח"ס שו"ת יעלת חן ושא"ס, עיה"ק טבריא

לאחר עטירת השלו' והברכה

ראיתי מש"כ כת"ר שליט"א בשם המקובל רבי יצחק כדורי זיע"א שאין מקור להנחת ידיד
האב על הילדים בעת ברכת כהנים, אבל המקור הוא כדי לחבב את הילדים ולא כל דבר
שצריך להיות כתוב בספרים, ואדרבא יש דברים שצריכים להיות כתובים על לוח הלב,
וציין עוד למש"כ בזה בשו"ת אדרת תפארת.

והנה לענין כיסוי הילדים בטלית, הובא מנהג זה בכף החיים (סימן קכח ס"ק קמב) שראה
הרבה אנשי מעשה שמכסים בטלית את ילדיהן, ובט"ז שם סקכ"ח כתב להקשות מדוע
הרמ"א לא הביא מנהג זה להלכה, וכתבו הדררכי משה סקט"ו. וע"ע במש"כ בזה בסידור
יעב"ץ,

ובשו"ת אדרת תפארת חלק ה' סימן ד' כתב בזה"ל: ראיתי להגאון הנאמ"ן נר"ו באור
תורה תשרי תשמ"ח סימן ב שכתב שמנהג פשוט בחו"ל בכל ימי השנה שהאב או הרב
מברך את בנו ותלמידיו בשעת ברכת כהנים בתפילה ופורש כנפי טליתו עליהם ואחר
הברכה מנשקים את ידיו וכן נהגו בתוניס ובגרבא, והובא מנהג זה בספר עשה לך רב ח"ג
סימן ט עמוד כו וכתב שלא ידוע לו מקור ומ"מ ובודאי שהנוהגים כן יש להם על מה
שיסמוכו וראוי להמשיך בו כדי לעורר לב הבנים לעמוד בשעת ברכת כהנים באימה
וביראה, ובקובץ שנה בשנה תשמ"ב עמוד כתב שכך נוהגים יוצאי צפון אפריקה וכך נוהגים
בבית הכנסת האיטלקי בירושלים וכתב שם שאפשר לתת טעם עפמ"ש הרמ"א בסימן קכח
סעיף כג שנהגו הכהנים לשלשל הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית כדי שלא יסתכלו
בידיהם עצמם וכתב הת"ב שם ס"ק צב בשם הע"מ שגם העם נוהגים לכסות פניהם בטלית
בכדי שלא יכלו להסתכל בידיהם של הכהנים וכו', וכיון שהילדים מסתמא אין נזהרים בכך
ומסתכלים אנה ואנה לכן הנהיגו שהאב פורש את טליתו עליהם וכו' זרביד ובזה"ל הרבה
מהספרדים עושים כן אף כאלה שלא היו נוהגים כן אצל אבותיהם ובעשה לך רב שם כתב
שהבנים יעמדו לצדו ופניהם כלפי הכהנים כפסק מרן השרע סימן קכח סעיף ג ואם חנן
אותו ה' בבנים רבים יכולים גם לפניו ופניהם כלפי הכהנים ואין בזה קפידא שאחריהם
כלפי אביהם כיון שכולם עומדים מול פני הכהנים ניכרת כונתם מתוך מעשיהם ע"ש.

וראיתי בספר לדעת חכמה ומוסר על התורה סוף פרשת נשא שכתב שמצא בספר בנאות דשא להמקובל רבי מסעוד אדהאן פרק ב שכתב אם יש לך בנים שים ידיך על ראשם שנאמר שמואל ב פרק ז פסוק כט ותנחת עלי ידיך ומברכותך יבורך בית עבדך הרי מקור קדום למנהג יקר וחשוב זה י"ש ושלחתי זאת להגאון הנאמ"ן נפ"ו והשיבני י"ז מיום יג כסלו תשס"ו בזי"ל הפסוק ותנחת עלי ידיך לא נמצא בשמואל ב' רק בתהילים ל"ח ג' והוא לקללה ררו עכ"ל ואולי עירב הפסוקים במכוון ודרש אף את פסוק ותנחת עלי ידיך לברכה וכ"ז ליישב דבריו ועכ"פ כבר התבאר עיקר מנהג זה וכנ"ל עכ"ד האדרת תפארת. וע"ע במש"כ בחלק ו' סימן טו, ובחלק ז' סימן ו', והבן.

וכן מנהג זה הובא בספר נתיבות המערב (עמ' לד אות קיא), שנהגו לעמוד בדומיה גמורה בשעת ברכת כהנים כשפני כולם אל הכהנים ויש נהגו לכסות את בניהם בטלית, ונוזהרים שפני כולם יהיו כלפי הכהנים, ובהערה שם ציין למש"כ בקיצור שו"ע לרבי רפאל ברוך טולדאינו שליט"א עמ' קיח, וציין עוד למש"כ בכה"ח סימן קכח סקמ"ב, ובשו"ת עשה לך רב ח"ג סימן ט, [ודבריו כבר הובאו לעיל בתו"ד האדרת תפארת].

ואמנם בקונטרס הלל המבואר עמ' כח הבאתי ממה ששמעתי מזקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א בעמח"ס אלופינו מסובלים וש"ס בביאור הקטנים עם הגדולים שבמלבי"ם כתב שהברכה שברכו על הגדולים ממילא יחול על הקטנים, וביאר שיש בזה כוח השפעה לתת מהגדולים לקטנים אם הגדולים מאמינים, ולכן בברכת כהנים האבא מניח את היד על בנו כי אינם יודעים לכיין ולכן הגדולים מניחים את ידיהם כצינור להעביר את הברכה על בניהם עכת"ד. ויש להביא ראיה לדבריו ממש"כ היעב"ץ בסידור בית יעקב (הנהגת ליל שבת אות ז) בענין ברכת האבות על הבנים וז"ל: ומניחין ב' ידיהם על ראשיהם כמו שמצינו בכל המברכים כדרך שנהג משה רבינו ע"ה עין יפה כך ראוי למברך לעולם, כי טוב עין הוא יברך, וכן כהנים בברכת כהנים בב' ידיים וכן מצינו במלאכים המתלווים עם האדם בליל ערב שבת שאמרו ז"ל (שבת קיט): שמניחין ידיהם על ראשו של אדם כשמברכין אותו וכו', וסוד הידיים לברכה גדול עכ"ל, ולהאמור ע"י הנחת הידיים על הבנים ממילא הברכה עוברת ודפח"ח.

ואמנם ע"פ הפשט נראה דהטעם בזה שיש כאן מצות חינוך שהילדים לא יביטו בפני הכהנים ומשו"ה באים אל האבא ומכסם בטליתו, ואולם לפי"ז צ"ב מדוע מניח היד על ראשם.

ושוב ראיתי בכ"ז להראש"ל הגאון רבי שלמה שלום עמאר שליט"א בעמח"ס שו"ת שמע שלמה, בתשובה שהודפסה בסוף ספר אשא כפי (שנתחבר ע"י הרה"ג חיים משה כץ, תש"פ) בעמ' תנו וכתב להאריך במה שאסור להסתכל בפני הכהנים, ומשו"ה נראה שיש ענין לכסות את ילדיו, וע"י כן הם מתרכזים בברכה ולא יפריעו ולא ידברו, וגם שלא יסתכלו בכהנים, ומ"מ צריך להקפיד שפניהם יהיו כלפי הכהנים יעו"ש עוד, ואמנם לא כתב לכך שום מקור, אלא דרך משו"ה י"ל דנהגו כן העם. ובעמ' קלב כתב שכן הובא שנוהג מרן הגר"ק שליט"א לכסות את צאצאיו בטליתו בעת ברכת כהנים.

ובעיקר מנהג זה חזיתי דאגב גררא כתב בילקוט יוסף (אורח חיים חלק ג' סימן קכח סעיף סב) אחר שכתב הדין שנוהגים כיום שלא להסתכל בפני הכהנים זכר למקדש, כתב בסוגריים מרובעות, ואם הבנים באים אצל אביהם [שאינו כהן] בעת ברכת הכהנים יש לומר להם שיהיו פניהם כלפי הכהנים ולא כלפי אביהם. עכ"ד, ובהערה שם לא ציין למנהג זה כלום.

ומרן הגר"י רצאבי שליט"א בעמח"ס שו"ת עולת יצחק וש"ס השיב לי בזה"ל: המנהג הזה הוא רק בחלק מארצות הספרדים (עי' כתר שם טוב ח"ג פסח דף ש"נ ועלי הדס דף ש"ס) ולא בכולן. ק"ו אצלינו התימנים שאין לו זכר כלל, ולא ראיתי לזה טעם המתיישב על הדעת. ובתשובה אחרת הארכתי בס"ד. עכ"ד.

ויהי רצון שנוכה לעוד הנהגות וחידושי תורה ושו"ת מכת"ר שליט"א במשך כל הימים.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פה עיר התורה והחסידות בני ברק

נספחים:

ואמנם הגאון רבי משה רחמים שעיו שליט"א בעמח"ס שו"ת מחקרי ארץ וש"ס, ציין לי מש"כ בספרו מחקרי ארץ על רבכת כהנים (פרק ו' סעיף יב) ברכת כהנים, בספר מעבר יבק חלק ג' הנקרא שפתי רננות פרק מ"ג וז"ל, אמרו בפרק גידול בנים כשישים אדם ידו על ראשו הקטן מתברך שנאמר וישלח ישראל את ידו וכתוב ויברכם ביום ההוא לאמר, כי ביד אדם ט"ו פרקים כמנין ט"ו תיבות שבברכת כהנים לומר יחולו על ראשך הברכות שבשלשה פסוקים אלו שהם ט"ו. שבהם נכללים בני חיי ומזוני וכל זה הוא בכוונת פרקי היד המכוונת כנגד ט"ו אותיות ברכת כהנים כנזכר, עכ"ל. והביא דבריו בספר קונטרס היחיאלי לרבי יצחק אלפיה זצ"ל בבית השם בסגולות אות ל"א, ע"ש. וכן הוא במדרש תלפיות ענף ב' מערכת ברכות בשם ראשית חכמה.

ובספר לדעת חכמה ומוסר לידידי הרב הגאון נסים עטייה שליט"א פרשת נשא הביא בשם ספר נאות דשא לרבי מסעוד אדאהן זצ"ל שכתב וז"ל, ובשעת עליית הכהנים לדוכן תעצים עיניך כי כך הוזהירו חכמיך ולא תלמוד בספר אחד מספריך יהיה מה שיהיה כי אם דעתך יהיה לברכת כהניך ואם יש לך בנים שים ידך על ראשם שנאמר ותנחת עלי ידך ומברכותיך יבורך בית עבדך, עכ"ל. וא"כ מצינו מקור לנתינת היד על הראש בשעת ברכת כהנים.

ואולם העיר לן בזה הרה"ג יקותיאל אוהב ציון שליט"א בזה"ל: מעבר יבוק לא מיירי כלל בעת ברכת כהנים, ס' נאות דשא אינו מקור קדום, וכמדומה הובא באדר"ת. אני מתכוין שאין כזה דבר בבא"ח או כה"ח וכו' וכו', וכ"ש לא בקודמיהם. ואדרבה יש שבקשו לפקפק ע"ז כי בזמן שהכהנים מברכים לא יאות לישראל לעשות טכסיסי ברכה. ודו"ק.

*

האם מותר להסתכל בפני הכהנים בעת הברכה שמברכים הכהנים וצינו לברך את עמו
ישראל באהבה

בס"ד

יום ג' ה' כסלו תשפ"ב

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת בנימין וגיליון מן
הבאר ביתר עילית.
שלו' וברכה,

אודות מה ששאל ממתי האיסור להסתכל בפני הכהנים מתחיל, לכאורה לענ"ד נראה
דהאיסור מתחיל רק ממת שהכהנים מתחילים לברך וכו' דאז הוא המצוה לברך,
ורק אז שריא שכינה על ידי הכהנים, וכך עומד בראשי שלמדתי הלכות אלו פני כח' שנים,
וכן נראה מדברי הילקו"י (אורח חיים חלק ג' עמ' רנג, מהדורת תשפ"א) וז"ל: וכן צריכים
כל הצבור להאזין ולהקשיב לברכת הכהנים, ואין ראוי לומר שום פסוק בעת ההיא, שכלום
יש עבד שרבו מברכו ואינו מאזין לברכתו, ולכן אין להסיח דעתם מהברכה, אלא יהיו
עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפילה, ופניהם כנגד הכהנים, ולא יסתכלו בכהנים, כדי
שלא יסיחו דעתם מהברכה, ודוקא בהסתכלות מרובה שיכול לבוא לידי היסח הדעת אבל
בראייה קצת שרי וכו' עכ"ל, ומדבריו נראה דכל האיסור הוא דוקא בשעת הברכה שהכהנים
אומרים יברכך וכו'.

ואמנם אמרת לי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שיש מקום להחמיר בזה, וכנראה דס"ל
דמשום שלא יהיה היסח הדעת בברכה, צריך שמה שהכהנים מברכים לפני זה ונושאים
את כפיהם כבר שלא יהיה היסח הדעת, ועיין.

ומצאתי בזה עתה שהביאו (ספר דור המלקטים ברכת כהנים סימן רכח) שהביא שבספר
עלי שי"ח (עמ' פז) שהאיסור מתחיל מיברכך, וכך נשאל הגר"ח שליט"א: שאלה: רצינו
לברר דעת מרן שליט"א, ששני ספרים הדפיסו תשובה ממרן שליט"א, (עם סתירה), ממתי
חל איסור הסתכלות על הכהנים, האם משעת הברכה, (אקב"ו), או מיברכך, מה דעת מרן
להלכה. תשובה: מיברכך. עכ"ד,

ואולם הביאו שם בדור המלקטים שבספר שאלת רב (ח"ב פרק י' סעיף מב) שאלו
להגר"ח ק בהאי לישנא: ממתי אסור להסתכל בברכת כהנים על הכהנים, משעת הברכה
או רק משהפכו את פניהם לכיוון הציבור באמצע הברכה, או מתחילת הפסוקים יברכך
וכו'. תשובה: מהברכה. עכ"ד, וצ"ע בסתירת דבריו, ויש לעיין מהו לישנא קמא ומהו
מהדו"ב,

ועוד ציין בזה בספר דור המלקטים מש"כ בזה בספר אבני המקום (חגיגה דף ט"ז. תד"ה
בכהנים אות ב', וז"ל: יש לעי' אם האיסור הסתכלות הוא גם בזמן שמברכין אשר קדשנו
בקדושתו של אהרן וכו' דלכאו' ברכה זו שייכא רק לכהנים דמברכין על ברכת המצוות
דידהו, ואין לחוש להיסח הדעת דישראל, וגם הטעם דשכינה שורה עליהם לכאו' לא שייך.

- וגם אם נאמר כד' החרדים הנ"ל דאיכא מצוה גם על הישראל ונאמר דהישראל יוצאים יד"ח בברכת המצוות שמברכים הכהנים, מ"מ לא מצינו איסור הסתכלות על המוציאו בברכת המצוות. ומו"ז הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי שמותר. נויל"ע אם בין תיבה לתיבה ג"כ מותר]. עכ"ד, וכיון דבתרי ספרים הביאו דעת הגר"ח להתיירא, וכנראה דהכי מתסברא, הכי נראה לדינא.

ועתה אוסיף הנידון שהסתפקתי בשמחת תורה דהאי שתא, למנהג בני אשכנז וכן אצל חלק ממקהלות החסידים שמנגנים בכל יו"ט כדי לומר הריבון עולמם וכו' לפני שהכהנים אומרים שלום, האם יש איסור אז להסתכל בפני הכהנים, דלכאורה דלטעם דשכינא שריא אז שכינא לא שריא, ומאידך יש לומר שאין הפסק בהשריית השכינה וכו', ומה שיש לומר דאם עיקר הטעם הוא משום היסח הדעת הכא דהוא הרבה זמן אין איסור של היסח הדעת, וכ"ש שהם מנגנים הרבה זמן.

וזכיתי בס"ד לקבל בזה כמה תשובות מגדולי הפוסקים [והיות ועדיין לא פרסמתי הדברים, אביא בזה כאן התשובות].

והגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"ס, כתב לי בזה: פעם חקרתי אם הכהנים צריכים להגביה הידים גם בשעת הניגון וכן חקרתי עוד כמה חקירות על הניגון בשעת ברכת כהנים ודו"ק. עכ"ד, ולדבריו יש לחקור עוד בזה.

וששאלתי להגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א בזה"ל: בברכת כהנים ביו"ט בני אשכנז מנגנים, ואז אומרים בקשות או הטבת חלום, ויש לדון אם מותר אז להסתכל בפני הכהנים? וגם בלא"ה הרי יש טלית? כתב לי בזה"ל: נהגו שלא, אף שמעיקר הדין מותר קכח כג עכ"ד. והגרנ"י בן שמעון שליט"א בעמח"ס שו"ת מעשה נסים, כתב לי, שבודאי שאסור, כי שכינה שורה כל שלא סיימו את ברכתם יעו"ש.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פה ישיבת רש"ת כרמיאל

*

הרואה ברכת כהנים בחלומו

ראיתי מה שכתב הגר"ג רבינוביץ שליט"א בגליון אספקלריא מס' 324 פ' מקץ במדור פרדס הכהונה, לדון בהיכא שרואה ברכת כהנים בחלום, מה טיבו, והביא שם מש"כ לו הגר"ב דדון שליט"א שכתב המדרש תלפיות (אות ה'), הטעם שברכת כהנים מבטלת חלום רע, כי ברכת כהנים היא בחינת נבואה לטובה, וחלום אחד משישים בנבואה, ולכן מבטל החלום הרע. יעו"ש. וכן הובא בחת"ס דרשות (דף רפט). ובספר הקדוש נועם אלמלך (פרשת תרומה ד"ה וזה רמז). ועוד. וראה עוד בספר משנת החלומות (עמ' 245) טעמים רבים לדבר. וטעם נפלא לדבר, ראיתי שהטעים הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א, ראש ישיבת

כסא רחמים, בהקדמתו לספר ויזרע יצחק טייב, שיש שלושה סוגי חלומות: חלום טוב וחלום רע ב"מ, וחלום שצריך רפואה. וכנגדם תקנו חז"ל, את נוסח הטבת החלום. כנגד חלום טוב- אם טובים הם חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף הצדיק. וכנגד חלום שצריך רפואה, תקנו ואם צרכים רפואה, רפאם כמי מרה וכו'. וכנגד החלום הלא טוב, הוסיפו וכשם שהפכת וכו'. וכל זה נרמז במילת יברכך שבתחילת ברכת כהנים, כי יברכך עולה כמנין ג' פעמים חלום $3 \times 84 = 252$ והם כנגד שלושת החלומות הנ"ל. יעו"ש.

והביא מש"כ עוד בספר תולדות יצחק לרבי יצחק קארו, דודו של מרן הב"י (פרשת נשא), שהביא בשם המדרש, שברכת כהנים היתה חקוקה סביב למטתו, וזהו שאמר בשיר השירים (פרק ג' פסוק ז') "הנה מטתו שלשלמה שישים גיבורם סביב לה". שכל האותיות שבשלושת הפסוקים הם שישים. והאותיות כגיבורים, וכולם כמו אחוזי חרב. שאפילו חלם אדם שחותכים לו ירכו, הולך ומשים עצמו כנגד הכהנים כשנושאים כפיהם, ינצל ויבורך. עכ"ד. ונמצאנו למדים שברכת כהנים היא שמירה גדולה, וגם מי שראה בחלומו ברכת כהנים, סימן יפה הוא לו ששמור הוא מן השמים. ובספר הישר והטוב רוטשטרייך (עמ' נ"ג) סיפר שחלם על הרב דוד משה, האדמו"ר מטשארטקוב זצ"ל, שבקשו שיברכו ברכת כהנים, והניח שתי ידיו על ראש קדשו, ובירך בהתעוררות גדולה ומעומקא דליבא. והביא שם שאל יהא החלום הזה כפילא דעייל בקופא דמחטא, כי אמר ר' יהושע בן לוי, הקב"ה מתאוה לברכת כהנים (סוטה לה:), וגם בחלום אדבר בו. יעו"ש. וגם בספר ברית הלוי (עמ' ל"א) מסופר על הרב סעדיה נחמני זצ"ל, כשערך תיקון לאיזה נפטר, נגלה לבנו של אותו הנפטר ובירך ברכת כהנים עטוף בטלית, וסימן טוב היה לו שנתקבל תיקונו. יעו"ש. ועל כן החולם ברכת כהנים, חלמא טבא חזאי, וסימן טוב הוא לו שמעשיו רצויים, והוא מבורך ושמור מן השמים. ואתה שלום, וביתך שלום וכל אשר לך שלום. (עכ"ל). עכ"ד.

הנה נראה לענ"ד להוסיף דהנה קימ"ל שמי שראה חלום ולא ידע פשרו, פסק השו"ע (סימן קל סעיף א) שיאמר בשעה שהכהנים עולים לדוכן "רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך וכו'". והטעם בזה כתב רב נסים גאון (ברכות נה:): בשם מדרש תנחומא פרשת נשא שנשמך על הפסוק "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל, כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות", ומרמז על ששים אותיות שבברכת כהנים שכולם אחוזים בשמות הקב"ה, ומסוגלים להסיר את פחד החלום הרע שראה בלילות עכ"ד, וכן כדבריו מוכח בבית יוסף (סימן קל) בשם תשובה אשכנזית (מהרי"ל סימן קמח) שהקשה איך אורמ רבנו של עולם בשעת ברכת כהנים והרי אמרו בסוטה דף מ' ע"א כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאיו, והו"ד בשו"ע סימן קכח סעי' כו, וכתב ע"ז הב"י ולי נראה טעם ראשון דתשובה זו עיקר דכיון דברכת כהנים יש לה כח לתקן חלום רע כשמתפללין עליו באותה שעה הוי שפיר מענין ברכת כהנים והי עבד שרבו מברכו והוא מאזין לו ומסיר לו פנים עכ"ל, וא"כ כ"ש היכא שרואה שברכת כהנים שהוא סימן טוב. וכן י"ל לפי מש"ע בחידושי המאירי (שם) כתב הטעם, שזמן התפילה ובפרט שעת ברכת הכהנים הוא שעה שהציבור מכוונים ליבם ביותר.

והנה עוד בזה מצינו שכתב בתורת חיים (בבא קמא נה, א ד"ה הרואה הספד), שכיון שהחלום הוא נבואה וברכת כהנים כדמות נבואה היא, לכן מתבטל חלומו בששים חלקים נבואה גדולה של ברכת הכהנים. ובתיבת גמא (לבעל הפמ"ג, פר' מקץ אות ד) כתב, שחלומות ישראל שלא כחלומות עכו"ם אפשר לבטלם, כיון שאינם על ידי שר, ולכן הכהנים המקבלים שפע מהקב"ה הם המתאימים לבטל החלום. א"כ י"ל דכ"ש דרואה ברכת כהנים שהוא חלום טוב ודו"ק. אלא דכ"ז לפי טעמים אלו אבל לפי מש"כ התוס' במס' סוטה דך לט ע"ב שבשעת ברכת כהנים הוא עת רצון גדול ליכא להוכיח אבל מדברי כל המפרשים מבואר שפיר.

*

האם כהן יכול להרים את היד מעל התפילין בברכת כהנים

לכבוד הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך, וש"ס. במה ששאל לגבי כהן בברכת כהנים אם יכול להרים היד מעל התפילין, הנה בגמ' בסוטה דף לח ע"א איתא שכהן גדול לא הגביה את ידיו למעלה מן הציץ מפני שהשם כתוב עליו, וא"כ כ"ש תפילין שיש בו הרבה אזכרות, וכן כתב במגן גיבורים (סימן קכח סק"ח) לענין נשיאת כפיהם בנשיאת כפיהם, וכן כתב בהגהות מהר"ם אריק ובס' מנחת חריבה עמ"ס סוטה דף לח ע"א עפ"י דברי הראב"ד עמ"ד ס"ז מ"ב, שה"ה לענין תפילין, ואולם ביראים (סימן רסט) מבואר וכן בראבי"ב (סימן א' אות קנה) שיש לחלק בין ציץ שהיה גלוי לתפילין שגם שיש כמה שמות שהם מכוסים. וכן ראה בפסק"ת סימן כה אות ב' שמה שלא מקפידים ע"כ משום הא, וע"ע בס' עולת כהן (או"ח קכח עמ' צא) דלפי ר"מ שתפילין חמורין מציץ א"כ כיון ה"ה לענין הרים ידו למעלה ממנו, ומ"מ יש לתלות בכ"ז אם התפילין קדושים מציץ או לא, וע"ע בזה בס' בית האוצר (מערכת ב' כלל יא) ובאור הישר (תמיד דף לג) יעו"ש. וכששלחתי לשאול בזה למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה, תפוס לשון אחרון, והיינו דלדינא אין צריך להקפיד בזה. וא"כ ה"ה לענין ברכת כהנים שיכול להרים ידו.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

הערות בפרשה / הרב שלום פולק, ירושלים

טעם השילוח - העושה עבירה בצענא הקב"ה מפרסמו

צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש (ה, ב)

יש הרבה עבירות בתורה, אבל העונש הוא לעולם הבא בד"כ, יש פעמים שהקב"ה מעניש בעולם הזה, והכל תלוי ברצון ה', אין עונש מידי וקבוע לעבירות, חוץ מעבירות שיש בהם מיתות ב"ד, שאז רק עם עדים והתראה הורגים, וזה גם בעבירות מסוימים, כאן יש עבירות לא כאלו גדולות, ואפ"ה יש עונש קבוע קשה ביותר, שזה שילוח. תארו לעצמכם מה הכוונה "שילוח", שילוח הכוונה, במקום להשאר בבית הנוח שלך, אתה יוצא לגור מחוץ לעיר במקום שממה בלי שום קשר עם האנשים [בדד ישב], זה עונש נורא, מה קרה בעבירות אלו שהקב"ה כ"כ מעניש עליהם.

ונראה לבאר, ע"פ דברי הגמרא בחגיגה דף טז עמוד א "כל שלא חס על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם מאי היא? ... רב יוסף אמר: זה העובר עבירה בסתר. כדרכי יצחק. דאמר רבי יצחק: כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה, שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדם רגלי". יש חוצפה מסוימת בעבירה בהסתר יותר מאשר בעבירה בגלוי, עבירה בגלוי נעבעך הוא לא יכל להתאפק, אבל עבירות בסתר זה פשוט בגלל שאף אחד לא ראה בגלל זה הוא חטא, זה כפירה בעצם הדבר שהקב"ה רואה הכל, ו"אם יסתיר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'" (ירמיהו כג, כד). ו"גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה" (תהלים קלט, יב). הוא מצמצם מאוד את נוכחות האלקות בעולם, וע"ז מגיע עונש גדול.

וכן כאן, כל עבירות הללו הם עבירות שמקיימים בצענא, וכפי שאומרת הגמרא בסוטה דף ג עמוד א "תניא, היה רבי מאיר אומר: אדם עובר עבירה בסתר והקב"ה מכריז עליו בגלוי, שנאמר: ועבר עליו רוח קנאה, ואין עבירה אלא לשון הכרזה, שנאמר: ויצו משה ויעבירו קול במחנה".

ה"שילוח" הוא סמל של הקב"ה מכריז עליו בגלוי, הוא גר מחוץ למחנה, כולם שואלים איפה נעלם פלוני מביתו, מי שיוצא מהעיר פוגש בו, והוא צועק טמא טמא, ואפילו במצב היותר טוב שרק ממחנה שכינה מתרחק, הוא בא לבית המקדש לעלות לרגל ונשאר בחוץ, וכולם שואלים למה אתם לא נכנסים, הוא לא אוכל קרבן פסח, הוא לא משתתף בסעודות בירושלים, הוא אומר לכולם לא לנגוע בו, ועוד הרבה דברים שכולם צריכים לשתף פעולה.

הדברים שנמנו בפסוק כאן הם דברי עבירה, תחילה טמא מת, שם זה עבירה קטנה, וכביאור האדם השלם הרב אביגדור מילר זצ"ל, שהטעם שצריך טהרה מטמאת מת, שבכל לוויה, בכל טומאה למת יש לאדם טענה על בורא עולם, כל אחד יש בליבו הרהרי עבירה של כפירה וטענה ופחד, והכי גרוע שאח"כ הוא מתחזק שלו זה לא יקרה וממשיך הלאה את החיים, וכ"ז הוא רק במחשבה, שזה בעצם עבירה בצענא, אף אחד לא יודע מה בלבו של השני, וכדברי הגמרא בפסחים דף נד עמוד ב "תנו רבנן: שבעה דברים מכוסים מבני

אדם, אלו הן: ... ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו". חטא זה הוא רק במחשבה, אבל אחרי הכל זה חטא קטן, לכן רק ממחנה שכינה, וזה רק פרסום קטן.

אח"כ יש את הזב, זה כבר חטא יותר גדול נזב זה מחלה ואינו בגלל חטא, אבל דבר זה מסמל חטא גילוי עריות, וכדברי המדרש בפרשתו פרשה ז סימן י "על שעברו ישראל על המצות נתחייבו שילוח זה גלות הה"ד וישלחו מן המחנה אין וישלחו אלא לשון גלות כמה דתימא (ירמיה טו) שלח מעל פני ויצאו, מן המחנה זו א"י ששם השכינה חונה, כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש רמז להם שאם יעברו ישראל על שלש עבירות הללו עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים יתחייבו גלות, צרוע זו עבודת כוכבים מה מצורע מטמא בביאה אף עבודת כוכבים מטמא בביאה, זב זו גילוי עריות שאלו ואלו מטמאין ע"י שכבת זרע, טמא לנפש אלו שופכי דמים שהן מטמאין עצמן ומטמאין הארץ בשפיכות דמים], זה כבר חטא יותר גדול, לכן הקב"ה מפרסמו יותר.

החטא הכי גדול הוא צרוע, צרעת בא בגלל כל העבירות, כולם אומרים שצרעת בא בגלל לשון הרע, זה נכון, אבל זה רק אחד מהדברים, בגמרא בערכין דף טז עמוד א כתוב "א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן על שבעה דברים נגעים באין: על לשון הרע, ועל שפיכות דמים, ועל שבועת שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין". יש רשימה ארוכה בשביל מה באים צרעת, המכנה המשותף הוא דברים שבצענא, או במחשבה - שבועת שוא, גסות הרוח, צרות עין. או בצענא - לשון הרע [בד"כ], שפיכות דמים [בד"כ], גזל [הכוונה לגניבה שהוא בצענא, כמבואר בגמרא שם שהוא לקח מה שאינו שלו וכו', ולא דוקא גזל שהוא בפרהסיא. ודברים אלו חמורים ביותר, גסות הרוח כתוב שדוחק רגלי השכינה, ולכן הקב"ה דוחקו ממקומו ומפרסם לעין כל, וכן צרות עין ולשון הרע, הם מחוסר אמונה שאין במה לקנאות, הכל עושה הקב"ה, וכן שאר הדברים.

הקב"ה רוצה את הרצון

קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד ונתתה אותם אל הלויים איש פפי עבדתו (ז, ה) וביאר רש"י (ז, ג) ויקריבו אותם לפני המשכן - שלא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי המקום.

לכאורה למה שלא לקבל, תגיד תודה ותיקח. [האור החיים מפרש הטעם כיון שחשב שיסחבו את הקרשים ושאר הדברים בידיהם, שלא היה ציווי לסחוב בעגלות, אבל רש"י לא כתב כן].

ואפשר לומר, שהטעם שהביאו הנשיאים מנחה זה הוא כמו שכתב רש"י (ז, ג) "אמר רבי נתן מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה, אלא כך אמרו הנשיאים יתנדבו צבור מה שיתנדבו, ומה שמחסרין אנו משלימין, כיון שראו שהשלימו צבור את הכל, שנאמר (שמות לו, ז) והמלאכה היתה דים, אמרו מעתה מה לנו לעשות, הביאו את אבני השוהם והמלואים לאפוד ולחשן, לכך התנדבו כאן תחלה". היה לנשואים שברון לב גדול עד מאוד מזה שלא זכו להיות חלק בבנין המשכן, ואכן לא זכו להשתתף בבנין המשכן, רק אח"כ מפני צערם הגדול הביאו אבני השוהם והמלואים וי"א

פניני עיון בפרשת נשא

שהביאם העננים עי"ש במדרשים פרשת ויקהל פרק לה פסוק לו. הם היו שבורים ורצוצים ופתאום הם מגיעים עם פתרון, יש להם עצות, לתת ללווים עגלות שיכלו לעבוד בקלות, משה רבינו שומע את העצות ואומר להם לא, הקב"ה לא ציווה אותי על דבר כזה, פתאום אומר לו הקב"ה, כן, קח מאתם, הם צודקים, ולכאורה מה הצדק בזה, הרי הם באמת התעצלו ומבואר במדרש שהם רבו עם משה עי"ש בפסוק הנ"ל, ולמה הקב"ה החליט לתת להם. אלא יש כאן יסוד גדול, הקב"ה רוצה ברצון, ברצון שנעבוד אותו, והקב"ה ידע שכסף יש להם מספיק ולא ידקדק להם, הם יתנו כמה שיהיו צריכים, הוא רצה לראות את השברון לב שלהם שלא הצליחו לתת, וכיון שזה מה שאכן קרה, א"כ אפשר כבר לקבל מהם. ואע"פ שא"כ אדרבה שלא יקבלו מהם גם עכשיו ויהיה להם שברון לב יותר גדול, ויגדל הרצון, ויקוים רצון ה', זה אינו, שרצון שלא מביא לידי מעשה זה לא רצון אמיתי, "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" (מכות דף י עמוד ב), ואם הם באמת רוצים הקב"ה יעזור להם, כשהם רצו באמת להיות חלק מישראל ולהתשתף בהקמת המשכן, היפך הקב"ה היוצרות, ונתן מצוה חדשה שלא ניתן למשה עד עכשיו, שיסחבו את הקרשים ושאר הדברים עם שוורים, ציווי חדש שלא נאמר מקודם כדי שלא יקח משה גם שוורים, וכך ישאר להם מה לתת אחרי שירצו באמת.

אח"כ כתוב שהביאו קרבנות, והוא ג"כ מטעם הנ"ל מתוך השברון לב והרצון לקיים מצות הבורא התנדבו ראשונים, ואז לא רצה משה לקבל מהם, כיון שמשה הפנים כבר את חשיבות הרצון שמתבטא כשא"א לקיים, שקיבל ציווי חדש של "קח מאתם" בזכות אותו רצון, אמר א"כ אני לא יקח מהם קרבנות, אע"פ שתמיד כ"א יכול להקריב מה שבא לו, כדי שיהיה ברצון אמיתי, וכך מפרש רש"י בפסוק י "ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח - כי לא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה" [עיינן אור החיים שכותב שמשה לא חיכה לאישור הקב"ה רק לעיל, אבל רש"י כן כתב כן], כאן הכיר הקב"ה שהוא יודע יצר כל יצריו, הוא הכיר שהרצון הוא כן רצון אמיתי, ולכן אמר קח מאתם.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת נשא

ה, כא-כב: בתת ה' את ירכך נופלת ובטנך צבה: ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפול ירך וגו'.

יש להקשות מדוע בפסוק קמא דיבר הכתוב בלשון נוכח ירכך נופלת וגו', ואילו בפסוק בתרא דיבר הכתוב בלשון נסתר לצבות בטן ולנפול ירך ולא לצבות בטן כבפסוק קמא. ורש"י הביא דברי חז"ל דקאי "אבטנו וירכו של בועל", אולם עדיין לא כתוב מפורש לצבות בטנו ולנפול ירכו דמשמע דקאי אבועל לחוד.

וכתב בספר עץ החיים לרבי חיים אלפנדרי זצ"ל שמרומז כאן דינא דגמ' סוטה [כ, א] דביש לה זכות היתה תולה לה שהיא נשארת חיה לזמן ורק לאחר שנה או שנתיים ושלוש בטנה נופלת, וזה מה שכתוב בפסוק, בתחילה מדובר על אשה שאין לה זכות אז בטנה נופלת מיד, אך הפסוק ממשיך לומר שאם יהיה לה זכות לבינתים יבואו המים המאררים

במעיק למשמרת ורק אח"כ תמותי כמיתת סוטה, ולכן נכתב בלשון נסתר כי זה לא יקרה מיד.

עוד כתב עוד השמיענו באומרו ובאו המים במעיק לצבות בטן שלא לנוכח, על פי מה שאמרו פרק כשם ונפסק ברמב"ם מעוברת ומניקה שקינא לה משקה אותה כמות שהיא, ופירש"י ולא אמרינן לא ליקטליה לולד, זהו אומרו מלבד בתת ה' ירכך נופלת ובאו המים לצבות בטן של העובר ולנפול ירך של ולדך, השמיענו שאין ממתנין לה עד שתלד רק משקין אותה מיד עד שימחו שניהם עכ"ד.

ולפי זה מדוקדק דכתיב בפסוק "ובאו המים המאררים האלה במעיק לצבות בטן" ולא כתיב ובאו המים המאררים האלה בה כמו שכתוב להלן פסוקים כד וכו', דהתם קאי אסוטה גופא, וכאן מיירי בוולדה.

*

ו, ג: כי יפליא לנדור נזיר להזיר לה'.

המשנה בסוף נזיר אומרת נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי. יש להקשות הא הרמב"ם [פ"א הי"ז מביאת מקדש] פוסק שאסור ליכנס למקדש למי שהוא פרוע ראש, וא"כ איך שמואל שימש את עלי במקדש.

אומר האור שמח [שם] דהנה בילקוט שמעוני [רמז תקלג] כותב למה נקרא שמו של שמואל פותיאל [ביואל א] משום שהיה מסלסל בשערו כבתולה, ולמה הוצרכו לומר זאת ולמה עשה כן, אלא שהרמב"ם הנ"ל שכותב שאסור ליכנס פרוע ראש, מוסיף שאם היה השער מסודר יפה [שגדל עד שנעשה מחלפת ולא היה דרך ניוול] מותר, וא"כ יש לומר שזה הטעם שהביאו חז"ל מה שהיה מסלסל בשערו כדי לומר מה הטעם שיוכל ליכנס למקדש.

עוד יש לדון מאחר דשמואל היה נזיר הא כתיב בש"א [טו, לג] דשמואל הרג את אגג, ואיך נטמא למת, דאף דגוי אינו מטמא באוהל לר"ש [ביבמות סא, א] מ"מ במגע ובמשא מיהא מטמא כמבואר שם בגמ'. תירץ בספר אמרי דעת דבגמ' נזיר [סו, א] איתא דשמואל היה נזיר גזירה שוה "מורה" "מורה" משמשון, א"כ כמו שמשון מבואר ברמב"ם [ג, יג] שמשון לא היה נזיר גמור אלא המלאך הפרישו ואומר הרמב"ם שדינו הוא שאסור ביין ובתגלחת ומותר ליטמא למתים ודבר זה הלכה מפני הקבלה, ולהנ"ל שדין נזיר בשמואל נלמד משמשון א"כ דינו כמו שמשון שזה היה נזירותו נזירות שמשון ולא נזיר עולם, כ"כ התיו"ט [פ"ט מנזיר ה"ה] ושמשון הרי אפשר לו ליטמא למת עכ"ל. אולם הרמב"ם [פ"ג מנזיר ה"טז] כתב ששמואל הרמתי היה נזיר עולם [וכ"כ בפיה"מ שם] לכאורה הדרא קושיא לדוכתא.

שוב ראיתי בבנין שלמה [או"ח סימן י' ד"ה והן] דלכך דקדקה המשנה לומר נזיר היה שמואל כדברי רבי נהוראי דהיינו ר"מ כמו דאמרינן [בעירובין יג, ב] והוא ס"ל דון מינה ומינה [שבועות לא, ב] וכיון דעיקר הלימוד דשמואל היה נזיר ילפינן מגזירה שוה דמשון אמרינן דון מינה דשמואל נזיר, ומינה מה נזיר שמשון מותר לטמא למתים אף נזיר שמואל

מותר לטמא למתים ושפיר טימא עצמו לאגג עכ"ל. אולם להרמב"ם לשיטתו דפסק דשמואל היה נזיר עולם והיה אסור לו ליטמא כדין נזיר עדיין קשה, שוב מצאתי בטעמא דקרא [על שמואל א, טו] שצריך לומר שהוא עצמו לא נטמא לאגג ורק אחרים עשו על פיו.

*

ו, כג: אמור להם.

ברמב"ם [פי"ד מתפילה ונשיאות כפים ה"ח] הביא האי דינא "דאם היה כהן אחד מתחיל לברך מעצמו, ואם היו שנים או יותר אינן מתחילין לברך עד שיקרא להם שליח ציבור ואומר להם כהנים" בסוף דיני כיצד נשיאת כפים בגבולין, ובתור הכי כתב דיני נשיאת כפיים במקדש, וצריך ביאור מאחר דדין זה לכאורה נוהג גם בנשיאות כפיים במקדש, מ"אמור להם" כדאיתא בסוטה לח, א וצ"ע. וחכם אחד רצה לחדש מכח זה דלעולם במקדש אין צריך לומר "כהנים".

*

ו, כו: ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.

כתב רבינו הרוקח [בפרק הכל שוחטין חולין כד, ב] "נתמלא זקנו נושא כפיו דכתיב [תהילים קלג] הזקן זקן אהרן וסמך ליה כי שם ציוה ה' את הברכה".

ובאמת בשו"ע [קכח, לד] פסק ומי שהביא ב' שערות נושא את כפיו אפילו בפני עצמו, ומיהו דוקא באקראי בעלמא ולא בקביעות עד שיתמלא זקנו שאז יכול לישא כפיו אפילו יחידי בקבע. ובביאור הלכה שם כתב בשם העולת תמיד דאם אין כהן אחר אלא זה שעדיין לא נתמלא זקנו אם הוא מבן י"ג שנה ויום אחד נושא את כפיו אפילו בקביעות עכ"ד. וצריך ביאור דלפ"ז דינא דשו"ע דאין נושא בקביעות היינו כשיש כהן אחר גדול שנתמלא זקנו עמו. וצריך ביאור דכהאי גונא כתב בביאור הלכה הקודם בשם העולת תמיד שאז נושא אפילו בקביעות עיין שם, וא"כ מתבטל לגמרי האי דינא דשו"ע. וצריך לומר וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק [ח"ו סימן טו], דנהי דכשאינן כהן אחר יכול לישא בקביעות, מיהו מאחר שכתב המשנה ברורה בטעם הדין דשו"ע "שאינן כבוד הציבור שיברכם תמיד בקבע וביחידי איש שלא נתמלא עדיין זקנו" לכן הם צריכין להשתדל להשיג לכתחילה עוד כהן גדול אחר שנתמלא זקנו שיברך עמו ולא יהיו תמיד במצב שיברכם בקבע וביחידי מי שלא נתמלא זקנו.

ויש להקשות ממה שפסק בשו"ע שם [סל"ט] לא היו בו אחד מהדברים המונעין נשיאות כפיים אע"פ שאינו מדקדק במצוות וכל העם מרננין אחריו הרי זה נושא את כפיו, וכתב במשנה ברורה דמיירי אפילו מצוות חמורות כעריות וכדומה, ואפילו רינון של אמת שמפורסם הכל ברשעתו הרי זה נושא את כפיו. והטעם כתב הרמב"ם [ומקורו בירושלמי גיטין פ"ה ה"ט] ואל תאמר לאדם רשע הוסיף רשע והמנע מן המצוות, ואל תתמה ותאמר ומה תועיל ברכת הדיוט זה, שאין קיבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקב"ה [עיין מעשה רוקח שם דיכול לברך אפילו בקביעות] שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, והכהנים עושין מצוותן שנצטוו בה והקב"ה ברחמיו מברך את ישראל כחפצו עכ"ל.

ולכאורה להנ"ל תמוה למה כאן לא שמענו שיצטרכו להשתדל להשיג כהן אחר מלבד אותו כהן שמפורסם ברשעתו מפני כבוד הציבור שלא יהיו כפופין בקבע וביחידי לברכתו של רשע זה, לא גרע מאותו נער בר מצוה שלא יתמלא זקנו שצריכין להשתדל בזה מפני כבוד הציבור כמבואר לעיל. וצריך ביאור מאי שנא וצע"ג. [שמעתי ממו"ר הגרי"א שווארץ שליט"א]

ואולי יש לומר דאצל רשע זה, בכל יום ויום בקביעות חשיב "כעראי" מאחר שבידו כל רגע ורגע לחזור בתשובה, משא"כ במי שלא נתמלא זקנו. אולם מו"ר הגרמ"י וולפין שליט"א דן דמאחר ואותו אדם יש לו חזקת רשע אפשר דלא חשיב כעראי וצ"ע.

*

ז, א: ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן.

בירושלמי פ"ק דיומא דרשו ביום שכלו הקמותיו, שכל שבעת ימי המילואים היה משה רבינו מעמיד ומפרק את המשכן.

וצ"ע היאך עשו זאת בשבת הא בירושלמי פרק כלל גדול ה"ב מסיק דבנין לשעה הוי בנין. ויש שתירצו דרק בא לאפוקי דלא בעינן לעולם, אבל כה"ג דהוי בונה ע"מ לסתור ביומו לא הוי בנין ודימהו למש"כ באו"ח ס"ס רנ"ט גבי סתימת פי התנור. אבל באמת התם יש להתיר מטעם אחרים, אבל בונה ע"מ לסתור הוי בנין כיון דמאליו מתקיים הוא חשיב מלאכה המתקיימת בשבת, ודומה למה שפסק הרמב"ם דכותב על העור אע"פ שאח"ז חום העור יעביירו חייב, היינו דמצד עצמו מתקיים הוא רק דבר אחר גורם שלא יתקיים כה"ג חשיב מלאכה המתקיימת.

ועוד דאי בונה ע"מ לסתור ביומו לא חשיב בנין, מה המיוחד בקשר דבעינן קשר של קיימא הא גם בבונה זה כך, אלא דנפ"מ דקשר ע"מ להתיר ביומו לא חשיב קשר או עכ"פ מלאכה בשבת אבל בונה ודאי נחשב בנין, והדרא קושיא לדוכתא.

ומידידי הרב בנימין קרני שליט"א שמעתי דיתכן כמו שפירש"י עה"פ ביום החודש הראשון וגו' הוקם המשכן, ופירש"י דמשה לא היה יכול להקימו מפני כובד הקרשים לזוקפן וא"ל הקב"ה למשה עסוק בידי ואני מקימו מאליו ע"י נס עיי"ש, י"ל דכך הוי כל ז' ימי המילואים שנעשה ההקמה מאליו, וביום השבת דאי אפשר לסתור בשבת גם הסתירה משה היה רק נראה כסותר והקב"ה סתרו מאליו ואין איסור נראה כעובדא דחול במקדש.

*

ז, ג: ויקריבו אותם לפני המשכן.

פירש"י שלא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפני המקום.

ולהלן פסוק י' גבי הקרבנות שהביאו הנשיאים דכתיב ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח פירש"י כי לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפני הגבורה, וצריך טעם לשינוי בלשונו הזהב של הרב ז"ל.

*

ז, ג: ויביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלת צב ושני עשר בקר.

עיון משך חכמה שדקדק אמאי כתב שני ולא שנים עשר כדרך הלשון עיין שם.

ובפשוטו יש לומר עפמש"כ בספר הכרמל להמלבי"ם [ערך שני שניים] דכשאומר שני מקפיד על שיווי הנמנים שיהיו שנים שווים ודומים זה לזה, משא"כ כשאומר שניים שמציין רק המספר ואינו מקפיד בהם על השיווי והדימוי עיין שם. א"כ שפיר יש לומר **דלכך כתיב כאן שני עשר ולא שנים עשר לומר די"ב בקר היו שווין ודומין זה לזה**, כדאיתא בחז"ל דהגם שנכתב ונכפל הקרבנות של כל נשיא ונשיא כולן הביאו אותו דבר בלי שינוי. ומזה הטעם נראה כתיב עגלת חסר וי"ו לומר שיהיו שוות כדפרש"י [דברים ט, יא ד"ה לוחות] לוחת כתיב ששתיהן שוות עכ"ד. וזה הטעם גם בפסוק ו' דכתיב ויקח משה את העגלת חסר וי"ו. [ומה דבפסוק ז כתיב "שתי העגלות מלא וי"ו ובפסוק ח כתיב ואת ארבע העגלת חסר, ביאר בטעמא דקרא דרמז לדברי ר"ת בתוס' שבת צט, א דמכובד הקרשים ומשאן היו מוכרחים לחבר העגלות יחד כדי שלא יפלו הקרשים וא"כ זה היה נראה כעגלה אחת].

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

ביאור ראיית השלטה"ג להתיר יציאה לרה"ר בפאה נכרית

ופרע את ראש האשה (ה, יח)

פירש רש"י: "סותר את קליעת שיערה כדי לבזותה מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן", והוא מהספרי, ובכתובות ע"ב ע"א "ראשה פרוע דאורייתא היא, דכתיב ופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש".

וידועה המחלוקת הגדולה בין גדולי האחרונים האם פאה נכרית חשיב פריעת ראש או לא, ואלו ואלו דברי אלקים חיים וכל אחד נוהג כדעת רבותיו, אך מ"מ אמרתי לברר את ראייתו העיקרית של השלטי הגבורים להתיר פאה נכרית, שרבו התמיהות עליו, ולענ"ד דבריו מחוורים מאוד, כמו שיבואר:

תנן בשבת ס"ד ע"ב: "יוצאה אשה... ובכבול ובפאה נכרית לחצר", ובשלטי הגבורים שם (כ"ט ע"א מדפי הרי"ף) הוכיח מדברי המשנה דמותר לאשה לצאת בפאה נכרית ואין בזה משום פרועת ראש, והביא הרמ"א את דבריו לדינא בדרכי משה או"ח סי' ש"ג ובהגהת השו"ע או"ח סי' ע"ה, וכן הסכימו הלבוש והמג"א והא"ר והפמ"ג ושו"ע הרב שם, וכן פסק המשנ"ב שם ס"ק ט"ו שבמקום שנוהגים כן מותר.

והבאר שבע (בשו"ת סי' ט"ז) בשם המהר"י קצנלנבוגן (הוא המהר"י מינץ) ועוד רבים הרבו לתמוה על השלטה"ג דהכא מיירי בחצר שלרוב הראשונים אין שם חיוב כיסוי ראש כלל, אך ברה"ר מנלן, ובמג"א כתב על הבאר שבע שדבריו דחויים ולא ביאר מדוע, ובשו"ת שאלת יעב"ץ ח"א סי' ט' וח"ב סי' ז' הסכים לדברי הבאר שבע, וכן הסכים בהגהות החת"ס על השו"ע שם.

ובמור וקציעה סי' ע"ה כתב היעב"ץ דמה שפסק הרמ"א שם שמותר לקרוא כנגד אשה שיש על ראשה שער של אשה אחרת, כוונתו רק לבעלה ובביתה, דשם לא חייבת לכסות ראשה לרוב הפוסקים ורגיל בה ולא מהרהר, אך כבר העירו עליו בדרכי משה סי' ש"ג משמע להדיא שמסכים לגמרי עם דברי השלטה"ג.

ומה שתמהו האחרונים על השלטה"ג דהכא מיירי בחצר לכאן היא תמיהה גדולה, אמנם בשלטה"ג כתובות ס"פ המדיר (ל"ב ע"ב מדפי הרי"ף) פסק דגם בחצר אסורה לצאת כשראשה פרוע, וממילא מבואר דעפ"ז הוכיח מכאן דבפאה לא הוי פרועת ראש כלל, ויש שכתבו עפ"ז דמעולם לא עלה על דעתו להתיר פאה גם ברה"ר, אך מסתימת דבריו נראה שהתיר לגמרי, וגם לכאן לפי שיטה זו אין טעם לחלק בזה בין חצר לרה"ר.

ועוד הקשו רבים על השלטה"ג, דמפירושי רוב הראשונים מוכח שלבישת הפאה היתה במקום שמותר ללכת בגילוי ראש, דברש"י בשבת שם פי' "פיאה נכרית. קליעת שער תלושה וצוברתה על שיערה עם קליעתה שתראה בעלת שער", וברש"י ערכין ז' ע"ב כתב: "דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא פיאה נכרית", וכן פי' הרע"ב כאן שיערה", וברשב"א שבת ס"ה ע"א כתב: "וכן הטעם בכיפה של צמר

שאינן אשה מקשטת עצמה באותה כיפה אלא אשה שהיא קרחת מפאת ראשה, והיינו דתני לה בהדי פאה נכרית", ובמאירי בשבת שם כתב: "וענין פאה נכרית היא קליעת שער עשויה משער חברתה אם מפני ששער שלה מועט אם מפני שהוא לבן", ובאוצה"ג בשבת שם הביא מתשוה"ג: "פאה נוכרית. שער יפה שהוא מונח בראשן של נשים שאשערן מדולדל ומניחות בראשן".

אמנם השלטה"ג בדבריו הביא רק את לשון פיהמ"ש לרמב"ם שם שפי' "ופאה נכרית כמו מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותו האשה על ראשה דרך עראי כדי שתתקשט בשער" [ובתרגום החדש במקום "שער נאה והרבה" כתוב "שער נאה מאוד"], מבואר דשער הפאה לא מעורב בשערותיה, וגם אינו דוקא עבור אשה ששערה מועט, אלא לכל אשה הרוצה להתקשט בשער נאה, ולפי פירושו לכאורה אכן מוכח שמותר לאשה לצאת בפאה נכרית.

והמהר"י מיניץ תמה על השלטה"ג למה העתיק רק את פי' הרמב"ם ולא את פירושו של שאר הראשונים, אך להאמור השלטה"ג אזיל לטעמיה שפסק כהסמ"ג, ולכן הוכרח לפרש כפי' הרמב"ם שהפאה מכסה את השיער לגמרי, והיא קישוט לכל הנשים.

ויש להוסיף שגם בתשוה"ג אסף תרפ"ט עמ' 160 כתב אחד הגאונים: "פיאה נוכרית, שיער שמביאין מבחוץ ומקלעין אותו יפה יפה ומניחין אותו בראשי כלות כל ימי חופתן, ושמו בלשון ארמי מזיא דזיפא ובלשון ערבי שער... " (וברור שאותו גאון בא לפרש את הפאה הנזכרת במשנה דידן, כי דברים אלו כתובים בתוך תשובה העוסקת לבאר הרבה מילים ארמיות במסכת שבת, ולפניה ואחריה ביאר עוד הרבה מילים מהסוגיות דהכא). וכן במאירי סנהדרין קי"ב ע"א: "פאה נכרית והוא גדיל של שערות שאין מחברין בראשה שהנשים מביאות מבחוץ על ראשן לנוי", ומשמע קצת דאין זה דוקא במעוטת שער.

ולכאור' לפי דעת רוב הראשונים שאין איסור פריעת ראש בחצר אודא לה ראיית השלטה"ג, אמנם יש לומר דכיון דלפי שיטת הסמ"ג מוכח כן, י"ל דגם שאר הראשונים יודו לזה, כי אין שום הכרח לומר דפליגי, ואפושי פלוגתא לא מפשינן.

אמנם לכאור' עדיין תמוהה ראיית השלטה"ג, דהא בפאה המכסה את הראש כמו הפאות של ימינו ודאי מותר לצאת בשבת גם לרה"ר, דלא שייך בזה דלמא שלפא ומחויא שהרי לא תגלה את שערה, א"כ על כרחך דהכא מיירי במקום שמותר לגלות את שערה, ולשיטת הסמ"ג דגם בחצר אסור לגלות שער על כרחך צ"ל דמיירי בפאה שלא במקום שער, דהיינו מתחת הצואר או בצידי הראש, ולכן אסור לצאת בה לרה"ר דשפיר איכא בזה החשש דדלמא שלפא ומחויא, וא"כ אין מכאן שום ראייה דשרי לצאת בפאה שהיא ממש במקום השיער.

אכן הוא דוחק גדול להעמיד את המשנה בפאה שלא במקום שיער, דא"כ הא גופא קשיא למה כתוב בסתמא דפאה נכרית מותרת רק בחצר, הא פאה המכסה את השער מותרת גם ברה"ר, ואין לומר שבזמנם לא נהגו כלל ללבוש פאה במקום שיער, דהא בניזיר כ"ח ע"ב מוכח להדיא שאשה קרחת היתה לובשת פאה במקום השער.

ונראה דלפי דעת הסמ"ג צ"ל דבזמנם לא נהגו לשים את הפאה על הראש ממש בלי הפסק, אלא לבשו אותה על המטפחת, ואפשר שהטעם לזה היה מפני המיאוס, כדאמר' בסוגיא בשבת שם על חוטי שער, דשער של חברתה מאיס, וכן איתא בנזיר כ"ח ע"ב דלר"מ לא ניהא לבעלה שיהיה לה פאה נכרית איידי דזוהמאט, ולכן הקפידו שיהיה דבר המפסיק בין הראש לפאה, וממילא היה שייך בזה דלמא שלפא ומחויא, ומה"ט הותרה הפאה רק בחצר.

ועל כן לפי דעת הסמ"ג אכן יש ממשנה זו ראייה גדולה דפאה נכרית לא הוי פריעת ראש. ולכאורה נראה דגם לפי דעת הראשונים שאין חיוב כיסוי הראש בחצר מ"מ יש ראייה חזקה מסוגיית הגמ' שמותר לצאת בפאה לרה"ר, דהא בגמרא שם איתא "אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר אסור לצאת בו לחצר חוץ מכבול ופאה נכרית... ורב מאי שנא הני, אמר עולא כדי שלא תתגנה על בעלה", ואי נימא דאסור לצאת עם פאה לרה"ר א"כ בפאה מעיקרא לא שייך כלל לגזור בחצר אטו רה"ר, דהא האשה רגילה גם בחול שאינה יוצאת עם הפאה לרה"ר משום דת יהודית, ולמה צריך לטעמא דשלא תתגנה על בעלה, ועל כרחק דבימי החול באמת מותר לאשה לצאת בפאה לרה"ר.

ואמנם בתשובות הגאונים בשתי מקומות נראה דלא גרסו במילתיה דרב "ופאה נכרית", דבאוצה"ג שם עמ' 58 הביא תשובת רב נטרונאי גאון שכתב: "ואע"ג דאמר רב יהודה אמר רב כל שאמרו חכמים אסור לצאת בו לרה"ר אף בחצר אסור חוץ מכבול זה", ובעמ' 59 הביא תשובת גאון אחר (כנראה רב שר שלום גאון) שכתב: "אלא משום דרב דאמר כל שאסרו חו"ל לרה"ר אף לחצר אסור חוץ מן הכבול הזה", ולפי גירסא זו לכאן גם מה שאמר עולא שלא תתגנה על בעלה קאי רק על כבול (וגם ממה שלא אמר "ופאה נכרית" לכאן יש להוכיח שפאה ברה"ר אסורה גם בחול, ולכן אינה בכלל מה שאסרו חכמים בשבת), אכן כל הראשונים גרסו "ופאה נכרית", וכן הוא בר"ח ובריי"ף וברמב"ם שכל דבריהם קבלה מהגאונים, וכן הוא בכל כתבי היד שבידינו.

והנה היעב"ץ בלחם שמים בשבת שם וכן התפא"י שם (בבועז) כתבו להוכיח שאסור לצאת בפאה נכרית לרה"ר, מהא דתנן באותו פרק במשנה א' "ולא בכבול לרה"ר", והקשו התוס' שבת נ"ז ע"ב (ד"ה אי) למה לא כתוב "ולא בכבול ופאה נכרית לרה"ר", כמו שכתוב בסיפא "בכבול ופאה נכרית לחצר", ותירצו היעב"ץ והתפא"י דברישא א"צ לכתוב פאה נכרית, דבלא"ה אסורה לצאת עם פאה לרה"ר גם בחול.

אמנם התוס' שם לא תירצו כן, אלא תירצו "דמילתא דפשיטא היא דאסור לצאת בה לרה"ר דודאי משלפה משום דמחכו עלה" (והיינו משום שבזמנם לא היה זה דבר מצוי, וחשבוהו אף למיאוס וזוהמא, כנ"ל, ורק בביתה וחצרה הוכרחה ללבשו שלא תתגנה על בעלה בקרחתה), ומשמע מדבריהם דאי לאו טעמא דשלפה היה מותר לה לצאת עם פאה לרה"ר, ואין לדחות דנקטו טעם אחד מתוך כמה טעמים, דטפי היה להם לומר את טעמם

¹⁰ אך במאירי שם גרס "איידי דמזדהמא", ופי' שאין הסירוק עולה בה יפה.

של היעב"ץ והתפא"י, שהוא הרבה יותר פשוט, אלא מוכח דסבירא להו דדבימי חול מותר לצאת בפאה לרה"ר.

ובלחם שמים תמה על תירוץ התוס', דאדרבה ודאי שלא תשלוף את הפאה, כי בזה יתגלה שערה ותעבור על דת יהודית, ודבריו צ"ע, דאם הפאה מכסה את שערה ודאי דשריא לצאת לרה"ר, שהרי לא תגלה שערה, ועל כרחק צ"ל כמו שנתבאר לעיל שבזמנם היו לובשות את הפאה על המטפחת והיה שייך בה דלמא שלפא ומחויא.

ובלחם שמים כתב דאפשר דהתוס' פי' דמיירי בפאה שלא במקום שער, אך לעיל נתבאר דדוחק לאוקמי בכה"ג.

נמצא דלפי גירסת כל הראשונים יש ראייה חזקה מסוגיית הגמ' בשבת שמותר לאשה לצאת לרה"ר בפאה נכרית, וכן מוכח להדיא מדברי התוס', ורק לפי גירסת שתי גאונים לכאורה מוכח שאסור לצאת לרה"ר בפאה נכרית.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים

וש"ס

הברכה בדבר הסמוי

יְבָרְכֶךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ (ו, כד)

ובמדרש (רבה במדבר י"ב, ג', פסיקתא נשא צ"ב א') איתא: "יברכך ה' וישמרך", יברכך ה' בממון, וישמרך מן המזיקין.

איתא בגמרא בתענית (ח' ע"ב): "ואמר רבי יצחק: גדול יום הגשמים, שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו, שנאמר לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך. ואמר רבי יצחק: אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיק. תנא דבי רבי ישמעאל: אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו, שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיק. תנו רבנן: הנכנס למוד את גרנו אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידנו. התחיל למוד אומר: ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואחר כך בירך - הרי זו תפלת שוא. לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין" ע"כ. וכ"ה בב"מ מ"ב ע"ב. ומתבאר כי בדבר המנוי והספור אינה שורה הברכה.

קושיית התוס' מהגמ' בחולין

אלא שהתוס' שם (ד"ה אלא), הקשו קושייה עצומה על דברי הגמרא הנ"ל, שהלא בגמרא בחולין (ק"ה ע"ב) רואים בדיוק להיפך, שהברכה שורה דווקא בדבר הספור והמנוי.

דשם מסופר על סבלים שהיו לוקחים חבית גדולה, ובדרך כאשר נחו מעט מסחיבתם, הרידו מכתפיהם את החבית, והניחו אותה תחת מרזב אחד שהיה ידוע ששוכן שם שד, והם לא ידעו ממנו. השד זה ראה את החבית שתחתיו, ישב עליה וגרם לה להתפוצץ ולהישפך. הלכו אותם סבלים, וקבלו לפני התנא מר רב אשי על מעשה השד. הגיע מר בר רב אשי לאותו מקום, תבע את השד לדין לפניו, וחייב את השד לשלם על החבית. השד הבטיח כי תוך כמה רגעים, יביא הוא את התשלום הנדרש ויניחנו לפני הסבלים התובעים.

כידוע דרכו של השד להביא דברים במהירות רבה מכל קצווי תבל. אלא שכאן, המתינו מר בר רב אשי והסבלים זמן מה, עד שראו הם את הכסף מונח לפנייהם. דבר זה היה תמוה בעיניהם, מדוע לקח לשד זמן כ"כ רב (מבחינת טבעו) עד שהוא הביא את הכסף. כאשר הם שאלו את השד על זאת ענה השד: "אמר ליה, כל מידי דצייר וחתים וכייל ומני לית לן רשות למישקל מיניה", דהיינו, שאע"פ שאנו יכולים לקחת כל דבר במהירות ולהעבירו ממקום מקום, מכל מקום כאר מדובר בכסף, יש לנו איזה הגבלה מסויימת, שאין לנו רשות לגעת בכל כסף שהוא צרור בשקית או חתום, וכן אם הוא ספור ומנו. ולכן לקח לי זמן לחפש כסף שהוא אינו לא צרור ולא חתום, לא ספור ולא מנוי, ורק ממנו הורשתי לקחת ולהביא לפניכם.

מדברי השד המובאים בגמרא עולה, כי אין השדים יכולים לגעת בדבר שהוא ספור ומנוי, וכן אם הוא צרור וחתום. נמצא כי הרוצה לשמור את כספו מן השדים, עליו תמיד לספור אותו או להשאירו צרור בצרורו.

והקשה התוס', הכיצד יכוננו דברי הגמרא בתענית ובב"מ, כי אין הברכה שורה אלא בדבר שאינו ספור ואינו מנוי, דמשמע שאם סופרו ומונהו לא שורה בו הברכה אלא להיפך, הקללה, הרי מדברי השד המובא בגמרא בחולין מבואר **בדיוק להיפך**, כי השדים שהם סימן הקללה, נזהרים מליגע בדבר ספור ומנוי, ומבואר כי בדבר הספור והמנוי אינה שורה קללת השדים, ונמצא שהוא מבורך ושמור.

תירוצי התוס'

א. והתוס' (בתירוצם הראשון) יצאו לחלק בין יש לו בעלים לאין לו בעלים, וזה לשונם: "וי"ל דלא קשה מידי, דהא דקאמר התם היינו טעמא דלית להו אלא בדבר הפקר, ולא דבר דכייל ומנוי או צייר וחתים, היינו בשביל דאין ברכה מצויה בהני ולית בהו דבר הפקר. והאי דבעלים נינהו, אלא בדבר הסמוי, והיינו מטעם דהברכה מצויה בדבר הסמוי, ומה שמתרבה בשביל הברכה אית להו רשות למישקל בסמוי דהיינו כמו הפקר, שאין לשום אדם זכות בו" עכ"ל.

וביאור דבריהם ביאר בהערות הגרי"ש אלישיב (חולין שם), כי אכן על הדבר המדוד אין השד יכול לשלוט ולקחת. אמנם בדבר זה גם לא תשרה הברכה והתוספת. אמנם בדבר שאינו מדוד, ששם שורה הברכה ומתווסף לאדם, שם יכול השד לקחת רק מהחלק שהתרבה. והוסיף שם הגרי"ש: "וצריך לומר שהאדם לא מפסיד, אחר שהשד לקח יתרבה עוד, דהרי כתיב יצוה ה' את הברכה באסמיך" עכ"ד.

ותוספת דבריו באה לתרץ את קושיית השפת אמת (בתענית שם) דהקשה: "ותירוץ התוס' דחוק לכאורה, דבמה שהיה הברכה יהי" אח"כ נזק ע"י המזיקין, הלא כתיב "ברכת ה' היא תעשיר ולא תוסיף עצב עימה" עכ"ל. ולכן לתרץ דבריו הכריח הרב דגם לאחר לקיחתו תמשיך הברכה, כדי שלא יגרם חיסרון ועצב לאדם הראוי לברכה.

והגר"ח קנייבסקי (דרך אמונה תרומות פ"ב בביאודה"ל) הוסיף וביאר, כי אין כוונת דבריהם במילת "הפקר" להפקר ממש, שהרי ברשותו הוא, אלא כיון שעדיין לא נודע לו מזה, הוי כהפקר לענין זה, וזה יש לו רשות לשד ליטול משם.

ב. עוד תירצו התוס' שכוונת השד היא, שאין להם רשות לגעת רק במה שמתקיימים בו כל התנאים, גם צרור חתום, וגם ספור ומנוי, וז"ל: "אי נמי, הכא מיירי בדבר המנוי והמדוד בלא צייר וחתים, ובהא אית להו רשותא, והתם מיירי במדוד ומנוי וכייל וצייר וחתים ובהא לית להו רשותא" עכ"ל.

נמצא לפי תירוץ זה כי אכן אין סגולה מיוחדת לדבר הספור והמנוי בלבד לשמור אותו מלקיחת השד. ואדרבה, כוונת הגמרא שאין הברכה שורה בדבר הספור והמנוי, מכוונת לדברי הגמ' בחולין הנ"ל, דהיינו שאין ברכה שורה בכסף שאדם מנה וספר והניחו בבית

גנזיו, דאדרבה, יוכל השד ליקח ממנו, כל עוד שלא צרר כספו זה וחתמו, שרק אז אין להם רשות ליגע בו.

אלא דגם לפי דבריהם יש לעיין, כיצד יתיישבו דברי הגמ' ש"אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין". שהרי אם לא ספר האדם את כספו והניחו בצרור סגור וחתום, הרי שאע"פ שסגרו מן העין, הרי מכיון שלא ספרו יכול השד לשלוט בזה ולקחתו, ולהיכן אולא הברכה, וממילא גם כאן נהיה מוכרחים לבאר כי אה"נ תהיה לקיחה וגם תהיה ברכה, וכדבריהם בתירוץ הראשון.

והשפת אמת שם לבאר בזה"ל: "נראה הטעם דדרך הנס להיות בהסתר כי אין הטבע משתנה בפרהסיא, ומה"ט ניחא מה דמקשין התוס' הלא המזיקין שולטין בדבר הסמוי שאינו נמנה כו' דאידי ואידי חד טעמא היא שגם הנזק שאינו ע"פ הטבע אינו בפרהסיא" עכ"ל.

אלא שגם לדבריו קשה, מה איכפת לי שדבר הנזק אינו בפרהסיא, וכיצד זה מצדיק את לקיחת השד, הלא סו"ס כיצד נבאר את דברי חז"ל ש"ברכה שורה" בדבר הסמוי מן העין, אם עצם סמיות העין היא סיבה לשליטת הנזק.

תירוץ האוה"ח הק'

רבינו חיים בן עטר ע"ה, יצא בספרו ראשון לציון (על תענית שם) במהלך חדש בביאור שאלה זו, ואלו דבריו: "ולי נראה, דדווקא שיתפלל לה' שיתן ברכה באותו דבר, דבזה מלבד שאין חיצונים שולטין בו, אלא אדרבה מוצא בו יותר ממה שהיה. אבל אם אינו מתפלל לו שיניח ברכה, או שהתפלל ואין תפלתו ראויה לו, מלבד שאין ברכה בו, אלא אדרבה ישלח ה' בו את המארה. נמצאת אומר, דדבר שאינו מדוד ישנו בברכה ובהפכה, והמדוד אינו לא בזה ולא בזה" עכ"ל.

נמצא כי מדברי האור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון מתבאר, כי אם האדם אינו סופר את כספו, מצד אחד יכולה לשרות בו הברכה, בגדר "פרוטה שבכיס מתברכת" (תענית שם), אך מצד שני צריך הוא להתפלל על כך תמיד, שלא ישלטו השדים בכסף זה. אך המונה וסופר ומניח, לא תשרה בו לא הברכה והריבוי, ולא הקללה והמארה, ומה שהיה כך ישאר.

ואח"כ מצאתי שכבר קדמו בתירוץ זה רבינו הפרישה (באו"ח סי' ר"ל סק"ה) שכתב מדנפשיה בזה"ל: "שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי וכו'. והא דאמר בפרק כל הברש (חולין קה ב) שאין המזיקין שולטין בדבר המנוי ושקול או צרור וחתום, עולה בקנה אחד, דדבר שאינו מדוד או מנוי שייך בו ברכה כשיתפלל עליו, וגם קללה וחסרון כשלא יתפלל עליו, דאז המזיקין שולטין בו ליטול ממנו, כך היה נלע"ד" עכ"ל.

ביאור הפסוק בפרשתינו

לפי דברי האוה"ח והפרישה, זכינו להבין את דברי חז"ל במתק לשונם, שדרשו במדרש (רבה במדבר י"ב, ג', פסיקתא נשא צ"ב א') על הפס': "יברכך ה' וישמרך", יברכך ה' בממון,

וישמרך מן המזיקין. וכבר עמדו הדרשנים על כך, לדרוש סמיכות הענין, מדוע יחד עם הברכה בממון, נדרשת בסמוך לו השמירה מן המזיקין.

אמנם לפי דבריהם, יבוארו דברי חז"ל על נכון. כי לא נאמר בלשון הברכה "יתן לך ה' ממון", אלא "יברכך" ה' בממון, והיינו שהממון שיהא אצלך, תשרה בו הברכה ויתרבה, ואם יש ברכה הנשארת בממון, זה מוכרח דווקא אם לא מונים אותו, שאז שורה בו הברכה.

אלא דכיון דבממון שאינו מנוי עסקינן, הרי מצד אחד יש בו ברכה, אך מצד שני יכולים גם השדים לשלוט עליו ולקחת ממנו, ולכן משום הא גופא מוסיפים הכהנים לברך את האדם, שבאותו ממון שמתברך ומתרבה, "וישמרך מן המזיקין", תהא לו שמירה מן המזיקין השולטים בו, שלא יגעו בו.

ביאור זה יכון גם לפי תירוץ התוס' הראשון, שביארו כי יש רשות לשד לקחת מאותו חלק המתרבה בברכה. ומכיון שאע"פ שיש רשות לשד לקחת, אך לא מוכרח שהוא יקח, עכ"פ דווקא ממנו, לפיכך ביארו חז"ל שלזאת מכוונת ברכת הכהנים, שאע"פ ש"יברכך ה' בממון", ואז לכאורה יש רשות לשד לקחת מאותו חלק המתרבה, לזה מוסיפים לברכו ש"ישמרך מן המזיקין" שלא יגעו בזה.

יש מאין/ הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה

טובה'

ויחנו במדבר סיני (ו) המשך נושא עליותיו וירידותיו דמשה להר מתי היו

דעת רש"י דכולהו תנאי ס"ל בהשכמה עלה

א. אמנם רש"י ס"ל דכו"ע ס"ל דבהשכמה עלה ולא נחלקו אלא אם בהשכמה ירד, וכתב דף פז: ד"ה בתרי בשבא אמר להו ואתם תהיו לי ומשה עלה ויקרא אליו כל העניין עד אלה הדברים אשר תדבר וגו', הדברים האלה נאמרו לו למחרת ביאתם כדאמרינן כל עליותיו בהשכמה היו, ואפילו למאן דלית ליה בהשכמה ירד דלא אקיש אית ליה בהשכמה עלה דהא בהדיא כתיב קרא עכ"ל.

ומה שהיה מוכרח לומר כן כתבו המזרחי ולבוש וגור אריה (שמות יט, ג) דהיה קשה לרש"י מי אמר דהני קראי נאמרו ביום השני דילמא נאמרו לו מיד ביום ביאתם, וע"כ כתב כיון דלכו"ע כל עליותיו בהשכמה היו, ובני ישראל הגיע לבמדבר סיני ביום קמא, ע"כ דברים אלו נאמרו למשה ביום השני למחרת שעלה בהשכמה עכ"ד.

*

שיטת המזרחי והלבוש-

דדוקא עליותיו שעלה מעצמו היו בהשכמה אבל כשקראו השי"ת היה גם באמצע היום

ב. והקשה המזרחי א"כ הא דאמר רבא שבת פז: דכו"ע בראש חדש אתו למדבר סיני וכו' יומא קמא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, מאי שמום חולשא דאורחא דקאמר והא בלאו חולשא דאורחא אי אפשר בו ביום מכיון דכל עליותיו בהשכמה היו.

ותי' דהא דאמרינן כל עליותיו בהשכמה היו היינו בעליות שעלה משה מעצמו, אבל כשעלה בציווי ה' עלה בכל שעה שביום, וא"ש דביום השני שעלה בהשכמה עלה מעצמו וכמבואר בקרא ומשה עלה אל האלקים שמשה עצמו עלה בקצה ההר להזדמן לפניו וכן פי' הרמב"ן ועל זה כתב רש"י דע"כ ביום השני עלה מעצמו דביומא קמא לא היה יכול לעלות מעצמו כיון דבאו באמצע היום.

אבל עדיין אינו מובן אמאי השי"ת לא קראו ביומא קמא הא באופן זה יוכל לעלות גם באמצע היום, וזה מה דאמר רבא יומא קמא לא אמר להו ולא מידי ולא קראו השי"ת לצוות להם מידי משום חולשא דאורחא עכת"ד המזרחי, והסכים עמו בלבוש האורה שם.

והלבוש האורה הוסיף נופך בביאור הסוגיא זו"ל ואין להקשות מנ"ל משום חולשא דאורחא לא אמר להו ולא מידי דילמא משום שבאו בערב הרבה ולא היה שהות להקהילם ולומר להם, ותי' דמדכתוב ביום הזה באו מדבר סיני, משמע בעצם היום הזה באו כלומר בעיצומו של יום שהוא קודם חצות או בחצות ועדיין לא לו שהות לומר להם את אשר יצווה עכ"ד.

*

תמיהות על דברי המזרחי והלבוש

ג. והמהרש"א בח"א פז. תמה על דברי הלבוש וז"ל ואין תי' זה מחוור דהא מהאי קרא דיליף כל עליותיו בהשכמה היו דכתיב וישכם מצשה בבוקר ויעל אל הר סיני מפורש בו שהיה על פי הדיבור דכתיב לעיל מיניה ועלית בבוקר אל הר סיני וגו', ועוד דלשון כל עליותיו בהשכמה היו לא משמע כן ע"ש.

ויש לתמוה עוד הא הא עליה שעלה משה ביום קבלת התורה בציווי השי"ת וכמבואר בקרא (שמות יט, כ) ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה, ואהאי עליה קאמרינן בגמרא מקיש ירידה לעליה מה עליה בהשכמה וכו', אלמא דעליותיו שהיו עפ"י ציווי השי"ת היו בהשכמה דוקא.

שיטת מהר"ל - דכל עליותיו היו בציווי השי"ת ולא עלה מעצמו,

אך כשהיה נצרך לומר היה עולה גם באמצע היום

ד. שוב ראיתי דהגור אריה למהר"ל פליג על דברי הלבוש וכתב דכל עליות משה להר היו באין ספק עפ"י הקב"ה, דאיך יעלה על הדעת שמשה עשה מעצמו ולא מדעת הקב"ה, וע"כ פירש דבדרך כלל כל עליותיו היו בהשכמה, אך כשהיה נצרך לומר לישראל דבר ולא היה יכול לעלות קודם היה אפשר לעלות שלא בהשכמה.

ומעתה א"ש הכל דמהא דכגל עליותיו בהשכמה מוכח דלא עלה כי אם ביום השני דביומא קמא הגיעו באמצע היום, אך כיון שהיה נצרך לומר להם לישראל ומה גדול יותר מהצורך לומר לישראל ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו', וא"כ מדוע לא קרא הקב"ה למשה גם באמצע יום א', וע"ז תירץ דמשום חולשא דאורחא לא אמר להם לישראל כלום. ואין לומר שמשה יעלה ביום א' לשמוע מפי הקב"ה ויאמר להם לישראל ביום ב', דאין לזה צורך כיון דממילא לא יאמר להם ביומא קמא אין טעם לצאת מן הכלל דכל עליותיו בהשכמה היו עכ"ד.

*

שיטת מהרש"א דכל עליותיו היו בהשכמה

ה. והמהרש"א בח"א שבת פז. כתב ליישב קושיות המפרשים באופן מחודש וז"ל ונראה לפרש משום דסבר רבא דלא פסיקא לן ואפשר דבהשכמה באו להר סיני, דהכי מסתבר דזריזין מקדימין למצוות, ואתמול חנו ישראל קרוב להר סיני, וא"כ בו ביום שבאו היה ג"כ יכול משה לעלות בהשכמה אי לאו משום חולשא דאורחא דאתמול ע"ש טז.

ומעתה א"ש הכל דמוכרחים אנו לומר דמה יומא קמא לא אמר להו ולא מידי הוא משום חולשא דאורחא, דאי משום דכל עליותיו בהשכמה היה יכול לעלות ביומא קמא בהשכמה,

---

^{טו} ויש להעיר דכל דבריו יתכנו לדעת רבא דס"ל שם פז: דהנטיעה מרפידים היה בערב חדש, אבל לרב אחא בר יעקב שם ס"ל דבאותו היום יצאו מרפידים ולא יתכן דהגיעו להר סיני בהשכמה.

יו"ט שחל במוצאי שבת - ידיעות חשובות בהלכה

וע"כ דמה שלא עלה הוא משום חולשא דאורחא ולא אמר להו ולא מידי, ואי משום חולשא דאורחא לחוד היה יתכן ליתן זמן למנוחה עד מחצית היום או רובו והיה יכול לעלות אז להר סיני ולומר להם הדברים לפנות ערב, ולזה בעי טעמא דכל עליותיו בהשכמה היו ולא היה יכול לעלות ודו"ק בכל זה.

אלא דעדיין טעמא בעי דהיה יכול לעלות בהשכמה של יומא קמא ולומר להם הדברים הדברים לפנות ערב, ויתכן לומר דמשה לא היה משהה השליחות ומכף ששמע מפי השי"ת אמר להם, וכמו שכתב רש"י (יט, יד) עה"פ וירד משה מן ההר אל העם מלמד שלא היה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם עכ"ל, וע"כ עדיפא ליה להמתין ולעלות למחרת בהשכמה ותיכף לירידה לומר להם לישראל מה ששמע מפי הקב"ה כנ"ל בביאור דברי מהרש"א.

*

ביומא קמא באיזה שעה הגיעו למדבר סיני

ו. נמצינו למדין עוד מדברי המפרשים לעיל דלדברי המזרחי הגור אריה למהר"ל והלבוש הגיעו למדבר סיני באמצע היום, ולדברי המהרש"א הגיעו בהשכמה למדבר סיני וזריזין מקדימין למצוות.

*

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס וביום השבת והשולחן כהלכתו והמועדים כהלכתם, רב קהילות בני הישיבות וביהכ"ס היכל יוסף שלו' רמת בית שמש ג

יו"ט שחל במוצאי שבת - ידיעות חשובות בהלכה

א. במוצאי שבת לפני עשיית כל מלאכה, על הנשים לומר 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'. [מעשה באשה שטעתה ואמרה המבדיל בין קודש לחול, והורה מרן הגאב"ד שליט"א שאין זה נחשב שעשתה מלאכה לפני הבדלה].

ב. המדליקה נרות באותם כוסיות שהדליקה בשבת, תוציא את הפתילות או הדיסקיות [של ה'נריות'] על ידי כלי, ואם קשה לה, את הפתילות תוציא בכל זאת על ידי כלי אבל את הדיסקיות או שיירי החלב יכולה להוציאם אפילו בידיים, גם בימינו שאין כאן אוכל נפש [שהרי יש אור חשמל גם בלי הנרות] מפני שלדעת כמה ראשונים אין שם מוקצה לדבר קטן מאוד הבטל לדבר גדול [כמבו' בתוס' שבת דף קמב: ד"ה שאוכל ודף קמב. ד"ה נשדינהו].

ג. ברכת הנר ביקנה"ז - לא יקרב שני נרות זה אל זה מפני שהחלב עלול לנטוף ונחשב כיבוי כמבו' בסי' תקי"ד, ב' באה"ל סוד"ה ויכבה.

אלא יקח גפרור ויניחו בתוך האש, ומותר להדליק אש לצורך הידור מצוה כמבו' בסי' תקי"ד סק"ל שהתירו להדליק אש אפילו לצורך כבוד בית הכנסת ולצורך כבוד סעודת מילה אע"פ שאין שם אנשים כלל ואין צריכים לו אלא רק להידור הזה של כבוד בית

הכנסת שיש שם נרות דולקים ואינו חשוך, ואבוקה במוצ"ש הוא הרבה יותר מהידור כמבו' בסי' רח"צ, ב'. ומלבד זאת, מברכים רק על נר שהודלק **להאיר** ולא על נר שהודלק לכבוד או למטרה אחרת [ולכן הרבה נוהגים לכבות את אור החשמל בהבדלה כדי שהנר יידלק כדי להאיר] ולכן ודאי הדלקת הנר היא גם ליהנות מאור הנר שאיתו יכול להסתכל היטב בציפורניים.

ויניח את הגפרור צמוד לאש כדי שיידלק ממש מהאש עצמה ולא רק מהחום שמסביב כמבו' בסי' תק"ב סק"ד בשם הכת"ס סי' ס"ז.

ויראה בציפורניים ויברך ואח"כ יכול להסיר את הגפרור מהנר, ועי' בסי' תק"ב, ב' לגבי מדורה שאין להוציא עץ ממנה כי ממעט את האש ונחשב כיבוי, אבל אינו ענין לכאן כי שם כל העצים הם חומר הבעירה ולכן לקחת עץ מהמדורה דומה קצת ללקיחת שמן מנר דולק שאסור כי ממעט את 'כח' הבעירה, אבל כאן כל גפרור דולק לחוד ורק השלהבת נפגשת ולכן ההפרדה לא מקטינה את האש אלא רק מפרידה את השלהבת הגדולה לשני שלהבות קטנות, ואם נאסור, א"כ אין שום אפשרות להדליק נר ביו"ט בכלל כי אח"כ מוציא את הגפרור מהנר שהדליק, וח"ו לומר שיצטרך להשאיר את הגפרור שם, ישתקע הדבר ולא יאמר. ובאמת אין שום איסור להקטין או להגדיל שלהבת [אפי' בשבת] בלי שיש שינוי בחומר הבעירה כמבואר בסי' רע"ז, ג' שאם שכח נר על שולחן מותר לנער את השולחן והנר יפול אע"פ שודאי השלהבת תשתנה בנפילה הזאת, וכן שם בסעיף א' מותר לפתוח דלת שיש עליה נר שעוה ורק אם יש שם נר שמן אסור כי מקרב את השמן לפתילה או מרחיק אותה מהפתילה [ועי' גם סי' תק"ב, א' וסק"י שמותר לשים אפשר על מדורה אם היא לא נכבית], אלא האיסור להוציא עץ מהמדורה מכיון שאז כוחו נחלש וייכבה מהר כי אין לו כח לבעור הרבה בלי העצים שמסביבו ולכן בקיסם עבה מותר כמש"כ בשעה"צ סי' תק"ב סק"ג לפי שגם אחרי שמוציאים אותו מהמדורה אין כח בעירתו נחלש. ויזהר מאוד אח"כ שלא לעזוב את הגפרור שיפול לארץ מפני שודאי יכבה אלא יניחו בזהירות במקום קרוב עד שיכבה מאליו

ד. מי שבירך בטעות על הבשמים, אם נזכר לפני ששתה את היין, צריך לברך שוב, ואם נזכר אחרי ששתה את היין, אין צריך לחזור ולקדש.

בבאה"ל סי' רח"צ, ה' [ד"ה אין] הביא בשם הגרעק"א שאם בירך במוצאי שבת על נר שהודלק בשבת הוי הפסק כיון שלא יצא ידי חובה וצריך לברך שוב הגפן.

והט"ז בסי' תרכ"ד סק"ב כתב שאם בירך בהבדלה על בשמים כשאין צריך לברך עליהם הוי הפסק והגרעק"א שם הביא שכ"כ בתשובת גינת ורדים או"ח כלל א סי' ח' [ודלא כהמח"ב סי' תצ"א סק"ב] וכ"כ שם הא"ר סק"ב והפמ"ג שם דחשיב הפסק [ומה שלמעשה המשנ"ב פוסק שם שיברך על הבשמים, היינו משום דהוי ספיקא דדינא ולכן שייך להבדלה וכעין ברכת שהחיינו ביו"ט שני של ר"ה- ועי' שו"ת הלכות שם שעמד בזה]. ואולי יש

לדחות ששם הנידון לגבי איך לנהוג לכתחילה ועל זה כתבו האחרונים שיש לחשוש להפסק אבל בדיעבד אולי אינו נחשב הפסק לחייבו ברכה.

ובביכורי יעקב [סי' תרס"ב סק"א] כתב שאם ירצה ביו"ט שני של סוכות לברך שהחיינו על הלולב אינו רשאי משום הפסק בין הברכה לנטילה.

אמנם המשנ"ב בסי' רע"א סקע"ח הביא בשם המג"א שאם קידש על כוס ונמצא שהוא מים שיצא ידי חובת ברכת הגפן אם נתכוון לשתות עוד יין, ובשעה"צ שם סקפ"ד הביא שהגרעק"א פיקפק משום שברכת קידוש הוי הפסק בין ברכת היין לשתיה.
ויש להבין מאי שנא שבנידון זה פסק המשנ"ב דלא כהגרעק"א.

ונראה ליישב, שאם קידש על מים א"כ ברכת הקידוש אינה הפסק לפי הבנתו, כי באמת ברכת הקידוש שייכת לכאן והטעות שלו היא רק האם מה שיש לו ביד הוא יין או לא, א"כ הטעות שלו אינה בעצם הברכה אלא האם הברכה הצליחה לפעול או לא- ודבר כזה אינו הפסק, וכעין מי שביקש מלח לפני האכילה והתברר שיש לו כבר מלח ולא ראהו או מי שביקש שיאכילו את השור שלו והתברר שכבר האכילו אותו, אבל אם בירך ברכה שלא מתאימה לכאן א"כ הטעות שלו היא האם הדבר מתאים או לא- וזה הוי הפסק, וכעין מי שבירך המוציא בליל שבת ונזכר שלא שר שלום עליכם ואשת חיל וחשב שצריך לשיר לפני הסעודה שזה בודאי הפסק כיון שהטעות שלו האם הדבר מתאים או לא.

ואף שבברכת הנר גם כן בטעות היתה אם הנר הזה מתאים, ביאר השלמי תודה [סוכה סי' ט"ו] שהרי ברכת הנר אינה שייכת בעצם להבדלה אלא נתקנה על סדר ההבדלה, ואם מברך על נר שאינו מתאים א"כ שוב הטעות האם הדבר הזה שייך לכאן בכלל.

ולפי"ז, אם בירך על הבשמים כשהברכה אינה מתאימה, צריך לברך שוב הגפן.

ואם נזכר אחרי ששתה את היין אינו צריך לחזור ולקדש כי הברכה אינה מעכבת לא לקידוש ולא להבדלה, וכמו שנתבאר בוביום השבת סי' ל"ז הע' מ"ה שכן מוכח בסי' רע"א, ד' ובסי' רצ"ט, ג' ובפמ"ג סי' רצ"ו בא"א סק"י ובשו"ע הגר"ז סי' ער"ב קו"א סק"ב ובמשנ"ב סי' רע"א סקע"ו וסקע"ח ובשאר פוסקים כמו שהבאנו שם.

ה. טעה בברכת המזון ואמר רצה במקום יעלה ויבוא, אם אמר כבר ה' מברכת הטוב והמטיב חוזר לראש. נשים אינם חוזרות על יעלה ויבוא ביו"ט אבל ראוי שישמעו את הברכה מאחר אם יכולות.

ו. הורו הפוסקים שטוב ללבוש את הבגד המיוחד ליו"ט [פראק'] כבר בשבת משום כבוד שבת.

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

המברך מתברך

וְשָׁמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם (ו, כז)

רש"י פירש [בפירושו השני]: "ואני אברכם. לכהנים". כלומר הכהנים מברכים את ישראל אך מי מברך את הכהנים? הקדוש ברוך הוא.

כפי הנראה ענינו של דבר הוא כפי שמורגלים לומר "המברך יתברך".

וראיתי מציינים את המקור לכך שהמברך מתברך מהבטחת הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו (בראשית יב, ג): "וְאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ", כלומר הקדוש ברוך הוא יברך את אלו המברכים את אברהם.

ומעתה כמה נפלאים דברי בעל הטורים שם: "ואברכה מברכיך. בגימטריא 'כהנים המברכים בניך'". ולכאורה מה השייכות? אך הכוונה פשוטה, כי הקב"ה מברך את הכהנים מחמת שהם מברכים את ישראל וכפי שנתבאר מהפסוק מברכת כהנים, "ואני אברכם". וזהו המשך ההבטחה שהקדוש ברוך הוא הבטיח לאברהם אבינו לברך את מברכיו, כי כך הקב"ה מברך גם את מברכי בניו - הכהנים.

וזהו מפורש בתנחומא (לך לך שם): "ואברכה מברכך. אמר לו, עתיד אני להעמיד מבני בניך שבט שמברך ישראל, זהו שבט לוי. אמר לפניו, ריבונו של עולם, ומי מברך לאותו שבט? אמר ליה, משהן מברכין לישראל אני מברך לאותו שבט, שנאמר 'ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם'". [שוב הערני מו"ר הגאון רבי מרדכי סומפולנסקי שליט"א לש"ס חולין דף מט ע"א, עש"ה].

אולם יש ענין יותר גדול מזה והוא שהמבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר נענה 'תחילה' - עוד לפני מי שהוא מבקש אודותיו. וזהו המבואר במסכת בבא קמא (דף צב ע"א): "אמר ליה רבא לרבה בר מרי, 'מנא הא מילתא דאמור רבנן, כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה?' אמר ליה, 'דכתיב (איוב מב, י), 'וְהָיָה שָׁב אֶת שְׁבוֹת אֵיּוֹב בְּהִתְפַּלֵּל בְּעַד רֵעֵהוּ'. אמר ליה, 'את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא (בראשית כ, יז), וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאִמְהָתָיו [וַיִּלְדוּ], וְכָתִיב בְּרֵאשִׁית (שם כא, א), וְהָיָה פֶקֶד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר [וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר], כַּאֲשֶׁר אָמַר - אל אבימלך'".

וזהו שכתב ה"ספורנו" (שם), "וה' פקד. אברהם התפלל בעד אבימלך, וה' פקד את שרה, כאמרו (איוב מב, י) 'וה' השיב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו'", והרי שהספורנו הרכיב כאן יחד את שני המקורות שהגמרא בבבא קמא הנ"ל מביאה לכך שהמבקש על חבירו וצריך לאותו דבר נענה תחילה.

אך דברי ה"אור החיים" הקדוש שם צריכים עיון, שכתב וז"ל, "וה' פקד וגו' כאשר אמר. פירוש, לא לצד שהתפלל על אבימלך, ומטעם כל המתפלל על חבירו וכו' - וזולת זה לא היה נפקד, וזה ימעיט ח"ו ההבטחה האמורה בתחלת הפרשה, אלא 'כאשר אמר'",

לא לאבד שליטה מפאת התפקיד

ולכאורה דבריו נסתרים מסוגיית בבא קמא הנ"ל, וצ"ע, (זולתי אם סבירא ליה לאור החיים הק' שמטעם זה גופא רבא הביא דוקא את הפסוק באיוב ולא את הפסוק בבראשית, דסבירא ליה שמהפסוק בבראשית לא מוכח).

ומדוע באמת המבקש על חברו נענה תחילה? כתב בספר "אהבת שלום" (לרבי מנחם מנדל מקוסוב): "כי האדם המתפלל על חברו נעשה צנור ההשפעה להשפיע לחבירו, שעל ידו הולך השפע, ובעל כרחו הוא נענה תחילה כיון שעל ידו עוברת ההשפעה".

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

לא לאבד שליטה מפאת התפקיד

במדבר פרק ז (יב) וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קָרְבָּנוֹ נַחֲשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב לְמִטֵּה יְהוּדָה: (יג) וְקָרְבָּנוֹ קֶצֶרֶת פֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד פֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: (יח) בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הַקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר נְשִׂיא וְשֹׁשָׁנָה: (כד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נְשִׂיא לְבָנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֵלֶן:

א} וראיתי בספר כסא רחמים להקשות מדוע כתוב לשון ויהי בקרבן נחשון והרי לשון ויהי לשון צער? ב} ועוד קשה מדוע לא כתוב תואר "נשיא" יהודה כלשון הנאמר בשאר הנשיאים שניתן להם תואר נשיא? ג} ועוד קשה מדוע נאמר וקרבונו בוא"ו החיבור והרי הוא הראשון ואין לפניו ולא שייך וא"ו החיבור ובפרט שבשאר הנשיאים כתוב קורבנו בלי וא"ו? ד} עוד הקשה במאור ושמש הובא במעיינה של תורה מדוע נכפל תיבת קרבנו בקרבן נחשון מה שאין כן בשאר נשיאים נאמר רק קורבנו אחד? ה} עוד יש להקשות שבעל הטורים כתב לבאר וקרבונו בוא"ו לרמז שזכה לבנים וששה ברכות עיי"ש, וצריך ביאור מדוע הוא דוקא זכה בהן?

סחרור מהגדולה ואיבוד שליטה

הנה כאשר נתבונן במתרחש בחברתנו ובדרכו של עולם כאשר האדם מגיע לאיזה תפקיד או מעמד מסתחרר מהגדולה ומאבד את השליטה על מידותיו ומתוך הגאווה המקוננת בליבו לרום מעלתו מתעלם מהסביבה ומהסובבים אותו, אם נקח לדוגמה את הפוליטיקה בדורנו נראה כי כל הפוליטיקאים עומד לנגד עיניהם איך להגיע לתפקיד הנכסף אחד חבר כנסת ואחד שר ואחד ראש ממשלה וכולם עד לקבלת התפקיד מוכנים לרדת אל העם אך ברגע שמקבלים את התפקיד כבר אין עם מי לדבר וכבר מסביבו יועצים ועוזרים ולא ניתן להיפגש ולא להיעזר בהן, וכך הדבר קורא לבני אדם כאשר הגיעו לאיזה מעמד מפאת חוכמתו או מפני עושרו, לצערנו שוכחים שכל אותו מעמד שזכה הוא רק שליחות למלא את תפקידו על ידי אותו תפקיד לשרת את הכלל ומועל בשליחותו של בורא עולם כאשר נלמד מתורתנו הקדושה.

נחשון הקריב את הגאווה

לא לאבד שליטה מפאת התפקיד

ובזה נבוא לביאור פרשתנו. העולה מדברי המפרשים גם יחד בתוספת נופך שבעצם היות ונחשון היה ראשון הנשיאים בהקרבת הקרבנות במשכן בודאי הדבר גורם להרגשת גאווה גדולה ויש כאן נסיון גדול לעשות מצוה זו לשם שמים בלי נטיית גאווה, ולכן הייתה עבודה קשה לנחשון להתגבר על גאווה זו ומתוך גדלותו הצליח להגיע למצב שעם כל מעמדו הנכבד ביטל תוכו את הרגשת הנשיא שיש לו וזו הקרבה עצמית, וזה התורה מלמדת אותנו במה שלא הזכיר תואר נשיא אצל נחשון כדי לבטא את הדרגה שהגיע אליה עד שלא הייתה אצלו הרגשת נשיא ולכן כתוב בתחילה ביום הראשון את קורבנו נחשון וכו' היינו שהקריב את עצמיותו ואת גדולתו ומעמדו, ולאחר מכן הביא גם את הקרבן שכולם הביאו קערת כסף וכו', ולכן הוכפל לשון קורבנו, וגם לכן נכתב בפעם השניה בוא"ו החיבור דהיינו ללמדנו שהקערת כסף הוא קרבן שני אצלו, שהקרבן הראשון היה עצמיותו. ובזה מובן היטב שאות וא"ו מרמזת כמ"ש בעל הטורים שזכה לששה בנים וששה ברכות, מפני שוא"ו זו מבטא את דרגתו והקרבתו העצמית שמכוחה זכה.

כיצד נהגו גדולי ישראל שלא ליפול ברשת הגאווה

מסופר במסכת סנהדרין דף ז ע"ב על רב בעת שהיה רואה הרבה בני אדם מלווים אותו לכבודו, היה נוהג לומר את הפסוק באיוב פרק כ פסוק ו-ז אַם־יַעֲלֶה לְשָׁמַיִם שְׂיֵאוּ וְרֵאוּ אֶת־עַבְדִּי יַגִּיעַ: כְּגִלְלוּ לְנֶפֶץ יֵאָבֵד רֵאָיו יֵאָמְרוּ אִיוֹ: הסוף יהיה שיאבד כצואה של בהמות כדי שלא יתגאה ותזווח עליו דעתו. **וכן נהג מר זוטרא חסידא בשבתות של שלושים יום לפני הרגל, נהגו הרבנים לדרוש בהלכות הרגל, והיו מתאספים ציבור גדול לשמוע הדרשה, והרבנים לא רצו לעבור בין הקהל כדי לא להטריחם לקום מפניהם, ולא יכלו לרוץ מפני שהיו זקנים, היו עבדיהם נושאים אותם מהר על כתפיהם, והיה זה כבוד גדול, ולכן היה נוהג לומר את הפסוק במשלי פרק כז פסוק כד פ' לא לְעוֹלָם חֶסֶן וְאִם־יִנָּזֵר לְדוֹר דוֹר וְדוֹר:** ומר זוטרא התכוון שהכבוד הזה שמכבדין אותו לא יהיה לעולם.

מעשה עם הרב לופיאן זצ"ל כיצד נהג בישיבה

בהקדמה לספר לב אליהו מעשים והנהגות עמוד ע"ט מסופר על הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל שגם בזקנותו חשש מיצר הכבוד והגאווה וכך כותב ידידו וכעת אספר דבר שקרה בעת שנפגשתי אתו בארץ הקודש בשנת תשי"ח ואז היה משפיע רוחני בישיבת כפר חסידים ושהיתי שם כמה ימים והוא הזמין אותי לישון איתו בחדרו ויהי בבוקר יום אחד ונתעוררתי מוקדם והנה אני רואה את הגה"צ מורנו הרב רבי אליהו ז"ל עומד ליד החלון ומדבר כאילו אל עצמו ובלחישה כדי שלא לעורר אותי מהשינה הטיתי אוזני ושמעתי איך שהיה חוזר פעם אחר פעם על הפסוק דברים ז' כ ולא תביא תועבה אל ביתך ותמהתי מאי שייך לחזור כעת על פסוק זה קמתי ממיטתי שאלתי אותו במחילה מכבודו שיאמר לי פתרון דבר זה ונענה לי ואמר יודע כבודו כי אנחנו הולכים עוד מעט לישיבה להתפלל עומדים במזרח ובני הישיבה קמים מפני וגם מחכים עלי בקריאת שמע ושמונה עשרה הרי יש לחשוש שמא חם ושלוש יפלו בגאווה ואף כי לא שייך בזה ליפול בגאווה ממש אבל לגבהות הלב יש לחשוש והרי כתיב משלי ט"ז ה' תועבת ד' כל גבה לב והאי כל לרבות בא כלומר כל גבה

לא לאבד שליטה מפאת התפקיד

לב אפילו בכגון דא במי שנתמנה למשפיע בישיבה וכדומה לזה שאי אפשר אחרת וגבהות מצוה יקרא. ואפשר דבכהאי גוונא נאמר איפכא דברי הימים ב י"ז ר ויגבה לבו בדרכי ד' מכל מקום מי יכול לשפוט ולומר שלא נתערב חס ושלום גבהות הלב שאינו של מצוה ונעשה זה האיש תועבת ד' ר"ל והיאך יוכל רב כזה להשפיע על התלמידים ולכן אני חוזר על האי קרא ולא תביא תועבה אל ביתך אני בשומעי זאת התפעלתי מאד ומרוב רגשותי אמרתי לו בתמיהה כבוד רבי אליהו האם אנשים זקנים כמונו היום שבורים ורצוצים בגוף ובנפש יש לנו עוד לחשוש שמא ניפול בגאווה ויפן אלי ויאמר ומה זו שאלה.

מעשה עם לוי בר סיסי שמינהו רבי לרב

וכבר אמרו חז"ל במסכת פסחים דף סו ע"ב אמר רב יהודה אמר רב כל המתיהר, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו. וכך מסופר בירושלמי (וילנא) מסכת יבמות פרק יב בני סימונייא שבאו לרבי יהודה הנשיא לבקש שיתן להם רב שינהיג את קהילתם ויענה לכל צרכי הקילה לדון ולפסוק ולדרוש, רבי הציע להם את בחיר תלמידיו לוי בר סיסי, כאשר הגיע אליהם לוי בר סיסי עשו לו כבוד גדול ועשו לו במה גבוה והושיבוהו בכבוד, רצו לתהות על קנקנו והתחילו לשאול אותו בהלכות חליצה ולא ידע להשיב אמרו אולי הוא דרשן מעולה ביקשו ממנו שיאמר להם דבר אגדה ולא ידע שאלו אותו פירוש של פסוק בדניאל ולא ידע, הלכו בני סימונייא לרבי והתלוננו איזה רב שלח להם שלא יודע כלום וסיפרו את השאלות ששאלו ושום דבר לא ידע, אמר להם רבי תדעו שאני שלחתי לכם רב גדול כמוני אני חייב לבדוק מה קרא לו, הזמינו ושאל אותו את כל השאלות והשיב לו מיד על כל השאלות, שאל אותו רבי איך יתכן שלא השבת להם, אמר לו כבוד רבי היות ועשו לי כבוד מלכים והושיבו אותי על במה ונכנס בליבי גאווה ומיד נשכח ממני כל תלמודי וקרא עליו [משלי ל לב] אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה. מי גרם לך להתנבל בדברי תורה על שנישאת' בהן עצמך. ללמדנו עד כמה הגאווה מסוכנת ומזיקה לאדם אפילו ברוחניות.

מעשה בעשיר שהיה מתגאה

והביא לזה מעשה בספר כסא רחמים על עשיר שהיה תמיד מתגאה, שזכה לכל עושרו בכחו ויש לו כל, אשה ובנים וכסף וכו' והיה תמיד מטייל בגאווה גדולה, והנה פעם אחת טעה בטיול ונעלם ממנו הדרך וכך היה כמה ימים בלי אוכל ושתייה עד שנחלש והתיישב, והנה לפתע עבר שם אדם עם כד מים על שכמו ותיכף ביקש והתחנן לתת לו לשתות, שאלו בעל הכד מה יתן תמורת המים ואמר לו כמה כסף שירצה העיקר שיתן לו לשתות כיון שהולך למות, אך אותו אדם לא הסכים לתת מים בעד כסף אלא בעד חצי מהזכויות שלו, כעס העשיר בתחילה אך לבסוף הוכרח להסכים וחתם על שטר כנ"ל, ונתן לו לשתות כמה שרוצה וכך שתה הרבה מאוד, ולאחר מכן הלך אותו אדם והעשיר לא עבר זמן רב וקיבל כאב בטן חזקים ולא יכול לזוז משם, ושוב לפתע עובר עוד אדם ושאלו מדוע הינו בוכה וצועק אמר לו שיש לו כאבי בטן חזקים, אמר לו אותו אדם שהוא רופא ויכול לרפאתו אך מה ישלם כתמורה, השיב העשיר כמה שירצה כסף, אך שוב גם אדם זה אינו חפץ

לא לאבד שליטה מפאת התפקיד

בכסף אלא בחצי זכויות ושוב הוכרח לחתום ונתן לו תרופה והבריא, ולאחר זמן קצר נפקחו עיניו וראה הדרך לביתו וחזר, אך היה עצוב מאוד מאוד והסתגר תוך חדר בביתו ולא דיבר עם אף אחד אלא היה בוכה על כל אשר איבד זכויותיו ובודאי הדבר קרא לו מחמת גאוותו והתחרט מאוד, לאחר מכן פעם בכה הרבה עד שנרדם ובא אליו בחלום אליהו הנביא ואמר לו שידע שהכל קרא לו בגלל הגאווה והיות והתחרט לגמרי מחלו מהשמים ולכן הוא מחזיר לו השטרות אשר הוא קנה ממנו הזכויות אך מכאן ולהבא יזהר שלא יתגאה. וזה מוסר השכל לכל אדם בכל מעמד אשר הגיע לחיות כל הזמן בהרגשה כי הכל מאיתו יתברך ואין לו על מי להתגאות ועי"ז זוכה לגדולה וברכה גם יחד אכ"ר.

מעשה כיצד נשמר מגאווה

כל ימי חייו של רבי יוסף הצדיק גאב"ד פוזנא היתה זוגתו הרבנית בת רבי יחזקאל לנדוי בעל "נודע ביהודה" נוהגת להכנס בשעה שהיו אצלו אנשים והיתה מלעגה עליו ומבזה אותו בפניהם בכל דברי גנאי באומרה כי בעלה אינו אלא אדם ריק ופוחז ואין בו כל מדה טובה והוא רבי יוסף היה שומע חרפתו ואינו פוצה פה ומעולם לא רגז והקפיד עליה על כך.

היו אנשי פוזנא תוהים תמהים ושואלים על מה ולמה מבזה הרבנית את בעלה הצדיק בשעה שאביה היה מתייחס אליו בכבוד גדול באופן יוצא מן הכלל והיה מחבב אותו למאד ובאחת מתשובותיו כותב אליו ה"נודע ביהודה" "דע חתני אהובי בעת שכתבתי לך התשובה ידי וכל גופי מרתת ממתנייתא דילך כי ידעתי כל כל סתום לא עמן וכביר תמצא ידן בחורין ובסדקין לבדוק אחר סברתי אם יש לה פירכא בדברי הראשונים כי כל דבריהם לפניך כשולחן ערוך ומצורף לזה בינתך הרחבה כבן עזאי בשוקי דטבריא" נוב"י מ"ק חושן משפט כח ובמקומות אחרים כותב עליו כבודי ומרים ראשי כל הנחת שלי לעת זקנותי בתורה ובמעשים הוא יחיד בדורו בכל מקום הלכה כמותו. בתחילה לא יכלו טובי העיר לשאת עלבון הרב שלהם אך לאט לאט הסתגלו לכך והצטערו הרבה שהרבנית אינה יודעת לכבד את בעלה הרב הדבר היה כבר מפורסם בעיר ולא שמו לב לכך, והנה כשנפטר רבי יוסף באדר תקס"א נתגלתה התעלומה על מה השפילה הרבנית את כבודו בשעה שהרב שכב מוטל על הארץ וכולם בוכים על מותו נכנסה הרבנית אף היא לבכות על מות בעלה פתחה והכריזה בקול רם, ר' יוסף ר' יוסף תן תודה בפני כולם שאתה הוא שהכרחת אותי והטלת עלי לבזות אותך בפני רבים כל ימי חייר, לא מרוע לב חלילה או מפני שלא ידעתי להעריך גדולתך בתורה וביראה גרמתי לך כל הבזיונות, אלא כך היה רצונך כי בטרם נשואינו התנת עמדי תנאי שאתייחס אליך בקלות ראש ובזילזול בפני רבים כדי שלא תיפול ברשת הגאווה, כי הרי עוד בבחרותך כולם העידו עליך שאתה צדיק גמור ואתה תמיד היית ירא שמא על ידי מדת הגאווה תאבד את חלקך בעולם הבא, אנכי בעל כורחי נגד רצוני קיימתי מה שהטלת עלי "איזו היא אשה כשרה בנשים העושה רצון בעלה" מי כמוני יודעת עד כמה גדלה צדקותך וחסידותך. הסיפור המופלא מסתיים הכל ראו בעין כיצד הניע רבי

לא לאבד שליטה מפאת התפקיד

יוסף הנפטר את ראשו לאות הודיה והסכמה לאמיתת דבריה {מספר כצאת השמש בגבורתו
עמ' קנ}.

הפתק של הנשיא אובמה

ואכן מסופר על הפתק של הנשיא אובמה בכותל לאחר שנפתח אחד משלושת הבקשות שביקש שלא יסתחרר מהתפקיד וישכח את תפקידו וייחסו לכלל הציבור, כי כאשר אדם זוכה לתפקיד ונפתחים לפניו כל מיני שערים שלא היו בידו ורואה כי על פיו ישק דבר ויכול לעשות חיל לצערנו רבים חללים הפילה אותה גדולה ונופל ברשת הפיתוי לנצל את מעמדו, ולזאת רבים מגיעים לחקירות ותלונות במשטרה ובתי משפט. אבל ההולך בדרכה של תורה יודע ומבין שכל תפקיד ומעמד הוא שליחות מאת השם בכדי להטיב ולהועיל אחרת מועל בשליחותו ותפקידו.

מעשה שהיה איתי עם שוטר

פעם היה כנס של המשטרה במעמד כל מפקדי המשטרה הבכירים ונתבקשתי לדבר בפניהם, כמובן פתחתי בשבח פועלי המשטרה ותרומתה לציבור אך הוספתי סיפור שפעם הייתי ביום שישי במקווה בעירנו אלעד וכל הכביש בסמוך למקווה צבוע בפסי אדום לבן שאסור לחנות אולם ביום שישי כאשר באים רבים חונים לאורך הכביד והנה באותו יום שישי באו לומר לי שכדאי להזדרז להזיז את הרכב בהיות ויש שוטר שעושה רפורטים לכל הרכבים גמרתי ויצאתי אל השוטר והזדהיתי לפניו שאני רב העיר וראשית הראיתי לו את הרכב שלי שגם חונה באדום לבן ובקשתי בטרם אדבר איתו שיעשה לי רפורט בכדי שלא יהיו דברי איתו בכדי להציל את עצמי כמובן הוא לא הסכים, ואז דיברתי איתו בא ננסה להוריד את המדים ונדמיין שאנחנו אזרחים רגילים מה האפשריות שיש לעשות הרי כל הכביד אדום לבן ויש רק חניות פרטיות היכן אפשר לחנות הוא מסתכל ואמר לי אתה צודק אבל מה לעשות שלפי החוק אסור לחנות צריך לדבר עם מהנדס בטיחות, אמרתי לו אמנם אתה צודק אבל צריך להיות חכם וגם כאשר לובשים מדי שוטר לחשוב אם אני האזרח כיצד הייתי רוצה שיתייחסו אלי, כמובן הסכים איתי ואמר יותר הוא לא יעשה כאן רפורטים. וזו בעצם התביעה מכל אדם בכל תפקיד לא לשכוח את מטרת התפקיד ולהשתרר על העם כיון שהוא מועל בשליחותו של בורא עולם ששם אותו במקום הזה.

מוסר השכל

העולה מדברנו עד כמה חובה על האדם ללמוד לנצל את תפקידו ומעדו לעשות את השליחות של בורא עולם כיצד ואיך אפשר לעזור לכלל, ולברוח בתכלית מהגאווה בגלל תפקידו או מעמדו כיון שהוא מועל בתפקידו ומחטיא את מטרת שליחותו בחושבו שכוחו ועוצם ידו עשו את החיל, כי ענוש יענש על כך ויאבד ממנו כל טובה, לעומת המנצל לטובה את תפקידו ומעמדו זוכה להצלחה ולשפע ברכה והצלחה ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח אמן.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

מקום דירת גירי הצדק

פרק ה פסוק ד. וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל כותב חידוש נפלא ונביאו בתמצית. שמלבד ג' מחנות שהיו במדבר, היה מקום מיוחד לגירי הצדק. שהיה נקרא מקום ישראל מחוץ לדגלים. וגדרו כערים המוקפות חומה בא"י (מלבד ירושלים). ומשם היה שילוח מצורע בגדר עשה בלבד. (זהו פי' הגמ' בפסחים דף ס"ז ע"א) אך היה שם הענן (ספרי פיס' פ"ג) אותו מקום היה בגדר מחיצה שהקדשים הנמצאים שם לא נפסלו ביוצא ומ"מ לא היו אוכלים שם קק"ל. ובירושלים היה כגדר זה את בית פאגי שהיה מקום שהוסיפו על ירושלים והיו שורפים שם את הפרה אדומה. [מקור: צ"פ עה"ת וראה בשו"ת צ"פ החדשות ח"ה ליקוטים אות שמ"ח שהובא בשם רבינו (ממקור אחר) שכתב שמותר לאכול שם קק"ל. וע"ש עוד מה שנו"נ בדברי רבינו אלו. ובענין בית פאגי עיין בצ"פ השמטות להל' תענית עמו' 222 וראה עוד בליקוטים הנ"ל אותיות רמ"ד ש']

החילוק בהבאת הנשיאים את הכפות מלאות קטורת לבין הבאת הקערות והמזרקים רקים ללא סולת

פרק ז פסוק פד. זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמָּשַׁח אֶתוֹ מֵאֵת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל קְעֶרֶת כֶּסֶף שְׁתֵּים עָשָׂר מִזְרְקֵי כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כְּפֹת זָהָב שְׁתֵּים עָשָׂר: פה. שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאֶחָת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אֲלֵפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כו. כְּפֹת זָהָב שְׁתֵּים עָשָׂר מְלֵאת קְטֹרֶת עָשָׂרָה עָשָׂרָה הַכֶּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל זָהָב הַכְּפֹת עָשָׂרִים וּמֵאָה:

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מקשה מדוע אצל הכפות הזכיר הכתוב שהיו מלאות קטורת, ואילו אצל הקערות והמזרקים לא הזכיר הכתוב שהיו מלאות סולת.

ומבאר כך, דבספרי (פיסקא מז) איתא שהנשיאים כולם הביאו את קרבנותיהם ביום אחד. ואמר הקב"ה למשה שיקריבו כל אחד ביום אחר. ואם היו הכלים מלאים סולת היו של שאר השבטים נפסלים בלינה. חוץ מהקטורת דבשבועות דף י"א דאינה נפסלת בלינה. ובזה מבואר ג"כ הא דאיתא בספרי (פיסקא נג) קערות כסף שתיים עשרה, הן הן [שהתנדבון] ולא אירע בהם פסול. דהכונה כנ"ל שלא נפסלו בלינה". [מקור: מהעתקת כת"י]

י' ראה בחי' הגרי"ז ז"ל (סטנסיל) עה"ת וברשימות תלמידים (בריסק) שהביא כן בשם הגרא"מ הורביץ ז"ל מפינסק, והקשה ע"ז. - [רמ"צ רודמן]. וראה במשך חכמה שתי' כעין מש"כ רבינו. וביאר עפ"י רש"י בשבועות (שכנראה גם כונת רבינו לזה). וע"ע בשבט הלוי ח"א סי' קצ"ד ובהוספות בעמו' רס"ו. ומה שהוסיף לציין במקור החכמה על המש"ח הנ"ל.

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית
החילוק בהבאת הנשיאים את הכפות מלאות קטורת לבין הבאת הקערות והמזרקים
רקים ללא סולת

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק

ביאור מחלוקת רש"י ורמב"ן בענין נושאי יתדות ומיתרים

זאת עבדת משפחת הגרשני... ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשפך ועל המזבח סביב ואת מיתריהם.. (ד, כד-כו)

בני מררי.. וזאת משמרת משאם... קרשי המשפך ובריחיו ועמודיו ואדניו, ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתרתם ומיתריהם... (ד, כט-לב)

בתחילת הפרשה מבואר אופן חלוקת משא המשכן בין בני גרשון קהת ומרריי^{יח}, ומבואר שבני מררי נשאו את עמודי החצר יתדותם ומיתריהם.

וברש"י (ד. לב) הקשה שהפסוקים סותרים זה לזה, שהרי במשא בני גרשון מבואר שנשאו את היריעות והקלעים ומיתריהם, ומבואר שהיו המיתרים במשא בני גרשון, ומאידך אצל בני מררי מבואר שנשאו קרשי המשכן.. ועמודי החצר ויתדותם ומיתריהם, וא"כ היו המיתרים אצל בני מררי.

שיטת רש"י: משא בני מררי - יתדות ומיתרי העמודים, ומשא בני גרשון - יתדות ומיתרי היריעות והקלעים

ותירץ רש"י שהיו ב' סוגי יתדות ומיתרים, א. ליריעות המשכן ולקלעי החצר היו יתדות ומיתרים מלמטה לתוחבם בארץ שלא תגביהם הרוח, ואותם נשאו בני גרשון, ב. לעמודי החצר היו יתדות ומיתרים סביב לתלות בהם הקלעים בשפתם העליונה בכלונסות וקונדסין, ובני מררי נשאו יתדות ומיתרים אלו.

ובפשטות מה שדחק לרש"י לפרש כן, משום שלשון המקרא במשא בני מררי "ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתרתם ומיתריהם", ומבואר שהיתדות ומיתרים מתייחסים לעמודי החצר, ומאידך לעיל במשא בני גרשון משמע שנשאו את מיתרי החצר דכתיב " ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשפך ועל המזבח סביב ואת מיתריהם..", ובהכרח שני המקראות מתייחסים למיתרי החצר, אלא שבני גרשון למיתרי קלעי החצר ובני מררי למיתרי עמודי החצר, ובהמשך יבואר בס"ד דברי רש"י בדרך נוספת.^{יט}

דעת הרמב"ן - משא בני גרשון מיתרי המשכן, ומשא בני מררי מיתרי החצר וכל היתדות

^{יח} ועי' במ"ר שכ"א הי' מתפקידו ג"כ להקים במשכן את מה שנושא.
^{יט} ובשפתי חכמים העיר שרש"י סתר משנתו בפ' במדבר (ג. כ"ו) שכתב דמיתרי המשכן היו במשא בני גרשון ולא של חצר, ומשמע דמיתרי החצר לא היו לבני גרשון, וכתב שמש"כ רש"י בפ' במדבר "אלא של חצר" כונתו דמיתרי המשכן היו כולם לבני גרשון, אבל מיתרי החצר היו קצתם לבני גרשון וקצתם לבני מררי.
ויש להוסיף ביאור ששם לא פירש רש"י שנשאו בני גרשון מיתרי העמודים משום שאין הכרח לכך מצד הפסוק שם, ורק כאן יש הכרח לזה, משום שבפ' במדבר לשון הפסוק "ואת קלעי החצר ואת מסך פתח החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב ואת מיתריו", ומיתריו לשון יחיד יתכן לפרש רק כלפי המשכן, אמנם בפ' נשא כתיב "ואת מיתריהם" – לשון רבים, ובהכרח מתפרש מיתרי המשכן והחצר, כמו שביאר בפ' נשא. [וכידוע כך דרכו של רש"י בפירוש התלמוד לפרש הענין לפי ההכרח מהסוגיא שלפניו].

והקשה הרמב"ן על דברי רש"י, מה נשתנו יתדות של עמודים משאר יתדות, שאלו לבני גרשון ואלו לבני מררי (פירוש - אף שיש בהן שני סוגי שימושים, מ"מ הם שוים, ומדוע אלו לבני גרשון ואלו לבני מררי).

וע"כ (בתחילת דבריו) צידד הרמב"ן לפרש שיתדות ומיתרי הקלעים היו לבני מררי, ויתדות ומיתרים של המשכן והאהל היו לבני גרשון, עיי"ש שביאר הפסוקים לפירושו, ע"ש. אמנם הוכיח הרמב"ן מבריתא דמלאכת המשכן ששנינו "בני גרשון לא היו נושאים אלא הארוג", ומבואר שהחלוקה היא שבני גרשון נושאים רק בגדים, ולא נחושת ועצים כלל, וא"כ לא יתכן שנשאו בני גרשון היתדות [שהיו מנחושת].

וע"כ פירש הרמב"ן בדרך אחרת, שנשאו בני מררי כל היתדות בין של יריעות המשכן ובין של עמודי החצר, והמיתרים התחלקו שבני גרשון נשאו מיתרי המשכן, ובני מררי נשאו מיתרי החצר. [ומדוקדק היטב הפסוקים בפ' במדבר ובפ' נשא, שאצל בני מררי נזכר יתדות ומיתרים ואצל בני גרשון רק מיתרים].²

לסיכום:

לרש"י - בני גרשון נשאו יתדות ומיתרי היריעות והקלעים, ובני מררי נשאו יתדות ומיתרי עמודי החצר.

לרמב"ן - בני גרשון נשאו מיתרי יריעות המשכן [ללא יתדותם], ובני מררי נשאו מיתרי החצר וכל היתדות.

וצ"ע לדעת רש"י שפירש שהיתדות התחלקו בין בני גרשון לבני מררי, מדברי הברייתא דמלאכת המשכן הנ"ל דמבואר שלא נשאו בני גרשון אלא דברים ארוגים, ומשמע שלא נשאו יתדות עץ. (וגם מה דחקו לרש"י לפרש שנשאו בני גרשון את יתדות הקלעים, אחרי שלא נזכר יתדות במשא בני גרשון).

ביאור מחלוקת רש"י והרמב"ן האם היתדות נחשבו כלי או שטפלות לכלים

ונראה לבאר שורש מחלוקת רש"י והרמב"ן, ולפי"ז בס"ד יתבאר הכל, דהנה הרמב"ן הקשה מה נשתנו יתדות העמודים שנשאו בני מררי משאר יתדות שנשאו בני גרשון, ויסוד קושיתו משום שהרמב"ן הבין שהיתדות הם כלי בפני עצמו, וא"כ מדוע לחלק היתדות בין בני גרשון ומררי, אמנם נראה בדעת רש"י שאין היתדות ומיתרים נחשבים כלי בפני עצמו, אלא הם נטפלים ומשמשים ליריעות ולעמודים, ולכן לגבי היריעות שהיו במשא בני גרשון, גם היתדות המשמשים להם היו במשא בני גרשון, וכן ביתדות הקלעים, משום שהקלעים היו במשא בני גרשון נכללו גם היתדות, אמנם בעמודי החצר שהיו העמודים במשא בני מררי נטפלו יתדותם לנושאי העמודים שהם בני מררי, ומובן היטב לפי"ז מדוע מקצת היתדות לבני מררי ומקצתם לבני גרשון.

² ובמדרש רבה (פר, ד) מבואר כרמב"ן (גבי בני מררי) "יתדותם - אלו יתדות המשכן ויתדות החצר של נחושת שהיו נועצים בארץ סביב".

(ולפי"ז מובן מדוע היה פשוט לרש"י שבני גרשון נשאו את יתדות הקלעים [למרות שאינו מפורש בפסוק], משום שהם טפלים לקלעים עצמם שהם משא בני גרשון).

ובזה מיושב גם כן מה שטען הרמב"ן דבבריתא דמלאכת המשכן מבואר שבני גרשון נשאו רק כלי הארוג, ואיך יתכן לומר שנשאו יתדות עץ, ולפי דברינו הדברים מיושבים שאמנם משא בני גרשון היה רק דברי אריגה, אך כל היתדות ששימשו לדברי האריגה בהכרח נטפלו להם, והם טפלים לדבר הארוג. ואינם כלי עץ בפני עצמו כקרשי המשכן.

לרש"י היו היתדות "כלי עבודתם"

והנה לדעת רש"י צ"ע שלא נזכר בפסוק יתדות הקלעים, וע"כ צריך לפרש שהוא בכלל "ואת כל כלי עבודתם", ומבואר שהיתדות מדין כלי עבודתם של הקלעים, ולא כדבר בפני עצמו, וכמו שנתבאר, וגם אצל בני מררי מבואר "לכל כליהם ולכל עבודתם" ומבואר כמו שנתבאר שכל הכלים הנצרכים נטפלו לעיקר הדבר.

אמנם בדעת הרמב"ן מבואר שסבר שהיתדות ומיתרים היו כלים בפני עצמם, ולא רק נטפלים לכלי המשכן, ולכך א"א לפרש שנשאו בני גרשון היתדות שהם כלי עץ בפני עצמן.

ביאור דעת הרמב"ן שחילק במיתרים ולא ביתדות

[והנה הרמב"ן הקשה לשיטת רש"י מה נשתנו יתדות של עמודים משאר היתדות שאלו לבני גרשון ואלו לבני מררי.

וצ"ע דגם לשיטתו קשה מהמיתרים שנחלקו אלו לבני גרשון ואלו לבני מררי, ובפשטות כונת הרמב"ן דבשלמא מיתרים מפורש בפסוק שנתחלקו לבני גרשון ובני מררי, אך מנין לרש"י לחלק ביתדות שאינם מפורשים בפסוק, ודוחק.

[עוד י"ל דכוונתו להקשות דאמנם שיך לחלק בין יתדות ליתדות, אך לא מסתבר לחלק ביתדות העמודים עצמם, בין יתדות העליונים לתחתונים התחובים בארץ, אבל לשון הרמב"ן לא משמע כך].

אמנם יתכן לבאר עפ"י דברינו דבמיתרים לא התקשה הרמב"ן, משום שהסכים שהם טפלים לכלי משום שעומדים רק לקשירה, ולכן שיך לחלק בהם שחלקם טפלים לבני גרשון וחלקם טפלים לבני מררי, אך ביתדות הבין הרמב"ן שהם כלי בפני עצמו, ולכן נתקשה מה נשתנו יתדות העמודים משאר יתדות].

מי נשא את הקרסים?

יש לדון מי נשא את הקרסים שחיברו ליריעות, ובפסוקים לא נזכר כלל בנידון.

[ובאמת יש לדון האם כשפירקו המשכן הפרידו היריעות אחת מחברתה, וא"כ הקרסים נשארו בפני עצמן. או שנשארו בחיבורן ליריעות ונשאום עם היריעות, ומסתבר שפירקום משום שאם נשארו בחיבורן היו כבדות מאד, ועי' בהמשך].

ויתכן לתלות במה שנתבאר במחלוקת רש"י ורמב"ן האם הדבר הנטפל לכלי דינו כדין הכלי, או שהוא דבר בפני עצמו. והנה לדעת הרמב"ן שבני גרשון נשאו רק האריג, א"כ

מסתבר שבני מררי נשאו הקרסים שאינו אריג אלא זהב ונחושת, אמנם לרש"י מבואר שבני גרשון נשאו גם דברים הטפלים למשאם אף שאינם אריג, י"ל דהקרסים טפלים ומשמיים ליריעות שהם משא בני גרשון.

ומצאתי שיש מדרשים חלוקים בנידון זה, דבריתא דמלאכת המשכן (פי"ג ה"ג) מפורש שבני מררי היו ממונים על הקרסים, אמנם במ"ר (פ"ו, ג.) איתא "ואת כל כלי עבודתם - אלו קרסי זהב ואלו קרסי נחושת שבהם היו מחברים היריעות" ומפורש בדבריו שבני גרשון נשאו הקרסים.

ויתכן שנחלקו בכלל זה, דהבריתא דמה"מ סברה הכלל שמבואר שם "דבני גרשון נשאו רק האריג" וממילא בע"כ בני מררי נשאו הקרסים שאינם אריג, אבל המדרש רבה לא סבר כלל זה, ולכן מסתבר לומר שבני גרשון נושאי היריעות נשאו גם הקרסים השייכים להם. (ודרשו כן מהפסוק ואת כל כלי עבודתם).

אמנם יתכן שלכו"ע קיים הכלל שבני גרשון נשאו האריג, אלא שנחלקו אם פירקו ב' חלקי היריעות אחד מחבירו בשעת המסעות או שנשארו בחיבורן, דאם אינו מפורק פשוט שהקרסים מחוברים ליריעות ונשאום בני גרשון נושאי היריעות, אבל אם פירקו היריעות, היו הקרסים דבר בפני עצמו ונשאום בני מררי.

האם נמשחו היתדות ומיתרים בחנוכת המשכן

יש לדון במשיחת המשכן וכליו בחנוכת המשכן, האם משחו גם את היתדות והמיתרים או לא.

ויתכן שתלוי במה שנתבאר, שנחלקו רש"י והרמב"ן האם היו היתדות כלי בפני עצמן או רק טפלים ליריעות ולקלעים, שאם הם טפלים יתכן שאין צורך למשחם משום שאינם כלי אלא ממשמשי הכלי.

[ומצינו כעין זה בסוף מסכת פרה גבי הזאת אפר פרה אדומה, שאם ישנם חלקים מהכלי הטפלים לו אינם צריכים הזאה בפני עצמה, ודי להם בהזאה על עיקר הכלי].

אך יתכן לומר דגם לרש"י נמשחו, אלא שבעיקר תשמישן הם משמשי הכלי ולכך לגבי משא הכלי נטפלו אליו, אבל לגבי משיחתן נחשבו כלי בפני עצמו.

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת נשא

עבודת עבודה | על איזה עבודה מדובר?

(במדבר ד, מז) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמֵעֵלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל הַבָּא לְעֵבֶר עֲבֹדַת עֲבָדָה וְעֵבֶדֶת מִשָּׂא בְּאֵהָל מוֹעֵד:

מה היא 'עבדת העבודה' האמורה בפסוק?

רש"י כתב: 'הוא השיר במצלתים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת' - כלומר שבזמן שהכהנים מקריבים ועוסקים בעבודה, היו הלויים משוררים ומנגנים במצלתים וכנורות שלהם, ועושים 'עבודה' לעבודת הכהנים. (שפתי חכמים)

ב'דעת זקנים' פירש, שמדובר בעבודות שחיטה הפשט וניתוח, שהם עבודות הכהנים שהיו עושים אותם הלויים.

ברמב"ן (ויקרא כג, ז) פירש: 'עבודת כל טרח שבאהל'. וכן בחזקוני כתב שמדובר על עבודת הורדת והקמת המשכן המוטלת בשוה על כל הלויים.

בת"י פירש באופ"א:

מִבֵּר תִּלְתִּין שָׁנִין וְלַעֲלֹא וְעַד בֵּר חֲמִשִּׁין שָׁנִין כֹּל דְּאֲתִי לְחִילָא לְמַפְלַח פּוּלְחָן מִטְרָתָא וּפּוּלְחָן מְטוּל בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא:

[מבין שלושים שנה ומעלה ועד בן חמישים שנה כל הבא לצבא לעבוד עבודת שמירה ועבודת משא באהל מועד]

הרי שפירש שעבודת העבודה היא שמירת המשכן המוטלת על הלויים. אמנם צ"ב מדוע לדבריו עבודה זו נחשבת 'עבודת עבודה'.

עייין באב"ע (ד, כד) שאף הוא פירש בפסוק זה את ענין השמירה אלא שהוא מבליעו בכלל שאר עבודות הלויים: להקים המשכן, ולעשות הלחם, ולשחוט ולשמור. והוא שווה לת"י במה שאינו מזכיר את עבודת השיר המוזכרת בגמ' וברש"י הנ"ל.

***

איש איש כי תשטה אשתו | ביאור כפילות המילה איש

(במדבר ה, יב) דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ פִּי תִשָּׁטֵה אִשְׁתּוֹ וּמַעַלָּה בּוֹ מַעַל:

מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן גָּבַר גָּבַר אָרוּם תִּסְטִי אֲנִתְתִּיָּה וְתִשְׁקַר בֵּיהַ שְׁקַר:

[דבר עם בני ישראל ותאמר להם איש איש כי תשטה אשתו ותשקר בו שקר]

דרכו של ת"י ברוב המקומות שנאמר בהם הלשון 'איש איש', לתרגם 'איש צעיר ואיש זקן'. והבאנו בזה ד' דרכים לבאר מה ההו"א לפטור איש צעיר, והארכנו בזה בפרטות בפרשת אמור. אמנם כאן אינו מפרש איש צעיר ואיש זקן, אלא סתמא 'גבר גבר'.

וביאור הדבר כתבו המפרשים, משום שמבואר בגמ' (סוטה כו:): שאשת קטן אינה שותה, כלומר ששיך אופנים שיהיה לקטן אשה, אך אינה שייכת לפרשת סוטה, וממילא א"א לפרש חידוש זה בלשון איש.

אלא שעדיין צ"ב בתרתי: א. ביאור זה הוא רק לצד שכוונת ת"י במה שמתרגם 'איש צעיר' היא לקטן, ולא לאיש - גדול שהוא צעיר (מתחת גיל עשרים). וצד זה צ"ב כי מדובר שם בחלק מהמקומות על איסורי כרת וסקילה, שקטן ודאי התמעט מעונשם, ומה שייך

לומר שהתרבה קטן ב'איש איש'. ולכן ישנם ביאורים אחרים בזה, ולדבריהם תחזור הקושיא למקומה.

ב. הבסיס לתרגומו של יונתן בכל מקומות אלו, הוא שהלשון איש איש באה להורות משהו, ולא סבור שדברה תורה כלשון בני אדם. וא"כ צ"ב מדוע לא הוקשה לו כפילות הלשון בפסוק דידן? ובפרט שיש דרשה הנלמדת מכפילות זה כמו בא ברש"י: (והוא מהתנחומא) 'ללמדך שמועלת בשנים, באיש מלחמה שלמעלה, ואישה מלמטה'. ואם חזינא שכפילות הלשון יכולה משום מה להתפרש: 'גבר גבר', א"כ מה הבסיס לדרוש בכל מקום את החידוש של 'איש צעיר ואיש זקן?' וצ"ע.

***

מים קדושים בכלי חרש | כיצד לקח הכהן את המים מן הכיור? ומדוע דוקא כלי חרס?

(במדבר ד, יז) וְלָקַח הַכֹּהֵן מֵיִם קְדוֹשִׁים בְּכֵלֵי חָרֶשׁ וּמִן הָעֶפְרָא אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקֶרֶעַ הַמִּשְׁפָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמַּיִם:

וַיִּסַּב כֹּהֵנָא מֵיִין קְדִישִׁין מִן כִּיּוֹרָא בְּנִטְלָא וַיִּתְּנִינוּן בְּמֵאן דְּחֶסֶף מְטוּל דְּאִיְהִי אֲשִׁקִּיית לְגִיּוֹרָא חֲמַר בְּסִים בְּמֵאנִין יְקִירִין וּמִן עֶפְרָא דִּי יִהְיָ בְּשִׁפּוּלֵי מִשְׁכְּנָא מְטוּל דְּסוּף כָּל בִּישְׂרָא לְעֶפְרָא יִסַּב כֹּהֵנָא וַיִּתֵּן לְמֵיא:

[ולקח הכהן מים קדושים מן הכיור בכלי. ויתנם בכלי חרס בגלל שהיא השקתה לנואף יין מבוסס בכלים יקרים. ומן העפר שיהיה בקצה המשכן, בגלל שסוף כל בשר לעפר יקח הכהן ונתן למים]

יציקת הכלי בנטלה

בת"י מבואר שאופן יציקת המים אל כלי החרס אינו ישירות מן הכיור, אלא דרך כלי - נטלה. ויש לידע לשם מה נצרך כלי זה? ולמה לא יקח ישירות מן הכיור?

ביין הטוב' ביאר שכלי זה נצרך לצורך מדידת כמות המים, שדעת רבי יהודה (סוטה טו): שסוטה צריכה רביעת מים. ומבואר בגמ' (ב"ב נח:) ש'אנטל' הוא רביעית של תורה, ואנטל זה נטלה כמו שפירש שם רש"י. לכך תרגם כאן יונתן שהנטילה היתה בכלי.

אמנם ענין הנטלה שבכיור מוזכרת כבר בת"י בחידושו בפרשת כי תשא (שמות ל, יט) שם מחדש ת"י, שקידוש ידים ורגלים של הכהנים אינו כפי דעת הבה"ג (פ"ו דברכות). והרמב"ם (בפיה"מ) שכתבו שהקידוש היה ישירות מדדי הכיור על ידי ורגלי הכהנים, אלא הקידוש נעשה בכלי - נטלה. ולדעת הראב"ן זה הסיבה שתיקנו את נוסח הברכה 'על נטילת ידים' ולא 'על רחיצת ידים'. משום שכך היה במקדש נטילה בנטלה ולא רחיצה ישירות מהכיור. (עיי' בנחל איתן עמ' רנט)

סיבה נוספת מדוע לא נטלו את מי הסוטה ישירות מן הכיור יתכן משום שכלי חרס הוא כלי בזוי (כמבואר כאן במפרשים) ולא ראוי ליצוק מים ישירות אליו מן הכיור. וצ"ע.

סיבת לקיחת כלי חרס דווקא

בת"י מבואר שהטעם שלוקחים כלי חרס למי הסוטה, הוא מידה כנגד מידה כדרך יתר הדברים הנעשים בפרשה זו. (וכמו שהובא ברש"י) ומשום שהיא השקתה את הנואף יין מבוסס בכלים משובחים, לפיכך תשתה מים המרים במקידה בזויה של חרס. כך מבואר בגמ' (סוטה ט.).

סיבת לקיחת עפר

ת"י מבאר את הטעם שלוקחים עפר מקרקע המשכן ונותנים אותו בכלי, משום שסוף כל בשר לעפר. וכך אמרו במדרש: (במדב"ר ט, טו)

”וּמִן הָעֶפְרוֹ, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבָא עֶפְרָ לְסוֹטָה, זְכָתָה יוֹצֵא מִמֶּנָּה בֵּן פְּאִבְרָהֶם אָבִינוּ, דְּכָתִיב בֵּיהּ (בראשית יח, כז): וְאֶנְכִי עֶפְרָ וְאֶפֶר, לֹא זְכָתָה תִּחְזֹר לְעֶפְרָה.”

***

כה תברכו | מדוע הוסיף ת"י את נוסח הברכה כבר בפסוק זה?

(במדבר ו, כג) דְּבַר אֵל אֱהֲרֹן וְאֵל בָּנָיו לֵאמֹר פֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:

על מה ההדגשה 'כה תברכו'? ומה הפירוש 'אמור להם', מי יאמר למי?

מִלִּיל עִם אֱהֲרֹן וְעִם בָּנָיו לְמִימַר פְּדָנָא תְּבָרְכוּן ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפְרָסְהוֹן יְדִיהוֹן עַל דּוּכְנָא בְּהַדִּין לִישָׁן יִימְרוּן לְהוֹן יְבָרְכְךָ יי וְיִשְׁמְרְךָ. יָאֵר יי פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ. יִשָּׂא יי פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:

[כה תברכו את בני ישראל בפרשם כפיהם על הדוכן בזה הלשון יאמרו להם יברכך ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך ויחנך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום] (ראה את התרגום על הפסוק הבא להלן)

בת"י מתבאר שההדגשה היא על שפת הברכה: 'כה תברכו' - בלשון הזו, שהיא לשון הקודש, תברכו את בני ישראל.

וכך מבואר במשנה בסוטה: (לב.) "ואלו נאמרים בלשון הקודש.. וברכת כהנים". ובגמ' שם למדו זאת מהלשון 'כה תברכו'. וכך איתא בספרי: (פ' לט) "כה תברכו את בני ישראל - בלשון הקודש שכל מקום שנאמר ענייה, ואמירה, כה, ככה, - בלשון הקודש".

ענין ברכת כהנים בלשון הקודש ובנוסח הנכתב התורה

אלא שבת"י נראה יתרה מזאת. כי ת"י מוסיף את כל לשון הברכה שנאמרה בפסוקים הבאים, בפסוק זה. ובפסוקים הבאים הוא מתרגם שוב את נוסח הברכה ופירושה. וצ"ב מדוע הוצרך להוסיף זאת כאן?

ונראה שת"י סבר שמלבד הדין לברך בלשון הקודש. ישנו דין נוסף לברך בנוסח הברכה שנאמרה בתורה, ולכן חוזר על כל נוסח הברכה, לומר: 'כה תברכו' - בזה הלשון והנוסח תברכו את בני ישראל. ולא בלשון אחרת. ולא בנוסח אחר בלשון הקודש.

על טעם הדבר שיש לברך דווקא בנוסח זה, ניתן ללמוד מדברי ת"י בסוף הפרשה - בחנוכת המזבח, (במדבר ז, פח) שם נכתב מנין זבחי השלמים שהוקרבו על ידי הנשיאים. עשרים וארבעה פרים, אילים ששים, עתודים ששים. וכו'. ובת"י שם מפרש את משמעות כל מספר ומספר ממנין הקרבנות שהוקרבו. וכך מפרש את מנין העתודים שהוקרבו - ששים. כנגד **ששים אותיות שבברכת כהנים.**

הרי לנו שנוסח ברכת כהנים טומן בחובו משמעויות נוספות, מעבר לעצם הברכה שיכלה אולי להיאמר במילים אחרות.

וכך מבואר גם בתרגום שה"ש, עה"פ (ג, ז) 'הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה': "וכמה נאים הכהנים בזמן שפורשים ידיהם, ועומדים על דוכנם, ומברכים את עם בית ישראל, בששים אותיות שנמסרו למשה רבם. ואותה הברכה מוסבת להם כחומה גבוהה וחזקה, ובה מתגברים ומצליחים כל גבורי ישראל".

למדנו מכאן שצורת ברכת הכהנים היא בששים אותיות אלו שנמסרו למשה רבנו. ובודאי שיש סודות ועניינים טמירים לנוסח הברכהכא.

ולכך מסתבר שת"י למד מ'כה תברכו' את ההדגשה הזו לברך את ברכת כהנים דווקא בששים אותיות אלו ולכן חזר על כל נוסח הברכה בפסוק זה, להודיע שכך תברכו ולא בנוסח אחר.

יש לציין שישנם ביאורים אחרים שביארו את דברי ת"י בדרכים נוספות, ראה הערהכב **פירוש המילים 'אמור להם' - מי אומר למי?**

נקודה נוספת המבוארת בדברי ת"י אלו, היא פירוש הנאמר 'אמור להם'. שברש"י פירש שמילת 'אמור' היא הוראה לאהרן ובניו שיאמרו (בקול רם) באופן כזה שהאמירה תהיה 'להם' - לבני ישראל, שיהיו כולם שומעים. (עיין שפתי חכמים) ובאונקלוס מבואר ענין אחר: 'כד יימרון להון' - כאשר יאמרו להם, שצריך לזמנם לברכה. וכמו שפירש החזקוני:

כא ומובא בשם האר"י שזה הטעם שלאחר שאומרים בקרי"ש שעל המיטה את פסוקי ברכת כהנים יברך ה' וישמרך וכו'. אומרים את הפסוק הנ"ל משיר השירים 'הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה'. כי בששים אותיות אלו יש ברכה ושמירה מיוחדת, כמבואר בתרגום שה"ש הנ"ל.

כב יש שביארו עפ"י דברי המשנה במגילה (כה.) שאין מתרגמים את פסוקי ברכת כהנים, ובראשונים מבואר שאף לא הקורא אותם ביחיד. ואף ת"י הלך בדרך זו, ולכן ראשית העתיק את הברכות כצורתם ללא תרגום ורק אח"כ פירש אותם.

עוד ביארו שאחרי שסבר שיש לומר דווקא בנוסח זה חשש שדבריו יתפרשו שעל הכהנים לומר את פירוש הברכות כפי שתירגם. לכך הוסיף תחילה את נוסח הברכה להוציא מהו"א כזו. עיין ביאור יונתן. וצ"ב שהרי תרגום אונקלוס תירגם את הברכות. ועוד צ"ב לפי הפירוש הראשון, מדוע לא הכניס זאת ת"י בתרגומו על הברכות עצמם.

“מלמד שהחזן צריך לומר להם: ‘אמרו’. מכאן שאין הכהן עובר בעשה כשאינו עולה לדוכן עד שיצו עליו”.

אולם בת”י לדרכו שההדגשה היא על לשון הקודש ונוסח הברכה, מתרגם ש’אמור להם’ הוא ציווי על הכהנים שבנוסח הזה יאמרו לבני ישראל.

***

יברכך ה' וישמרך | פירוש ברכת כהנים לדעת ת”י

(במדבר ו, כד-כו) **יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶנְךָ: יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

יְבָרְכֶינֶךָ יי בְּכֹל עֲסָקְךָ וַיִּטְרִינֶךָ מִן לִילֵי וּמְזִייעֵי וּבְנֵי טִיהָרָרֵי וּבְנֵי צְפָרִיכֵי וּמְזִיקֵי וְטָלוּי: יְנַהֵר יי סָבַר אָפוּי לְךָ בְּמַעֲסָקְךָ בְּאוֹרֵייתָא וַיִּגְלִי לְךָ טְמִימָן וַיִּיחֹס עֲלֶיךָ: יִסְבֵּר יי סָבַר אָפוּי לְךָ בְּצָלוֹתֶיךָ וַיִּשְׂוֵי עֲלֶיךָ שְׁלָם בְּכֹל תְּחוּמֶיךָ:

[יברכך ה' בכל עסקך וישמרך משדים ורוחות המצויים בלילה ובצהרים ובבקר ושאר מיני מזיקים. יאר ה' סבר פניו לך בעסקך בתורה ויגלה לך נסתרות וירחם עליך. ישא ה' סבר פניו לך בתפלתך וישם עליך שלום בכל תחומך]

בפירוש ברכת כהנים נאמרו דרשות רבות ופירושים רבים וכמש”כ רש”י (על ‘וישמרך’) וְהַרְבֵּה מְדַרְשִׁים דְּרִשׁוּ בּוּ בַּסְפְּרִי. וְאִכְּנָן בְּמַפְרָשִׁים כְּאֵן פִּירְשׁוּ אֶת הַפְּסוּקִים כֹּל אֶחָד בְּדַרְכּוֹ. לְהֵלֶן נְבִיא אֶת דְּרָכּוֹ שֶׁל ת”י בִּיחֹס לְשֶׁאֵר הַמְּפָרְשִׁים:

יברכך - רש”י ות”י פירשו כאחד - ‘ברכת הנכסים’. וכן שאר המפרשים^{כג}.

וישמרך - ברש”י פירש: ‘שלא יבאו עליך שודדים ליטול ממונך’.

ובת”י תירגם: ענין שמירה מכל מיני מזיקים ושדים השולטים בזמנים שונים במהלך היום^{כד}.

יאר ה' פניו אליך - ברש”י פירש: ‘יראה לך פנים שוחקות’.

ובת”י: ‘יאר ה' סבר פניו אליך בעסקך בתורה’, ויגלה לך נסתרות’. פירש הארה בעסק התורה, וכנאמר בפסוק ‘כי נר מצוה ותורה אור’. וכן פירש הספורנו^{כה}.

ויחונך - ברש”י פירש: ‘יתן לך חן’.

ובת”י תירגם: ‘וירחם עליך’. מלשון רחמים וכנאמר (שמות לג, יט) ‘וחנתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם’.

ישא ה' פניו אליך - ברש”י פירש: ‘יכבוש כעסו’.

^{כג} אולם באב”ע הוסיף: ‘תוספת חיים ועושר’.

^{כד} וראה בדעת זקנים שפירש: ‘שתעשה המצוות’. ובאב”ע: ‘שישמור התוספת חיים ועושר’ (שנאמרה לשיטתו ב’יברכך’).
^{כה} וראה באונקלוס שתרגם: ‘יאיר ה' שכינתו עלך’ כלומר שפירש על עצם השראת השכינה בישראל. וכן באו”ח: ‘שלא יהיה מסך המבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים, שבזה יאיר אור שכינתו על ישראל’. ובחזקוני פירש: ‘ליתן לך חיים’.

ובת"י תירגם: 'סביר השם פניו אליך בתפילתך'. וכן הוא בספרי 'בשעה שאתה עומד ומתפלל, שנאמר: 'ויאמר אליו הנה נשאתי פניך'.^{כו}

***

ושמו את שמי על בני ישראל | כיצד שמים הכהנים את שם ה' על בני?

(במדבר ו, כז) וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

מה הפירוש 'ושמו את שמי'?

ברש"י כתב: 'יברכום בשם המפורש'. והוא מדברי הגמ' (סוטה לח.) וכן בספרי.

אולם בת"י מתרגם:

וְיִשְׁוֹן יֵת בְּרַכַּת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנָא בְּמִימְרֵי אֲבָרְכִינוּן:

[ושמו את ברכת שמי על בני ישראל ואני במאמרי אברכם]

ת"י לא הכניס בתרגומו את ענין הזכרת השם המפורש אלא פירש ששימו הכהנים את 'ברכת שמי' על בני ישראל. מה היא ברכת שמי?

מדברי ת"י בפרשת תצוה ניתן ללמוד מה היא 'ברכת שמי': (שמות כח, ל)

"ותתן בחושן המשפט את האורים שמאירים דבריהם, ומפרסמים הטמונות של ישראל, ואת התומים שמשלימים במעשיהם לכהן הגדול שבא לבקש מלפני ה' בהם, שבהם חקוק ומפורש שמו הגדול והקדוש שבו נבראו שלוש מאות ועשרים עולמות, וחקוק ומפורש באבן השתיה שבה חתם אדון העולם את פי התהום הגדול מבתחילה, וכל מי שמזכיר אותו שם קדוש בשעת צערו ניצל, וטמונות מתגלות לו..."

למדנו מדבריו שהשם המפורש סגולתו להינצל בשעת צער, ולגלות טמונות.

והנה ב' ענינים אלו מבוארים אף בת"י בברכת כהנים: 'וישמרך' - להינצל ולהישמר מן המזיקים. 'ויאר ה' פניו אליך' - גילוי נסתרות בעסק התורה. 'ולפ"ז מסתר שלמרות שת"י לא הזכיר להדיא את ענין השם המפורש, מ"מ זהו מה שכתב 'ברכת שמי', שעל ידי הזכרת השם המפורש באה הברכה.

בת"י הוסיף דבר נוסף: 'ואנא במימרי אברכינן' - ואני במאמרי אברכם. והנה רש"י הביא ב' פירושים למילים אלו. לפירוש ראשון ה' יברך את ישראל - יסכים עם ברכת הכהנים. ופירוש נוסף שה' יברך את הכהנים המברכים.

ת"י מפרש כפירוש הראשון, ש'ואני אברכם', היינו את בני ישראל, לכן הוסיף את המילה 'במימרי' כי לפירושו יש כאן הדגשה, ש'אני אברכם', שהברכה לבני ישראל היא מה' ולא מהכהנים. וכדאיתא בספרי:

^{כו} ובאב"ע: 'היפך 'אעלים עיני מכם'... בכל מקום שתפנה יהיו פניו נשואות אליך. וכ"ה ברשב"ם. ובאו"ח.

“תניא מנין שלא יהיו ישראל אומרים שברכותיהם תלויות בכהנים, ת”ל ואני אברכם”

כלומר שהברכה באה “במימרי”. והכהנים הם רק גורמים שהברכה תחול”.

ואמנם גם הפירוש השני שמובא ברש”י, שה’ יברך את הכהנים. מוזכר בת”י בפסוק אחר שנאמר לאברהם אבינו (בראשית יב, ג) ‘ואברכה מברכיך ומקללך אאור’ ובת”י שם תירגם: ‘ואברך את הכהנים שפורסים ידיהם בתפילה ומברכים את בנך’.

כלומר משום שת”י כאן פירש ש’ואני אברכם’ הולך על בני ישראל, פירש שם ש’ואברכה מברכיך’ הוא ברכה לכהנים.

***

זאת חנוכת המזבח מאת נשיאי ישראל | משמעות הסך הכללי של הקרבנות בכל קרבן וקרבן

(במדבר ז, פד - פח) **זאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמָּשָׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשֵׂי־אֵלֵי יִשְׂרָאֵל קְעֻרַת כֶּסֶף שְׁתֵּי־עָשָׂר מִזְרְקֵי כֶּסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כְּפוֹת זָהָב שְׁתֵּי־עָשָׂר:**

ת”י מבאר לאורך כל פרשה זו, את משמעות מספר הקרבנות הכולל אשר הקריבו הנשיאים יחדיו, בכל סוג מקרבנות אלו. וכנגד מה הקריבו דווקא דברים אלו במנין זה. וכדלהלן:

קְעֻרַת כֶּסֶף שְׁתֵּי־עָשָׂר - כנגד שנים עשר שבטים. בפירוש יונתן כתב שהוקשה לת”י וכי לא ידענו כמה נשיאים היו וא”כ למה חזר הכתוב ומנה את החשבון? ומכאן הסיק שמנין זה בא לדרוש ענין נוסף.

אמנם יש להתבונן מהו הקו המקשר בין השבטים לקערות שהומשלו בהם? וביאר ‘הנו”כ יהונתן’ שהקערה רומזת על ההשפעה הנמשכת למטה והיא בזכות השבטים.

מִזְרְקֵי כֶּסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר - כנגד נשיאי בני ישראל. יש לידע מה השייכות בין הנשיאים למזרקים? וביאר הנו”כ יהונתן שהמזרק הוא כלי שמקבל את הדם על מנת לזרוק ממנו. וזה רומז על הנשיא שהוא מקבל השפע עבור שבטו ומחלק להם.

כְּפוֹת זָהָב שְׁתֵּי־עָשָׂר - כנגד שנים עשר המזלות. אף כאן צ”ב א. מה ראו להקריב קרבן כנגד המזלות? ב. מה השייכות בין המזלות לכפות זהב? השאלה הראשונה מיושבת ‘בנו”כ יהונתן’ שהיות ולכל שבט יש מזל מיוחד לכן הקרבנות הם בעצם כנגד השבטים.

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאֶחָת כֶּסֶף - כנגד השנים שהיתה יוכבד כאשר ילדה את משה. צ”ב א. מה משמעות גילה של יוכבד, בו היתה בעת שילדה את משה? ב. כיצד ענין זה מתבטא במשקל הקערות דייקא? ב’נו”כ יהונתן’ ביאר שהיות ונתבאר שהקערות רומזות על ההשפעה וההצלחה של בני”י. לכן המשקל של הקערה שהוא מחזיק את הקערה, מרמז על מי שהיתה סיבה לכל השפע הזה והיא יוכבד שילדה את משה, ולכן המשקל מרמז

^כ יש לציין שרוב ענינים אלו שהובאו בת”י מוזכרים כאן במדרש רבה.

לנקודת הזמן המהותית בחיה של יוכבד - בעת שנולד משה, כי היא גרמה להם את כל ההשפעה ע"י חיים של מאה ושלושים שנה של מסירות נפש והעמידה להם את משה רבנו. **וְשִׁבְעִים הַמְזֻרְק הָאֶחָד - כנגד שבעים זקני סנהדרין גדולה.** אף כאן צ"ב מדוע וכיצד הומשלו הסנהדרין במשקל המזרק? וביאר 'הנו"כ יהונתן' שכיון שהמזרקים הם רמו לנשיאים המקבלים את ההשפעה עבור כל שבט, לכן משקל המזרק הוא רמו לשבעים הסנהדרין כי הם פוסקים דין צדק ובזכותם באה ההשפעה. וכדאיתא בספרי (דברים טז, כ) "כדאי הוא מינוי הסנהדרין להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן".

כָּל כֶּסֶף הַכֹּלִים אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: - בת"י לא ביאר בזה דבר וצ"ע.

כָּפוֹת זָהָב שְׁתֵּים עָשָׂר מֵלֶאֱת קֹטֶרֶת - כנגד נשיאי ישראל. הנה נשיאי ישראל הומשלו לעיל ל'מזרקים', וכאן הומשלו לכפות זהב. ויש לידע מה השייכות בינם לבין הכפות, ומה ביאור השוני בין הפסוקים. וביאר 'הנו"כ יהונתן' שבשונה ממה שלעיל הומשלו הנשיאים למזרקים באשר דובא על השפע הגשמי שהם הכלי שמקבל ומעביר לבני השבט שלהם, כאן שמדובר על כפות מלאות קטורת הכוונה לשפע הרוחני כי הקטורת מרמזת על החכמה, ואף שפע זה מקבלים הנשיאים ומעבירים לבני השבט.

עֶשְׂרֵה עֶשְׂרֵה הַכֶּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ - כנגד עשרת הדברות. צ"ב מה השייכות בין משקל כף הזהב הנושאת את הקטורת לבין עשרת הדברות? וביאר בספר 'כתר תורה' שהיות וקבלו את התורה בכפם למתנה. לכך נרמזו עשרת הדברות בכפות. אמנם ב'נו"כ יהונתן' ביאר שמשקל כף הקטורת רומז לעשרת הדברות כי הם הביאו את ריח הקטורת לעולם, שגרשו את הסרחון שגרם היצר הרע, וידוע מאמר הפילוסוף שאלמלא לא תרצח היה העולם מלא רציחות, וכן כל דבור ודבר הביא הצלה לעולם.

כָּל זָהָב הַכָּפוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה - כנגד שנים שחי בהם משה הנביא. אף כאן צ"ב מה השייכות בין מנין הסך הכולל של הכפות למנין שנותיו של משה רבנו. וביאר בזה ה'כתר תורה' שהכפות מורות על מילוי וזה כנגד שנותיו של משה שהיו מלאים בתורה ומעשים טובים מיום ליום. ו'בנו"כ יהונתן' ביאר: שכל זהב הכפות הוא כנגד מאה ועשרים שנותיו של משה רבנו, שכל ימיו היו חיים של קטורת עבור כלל ישראל, שעל ידו התבסמו וקיבלו תורה ויראה ומידות טובות וזכו לכל טוב.

כָּל הַבָּקָר לְעֹלָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי פָרִים - כאן לא פירש ת"י שום משמעות וצ"ב מדוע. וכבר עמד בזה הפ' יונתן עיי"ש.

אֵילָם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי - בשביל שיאבדו שנים עשר נשיאי ישמעאל. צ"ב מה השייכות בין נשיאי ישמעאל לאילם דייקא? וצ"ע.

כַּבְּשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי וּמִנְחָתָם - בשביל שיאבדו שנים עשר נשיאי פרס (נ"א: אדום). והמנחה בשביל שיסתלק רעב מן העולם. וצ"ב השייכות בינם לבין כבשים דייקא? ומדוע בסילוקם מסתלק הרעב מן העולם? את השאלה השניה מיישב ה'נו"כ יהונתן' שהאומות ישמעאל ופרס גורמות רעב לעולם, וע"י הקרבנות האלה יאבדו מן העולם ואז תבוא שלוחה לעולם.

וְשַׁעֲרֵי עֲזִים שְׁנַיִם עֶשֶׂר לְחֻטָּאת - לַכֹּפֵר עַל עוֹנוֹת שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַשְּׁבִטִים. לְכֹאֵר הַכוֹוֹנָה כֹּאֵן לְחֻטָּא מְכִירַת יוֹסֵף, וְלִכְךָ דוּוֹקָא שַׁעֲרֵי הַעֲזִיזִים כִּי זֶה מָה שֶׁשָּׁחֲטוּ וְטַבְּלוּ אֶת הַכְּתוּנָת בְּדָם, וְכִמוּ שֶׁכָּתַב ת"י בְּפִרְשֵׁת שְׁמִינִי (וִיקְרָא ט, ג) בְּקִרְבָּנוֹת אַהֲרֹן בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי לְמִילֻוֹאִים שֶׁהִקְרִיב שַׁעִיר עֲזִיזִים כְּדִי שֶׁהִשְׁטֵן לֹא יֵאמָר לְשָׁה"ר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל שַׁעִיר הַעֲזִיזִים שֶׁשָּׁחֲטוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲמַנָּם לִפְ"ז הָיוּ צְרִיכִים לְהִבְיֵא רַק עֲשֵׂרָה שַׁעֲרֵי עֲזִיזִים, כִּי יוֹסֵף וּבְנֵימִין לֹא חֻטְּאוּ בַחֻטָּא זֶה, וְאִם מִפְּרֻשֵׁת שְׁמִינִי אֵין לְהוֹכִיחַ כִּי שֵׁם הַבִּיאוּ שַׁעִיר אֶחָד עֲבוּר כּוֹלָם. וְצ"ע.

וְכָל בְּקָר זָבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים - כְּנֹגֵד עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע מִשְׁמֵרוֹת הַכְּהוֹנָה. צ"ב הַשְּׁיִיכוֹת בֵּין הַמִּשְׁמֵרוֹת לְפָרִים. וּבִיֵּאֵר ה'נו"כ יְהוֹנָתָן שֶׁעַל יְדֵי שֶׁסָּדְרוּ אֶת הַמִּשְׁמֵרוֹת הָיָה שְׁלוֹם כִּי לְכָל אֶחָד הָיָה חֶלֶק בַּעֲבוּדָה וּבַמִּתְנֻנּוֹת. וְאֵת עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע הַפָּרִים הִקְרִיבוּ לְזִבְחַ שְׁלָמִים - שֶׁמִּטִּילִים שְׁלוֹם בַּעוֹלָם.

אֵילָם שְׁשִׁים - כְּנֹגֵד שְׁשִׁים שָׁנָה שֶׁהָיָה יִצְחָק כֹּאשֵׁר יָלַד אֶת יַעֲקֹב. אִם כֹּאֵן צ"ב א. מָה מִשְׁמַעוֹת גִּילוּ שֶׁל יִצְחָק בְּלִידַת יַעֲקֹב? ב. מִדּוּעַ זֶה מוֹזְכָּר דוּוֹקָא ע"י אֵיל. הַשְּׂאֵלָה הַשְּׁנִיָּה מִיּוֹשֶׁבֶת - הַקָּשֶׁר בֵּין יִצְחָק לְאֵיל יְדוּעַ מִעֲקִידַת יִצְחָק. וּבִזֶּה מִיּוֹשֶׁבֶת אִם הַקּוֹשִׁיא הַרְאֵשׁוֹנָה שֶׁעַל יְדֵי הַעֲקִידָה זָכָה לְהוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב (שִׁזָּה קָרָה כִּשְׁהָיָה בְּגִיל שְׁשִׁים).

עֲתֻדִים שְׁשִׁים - כְּנֹגֵד שִׁשִּׁים אוֹתוֹת שֶׁל בְּרַכַּת כְּהֻנָּם. צ"ב מָה הַשְּׁיִיכוֹת בֵּין הָעֲתוּדִים לְבְּרַכַּת כְּהֻנָּם. וְצ"ע.

כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁשִׁים - לַכֹּפֵר עַל שְׁשִׁים רְבוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אִם כֹּאֵן צ"ב מִדּוּעַ כִּלְלֵי יִשְׂרָאֵל מִשׁוּלָּיִם לְכַבְּשִׁים, וְאוּלַי מִמָּה שֶׁתְּמִיד יִשְׂרָאֵל הוֹמְשָׁלוּ לְצֹאֵן וְאֵתָן צֹאֲנֵי צֹאֵן מִרְעִיתֵי וּמִנְהִיגֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ 'רועים'. וּב'כֹּתֵר תּוֹרָה' בִּיֵּאֵר שֶׁכַּבְּשִׁים הֵם מִלְּשׁוֹן 'יִכְבוֹשׁ עוֹנוֹתֵינוּ'.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

כוחה ומעלתה של אחדות! | גילוי אליהו ביער - וקבלת שתי ידיעות ממנו!!!

וַיָּבִיאוּ אֶת קִרְבָּנָם לִפְנֵי ה' שֵׁשׁ עֶגְלֹת צֶבַע וְשְׁנֵי עֶשְׂרֵי בָקָר עֶגְלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשָׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד
(ז, ג)

על פסוק זה כותב הספורנו: עגלה על שני הנשיאים. לאות אחוה ביניהם, אשר בה יהיו ראויים שתשרה שכינה ביניהם, כאמרו ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד.

בשנה זו, קוראים פרשת נשא ממש בערב חג השבועות. אין זה מקרי. אור החיים הקדוש עומד על כך שהתורה מאריכה בפרשת יתרו, יתר על המידה בהכנות של כלל ישראל לפני מתן תורה. להלן דבריו:

כוונת הכתוב הוא להקדים ג' ענינים הם עקרי ההכנה לקבלת התורה שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת ש-ד-י היא תורתנו הנעימה:

הא' הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, וכו' וכנגד זו אמר הכתוב ויסעו מרפידים, וכו' נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידיים כמו שמצינו שדרשו כן רבותינו ז"ל (סנהדרין ק"ו) בפסוק (לעיל י"ז ח') "וילחם עם ישראל ברפידים" ברפיון ידיים עד כאן. והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', והוא אומרו ויבואו מדבר סיני.

וענין ב' הוא השפלות והענוה כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר, וכנגד זה אמר ויחנו במדבר פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו.

וענין ג' הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים וכו' וכנגד זה אמר ויחן שם ישראל לשון יחיד שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה.

***

גולת הכותרת לכל מעלותיו ומדרגותיו של רבינו הקדוש רבי דוד מלעלוב זיע"א היתה אהבתו הגדולה לישראל, הוא הסתיר את מדרגותיו במדה זו, כל צדיקי הדור קנאו בו על התעלותו המוחלטת במדה זו. פירנס עניים, ביקר חולים, כאב את כאבו של הזולת, ושמח בשמחתן של אחרים, מעולם לא קידמו אדם ב"שלום" בשוק, מידה זו למד מאליהו הנביא זכור לטוב אשר לימדו: "לעולם אל תסתכל בחסרונות הזולת - מוטב שתסתכל בחסרונות עצמך".

ומעשה שהיה כך היה, מסילות הברזל טרם היו אז, וללכת מעיר לעיר היו מוכרחים לכתת רגליו ולנוע ולנוד על פני הרים וגבעות ולעבור דרך שדות ויערים, ובכך הלך הרבי ר' דוד מלעלוב הסמוכה לפיעטריקוב אל העיר ליזענסק להסתופף בצל איש אלקים קדוש דומה למלאך ה' צבאות הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, כדרכו בקודש מהרבה שנים שנוהג בזה מדי שנה בשנה, ונשא על כתפו מתנה בעד רבו שני חבילות לחג הפסח, לאפות מצות

שמורה, תמיד ידע ששם קרוב לליזענסק נמצא יער אחד וידע היטב את הדרך אשר ילך בה.

אך פעם אחת קרה שרבינו הקדוש רבי דוד מלעלוב זיע"א הלך ביער הלז ותעה שם, כשאינו יודע כיצד למצוא את דרכו החוצה, ויהי בעבור זמן רב התחיל לבכות בכי רב, מה יהיה בסופו, בתוך כך נגלה אליו איש אחד ושאל אותו למה אתה בוכה בני יקירי, וענה לו רבינו הקדוש רבי דוד מלעלוב זיע"א בבכי: "זה הרבה שנים שאני הולך בדרך זו ועתה תועה אני ולא אדע איך לילך", אמר לו האיש: "בא עמי ונלכה שנינו יחדיו עד שנבוא לסוף היער", שמח רבינו עד למאד, ולפתע שם לב שתוך כדי דיבור הגיעו לסוף היער.

כאשר רצה להיפרד רבינו הקדוש רבי דוד מלעלוב זיע"א מאתו, אמר לו האיש:

הנני אומר לך עתה שני דברים נחוצים לך, לדעת מעתה ועד עולם, הדבר הראשון הוא שאם רוצים לחבר שני גזרי עצים זה לזה אזי מוכרחים קודם לקצוץ ה'סענקעס', פירוש אותם הקוצים הבולטים מהעץ החוצה ולנסרם, ועל ידי זה יתחברו העצים להיות לאחד, (הכוונה שתנאי לאחדות הוא שכל אחד יסיר מעליו הבליטות העצמיות ורק אז יוכל להתחבר עם שאר אחיו היהודים), והדבר השני הוא עד שנסתכל איש לרעהו לראות המעלות וחסרונות של משנהו הרי מוטב לו לאדם שלא יביט החוצה ממנו והלאה, "איידער אין יענעם אריינ-קוקן איז בעסער פון זיך נישט ארויס-צוקוקן", זאת תזכור כל ימי חייתך.

והאיש הלך לדרכו תיכף, ויהי כעבור שנים רבות ורבינו הקדוש רבי דוד מלעלוב זיע"א התחיל לנהוג נשיאות ברמה בשם גדול ונתפרסם לאחד מהגדולים בארץ, אמר פעם אחת דברי תורה ובתוך שיחת קדשו סיפר כל המאורע, ואמר "באמת, שהיה זה אליהו הנביא זכור לטוב".

(מתוך ספר אוהל מועד - מור ואהלות)

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים

המדבר לשון הרע הוא ככופר בעיקר ומסלק השראת השכינה, לכן המצורע חמור ומסולק מחוץ לג' מחנות"

צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו' (ה, ב)

א] בספר 'כלי יקר', כתב שמאחר שהתורה סידרה את כל שלושת המחנות איש על גלו, לכן הזכירה מיד סדר קדושת שלוש מחנות אלו: כי הצרוע משולח מן שלושתן, והזב חוץ לשנים, וטמא לנפש חוץ למחנה שכינה.

ובביאור הטעם שהמצורע חמור מכולם שמשולח מג' מחנות, כתב ה'כלי יקר' בהקדים דברי המדרש (במדבר רבה פ"ז סימן י') שכתב "וישלחו מן המחנה כל צרוע" זה עבודה זרה וכו', "וכל זב" זה גילוי עריות כי הוא בא משכבת זרע, "וכל טמא לנפש" זה שפיכות דמים וכו', ודרש כל פסוק זה על הגלויות. וקשה מדוע דרש זאת על הגלויות, וכי בא להוציא פסוק זה לגמרי מפשוטו.

אלא שבעל המדרש בא לתרץ מדוע הסמיכו פרשה זו לכאן, מפני שבראש חודש ניסן נאמרה, דאם לא כן למה באו הטמאים אל משה בארבעה עשר בניסן ואמרו "אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע וגו'" (במדבר ט, ז), ואם כן מדוע הוקבעה פרשה זו כאן. אלא ודאי אחר שסידר המשכן על מכונו והשרה שכינתו יתברך בתוכם, בא להזהירם שלא יסבבו סילוק השכינה על ידי שלושה ראשי עבירות אלו המסבבים החורבן, על כן צוה לשלוח מן המחנה כל צרוע, וכל זב, וכל טמא לנפש, כי שלושה אלו סימנים מובהקים על אשר בקרבם או שמץ מינות של עבודה זרה נזרקה בו. כי על זה בא הצרעת כמו שנאמר בעגל (שמות לב, כה) "וירא משה את העם כי פרוע הוא", ואמרו חז"ל (במדבר רבה פ"ז סימן ד') שנצטרעו כמו שנאמר במצורע "ראשו יהיה פרוע" (ויקרא יג, מה), ועל עוון זה נחרב בית ראשון ושני כי אף על פי שלא עבדו עבודה זרה בבית שני מכל מקום היה בהם חטא שנאת חנם ולשון הרע השקול כעבודה זרה, כמו שלמדו חז"ל (ילקוט תהלים, רמז תרנו) מהפסוק "אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו" (תהלים יב, ה), שהמספר לשון הרע חשוב ככופר בעיקר.

וטעם שילוח המצורע חוץ לשלוש מחנות לרחק שמץ עבודה זרה משלושתן. ואם בעוון לשון הרע צריך להיות בדד מושבו, כשם שהבדיל בין איש לחבירו ואם לא יהיה מרוחק מכל שלוש מחנות לא יהיה בדד מושבו. וכל זב, כי זיבה שלו הוא אות על שהוא פרוץ בעריות וכו'. ולפי ששלושה אלו גרמו החורבן וסילוק השכינה, על כן צוה לרחקם מן המחנה שלא יטמאו את מחניהם, כי במקום שהמה מצוין הקדוש ברוך הוא מרחיק שכינתו משם כי המקום טמא יקרא. וכו'. על כן רמז בהרחקת שלושה טמאים אלו להרחקת שלושה ראשי עבירות אלו המסבבים סילוק השכינה. וסמך לפרשה זו איש או אשה כי יעשו מכל

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'משחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים
המדבר לשון הרע הוא ככופר בעיקר ומסלק השראת השכינה, לכן המצורע חמור
ומסולק מחוץ לג' מחנות"

חטאת האדם, להורות שהרחקת הטמאים הוא גם כן בעבור חטאם כאמור, עכת"ד ה'כלי יקר'.

ב] ואכן בדברי רבותינו דלהלן, נראה שבפסוק "מכל חטאות האדם" רמזה התורה לעבירות שבין אדם לחבירו, ובראשם עוון לשון הרע.

לשון הרע הוא בכלל עבירות שהם מעל בה'

"דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אִו אִשָּׁה פִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטָּאת הָאָדָם לְמַעַל מֵעַל בַּה' וְאִשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא. וְהִתְוֹדוּ אֶת חַטָּאתֵם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (במדבר ה, ו-ז)

במדרש רבה (פ"ח סימן ה'): "מכל חטאת האדם" ממה שבינו לבין חבירו - על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע, ע"כ.

וכ"כ החיד"א בספרו 'פני דוד', והוסיף בזה דברי טעם, וז"ל: אפשר לרמוז במה שאמרו (בבא בתרא קסה, א) רוב בגזל ומיעוט בעריות **והכל בלשון הרע**. וזהו שכתוב "איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם" כלומר מרגילות חטאי אדם שרגילים בג' אלה "למעול מע"ל" ר"ת ממון עריות לשון. לא תימא דמחמת שהם מצויים בכל או רוב או מיעוט אינו חטא חמור. הלא תדעו שהוא מעל בה'. ואין פוטר מצד שרבים חוטאים כי "ואשמה הנפש ההיא" כאלו היא יחידית בחטא זה. "והתודו את חטאתם" לשון רבים עליו ועל קרוביו בכמה גלגולים, שודאי נכשל הוא ונכשלו בכל או ברב או במעט, עכ"ל.

כהן הנזהר מדבר לשון הרע על ישראל, הוא הראוי לברך את בני ישראל באהבה

"כֹּהֵן תְּבָרְכֵנוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם" (ו, כב)

א] בספר 'תפארת שלמה' (מועדים רמזי פסח) להגה"ק רבי שלמה הכהן מרדומסק זי"ע, שכתב וז"ל: כתיב "כה תברכו את בני ישראל" ופרש"י בלשון הקודש. הכוונה בזה, כי האיש הצדיק אשר לשונו לשון הקודש "לא רגל על לשונו" (תהילים טו, ג) לדבר שום לשון הרע חלילה על שום אחד מבני ישראל, זהו הראוי לברך את בני ישראל באהבה שאוהב את בני ישראל^כ, אבל מי שפוגם חלילה את לשונו בדברים האסורים איך תשרה הברכה על לשונו וברכתו. כי בברכתו את בני ישראל צריך להמשיך עליהם חסדים טובים לאמור כי כולם אהובים כולם ברורים כולם קדושים וראויים לברכה.

לכן איש צדיק כזה [כרבי יוסי^{כט}] שנשמר כל ימיו מדבר לשון הרע חלילה על שום אחד מבני ישראל, לו נאה לברך את בני ישראל באהבה כי כולם טובים בעיניו. והוא הלשון הקודש האמור בברכת כהנים וכמ"ש (ויקרא ט, כב) "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם

^כ ועי' מדרש תנחומא פרשת שלמיני שלכך נצטוו הכהנים שלא לשתות יין בשעת העבודה, שלא תטלטל דעתם כשהם משמרים את התורה וכתוב בהם "תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו" (מלאכי ב, ו), ועוד נאמר בהם (שם - ב, ז) "כי שפתי כהן ישמרו דעת", עיי"ש.

^{כט} בספר 'תפארת שלמה' שם, בא לבאר בזה את דברי רבי יוסי בגמרא במסכת שבת (ק"ח, ב): מימי לא עברתי על דברי חבירי. יודע אני בעצמי שאיני כהן, אם אומרים לי חבירי עלה לדוכן אני עולה. ואמר רבי יוסי: מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי, ע"כ, עיי"ש באורך.

וירד מעשות החטאת". פירוש כשבא לברך את העם אז ירד מענין עשות החטאת לבל יעלה זכרם שחטא שום בר ישראל חלילה, ואהרן הוא הרודף שלום לכל ישראל הוא שנצטוה לברכם, עכ"ל.

ב] ומצינו קצת סייעתא לדבריו מהזוהר בפרשתינו (קמז, ב), שכתב וז"ל: תאנא כל כהן דלא רחמין ליה עמא לא יפרוס ידוי. ועובדא הוה בחד כהן דקם ופריס ידוי ועד דלא אשלים אתעביד תלא דגרמי, מ"ט משום דלא בריך בחביבותא וקם אחר ופריס ידוי וברוך ואתתקן ההוא יומא. כל כהן דהוא לא רחים לעמא או עמא לא רחמין ליה לא יפרוס ידוי לברכא לעמא דכתיב (משלי כב, ט) "טוב עין הוא יבורך" אל תקרי יבורך אלא יברך, עכ"ל.

ועיין 'כף החיים' (או"ח סימן קכ"ח סקע"ה) שכתב, שלכן תיקנו בנוסח הברכה: לברך את עמו ישראל 'באהבה', כדי שישים הכהן אל לבו שצריך לאהוב את ישראל וגם ישראל יאהבו אותו [וזאת יש לכהן לכיון בשעה שאומר תיבת 'באהבה'], ובספר 'כה תברכו' (מערכת א' סימן ב') הוסיף, שאכן לא די שאין שנאה, אלא צריך שיהיה אהבה בין הכהן לציבור.

ג] ולפי דבריהם מסתבר לומר, שכשם שהכהן המברך ראוי שיזהר לשמור פיו מלדבר לשון הרע, כן גם על ישראל המתברכים ועונים אמן ראוי שיזהרו שלא לדבר לשון הרע, כדי שתחול עליהם הברכה כראוי. ובפרט לפי מש"כ בספר חרדים ובהפלאה עמ"ס כתובות (כד, ב) ועוד, שכשם שיש מצוה על הכהנים לברך את ישראל, כן ישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה', הם נמי בכלל המצוה, עכת"ד.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

'ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת' | ביאור שורש 'נשא'

נְשֵׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן (ד, כב). וְנָשְׂאוּ אֶת יְרִיעַת הַמִּשְׁכָּן (כה). וְנָקָה הָאִישׁ מֵעוֹן וְהָאִשָּׁה הָיְתָה תְּשׂוּאָה אֶת עוֹנָהּ (ה, לא). יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׂם לְךָ שְׁלוֹם (ו, כו). וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רֹאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂאֵי הַמִּטָּת הֵם הָעֹמְדִים עַל הַפְּקָדִים (ז, ב).

השורש 'נשא' בפשטותו מורה על משהו מרומם וגבוה, מצינו גם ש'עננים' נקראים 'נשיאים', וזהו גם הענין של 'נשיאי ישראל' שהם המורמים מעל העם, ויש לציין שהתיבה הזו מופיעה בתנ"ך בהקשר למאד הרבה מושגים כמו 'ולא נשא אותם הארץ' שהוא ענין

ל וזה תרגומו ללשון הקודש: לְמִדְּנֹה, כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא אוֹהֲבִים אוֹתוֹ הָעָם, לֹא יִפְרֹשׁ יָדָיו. וּמַעֲשֵׂה הַיָּהּ בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁקָּם וּפְרָשׁ יָדָיו, וְעַד שֶׁלֹּא הִשְׁלִים נַעֲשֵׂה גַל עֲצָמוֹת. מָה הַטַּעַם? מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בָרַךְ בְּחַבִּיבוּת. וְקָם אַחַר וּפְרָשׁ יָדָיו וּבָרַךְ, וְהִתְתַּקֵּן אוֹתוֹ הַיּוֹם. כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ אוֹהֵב אֶת הָעָם אוֹ הָעָם לֹא אוֹהֲבִים אוֹתוֹ, לֹא יִפְרֹשׁ יָדָיו לְבָרַךְ אֶת הָעָם, שֶׁפְּתוּב (משלי כב) "טוב עין הוא יברך", אל תקרי יברך, אלא יברך, עכ"ל.

של 'יכולת קיבול [-הכלה]', וכן לענין של חתנות המכונה 'נישואין' ומקורו במגילת רות 'וישאו להם נשים מואביות', ובפרט מצינו את השורש הזה לגבי טעינה של ענינים מהותיים או רגשיים ולא ממשיים וכמו 'לא תשא שמע שוא', 'נשאו לכו', 'וישא משלו', 'ישא ברכה', 'ותשאנה קולן ותבכינה', 'ונשאת תפלה', 'נשא את נפשו', 'נשאת חן', 'וחרפה לא נשא', 'נשא לבבנו' -

[ומעניין שלמרות שהתיבה הזו מצויה כל כך הרבה בשימוש בתנ"ך בכל זאת בשפה המדוברת היום, השמיטו כמעט לגמרי את התיבה הזו, משממת רק לענין של 'נשיא', ו'נישואין' [ויש גם 'משאית' הנושאת 'משאות', אבל לא מזכירים את ה'משאות' אלא רק את ה'משאית'], ורואים שלא עמדו על העומק של התיבה הזו, ראו אותה כמיותרת, כי אפשר להשתמש ב'לקחת', 'לסחוב', 'להגביה' וכיוצא בזה, ובהמשך יובן למה ה'שקר' לא סובל את השורש הזה].

ולענין הופעות התיבה בפרשה שלפנינו, יש להבין את ענין 'נשיאת עוון' שיתכן שהחוטא 'נושא' אותו, אך יתכן גם שה' יהא 'נושא עוון', כמו שמצינו ב"ג מדות של רחמים, ושם הוא לכאורה ענין של 'סילוק' שהאדם לא יהא 'נושא עוון', ולא מובן התואר שכאילו ה' הוא 'נושא' את העוון כמשא שלו.

גם הענין של 'ישא ה' פניו אליך' לא מובן, שהרי הכוונה הוא שה' פונה אל העם וזה לכאורה בצורה שיורד אליהם, היפך ממצב של התרוממות והתבדלות, וגם אם נפרשו כענין של 'משא', יהיה משמעות הפסוק שכביכול כבוד לה' לקחת את פניו ולהסב אותם כלפי העם, וצריך להבין מה פשר הברכה הזו, וכי לא עדיף לברך שה' יתייחס אלינו בפשטות וקלילות. גם צריך להבין מהו החילוק בין 'יאר ה' פניו אליך' ל'ישא ה' פניו אליך'. וכן מהו הכפל של 'נשיאי ישראל' 'נשיאי המטות'.

והיות ואנו עומדים לפני חג השבועות נזכיר שהשורש הזה מופיע גם בקריאה של שבועות, 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא', והעומק של הפסוקים האלו טעון ביאור.

ביאור השורש

כאשר אדם סוחב משהו, יש דברים קלים שלא מרגיש אותם בכלל. ויש דברים כבדים שאינו סובל אותם, רוצה כבר להיפטר מהמאמץ. אולם יש דברים ממוצעים שמרגיש את המאמץ, נעשה מוטרד ממנו, אך מסיבות שונות מרגיע את טירדתו, מתרצה במאמץ, ואדרבא, נעשה מאושר יותר מחמת המאמץ הזה! וזה האחרון הוא לכאורה הענין של שורש 'נשא'! וזהו גם הענין של 'נשיאים' - עננים, כי הם אמנם טעונים בהרבה מים, אבל כל המראה שלהם מבטא קלילות, צפים על כנפי רוח, עולים כלפי מעלה, שמחים עם השפע העובר דרכם.

ביאור עניני הפרשה

'נשא את ראש בני גרשון' - לפעמים אדם מרגיש מרוקן בראשו, אין לו משהו ערכי שעסוק בו, אינו רואה ערך רציני לחייו. ולפעמים להיפך יש לו עומס על הראש, מוטרד מהרבה

ענינים, או מצורך להספק רב וגבוה, ומחפש להיפטר מהעול הזה. אבל יתכן מצב שמרגיש עול בראשו, יש לו אחריות על משהו, אבל העול הזה נסבל, וכאשר מביט על מצבו, מקבל אושר מהעול הזה, מבין שזהו תפקיד חייו, זהו הערך שלו, פה מבוטאת היחודיות שלו, והעול נעשה מתוק לפניו, וזהו 'נשיאת ראש', אמנם מרגיש שיש עליו משהו, מכביד עליו, אבל למעשה מרומם אותו, נותן הקלה לתביעת החיים... והעבודה של בני גרשון היא 'ונשאו את יריעות המשכן', הרגישו רוממות ומיוחדות, הם המופקדים על העבודה החשובה והקדושה הזו, וה' כביכול מבקש מהם את הרגש הזה, שלא יטלו את היריעות בדרך אגב, אלא ירגישו את הכובד של החשיבות.

'והאשה ההיא תשא את עונה' - יתכן אדם מלא בעוונות, אבל כבר נעשו לו כהיתר, לבו נעשה לב אבן, אינו מרגיש יסורי מצפון וחרטה, ואינו כואב את השפלות. ויתכן אדם הפוך שיסורי המצפון אינם נותנים לו מנוח, רגשות האשמה מציפים אותו ללא יכולת להכיל אותם. ויש מצב שאדם מרגיש את העוון, מוטרד ממנו, אבל הופך את הטירדה הזו להסכמה הנותנת לחייו קלילות ותקוה חדשה, כי משלים עם המצב, מסיר מעצמו את העול 'שלא יתכן שאני אכשל', ואומר לעצמו שהנה מעתה תהא לי הכנעה וגם אלמד להיזהר, וזהו 'נשיאות עוון', כאשר מישהו מצוי במצב שאין לו מנוח מהחטא, אז, ה' ברחמיו מסייע בעדו לעבור למצב של 'נשיאות עוון' כדי שירגיש את הנקיון של 'ונקה', וכאשר אומרים 'והאשה ההיא תשא את עוונה' הכוונה היא שכל התהליך הנעשה עמה הוא כדי שתגיע למצב של 'נשיאת עוון', שתודה שחטאה, ואף אם לא חטאה בפועל - תסבול את הבזיון על שחטאה באיסור יחוד, ומעתה תלמד להיזהר, ותתרצה בחינוך הזה.

'ישא ה' פניו אליך' - כאשר עני מבקש נדבה, יש הנותן מתוך רגש של רחמים, כבוד לו להרגיש את צערו של העני, ולאחר שנתן משתחרר ממנו הרגש הכבד. ויש אדם נדיב שאוהב להיות 'נותן', עוד לפני שמרגיש את הכובד המלחיץ של הרחמים - הינו כבר לאחר הנתנה. ויש מישהו המוכן להרגיש את הרחמים, מוכן להפעיל אותם באריכות, מרגיש שתנועת הנפש הזו המאחדת אותו עם השני - מאשרת וממלאה אותו. ושלשה דרגות אלו הם לכאורה שלשה הברכות של ברכת כהנים, 'יברכך ה' וישמרך' הכוונה שה' יתייחס למחסורים והצרכים שלנו, ישפיע עלינו. 'יאר ה' פניו אליך ויחונך' זהו ענין של נדיבות, כמישהו הנותן מתוך הארת פנים ונשיאות חן, לא רק מחמת שמרחם. והברכה של 'ישא ה' פניו אליך' היא שההשפעה תהא מתוך התענינות והתייחסות, שהפנים המתייחסות לא יהיו במצב של מישהו המתייחס לרגע וכבר חוזר לעצמו ולעניניו, אלא כמישהו ששמח לתת את כל הזמן שלו בעבורך, מוכן לטפל בכל ענייך, לתת לך שלום - את כל השלמות, כביכול זהו העסק הנעים שלו.

'נשיאי ישראל, נשיאי המטות' - 'מלך' זהו מישהו אחראי לסדר את מצב העם, ההנאה של זה היא הנאה של 'שלטון', וזו הנאה גם כאשר מצליחים לעשות סדר בכפיה ומשטר. אולם 'נשיא' הוא מצב שאינו מרגיש כופה ומשעבד, וגם אינו מרגיש וותרן ומשחרר, אלא טוב לו להתעסק עם העם, לחשוב על צרכיהם, לדאוג לטובתם, זהו האושר שלו, ולפעמים צריך להשתמש ב'מטה', להכריח אותם להטות את מעשיהם לדרך טובה וראויה, וזהו

החלק הקשה שבעבודה הזו, אולם ההסכמה לכך מגיעה מתוך ההכרה במעלה הזו להיות שלוחי ה' לחנך ולהדריך את עמו, החשיבות הזו מבוטאת ב'נשיאי ישראל', והעבדות שבה היא המבוטאת ב'נשיאי המטות'.

עניני מגילת רות והקריאה של שבועות

'וישאו להם נשים מואביות' - בתנ"ך מצינו ענין של 'נישואין' בעיקר ביחס לנשים נכריות, כמו כאן שמדובר במואביות, וכן מופיע כמה פעמים בספר עזרא ונחמיה לגבי החטא של נשואי נשים נכריות, אך מצינו גם לגבי בני בנימין 'וישאו נשים למספרם מן המחוללות' שמדובר שם שתפסו נשים בחטיפה ובגזילה, וכן מצינו לגבי לקיחת כמה נשים 'ויתחזק אביהו וישא לו נשים ארבע עשרה', 'וישא לו יהוידע [-ליואש] נשים שתיים', וכמובן, נישואין של כמה נשים מראה על חוסר שלמות עם אחת בלבד. ורואים מכל זה שהענין של 'נישואין' מתאר התקשרות עם משהו שחסר בהתאמה, ופלא למה בחז"ל משתמשים בעיקר בתואר הזה.

אך לפי המבואר, הנה יתכן שאדם לוקח אשה מחמת סיבות צדדיות כגון מחמת עשירותה, וממילא עצם החתנות הוא משהו כבד ולא רצוי, ויתכן אדם שמצא אשה שכל כך נושאת חן בעיניו עד שאין לו שום דיונים וספיקות. אך יתכן מצב שיש ספיקות ותהיות, אך בכל זאת רואה את המעלות ומעדיף אותם מעל החסרונות עד ששמח ומרוצה בהתחתנות הזו, מבטל את הקושי, וזהו ענין 'נישואין', וזהו המבואר כאן ב'וישאו להם נשים מואביות' שהסתדרו עם הקושי שבדבר [כי גיירו אותם, והארכנו בזה במקום אחר], וכן אצל המחוללות היה החטיפה והגזל בהיתר ובהכרח כמבואר שם, וכן כאשר לוקח כמה נשים מחמת צורך מסוים המצדיק את הדבר, זהו 'נישואין'. וכנראה חז"ל השתמשו בלשון זה, להורות שזהו התפקיד של חתנות שגם כשמתגלים חסרונות תמיד ישמרו על הרגש של נישואין, לבטל את הכבדות ולגלות את הטוב השמחה והקלילות.

'ותשאנה קולן ותבכינה... ותשנה קולן ותבכינה עוד' - יש מצב של אדם שקשה לו מאד לבכות, עם צריך לסחוט דמעות, נזקק למאמץ. ויש מצב של אדם שהבכי מזומן לפניו, רק מתרגש מעט ועיניו כבר זולגות דמעות. אולם 'ותשאנה קולן ותבכינה' זהו בכי שאמנם אינו כל כך נעים, כי לא נחמד לאדם לגלות את הכאב הפנימי, אבל למעשה זהו המצב המתבקש והמובן, הוא הנותן לנפש ביטוי והרגעה, וגם הבכי הזה מגיע מצב שמתרבה יותר מדאי, מעורר את הצער יותר מההרגעה, וזהו מה שהיה ב'ותשנה קולן ותבכינה עוד' אשר שם חסר אות א', ואיתא במדרש שזהו מלשון 'תשות כח' מלבכות, אין זה מצב של 'נשיאות' בשלמות, ואת זה צריך לעצור, להמשיך לעולם המעשה, ואז, 'ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה'.

'וישאו אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי' - כלומר, הבחירה והלקיחה שבם הוציאנו ה' ממצרים לא היתה מתוך נשיאות חן הגורמת להתפעלות בבחינת 'איבוד הבחירה', אלא היה מצב של 'ערום ועריה', אולם ה'מתבוססת בדמיך' עוררה כביכול את ההרגש של נישואין, ה' ראה את המעלות וביטל את צד החסרון, הלקיחה לא היתה

בכבודות אלא בנשיאה, וגם אנו הרגשנו את החפץ הזה של ה', את הריצוי והקלילות, וזה ביטל מאתנו את הכבודות שלנו, נתן לנו את האפשרות להיות נשואים על כנפיו.

'לא תשא שם ה' אלקיך לשוא' - כאשר אדם נשבע בשם ה', הריהו כמכריז שזכרון ה' לא מפריע לי כלפי ההודעה של השבועה הזו, אין פה שקר המצריך אותי להתבייש מה', והרי זה כהכרזה שהזכרת ה' אינה מכבידה עלי, למרות המורא ממנו, וזהו ענין של 'נשיאת שם ה'", וכאשר זהו לשוא, הרי זה שקר כפול, כי לא די שבאמת מרגיש כבודות וקושי בהזכרת השקר הזו, עוד לו שמתראה כמישהו רגוע ומתרצה בהזכרה הזו, ולכן נאמר 'כי לא ינקה ה' אשר ישא את שמו לשוא', כלומר, הוא מראה את עצמו כנקי, אבל ה' לא יניח לו את ההרגשה הזו...

למעשה!

חג מתן תורה הינו מצד אחד מזכיר את ה'נעשה ונשמע', ומצד שני מזכיר את ה'כפה עליהם הר כגיגית', ושני הצדדים הללו הם למעשה מביאים את בחינת החופה והנישואין של היום הגדול הזה, כי באמת יש לגוף קושי עם קבלת עול, יש כאן מקום לכפיה, אבל כאשר מביטים על ה'בחר בנו מכל העמים' ועל 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', הכל נמתק, הכל נהפך לרצון, כל הקושי נעלם ובטל, מקבלים עול מלכות שמים באהבה, ההכרזה על הקבלה הזו היא בחינת 'נשיאת שם ה'', כאשר מקודשת המכנה את עצמה בשם משפחת בעלה, ויש כאן פחד האם אכן ההכרזה הזו אמתית, האם אינה לשוא... והפחד הזה מעורר את הבכי של 'אהבה רבה' של שבועות - בכל השנה יש שהבכי באהבה רבה מתעורר מאליו, ויש המתאמצים לעורר בכי, מנסים לעורר קול בכי או תנועות של בכי - אבל בשבועות הבכי הזה הוא 'ותשאנה קולן בבכי', זהו בכי מובן ומבוקש, פחד ממצב של 'ותשק ערפה לחמותה', ויחול למצב של 'ורות דבקה בה', כאשר רואים את שני הצדדים הללו, קשה לא להצטרף אליו, זהו הבכי המרגיע, מלא בתקוה ומלא בנחישות, ללכת אחר ה' ורצונו בכל מצב ולמרות כל קושי, באשר תלכי אלך, עמך עמי וא'להיך א'להי!

בארבעה פרקים העולם נידון וכו'. בעצרת על פירות האילן (מתני' ר"ה טז.) ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת? מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן (ברייתא שם)

מהו הקשר בין עצרת לבין אילנות? עצרת הוא זמן מתן תורתנו, והתורה נמשלה לעץ! עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר (משלי ג, יח). נקודת הדמיון בין התורה לאילן, מצאנוה בכמה פנים, ומבואר במדרש, שאם עבר אדם עבירה, אפילו אם אינו יכול ללמוד תורה ואף לקרוא דברי תורה אין יכול - "יחזיק" בעץ התורה ויחיה (תנחומא וישלח ט"א). מהי המשמעות "להחזיק" בעץ התורה כשאנו מסוגל ללמוד ואפילו לקרוא דברי תורה? יבואר שהכוונה היא שיקשור את עצמו בקשר אמיץ עם התורה, לא יותר עליה! בשביל קשר זה נברא העולם^א, וזהו מקור החיות של יהודי, בכל המצבים והעתים.

בקבלת התורה היו אפוא שני חלקים, החלק הראשון הוא ההחזקה בעץ התורה, הקשר עם התורה, והחלק השני הוא קבלת התורה בפועל, נידונים בו גם על התורה עצמה, כמה קשר יהיה לאדם עם התורה, וכן על קבלת התורה בפועל, אם יהיו לו חידושי תורה טובים. ומשכך נקרא חג השבועות "ראש השנה ברוחניות"^ב, כיון שבו נידונים על עצם הקשר עם הבורא ית"ש, שמהו קשר עם התורה? הלוא הוא קשר עם עצמות אלוקות! לעברך בברית ה' אלקיך, חג השבועות הוא יום 'אהבת כלולותיך', תואר כלה מאוד נתעלה בקבלת יום זה.

אילו קרבנו לפני הר סיני

זוהי מה שאומרים בהגדה של פסח 'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו' - אילו קרבנו ה' אליו ברגעי הציפייה לקבלת התורה לפני הר סיני, שנהיה קשורים ותלויים בו, ולא נתן לנו את התורה בפועל - כבר היתה זו עבורנו טובה עצומה בלי גבול, דיינו אם היינו זוכים בברית עם התורה, בקשר הנצחי עם הקב"ה והגעגועים לתורתו! על אחת כמה וכמה שאף זכינו להתגשמות החלום, ניתנה לנו התורה הקדושה!

כתב המגן אברהם (סו"ס תצג): "נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים, ונראה לי הטעם, שיזכירו שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם". ויש להקשות, מדוע

^א ובדומה בויקרא רבה, ריש פרשה כה. זוה"ק ויקרא נגב: "עץ חיים" זאת התורה, שהיא אילן עילאי גדול וחזק. וזה לשון ה"חרדים" (פרק סו): העולם - ים סוער, הגוף - תל עפר בתוכו, הנשמה - איש עומד על התל, ועץ החיים נטוע עליו. אם הוא חכם לב יתחזק ויתקשר באילן, כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרס, ואם לא יהיה הוא נקשר באילן ישטפו בתל. היינו דכתיב "עץ חיים היא וגו'" וכו'. וראה בזוה"ק (ויחי רכו): 'בעצרת על פירות האילן. פירות האילן? פירות האילנות מבעי ליה? מאן פירות האילן? אלא, דא הוא אילנא רברבא ותקיף לעילא'.

^ב ראה באריכות מאמרי 'העושה תורתו עתים מיפר ברית המצורף כאן בהמשך'.

^ג עי' שער הכוונות, דרוש א' לשבועות.

המנהג הוא להעמיד אילנות ולא להעמיד מפירות האילן? ואולי, כיון שהתורה נמשלה לעץ, על כן ביום קבלת התורה נידונים האילנות. וכיון שכאמור החלק של הקשר הבסיסי עם התורה, ששייך בכל מצב שהוא, נמשל לאחיזה באילן עצמו, והחלק של קבלת התורה בפועל נמשל לפירות האילן, שמא גם הדין שהאילנות נידונים בעצרת הוא כפול, על האילנות ועל פירותיהם, על כן נוהגים להעמיד אילנות, שגם הם נידונים [וראה הערה לה].

הצלחתו של יהודי - הקשר עם התורה

הרוקח (מבעלי התוס', פר' פנחס כו, כב) השווה את דברי חז"ל שפירות האילן נידונים בעצרת, למזמור א' בתהלים, שאף שם מצאנו קשר בין לימוד התורה להצלחת העץ ונתינת פרי: 'אשרי האיש וגו' כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה - והיה כעץ שתול וכו' אשר פריו יתן בעתו וגו'.

ולפי האמור שבחג השבועות מלבד עצם מתן התורה קיבלנו גם את ה"עץ" עצמו להחזיק בו, את הקשר הנצחי עם התורה, יש לפרש שאף במזמור זה כך היא הכוונה, ש'אשרי' הרי הוא כמו ותומכיה 'מאשר', אישורו והצלחתו של יהודי הינם בעצם הקשר עם התורה, שבאמת אי אפשר במציאות ללמוד 'כל היום וכל הלילה' כפשוטו (עי' מדרש שוח"ט), אלא יבואר שהכוונה שהקשר שלו עם התורה הוא קשר ברית תמידי, גם כשמוכרח לעסוק בפרנסתו וכדו' אך בתורה חפצו ותשוקתו, ובה יהגה - עליה הוא חולם ולה הוא מתאוה - יומם ולילה, היא פיסגת חלומותיו!

את קשר זה דימה כעץ, שמחזיק בו בכל עו, ובזכות זאת יזכה שגם פריו יתן בעתו, לחדש חידושין דאורייתא.

*

ביאור הקשר בין שתי הלחם לפירות האילן, שהחיטה גם היא 'מין אילן', כדברי חז"ל (ברכות מ). 'חיטה מין אילן'. ובאמת גם במזמור הנ"ל נאמר בהמשך 'לא כן הרשעים כי אם כמוץ', משמע ש'יהיה כעץ' האמור הכוונה לחיטה! ומעתה יש לשאול, וכי אפשר "להחזיק" בחיטה שנאמר שזהו המשל לתורה? התשובה לכך: אדרבה! אם נתבונן מדוע באמת נקראת החיטה מין אילן, הלוא זאת מפני שהעץ שאכל ממנו אדם הראשון חיטה היה [דעת רבי יהודה לשיטתו. סנהדרין ע: ורש"י שם], ומבארים חז"ל שבאמת קודם חטאו של אדם הראשון מיתמרות היו החיטים כארזי לבנון (עי' בר"ר פר' טו, ז), וכתבו הקדמונים שאף בשעת מעמד הר סיני היו ישראל במדרגת אדם הראשון לפני החטא, הזמן שבו חיטה

---

^{לד} עי' קושיא אחרת קרובה, בספר חבר בן חבר, חלק ב, הגהות על או"ח.
^{לה} ואכן למבואר בהערה להלן שהאילן שאליו נמשלה כאן התורה היינו חיטה, שהיא מין אילן, מבואר עוד יותר, שהעץ הוא הוא הפרי. וראה בהערה להלן דברי ר"ש קלוגר שהיתה כוונת הבורא שאת עץ הדעת ישיגו על ידי יגיעת התורה, ולדבריו יבואר שזה עומק הענין שעץ הדעת טעם עצו וטעם פריו שוה, שיהיה נחשב אצל האדם עצם הקשר והגעגועים לתורה, לא פחות משמחתו בתורה שזכה להשיג!
^{לו} עי' נתי"ש, תורה, מאמר ה אות ג.

עץ היא! ולכן גם הקרבת שתי הלחם היא מחיטים דווקא, שחוזרים החיטים למעלתם ביום זה.

ובמדרש שוח"ט מבואר שאף מזמור א' הנ"ל מדבר על אדם הראשון, שאמר שהיה אשריו אם לא היה אוכל מעץ הדעת, ומבאר ר' שלמה קלוגר ב'תהלות ישראל' שהיה רצון ה' שגם מעץ הדעת יאכל בצדק, על ידי עסק התורה בששת המצוות שניתנו לו, כי התורה קרויה גם כן 'דעת', ואז היה מקבל דעת דוגמת עץ הדעת שבגן עדן (עי"ש באריכות). ולכן החשיב גם שם את החיטה כעץ. דוד המלך, שכתב זאת בראש ספרו, נפטר וכנראה אף נולד בחג השבועות, שהוא השלים שנותיו של אדם הראשון וזהו היום שחזרו למדרגת אדם הראשון לפני החטא, ואולי יתקשר לפי זה מה שציוה אחיתופל בבא בתרא (קמז). שלא למרוד במלכות בית דוד, עם מה שציוה (שם) 'יום עצרת ברור - זרעו חיטים'.

עוד מצאנו קשר בין חג השבועות לחיטים, ככתוב "וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים" (שמות לד, כב), ובבבא בתרא (קמז). 'יום עצרת ברור - זרעו חיטים', ומבאר המהרש"א שתלה הדעת ב'חיטים' כי החיטים מביאים 'דעת' לעולם (מסנהדרין ע.; סוכה מב;; ברכות מ.), וכן בתנא דבי אליהו (זוטא פרק ב) דימה נתינת התורה למלך שהיו לו שני עבדים והיה אוהבן אהבה גדולה, ונתן לזה קב חיטין ולזה קב חיטין וכו'.

ועוד מצאנו הקשרים בין הר סיני ומתן תורה לבין חיטים: בברכות (סד.) על רב יוסף סיני עדיף, שהכל צריכין למר חיטיא, וכן עירובין (ל.) 'סיני אמר שתים', ומדובר ברב יוסף, ושם רב יוסף קרי אנפשיה 'ורב תבואות בכח שור', על שיש בידו חבילות של משנה. ולכן רב יוסף שמח במיוחד בעצרת, שאמר 'אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא' (פסחים סח:).

חג שמח!

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"אלפיים שנות תוהו" (האם תמו בזמן אברהם אבינו או במ"ת), ביסוד נפש החיים שבלי
תורה יחזור העולם לתוהו ובוהו

אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת י (ירמיה לג, כה)

א) ידוע ומפורסם יסודו של ה'נפש החיים' (א, טז; ד, יא; ד, כה) שבלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצנו פנוי חס ושלום אף רגע אחד ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלום.

והוסיף שקודם מתן תורה עדיין היו העולמות רופפים ורותתים ולא היו על מכונם האמיתי וקראו רז"ל (ע"ז ט, א) "שני אלפים תוהו", והיו תלויים ועומדים עד עת מתן תורה כידוע מאמרם ז"ל שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית אם מקבלין ישראל כו'.

כי מה שאמרו חז"ל "אם לא בריתי כו'" זה לא קאי רק על קבלת התורה בלחוד, אלא גם אחרי שקבלו ישראל את התורה אם ח"ו יהיה רגע פנוי מתורה יחזור העולם לתוהו ובוהו עכ"ד.

והגם שקודם מתן תורה אנו רואים שהעולם התקיים גם בלא תורה, זהו באמת חסד של הקב"ה כמו שאמרו חז"ל (פסחים קיח, א) שכ"ו דורות עד מתן תורה הקב"ה זן בחסדו (וכנגד זה נתקן כ"ו "כי לעולם חסדו" בתהלים). אולם מעת מתן תורה ייסד מוהר"ח ז"ל שקיום העולם תלוי ועומד בלימוד התורה הקד' כמש"נ (ירמיה לג, כה) "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת י" (ע"ז ג, א).

א] אולם יש כאן מקום עיון. דהנה בגמ' שם בע"ז מובא: תנא דבי אליהו, ששת אלפים שנה הוי העולם (נגזר על העולם להתקיים). שני אלפים ראשונים - תוהו (נגזר עליו להיות תוהו בלא תורה). שני אלפים - תורה (בלא ימות המשיח). שני אלפים - ימות המשיח. בעונותינו שרבו יצאו משני אלפים אחרונים מה שיצאו מהן ומשיח לא בא.

ודנה הגמ' "שני אלפים תורה" מאימת? - אימתי התחיל התקופה של אלפיים שנות תורה. אי נימא ממתן תורה, הרי מתן תורה היה אחרי אלפיים ד' מאות ומ"ח שנה. ומסיקה הגמ' שתקופת האלפיים שנה היתה בתקופת אברהם אבינו שנאמר (בראשית יב, ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן" (ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא).

^ל קטע זה הוא הוספה מדבריו ברוח חיים פ"ו.

^ל ראה מש"כ הבא"ח בספרו "תורה לשמה" (סי' תעב) בשם האריז"ל שהגם שכן דוד אינו בא אלא בסופם עכ"ז כל השני אלפים נקראים ימות המשיח כי כל בחינת גאולה היא מסטרא דאימא עלאה הנקראת דרור וחורין והיא הנקראת לאה אימא דמשיח בן דוד עכ"ד.

וא"כ קשה טובא. שהרי יוצא מבואר מהגמ' שם שכבר תמ"ח שנה קודם מתן תורה (מעט אברהם אבינו) נסתיימה תקופת ה"תוהו" בעולם. והיאך כתב מוהר"ח ז"ל שעד עת מתן תורה היה העולם רופף ורותת (מאחר שגמ' זו ציין למקור דבריו).

ובאמת בגמ' בפסחים (ק"ח, א) מבואר שכ"ו דורות עד מתן תורה הקב"ה זן בחסדו (ובין אברהם אבינו למשה רבנו היה ששה דורות). וצ"ע היאך הדברים מתיישבים עם סוגית הגמ' בע"ז שמבואר שה"תוהו" הסתיים בתקופת אברהם אבינו.^ט

בן עוד יש להעיר. דאם חזינן שגם קודם מתן תורה לא נחשב העולם "תוהו" מחמת אברהם אבינו. א"כ הרי גם קודם לאברהם היו גדולי עולם שקיימו את התורה, אדם הראשון, חנוך, מתושלח, נח, שם ועבר (עי' ברמב"ם פ"א מהל' ע"ז ה"ב). ומה התחדש אצל אברהם אבינו שעד התקופה שלו הגם שהיו גדולי עולם אעפ"כ היה העולם מוגדר "תוהו" ורק אצלו תמה התקופה של "תוהו" בעולם.

ובאמת מבואר בדברי חז"ל שם, שגם אצל אברהם אבינו לא נגמר תקופת ה"תוהו" רק בעת שהיה בן נ"ב שנים בעת שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן". וצ"ב מה התחדש אז.

ג] כיוצ"ב אנו מוצאים בסוגית הגמ' ביבמות (סב, ב) שאמרו על מיתת כ"ד אלף תלמידי ר"ע שכולן מתו בפרק אחד והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם. ר"מ, ור' יהודה, ור' יוסי, ורבי שמעון, ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה.

והנה מדברי הגמ' משתמע שאותן חמשת התנאים (רבותינו שבדרום) היו גדולים גם קודם שבא אליהם ר' עקיבא. וא"כ מדוע העולם היה שמם עד שבא אליהם ר' עקיבא, מדוע חמשת התנאים מצד עצמן ור' עקיבא מצד עצמו לא הועילו שלא יחשב העולם שמם. (ואת"ל שהעולם היה נחשב שמם מחמת החיסרון של כ"ד אלף תלמידי ר"ע, א"כ יתן ומה יוסיף מה שבא אליהם ר"ע הרי עדיין חסרים כל אותן התלמידים).

ומבואר שהגם שמחד גיסא היו חמשת תנאים ומאידך היה את ר' עקיבא, אעפ"כ אלמלי השידוך ביניהם שהיה ר"ע מלמדם תורה נחשב שהעולם שמם. וזה טעון ביאור.

"לא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה"

---

^ט כך גם מבואר בדברי הרמח"ל (דע"ת סי' קמב-קמו) שכותב שה"אלפיים שנות תוהו" התקיים בפרט בגלות מצרים. והגם שגלות מצרים היה אחרי כלות האלפיים כתב הגר"ח פ"ש שם בעיונים עפ"ד הרמח"ל בכללים ראשונים (סי' כג) שכותב שאלפיים שנות תוהו הוא כשאין בעולם אפילו תורה ובני אדם היו שקועים בחמירות ולא היו ישראל אומה נבדלת כו'. והוסיף "כי האבות התחילו לתקן לשעתם ולא נשלם הענין כי אם במתן תורה". ולכן גלות מצרים עדיין שייכת לתקופת התוהו עכ"ד. ועדיין הדברים טעונים ביאור אם התקופה שמוגדרת "תוהו" מסתיים בכלות האלפיים או רק במ"ת. ולפי"ד בפנים ה"תוהו" מסתיים באלפיים ו"בוהו" רק במ"ת. ודברי הרמח"ל והגר"ח פ"ש נתבארו במאמרים לבין המצרים.

ב) ומה שנראה לבאר בזה. ע"פ מה שאמר בן עזאי (יבמות סב, ב) מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים ולכן לא עסק בפריה ורביה. ופסקוה הרמב"ם (פט"ו מהל' אישות ה"ג) והשו"ע (אה"ע א, ד).

והדבר מרפסן איגרא, מאחר שציותה התורה "פרו ורבו" איזה היתר יש לאדם לסלק את עצמו מחיוב זה מחמת שחפץ ללמוד, וכי בשאר המצות ג"כ יוכל האדם לומר שחשקה נפשו בתורה ולכן לא יטול לולב ולא יתקע בשופר.

והביאור הוא ע"פ נוסח התפילה המפורסם של השל"ה לערב ר"ח סיון, שנאמר שם: "ועל קיום העולם ועל קיום התורה בא לנו ממך ה' אלהינו שני צוויים. כתבת בתורתך (בראשית ט, א-ז) "פרו ורבו". וכתבת בתורתך (דברים יא, יט) "ולמדתם אותם את בניכם". והכוונה בשתייהן אחת - כי לא לתוהו בראת כי אם לשבת, ולכבודך בראת יצרת אף עשית, כדי שנהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי כל עמך בית ישראל יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה".

ומבואר שהעולם בלא לימוד התורה נחשב "תוהו". ואי"ז חידוש של השל"ה שהרי זה מפורש בסוגית הגמ' בע"ז (ט, א) שהובא לעיל שאלפיים שנים הראשונים של העולם היו "תוהו" כיון שהיו בלא תורה. ועוד אמרו חז"ל (ע"ז ג, א) שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את תורתני מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

וכדי שהעולם לא יהיה "תוהו" ציוה הקב"ה ב' ציוויים, א) פרו ורבו ב) לימוד התורה. ושני הדברים שורש אחד להם שלא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה.

והנה יעוי' בשל"ה (שער האותיות אות ד ערך 'דרך ארץ') שכתב, זה לשונו: עיקר ויסוד גדול גידול בנים. התורה אמרה "ולמדתם אתם את בניכם", כי זהו תכלית של פריה ורביה להיות לו בנים ובני בנים עד עולם עוסקים בתורה ובמצוות.^מ

ומבואר שעיקר התכלית של "פרו ורבו" הוא לגדל בנים ובנות לתורה ולמצות (ועי' היטב במשנ"ב תקעד, יב). והדברים מאירים עפ"ד השל"ה הנ"ל שכדי שהעולם לא יהיה "תוהו" צוה הקב"ה פרו ורבו ומצות לימוד התורה, ולפיכך ודאי שעיקר הענין של פרו ורבו שבא

---

^מ וכ"כ הרבינו בחיי (בראשית א, כח) וז"ל, "ברכה שניה היא מצות פריה ורביה, והוא שאמר 'ויאמר להם אלהים פרו ורבו', והזכיר בו שם אלהים כי בזה ישתתף אדם לאלהים, וכענין שכתוב 'קניתי איש את ה'", ודרשו רז"ל ג' שותפין יש באדם, הקב"ה ואביו ואמו. וטעם המצוה הוא שתהיה ההולדה הכנה לקבל הנפש השכלית, כדי להכיר בוראו ולעבוד עבודתו, שאם לא כן מותר האדם מן הבהמה אין, וכן אמר הנביא (יחזקאל כג, לז) "וגם את בניהם אשר ילדו לי", כלומר לשמי, וביארו בו כי ישראל הם נולדים לשמו, וזאת היא הכונה בהם, לא ככוונת הרשעים שהוא כדי ליישב העולם ולאכול ולשתות כבהמות, אלא שתהיה הכונה לשמו בלבד, והוא שיכוין בתולדתו אל הכונה לקבל הנפש השכלית ולהמשכת רה"ק כענין הקרבנות הגופיים שהיתה הכונה להשארת שכינה ולהמשכת רוח"ק". (וע"ע ביד רמה (ב"ב י, ב) שכותב: "דעיקר מילתא לשם שמים קא מכוון, וכי אמר בשביל שיחיו בני שיעסקו בתורה ובמצות הוא דקאמר", ומבואר מדבריו שמה שנחשב לצדיק גמור כאשר נותן צדקה ע"מ שיחיה בני, הוא רק כי חפץ בחיי בנו כעוסק בתורה ומצות).

למטרה כדי שלא יהיה העולם תוהו הוא על ידי שהאב מגדלם לתורה ולמצות שזהו השלימות היפך של "תוהו" ואכ"מ.מ^{מא}

ועפ"ז מובן מה שאמר בן עזאי "חשקה נפשי בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים" - מאחר שראה בעצמו שיכול לקיים תועלת מרובה של "לשבת יצרה ולא לתוהו" על ידי לימוד התורה שלו, ולכן פטר את עצמו לקיים לשבת יצרה על ידי פרו ורבו (ראה מש"כ בבן יהוידע (עירובין סג, ב) בשם האריז"ל, שע"י עסק התורה נשעה פו"ר בנשמות).^{מג} ומעתה נראה דכמו שחזינן שבכדי שלא יהיה העולם תוהו צייתה תורה "פרו ורבו" שיהיה המשכיות בעולם, גם בלימוד התורה הדרך היחידה שלא יחשב העולם תוהו הוא רק בלימוד התורה שיש בו המשכיות.

וכך מדוקדק ממה שהביא השל"ה את הפסוק "ולמדתם אותם בניכם" ולא הביא את הפסוק שנאמר "והגית בו יומם ולילה" וכדו'. כי רק על ידי לימוד התורה שיש בו המשכיות אין העולם תוהו.

ועל כן אלפים שנים הראשונים היה נחשב העולם "תוהו" (כנגד "לא לתוהו בראה" וכדברי השל"ה) ורק אצל אברהם אבינו שעליו נאמר (בראשית יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" - שיש בו המשכיות מאז לא היה העולם נחשב לתוהו (ועי' היטב בכס"מ פ"א מהל' ע"ז ה"ג).^{מד}

ולכן גם אצל אברהם אבינו לא התחילה תקופת אלפיים שנות תורה רק כשהיה בן נ"ב שאז נאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן" ופרש"י דהיינו דשעבידו לאורייתא. ומפורש שרק מעת שהתחיל ההמשכיות אז נגמר תקופת התוהו של העולם, דכל זמן שהאדם לומד

---

^{מא} ויש לצרף בזה מש"כ המהר"ל (דרך חיים עמ"ס אבות פ"א מ"ב) וז"ל, "כי על ידי התורה אין האדם בעצמו בריאה של תוהו". וע"ע מש"כ בגור אריה (בראשית ד, כד ד"ה והקשה) וז"ל, ואי לאו תירוץ התוספות היה נראה, דתלמודא דריש מדכתיב גבי פריה ורביה "לא תוהו בראה וגו'", וזה לא יתכן בבני נח שנאמר עליהם "כל הגוים כאין נגדו אפס ותוהו נחשבו לו". ומ"מ קודם מתן תורה בודאי נצטוו בני נח על פריה ורביה, כדכתיב "פרו ורבו" ב' פעמים, חדא למצוה וחד לברכה עכ"ד. ומבואר מינה, דכאשר בני נח מיאנו בתורה, חל עליהם שם תוהו שמפקיע אותם ממצות פרו ורבו.

^{מב} ולפי מה שיבואר בסמוך דרך תורה שיש בה המשכיות גורם שאין העולם תוהו, צ"ל דגם בן עזאי היה בתורתו המשכיות לתלמידיו. וראה בשו"ת מהרי"ק (החדשות סימן יב) שכתב דמה שהוזכר בכמה מקומות בתלמוד שאמרו "הריני כבן עזאי בשוקי טבריא", מפני שבן עזאי היה מוכן תמיד להשיב לשואלים שכל עסקיו לא היו אלא בדברי תורה, כדאיתא בגמ' בסוטה (מט, א) משמת בן עזאי בטלו השקדנים, ופרש"י ז"ל "שוקדים על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמרינן ביבמות מה אעשה שנפשי חשקה בתורה". הרי לך שמשבחו בשקידת בית המדרש יותר מכל שאר החכמים. וכן משמע הלשון ד"בשוקי טבריא" דמשמע שהיה שם מצוי תמיד להשיב לשואלים עכ"ד.

^{מג} יש להוסיף בזה את דברי המהרש"א בשבת (לא, א) שכתב לבאר מה שאמרו שם שבשעה שמכניסין את האדם לדין שואלין אותו אם "עסקת בפריה ורביה". ודקדק שלא אמרו האם "קיימת" פריה ורביה אלא האם "עסקת" דהיינו להשיא יתום ויתומה עכ"ד. וכנראה עומק דבריו הוא שהרי בלא"ה אין ביד האדם היכולת לקיים מצוה זו ומה שמוטל עליו הוא רק ההשתדלות לקיום העולם, ולפיכך יוצא בזה האדם את ידי חובת תוכן המצוה גם בזה שהוא משיא יתום ויתומה. וא"כ אחרי דמבואר מדברי השל"ה דגם לימוד התורה הוי עוד אפשרות לקיום העולם א"כ גם בזה אפשר לצאת את ידי חובת תוכן המצוה.

^{מד} כע"ז כותב המבי"ט (בית אלוקים שער היסודות פרק לב): "כי מאברהם אבינו ע"ה שהיה ראשון לאבות ולא נפסק מזרעו אחריו צדיק בן צדיק, נחשב קבלת התורה".

לעצמו ואינו דואג לקיום העולם אכתי העולם תוהו, ורק אם דואג להמשכיות העולם מתקיים בזה "לשבת יצרה".

וכך מבואר להדיא ברמב"ן (בראשית ב, ג). שם כותב הרמב"ן לבאר שששת ימי בראשית הם כנגד ששת אלפי שנות קיום העולם, וזהו שאמרו (ב"ר יט, ח) שיומו של הקב"ה הוא אלף שנים. ולכן בשני הימים הראשונים היה כל העולם כולו מים ולא נשלם בהם דבר - וזה רמז לשני אלפים הראשונים שהיה העולם תוהו^מ.

וביום השלישי נראית היבשה והצמיחה ועשתה פירות - וזה כנגד האלף השלישי המתחיל בהיות אברהם אבינו בן מ"ח שנה שאז החל לקרוא בשם ה' וצמח צמח צדיק כי משך רבים לדעת את ה' וציוה את ביתו ואת בניו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט כו'. ואז נתקיימו כל המצות שהם פירות העולם עכ"ד.

ומבואר שמהותו של אברהם אבינו הוא שעל ידו הצמיחה היבשה ועשתה פירות. ורק עי"ז נפקע העולם מהיות "תוהו".

ולכן גם אצל "רבותינו שבדרום" עד שלא בא אליהם ר' עקיבא ושנאה להם, הגם שהיו גדולי עולם בעולם מ"מ מכיון שאין כאן המשכיות לפיכך היה העולם שמם (זהו "תוהו"מ), ורק אחרי שנאה להם ואז היה שורש להמשכיות לקיום העולם^מ אז לא היה העולם שמם.

תוהו ובוהו

ג) ועפ"ז נראה להציע שיש "תוהו" ויש "בוהו". והן אמת שה"תוהו" הסתיים בתקופת אברהם אבינו אבל ה"בוהו" הסתיים רק בעת מתן תורה.

וכך מדוקדק שבגמ' בע"ז מוזכר "תוהו", ואילו כלפי הנהגת "אם לא בריתי" שאם ישראל אינם מקבלים את התורה מוזכר "תהו ובהו". ומוהר"ח ז"ל כתב שעד עת מתן תורה היה העולם "רופף ורותת" שזהו גדר של "בוהו" וכדלהלן.

---

^מ יש לציין בזה (עי' בתורה תמימה בראשית פי"ב הע' י) שודאי אין הכונה ל"תוהו" ממש שהרי "והארץ היתה תוהו ובוהו" רק בתחילת ששת ימי בראשית ולא אח"ז. אלא הכונה לשנות "תוהו" רוחניים כי לעומת שני אלפים השניים שבהם מתחלת תקופת התורה הזמן הקודם לו נחשב ל"תוהו" (וזהו מש"כ מוהר"ח "וקראום רו"ל שני אלפים תוהו"). אך מש"כ מוהר"ח שבלא תורה יחזור העולם ל"תוהו ובוהו" הכונה למצב של "והארץ היתה תוהו ובוהו" (וע"ע ברוח חיים פ"ו מש"כ בזה), וכ"ו דורות שהיה "תוהו ובוהו" רוחני הקב"ה זן בחסדו ומעת מתן תורה קיום העולם הגשמי (שלא יחזור לתוהו ובוהו גשמי) תלוי בתורה. (ובבעל הטורים כותב ש"והארץ היתה תהו ובהו" הוא בגימט' "אלפים שנה בלי תורה". ולפי מה שיבואר בפנים היינו "תהו ובהו" אבל "בוהו" לבד נגמר רק במ"ת).

וההגדרה של "אלפיים שנות תוהו" מבואר ברמח"ל (דע"ת סי' קמב) שזה מצד שהקב"ה התרחק ונסתר לגמרי מהעולם ונראה כאילו ח"ו עזב את הארץ שאינו רואה ושומע מעשי בני האדם. ואזי נקרא שאין מדת המשפט פועלת בעולם כלל אלא היא רק ראויה להיות כו' לדעת מה לעשות להם להביאם אל תיקון שלם, אמנם אינו אלא מחשב נאת מהלך העולם] ולא עושה משפט בפועל ומניח את העולם בתוהו ובוהו.

^מ ראה במצודת ציון (ישעיה מה, יח) שכתב ש"תוהו" הוא שממון. וע"ע ברש"י בראשית (א, ב) עה"פ "והארץ היתה תהו ובהו" שכתב: תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהו ומשתומם על בהו שבה.

^מ כמש"כ בכתבי האריז"ל שר' עקיבא היה שורש תורה שבע"פ.

"אלפיים שנות תוהו" (האם תמו בזמן אברהם אבינו או במ"ת), ביסוד נפש החיים שבלי תורה יחזור העולם לתוהו ובוהו

ראה במפרשי התורה (רבינו בחיי וריקאנטי) שביארו ש"תוהו" הוא דבר שאין ניכר בו לא ממש ולא צורה. ו"בוהו" מלביש את התוהו והוא הצורה הנלבשת לחומר, והיא מלה מורכבת "בו הוא" כלומר דבר שיש בו צורה. וביארו שזהו מה שאמר הכתוב (ישעיה לד, יא) "ונטה עליה קו תהו ואבני בהו", ייחס את הקו לתוהו שהוא החומר שאין בו ממש, לפי שהקו הוא שיראה האומן מחשבת הבנין שהוא מקוה לעשות (תוכניות ושרטוטים גרידא), ואת האבנים יחס לבוהו שהוא הצורה לפי שהאבנים הם צורת הבנין (החומר גלם שממנו בונים את הבנין ואם מניחים כל אבן במקומו גם קודם שגמרו לחברם כדבעי אי"ז תוהו אך זה בוהו).

והרי לעיל נתבאר שהטעם שתקופת ה"תוהו" הסתיים אצל אברהם אבינו הוא משום שאברהם אבינו הצמיח המשכיות בתורה והצמיח בזה שורשים, אולם בפועל לא צמחו הנטיעות עד עת מתן תורה וכמש"כ הרמב"ן (שם) שבעת שקבלו את התורה בסיני אז נתקיימו כל המצות שהם פירות העולם. נורק אז הגיעו לכלל הכרה שהתורה היא חיינו ובמקו"א ביארנו שלהנהגת "אם לא בריתי" שלא יחזור העולם לתוהו ובוהו מעכב תורה שיש בה הכרה זו].

וא"כ נמצא שקודם אברהם אבינו היה העולם "תוהו" בגדר קו (שרטוטים ותוכניות) גרידא. ומה שאברהם אבינו השריש שורשים בעולם הרי זה כמו אחד שהביא את האבנים ואת החומר לעולם ועי"ז הוציא את העולם מידי ה"תוהו". אך מאחר ששורש בפנ"ע בלא נטיעות לא מועיל, על כן אברהם אבינו רק סילק את ה"תוהו" אבל עדיין העולם היה בגדר "בוהו" (כמו אבנים שכל זמן שהבנין בפועל אינו מחובר הוא "תוהו"), ולפיכך רק בעת מתן תורה שנהיה ממשות בעצם ונבנה הבית ביום ההוא (ל' הרמב"ן) התבטל גם ה"בוהו".^{מח}

ונראה דזה גם כונת מוהר"ח ז"ל בעצמו שכתב שקודם מתן תורה היו העולמות "רופפים ורותתים", וצ"ב מהו עומק ההגדרה בזה שהעולם היה רופף. ולמבואר א"ש היטב שעד עת מתן תורה היה העולם "בוהו" שכאמור הוא מצב שהחומר גלם והצורה קיים רק שאינו מחובר לגמרי והוא רופף.

נמצא שעד אברהם אבינו הגם שהיה תורה בעולם כיון שלא היה בזה המשכיות לכן היה העולם מוגדר שממה ("תוהו"). וכן עד שבא ר"ע ושנאה להם "היה העולם שמם" כיון שלא היתה תורה שיש בה המשכיות.

^{מח} ומעין איזה דוגמא לזה בספר 'מעלות התורה' לרבי אברהם החסיד, שם הביא בהקדמה בשם אחיו הגר"א, דמה שנחלקו הראשונים במנין תרי"ג המצות אין מהצורך לדעת זאת (ולכן לא מצינו שהגר"א הביע דעתו בנידון זה). שהרי באמת ישנם הרבה מצות שלא מנאום ספרי המצות והן הן גופי תורה, וביאר שתרי"ג המצות אינם אלא שורשים אבל הם מתפרשים לענפים הרבה, ובאמת דבר זה נעלם מאתנו איזה מהם שרשים ואיזה מהם ענפים ואין מהצורך לדעת זאת כי בכל מצוה וכל דיבור של התורה נכלל כל התורה כו' ע"ש. ומבואר מדבריו ששורש בלא הענפים שיוצאים ממנו אינו שוה בפנ"ע כלום ולכן אין מהצורך לדעת מהו מנין המצות.

ורק בעת "הנפש אשר עשו בחרן" - תם תקופת ה"תוהו" אבל עדיין עד עת מתן תורה
היה העולם בגדר "בוהו" רופף ורותת.

נשים במצות 'פרו ורבו'

ד) ובשולי הדברים נוסף לבאר ע"פ האמור, מה שמבואר בגמ' ביבמות (סה, ב) שרק
הגברים מצווים על "פרו ורבו" ולא הנשים [ולמדה ממש"נ "ומלאו את הארץ וכבשוה"
איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה לכבש, או ממש"נ "אני אל שדי פרה ורבה" ולא קאמר
"פרו ורבו").

וראוי להבין מדוע באמת לא חייבה התורה את הנישם כמו הגברים. מט

ולפי האמור יש לומר, שמאחר שהציוי המתוקן של פרו ורבו הוא לצורך המשכיות
העמדת דורות לתורה, ממילא האיש שהוא מצוה על זה - "ולמדתם אותם בניכם",
עליו הוטל כל המצוה ולא על האשה ודו"ק.י

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

מט ראה במשך חכמה (פר' נח) מש"כ בזה בב' דרכים נפלאים [א] שבאמת קודם החטא היו מצוות, ורק אחרי שנגזר
עליהם צער העיבור לא חייבתן תורה להסתכן. [ב] מאחר שאינה יכולה לישא עוד איש אם לא יהיו לה בנים ממנו
ע"ש. ומו"ר הגאון הגר"כ שליט"א הוסיף, שלדעת הראשונים שאין מצות פו"ר רק דרך קידושין (נפק"מ לפילגש)
אפ"ל, שמאחר שרק דרכו של איש לחזור אחר האשה (כמבואר בריש קידושין) לכן זה הוטל על האיש ולא על האשה.
י יש לצרף בזה מש"כ הג"ר צדוק (פוקד עקרים אות ו): "ונשים לא נצטוו בפריה ורביה כי אין להם שייכות לחכמת
תורה שבע"פ כלל, דרק בתורה שבכתב שהיא שורשם שמלמעלה אחיזתם על ידי אחיזת האיש דאשתו כגופו כי הם
חד גם ביצירת הנפשות, משא"כ האחיזה בתורה שבע"פ שהיא התחדשות החכמה של כל נפשות מה שמתחדש
ומתגלה על ידן בעולם הזה זה לא שייך בנשים כלל, כמו שאמרו (יומא סו) אין חכמה לאשה אלא בפלך וכה"א (שמות
לה, כה) "וכל אשה חכמת לב וגו'", כי אין להם שום שייכות לחידוש חכמה בדברי תורה וכל חכמתם רק במעשה
המצוות שבידיים שגם הם מצוות עליהם".

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

עסק התורה - בן עולם הבא

בגמ' ברכות (לה.): רשב"י אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורח בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר ואספת דגנך, וכו'.

והנה כבר ידענו, שעיקר הגזירה דבזיעת אפיך תאכל לחם הוא מקללת אדה"ר, אמנם עמל התורה הוא מכוון כנגד עמל הפרנסה. (ונתבאר להלן באריכות במאמר לכו לחמו בלחמי).

ואיתא בפרקי דרבי אליעזר (פי"ב): דאדה"ר קודם החטא וקודם שנגזרה גזירת 'בזיעת אפיך תאכל לחם', כל עמלו היה רק בתורה, וז"ל: חיבה יתירה חבב הקב"ה לאדה"ר, שנאמר ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, ושמא תאמר כי יש מלאכה בגן עדן לפתח ולשדד את האדמה, ולא כל האילנות נצמחין מאליהן, או שמא תאמר יש מלאכה בגן עדן להשקות את הגן, והלא כבר נהר יוצא מעדן להשקות את הגן, שנאמר ונהר יוצא מעדן וכו', ומה הלשון הזה לעבדה ולשמרה, לא אמר לעבדה ולשמרה אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור את כל מצותיה, שנאמר לשמור את דרך עץ החיים, ואין עץ חיים אלא תורה, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, וכו', ע"ש.

ומבואר, דבזמן שהיה אדה"ר בגן עדן, היה כל עסקו ועמלו אך ורק בתורה הקדושה, והיה פנוי מעסקי העולם הזה לגמרי, ומתענג מזיו השכינה. אכן כל זה קודם החטא, אבל אחר החטא כשגורש מגן עדן, כבר לא היה לו אפשרות לאדה"ר לעסוק רק בתוה"ק.

וטעם הדבר, כיון שאחרי החטא היה על האדם לעמול לפרנסתו, וכפי שנתקלל האדם 'בזיעת אפיך תאכל לחם', ולפיכך תחת שהיה אדה"ר עוסק בתורה, ונהנה מזיו השכינה, היה עליו לעמול בעמל הפרנסה.

ויש לומר, שכל זה בא רשב"י להודיענו, דבזמן שעושין רצונו של מקום, א"צ לעמל הפרנסה, וכמו שהראנו רשב"י שנתקיים דבר זו בו עצמו בשעה שנתחבא במערה, אשר שם נברא מעין לו וחרוב למאכלו. ורמז רשב"י ענין זה בדבריו אפשר אדם זורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורח בשעת הרוח, שכל אלו הענינים המה בהכנת הלחם, ורימז בזה לגזירה דבזיעת אפיך תאכל לחם. ודו"ק.

ובזה יבואר המעשה ברשב"י בשעה שיצא מהמערה (שבת לג:), דבשעה שיצאו 'חזו אינשי דקא כרבי זורעי', פירוש: שחורשים וזורעים, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. והלב מרגיש, דמה שצעק רשב"י: מניחים חיי עולם וכו', הוא מפני שראה אותם 'חורשים וזורעים' דווקא, אשר ע"ז קאי הגזירה דבזיעת אפיך, ולכן זעק רשב"י מניחים חיי עולם, כי לפי שיטתו במס' ברכות הנ"ל, שאמר: אפשר אדם 'חורש בשעת חרישה', ו'זורע

בשעת זריעה, תורה מה תהא עליה, אלא, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים, ולכן תמה רשב"י מדוע עוסקים בחרישה וזריעה ולא עוסקים בתורה.

ובזה נוכל להבין עומק דברי הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל): ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו, להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלהים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים, אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד ע"ה אומר, ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. עכ"ל.

ומבואר מדברי הרמב"ם שמי שעוסק בתורה, אינו בכלל גזירת 'בזיעת אפיק', וכמ"ש הרמב"ם: ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, והוא כמשנ"ת שעסק התורה הוא בבחינת אדה"ר קודם החטא, וקודם הגזירה דבזיעת אפיק.

ובזה מבואר מאוד מה שכ' הרמב"ם בלשונו הזהב: והלך ישר כמו שעשהו האלהים, והברור בזה שד' הרמב"ם מכוונים למש"כ בקהלת (ז' כט): אשר עשה האלהים את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים. והלא קרא זה איירי באדה"ר, וכמו שפרש"י שם: הקב"ה עשה את האדם הראשון ישר, והמה, משנודגה לו חוה אשתו ונעשו שנים נקרו המה, בקשו חשבונות רבים, מזימות ומחשבות של חטא. כך נדרש במדרש. עכ"ל.

ומעתה נתחווירו דברי הרמב"ם, דמי שהולך ישר, הרי זה נתקדש קודש קדשים והרי הוא כדאה"ר קודם החטא, ואינו צריך לדאוג כלל לפרנסתו.

והנה עי' במהרש"א ברכות שם, שכ', נראה דודאי יש צדיקים גמורים שמלאכת עצמן נעשית ע"י אחרים, אלא דמעטים המה, כדאמר רשב"י גופיה בגמ' סוכה (מה:): רבי שמעון בן יוחי ראיתי בני עלייה והן מועטין אם אלף הן אני ובני מהן אם מאה הם אני ובני מהן אם שנים הן אני ובני הן, וכיון דמועטין הם כ"כ, אין לכל אדם לסמוך על זה לומר שאיני עושה מלאכה כלל, לפי שמלאכתי נעשית ע"י אחרים.

ומבואר מד' מהרש"א, דמה שאמר רשב"י ראיתי בני עלייה והן מועטין, זה חוזר על העוסקים בתורה, ואינם מתעסקים כלל בגזירת הפרנסה. וצ"ב מדוע המה נקראים בשם "בני עלייה". ומה תוכן הענין בזה.

ונראה בזה, בהקדם מש"כ רבנו האור החיים הק' (פ' בחוקותי פרק כו) וז"ל: עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל (ילקוט תהלים תתל"א) כי כשברא ה' אדה"ר בעוה"ז, לא בראו לשבת בעוה"ז לעולמי עד כשלא יחטא, שאם כן אדרבה ירידה היא לו ושפלות, כי תכלית המקווה היא בעולם העליון ששמה יקצור אשר זרע, אלא היתה הכוונה כי עלה יעלה לשמים ולאוצרות החיים בעת אשר יחפוץ, ויהיה כמי שדר בבית ועליה על גבה, וכשירצה לעלות ולהשתעשע יעלה, כמו שמצינו (מ"ב ב') שעלה אליהו בסערה השמימה, ועל ידי החטא הוצרך להפשיט עורו מעליו ויניח הגוף בעוה"ז, והודיע הכתוב כאן כי בהתעצמות האדם

"אלפיים שנות תוהו" (האם תמו בזמן אברהם אבינו או במ"ת), ביסוד נפש החיים שבלי תורה יחזור העולם לתוהו ובוהו

בעסק התורה יכול להשיג באמצעותה שלא ירגיש במוות אלא כאדם ההולך ממקום למקום. עכ"ד.

ומבואר מדבריו הקדושים, דאדה"ר לפני החטא יכל לעלות לעולמות העליונים מתי שיחפוץ, ועוה"ז ועוה"ב היה כבית ועליה על גביו. ובהתעצמות האדם בעסק התורה יכול לזכות להיות מבני עליה.

ומצאתי בס"ד כדברים האלה בס' חסד לאברהם למהר"א אזולאי (מעין רביעי נהר ז') שכ' כיו"ב וז"ל: דע כי בעת בריאת אדה"ר היה בג"ע, אמנם כן שאר העולם לא נברא לחנם, אלא שהיה אדה"ר יוצא מן ג"ע אל העולם לצורך תשמיש הגוף וכל צרכו, והיה הג"ע של אדה"ר כמו בית המקדש או בית הכנסת להתפלל בו, וכמו בית המדרש לעסוק שם בתורה ולקיים המצות ולהתנבאות שם בשם ה', ושאר עולם היה שייך לכל רכושיו וחיותו הגשמי, רק שלא האריך אדה"ר בשלותו ונתגרש משם. עכ"ל. וכ"כ עוד בס' הרמ"ק בספרו אור יקר (פ' ויקהל דף רח:).

וכיון שלמדנו, שאדה"ר קודם החטא, היה נמצא בג"ע, באופן שהיה בבית ועליה על גביו, והעליה היא כינוי לג"ע, א"כ הוא מבואר מאוד מה שאמר רשב"י "ראיתי בני עליה והן מועטין". דכפי שביאר המהרש"א, דברי רשב"י הללו מכוונים למי שיושב ועוסק בתורה ואינו טורח בעמל הפרנסה, ואינו בכלל הגזירה דבזיעת אפך תאכל לחם, וכבר ביארנו, שמי שעוסק בתורה הוא בבחינת אדה"ר קודם החטא, שאז היה אדה"ר דר בג"ע כבית ועליה על גביו, וע"ז אמר רשב"י, ראיתי בני עליה והן מועטין.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר

כל חפצריך לא ישוו בה

שמחת נשואי רבי שמעון בן רבי יהודה הנשיא, עשרים וארבע אלף ריבוא דינרים הוציאו על השמחה הזו (נדרים נ:), 240,000,000!!! עושר אגדי ואירוע מלכותי בכל קנה מידה. ומצד שני משתתפים בה התנאים הקדושים מלאכי עליון. בקיצור - המיצוי וההתגלמות של תורה וגדולה במקום אחד.

ואז, בעיצומה של השמחה, פונה התנא רבי אלעזר בר קפרא לאבי החתן רבי יהודה הנשיא, ושואל אותו פירוש של תיבה בתורה, תיבה אחת! והשמחה נעצרה... רבי יהודה משיב ובר קפרא פורך, רבי יהודה מנסה אחרת ובר קפרא דוחה, כך כמה פעמים, עד שאמר לו רבי יהודה - פרש אתה.

בר קפרא מבקש על כך תמורה...

תמורה? מהרבי'ה?

כן!!

על הבנת תיבה בתורה לא מגיע משהו?

נו, מה התמורה?

"תבוא אשתך ותמזוג לי את הכוס".....!?!?

הרבנית?? תמזוג כוס?? מה ענין שמיטה להר-סיני???

אבל מצד שני, תיבה בתורה...

מזגה -

אבל בשביל תיבה בתורה זה לא מספיק... ..

ובר קפרא ממשיך לבקש,

מה עוד?

אמר לו לרבי יהודה - "קום, רקוד לפני כדי שאומר לך"!!!!

רקוד?? נשיא ישראל?? בנשואי בנו???

המתח מן הסתם שבר שיאים, ואם לא שהשואל היה בר קפרא זה היה נסיון התאבדות...

אבל לנשיא עצמו לא היתה כאן שאלה.

ונשיא ישראל, בנשואי הבן שלו, מרקד לפני התלמיד, לעיני כל ישראל... ומה בכלל

השאלה? הוא יקבל כעת תיבה בתורה!!

הרוחות נרגעות, השמחה חוזרת, ו...

התנא האלקי בר קפרא שואל מתיבה אחרת... ושוב, "היה היתה חתונה"... רבי מבאר ובר קפרא דוחה, רבי מפרש ובר קפרא פורך, ורבי הקדוש מבקש מבר קפרא שיפרש בעצמו...

אולי מחר? אולי אחרי השמחה? לא ולא! עכשיו!!!

תשובתו של בר קפרא לא השתנתה מהפעם הקודמת...

הרבנית תמזוג את הכוס והרבי'ה ירקד לפני!!!

וכמובן, הרבנית מוזגת את הכוס, ונשיא ישראל, קם, מפזז ומכרכר לפני התלמיד, לעיני כל ישראל, פעם שניה!

- תכף תתבהר אצלו מילה בתורה!!!

שמחת נשואי הבן? מאן-דכר-שמה... עשרים וארבע אלף רבוא דינרים? שילכו לכפרות ולא תישאר מילה בתורה שאינה מובנת!

ו...

התנא בר קפרא שואל מתיבה שלישית...

דוחה את ביאורי רבינו הקדוש, ורבינו הקדוש מבקש לשמוע את ביאורו של בר קפרא, ובשביל לזכות לכך, כבר "מובן מאליו"... הרבנית תמזוג את הכוס, הנשיא ירקד לפני התלמיד, לעיני כל ישראל -

פעם שלישית...!!!

בן אלעשא - חתנו של רבי יהודה הנשיא ומהעשירים באותו הדור - לא היה יכול לסבל את זה, קם ויצא משמחת הנישואין. גם עליו היו חביבין דברי תורה, ופיזר ממון בשביל ללמוד וללמד מהי תספורת של כהן-גדול, אבל למזוג כוס יין ולרקד שלש פעמים לפני התלמיד...? נשיא בישראל...? באמצע נשואי בן...?

ובכן, מה בכל-זאת התכוון התנא רבי אלעזר בר קפרא? מה מונח בהתנהלות הזו?

כמובן אין ביכולתנו לרדת לסוף דעתו של תנא ולהבין עומק כוונותיו, אבל בהבנה פשוטה נראה כך:

אלפים אולי רבבות מישראל השתתפו בשמחת הנישואין, ראו עושר אגדי, כבוד מלכות, רואים 240,000,000 דינרים שהוציאו על השמחה, זו ההזדמנות ללמד מול עם ועדה פרק בכבוד התורה! להראות בפרהסיא מהו "כל חפצריך לא ישוּוּ בה"! מה באמת מענין את רבי יהודה הנשיא, מה יקר ואהוב וממכר אצלו!

עכשיו זה הרגע 'לקמט' ו'להעליב' את כל ה-240,000,000 אל מול תיבה אחת של תורה!!! אך ורק תיבה אחת!!! לפוגג ולהמיס את כל ה"גדולה" בתוך ה"תורה"!! את כל ה"נשיאות" בתוך ה"תלמיד חכם"!!

וללמד דעת את העם ש"שמחה", ואף "שמחת נישואין", ואף גם "נשואי בן"! בטלים ומבטלים מול תיבה אחת של תורה!!!

פעם!

ועוד פעם!

ופעם שלישית!!!

"קום, רקוד לפני, כדי שאומר לך תיבה אחת" - - -

אהבת תורה

בגמרא מסופר על כלבא שבוע שהוא תרם עצים להסקה לכל ירושלים למשך... 22 שנה!!
עושר בדיוני, ועם כל זה הוא אוסר על הבת שלו להנות מנכסיו בגלל שנשאה לעם-הארץ!!
לכל ירושלים כן, אבל לבת שגדלה בבית של אהבת תורה, בתקופה של תנאים, ובכל זאת
מתחתנת עם עם הארץ - לא!

זה כבר נותן מושג במי מדובר, אבל לפי ההמשך נבין שעוד לא הגענו לנקודה...

הרושם המתקבל מה'קנאות' של כלבא שבוע, שהוא רצה לחתן את הבת עם תלמיד-
חכם בדרגות של אותו דור - היינו תנא אלוקי, אישיות כזו שיש זכות עצומה לפרנס
ולהחזיק על חשבוננו, לממן ולתמך בכל הפעולות העצומות שלו. אבל הנה, אחרי עשרים
וארבע שנות ניתוק כלבא שבוע החליט להחזיר את הבת הביתה, ובא לפני רבי עקיבא
להתיר את הנדר.

רבי עקיבא שואל אותו: אילו היית יודע שחתנך הוא אדם גדול, גם אז היית מדיר הנאה
את בתך?

ואז כלבא שבוע מוציא מפיו משפט מצמרר, משפט מזעזע שמאפשר לנו הצצה לעולם
הרוחני של המליארדר הזה: א פ י ל ו ה י ה י ו ד ע פ ר ק א ח ד א ו ה ל כ ה
א ח ת ! ! !

כל הסבל הארץ-ארוך-ארוך הזה לא היה, אם החתן היה עם הארץ והדיוט שיודע פרק
אחד או הלכה אחת!! חרפת הרעב שלה ושל ילדיה, הסמרטוטים ובלויי הסחבות, לילות
חרף מקפיאים, הכל לא היה אם במקום זה היתה שם - הלכה אחת!!!

הוא לא זרק את הבת מהבית בגלל שהיא גרמה לו ביזיונות! ולא בגלל שהיא מנעה ממנו
נחת מינימלית! משנה או הלכה אחת!!! הם לא כבוד גדול... אבל כלבא שבוע לא חיפש
נחת, ולא את הכבוד והרושם שיכולים להיווצר סביב תלמיד-חכם, רב, ראש ישיבה - הוא
חיפש תורה!!!

מתחילת הסיפור הבנו שהיתה כאן הקרבה עצומה, שלמרות יכולות אגדיות ואפשרויות
בלתי-מוגבלות, הבן אדם מתייסר ומתענה באהבה הטבעית שלו לבניו ולנכדיו, רק בגלל
שהיא התחתנה לעם הארץ. אך כל זה איננו שווה מול שיעור הקומה שהתגלה בתשובה
לרבי עקיבא, מול המושגים באהבת תורה שנחשפו בתשובה הזו.

שנים של צער איום, עקשנות ועקביות מייסרת, לא על הפסד של תנא, או אחד שיודע "נשים נזיקין", מו"ץ, ר"מ, וכולי וכדומה, "פרק אחד!" "הלכה אחת!" זה הנושא, על זה היו עשרים וארבע שנים של סבל!!!

כי אם מעריכים תורה באמת, אם בודקים קצת מה היא, אז גם הלכה אחת היא עולם מלא! ודאי שכמה שיותר עדיף, אך מצד שני גם יהלום זעיר - הוא יהלום! ואם-כן ההבדל התהומי בין מי שיודע למי שלא יודע, הוא גם בהלכה אחת!! זו היא ההערכה האמיתית לתורה, זה הוא האומדן הכי קרוב לנכון, שאם אין לה שיעור וגבול אז גם מעט ממנה הוא ללא ערך! גם הלכה אחת היא דברי אלקים חיים!!! (מעובד ע"פ הספר 'ותלמודו בידו' להגריי קראם זצ"ל)

שניים שאלו ללמוד גמרא

יש מכתב ששרד מהרמב"ם (קובץ אגרות, לפסיא, ח"א עמ' כה-כז), הוא כותב שם כמה שורות מצטנעות, שכשעומדים על המשמעות שלהם מצטמררים:

"שיש לי כמו שנה וחצי שלא למדו אצלי חיבורי, אלא באו שלשה אנשים למדו מקצת ספרים... וגם שנים שאלו ללמוד הגמרא, ולימדתי אותם מסכתות אשר שאלו!!"

נתאר לעצמנו את ה"רמב"ם", האישיות והדמות ש-800 שנה מהדהדת בחלל העולם היהודי בסילודין ומורא, שמדקדקים בכל קוצו של יוד שיצא ממנו, כל עם ישראל תלמידיו! עד כמה שאפשר להכיל זכות כזאת. והנה לנו מושגים: הוא התיישב ללמד עם שנים-שלשה, הם בקשו ללמוד גמרא אז הוא למד אתם!! הסתופפו שם עוד תלמידים כמובא באותה אגרת, ואולי הם היו רבים, אבל זה לא משנה את העובדה שה"רמב"ם" התיישב ללמוד עם שנים שלשה מה שביקשו!!

מה שמעו וקיבלו אותם שנים-שלשה אין לנו מושג, אבל את המסר החד מה היא "מסכת אחת", הערך והמשקל ללמוד עם "שנים" "שלשה", זה מונח לפנינו בכל כבירותו, זועק לעברנו בכל העוצמה, הנשר הגדול מתיישב ללמוד עם שנים שלשה!!! את המסכתות והפרקים הרמב"ם סיים ללמוד בתוך שנה וחצי, אבל את המסר הנורא הוא ממשיך להעביר וללמד למעלה מ-800 שנה -

"וגם שניים שאלו ללמוד הגמרא, ולימדתי אותם מסכתות אשר שאלו!!!!!!"

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות

המועדים וחדשי השנה

הדלקת נר להבדלה בשבועות שחל במוצאי שבת

הנה השנה שחל שבועות במוצאי שבת ונצרך נר להבדלה של יקנה"ז, נחלקו הפוסקים אם מותר להדליק נר לצורך הבדלה, וכן מי שיש לו כבר נר אחד, ורק רוצה להדליק נר נוסף בשביל שיהיה לו אבוקה להבדלה שמבואר ב**אלף המגן שבמטה אפרים** (סי' תר סק"ג) בשם **יסוד ושורש העבודה** (שער ט' פ"ה) שמצוה מן המבוחר להדליק אבוקה לנר של הבדלה, ובכהאי גוונא דין זה חמיר טפי כיון שאינו מצוה גמורה אלא הידור מצוה, ויסוד המחלוקת האם כשם שהתירו הדלקת נר ביום טוב לצורך אוכל נפש כך גם התירו הדלקת נר ביום טוב לצורך מצוה או לא.

ואכן, מצינו סתירה בזה **במשנה ברורה**, שבסימן תקו (סק"ל) כתב שאין שורפין חלה טמאה ביום טוב משום שלא הותר לשרוף ביום טוב אפילו במקום מצוה, וכן כתב בסימן תמו (סק"ו) גבי מי שמצא חמצו בפסח ביום טוב שאסור לשורפו ביום טוב אלא כופה עליו כלי, ואף לדעת הפוסקים שמתירים שם לשורפו כתב שהוא מטעם מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, בכגון זה שהוא צורך היום קצת, ולא כתב שהוא מטעם הבערה לצורך מצוה. ומאידך, בסימן תקיד (סק"ל) כתב גבי ברית מילה ביום טוב שנוהגין להדליק נרות לכבוד יום טוב דכל זה כבוד וחיבוב מצוה הוא, ומשמע שמותר להדליק נר לצורך מצוה, וכן מצינו ב**ביאור הלכה** (סי' תקיד שם ד"ה נר של) בשם **הכתב סופר** דבשעת הדחק אפשר להקל להדליק נר של יארצייט ביום טוב, דהוי כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו. ו**בשער הציון** (סי' תלה סק"ט) גבי מי ששכח לבדוק חמץ ובודק ביום טוב, הסתפק אם מותר להדליק נר ביום טוב לצורך בדיקת חמץ, ונשאר בצריך עיון.

ולהלכה אין הכרעה ברורה בזה, אם כי **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (מאורי אש פ"א ענף ב) ביאר, שלא הותרה ביום טוב אלא הבערה לצורך הדומה לצורך אוכל נפש, והיינו שנהנה מקיומו, ולכן הותרה הדלקה של בית הכנסת וכדומה, מה שאין כן שריפת חמץ וחלה שאינו רוצה כלל בקיום האש אלא רק בכילויים. ועיין מה שכתב לבאר בזה **הגאון רבי זבולון שוב שליט"א** (שערי זבולון ח"ז סי' קז).

ולמעשה, בשו"ת **ריב"א מתלמיד החתם סופר** (אבהע"ז חו"מ סי' קז) כתב "מברכין על נר שעל השולחן ואין מדליקין נר כמו בכל מוצאי שבת בחול משום נר של בטלה", וכן מובא מהנהגת הגר"ז המובאת בהוספות שבסוף **שו"ע הרב** (ח"ג-ח"ד עמ נו), וכן כתב **במאמר מרדכי** (סי' רחצ סק"ב) שאין מדליקין שום נר להבדלה כיון דיש ריבוי נרות יום טוב, וחזינן מהמאמר מרדכי שאין היתר להדליק נר ביום טוב לצורך מצוה, ומטעם זה כתב **המאמר מרדכי** (והובא בשעה"צ סי' תקיד ס"ק מא) שמה שנהגו להדליק נר בברית מילה ביום טוב אינו משום דהותרה ביום טוב הדלקת נר לצורך מצוה, אלא משום שסמכו על שיטת הרמב"ם שמותר להדליק נר של בטלה ביום טוב, ו**השער הציון** (שם) חולק עליו, שבברית מילה ודאי מותר מפני שהוא כבוד מצוה וכמו נרות של בית הכנסת, עיין שם.

וכבר כתבנו בקונטרס מאור יעקב שהוצאנו על דיני שבועות שחל במוצאי שבת (פ"ב הע' 64) שנחלקו בזה פוסקי זמננו, שדעת הגר"ש אלישיב (הליכות האיש עמ' קסח), הגר"ש וואזנר (באר המועדים סי' יז), והגר"צ אבא שאול (שו"ת אורל"צ ח"ג פי"ח ס"ו) שאסור להדליק ביום טוב לצורך הבדלה, וגם הג"ר אפרים גרינבלאט (שו"ת רבב"א ח"ד סי' קכד אות יד), והגר"צ פלמן (שלמי תודה יום טוב סי' כ' אות א') כתבו שכן המנהג להחמיר.

אמנם הבאנו שם (בהע' 65) שדעת הגר"ש דבילצקי (ס' ער"פ שחל בשבת פכ"ב אות ל), הגר"נ קרליץ (חוט שני יו"ט פי"ג סק"ג אות ד'), הג"ר מנשה קליין (גאב"ד אונגואר) זצ"ל (בעל המשנה הלכות, מובא בס' בנתיבות ההלכה חלק לח עמ' 267), והג"ר אפרים גרינבלאט זצ"ל (שו"ת רבבות אפרים ח"ד סי' קכד), וכן דעת הגאון רבי צבי פרידמן (קונטרס עמק הלכה ח"ב סי' יג אות ד), והגרמ"מ קארפ שליט"א (הל' חג בחג השבועות פ"ח הע' 44) שמותר להדליק ביום טוב נר לצורך הבדלה, כיוון שמדליקו לשם מצווה, ואינו גרוע מנר של מילה שמותר להדליקו ביום טוב כמבואר במשנה ברורה, וברכת בורא מאורי האש גם כן מצווה היא, והגרמ"מ קארפ הוסיף, שאם בתשובת כתב סופר (סי' סה) התיר להדליק נר יארציט דחשיב של מצווה, כל שכן באבוקה שנהנה לאורו בודאי הוי מצווה.

והג"ר מנשה קליין והגרמ"מ קארפ הוסיפו עוד טעם להתיר, דזה שמסתכל על הציפורניים חשוב כנהנה מזה, אמנם טעם זה לא שייך ביקנה"ז, משום שבמנהגים שבסוף שו"ע הרב (ח"ד עמ' נז) כתב שנר של יקנה"ז אין מביטים בציפורניים רק מסתכלים לאור הנרות שבשולחן, וכן כתב בויגד משה (סי' טו, ט) שנוהגים שלא להביט בציפורניים מול האש בהבדלה של מוצאי שבת שחל ביום טוב, וכן הורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכו"ש פסח פ"ט א"ה הע' 155), וכן נהג הגר"ש וואזנר זצ"ל (קובץ מבית הלוי חי"ב עמ' נא).

ובשמירת שבת כהלכתה (פס"ב הע' לא) כתב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהסתפק אם מותר להדליק ביום טוב רק בשביל הידור מצווה של אבוקה, שהרי למעשה זה רק כדי לברך על אבוקה שמאירה יותר, אבל לא כדי ליהנות מהאור. ובתיקונים ומילואים (בשש"כ שם) כתב שמסתבר שמותר. אמנם בהליכות שלמה (פסח עמ' רמג הע' 154) מובא בשמו שהורה, שמוטב שלא להדליק נר נוסף אלא להשתמש בנרות הדולקים. ויתכן שהספק של הגרש"ז אויערבאך הוא לפי מה שביאר במאורי אש (המובא לעיל) שלא הותרה ביום טוב אלא הבערה לצורך הדומה לצורך אוכל נפש, והיינו שנהנה מקיומו, ולא שרוצה בכילוי כחמץ וחלה, ולכן הסתפק הגרש"ז שאמנם נר של הבדלה אינו רוצה בכילוי, אך גם אינו כל כך צריך להנות בקיומו כי אם לברכת האש בלבד, ואינו דומה לנר של בית הכנסת שנהנים מהנרות שגם מאירים, אלא דומה לנר של בדיקת חמץ שנדלק רק לצורך מצווה בלבד שהסתפק בזה השער הציון אם זה מותר ביום טוב (כמובא לעיל). ועיין עוד בקוטרס מאור יעקב על דיני שבועות שחל במוצאי שבת (שם) מה שכתבנו בזה, וכן עצות נוספות לברכת בורא מאורי האש ביקנה"ז.

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

חג השבועות תשפ"ב - זמן מתן תורתנו

יום ראשון, ו' בסיון, למחרת שבת קודש "נשא"

בחסדי ד' הולך ומסתיים המניין שאנו מונים בין פסח לעצרת, ושוב נתייצב למרגלות הר סיני, כל העם יחדיו, ונאמר, כאיש אחד בלב אחד - "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע" ויתקיים בנו שוב: "היום הזה נהיית לעם" כי, כדברי רבנו סעדיה גאון: "אין אומתנו אומה - אלא בתורותיה" וכדברי הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות: "כל עיקרן של ישראל אינה אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וכו' וזו סיבת גאולת מצרים - תעבדון את האלוקים על ההר ההוא".

השנה תשפ"ב, שילוב מיוחד **שבת קודש "נשא"**, ומיד בסמוך במוצ"ש **חג השבועות** עת מתן תורתנו. **יש לציין**, ברוב השנים נקראת פרשת **במדבר** לפני שבועות, כנרמז: "מנו ועצרו" - "מנו [מניין הפקודים וספירת העומר "ועצרו" - חג עצרת]. ופרשת **נשא** נקראת לאחר שבועות פרט לשנים נדירות, כהשנה. (בארץ ישראל) ויארע בעז"ה בעוד 13 שנה - **תשצ"ה!**

בשונה משביעי של פסח האחרון בו עברנו בעזרת "עירוב תבשילין" מיו"ט לשבת, **הפעם**, בשבת אחרי הצהריים, נצטרך להמתין בסבלנות, **לא** נערוך שולחן, **לא** נדיח כלים **ולא** נכין סלטים וכו' ויש אומרים, שאף **לא** נוציא חלות ותבשילי החג, בכללם, מטעמי החג החלביים, מההקפאה, ואף **לא** נחליף בגד לקראת יום טוב - חג השבועות, עד הגיע צאת הכוכבים - צאת השבת בשעה 8:23, ואז נוכל לומר: "**ברוך המבדיל בין קודש לקודש**", ולהתחיל בהכנות להדלקת הנרות ולסעודת ליל השבועות - כמפורט להלן בהרחבה.

בדפים שלפניכם, חידושי ופיסקי הלכה רבים מגדולי הפוסקים לקראת שבועות שנה זו, והדרכה מעשית, בכל הנוגע לקישוט הבית בצמחים ובפרחים בשנת השמיטה, קיום מנהג אכילת מאכלי חלב בשבועות כהלכתו: בהכנת המאכלים, בחימום לקראת החג ודיני ברכות לכל סוגי עוגות ומטעמי הגבינה השונים. וכמובן, הנחיות מפורטות לקיום המעבר מ"מתנה נחליאל" (במדבר כ"א, י"ט) - ממתנה טובה שיש לבורא בבית גנזיו, ונתנה לישראל - **שבת קודש**, אל היום בו הנחילנו אבינו מלכנו - תורתו, תורת אמת בחג השבועות, שיום נתינתה בשבת קודש.

מצוות חג השבועות

המעין ברמב"ם ובשולחן ערוך, מתפלא למצוא, שבזמן הזה, אין מצוות מיוחדות לחג השבועות, ואין אלא סימן קצר בשולחן ערוך, או"ח תצ"ד: "סדר תפלת חג השבועות", ותו לא! בזמן שהיה בית המקדש, הקריבו שני הלחם מן התבואה החדשה והחלו בהבאת הביכורים שנמשכה מעצרת (שבועות) ועד החג (סוכות), אך בשונה מפסח וסוכות, אין לנו מצוות לקיימן כיום? **וביאר המפרשים**: ברגל זה, זכינו לקבל מתנה שאין לה שיעור ולא גבול - תורה ומצוות, פרד"ס התורה וכל מה שעתידי תלמיד לחדש וכו' ואי אפשר לבטא ולצמצם מתנה כה ענקית במצווה מסוימת, ועל כן, אין גם בתורתנו, ציון יום מסוים בו נתנה תורה, ורק הלכה כחכמים בברייתא בשבת פ"ח כי בו' בסיון ניתנה תורה, כלשון בעל

"עקידת יצחק" פרשת אמור, שער ס"ז: "לפי שזיכרון התורה וקבלתה אינו לזמן מיוחד כשאר המועדים הנזכרים, רק מצוותה בכל יום ובכל עת ובכל שעה, דכתיב: "לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ, והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח). ואכן, נוסח ברכת התורה "נותן התורה", נותן - הווה נמשך, "שבכל יום יהיו כחדשים בעיניכם, כאילו קיבלתם אותם היום מסיני".

הלכות ומנהגים, לחודש סיון ולחג השבועות תשפ"ב

יום שני כ"ט אייר - ערב ראש חודש סיון

רבים נוהגים לערוך סדר "תפילת יום כפור קטן", זמן מנחה גדולה - 1:10 רשאים לאמרו אף ביחידות (מ"ב תקס"ה, י"ג), וידלגו על אמירת י"ג מידות של רחמים, אלא אם כן, יודעים לאומרם בניגון הטעמים - כקורא בתורה (מ"ב תקפ"א, ד ותקס"ה, י"ב). **השומע** אפילו בטלפון, אמירת י"ג מידות מציבור שאומרים כעת - **יאמר איתם**. ויחיד, ידלג הווידוי הגדול של **רבנו ניסים** (שו"ת אג"מ או"ח ד, קי"ז שלא נתקן אלא בציבור).

ישנם, אנשי מעשה שנוהגים להתענות במיוחד בערב ראש חודש סיון, וכן נהג החת"ס עם תלמידי ישיבתו, עפ"י הגמ' שבת פ"ז ע"ב "ויחנו" - "מה חנייה בהר סיני בתשובה" ותמיד, ראש חודש "זמן כפרה לכל תולדותם", והמשתדל בעשיית תשובה בערב ראש חודש - יהיה לו ר"ח לכפרה שלימה (משנ"ב תי"ז, ד). **והרוצה להתענות**, צריך לקבל עליו תענית במנחה שלפניו (ביה"ל תקס"ב ד"ה שרגיל ובא"ח ויקרא, ה). **שכח**, יכול לקבל עד בין השמשות, **ובדיעבד**, קיבלו בלילה - מחויבים לקיים הנדר (מג"א ומ"ב שם). **מי שהתענית גורמת לו בטול תורה או לחולשה בקיום מצוות בין אדם למקום או בין אדם לחברו** - אל ימעט במלאכת שמים (שו"ע תרע"א, ב). ולכן בדורות האחרונים התקינו שלא להתענות יותר ממה שתקנו חז"ל (אגרת התשובה להתניא ל"ג) אלא להרבות בלימוד תורה ותענית דיבור (מג"א תקע"א, א ומ"ב, ד) ולתת לצדקה (רמ"א תקס"ח, ב ומג"א).

העריבים על קבלת התורה לדורות

שיר השירים רבה א, ד: אָמַר רַבִּי מֵאִיר בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הָרַי סִינֵי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי נֹתֵן לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה, הֵבִיאוּ לִי עֲרִיבִים טוֹבִים שֶׁתִּשְׁמְרוּהָ, וְאֲנִי נֹתֵנָה לָכֶם. אָמְרוּ לִפְנֵי רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲבוֹתֵינוּ עוֹרְבִים אוֹתָנוּ, אִמַּר לָהֶם הַקְּב"ה: אֲבוֹתֵיכֶם יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, אֲבָרְהֶם, יֵשׁ לִי עֲלֵיו, שֶׁאִמַּר: בְּמָה אֲדַע (בראשית טו). יצחק, יֵשׁ לִי עֲלֵיו, שֶׁהִיָּה אוֹהֵב לַעֲשׂוֹ, וְאֲנִי שֶׁנֶּאֱתַיִר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת עֲשׂוֹ שֶׁנֶּאֱתַיִר (מלאכי א). יעקב, יֵשׁ לִי עֲלֵיו, שֶׁאִמַּר: נִסְתַּרְהָ דְרַכִּי מֵה' (ישעיה מ). אָמְרוּ לִפְנֵי רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרֵי בְּנֵינוּ עוֹרְבִים אוֹתָנוּ. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֵל וְדָאֵי עֲרִיבִים טוֹבִים, עַל יְדֵיהֶם אֶתְנָנָה לָכֶם, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים ח, ג): "מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִים יִסְדֹּת עוֹ", וְאִין עוֹ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כ"ט, יא): "ה' עוֹ לַעֲמוֹ יִיתֵן". לְפִיכֶן צְרִיךְ אָדָם לְהִכְנִיֵס בְּנוֹ לַתּוֹרָה וּלְחַנְכּוֹ בְּלִמּוּד, שֶׁיִּצְרִיךְ יָמִים בְּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט, יא) כִּי בִי יִרְבוּ יִמֵּיךָ. וְיוֹסִיפוּ לָךְ שְׁנוֹת חַיִּים".

תפילת "אבות על בנים"

כתב השל"ה הקדוש: נהגו להתפלל "תפילת אבות על בנים", מקורה מיוחס לרבי שבתאי סופר, מחבר סידור המדוקדק, "וביותר צריך להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם, וכל צרכיהם וזיווגם מד' יצא הדבר, ולבי אומר, ששעת רצון לתפילה זו, בערב ראש חודש סיון, הוא החודש בו נתנה תורה, ואז נקראים בנים לד' אלוקינו, וכדאי לישיב בתענית ביום ההוא, הוא ואשתו, ולהתעורר בתשובה, ויתקנו כל ענייני הבית וכו' ויתנו צדקה לעניים הגונים".

וכתב המשנה ברורה סי' מ"ו, י: "ותמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם, להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות, ויכוונו מאוד בברכת "אהבה רבה" ו"בברכת התורה" בשעה שאומרים "ונהיה אנחנו וצאצאנו וכו'", וכן כשאומרים "ב"ובא לציון" "למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה".

מרחן החזון איש זצ"ל כתב ב"קובץ אגרות" א, ע"ד, נוסח תפלה לאם למען בנה, בברכת שומע תפילה: "יהי רצון מלפניך ד' אלוקי ואלוקי אבותי, שתרחם על בני פלוני בן.... [נכדי... ניני....] ותהפוך את לבו לאהבה וליראה שמך, ולשקוד בתורתך הקדושה, ותסיר מלפניו כל הסיבות המונעות אותו משקידת תורתך הקדושה, ותכין את כל הסיבות המביאות לתורתך הקדושה כי אתה שומע וכו'"

יום שלישי א' סיון - ראש חודש

על זה היום נאמר: "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני.... ויחן שם ישראל [לשון יחיד] נגד ההר" וברש"י: באחד לסיון, חנו כאיש אחד בלב אחד, ונהיו מוכנים לקבל התורה.

מיום זה ועד י"ב בחודש ועד בכלל - אין אומרים תחנון, ולא וידוי [בני ספרד-אף לא בקריאת שמע שעל המיטה], ואין אומרים יהי רצון וכו' שלאחר קריאת התורה (מ"ב קל"א, ובלוח לא"י שכן המנהג), אין מזכירים נשמות, אין מספידין ואין מתענים - אפילו לא ב"יארצייט" [יום פטירה ר"ל], פרט לחתן ביום חופתו, שמתענה. אבל אומרים "א-ל ארך אפיים וכו' ולמנצח יענך וגו' (מ"ב קל"ו, ל"ה).

שואלים ודורשים בהלכות עצרת לכל הפחות **מראש חודש** (מ"ב

תכ"ט, א).

יום רביעי ב' סיון "יום המיוחס"

ביום זה נאמר לישראל "ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש - אומה המיוחסת לי, ערוה"ש תצ"ד, ז.

ביום חמישי ג' סיון מתחילים שלשת ימי הגבלה - הכנה לקראת קבלת התורה: המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל תלה פתק בישיבתו: "קיבלתי ממורי ורבי זצ"ל [נהג"ר שמואל חרקובר], כי שלשת ימי הגבלה, הם סגולה, למי שלומד בהם בהתמדה רבה, ממש בלי ביטול תורה וכו', זוכה להצלחה בעלייה בתורה, כל השנה כולה".

הכנות לקראת השבת והחג

נרות לכבוד שבת ויום טוב

יש המדליקים בכל חג, שני נרות בלבד, ויש שאינם משנים בין יו"ט לבין שבת גם לא בסדר ההדלקה והברכה ולא במספר הנרות. ובפרט כשיום טוב, מיד בצמוד לאחר השבת, שלא יראה שממעטים בכבוד יום טוב.

לפנינו שתי הדלקות הנר נכין נרות גם כמובן, לקראת השבת, וגם לקראת ההדלקה במוצ"ש - ליל חג השבועות ותלוי במה מדליקין: 1. בשמן ופתילות - יש להכין פתילות, גם עבור הדלקת ליל יו"ט, שאסור לחתוך פתילה ביו"ט, ומותר להוציא את הפתילות המשומשות, כדי לשים חדשות, שהתירו טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש [אור הנרות] (רמ"א תק"ט, ז והגרע"א תק"א על הט"ז, ז), ועדיף לכתחילה לנער את הפתילות המשומשות, ישירות לתוך פח האשפה, מבלי לטלטלם ביד (שו"ת באר משה ח, קס"ח). וב"פתיל צף" עדיף להשחילו גם עבור יו"ט, מלפני שבת, שיש אוסרים להשחילו ביו"ט אף שהיא השחלה חד פעמית. ופעמים שהנקב שבפקק הצף אינו פתוח לגמרי, ואסור להרחיבו ע"י הכנסת הפתילה החדשה, מחמת קורע ומכה בפטיש (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשערי הוראה קובץ ח, עמ' ק"ח). כמו כן, יש לדעת, שאם לא הדליקו וכיבו את הפתילות לפני שבת, אין להדליק אותן פתילות במוצ"ש לקראת יום טוב - שלא תהיה השבת כמכינה ליו"ט. על כן, יש להחליף את הפתילה לקראת הדלקת יו"ט, או להדליק בליל יו"ט, בצידה השני של הפתילה (מ"ב תק"א, ל"ד). 2. בנרות רגילים - מותר במוצ"ש לנקות את שאריות הנר שבפמוט, בכלי שאינו מוקצה, ועדיף ישירות לפח האשפה (שש"כ י"ג הערה ק"מ) אך לא להמיס במים חמים, משום "מוליד". ואף אסור להדביק את הנרות החדשים. על כן נשתמש כבר לשבת בתחתיות או נכין נרות ליו"ט על מגש נוסף. 3. בנרונים (בכלי מתכת) - פשוט, מחליפים במוצ"ש, בחדשים. 4. בנריות בתוך כוס - כדי שלא יידבק עיגול המתכת שבתחתית הכוס ויפריע להדלקת יו"ט, יש לטפטף מעט שמן או מים בטרם מניחים את הנרית הראשונה לקראת שבת בכוס, ואם בכל זאת נדבק, יש להוציאו בעזרת כלי שאינו מוקצה.

נר זיכרון וצדקה לעילוי הנשמות

נהגו להדליק נר נשמה לעילוי נשמות הקרובים שמזכירים את שמותיהם ברגלים, בדומה לנפסק לעניין יום הכפורים (שו"ע תר"י, ד) כדי לכפר עליהם (מ"ב, י"ב). יתום או יתומה מאב ואם ר"ל - די להם בהדלקת נר אחד עבור שניהם (מ"ב תר"י, י"ב). ומזכירים בעת ההדלקה שמותיהם (בני אשכנז - עם שם האב. בני ספרד - עם שם האם). על כן, יש להכין לפני שבת נר זיכרון (של 48 שעות ובחול"ל של 72 שעות) להזכרת הנשמות (זיכור), הנערך, בחג השבועות, יש הנוהגים, שהאיש מדליק נר אחד עבור משפחתו והאישה נר אחד עבור משפחתה.

שכחו להדליק נר זיכרון לפני שבת: יכולים להדליק (בהעברת אש) בליל יו"ט - בסמוך לשולחן האכילה (שלא יהא "נר לבטלה", שביו"ט אין להעביר אש, אלא לצורך, מאור,

בישול או חימום בלבד). **נזכרו רק ביום**, יש להדליק בבית הכנסת, ולקיים: "כבדו ד' באורים". (שו"ע תקי"ד וביאור הלכה שם).

הערה: עיקר העילוי לנשמת הנפטרים, בנתינת צדקה, לעילוי הנשמה, כנאמר: "כפר לעמך ישראל" - אלו החיים "אשר פדית" - אלו המתים. ויש לתת את הצדקה מיד למחרת יו"ט (מנהג בעל תרומת הדשן), ויש הנותנים לצדקה כבר בערב יו"ט, [השנה ערב שבת], ובשעת ה"זכור" אומרים: "בעבור שנתתי לצדקה בעבורם".

נר לצורך הדלקת הנרות בליל שבועות

בנוסף, מניחים נר מיוחד [של 48 שעות, ובחז"ל של 72 שעות] כדי להעביר ממנו אש להדלקת מוצ"ש - ליל יו"ט או להעברת אש להדלקת כירי גז לצורך בישול. אלא א"כ משאירים אש בכיריים. **שכחו להכין מקור אש:** לכתחילה, אין לקחת מנר יזכור, אכן בדיעבד כשאינן אש אחרת, מותר. כמו כן, בשעת הצורך, אפשרי להביא אש משכנים, ויש לציין, שביום טוב, **מותר בשעת הצורך**, להעביר אש, אף מאש שהודלקה, חלילה, **באיסור**, כיון שהאש מתחדשת ללא הרף, וכשלוקחים ממנה, אין נהנים מ"מעשה יום טוב", היינו, ההדלקה הראשונה, "שעמוד ראשון, כבר נסתלק לו".

סידור שעון שבת ומכשירים חשמליים

1. יש לכוון את שעות ההדלקה הרצויות ללילה וליום: ליומיים - שבת ויו"ט, ובכלל זה, פלטה של שבת, המזגנים וכל מכשירי החשמל. **שכחו לכוון**, ונזכרו במוצ"ש, ליל יו"ט, וצריכים ליותר שעות של אור בליל שבועות, ללומדים בלילה, כנהוג, בשעון שבת מכני (לא דיגיטלי), מפני שאין הלחיצה גורמת לשינוי בפעולת השעון, מותר ללחוץ על הלחצנים (לדעת מרן הגרש"ז זצ"ל, אפילו ללא שינוי) כדי שהאור ייכבה או יידלק **מאוחר יותר**

כמו כן, **ביום טוב** מותר אף ללחוץ שיידלק **מוקדם יותר** (גרם הדלקה מותר ביו"ט - שש"כ מהדורה חדשה י"ג, אות ל"א). אבל אסור להקדים כיבוי (שגרם כיבוי בנר עצמו, אסור לדעת השולחן ערוך, כגון הנחת נר דלוק בכוס שחציה מלא מים כדי שתכבה האש בהגיעה למים, ואף שלדעת הרמ"א (תקי"ד, ג) הדבר מותר, ואפילו שלא במקום הפסד (שער הציון שם, ל"א) מכל מקום, להכרעת המשנ"ב הדבר אסור אף לאשכנזים, שיש להחמיר לכתחילה כדעת השולחן ערוך. ולחיצת זיזים של שעון השבת שהאור יכבה מוקדם יותר, במנגנון שעון שבת - כגרם כיבוי בנר עצמו.

להאריך מצב קיים - שיישאר דולק או שיישאר כבוי ליותר זמן - מותר (שו"ת חלקת יעקב א, נ"ח שש"כ י"ג הערה צ), כמו כן, אם כעת מכובה, מותר ללחוץ לגרום שלאחר שיידלק, שייכבה מוקדם יותר, ודבר זה מותר אף לדעת השולחן ערוך שאין זה כיבוי בדבר הדלוק. כמו כן, כשעכשיו דולק ועתיד להיכבות ולהידלק - מותר לכוון כעת, שלאחר שיכבה, יידלק מוקדם יותר. **הערה:** כל פעולה של גרמא, מותרת על ידי גוי, בכל אופן, בתנאי שפעולתו אינה גורמת לשינוי מידי (שו"ת מנחת יצחק ג, ל"ז).

2. המשתמשים ב"חגז" (שעון לכיבוי הגז), יש לחברו ולכוונו לפני הדלקת הלהבה בכיריים, שלאחר מכן - אסור (גרם כיבוי בנר עצמו, כנ"ל). שכחו לכוונו, ורוצים לכבות

הגז, אחרי השימוש ביו"ט, אפשרי בהנחת כלי עם תה, קפה או ביצים על גבי הלהבה, ולאחר הגלישה סוגרים את כפתור הגז כלאחר יד, ויש לאכול או לשתות מן המתבשל.

תנורי אפיה

3. המשאירים תנור לאפיה או לחימום, ישאירו אך ורק תנור שהוא ב"מצב שבת", שאזי, אין שום השפעה, לפתיחת וסגירת הדלת, אף לא על הדלקת נורית. **תנור שאינו במצב שבת:** מותרת פתיחת דלתו והכנסה או הוצאה של מאכלים, אך ורק כשהנורית דולקת, שאז התנור ממילא פועל. **שימו לב !!** תנור בעל מאוורר "טורבו" המתחיל לפעול עם פתיחת הדלת ומפסיק עם סגירתה - **אסור** לפתוח את התנור אלא לאחר שהוא כבה !!!

4. תנור חשמלי וכל מכשיר שיש בו דרגות חום, אין לשנות את מצבו בין בשבת ובין ביום טוב, אף לא להגדלת החום ביו"ט לצורך אוכל נפש, שכל שינוי בפיקוד חשמלי - **מבעיר, מכבה, בונה וסותר.**

5. השנה, אי אפשר להשתמש באותו תנור בשבת - למאכלים בשריים, ובשבועות - למאכלים או מאפים חלביים, אלא אם כן, עוטפים את החלבי בשתי עטיפות הרמטיות.

הכנות לקראת חמש סעודות השבת והחג

יש להכין, לפחות 10 חלות או לחמים ל"לחם משנה", ויש לקחת בחשבון, שיש, ובני הבית מתפללים בבתי כנסת ומניינים, המסיימים את תפילתם בזמנים שונים, ויש השבים לאחר תפילת "ותיקין" או מן הכותל ומעוניינים ליטול ולאכול בזמן שונה, ויצטרכו ללחם משנה".

יש אופות חלות בצורות מיוחדות לשבועות, ויש המכינות חלות חלביות, בחמאה או חלב, חובה לעשות בהן צורה מיוחדת בקליעה לפני האפייה, שאסור לאפות חלות, לחם, פיתה או בגט, בצורה רגילה, **חלביים או בשריים,** שמא נבוא לידי מכשול באכילתם, חלילה, עם המין השני (שו"ע יו"ד פ"ט, ג), ואפילו לא, אם הינן רק ב"חזקת חלביות או בשריות" (היינו, בתנור שבתוך 24 שעות היה בו בשר או חלב, אפילו נוקה ! - שהדבר אסור, מחשש למכשול. **ויש לציין,** שאם התנור, כלל לא נוקה - החלות **ממש בשריות או חלביות !** משום שהן תקלה בבית, ויש לערוך אותן בצורה שונה של הקליעה, מאשר קולעים חלות או לחמניות רגילות [פרווה], ואין די בסימון במדבקה וכדומה.

מאכלי חלב בשבועות

נהגו לאכול מאכלי חלב בשבועות, ויש נוהגים לאכול דבש וחלב, על פי הנאמר בשיר השירים ד, י"א: "דבש וחלב תחת לשונך" (שו"ע תצ"ד, ג ומ"ב).

יש לדעת, שאף אם רוצים לאכול בשבועות רק מאכלי חלב, לגברים חובה לאכול לפחות סעודה אחת בשרית, לקיים מצוות שמחת יום טוב - בבשר ויין. [כלשון הרמב"ם פ"ו מהלכות יום טוב: "והאנשים... אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין" ולדעת הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל ויבדלח"ט הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, אין די לעניין זה בבשר עוף, אלא צריך בשר בקר, דומיא דשלמי חגיגה. ואף שהבנות והנשים יכולות לאכול

רק חלבי, כיון שכשאוכלים על אותו שולחן צריכים היכר וזהירות זה מזה, עדיף ביום זה לקיים כאיש אחד בלב אחד.

סעודה חלבית - יש לאוכלה, לכתחילה בלילה, כי סעודת היום חשובה יותר (ולגברים עדיף לקיים בה "שמחת יום טוב") ואמנם כמובא בארחות רבנו ח"ב עמ' צ"ח מרן הסטייפלר זצ"ל אכל בלילה חלבי, באומרו שאכילת בשר שמן תפריע ללימוד הלילה. (אמנם, יש שהעירו, שפעמים אכילת פשטידות ומיני מאכלי חלב עתירי שומנים וקלוריות, עלולים להכביד יותר על הלימוד, שהרי מצינו, כמה נרדמו משתייה ואכילת חלבי). וכן נהגו באכילת סעודה **חלבית בלילה**: החזון איש, הגר"י אברמסקי, הלבוש מרדכי וחתניו הגר"י סרנא והגר"מ חברוני, הגר"א קוטלר זצ"ל וכך נוהגים עד היום בליקווד.

יש לציין, שלפי הטעם שהביא ה"משנה ברורה", שכשירדו ושבנו מהר סיני התברר שאינם יכולים לאכול בכליהם, שאינם כשרים וטבולים, ובשרם לא נשחט ונמלח כדין, ועל כן, נאלצו לאכול מאכלי חלב (שמנת של פעם וכדומה), אם כן, מתאימה הסעודה בבוקר לאחר קריאת מעמד הר סיני, כשמתקיים "שובו לכם לאוהלכם".

יש נוהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות רק בקידוש שאחר התפילה בשחרית, ויוצאים בזה ידי מנהג אכילת מאכלי חלב, ומאוחר יותר אוכלים סעודה בשרית (ראה דרכ"ת שם, לוח א"י ומנהג הישיבות). **ובני אשכנז** יזהרו מלאכול גבינות קשות ושמנות, כדלהלן, אמנם, לדעת הרמ"א שטעם המנהג לאכילת גם חלב וגם בשר, שהאוכל סעודה חלבית ובשרית אי אפשר לאוכלם באותו הלחם וצריך לשני לחמים, ובזה מתקיים זכר ל"שני הלחם" שהקריבו בשבועות. ואם כן, אולי אין די לטעם זה, בעוגות חלביות בלבד.

אפשרות נוספת, כמבואר בדרכי תשובה, יו"ד פ"ט, י"ט: בחג השבועות מקילים להתחיל סעודה בחלבי ולאחר קינוח והדחה של הפה והידיים עוברים באותה סעודה לבשרי (בפת ובסכו"ם מתאימים) אף שבמשך ימות השנה נמנעים מכך. ובני אשכנז, לא יאכלו גבינות קשות ושמנות (מ 16% שומנים ומעלה), המחייבות, למנהגם, המתנת 6 שעות.

הערות חשובות בנוגע להכנת המאכלים וחימומם

א. הלשה בצק בשיעור הפרשה בברכה, ובדעתה למלא חלק מהבצק בגבינה וחלקו לחלות (פרווה) - אין שני סוגי העיסות, מצטרפות לשיעור "הפרשת חלה". כשם, שאין מצטרפות זו לזו עיסה מתוקה עם עיסה מלוחה ולא מקמח מלא עם של קמח רגיל, כשחלק מבני הבית מקפידים לאכול דווקא מן העשוי בקמח מלא.

ב. המשתמשות במקצפים [של המיקסר] לבחישת ולהכנת תערובות או קצפת חלבית, במידה והחומרים קרים, ניתן לשטוף מיד היטב, את המקצפים בעזרת ספוגית וסבון כלים במים פושרים - לא רותחים! ואפשר להשתמש בהם מיד להכנת תערובות לעוגות פרווה (בתנאי שלא עמדו המקצפים בכיור רטוב עם שיירי החלבי, במשך 24 שעות רצופות - "כבוש כמבושל") - שמעתי מהגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל.

ג. מחממים במהלך חג השבועות על גבי אותה ה"פלטת של שבת" או ה"בלע"ך, מאכלים חלביים וגם בשריים, יש להכין פיסת ניר אלומיניום חתוכה מערב שבת, לכיסוי הפלטה

מחדש, לקראת שבועות. כמו כן, יש להקפיד שיהיו מאכלי החלבי עטופים היטב והעטיפה נקייה ויבשה מבחוץ, שאין פליטה ואין בליעה אלא כשיש מבחוץ רטיבות.

לקראת האפייה לשבת וחג השבועות - מאכלי בשר ומאכלי חלב

שימוש בתנור אפייה חשמלי המצוי בכל בית כהלכה

הקדמה: התנורים בעולם המודרני, מיוצרים עם דלתות סגורות באופן הרמטי, לניצול מקסימלי של האנרגיה, בנוסף קיימת כמעט בכל התנורים, שיטת ה"טורבו", המפזרת את החום, לכל חלקי התא בשווה, על מנת לאפשר לעקרת הבית, אפייה של כמה תבניות, בעת ובעונה אחת, כשכולן נאפות באותם נתונים, מבלי צורך לתמרן עם התבניות, להעלות, להוריד וכו'.

התוצאה: לא יעלה על הדעת, להכניס לאותו תא אפיה בעת ובעונה אחת תבנית עם תבשיל או מאפה בשרי, עם תבנית חלבי, וכמובן אף לא תבנית עם בשרי יחד עם תבנית פרווה (רוג'לך, או תפוחי אדמה), שהרי הכביכול "פרווה", הופך להיות בשרי, ממש! והאוכל "רוג'לה" כזה, אסור בחלבי, שש שעות! **בזה אחר זה:** אפילו יוכנס הסוג השני לאחר ניקוי ואפילו הפעלת התנור לזמן מה, במידה והשני הוכנס בתוך 24 שעות לשימוש הבשרי - אם הוכנס **חלבי לאחר בשרי או להיפך** - "המקום ימלא חסרונם". והתבנית שעליה היו שני הסוגים, בתוך אותן 24 שעות - תשכון בהמתנה ב"בוידעם" למשך 12 חודשים! (שהרי אין אפשרות להכשירה, אלא ב"ליבון קשה" - עד שתאדים ותוציא ניצוצות, פעולה שבלתי אפשרי לבצעה בבית, והיא גם הורסת את התבנית).

היה הדבר השני פרווה, הפך הפרווה להיות "בחזקת בשרי" או "בחזקת חלבי", כלומר: אם הוא בחזקת בשרי - מי שאכלו, אינו צריך להמתין 6 שעות, אבל אסור לאכול "פרווה" זה יחד עם חלבי (כולל נס קפה עם חלב רגיל). וכן "בחזקת חלבי", אסור לאכול יחד עם בשרי, אבל מותר, לפני או אחרי הבשרי.

הפתרון: אשרי הזוכים, וברשותם תנור אפיה בעל שני תאים נפרדים, באישור הפוסקים: שאין שום חיבור מתכתי ישיר בין התא העליון לתחתון ("חם מקצתו חם כולו"), ואין פתחי אוורור משותפים בין שני התאים. בחלק מהתנורים ה"מאושרים", לא ניתן להפעיל את שני התאים, בעת ובעונה אחת, למרות שעל פי דין, כשהפרדה מלאה - הדבר אפשרי. ויש, המייעדות את שני התאים הנפרדים, לבשרי ופרווה, ולצורך שימוש חלבי, רוכשים טוסטר אובן. **לדעת הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל,** עדיף לקבוע את התא העליון ל"בשרי", כיון שהשימוש הבשרי בדרך כלל, יותר יוצר אדים, שכידוע עולים כלפי מעלה. אמנם, **יש לדעת,** שעצם התחממות התא השכן בעת הפעלת משנהו, אינה מעידה כלל על מעבר בין התאים.

שימוש באותו תא לחלבי ובשרי ופרווה

יש במטבח, אך ורק תנור בעל תא אפייה יחידי, או המעוניינים לעבור באותו תא אפייה, מסוג לסוג, הדבר אפשרי, אך ורק בהתקיים 3 תנאים גם יחד: א. המתנת 24 שעות שלימות מאז הוצאו התבשיל או המאפה הקודם מן התנור, ומאז עמד התנור בלא שימוש, ואזי, כל

הבלוע בדפנות - נפגם, ושוב, אינו משמעותי [נותן טעם לפגם"]. ב. ניקוי התא לבל יישארו שאריות, נטיפות ושומנים על פני הדפנות והתקרה. ובכלל זה ניקוי הרשת. [רשת שלא מניחים עליה ישירות מאכלים, ועברה את שלשת התנאים שלפנינו, אפשרי להעבירה מבשרי לחלבי או לפרווה, ולהיפך! אבל אם מניחים עליה ישירות אוכל, דינה כתבנית אפייה, כדלהלן]. אין לשים לב, לנקודות יבשות שחורות הדבוקות, ואינן יורדות אף בגירוד. ג. הפעלת התנור כ 20 דקות, בחום שבו היה השימוש הקודם ("כבולעו כך פולטו").

הערה: הגר"ע יוסף זצ"ל מחמיר, שאם היה בתנור תבשיל עם הרבה רוטב [כלשונו "מרק"], לא יועילו אף לא 3 התנאים הנ"ל, כיון "שעיננו רואות, שהרוטב ניתז לכל העברים, והתנור מתמלא בזיעה והבל העולים מן התבשיל, ואיך נדע שהתנור התנקה לחלוטין, בטרם נעבור לסוג השני, אלא אם כן, פרסו ניר אלומיניום, או היה המרק מכוסה במכסה. כמו כן, היתר זה, אינו אלא במעבר מבשרי או מחלבי [היתרא בלע"], אבל תנור שנטרף, או היה בו מזון לא כשר - זקוק להכשרה גדולה בליבון חמור, של לפחות כשעה בחום המקסימלי.

עצה טובה: לקראת שבת, או אירוע, כשאינן במטבח 3 תאי אפייה, כדאי תמיד להתחיל בפרווה.

לכל תנור שבעולם, אפילו היו בו מאכלי טריפה, ניתן להכניס מזון, העטוף בשתי עטיפות שביניהן יבש לחלוטין, כיון שכלי אינו פולט ואינו בולע מצדו החיצון, אא"כ הוא רטוב מבחוץ (אגרות משה יו"ד א, מ יביע אומר יו"ד חלק א). מסיבה זו, מנות ה"מהדריין" המוגשות במטוסים - עטופות פעמיים באופן הרמטי.

קרתה טעות בתנור - השתמשו בטעות, בתא התנור הבשרי, לשימוש חלבי או להיפך, יש להמתין 24 שעות ללא שימוש בתנור, ולהפעילו, לאחר ניקוי, בחום המרבי, במשך שעה, ולעניין התבנית - להלן.

תבניות אפייה

תבניות האפייה, עליהן מניחים את המאפים והתבשילים, במידה והתנור תוצרת חו"ל - חייבות בטבילה לפני השימוש הראשון - בברכה, שהרי תוך כדי השימוש בהן, נעשה המאכל ראוי לאכילה. אבל, תבניות, אינן צריכות הכשרה, כי אין חשש שנמרחו בתהליך הייצור בחומרים אסורים. חובה על עקרת הבית, להחליט בטרם השימוש הראשון בתבניות, למה תשמש התבנית, אם לבשרי, אם לחלבי או לפרווה. כאשר התבניות זהות, יש לסמנן, בסימון עמיד לאורך זמן, כיון שטעות בתבניות עלולה להיות גורלית, לעניין המשך השימוש בה. **כאשר בת השכנים, מבקשת תבנית בהשאלה, יש לשאלה ברחל בתה הקטנה: לאיזה צורך מעוניינת אימא בתבנית?**

שימוש בתבנית חלבית או בשרית להכנת פרווה

לבני אשכנז - אסור להשתמש, לכתחילה, בתבנית חלבית או בשרית אפילו "אינה בת יומה" (שלא היה בה שימוש במשך 24 השעות האחרונות), כדי להכין בה מאכל פרווה, כשהכוונה לאכול את הפרווה, עם הסוג השונה ממין התבנית, ורק בדיעבד, כשכבר הוכן

הפרווה, בתבנית הבשרית או החלבית, ש"אינה בת יומה", אז מותר לאכול את התוצאה הפרווה, עם הסוג השני. לעומת זאת, **לבני ספרד** - כשהתבנית הבשרית או החלבית "אינה בת יומה", מותר לכתחילה, להכין בה אוכל פרווה, גם אם הכוונה מראש, לאכול את הפרווה עם הסוג השונה מסוג התבנית. **ולדעת הגר"ע יוסף זצ"ל**, (בלבד!) מותר אף לכתחילה, להשתמש בתבנית חלבית או בשרית, "בת יומה", (כמובן נקיה לחלוטין), כדי להכין בה מאכל פרווה, ואפשר לאוכלו עם הסוג השונה מהתבנית, שלהבנתו בדברי השו"ע "דגים שעלו בקערה, מותר לאכלם בכותח" לדעתו היינו אף לכתחילה, משום שנ"ט בר נ"ט - נותן טעם בר נותן טעם, של היתר, מותר אף לכתחילה. זאת, בניגוד לכל שאר פוסקי ספרד, שלדעתם, לשון "עלו" כפשוטו, רק בדיעבד !!!

קרתה טעות בתבניות - השתמשו בטעות בתבנית חלבית לבשרי או להיפך: אם התבנית, לא הייתה "בת יומה" (-לא היה בה שימוש ב 24 השעות האחרונות) והיא נקיה - **האוכל מותר**. והתבנית, צריכה **ליבון** - שעה בחום המרבי, בתא שלא היה בשימוש ב 24 השעות האחרונות. או הגעלה ברותחים - 3 פעמים. **הייתה התבנית "בת יומה"** (-היה בה שימוש בסוג שלה, בתוך 24 השעות האחרונות, לשימוש הנוכחי (מהסוג האחר) - **המאכל אסור**, והתבנית צריכה לנוח ב"בוידעם" במשך **12 חודשים**, בכדי להתאושש, מהטראומה שעברה עליה. **הוא הדין**, כאשר נעשה שימוש בתבנית זו באוכל שאינו כשר, או חלילה כשהשתמשו בה, **בחלב וגם בשר**, יחד.

תבניות חד - פעמיות

תבניות מתכתיות: **מתוצרת הארץ** ("חוגלה", "מישרים" ועוד): אינן צריכות לא הכשרה, וכמובן, לא הטבלה. **מתוצרת חו"ל:** כל המיוצרות ב USA אינן צריכות הכשרה (עפ"י החוק, שם, אסור השימוש, בהברקתן, בחומרים חשודים), **משאר הארצות**, יש מחמירים להשתמש בפריסת "ניר אפייה" בלבד. **לעניין הטבלה:** דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל באגרות משה יו"ד ח"ג: לשימוש חד פעמי, ואפילו לשימוש שני נוסף - **אין צורך בהטבלה**. אבל לשימוש נוסף, שלישי, או כשמראש קונים את התבנית לשימושים חוזרים, לחימום בהן, או להגשה וכדומה - יש להטבילן, לפני השימוש הראשון - **בלא ברכה**. **מנייר או קרטון:** ("סופלה" מאפים אישיים) : אינן צריכות לא הכשרה (אף לא לשימוש בפסח!), ובוודאי שאינן צריכות הטבלה. יש להיזהר בשימוש חוזר, במעבר בין חלבי, בשרי, או לפרווה. **תבניות "סיליקון":** אינן צריכות לא הכשרה, ולא הטבלה. אלא, שיש לקבען מראש ואף לסמנן, לשימוש חד-מסלולי: חלבי, בשרי או פרווה.

תנור "פירוליטי" - מנקה עצמו SELF-CLEANING

המדובר בתנור חדיש, הנמצא בחנויות מזה מספר שנים, המתוכנת להגעה לידי "ניקוי עצמי מוחלט", בשיטת ה"מולטי סיסטם", היינו: תוך התנור מסוגל להגיע עד לכדי חום של כ 500 C מעלות, חום הנחשב בהלכה, כמו "ליבון קשה", חום המפשיר ומאדה ומכלה את כל השאריות והמשקעים הנשארים על גבי הדפנות והתקרה, עד שהם נהפכים לשכבת אבקה דקה, המתנקה בעזרת מטלית יבשה. תוך כדי החימום הפנימי העצום, כדי שלא

יימסו חלקי המתכת, הפלסטיק והגומי שבתנור, בד בבר, המעטפת של התנור מצטננת ומתקררת, וכמובן, שהדלתות ננעלות מבלי אפשרות לפותחן, תוך כדי התהליך. **לדעת מומחי "המכון הטכנולוגי להלכה"**, מיסודו של הגאון רבי לוי יצחק הלפרין זצ"ל, לאחר שימוש בשרי, והפעלת תכנית הניקוי, אפילו הקצרה כ 35 דקות, **ניתן לעבור לשימוש חלבי או פרווה, וכן להיפך מחלבי לבשרי**, כמובן, שהמדובר בתבניות אפייה שונות ומסומנות - לכל מין בנפרד, שהרי לא ניתן להפעיל את התכנית הנ"ל, כשהרשתות והתבניות בתוך התנור. (להכשרת הרשתות, למעבר מסוג לסוג, די בניקוי והכנסת הרשת לכל תנור שאינו בן יומו, במשך 20 דקות בחום שהיה השימוש הקודם, בהנחה שאין מניחים מזון על הרשתות עצמן).

"טוסטר אובן"

המדובר, בתנור שמבנהו מורכב ונפחו קטן, מתנורי מטבח רגילים, ובתקרתו, גופי חימום גלויים, והמסילות וגם התבנית הנשלפת מן המסילות מתלככות מאד תוך כדי השימוש, וקשה מאד לנקותם לחלוטין, על כן, לדעת הפוסקים:

1. בעת קניית תנור כזה, יש להחליט באופן ברור ומוחלט, על השימוש בתנור: או לחלבי, או לבשרי או לפרווה. 2. ניתן לעבור לשימוש מן הסוג השני, באותו תנור, אך ורק, כשעוטפים את המין השני בעטיפה הרמטית פעמיים ובין העטיפות, יבש לחלוטין. 3. מקבלים במתנה או קונים "טוסטר אובן" כיד שנייה, יש לקבל מידע מדויק וברור, לאיזה סוג, נעשה שימוש במכשיר ואך ורק כאשר התנור נקי לחלוטין (היה בו שימוש מועט וכדומה), אזי, ניתן להכשירו בחימום בחום המקסימלי למשך שעה אחת. כמו כן, אם עמד התנור ללא שימוש 12 חודשים, והוא נקי לחלוטין (נדיר), אפשר להחליט למה משתמשים בו מכאן ולהבא, ולהכניסו לשימוש. 4. יש לציין, שבכל מקרה, טוסטר אובן שאינו נקי לחלוטין, לא יועיל לו "יישון" 12 חודשים, מפני שמימד הזמן אין לו השפעה, להלכה, על שאריות "בעין" שנשארו על פני השטח. 5. מובן מאליו, שטוסטר אובן, שהיה בשימוש בחמץ, לא ניתן להכשרה לפסח.

פתיחת מוצרי חלב והפרדתם

יש לפתוח **מערב שבת** שקיות חלב, ליומיים, לצאת ידי כל השיטות, **שכחו**, פותחים לאורך השקית במקום שאין אותיות בסכין או מספריים (כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או מקומו) דרך קלקול, ומעבירים החלב לכלי או קנקן.

במקומות ציבוריים, שישנם הרבה שותים מהחלב, דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאם יוצקים כל החלב וזורקים מיד את השקית - מותרת הפתיחה אפילו בפינה, פתח יפה, כשם שכבר התיר מרן החזון איש זצ"ל פתיחת שקיקי קפה או סוכר קטנים הנזרקים מיד - אפילו בפינה, בפתח יפה.

יש להפריד זוגות ורביעיות מעדנים וכדומה לפני שבת, שיש סוברים שהפרדה בשבת ויו"ט הינה חיתוך לפי מידה, אחד מאבות המלאכות. ויש חולקים, ואם שכחו, יש להפרידם

בעזרת סכין או מספריים שלא במקום החריץ אלא בצדו, דרך קלקול (שמעתי מהגאון רבי משה הלברשטם זצ"ל).

קיפולי מפיונים

בשבת ויום טוב **אסור קיפול נייר** בצורה הנשארת בניר, משום מלאכת בונה, ומותר לקפל מפיונים רק בקיפול פשוט: כמשולש, או למשוך באמצע ולהכניס לכוס או לגלגל כנרות, שכל אלו, כשמוציאים אותם מן הכוס - חוזרים מיד לצורתם הקודמת, אבל קיפולים מיוחדים (כמניפות וכדומה), יש להכין מערב שבת או יום טוב (שו"ת שבט הלוי ה, לו) ולהניחן מוכנות לשימוש, בקופסה.

קישוט הבית בשנת השמיטה

1. נהגו לקשט הבית ובית הכנסת בענפי אילנות, עשבים זכר לשמחת מתן תורה (רמ"א ופרחים, כיון שבשבועות נידונים על פירות האילן וכדי שנזכרם, ונבקש עליהם (מג"א). ורמז נוסף, "והדת ניתנה בשושן" - בשושנים וורדים (חיד"א) והר סיני - ירוק, כולו. **אין** לקשט בענפים גדולים משום חוקות הגויים (חיי"א בשם הגר"א במעשה רב, קצ"ה).

השנה בשנת השמיטה: מותר לקטוף ענפי אילנות ופרחים ממקומות שמותר לקוטפם, באופן שלא יהא בכך **איסור זמירה** [גיזום] הגורם לצמיחת הצמח [ל"איברויי"] היינו, לא לחתוך מאמצע הענף או הגבעול אלא קרוב למקום יציאתם מהצמח או קרוב לסוף הענף או הפרח. **ויש לדעת**, שכל פרח או צמח ריחני יש בו **קדושת שביעית**, ואין להשליכו לאשפה כל עוד ראוי לשימוש וריחו נודף. **כמו כן**, בירושלים ת"ו החמירו מאז ומתמיד לאסור בשימוש "**שמור ונעבד**" היינו: כל תוצרת הארץ שעבדו בה באיסור בשמיטה או שנהגו בה כאילו היא רכושו של האדם, **בשמירת** כמויות גדולות, והתנהגות בתוצרת כדרך הסוחרים בכל שנה. [אמנם, מרן החזון איש זצ"ל, דווקא היקל למעשה, באזור המרכז, באיסור "שמור ונעבד". ניתן לקנות צמחים ופרחים במשך שנת השמיטה, במשתלות ובחנויות העומדות תחת השגחה למהדרין לענייני שמיטה.

2. אגרטל ובו פרחים, אינו מוקצה (דעת מרן הגרי"ש אלישיב והגר"צ אבא שאול זצ"ל) אולם אם יש שם ניצנים שלא נפתחו (כגון בשושן צחור, ציפורנים, סייפנים [גלדילות] וכדומה) יש לטלטלו בעדינות (שלא יגיעו המים למקום יותר גבוה) ואם נפל מתוך המים ענף או גבעול שפרחיו טרם נפתחו, אין להחזירו למים - שו"ע של"ו רמ"א ומשנ"ב. **יש לציין**, שענפים ופרחים התלויים לקישוט על גבי קירות ודלתות, במידה ואינם קשורים בקשר, או מודבקים - **אינם מוקצה**, ואם נפלו, מותר להחזירם למקומם, בלא קשירה או הדבקה (שו"ת בצל החכמה)

3- אסור לקבץ מיני פרחים כדי לעשות מהם זר בשבת ויום טוב (אף בלא קשירה) כדי להניחם לנוי (שזירת זר) שיש בזה איסור תיקון מנא ומכה בפטיש (שו"ת אגרות משה ד, ע"ג).

שבת פרשת "נשא" - ערב חג השבועות

הדלקת נר שבת - בירושלים ת"ו - 7:05 במרכז - 7:21 בצפון - 7:16 בדרום - 7:24

ההפטרה: "ויהי איש אחד וגו' ובין אשתאול" (שופטים י"ג, ב-כ"ה). אין מזכירים נשמות (ראה מ"ב רפ"ד י"ז-י"ח) אבל אומרים "אב הרחמים" אף שהוא ערב שבועות ואף כשיש ברית או חתן, כיון שהיו גזרות בתקופה זו (לוח לא"י ובשערי אפרים י, כ"ט). אך במנחה לא אומרים "צדקתך וגו'

אסור לומר: "לכו לישון, כדי שיהיה לכם מספיק כוח, ללמוד בליל שבועות" (ערוך השולחן ר"צ, א). אפשר לתלות פתק מלפני שבת, ולהפנות אליו, ואפשרי גם כן לומר: "מי שישן ונח, אוגר כוחות".

סעודה שלישית: ראוי להקדים ולאכלה לפני תחילת שעה עשירית - 4:09 אך לא לפני חצי שעה שאחר חצות [היינו זמן מנחה גדולה - 1:13] [שו"ע רצ"א, ב]. התחילו קודם ונמשכה הסעודה [יותר מכביצה פת] אחר הזמן - יצאו (מ"ב, ז). ולכתחילה ראוי להתפלל תחילה מנחה (מ"ב ושעה"צ שם). קשה לאכול אחר כך - יכולים לאכול לכתחילה קודם (רמ"א רצ"א, ב). ואם לא הספיקו - אוכלים אחר כך, רק פחות משיעור קביעות סעודה כ 230 גרם פת (רמ"א תקכ"ט, א מ"ב ושעה"צ) וכשאוכלים לאחר תחילת שעה עשירית - 4:09 מן הדין יש להתפלל קודם מנחה. ומותר לנקות את השולחן לאחר סעודה שלישית, בפרט כשהוא במרכז הבית, שהרי מכבוד השבת שיהיה השולחן נקי ומסודר, אבל אסור לערוך את השולחן לקראת סעודת ליל חג השבועות (רמ"א תרס"ז ומשנ"ב, ו).

המעבר משבת לחג

יש להמתין בסבלנות, ולא לערוך שולחן, לא להדיח כלים, לחתוך ולהכין סלטים, ולדעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל), אף לא להוציא מהקפאה, חלות, ובוודאי שלא להוציא מהקפאה תבשילי ומטעמי חג השבועות (ספר שש"כ י, הערה ל"ג), אלא אם כן, מוציאים לפני סעודה שלישית, בעוד היום גדול, שלא ניכר בבירור שהן לצורך הלילה (משנ"ב תרס"ז, ה), וכן אין לגלול ולהכין ספרי תורה לצורך קריאת יום טוב (מ"ב תרס"ז).

הערה: כל דבר של הכנה, שאסור לישראל לעשות בשבת לצורך יום טוב משום טירחא, מותר לומר לגוי לעשותו, כל שאין בפעולה משום מלאכה, ולכן כשיש גוי, מותר לומר לו להדיח את הכלים ולערוך השולחן (פמ"ג תק"ג א"א, א אורחות חיים תמ"ד, ג).

תזכורת חשובה לנוטים לצימאון: המעוניינים או הנצרכים לשתייה מרובה, רצוי שישתו בטרם השקיעה - 7:46 שהרי בשונה מכל מוצ"ש שאפשר לומר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ולשתות מים, אף לפני הבדלה על הכוס, אולם במוצ"ש זאת אנו גם לפני קידוש ואסור לשתות אפילו מים, בטרם מקדשים. ובפרט לאשה שלכתחילה, לא תעשה יקנה"ז לעצמה. והשיבה מבית הכנסת, מאוחרת יותר, שהרי רוצים לקיים "תמימות תהינה" ומאחרים תפילת ערבית.

הגיע הלילה ויצאה השבת, היינו בהגיע צאת הכוכבים, שעה - 8:23, אומרים: "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" ומותר להתחיל בהכנות לחג (רמ"א רצ"ט, ומשנ"ב ל"ו).

הכנת הנרות

מי שלא הכינו נרות [רגילים] בערב שבת להדלקת ליל יום טוב, מותר לנקות את שאריות הנר שבפמוט, בכלי שאינו מוקצה, ועדיף ישירות לפח האשפה (שש"כ י"ג הערה ק"מ) אך לא להמיס במים חמים, משום "מוליד". ויזהרו שלא להדביק את הנרות בפמוטים משום איסור מירוח (מ"ב תקי"ד, ט). אסור לחתוך נר או פתילה לשנים (מ"ב שם, ט"ל). המדליקות נריות המונחות בתוך כוס - אם נדבק עיגול המתכת שבתחתית הכוס ויפריע להדלקת יו"ט, יש להוציאו בעזרת כלי שאינו מוקצה. המדליקות בפתילה - אם לא הדליקו וכיבו את הפתילות לפני ההדלקה לשבת לא תדלקנה בליל יו"ט בצד שדלק בשבת - שלא תהיה השבת כמכינה ליו"ט. על כן, יש להחליף את הפתילה לקראת הדלקת יו"ט, או להדליק בליל יו"ט, בצידה השני של הפתילה (מ"ב תק"א, ל"ד).

טבילה לכבוד יום טוב

יש שהתירו לטבול במקווה בשבת בצהרים לכבוד יום טוב, שאין בכך משום הכנה (ראה ספר ערב פסח שחל בשבת י"ב הערה נ"ג), מכל מקום, כיון שלדעת הגאון בעל "קנה בשם" זצ"ל (ח"ג, כ"ב - כ"ג) אוסר, עדיף לכוון בטבילת שבת בבוקר, שתעלה גם כן, לכבוד יום טוב.

הערה: אין להביא בעוד שבת, לבית הכנסת מחזור לחג השבועות או ספר "תיקון ליל שבועות" ו"קריאי מועד" (אפילו במקום שיש עירוב), ואפילו לא ע"י קטן (שע"ת תרצ"ג, א). אלא אם כן, לומדים בהם מעט בעוד שבת (משנ"ב תרפ"ח, י"ח וקיצור שו"ע קמ"א, י"ז).

בגד לכבוד יום טוב

לקראת מתן תורה יש ללבוש בגד **מכובס ונאה** כנאמר: "וכבסו שמלותם", ולמבואר בפוסקים, בגד של יום טוב, ראוי שיהיה נאה יותר מבגד של שבת (שו"ע תקכ"ט, א), ו**בפרט לבנות והנשים** שלמבואר ברמב"ם הלכות יו"ט פרק ו', שמחת יום של האישה והבת בבגדי צבעונים ובתכשיטים "כפי ממונו של הבעל" (או האבא). **כשחל ערב יו"ט בשבת**, כהשנה, לכתחילה יש ללבוש את בגדי יו"ט **כבר משבת**, כדי שלא יהא זלזול בשבת (דעת הגר"ח קניבסקי זצ"ל במבקשי תורה יו"ט עמ' רי"ב). על כן, "בעלי הפראקים" הלובשים אותם, רק בימים טובים, בלבד, ולא בשבתות השנה, הפעם ישתדלו ללבשם כבר לקראת שבת קדש **המחליפים בגד לכבוד יום טוב**, יתלבשו מבעוד יום, ואז יהיה הבגד גם לכבוד השבת, אבל לא סמוך לחשיכה, כי אז נראים כמכינים משבת ליום טוב (כף החיים תקכ"ט, כ"ג). ובהגיע צאת הכוכבים, לאחר אמירת "המבדיל בין קודש לקודש" יחליפו.

תפילת ערבית

נהגו לאחר תפילת ערבית של ליל חג השבועות, עד לאחר שכבר בוודאי צאת הכוכבים [8:23 -] משום "תמימות תהיינה" להשלים שבע שבתות תמימות (מ"ב תצ"ד, א). מתפללים תפילת יום טוב ואומרים בה, נוסח "ותודיענו וכו'". השוכח לאומר - אינו חוזר, שסומכים על ההבדלה הנאמרת על הכוס ביקנה"ז (ביה"ל רצ"ד ד"ה ואם וכו').

שכחו לומר "ותודיענו" בערבית, וגם לא הבדילו על הכוס, מכל מקום, אין חוזרים ומתפללים ערבית, כיון שהזכרת "ותודיענו" אינה אלא "מרגניתא טבא" ולא נתקנה בנוסח התפילה על ידי אנשי כנסת הגדולה (דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל ב"אור לציון" חלק ג).

הדלקת נרות יום טוב

בכל ליל חג השבועות, ואין צריך לומר השנה - שליל החג, במוצאי שבת קודש, מדליקים את נרות יום טוב, אך ורק, לאחר ששבים מבית הכנסת, סמוך לקידוש, לקיים "תמימות תהיינה", כיון שתלה הכתוב זמן החג כשישלמו ז' שבועות, ביום החמישים לספירה, על כן, כשם שבבית הכנסת מאחרים זמן תפילת ערבית עד לאחר שבוודאי הגיע זמן צאת הכוכבים - 8:23 (ט"ז, של"ה והגר"ח פלאגי לסי' תצ"ד - משום "תמימות תהיינה") על כן גם הנשים, מאחרות את ההדלקה על ידי העברת אש, בסמוך לקידוש.

ברכת ההדלקה מברכים "להדליק נר של יום טוב" ולדעת פוסקים רבים, בליל יום טוב אף הנוהגות בשבת, להדליק תחילה, ביום טוב תברכנה ואחר כך תדלקנה (מ"ב על רס"ג, י) כמובן בהעברת אש. **יש המברכות בהדלקה ברכת שהחיינו** (מט"א תקפ"א, נ"ד) כן נוהגות בנות אשכנז ובן איש חי ויש היוצאות בברכת שהחיינו ששומעות בקידוש (מ"ב, כ"ג וכן מורה הגר"ע יוסף זצ"ל לבנות ספרד).

הערה: המקדשת לעצמה, לא תאמר שהחיינו בהדלקת הנר. והמברכות "שהחיינו" בהדלקת הנר - **תזהרנה לא לענות אמן** על ברכת "שהחיינו" ששומעות בקידוש שהרי בשבועות אין מצוות אחרות שעליהן תחול הענייה

עיון בתפריט

יש המכינות לעצמן רשימה, מה יגישו בכל סעודה, ומה יש להוציא מהמקפיא והמקרר, ולמבואר בשולחן ערוך ש"ז, י"ב אסור לקרוא רשימה כזו בשבת ויום טוב, שמא יבואו למחוק או להוסיף על הרשימה, ועוד, שיבואו לקרוא גם בשטרי הדיוטות (חשבונות ורשימות שאינן מותרות לקריאה בשבת ויום טוב (משנ"ב שם, מ"ז), להלן כמה אפשרויות להיעזר ברשימה כזו, על פי ההלכה:

1. מותר לעיין בחטף, רק כדי להיזכר, ללא עיון ברשימה (שלחן שלמה שם, בשולי הגליון ס"ק ו).

2. לבקש מאחר, שאין בסמכותו לבצע שינויים ברשימה, שהוא יעיין במקומה, שאין חשש שישנה, וגם לא יבוא לקרוא בשטרי הדיוטות, כי הדבר לצורך סעודת יום טוב (הגר"נ קרליץ שליט"א באיל משולש שטרי הדיוטות ג, הערה ל"ה).

3. יש מתירים כשהרשימה עטופה ב"לימינצייה", או שתלויה במרומי המקרר או הקיר.. ואין ניתן לשנות בה.

יקנה"ז - (יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן-שהחיינו)

שילוב של קידוש עם הבדלה, כשיוצאים משבת ליום טוב

1. **אין למלא הכוס** מעבר לשפתה כבכל מוצ"ש לסימן ברכה, שהרי עכשיו הוא יו"ט ואסור בהרווחת שכר וא"כ הוא בזיון לקדושת יו"ט. (מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשש"כ ס"ב, ט), **ואין אומרים פסוקי** "הנה א-ל ישועתי וגו', שבכל מוצ"ש, אמירתם לסימן טוב למעשה ידינו (רמ"א שם). ואין להזכיר מעשה ידיו במוצ"ש ליו"ט (שש"כ ס, הערה ס"ד).

הערה: יקנה"ז נאמר כולו בישיבה (א"ר ואו"ז דיני הבדלה, רצ"ו, ובמט"א ת"ר, ב דהיינו אף לנוהגים לעמוד בקידוש.

2. **אין מברכים על הבשמים** (משנ"ב תע"ג, ותצ"א, ג). **טעה וברך**, אין הברכה וההרחח הפסק בין הגפן לשתייה.

3. **בברכת מאורי האש** אפשר לקרב את שני הנרות שהודלקו ליו"ט (ראה שש"כ ס"ב, ל וכן כתב אור לציון ג, י"ח וכן נהג מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה פסח, עמ' רמ"ג) כפי שנהג בעל שו"ע הרב (תוספות שבסוף שו"ע הגר"ז ג-ד עמ' נ"ז) ויזהרו שלא יגעו הלהבות זו בזו, מחשש כיבוי וגם מפני שכשיפרידום נראה ככיבוי. (מנהגים שבסוף סידור שו"ע הרב שם וראה בהרחבה בספר יו"ט שני כהלכתו [תשנ"ח] א, הערות ס"ז- ס"ח), ובשו"ת אגרות משה או"ח ה, כ שאין חשש בקרוב הנרות זה לזה. **ואכן, צריך עיון** אם מותר להדליק נר הבדלה רגיל, ביו"ט, בשביל הידור של אבוקה, שהרי אין צורך בנר זה להאיר, שיש כבר נרות יום טוב וגם מאיר החשמל והרי אפשר לברך אף על נר יחידי (אחד מהנרות שהודלקו לכבוד יום טוב שעל השולחן. - שהוא לאורה). ויש המכנינים אבוקה קטנה לצורך המצווה, ומדליקים אותה בהעברת אש לפני הקידוש, לברך עליה, ולאחר מכן, היא כלה מאליה

הערה: אין לברך על נר נשמה לע"נ נפטרים (שו"ע רח"צ, י"ב ומ"ב, ל) ואין מביטים בציפורניים בעת ברכת הנר, רק מביטים בנר (תוספות חיים על חיי אדם ק"ל, ט"ז וכמשמעות דברי המשנ"ב רח"צ, ט). ויש להזהיר את הקטנים שלא לכבות האור, כדרכם, בכל מוצאי שבת.

4. בברכת ההבדלה, מסיימים: **"המבדיל בין קודש לקודש"**. הטועה, וסיים "בין קודש לחול" אם לא תיקן עצמו תוך כדי דיבור, צריך לחזור ולברך ברכת ההבדלה (שו"ת שבט הלוי ח, קי"ח וב"שיח הלכה" לידי"נ הגר"א שטרנפלד שליט"א כ"ה, ס"ט בשם הגרשז"א זצ"ל, והוכיח כדבריו מביה"ל ר"צ, ט ד"ה ולקבל וכו'). ומספק, לא יברך שוב "בורא פרי הגפן" (שו"ת שבט הלוי, שם ובשש"כ ס"ב, הערה מ"ז).

5. בברכת **שהחיינו** - כנ"ל, הנשים שברכו שהחיינו על החג בנר, לא תענינה אמן בברכת שהחיינו שבקידוש. (שהרי אין מצוות נוספות בחג זה).

6. **כולם שותים מהכוס כולל הנשים** אף שנהגו שלא לשתות מכוס ההבדלה, כשאינן מבדילות לעצמן (משנ"ב רצ"ו, ו), כוס של יקנה"ז הרי היא לקידוש, וההבדלה טפילה לקידוש ועל היין שם של יין של קידוש. (קצוה"ש צ"ז הגרשז"א בהליכות שלמה סדר ליל פסח ט, דבר הלכה, מ"ז וקובץ מבית לוי יו"ט שחל במוצ"ש, ז).

7. **שכחו להבדיל בקידוש ונזכרו באמצע הסעודה - מפסיקים בסעודה**, ואומרים על כוס יין, ברכת הנר וברכת "המבדיל בין קודש לקודש", ואם לא היה בדעתם בקידוש לשתות יין בסעודה, מברכים שוב ברכת הגפן (מ"ב תע"ג ורע"א, ל"ז). **שכחו ונזכרו רק לאחר הסעודה** - צריך לחזור ולהתפלל ערבית ולהבדיל בתפילה באמירת "ותודענו" (שו"ע רצ"ד, א מ"ב וביה"ל). **שכחו, ולא נזכרו אלא למחרת**, מבדילים ביום על כוס, מבלי לברך על הנר (שש"כ ס"ב, י"ט), ואין צריך להתפלל תשלומין על הערבית, שלא מצאנו הוראה כזו בפוסקים. **שכחו להבדיל, ולא נזכרו אלא לאחר יום טוב** - יבדילו בברכת הגפן ובברכת "להבדיל בין קודש לחול" ועולה להם גם משום הבדלת מוצאי שבת שו"ת הר צבי או"ח א, קס"ו).

בברכת המזון - אומרים "יעלה ויבוא" [אישה ששכחה - אינה חוזרת (רע"א פסקים, א) ואומרים "הרחמן" של יום טוב

לימוד תורה בשבועות

מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולומדים תורה כל הלילה - מג"א תצ"ד בשם הזהר פרשת אמור דף צ"ח והובא בבאר היטב, בתרגום: "חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה זה ועוסקים בתורה. ואומרים: בואו לנחול מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות" ובכתבי האריז"ל: כל הלומד בלילה זה ונזהר מדברים בטלים, מובטח לו שלא יארע לו שום נזק כל השנה.

אמנם, כתב הר"י מעמדין בסידורו: מי שחושש בעצמו שאם יישאר ער וכו' יתנמנם, בתפילת שחרית, מוטב שיישן מעט. וכן כתב הר"י מולכו בארחות יושר פי"ב: "ומאנה הנחם נפשי במה שנהגו רבים, שעומדים בבית ד' בלילות בליל שבועות וכאור בוקר ממהרים להתפלל תפילה חטופה נים ולא נים וכו' ויותר טוב היה להם שישכבו במיטתם ושבע ילין וכמו השחר עלה, יכוון לקראת אלקיו ויתפלל בכוונה שלא ייצא שכרו בהפסדו".

הערה: מי שהיה רגיל להיות ער כל ליל שבועות ורוצה לחזור בו ממנהגו - צריך התרה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל)

תיקון ליל שבועות

יש נהגו לומר את "תיקון ליל שבועות" אשר תקנו גדולי עולם, כנזכר בשער הכוונות ובשל"ה שמקורם ממהר"מ קורדבירו והאריז"ל זי"ע. ואף שבחוק יעקב תצ"ד, א שהיודעים ללמוד, ילמדו תורה שבעל פה [ש"ס ופוסקים] וכדברי שו"ע הרב: "עיקר העסק יהיה בתורה שבע"פ" אמנם, הגאון החיד"א כתב ב"לב דוד", ל"א שאין לשנות ממנהג כל ישראל וללמוד רק תלמוד ופוסקים, דיש ללמוד, תחילה, דווקא בסדר התיקון, הבנוי והמיוסד על פי הסוד, וכן כתב ביסוד ושורש העבודה להיזהר ולקרוא בסדר שנדפס בתיקון ליל שבועות וכן נהג מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל לומר בכל שנה, תחילה, סדר ה"תיקון ליל שבועות" (ראה ספר שרשי מנהג אשכנז ח"ג עמ' 359).

נשים ובנות: שאינן צריכות לתיקון חטא העגל על כן אינן שייכות באמירת ה"תיקון ליל שבועות" (בן איש חי וישב, ו ושו"ת רב פעלים בסוד ישרים, ט). אמנם, אישה שספרה

ספירת העומר כל הימים, אם תרצה, יכולה לאומרו מלבד תושבע"פ שבו (כף החיים תצ"ד, ה). וטוב יותר שתאמרנה תהילים - וכן תלמדנה עשרת הדברות ומגילת רות.

ספר תהילים: קוראים בו כל היממה, כי הוא יום פטירת דוד המלך ע"ה ואומרים יהי רצון של יו"ט (ברכי יוסף תצ"ד)

לימוד תרי"ג מצוות: מנהג קדמונים לומר ולבאר סדר תרי"ג מצוות (תשובת רבי נטרונאי גאון ואבודרהם עמ' רמז)

לימוד משניות: יש שכתבו שעפ"י הסוד אין ללמוד משניות בלילה זה וכן מנהג בני ספרד, ומנהג בני אשכנז שכן ללומדם. בני ספרד נוהגים לקרוא את סדר הלימוד מתוך ספר "קריאי מועד".

זמני הבוקר והיום בשבועות תשפ"ב

עלות השחר: 3:44 (אשכנז) 4:07 (ספרד) נץ החמה: 5:33

חצות היום: 12:38 מנחה גדולה: 1:13 שקיעה: 7:46

נטילת שחרית וברכתה ללומדים כל הלילה

שולחן ערוך ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית וכו' וברמ"א: ויטלם בלא ברכה". יש לציין, שלעניין זה עלות השחר היינו 72 דקות לפני נץ החמה (הלכות חג בחג ח, ל"ג). וכתב **המשנה ברורה**, ל: "יש מהאחרונים שחולקים על הכרעת הרמ"א בזה, וסוברים דצריך לברך, ויש מסכימים עמו, וכל זה בלא עשה צרכיו, אבל אם עשה צרכיו קודם התפילה, או הטיל מים ושפסף, הסכמת האחרונים, שצריך ליטול ידיו ולברך, וכן נכון לעשות לכתחילה. שאז לכולי עלמא יתחייב לברך על נטילת ידיים ואשר יצר" וכן הדין לטובל במקווה, לפני התפילה יכול לאחר מכן, ליטול ידיו, ולברך על הנטילה (חק יעקב תצ"ד, א) והעיר **מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל:** "היינו דווקא בעשה צרכיו או הטיל מים - יברך, ולא מהני נגיעה במקומות המכוסים בלבד". **מנהג בני ספרד** אם לא ישנו חצי שעה במיטה "שנת קבע" - נוטלים ידיים אחרי עלות השחר בלי ברכה או שומעים את הברכה מאחר שכן ישן.

זמן ברכת נטילת ידיים למי שמברכה

בשולחן ערוך הרב ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, צריך ליטול ידיו מיד כשיאיר היום" ושמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאין צריך לדקדק בזמן המדויק של עלות השחר, אלא לפני שהולכים להתפלל - נוטלים. וכן נהג החזון איש זצ"ל.

ברכת אשר יצר

מי שלא ישן כלל ואף לא התפנה עם בוקר: **לבני ספרד** - אין מברך אשר יצר אלא אם כן, התפנה לקראת השחר ועדיין לא חלפה חצי שעה (בא"ח) או לא עברו 72 דקות (הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הריטב"א). לבני אשכנז - העושה צרכיו סמוך לתפילה, יכול לברך לכתחילה ברכת על נטילת ידיים ואשר יצר. ומברך ברכות השחר, פרט לברכות אלוקי נשמה

והמעביר שינה וכו' שייצא ידי חובה בשמיעתם ממי שישן (מ"ב ד, ל וראה רמ"א מ"ו, ח ומ"ב, כ"ד).

בני אשכנז - מברכים אשר יצר כל בוקר, פעם אחת, אפילו לא ישנו כלל ולא התפנו (שבח על תפקוד הגוף בס"ד).

ברכות התורה

שולחן ערוך מ"ז, י"ב: "אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן" **משנה ברורה**, כ"ח: ואם היה נעור כל הלילה יש אומרים [חיי אדם בשם הפר"ח והגר"א] דאין צריך לברך בבוקר, ויש אומרים [דרך החיים בשם מג"א וא"ר] דצריך לברך, **וספק ברכות להקל**. אך אם אפשר לו, יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו, שיכוון להוציאו בברכות והוא יכוון לצאת, ויענה אמן, ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, **לא מצא מי שיוציאנו** - יכוון לצאת בברכת אהבה רבה וילמד מעט לאחר התפילה".

הערה: בשו"ת מנחת פרי לידי"נ הגאון ישעיהו רוטנברג שליט"א א, א בשם מרן הגרש"ז זצ"ל: "מי שהיה ער כל הלילה, יכול להמשיך ללמוד עד שיזדמן מי שיוציאנו בברכות התורה, שאין איסור מצד עצמו, ללמוד לפני ברכות התורה, רק הוא דין שהברכה תוקדם ללימוד", על כן, מי שאינו מוצא מי שיוציאו, יכול להמשיך ללמוד, עד שימצא, או עד שיתפלל שחרית, ויכוון ב"אהבה רבה וכו'" לצאת ידי ברכות התורה, וילמד מעט מיד אחרי התפילה, שהרי הוא אנוס בינתיים מלברך (שו"ת מנחת שלמה צ"ו, א ודינים והנהגות חזון איש א, י"ב וראה דבר אברהם א, ט"ז).

מי שישן במשך היום של ערב שבועות

שולחן ערוך מ"ז, י"א: "שנת קבע באמצע היום על מיטתו הוי הפסק לברכות התורה, ויש אומרים **דלא הוי הפסק, וכן נהגו**" וכן כתב בשו"ע הרב, ז שנהגו שלא לברך. אכן, במשנ"ב שם, כ"ו: "ואם היה ישן ביום שנת קבע על מיטתו, ובלילה שלאחריו היה נעור כל הלילה, פסק הגאון רבי עקיבא איגר, דבזה, לכולי עלמא צריך לברך בבוקר ברכות התורה". **והוא הדין**, מי שישן בבוקר שבועות לאחר נץ החמה, לפני שהתפלל שחרית נוצריך שומר שיעוררו לשחרית] - יכול לברך ברכות התורה, בעצמו. ובמנהגי חת"ס שכן נהגו, לאחר הלימוד בליל שבועות, לצאת מאחר, בכוונה שלא לצאת אלא עד שישן בעצמו לאחר שחרית, ובקומם משנת קבע, ברכו בעצמם.

הלכה למעשה לעניין ברכות התורה וברכות השחר

בני ספרד - אפילו לא ישנו כלל, מברכים כל ברכות השחר כולל ברכות התורה (מפני שהם על טבע העולם) פרט לברכת הנטילה כנ"ל. **בני אשכנז** - אם לא ישן במשך הלילה במיטה "שנת קבע", היינו, שינה של לפחות חצי שעה (קצור שו"ע ס"ב, ס"ח) ואפילו ישן בבגדיו (הליכות שלמה תפילה ו, ב). וגם לא ישן ביום שלפניו שינת קבע על מיטתו, אינו יכול לברך בעצמו ברכות התורה, ועליו לשמעם ממי שישן או מבן ספרד. **אין להם ממי**

לשמוע - יכוונו בברכת אהבה רבה לפטור ברכות התורה וילמדו מעט מיד לאחר תפילת עמידה שחרית.

הערה: אישה אינה יכולה להוציא את האיש בברכות התורה - הכרעת באור הלכה מ"ז וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל.

לעניין ברכות אלוקי נשמה וכו' והמעביר שינה וכו', לכתחילה יש לשמעם מאחר שישן (משנ"ב מ"ו, כ"ד). אין מי שיוציאנו, המברכם לעצמו, יש לו על מי שיסמוך (ברכי יוסף, י"ב ערוך השלחן, י"ג כף החיים, כ"ט ועוד).

ברכת הציצית

מי שאינו מתעטף בטלית גדול לא יברך על הטלית קטן ברכת "על מצוות ציצית", אלא ישאל מחברו טלית גדול במתנה על מנת להחזיר, ומתעטף, ומברך. או יבקש ממי שמתעטף בטלית גדול, שיכוון להוציאנו, וינשק ציציות הטלית קטן.

תפילת שחרית נוסח יום טוב של שבועות אחרי החזרה - אומרים **הלל שלם** (שו"ע תר"ד, א)

קריאת מגילת רות

בקהילות אשכנז קוראים בציבור מגילת רות (רמ"א תרס"ג, ב ות"צ, ט ומ"ב) ואם קוראים במגילה כשרה הכתובה על קלף, מברכים ברכת "על מקרא מגילה" וברכת "שהחיינו". (לוח לא"י עפ"י הגר"א בבאורו ובמעשה רב, קע"ה). ומקדימים קריאתה לקריאה בתורה וכן נוהגים בקריאת מגילת שיר השירים בשבת חוה"מ פסח, לפני שקוראים בתורה, ואין חוששים ל"תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם, מפני שקריאת רות, רק מצד המנהג, ומקדימים קריאתה משום חביבותה, מה שאין כן במגילת אסתר בפורים בבוקר, שהיא חובה, מקדימים קריאת התורה משום "תדיר" - מרן הגרש"ז זצ"ל בשש"כ נ"ח, הערה ק"ו

הערה: ההולך לישן אחרי עלות השחר - אינו אומר ק"ש שעל המיטה, ובוודאי שלא המפיל וכו' (באור הלכה רל"ט).

קריאת התורה

מוציאים שני ספרי תורה, ואומרים "י"ג מדות" ו"רבוננו של עולם וכו' (שע"ת תפ"ח, ב ושערי אפרים י, ד).

בספר הראשון: מעלים את הכהן, פותחים את הספר במקום הקריאה ומכסים אותו במעילו (פמ"ג תצ"ד, משב"ז, א) ובטרם מברך הכהן ברכה ראשונה אומרים בני אשכנז "אקדמות" (מ"ב תצ"ד, ב). לאחר מכן, קוראים לחמישה בפרשת יתרו מ"בחודש השלישי וגו' (שמות י"ט, א-כ, כ"ג) - שו"ע תצ"ד, א. מניחים הספר השני על הבימה, אומרים "חצי קדיש", מגביהים את הספר הראשון, ומפטירים בשני, בפרשת פנחס "וביום הבכורים וגו' " (במדבר כ"ח, כ"ו - ל"א). ראוי שיעלה למפטיר גדול וחכם, אך לא קטן (מ"ב רפ"ב, כ"ג ותצ"ד, ד). ברכת ההפטרה: של יום טוב.

קריאת עשרת הדברות

קוראים את עשרת הדברות ב"טעם העליון" (לוח לא"י וראה מ"ב תצ"ד, ג וביה"ל).
 לרמב"ם בתשובה, ו - **אסור לעמוד** בעת קריאתם שלא יאמרו, חלילה, רק זה קיבל משה
 מסיני. כשם שלא תיקנו לומר בכל בוקר, בתפילת שחרית, עשרת הדברות, ורק במקדש
 נהגו הכוהנים לאמרם בכל בוקר, אך לא מחוץ למקדש, כדברי הגמרא: מפני המינים
 והכופרים, שיאמרו, חלילה, שרק זאת קיבל משה בסיני. **נעמדו הקהל** - אין להישאר
 לשבת בין העומדים (חיד"א בשו"ת טוב עין י' ובשו"ת יחוה דעת א, כ"ט וראה שו"ת
 אגרות משה או"ח ד, כ"ב) וטוב יותר להיעמד לפני שמגיעים לתחילת קריאת הדברות.
הפטרה: "ויהי בשלושים שנה וגו' ומוסיפים: "ותשאני רוח וגו' (יחזקאל א, א-כ"ח ובפרק
 ג, י"ב).

הזכרת נשמות - "יזכור"

נהגו להזכיר בשלשת הרגלים נשמות המתים ר"ל, ולנדור ולנדב צדקה לעילוי נשמותיהם
 (לבוש ת"צ, ט). ועיקר הזכרת הנשמות היא בציבור, אבל גם יחידי כשמתפלל בביתו -
 מזכיר נשמות (גשר החיים ל"א, ב, אות ו).

לאחר אמירת ה"יזכור" נדפס בסידורים ובמחזורים שאומרים **א-ל מלא רחמים וכו'**
 ומוֹתָר לאומרו ברגל (מ"ב רמ"ז, ח), אמנם לא מבואר מי אומרו. יש אומרים, שנאמר רק
 ביארציט [יום הפטירה] או בשנה הראשונה (אוצר כל מנהגי ישראל אות כ"ו עמ' 248).
 ואכן, יש שכתבו שכל יחיד אומר רק את ה"יזכור" בלבד, ואמירת "א-ל מלא רחמים"
 מיועדת עבור הש"ץ לאומרו לאחר ה"יזכור" על רבנים וגדולי ישראל שנפטרו אז (ראה
 "שיח תפיחה" לרב טשזנר שליט"א עמ' שנ"ו) וכן הורה בעל "קהלות יעקב, שיחיד לא יאמר
 "א-ל מלא רחמים וכו' " (אורחות רבנו ב, בהוספות עמ' י"א).

בשנה ראשונה לפטירה: יש נוהגים שבתוך י"ב חודש, אינם אומרים יזכור, ויוצאים מבית
 הענסת בעת אמירתו (קיצור שו"ע קל"ג, כ"א) וכן הורה מרן החזון איש זצ"ל, אך הוסיף,
 שאין לצאת מבית הכנסת (דינים והנהגות י"ח, ג).

תפילת מוסף

מתפללים מוסף של יום טוב, ואומרים **"ושעיר לכפר"** ולא **"ושני שעירים"** (לוח לא"י).
 בחזרת הש"ץ מוסיפים בקדושה **"אדיר אדירנו וכו'"** (לבוש תפ"ח, ג). יש אפילו רק כהן
 אחד - אומרים **"ותערב וכו'"** (מ"ב קכ"ח, קע"ג).

שיר של יום: "למנצח השמים מספרים כבוד א-ל וגו' " (פרק י"ט).

ההולך לישון אחרי עלות השחר - 3:44 אינו אומר קריאת שמע שעל המיטה, ובוודאי,
 לא, ברכת המפיל (ביה"ל רל"ט).

דיני הברכה על סוגי עוגות הגבינה

1. עוגות או עוגיות מבצק שמרים, פריך או עלים הממולאות בגבינה ובכלל זה, עוגות
 שבסיסן פירורי בצק או ביסקוויטים ונאפו יחד בתנור, אף אם שכבת הגבינה עבה וגדולה,

אם שכבת הבצק ניכרת לעצמה ונועדה ליהנות מטעמה, בנוסף לטעם הגבינה - הברכה **"בורא מיני מזונות"** בלבד (משנ"ב קס"ח, מ"ד).

2. משטח בצק או עוגה בחושה [- טורט, שיש, לעקאך או רולדה] שנאפו בתנור, ולאחר הוצאתם הוספה להם שיכבה ניכרת של גבינה או שמנת מתוקה - מברכים עליהן שתי ברכות: **"בורא מיני מזונות"** ו**"שהכול"**. ובכלל זה, עוגת **"קרום שניט"** [נפוליון], רולדה, פחזנית או **"משולש"** ביסקוויטים טעימים, שמולאו בשכבה עבה של גבינה או שמנת [לא רק מריחה דקה על הטורט או הרולדה] - מברכים עליהם 2 ברכות, **"מזונות"** ו**"שהכול"** [והעירני חתני הרה"ג מאיר דב פוקס שליט"א, שיתכן שרולדה ופחזניות, אף שהמילוי שבתוכם עבה וניכר לעצמו, מכל מקום, כיון שהבצק והגבינה כרוכים ועוטפים ומעורבים זה בזה, אף שלא נאפו יחד בתנור, לכאורה, אינם שונים מכל **תערובת** שיש בה אפילו מיעוט דגן, שמברכים רק **"בורא מיני מזונות"** בלבד. בשונה מעוגה שהוסיפו עליה מחוץ לתנור שכבה עבה של גבינה וכדומה, או גביע גלידה שטעים לעצמו, או ביסקוויטים עבים שביניהם גלידה, שאזי דינם כ**"דובשנים שעליהם מרקחת"** ומברכים 2 ברכות - ראה שו"ע רי"ב, ז].

3. **עוגה המורכבת מגבינה**, ומערבים בגבינה קמח דגן, אם מטרת הוספת הקמח, לעבות את נפח העוגה או להגביהה בלבד, היינו **"לדבק"**, אף שמורגש באכילה גם כן, טעם הקמח - ברכתה **"שהכול"** בלבד. **והוא הדין**, כשבתחתית הגבינה שכבה דקה מאד של בצק שמטרתה רק להוות בסיס ומצע לגבינה שמעליה **ברכת העוגה "שהכול" בלבד**. [אמנם, כשהשכבה התחתונה דקה, אבל האוכל, לאחר שאכל תחילה את כל הגבינה מלמעלה, וכשהגיע לשכבת הבצק הדקה, מעוניין לאוכלה - עליו לברך גם כן על הבצק, והיה ראוי לו להתחיל ולברך על הבצק תחילה - ראה שו"ע רי"ב, א ומשנ"ב קס"ח, מ"ו] **הייתה כמות הקמח רוב על הגבינה**, נחלקו הפוסקים אם בטל הקמח, שהרי בעיקרו בא **"לדבק"**, אך כיון שהוא הרוב וממיני דגן שמא ייחשב לעיקר, ולמעשה אין זה מצוי ועדיף להימנע מלהכין עוגת גבינה שהקמח שהוסף בה, יותר מהגבינה (ראה שער הציון ר"ח, י"ג).

הערה: הקובע האם הדגן נועד ל**"טעם"** או **"לדבק"** - מי אשר הכין את העוגה, וכשאי אפשר לברר, בדרך כלל, קמח הניתן בתחתית העוגה והוא ניכר לעצמו - נועד לתת טעם ומברכים רק **"מזונות"** וקמח המעורב בגוף העוגה - נועד לדבק ומברכים רק **"שהכול"** (הגר"נ קרליץ זצ"ל ב"חוט שני" ברכות עמ' ר"ה-ר"ו).

"ברכה אחרונה"

1. **כל העוגות שמברכים עליהם "בורא מיני מזונות"** או גם **"בורא מיני מזונות"** הרי שלעניין ברכה אחרונה, יש לבדוק אם אכלו מחלק הבצק [- המזונות] כזית [כ 30 גרם] תוך כדי אכילת פרס [4 דקות לרוב הדעות] - ואזי מברכים **"על המחיה"** ואם ברכו ברכה ראשונה גם על הגבינה [באופנים הנ"ל] - מברכים גם כן, **"בורא נפשות"**, **אין בחלק הבצק "כזית"** מצטרף חלק הבצק לשיעור הגבינה, לברכת **"בורא נפשות"**. כלשון מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל בהסכמתו לספר **"מקור הברכה"**: **"וגם אעיר את כת"ר, שהאוכל**

כרוכית, בצק דק העוטף הגבינה או תפוחי העץ (שטורדל), אף שכיון שהבצק ניכר וניתן לטעם, מברכים תחילה רק "מיני מזונות", אבל כשסיים ולא אכל מחלק הבצק כזית, מצרפים אותו לשיעור לברכת "בורא נפשות" וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל.

2. **עוגת גבינה שעירבו בה קמח דגן**, למטרת נתינת טעם ומורגש טעם הקמח באכילה שברכתה הראשונה מזונות, לדעת רוב הפוסקים רק אם אכלו בוודאי מן הקמח כזית ב"אכילת פרס" מברכים "על המחיה", ואם לאו - מברכים רק "בורא נפשות". (ראה שו"ע ר"ח, ט ביאור הגר"א, דרך החיים, שערי תשובה וכן פסקו מ"ב שם, מ"ג וכה"ח, נ"ג-נ"ד)

הערה: בזאת עוגת גבינה שונה מכל שאר עוגות בחושות היטב עם שמן ביצים וסוכר, [טורט, לקע'ך, "כושית" "שיש"] שלדעת המשנ"ב ר"ח, מ"ח עפ"י החיי אדם והחזו"א מעיקר הדין יש לברך "על המחיה" על כזית מהעוגה, אף שבפועל אכל כמה גרמים בודדים בלבד מן הקמח, מכל מקום, כלשון הפוסקים: "כיון שהביצים השוקולד והשמן וכו' באים להטעים את הקמח ולהכשירו - נחשבים אף הם כמו הקמח. כיון שבלולה היטב מנהג העולם לברך "על המחיה" אפילו אכלו רק "כזית" מן העוגה, ובספר "הליכות ברכות" לגרי"א מלכה שליט"א דייק מדברי הפוסקים, והוסיף "ולכתחילה טוב להיזהר שיהיה במה שאכלו מהעוגה, קמח בשיעור כזית, והוא בערך 70 גרם מהעוגה) [לגר"ע יוסף זצ"ל שיטה מיוחדת בזה, שרק אם הקמח שישיית מכלל התערובת רק אז מברכים "על המחיה" ובספר "הליכות ברכות" שם, עמ' קנ"ו האריך להוכיח שלא נהגו כן.

סעודת היום

מצווה להרבות בסעודה במיוחד בחג השבועות להראות שאנו שמחים בקבלת התורה (משנ"ב תקכ"ט, א ושער הציון עפ"י הגמ' ע"ז, ד). וכלשון רש"י: "ישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה בו תורה" (רש"י לפסחים ס"ח ע"ב ד"ה דבעינן נמי לכם). **זמן הסעודה:** מנהג העולם, שהמתפללים כוותיקין, בשובם מבית הכנסת מקדשים ואוכלים מזונות כנ"ל והולכים לישון. ורק לאחר כמה שעות קמים משנתם ונוטלים ובוצעים לסעודת היום. ולמעשה, נכון להתחיל בסעודת היום קודם חצות היום (12:38), שעיקר סעודת שבת ויום טוב - לפני חצות היום (ב"ח של"ד, א ערוך השולחן רפ"ח והוראת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל ב"דולה ומשקה" עמ' קצ"ט)

יסודות הלכות יום טוב

מה בין יום טוב לבין שבת?

א. התירו עשיית מלאכות שלצורך "אוכל נפש". ב. התירו טלטול מרשות לרשות, לצורך (אף כשאין שם עירוב).

ג. החמירו חכמים באיסור "מוקצה" ביום טוב יותר מאשר בשבת.

א. צורך אוכל נפש

התירו לעשות מלאכות לצורך האכילה ביום טוב עצמו [לא ליום טוב השני בחו"ל, או בראש השנה ליום השני, ורק מיו"ט לשבת התירו ע"י עירובי תבשילין], כנפסק בשו"ע תק"ו

עפ"י הירושלמי, היינו המלאכות שמלישה ואילך [כגון: הכנת טחינה, אינסטנט פודינג, דייסות, ג'לי, קצפת ריץ' וכדומה], אבל אסרו מלאכות שנעשות לימים רבים, כגון: קצירה, קטיפת פירות, תלישת ירקות מהקרקע, סחיטה, ניפוי קמח, והתירו טחינה ובורר בתנאים מסוימים כדלהלן.

קילוף וחיתוך - התירו לקלוף ירקות ופירות אפילו במקלף [ידני], מותר לקצוץ ירק דק דק, אבל אסור לעשות צורות מיוחדות בירק או בפרי, אפילו ביו"ט [נגמבה בצורת שופר, לוחות הברית - בשבועות צפרדע - בפסח. כמו כן גם ביום טוב כשרוצים למלוח יותר משתי חתיכות ירק, יש להקדים ולשפוך שמן לימון או חומץ [שזו פעולה שלימים רבים - כבישה והחמצת ירקות]. ובכלל זה, העירני מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאסור לפזר סוכר על כל פרי, שרגילים לעבדו ולשווקו כקונפיטורה או בשימורים כגון, על תותי - שדה (בדוקים!). אבל מותר פיזור סוכר על חצי אשכולית (זהו רק פרי אחד).

טחינה - כל שאפשר לטחון מערב יו"ט והדבר לא יתקלקל או יפוג טעמו, יש להקדים את טחינתו לערב יו"ט [כגון גזר חי כרוב וכדומה], אבל כל שיפוג טעמו אפילו במקצת אם ייטחן לפני החג [כגון בצל, שום, בננות, תפוחי עץ, חזרת וכדומה, מותר לטחון ביום טוב אף בעזרת כלי המיוחד לכך [קוצץ ידני, מגררת ("פומפיה") כותש שום או מועך פיר"ה]. אבל בשינוי, היינו, על גבי המפה ולא לתוך קערה כמו כן, אף בדברים שיכלו להכין מעיו"ט ושכחו או לא הספיקו וצריך להם, מותר לטחנם בשינוי, על גבי מפה ולא לתוך קערה, או להחזיק המגררת בשיפוע.

דברים שאינם גידולי קרקע [ביצים, טונה ודגים, עוף או בשר וכדומה], אם היו מוכנים מערב יום טוב, ולא טחננו, מותר לטחנם ביום טוב בכל כלי - בשינוי. ואם בושלו ביום טוב - מותר לטחנם ביום טוב בכל כלי שאינו חשמלי, לכתחילה, אף בלא שינוי **ברירה** - ביום טוב כשיש קצת פסולת בין האוכל (כמה קליפות יחידות של ביצים או אגוזים בין הביצים או האגוזים) - מותר להוציא הפסולת, כל שהדבר ימהר יותר את האכילה. על כן מוציאים קצת עצמות מדגים או עוף, אבל גם ביו"ט "עוף הפורח שטבע בכוס", צריך להוציאו עם קצת מהמשקה, כדרך שמותר בשבת..

בישול

מותר לבשל לאפות לצלות ולטגן על אש דלוקה או שהדליקה ביו"ט על ידי העברת אש, מאש שכבר דולקת (מבלי לכבות הגפרור, ומותר להעביר באיזה צד של הגפרור שרוצים). רצוי להרחיק לפני יו"ט מן השטח את ה"מצת החשמלי". ותמיד כדאי להעביר אש להדליק שלהבת, כשהכפתור במצב נמוך!

הערה: בשעת הצורך מותר להעביר אש, כשאינ ברירה, אפילו מאש שהודלקה חלילה, באיסור, "מפני שעמוד ראשון כבר הלך לו". האש כאילו, מתחדשת בכל שנייה, ואין כאן הנאה ממעשה יו"ט - ההדלקה הראשונה.

מותר להגדיל להבה אבל אסור להנמיכה, אלא אם כן, כשהלהבה הגבוהה במשך הבישול, עלולה לגרום לשריפת האוכל או לחריכתו, אך לא כאשר רק קצת ייחרך או יישרף, או קצת יתאדו המים.

כשיש צורך להנמיך, ויש אפשרות להעביר אש ללהבה יותר קטנה: לדעת המשנה ברורה והגרש"ז אויערבך זצ"ל עדיף להדליק את הלהבה הנוספת מלהנמיך את הגבוהה! מאידך לדעת הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח א, קטו ולדעת הגר"ע יוסף זצ"ל (הובא בשש"כ יג, י) מותר להנמיך הגבוהה!

הדלקת להבה ביום טוב בכיריים עם חיישן בטיחות

בכיריים של גז, מחויבים כיום על פי התקן, להתקין שסתום בטחון, שמטרתו לכבות את ברז הגז, אם משום מה, הלהבה כבתה. וזהו מעשהו: כידוע, המדליק להבת גז, לוחץ פנימה את הכפתור הקבוע בפאנל הכיריים, ומאפשר זרימת גז לראש המבער. זרימת הגז מתאפשרת ע"י פתיחת שסתום קפיצי בדחיפת האדם, בציווד החדיש, מותקן חיישן חום דו-מתכתי ליד הלהבה, ויש לו תכונה פיסיקאלית לייצר זרם חשמלי זעיר, כתוצאה מחימום שתי מתכות השונות זו מזו, זרם חשמל זעיר זה, דיו להחזיק את השסתום במצב "פתוח" כנגד הקפיץ השואף לסגרו בכל עת. אם הלהבה כבתה, החיישן מתחיל להתקרר ולאחר כ 5 שניות (!) החיישן מפסיק לייצר חשמל, או אז, נסגר השסתום בכוח קפיץ רגיל, בהעדר זרם חשמלי שדיו להחזיקו פתוח.

השאלה המתבקשת: האם ישנה כאן בעיה הלכתית בעצם הבערת הלהבה, שכן באותה הפעולה, האדם מחמם חיישן, המייצר כוח חשמלי זעיר המחזיק את השסתום פתוח? היש כאן, איסור "בונה", "מכה בפטיש" או "מוליד זרם" שדנו בהם בהפעלת כל מכשיר חשמלי. לקראת חגי תשרי תשע"א העלה ראש מכון "צומת" הרב ישראל רוזן זצ"ל את השאלה בפני ארבעה מגדולי הפוסקים: הרה"ג רבי יהושע נויבירט והרה"ג רבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל, ויבדלח"ט הרה"ג רבי אשר וייס והרה"ג רבי אביגדור נבנצל שליט"א וכולם פסקו להתיר, מהנימוקים הבאים:

א. המדליק את הלהבה מתכוון להבערה ולבישול. חימום החיישן ויצירת הכוח החשמלי היא תוצאת לוואי, היכולה להיחשב לכל היותר "פסיק רישא" (בדרבנן?) דניחא ליה. ב. יצירת הכוח החשמלי היא בדרך ה"גרמא", מנקודת המבט של פעולת האדם. כתוצאה מהתחממות שתי המתכות השונות היוצרות את הכוח החשמלי הזעיר, וגם אם "אשו משום חציו" היינו האש עצמה, אך התחממות המתכות ויצירת החשמל הנגרר מכך, אינם "חציו" אלא "גרמא". ג. לדעות רבות, אין איסור "בונה" ו"מכה בפטיש" במעגל חשמלי אלא "מוליד" בלבד, ולצענין מוליד אין איסור כשנעשה ממילא, ומותר לכתחילה, כעין מה ששנינו (שבת נ"א ע"ב) "אין מרוקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו, אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש", שאינו מוליד מים במישרין. ד. חזי לאיצטרופי להיתרא, שבעיקר, המדובר בצורך ועונג יום טוב, ואוכל נפש,

ובפרט כאמור, כשאין מנוס על פי החוק והתקן משימוש בהתקן בטיחותי זה. אף שבנימוק זה בלבד, אין להתיר "מכה בפטיש" גמור.

כיבוי - אסור אפילו בסגירת ברז הגז הראשי שבחצר! התירו רק גרם כיבוי על ידי הנחת כלי עם מים (עם קצת קפה, תה, סוכר וכדומה) וממתינים עד שיגלוש, ואז סוגרים את הכפתור בשינוי, וצריך לשתות קצת מן המתבשל.

המשתמשים ב"חגז" יחברוהו לכפתור הגז שבכיריים לפני שמדליקים את הלהבה, כי כשכבר האש דולקת, החיבור של ה"חגז" כמוהו כ"גרם כיבוי באש עצמה" שאסור למשנ"ב, לכתחילה, אף לאשכנזים. **על כן**, עפ"י הדין שלפנינו, שאסור גרם כיבוי בנר עצמו, על כן אף שביום טוב מותר ללחוץ על לחצנים של "שעון שבת שהאור יידלק מוקדם יותר, אך אסור כדי שייכבה מוקדם יותר - "גרם כיבוי בנר"!

שימוש בתנור חשמלי מותר ביום טוב, רק אם הופעל מלפני יום טוב או על ידי שעון שבת, בתנאי שהתנור במצב "שבת" שאין שום השפעה לפתיחת הדלת או סגירתה על הבערה כיבוי או תאורה בזמן השימוש

הערה: כל המכשירים החשמליים חובה שיהיו ביו"ט במצב סטטי. שינוי בפיקוד חשמלי: **הבערה, כיבוי, בונה וסותר.**

ב. הוצאה מרשות לרשות

מותרת בין לצרכי אכילה, לצורך מצוה או כלים לשימוש בהם היום, וכן מוציאים קטן לרשות הרבים כדי לטייל עמו (שמחה להורים ושמחה לילד) וכן מותר בעגלה (אך יש אומרים שיש לרוקן מהעגלה כל מה שלא צריך ליו"ט).

שו"ע תקי"ח ומ"ב: "אף על פי שהותרה הוצאה לצורך, מכל מקום לא יישא אדם משאות גדולים כדרך שבחול, אלא ישנה, כגון יין לא בסל או בקופה אלא על כתפו אחד או שנים שמוכח שהוא לצורך יום טוב. אא"כ לצורך אורחים. והאיסור במקום הילוך רבים, אבל מזוית לזוית או מבית לבית באותה חצר, אדרבה טוב יותר מלהרבות בהילוך"

ג. מוקצה

חששו חכמים, כיון שיום טוב נראה בעיני בני אדם קל יותר בהלכותיו מיום השבת, והחמירו בכמה נושאים בהלכות מוקצה, יותר מאשר בשבת: שולחן ערוך סי' תצ"ה ומשנה ברורה א. כל דבר שאמנם ראוי למאכל בהמה, (במקום שמצויות בהמות), שבשבת אינו מוקצה ומותר בטלטול, ביום טוב אם הקליפות או הגרעינים וכן מאכל שהתקלקל ביום טוב כל שאינם ראויים למאכל אדם הינם מוקצה ואסורים בטלטול.

ב. התירו טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, כגון שיירי גחלים או נרות כדי לבשל או להדליק בהעברת אש, הסרת אבן שעל גבי חבית לשתות מהחבית, אבל אסרו לאכול מוקצה או להשתמש בו, כגון: ביצה שנולדה ביום טוב, שארית שמן שבנר שהודלק לכבוד יום טוב, כמו כן, אסרו להשתמש באבן (מוקצה מחמת גופו) כדי לפצח בה אגוז. וכן חמץ שנמצא ביום טוב של פסח, אסור לטלטלו אפילו כדי לבערו או לשרפו במקומו.

מוצאי יום טוב

צאת החג: ירושלים והדרום - 8:24 מרכז - 8:26 צפון - 8:28 ר"ת - 9:08

בערבית: אומרים "אתה חוננתנו" ואין אומרים "ויתן לך וגו'" ולא פיוט "אליהו הנביא" (א"ר ופמ"ג ת"צ).

בהבדלה: מברכים ברכת הגפן וברכת המבדיל בלבד (בלא בשמים ובלא נר) מי ששכח להבדיל - מבדיל למחרת עד שקיעת החמה בלבד.

קידוש לבנה

אף אלו שאין מקדשים את לבנה אלא בתום ז' ימים שלמים מהמולד, רשאים לקדשה במוצאי שבועות - שכנה"ג תכ"ו ומהרש"ם בן חו"ל הנמצא בא"י יכול לקדשה עם הציבור, אף שהוא ליל יו"ט שני שלו - בצל החכמה ב, ל"ז.

אסרו חג

1. אין אומרים וידוי ולא תחנון ולא "יהי רצון וכו'" שלאחר קריאת התורה עד י"ב בסיון ובאסרו חג אין אומרים א-ל ארך אפיים ולא למנצח יענך וגו' (מ"ב קל"א, ל"ה ולוח לא"י).
2. אין מתענים בו- שו"ע תצד ג ומג"א. אפילו לא חתן ביום חופתו (לוח לא"י). 3. יש נוהגים בארץ ישראל להמשיך ללבוש בגדי יו"ט עד חצות היום (12:38) ויש אף הממעטים במלאכה, וכן נהגו בני הישוב הישן בירושלים ת"ו. 4. נוהגים להרבות קצת באכילה, ונחשב כאילו בנו מזבח והקריבו עליו הקורבנות - שו"ע תכ"ט, ב ומ"ב.

תשלומין כל שבעה

מי שלא עלה לרגל, ובימינו, לא בא לפני שריד בית מקדשנו בחג עצמו - יש לו תשלומין כל שבעה עפ"י הרמב"ם חגיגה א, א. ולהקבלת פני רבו יש תשלומין כל שבעה - מהרי"ל דסקין קו"א, נד וחתן ביום חופתו מתענה בימי ההשלמה - מג"א תקע"ג, א.

"התורה הקדושה" - קובץ פיסקי הלכה בעניין השמירה על קדושת ספרי קודש

שימוש בספר לצרכי האדם

משנה ברורה קנ"ד, ל"א: אסור להשתמש בספרי קודש להנאת האדם, כגון: להגן בספר מפני החמה, [או לנפנף בספר, חוברת או דפי תורה על הפנים ביום חם], להסתיר את עצמו או מעשיו מפני חברו בעזרת ספר, אין לנסות אם העט כותב על דפי ספר, ויש להימנע מלהשתמש בספר כסרגל למתיחת קו ישר (ראה חמודי דניאל בפת"ש רפ"ב, י"ז). וכן דעת הגר"א נבנצל שליט"א. אמנם בספר "גדול בקרבנו" [באנגלית], על הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל עמ' 32, שאם עושים את הקו רק בעזרת הכריכה החיצונית לצורך תורני, כגון להדגיש שורה בספר שלומד בו - יש להקל. כמו כן, אסור להניח ספר אפילו לא על גבי דברי תורה, כדי ליישרם או להדביקם בדבק (דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל בספר "גנזי הקודש ג, ו). אבל מותר להניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו.

אין לדחוף ספר חזרה למקומו על המדף בעזרת ספר אחר, שאין הדבר ראוי, אלא באופן שאין ברירה אחרת, כגון כשמוציאים ספר, וספר אחר עומד ליפול מהמדף, ואין היד פנויה להצילו מנפילה לארץ, או כשהספר הנופל במדף גבוה ואי אפשר לעוצרו בלעדי ספר אחר - בלית ברירה מותר (הגר"ש דבליצקי זצ"ל ויבדל"ח הגר"א נבנצל שליט"א).

הערה: נישוק לספר תורה בעזרת סידור או חומש - הרי זה מגונה (דעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל).

כיסוי הפנים בתפילה בסידור

כתב הגרי"י נויבירט זצ"ל (בחוברת "מעלות" שע"י מכון בית יעקב למורות) שיש לתמוה על הבנות העומדות בתפילת עמידה ומכסות פניהן בסידור, שהרי זה שימוש בספר קדוש לצרכי הגוף, שאסור. ולשאלתי, אבדל"ח, שהרי זו דרך המתפללות לכוון ולהתרכז בתפילתן, והוא לצורך התפילה? ענה: "לעניות דעתי,

בוודאי בימות החול, יכולות להשיג מטרות אלו בעזרת דפדפת וכדומה, ומדוע להשתמש בספר קדוש? "ולאחר זמן, הסכים ואף פרסם בירחון הנ"ל שאכן, אם מידי פעם פותחת המתפללת את הסידור וקוראת מתוכו במהלך התפילה - "יש מקום אולי להקל".

הכנסת דברים בין דפי ספר

אסור להניח בין דפי ספר, דפים ריקים, שטרם נכתבו עליהם דברי תורה, כגון דפדפת ריקה, ואין צריך לומר שאסור להניח בספר דפי חשבונות, הודעות תשלום או קבלות של ענייני חולין. אין להניח דף עם שמות לרפואה בין דפי סידור או מחזור תפילות (דעת הגר"ח קנייבסקי הגר"פ שיינברג זצ"ל). כמו כן, אין להניח עט או משקפיים על גבי ספר קדוש, ובוודאי שאין להניח ממחטות חד פעמיות (טישו) בין דפי סידור או מחזור תפילות (תשובת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספר גם אני אודך (להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א). וזכורני, שהגר"ש וזנר זצ"ל העיר לסופר סת"ם שבא לחדרו לשאלו על כשרות מזוזות, והוציא את המזוזות מתוך ספר קדוש, שראוי לו להניח את קלפי המזוזות בשקית ולא כפי שבא עם מזוזות שבין דפי ספר (והיינו, כנראה, אף אם מונחות בתוך שו"ע בהלכות מזוזות).

צילום עם ספר קדוש

אין לקחת ספר קודש ביד על מנת להצטלם או כדי להיראות כלומד בספר נמצוי בצילומי קטנים עם סידור או חומש] ואף שאין איסור הנאה מספרי קודש, הדבר נחשב כבזיון לכבוד הספר. אבל מותר להניחו על השולחן כדי לקבל אורחים כשספרי קודש מונחים על שולחנו (דעת הגאון רבי אשר וייס שליט"א).

הכנסת ספרים ודברי מאכל לתוך אותו תיק או אותה שקית

מותר להניח יחד באותו מקום, ספרים ודברי אוכל, אם המאכלים עטופים, באופן שלא יכתימו או ילכלכו בפירורים את הספרים. ויש להקפיד שמאכלים או משקים לא יהיו מונחים על גבי הספרים (מבעל מח"ס שו"ת שבט הקהתי).

הישענות או שינה על גבי ספרים

יש המניחים את המרפק או זרועותיהם על הספר שלומדים בו, אם הוא כדרך הלומדים, הרוצים להתעמק בנלמד ומרוכזים יותר בתנוחה זו - מותרים בכך. כמו כן, המתנמנמים על גבי הספר או נרדמים - אין צריך להקימם, שכל זה כדרך לימוד ולומדים (שו"ת שלמת חיים, תקס"ו ותקל"ט).

החבאת כסף מאחורי ספרים

מותר להסתיר כספים על גבי מדף מאחורי ספרים - דעת הגר"א נבנצל שליט"א והגר"י ליברמן בעל "משנת יוסף", "ובפרט כשהכסף מיועד לצורך קניית מצוות או דירות לצרכי ילדיו". אמנם, דעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל כיון שלדעתו הדבר אינו ראוי, על כן כשמוציאים את הספר אך ורק להגעה אל הכסף, יש לעיין וללמוד מעט מתוך הספר.

כתיבת הערות ותיקונים בשולי עמודי הספר

בספר חסידים, רפ"ט שמותר להוסיף בשולי גליונות ספרי קודש, הגהות והערות מעניין הכתוב, וכן נהגו רבים מגדולי ישראל במשך כל הדורות. אמנם, הגר"ח קנייבסקי זצ"ל הביא בשם דודו מרן החזו"א זצ"ל, שלדעתו ההיתר רק בתלמיד חכם מופלג שידוע שלא ירשום דברי הבל, הוא רשאי לרשום הערות וכידוע כן נהג החזו"ן איש עצמו (כהגהותיו על שולי ספר הגר"ח סולובייצ'ק זצ"ל על הרמב"ם). והעירני פעם מו"ר הגאון רבי יונה מרצבך זצ"ל שאין לכתוב הערות והגהות בתוך הספרים בכתיבה בעט אלא בעיפרון הניתן למחיקה, שרוב התיקונים וההערות תוך כדי הלימוד בלא עיון, עתידות להימחק.

שימוש בספר כסימנייה

אין להשתמש לכתחילה, בספר כסימנייה בהכנסתו לספר אחר לזכירת מקום לימודו בספר האחר. אמנם אם המטרה להקל על הלומד ולמנוע בזבוז זמן יקר בחיפוש היכן הפסיק בלימודו בספר - יש להקל בשעת הדחק, עפ"י מסקנת החיי אדם, שכל שנעשה לצורך לימודו, מותר, כשאין אפשרות אחרת (ספר צדקה ומשפט ט"ז, הערה ס).

שימוש בספר לסגולה וכתיבת שמות בספר

נהגו להקל בשימוש בספרים לצורך סגולות שונות, כגון הנחת ספר קדוש תחת ראשה של יולדת, או של חולה ר"ל כגון: נועם אלימלך, רזיאל המלאך או אור החמה (שו"ת אבני צדק [סיגעט] ע"ט, י"ג). כמו כן, כבר נהגו מדורי דורות לכתוב על כריכת הספר מבפנים שמות הצאצאים ותאריך לידתם, או יום פטירת הורים, ואבות ואימהות המשפחה ר"ל והנח להם לישראל, כי בכל זה יש משום מצוה (לקט הקמח [החדש], ל).

הערה: בכל המקרים הנ"ל, שהתירו בשעת הצורך להשתמש בספרים, יש להימנע מלהשתמש לצורך זה בספרי תורה נביאים ותובים (לקט הקמח [החדש], פ"א). **אגב יש לציין**, שכשמניחים ספרים זה על גבי זה, תמיד מניחים מעל לכל הספרים ספרי התנ"ך. אבל כל שאר הספרים: משניות, גמרות מפרשים וספרי ראשונים ואחרונים, מוסר, חסידות, מחשבה וקבלה - אין הבדל איזה ספר מונח למעלה ואיזה מתחתיו.

שימוש בספר, סידור או חומש לתפיסת מקום בבית הכנסת או בית המדרש

במקום שישנם מספיק מקומות ישיבה או סטנדרים - מותר להניח ספרים פתוחים לצייץ שהמקום תפוס. אבל כשאין מספיק מקומות - הרי זה כ"תופס לבעל חוב במקום שחב לאחריני" ובוודאי שאסור להשתמש בספר קדוש לצורך כזה (תשובת הגר"א נבנצל שליט"א וכן פסק הגר"נ קרליץ זצ"ל). הוא הדין לעניין העולה לאוטובוס ותופס מקום עבור חברו שיעלה בתחנה הבאה, אם לא יישאר מקום למי שעולה כעת - הרי זה חב לאחריני, ואסור.

"ברוך אלוקינו שנתן לנו תורתו, ללומדה, לקיימה ולעשות לו נחת רוח לעולם ועד"

כתובת לברורים, הערות, וקבלת "דפי הלכה" במייל
הרב יצחק יעקב פוקס, y0548483398@gmail או בפקס: 025372586 פלאפון 0548483398
מחבר: "תפילה כהלכתה" "הליכות בת ישראל" "הכשרות" הליכות בין אדם לחברו ו"הליכות תינוקות וקטנים".

הערות בפרשה / הרב שלום פולק, ירושלים

הטעם שלא קבלו ביום הראשון משום חולשא דאורחא, והלא נסעו ע"י ענני הכבוד

ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי - משום חולשא דאורחא (שבת דף פו עמוד ב)

לכאורה קשה, הלא נסעו ע"י ענני הכבוד, ואיזה חולשא היה להם בזה. והרבה תירוצים נאמרו.

ונ"ל, שבא ללמדנו כמה ריכוז צריך לתורה, ולא שהם היו חלשים, אלא כל מה שכתוב בתורה הוא לדורות, וגם פסוקי מתן תורה הוא לדורות, כידוע ע"פ הגמרא של נבואה שהוצרכה לדורות וכו'. ולכן הפסוק מלמדנו כמה ריכוז צריך לתורה, וזה בא לומר לאדם כמה שצריך לדאוג שלא יהיו לו הפרעות.

וזה הכוונה גם בגמרא בעירובין דף סה עמוד א "אמר רב נחמן בר יצחק: הלכתא בעיא צילתא כיומא דאסתנא. אמר אביי: אי אמרה לי אם קריב כותחא - לא תנאי. אמר רבא: אי קרצתן כינה - לא תנאי. מר בריה דרבינא עבדה ליה אמיה שבעה מני לשבעה יומי". ולכאורה כתוב כאן דברים מוגזמים, ומה לנו עם הבעיות של האמוראים, אלא התירוץ כנ"ל, כל הגמרא בא ללמדנו כמה להרחיק מעלינו טרדות שכ"כ מפריעים ללמוד.

למה כפה הקב"ה על ישראל ההר כגיגית

ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם (שבת דף פח עמוד א)

ידוע השאלה הגדולה למה כפה עליהם הקב"ה ההר כגיגית, הרי ישראל באו בכזה התלהבות ואמרו "נעשה ונשמע", למה לכפות עליהם.

ושאלה זה כבר הקשה רבותינו התוספות שם במקום, וז"ל "כפה עליהן הר כגיגית - ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן".

ויודע שאמרו בדרך פירוש התוספות, שאין הכוונה שאז באמת יחזרו בהם מחמת האש, אלא בדורות הבאים, בעקבתא דגלותא, כשיהיה מאוד קשה להיות יהודי, ובפרט לומד תורה, על אותם השנים היה הקב"ה צריך לכפות עליהם ההר כגיגית. ויש הרבה תירוצים בספרי האחרונים והמלקטים בזה.

ורציתי לפרש פירוש שקרוב לאגדה יותר מלפשוט, עכ"פ התורה נדרשת בע' פנים, ובפרט דברי אגדה שאין להם פשוט בכלל רק דרש, ופירוש זה הוא גם קצת קרוב לחלק הפשוט בדברי אגדה [בהלכה חלילה מלפרש כן בחלק הפשוט, אבל באגדה אפשר לומר על פירוש כזה שהוא גם מעין פשוט].

הגמרא אומרת, שהקב"ה כפה עליהם ההר כגיגית, ולכאורה גיגית זה קערה, הר מגיע עליהם מלמעלה ומרסק אותם, הוא לא מסבוב אותם מכל הצדדים, יכול להיות שהיו שם עוד הרים שהגנו שלא יכלו לברוח מההר המאיים עליהם לרסקם לגמרי, אבל א"א לומר הר בלשון יחיד שכפה עליהם, אם הכוונה כמה הרים מסביבם והר אחד עליהם היו צריכים לומר כפה עליהם הרים כגיגית, [ובדוחק אפשר לומר שהכוונה שנעשה חור בהר והקיף אותם, אבל זה דוחק, ומנלן להוסיף בניסים, ובפרט בניסים של פורענות], אלא הכוונה שהקב"ה רצה ודרש שנחיה את המצות שנכנס כל כולנו לגמרי לכל מצוה, כמו שאדם נכנס לגיגית, הוא כולו בתוך הגיגית, היהודים היו מוכנים לקבל בשמחה כל מצוה, אבל גם לשמוע נייעס, גם לאכול דברים טעימים, גם עוד דברים מהעולם הגשמי והשפל הזה, אבל הקב"ה דרש מהם שכל מצוה שיכנסו בתוך המצוה, לא שהם יקיימו את המצוות, אלא שהם יכנסו ויהיו חלק מהמצוה, וע"ז כפה עליהם הר כגיגית לרמוז שזה מה שביקש מהם, ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה כמו שאני רוצה שתכנסו כל כולכם לתוך המצוה, מוטב, אבל אם לא, שם תהא קבורתכם, תקברו במצוה, כלומר, לא תצליחו להם, ורק שם תהא קבורתכם, וכדברי רבא שאמר לתלמידיו שלא ירשו פעמים גיהנם, [ניומא דף עב עמוד ב' "אמר להו רבא לרבנן: במטותא מיניכו, לא תירתון תרתי גיהנם". ומפרש רש"י - תרתי גיהנם - "להיות יגעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוה, ותירשו גיהנם במותכם, ובחייכם לא נהניתם בעולמכם"], הגמרא מדברת שם במי שאין לו יראת שמים, כלומר, מי שלא נמצא כל כולו בתוך המצוה, אלא עושה את המצוה כמשהו חיצוני, שזה חוסר ביראת שמים, שהירא באמת מרגיש שכל כולו תלוי במאמר ה' ובצוויו.

איך עקר הקב"ה הרים בשבת

תניא, רבי אלעזר הקפר אומר: עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא, והלא דברים קל וחומר: ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה - נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה - על אחת כמה וכמה (מגילה דף כט עמוד א).

יש להקשות, הלא מתן תורה היה בשבת, כדברי הגמרא בשבת דף פו עמוד ב "ודכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל, כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו, וכתיב התם ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה, מה להלן בעצומו של יום, אף כאן בעצומו של יום". א"כ איך עקר הקב"ה בשבת, והלא הקב"ה שומר על כל המצות [כמבואר בירושלמי בראש השנה פרק א הלכה ג "בנוהג שבעולם מלך בשר ודם גוזר גזירה. רצה מקיימה רצו אחרים מקיימים אותה אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא גוזר גזירה ומקיימה תחילה מאי טעמא [ויקרא כב ט] ושמרו את משמרתני אני ה' אני הוא ששימרתני מצותיה של תורה תחילה"], ובשבת אסור ליטול הר ממקומו, וכדברי הגמרא בשבת דף עג עמוד ב "אמר רב ששת: היתה לו גבשושית ונטלה בבית - חייב משום בונה, בשדה - חייב משום חורש".

בפשטות - יש לומר, א. שהקב"ה עקר ההר והביאו לפני שבת. ב. ועוד אפשר לומר, שאצל הקב"ה הכל רק באמירה, הרי ברא העולם באמירה, ואין איסור באמירה, שהרי מלאכת מחשבת אסרה תורה, רק מלאכה כדרך המלאכה אסורה. ג. מותר להזיז בבית חפץ ממקום למקום, כיון שהזמינם ואין הדרך לקבעם וכו', אצל הקב"ה כל העולם הוא ששה ימים, שהרי אלף שנים הוא יום, וא"כ מה שלא קבוע לז' ימים לא נקרא קבוע [עיינן בהלכות קושר ומתיר לגבי מנעל ובעוד מקומות], א"כ אין בעיה להזיז בעולם כפי רצונו. וכן על דרך זה אפשר לפרש עוד כמה פירושים, ואין כאן מקומו.

אבל אפשר לפרש ע"פ דברי רש"י בבראשית (א, לא) "יום הששי - הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. **דבר אחר יום הששי כולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה**". הרי שקבלת התורה היה צריך להיות במכוון דוקא בו' סיון, וא"כ לא היה מצב שהקב"ה יתן ביום אחר [כי כך ברא העולם, ואם לא היו מקבלים התורה היה העולם חרב, ואז יוכל לתת גם ביום אחר], וא"כ היה מוכרח לתת התורה באותו יום. ואין לומר שיחכה לשנה הבאה בו' סיון, וכך לא יחלל שבת, ע"ז אמרו, חלל עליו שבת אחת בשביל שישמרו שבתות הרבה, ע"י החילול של אותו יום זכו ישראל לעוד שנה תורה. ועוד י"ל, שהגיע הזמן שהעולם כבר לא יכול להתקיים בלי התורה, וכמו שכתוב בפסוק "וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים", ומבואר בגמרא בבבא קמא דף פב עמוד א "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים - דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: הוי כל צמא לכו למים, **כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו**, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה". ולכאורה יש לשאול, הלא היו כבר מאות שנים בלי תורה, מה קרה כעת שכבר לא יכלו לסבול יותר, והתירוץ הוא, שהגיע הזמן שא"א כבר יותר, נתמלא הסאה ובלי תורה א"א כבר לחיות, ולכן היה הקב"ה מוכרח להביא באותו ו' סיון התורה [המעשה של וילכו שלשת ימים היה לפני מתן תורה (הפסוק הוא בפרשת בשלח, וכפי שכותב רש"י שלא רצו ללכת משום בגלל הביזה, והכל היה לפני מתן תורה), ועיינן במפרשים שהקשו איך תקנו אז שיקראו בתורה, באיזה תורה, והאריכו בזה הרבה, ואין כאן מקומו], ולכן לא יכל הקב"ה לחכות לשנה הבאה בו' סיון.

הטעם שהוקדמו הנשים לפני הגברים במתן תורה

כתב רש"י שמות יט, ג - "כה תאמר - בלשון הזה וכסדר הזה. לבית יעקב - אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל - עונשין ודקדוקין פרש לזכרים. דברים הקשין כגידין. [בית יעקב אלו הנשים מצוטט בכל המדרשים, והקדום מהם מכילתא דרבי ישמעאל יתרו פרשה ב "כה תאמר לבית יעקב, אלו הנשים; ותגד לבני ישראל, אלו האנשים"].

ולכאורה צ"ע, איך יתכן שבקבלת התורה יפנו קודם לנשים ואח"כ לגברים, מה הצדק בזה, הלא כל מצות עשה שהזמן גרמא לא נוהגות בהם, והעיקר שאינם חייבות בלימוד התורה.

ובאמת כבר במדרש שמות רבה פרשת יתרו פרשה כח סימן ב עמדו בזה וכתב "ד"א למה לנשים תחלה שהן מזדרזות במצות, ד"א כדי שיהו מנהיגות את בניהן לתורה".

ונראה לבאר, שכאן בא התורה ללמד שדרך ארץ קדמה לתורה, מחובת הדרך ארץ והמידות הוא, שמי שנפגע וצריך יותר התייחסות צריך לכבדו יותר, ולכן נשים מטבעם דורשות התייחסות והערכה וכו', ולכן הקב"ה פנה אליהם קודם ללמדן מצות מפני שהם דורשות יותר יחס, וזה כתוב בתורה ועשה כן בפומבי לפני מתן תורה, שמידות הם לפני תורה, ונלמד איך צריך להתייחס לאנשים.

הכוונה בטענה שאכלו המלאכים בשר בחלב אברהם

כתוב במדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור ח "אמר להם הקדוש ברוך הוא בכל יום הייתם קטיגורין ביני לבין ישראל, לא אתם כשירדתם אצל אברהם אכלתם בשר בחלב, שנאמר ויקח חמאה וחלב ובן הבקר וגו' ויאכלו (בראשית יח ח), ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו, ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה לאכול, והוא אומר לה, היום למדני רבי, לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות לד כו), לא מצאו לו מענה".

לכאורה איך היה להם בשר בחלב, הלא מהתורה אסור רק ע"י בישול, ואברהם אבינו קיים כל התורה כולה, כמבואר בגמרא ביומא דף כח עמוד ב "אמר רב: קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקלי וגו'", ואיך בישל בשבילם בשר בחלב.

ואפשר לומר, שהטענה היא, שבתורה כתוב בפרשת שופטים (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ובודאי דבר זה יחיבו המלאכים לציית לחכמי התורה, ובודאי הכוונה, שהלא הקב"ה נתן מסיני כל מה שתלמיד עתיד לחדש, וא"כ המלאכים ידעו גם מה שהיו אומרים החכמים והיו מקיימים זאת ועי"ז יקיימו מצות לא תסור, וכיון שלא צייתו לאיסור בשר בחלב מדרבנן, אע"פ שידעו, האם הוכיחו את עצמם כלא כשירים לקבל התורה, שהרי מצות "לא תסור" לא קיימו ולא יקיימו. [אגב, למלאכים אין בחירה, ובודאי בזה שהם אכלו לא עשו מעשה מעצמם, והראיה הוא, שהקב"ה בנה אתכם לא כשירים לקבל את התורה].

הטעם שלא רצו הגויים לקבל התורה, הלא ממילא אסורים בזה משום ז' מצות בני נח

דבר אחר ויאמר ה' מסיני בא כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל לא על ישראל בלבד נגלה אלא על כל האומות, בתחלה הלך לבני עשו ואמר להם מקבלין אתם את התורה אמרו לו מה כתיב בה אמר להם לא תרצח, אמרו לו כל עצמן של אותן האנשים אביהם רוצח הוא שנאמר והידיים ידי עשו ועל כך הבטיחו אביו ועל חרבך תחיה, הלך לו אצל בני עמון ומואב אמר להם מקבלין אתם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה לא תנאף, אמרו לו כל עצמה של ערוה שלהם היא שנאמר ותהרין שתי בנות לוט מאביהן, הלך ומצא את בני ישמעאל אמר להם מקבלין אתם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה לא תגנוב, א"ל כל עצמן של אביהם לסטים היה שנאמר והוא יהיה פרא אדם לא היתה אומה באומות שלא הלך ודבר ודפק על פתחה אם ירצו ויקבלו את התורה". (ילקוט שמעוני תורה פרשת וזאת הברכה רמז תתקנא)

לכאורה קשה, הלא "לא תרצח" שאמר לבני עשו הוא מו' מצות בני נח, וכן "לא תנאף" [עכ"פ בת עם אביה], וכן "לא תגנוב" שאמר לבני ישמעאל, וא"כ למה לא רצו לקבל התורה, הלא הדבר הקשה ממילא אסורים.

ונראה, שבאמת אסורים ממילא, אבל ז' מצות לא קיימו, וכמבואר בגמרא בכמה מקומות, וכן שם בהמשך המדרש "אלא אפילו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח לא יכלו לעמוד בהם עד שפרקום ונתנום לישראל", אבל, בז' מצות יכלו עדיין לטעון שהם לא קבלו על עצמם, אפילו שכמובן אין זה טענה, הקב"ה יצא אותם בתנאי זה, זה העולם של הקב"ה וחייבים לעבדו גם בלי שיקבלו על עצמם, אבל עכ"פ זה הם רוצים לטעון, משא"כ כשיקבלו התורה, אז כבר לא יכלו לטעון טענה זה, שהרי קיבלו מרצון, ובודאי בשמים באמת עונשים יותר מה שקיבל אדם מרצון ממה שקיבל אדם בלית ברירה, ולכן לא רצו לקבל את התורה מפני מצות קשים אלו, שידעו שיכשלו בהם, ולפחות יהיה להם פתחון פה ועונש פחות יותר.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס
ויאמר שמואל' ושא"ס

אכילת סעודה חלבית בליל שבועות // לימוד תורה בחג מתן תורה // כמה יוסף איכא בשוקא // נסיון הריגת דוד המלך ע"י ערפה המואביה ובניה - "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים"

הרמ"א (סי' תצ"ד) כ' שנוהגים לאכול מאכלי חלב בשבועות כמו זכר הב' תבשילין בליל הסדר. וביאר המשנ"ב: "שכשם שבפסח עושים זכר לקרבן, כך אנו צריכים לעשות בשבועות זכר לשתי הלחם שהיו מביאין, ועל כן אוכלים מאכלי חלב ואח"כ מאכל בשר, וצריכים להביא עמהם שתי לחמים, שאסור לאכול בשר וחלב מלחם אחד, ויש בזה זכרון לשתי הלחם", עכ"ל. ולפי"ז אלו הנוהגים לאכול בליל החג סעודה על טהרת המטבח החלבי ובבוקר אוכלים סעודה בשרית, לכאורה יש לעיין בזה, שהרי לפי הרמ"א כל מנהג אכילת מאכלי החלב נועד לאכילת שתי הלחם בסעודה שחצייה חלבית וחצייה בשרית, ובסעודה חלבית א"צ שתי הלחם.

וזאת ועוד שכ' המג"א (תקמ"ו סק"ד ותקצ"ו סק"ג) שגם בליל החג ישנו חיוב שמחה בבשר ויין, ועי' דרכי תשובה (פ"ט סקי"ט) שמסיבה זו דחה את המנהג לאכול בלילה רק מאכלי חלב ולא בשר. ואמנם הסדר היום כ' שיוצאים י"ח "שמחה" במטעמים מתוקנים וטעימים, למרות שלא אוכל בשר ושותה יין, וכדעת הר"ן שיוצאים י"ח בכל דבר המשמח. ובס' אורחות רבנו (ח"ב עמוד תצ"ד) הביא שמרן הקה"י זצ"ל אכל בלילה רק סעודה חלבית, ואמר בנו הגר"ח שליט"א שאביו יצא י"ח שמחה בשתיית יין. ונראה שגם אלו שאוכלים בלילה סעודה חלבית, ידאגו לאכול את שתי ה"לחם-משנה" וכדו', כדי לעשות זכר לשתי הלחם, כדברי הרמ"א והמשנ"ב.

ולפי"ז גם אלו האוכלים מאכלי חלב בבוקר חג השבועות, מבלי לאכול באותה הסעודה בשר ומבלי לאכול שתי הלחם, לא קיימו את עיקר המנהג, שנועד לאכילת שתי הלחם, וצ"ע שהרי לא נהגו כן במקומותינו, והוא לכאור' נגד ד' הרמ"א.

לימוד תורה בחג מתן תורה

לכאור' נראה מקור נפלא לגודל הענין לעסוק בתורה ללא הפוגה בחג השבועות. דבשבת ל' ב' איתא גבי דוד המלך דכל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, וכתב המהרש"א כן: לולי פי' רש"י אפ"ל דבהווא יומא דמת בי' הוי יתיב וגריס, משום שהי' יום של מתן תורה, דבעצרת מת כמ"ש תוס' חגיגה (יז), עכ"ל.

כמה יוסף איכא בשוקא

פסחים ס"ח ב'. רב יוסף ביומא דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תלתא. אמר: אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא. ונודעו הביאורים בזה.

ונראה לענ"ד להוסיף בזה ביאור חדש, דהנה איתא בשלהי הוריות (יד, א) רב יוסף סיני, רבה עוקר הרים, ופירש"י: סיני - מי ששנה משנה וברייתא סדורין לו כנתינתן מהר סיני. רב יוסף - קרו ליה סיני לפי שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני. וכן בעירובין ל' א' ובמו"ק י"ב א', סיני אמר, ופרש"י דהוא רב יוסף, שקראוהו 'סיני'.

ולזה אמר רב יוסף דאי לא האי יומא היה נקרא ככל יוסף דאיכא בשוקא, אך מפני קבלת התורה בהר סיני, נקרא שמו בפי כל בשם 'סיני', לפי שהמשניות והברייתות סדורות לו כנתינתן מסיני.

נסיגת הריגת דוד המלך ע"י ערפה המואביה ובניה - "אין חבוש מתיר עצמו מבית

האסורים

הגמרא בסנהדרין (צה, א) מספרת שדוד המלך נקלע לסכנת חיים על ידי ערפה המואביה ובניה, שרצו לרוצחו נפש, ודוד עלה למעלה והם נעצו חרב בקרקע, כדי שדוד המלך יפול על החרב וימות, ואמר אבישי שם משמות הקודש והעמיד את דוד בין שמים לארץ וכך הצילו. שואלת הגמרא: מדוע דוד עצמו לא השתמש בשם משמות הקודש והציל את עצמו? ותירצה הגמרא: אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין. ופירש רש"י: " אין חבוש - אין דעתו מכוונת לומר השם", עכ"ל.

וכתב על כך הבאר שבע (שם): "וקשה לי על פירושו שהרי בפרק קמא דברכות (ה, ב) נמי אמר לשון זה בעיניה גבי רבי יוחנן חלש עאל לגביה רבי חנינא כו', ולוקים רבי יוחנן אנפשיה אמרי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין, והתם אי אפשר לפרש שאין דעתו מכוונת, כי למה צריך שיהא דעתו מכוונת. לכן נ"ל לפרש הטעם משום דאיתרע מזליה ומדת הדין מתוחה כנגדו".

ולענ"ד נראה דענין 'אין חבוש' הוא משום דכח תפילת החולה או הנזקק אינה מתקבלת כ"כ, מהסיבות הידועות. אך משא"כ בדרך הצלה של אמירת שם הקודש, שאינו מדין תפילה, אלא הוא מכח שם הקודש (וגם בשמות טומאה אפשר לפעול גדולות), ובוה ל"ש האי ד'אין חבוש', ולכן ביאר רש"י שחסרון דוד היה חסרון טכני, בכך שהתקשה לכווין בשם.

קבלת התורה - במיוחד בשבילך...

חג מתן תורה מתקרב ובא. אברכי הכוללים ובחורי הישיבות מסדרים לעצמם חברותות, מתכננים מה בדיוק ללמוד כל הלילה. רבבות יהודים מכינים לעצמם במקום בולט את הכרך של 'תיקון ליל שבועות', שיסודו בהררי קודש. בהיכלי התורה והחסידות מדברים כבר כמה שבועות על ה'הכנה לקבלת התורה'. אבל מוישה, יהודי כשר ושמח, יהודי רגיל, חושב לעצמו: "נו, מילא. הקב"ה בוודאי התכווין לאחרים. אלו שבאמת שקועים בלימוד. אלו שעוסקים כל הזמן בקיום המצוות במסירות נפש. אבל אני, מה אני ומה חיי. אם הקב"ה היה צריך לבחור במי לתת לו את המתנה הגדולה שלו, ברור שהוא לא היה פונה אלי. מה הקשר שלי ליום של מתן תורה?"

ממש לא. מוישה, ועוד יהודים רבים כמותו שסבורים כך, ממש טועים.

מנהג הרבה מקהילות ישראל לקשט את בית הכנסת בעצי סרק. כתב על כך רבינו החתם סופר זי"ע (דרשות חת"ס, מגילת רות, ד"ה ויהי) שהמנהג בא ללמדנו שאף לאלו הנדמים בעיניהם ל'עצי סרק', שלדעתם אין בהם לא טעם ולא ריח, לא תורה ולא מצוות, גם להם ישנו חלק גדול ביום קבלת התורה. גם להם חפץ הקב"ה ומשתוקק להעניק את התורה הקדושה. וכתב החתם סופר (דרשה לשבועות התקס"ב) ש"לא ניתנה התורה ליחידים, כי אם לכללות ישראל, באופן שיהיה לכל אדם מישראל חלקו בתורה... ועל כן שמחת כל ישראל שווים בחג השבועות", ו"ניתנה התורה במעמד הנבחר והנפלא הזה בתחילת צאתנו מעבודת מצרים כשעדיין לא היינו כדאים לזה, להורות כי אין מעצור ולא יתייאש אדם מחלקו בתורה, אפילו אם יהיה בשפל המדרגה, מכל מקום כמוהו כמו הגדול שבגדולים..."

כנראה שאנחנו לא כאלו קטנים כמו שאנחנו חושבים בטעות. וגם אם כן - כותב החתם סופר (שם): "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם" והרי מעמדו ומצבו של העבד במדרגה פחותה מאשר אתה עכשיו בה, ואפילו הכי קיבלת את התורה מתוך שפלות מצבך, אם כן אף היום "וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה". וגם עתה לא תמנע עצמך מלשמוח בהשם".

אנחנו כבר מחכים, מצפים ומשתוקקים...

*****

כשנשאל בוגר ישיבה מצוי מהי עבודתינו העיקרית בחג מתן תורה, הוא יענה: "ללמוד תורה כל הלילה, ברציפות ובהרבה חשק". כשנשאל יהודי מסורתי מה עושים בחג השבועות, הוא יענה: "לאכול עוגות גבינה, ולשפוך מים אחד על השני"...

כל התשובות נכונות. הרמ"א כותב שמנהג ישראל לאכול מאכלי חלב בחג מתן תורה. טעם הלימוד בליל שבועות מובא בזוהר הקדוש שהוא כדי לעטר את השכינה ה"כלה" בלימוד התורה, בכ"ד קישוטים, לקראת יום המחרת, יום מתן תורה, והמגן אברהם כותב: "איתא בזוהר שחסידיה הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה, וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן, ואפשר לתת טעם על פי פשוטו לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדאיתא במדרש. לכן אנו צריכים לתקן זה". בקהילות צפון אפריקה נהגו לשפוך מים על הקהל בחג השבועות, (ולא ניכנס לשאלה האם המנהג התחיל משפיכת מי שושנים זכים ומדיפים ריח ניחוח נפלא, ואז עמי הארצות החלו גם להשתעשע עם מים סתם כך, או שמנהג שפיכת המים זה על זה החל דווקא מחכמי וגדולי הקהילות. ראו על כך בספרי המנהג).

הכל חשוב ונפלא. אך האם זהו עיקר עבודתנו בחג מתן תורה? חג השבועות הוא "חג של גברים", אלו שלומדים כל הלילה, ולא לנשים שאינן לומדות תורה? האנשים לומדים והנשים והילדים מסתפקים במאכלי חלב? ורגע, אם עיקר עבודת היום הוא ללמוד תורה בכל הכח, אולי כדאי לקצר את סעודת ליל שבועות כמה שאפשר ולרוץ ללמוד וללמוד כמה שיותר? (כן, היו שנים לא מעטות שכך עשיתי, וכמדומני שכך עושים עוד הרבה אנשים. אוכלים מהר, שרים שיר או שניים כדי 'לצאת ידי חובת שירים לכבוד יום-טוב', ורצים ללמוד גמרא כל הלילה...).

כולנו מכירים את דברי הגמרא במסכת פסחים, "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי "לכם". מאי טעמא? יום שניתנה בו תורה". ומסביר רש"י: "שישמח בו במאכל ומשתה, להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו". הגמרא מספרת שמר בריה דרבינא היה צם כל השנה, חוץ משבועות ופורים וערב יום כיפור, בגלל שחג השבועות הוא יום של שמחה על קבלת התורה, שמחה הבאה לידי ביטוי בסעודות החג. והגמרא ממשיכה ומספרת שרב יוסף אכל בחג השבועות 'עיגלא תילתא', שהוא מאכל בשר עגל משובח במיוחד, שהרי אילולי חג מתן תורה, "כמה יוסף איכא בשוקא". בזכות יום קבלת התורה, אמר האמורא הקדוש רב יוסף, למדתי תורה ונתרוממתי. לכן עלי לשוש ולשמוח במאכלים משובחים וטעימים.

המשנה במסכת חולין כותבת שבכל ימות השנה לא חוששים שישחטו ביום אחד את האם ואת בנה, אך לפני חג השבועות כולם שחטו בהמות לכבוד החג המתקרב, ולכן היה צריך להיזהר בדין זה במיוחד.

הרמב"ם והשולחן ערוך קובעים לנו במפורש כיצד שמחים בחג השבועות, כך: "דיני שמחת יום טוב. מצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה. ואל יצמצם בהוצאת יום טוב, וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת... וחייב לבצוע על שתי ככרות ולקבוע כל סעודה על היין. ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת".

הרמב"ם והשולחן ערוך פוסקים לנו הלכה פסוקה וברורה: "חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים; והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו". ופסק המשנה ברורה: "איתא בע"ז דף ה' שתקנו להרבות בסעודה ביום טוב הראשון של פסח ובעצרת". להרבות בסעודה בליל שבועות, היא תקנת חז"ל!!!

חג השבועות הוא לא חג של לחץ או אימה וחרדה. התורה הקדושה מצווה אותנו להיות שמחים וטובי לב, יחד עם כל המשפחה, האשה והילדים, בחג השבועות. לקנות בגדים ותכשיטים לאשה, לקנות לילדים ממתקים, לכבד ולענג את היום במאכלים טעימים, לשיר ולשמוח.

"תֵּאָר כְּלָה מְאֹד נִתְעַלָּה. בְּקַבְּלַת יוֹם זֶה". בחג השבועות מחדש הקב"ה את קשר הנישואין שבין החתן והכלה, הוא יתברך ואנחנו, בניו אהוביו. זה הזמן בו אנו עומדים עימו תחת החופה ושמחים יחדיו בשמחת הנישואין. זמן שמחה ואהבה שבין מקבלי ומחדשי הקשר הנפלא בינינו.

הספרים הקדושים המשילו את חג השבועות לחג הנישואין שלנו עם אלוקינו אוהבנו. זהו הזמן בו אנו עומדים איתו תחת החופה. ולכן זהו הזמן לשמוח יחדיו בשמחת הנישואין, לא לתכנן תוכניות לעתיד או להצטער על הקשר הלא טוב שהיה לנו איתו יתברך עד כה. חתונה היא זמן של שמחה ואהבה שבין מקבלי ומחדשי הקשר הנפלא הזה.

ודאי ש"חשבון נפש" הוא דבר ראוי ונחוץ, אך לא באמצע החתונה. בשעה שאנו נישאים ומתקשרים באהבה אל הקב"ה. כלה שעסוקה במהלך חתונתה בתכנון החודש הבא, היכן

תעבוד וכיצד תצליח לסייע לחתנה בכיסוי האוברדרפט, היא כלה שאינה מבינה שמחת חתונה מהי. כעת עליך לשוש ולשמוח עם החתן, לשמוח שהוא לקח אותך לרעייה, ולא לעסוק בירידה לפרטי הקשר בפרטי פרטים.

הספרים הקדושים, בעיקר ספרי החסידות, כתבו לנו שאין ספק שהרקע של נישואין אלה, של חג השבועות, בינינו לאלוקינו יתברך, כולל מחשבה כללית עצומה של רצון והשתוקקות לקבלת עול תורה ומלכות שמים, אך זהו הכל בבחינת של "איזו אשה כשרה, העושה רצון בעלה". יום זה הוא יום הנישואין שלנו, של ה"תואר כלה מאד נעלה", ואם רצוננו להתקרב ולחוש קרבת אלוקים, יהיו הם מתוך תחושה של "לעשות רצונך, אלוקי, חפצתי", כשני חברים אוהבים בלב ובנפש, הגדושים ב"אהבת עולם" וב"אהבה רבה", כ"חשוק ונחשק", כלשון רבנו האור החיים הקדוש, הרוצים בכל לבבם לעשות טוב לשני ולמלאות את כל משאלותיו.

קראתי לא מכבר תיאור נפלא של בוגר ישיבת חברון המתאר את תחושת השמחה העצומה ששרתה בהיכל הישיבה בליל שבועות. ראש הישיבה הגר"י סרנא זצ"ל דיבר על רוממות היום, והבחורים עסקו בתורה בחשק ובהתלהבות נפלאה (שהרי אין דבר משמח יותר מלשבת וללמוד כמה שעות רצופות). באמצע הלילה פצח הבחור אביעזר פילץ (כיום ראש ישיבת תפוח) בשיר לכבוד היום הנשגב, כולם שרו אחריו בהתרוממות הרוח ומיד המשיכו ללמוד בשמחה וברננה. אני זוכר את שמחת חג השבועות בישיבת קול תורה. רקדו בכל הכח אחרי התפילה במעגלים מעגלים, למדו כל הלילה בריתחא דאורייתא עצומה, כשבכל שעה עגולה פרצו כולם בשיר סוחף לכבוד התורה. הישיבה חילקה יין טעים בסעודת החג והיה שמח שם, בישיבה!!

זהו יום מתן תורה. יום שמח ועצום השייך לכל יהודי, ובפרט לאלו שקשורים בעבותות אהבה כל השנה לעסק התורה הקדושה. זהו יום של שמחה לאנשים וגם לנשים, כי ביום זה בחר בנו הקב"ה מכל מיליארדי האמריקאים והסינים, המוסלמים והיפנים, והוא בוחר בנו ביום זה בכל שנה מחדש, לא מתוך כפייה וכורח, אלא מתוך אהבה גדולה לכל אחד ואחת מאיתנו, שנשמנו חצובה תחת כסא הכבוד. זהו יום בו זכינו ל"ונתרוממתי", (כדברי רש"י הידועים על דברי רב יוסף, שאמר שאילולי יום זה, כמה יוסף איכא בשוקא), להיות בריות שונות ומשמעותיות מכל העולם, הנוהה כל הזמן אחרי הבלים. כן, למרות כל חסרונותינו, אין כמונו ביקום כולו, הכל בזכות היותינו עם ה', מקבלי התורה, ולכן אנו מאושרים.

ניכנס לקבלת התורה מתוך תחושות של שמחה אדירה על ש"בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון", ואז ניגש בסערה אל כרך הגמרא האהוב והמשכר כל כך, הדבר היקר ביותר של אבינו מלכנו, שהעניק רק לנו במתנה. נלמד כמה שעות רצופות ב"מכתב אלקים", התורה הקדושה, נפצח בתפילה והודאה להקב"ה על כל החסד והטוב שגמלנו מעודינו, אנו ואבותינו ואבות אבותינו, נשיר את שירת ההלל, ניגש לשמוע ברטט ובזיע את פסוקי קבלת התורה ומעמד הר סיני, נתרגש עד דמעות משירת ה'אקדמות', נלך לישון כדי שנהיה

עירניים, שוב נסעד סעודה דשנה וטעימה לכבוד החתונה השנתית שלנו עם ה' יתברך, ונשמח, פשוט נשמח, שאנחנו יהודים.

עלינו למלאות לעצמנו מצברים של שמחה פנימית ואמיתית על כך שהקב"ה קרבנו לפני הר סיני. על כך שאנו מחזיקים את העולם בתורתנו ובמעשינו. בכך שכל ילד יהודי שאומר "שמע ישראל" ו"אמן יהא שמיה רבא", שווה פי מיליארד מכל האחרים. המשכורות שלנו רחוקות מהעשירון העליון, אך אנו מאושרים, באמת ובתמים, הרבה יותר מהם. אנו לא חברה מושלמת בתכלית השלימות, אך אנו מושלמים פי אלף יותר מכל חסרי הכרת הטוב לבוראם. מחשבותינו אינם מחשבותיהם, מעשינו אינם מעשיהם. אפילו החלומות שלנו גבוהים יותר, מרוממים יותר.

גם השנה, בסיומו של ליל שבועות מאושר, ננשק באהבה גדולה את הגמרא הגדולה, או את ספר ה"תיקון ליל שבועות" הקדוש. נעצום עיניים ונלחש, באהבה אין סופית לנותן התורה, "בְּרוּךְ אַתָּה... אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ". ואז נבקש מאבא שלנו ש"יִפְתַּח לִבְנוּ בְּתוֹרָתוֹ. וְיֵשֶׁם בְּלִבְנוּ אֶהְבֵּתוֹ וְיִרְאֶתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וְלַעֲבֹדוֹ בְּלֵב שָׁלֵם".

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים

ושא"ס

נעשה ונשמע - סוד הביטול!

במאמר זה נעסוק בעומקה של מעלת אמירת "נעשה ונשמע" שאמרו ישראל בעת קבלת התורה, ואת המסר שלה השייך לדורינו.

א. בגמרא בשבת {פ"ח ע"א} מובא: "אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע, יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי, והדר לשמוע" ע"כ.

ויש להבין, הלא מלאכי השרת עומדים תמיד לפני ה' להללו ולקדשו, ולבצע את השליחויות שמטיל עליהם, ומה שייך בהם לכאורה אמירת "נעשה ונשמע".

ב. עוד מצאנו שם בגמרא בשבת, קשר נוסף בין המלאכים לאמירת נעשה ונשמע, והכי איתא התם: "דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב" ע"כ.

גם בגמרא זו טעון ביאור: א. מדוע דווקא קשרו כתרים לראשם של בני ישראל, ולא פיארום בענין אחר באיברייהם הקשור לכבוד ותפארת.

ב. האם יש ענין שדווקא המלאכים הם אלו שקשרו את הכתרים עבור הנעשה ונשמע.

- ג. מדוע בקשירת הכתרים נצרכו ששים רבוא מלאכים, ובהסרת הכתרים נצרך מנין כפול של מלאכים, מאה ועשרים ריבוא.
- ג. עוד מובא שם בהמשך דברי הגמרא, את דברי ר"ח בר חנינא: "אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח - לומר לך: מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל - הקדימו נעשה לנשמע".
- ויש להבין את הקשר בין הקדמת האמירת הנעשה לנשמע, להקדמת גידול התפוח קודם לעליו.
- ד. עוד מסופר בגמרא שם: "ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא. ויתבה אצבעתא דידיה {אצבעות ידיו היו מונחות} תותי כרעא {תחת רגליו}, וקא מייץ בהו {לוחץ עליהן ואינו שם לב לכך מתוך עיונו}, וקא מבען {נוטפות} אצבעתיה דמא.
- אמר ליה {הצדוקי לרבא}: עמא פזיזא! {עם פזיזו הינכם}, דקדמיתו פומייכו לאודנייכו {שהקדמתם אמירת פיכם, נעשה, קודם שמיעת אוזניכם}, ואכתי בפחזותייכו קיימיתו! {עדיין אתם עומדים בפחזותכם, כמורך, שאינך שם לב לנעשה עמך}. ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו {אם אתם יכולים לעמוד בכך} קבליתו, {את התורה}. ואי לא, לא קבליתו!
- אמר ליה רבא: אנן דסגינן בשלימותא {שהלכנו עם הקדוש ברוך הוא בתום לב, וסמכנו עליו שלא יטיל עלינו דבר שאיננו יכולין לעמוד בו}, כתיב בן {בנו}: "תומם ישרים תנחם". אבל הנך אינשי, דסגן בעלילותא {שהולכים בעלילה כנגדנו}, כתיב בהו "וסלף בגד ישדם". ויש להבין בדברי הגמרא: א. מדוע פתחה הגמרא בתיאור לימודו של רבא, שהניח אצבעותיו תחת רגליו עד שנטפו דם ולא הרגיש בכך, הרי לכאורה זה דבר צדדי שקרה באמצע לימודו.
- ב. ועוד צריך ביאור, מדוע אותו צדוקי, מיד כשראה מעשה זה שאצבעות רבא נטפו דם, מיד בא אליו בטענה של פזיזות שנובעת כביכול מאמירת "נעשה ונשמע" שאמרו ישראל בעת קבלת התורה. ותימה, מה השייכות בין זה לזה, וכיצד חוסר שמירה על הגוף הזכיר לו התבטאות שנאמרה אלפי שנים קודם לכן במעמד הר סיני.
- ג. וכן תמוה, מדוע כינה את מעשהו בשם "פזיזות", היה יותר מתאים לטעון שהוא נוהג בחוסר זהירות או חוסר רגישות עם גופו, אבל מדוע כינהו "פזיזא", מה השייכות של מעשה רבא שנבע מתוך ריכוז גדול בלימודו, למהירות ופזיזות הנזכרת בדברי אותו מין.
- ד. גם יש להבין, מדוע הביא רבא את הפסוקים: "תומת ישרים תנחם" על ישראל, ו"סלף בוגדים ישדם" על הגויים. דאם אמנם הוכיחו ישראל תומה ותמימות באמירת "נעשה ונשמע", מדוע הגויים שלא רצו לקבל את התורה נקראים בשם "בוגדים".
- ה. אכן לאחר הרצאת הקושיות, נבוא להעמיק במהותה של קבלת התורה, וההבדל המהותי שבין ישראל לגויים, שמתוכו נבעה תשובתם השונה ביחס לקבלת התורה. ובראש ובראשונה עלינו להקדים, את מהותם של המלאכים העומדים לשרת לפני ה'.

רבינו המהר"ל בספרו תפארת ישראל {פרק כ"ט} מסביר, כי המלאכים נוצרו ונבראו אך ורק כדי לשרת את ה' ולעשות רצון קונם. ברגע שהם מתבקשים לבצע פעולה מסויימת, הם מיד עושים אותה, בלי לשאול שאלות ובלי לקבל הסברים, תיכף ומיד לעשות רצון ה', כיון שזו מהותם של המלאכים, להיות שליחים ומשרתים, ללא דעה עצמית ורצון עצמי, וללא בחירה. אם יהא איזה מלאך שיביע רצון אחר מלבד קיום רצון ה', הרי שבאותו רגע מיד הוא מאבד את תכלית חייו וקיומו, שכן אין קיומו אלא כדי לבצע את רצון ה'.

וזה לשונו: "פירוש דבר זה, כי המעשה הוא **שעושה מה שגוזר עליו השם יתברך** שיעשה. ודבר שהוא מצד השם יתברך, הוא קודם מן השמיעה, אשר הוא השכל, שהוא מצד המקבל. ולכן המלאכים מקדימים "נעשה" ל"נשמע", וכן ישראל, מפני כי גזרת השם יתברך על ישראל לעשות מצותיו. וישראל נבראו על דבר זה לעשות גזרת השם יתברך אשר הוא גוזר עליהם, כמו המלאכים שהם **נבראו לעשות שליחות בוראם**. ולפיכך מקדימים "נעשה" ל"נשמע", דבר שהוא מצד העלה. כלל הדבר, מה שהוא מחויב ומוכרח, הוא קודם לדבר שאינו מחויב ומוכרח. ולכך קודם העשיה, לפי שהעשיה היא גזרה מן העלה מוכרחת, ואילו השמיעה שהיא מצד המקבל היא אפשרית. ולכך מקדימים המלאכים "נעשה" ל"נשמע". וכן ישראל, גזרת השם יתברך עליהם מוכרחת, ולכן מקדימין "נעשה" ל"נשמע". ויש לך להבין דבר זה "עכ"ל שם, {עיי"ש שביאר כל סוגיית הגמרא המובאת כאן לפי דרכו, אמנם אנו המשכנו עפ"י יסודו לבאר כל חלקי הגמרא הנ"ל לפי דרכינו}.

לעומת המלאך, האדם נברא עם שכל ורגש, מח ולב, ששניהם גורמים לו להיות "בעל בחירה" ובעצם עבורם הוא נוצר ונברא בעולם, עולם התמורות, ונבאר.

השכל שבאדם, גורם לו לבחון כל דבר ודבר שמציעים לו, האם זה טוב לו או לא. בכל מקום שהאדם הולך השכל פועל ובודק באדם, האם זה מקום סכנה ויש להישמר ממנו, או לא. נמצא שהשכל הוא "מסנן" כל פעולה של האדם ובוחר אותה לפי אמות המידה שהאדם קובע לעצמו, וזה בעצם ה"דעה" שבאדם. האדם קובע לעצמו מתי יקום, לאן ילך, מה יאכל וכו'. הדעה העצמית פועלת בו כל היממה וגורמת לו להחליט מה לעשות ומה לא לעשות בכל רגע ורגע מימי חייו. לולי השכל היה האדם כעין "רובוט" חסר החלטה, הפועל לפי הוראות מתוכננות מראש.

מלבד השכל והדעה שבאדם, יש גם את הרגש, הלב, המפעיל את כח התאוה שבאדם. התאוה באדם גורמת לו לבקש ולכסוף דברים הגורמים לו הנאה, ולעשות הכל כדי להשיגם. התאוה גם מחזיקה את הגוף, כי ע"י תאוות האכילה האדם אוכל ומפעיל את גופו. אמנם מצד כח התאוה הקיים באדם, הלב מפעיל את השכל לבחור לאכול את האוכל שהוא יותר טעים, ולעשות את המעשה שיהיה לו בו יותר נעים, ואת הפעולה הכי נוחה. בחירה זו נובעת מכח תאוות הגוף, המושך לעצלות, נוחות והנאה.

נמצא כי כח הבחירה הקיים באדם {המבדילו מן המלאך}, גורם לו לבחור בדרך כלל בדרך שאליה מטים אותו הגוף ותאוותיו, השכל המושפע במידה רבה מן הלב.

ככה באמת עובד הגוי. אצל הגוי העיקר זה הגוף והתאוות, וסביב כל זה סובבים כל החלטותיו. ולכן מגלים לנו חז"ל שאפילו אם תמצא גוי עושה חסד, זה בגלל שיהיה לו מזה טובות ואינטרסים, ובלשון חז"ל: "לגרמיהו הוא דעבדי", לעצמם עושים. כיון שכמבואר הציר הסובב סביב כל חיי הגוי הוא: האם זה משתלם לי, יהיה לי מזה נח ונעים, וכו'.

ו. מסיבה זו, כאשר הציע הקב"ה לגויים את התורה, מיד התחיל לפעול בהם כח השכל והדעה, והם שאלו: אם זה מחייב, אז מה כתוב בה? ולכן כששמעו שהתורה רוצה בעצם להגביל את ההנאות והתאוות שלהם: לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, הם מיד מיאנו בה. כי גוי שכל החלטותיו נובעות מתאוה ונוחות, לא יכול להסכים לקבל על עצמו דבר שיגביל אותו ואת הנאותיו.

אבל כאשר הציע הקב"ה את התורה לעם ישראל, הם פעלו היפך השכל וההיגיון: הם לא שאלו: "מה כתוב בה?" לא בחנו את ציווים, אלא מיד הסכימו לקבלה, ואמרו: "נעשה!" בראש ובראשונה, ואח"כ: "ונשמע", נלמד את החוקים ונעמוד על טעמם.

דבר כזה שישראל פועלים בו היפך השכל וההיגיון, גרם לבת קול לצאת מן השמים ולהכריז בפליאה: "מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו?" שכן התמיהה כאן היא גדולה, הכיצד זה יכול בן אנוש לא להפעיל את שכלו, לא לחשוש להגבלת תאוותיו, הכיצד זה הוא יכול לבטל את עצמו כמו מלאך הבטל כל כולו לרצון ה', הלא מלאך אינו בעל בחירה, ובן אנוש הנברא הוא בעל בחירה, ומדוע יוותר הוא על דעתו ובחירתו ללא שנדרש על כך?

נמצא כי בהכרזת ישראל את אמירת "נעשה ונשמע", הכריזו הם קבל עם ועדה את ביטולם וביטול שכלם לפני השי"ת. ובזה גדלה מעלתם ממעלת המלאכים. כי המלאכים נבראו ללא שכל ורצון עצמי, וא"כ אין להם מה לבטל לפני ה', כי כל כולם הם המרכבה הבטלה אל הרוכב אליה, ללא רצון עצמי. אבל ישראל שנבראו כבני אדם, בעלי שכל דעה ורצון, מה הסיבה שתגרום להם לבטל את שכלם לדבר שרוצה בוראם לתת להם, מבלי בדיקה?

אין זה אלא כי באותו מעמד התעלו ישראל התעלות כ"כ גדולה, והתקרבו ונדבקו לה' בדבקות גמורה, וכיון שהיו דבקים בה', והכירו בגדולת ה' שהוא עליון על הכל, לכן הם הגיעו אז להבנה שאם השי"ת מציע להם דבר מסויים, אין זה ח"ו לרעתם, אלא ודאי זה לטובתם, כאב המציע דבר טוב לבנו יחידו, ולכן אין כאן מקום להפעלת השכל והדעה, אלא רק לסמוך על אבינו הטוב בשמיים, ודעתו דעת עליון יודעת בדיוק מה הוא הטוב והנכון לעמו הנבחר.

ז. כעת נבין, מדוע בשכר אמירת "נעשה ונשמע", ירדו מלאכי מרום מן השמים וענדו ב' כתרים לראשם של ישראל, משום שלאמירה כ"כ חשובה של "ביטול השכל" שבה הכריזו ישראל קבל עם ועדה כי הם מבטלים את שכלם ודעתם לפני רצונו של בוראם, ובזה חיזקו הם כלפי כל את כבודו של השי"ת שפשוט שאת יש לו רצון להעניק ולהשפיע, זה ודאי רק דבר טוב, לכן אין ראוי ואין נאה יותר מן המלאכים, הבטלים במהותם לה', לרדת ולהעניק

להם את עטרתם, בדמות כתרים הנקשרים על ראשיהם. ויבואו המלאכים הבטלים לה' במהותם, ויעידו על אמירת עם ישראל המכילה כולה ביטול, שבזה גדלה מעלתם ממעלת המלאכים דלמלאכים אין דעת ושכל עצמי כמו לאדם, , ובאמירתם הוכיחו ישראל כי אף בר דעת יכול להגיע לדרגת ביטול השכל לה'.

ולפיכך גם ענדו המלאכים כתרים אלה על ראשיהם דווקא, ולא על איבר אחר בגופם, כי ראשו של האדם, מסמל את הדעת והשכל שבו, המבדילו מן מין הבהמה, והוא זה שנותן בו את כח הבחירה להבדיל בין טוב ובין רע. ומכיון שעם ישראל ביטלו את שכלם לפני ה', הרי בזה הם קידשו את ראשם, ולכן היו ראויים לעטרה זו של כתר על ראשם.

ח. כעת נוכל להבין ביתר עומק את דברי חז"ל: "מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה ונשמע". שכן אם נתבונן בסדר גדילת הפרי בעץ, נבין כי מטרת גדילת העלים בדרך כלל, היא להיות למגן וצינה לפרי הרך הגדל בתוכם. העלים נועדו לעטוף את הפרי, ולמנוע או לחצוץ בינו לבין פגעי הטבע המצויים בעולם.

אמנם כל הצורך של הפרי בהגנת העלים, הוא דווקא בפרי רך הצריך הגנה זו, אבל פרי חזק וקשה, אינו צריך באמת להגנת העלים, כי לרוב חזקו, אינו חושש לפגעי הזמן.

וזה מהותו של פרי התפוח, שהוא פרי חזק, ולפיכך הוא גדל באופן ש"פריו קודם לעליו", ולכן אין הוא נצרך לשום הגנה, לא של עלים ולא של קליפה, דאף קליפתו נאכלת עמו.

ובזה דמו ישראל באמירת "נעשה ונשמע", שהרי שכל האדם הוא בעצם סוג של "הגנה" והתגוננות האדם, שע"י ההבנה והשכל האדם שומר את עצמו מן הסכנה וממה שרע לו, וכמו כן משתמש בכח הבחירה שניתן בידו לבחור לעצמו את הטוב והנעים לו, את הנחשק והנחמד, ואם יציעו לו דבר שינגוד את טבעו ולא יהא נחמד לו, הוא ימנע מלקחתו ע"י כח השכל שבו, נמצא כי כח הבחירה "מגן" עליו מלעשות דברים הנוגדים את טבעו, כולל טבעו החומרי מלהימשך את תאוות הגוף, ואחר הדבר הערב והנעים.

אמנם כאשר הקדימו את אמירת נעשה ונשמע, והכריזו קבל עם ועדה את ביטול שכלם ודעתם לפני השי"ת, ובזה היו שונים מכל גויי הארץ ששכלם ודעתם ממונע מהם את קבלת התורה, בזה הם הראו שהם דומים לאותו "תפוח" חזק, שאינו צריך שום סוג של "הגנה" מעלים קליפות וכדו', וגם הם אינן משתמשים בדעתם ושכלם כדי להגן על בחירתם ממה שאינו טוב וערב להם, אלא הם זורקים את הדעת ומבטלים את השכל, ונדבקים בה' חי העולמים, וסומכים עליו שאם הוא מציע להם דבר ודאי שזה לטובתם ותועלתם, ובמקרה כזה של הצעה מבורא עולם, צריך להיות מספיק חזקים לסמוך עליו ולא להפעיל את השכל. וזה עומק הענין של "פריו קודם לעליו".

ט. כעת נבין בעומק נפלא, את הויכוח של רבא אם אותו מין, שבא אליו בדברי קינטור לאחר שראה את צורת לימודו. רבא הקדוש, היה דבק כ"כ בהשי"ת ובתורתו, וביטל את כל מהותו לפני השי"ת והתורה הקדושה. לפיכך כאשר התיישב ללמוד, לא נתן הוא מקום כלל לגופו, המסמל את חלק החומריות והתאוות, וגם הגוף היה "מגוייס" למטרת העל -

לימוד התורה. לכן כדי להתרכז, שם רבא את אצבעותיו תחת רגליו, כי ביטול הגוף גרם לו להתרכז.

מרוב ריכוז, היו אצבעותיו נוטפות דם, אבל הוא אפילו לא הרגיש בזה, כי מי שהגיע לדרגת ביטול, והכנת כל גופו ומהותו להיות כלי לקבל את אור ה' ואור התורה, מבטל הוא את הרגשות הגוף כאשר נתון הוא בעיצומו של עמל התורה מתוך ריכוז ועומק גדול.

נכנס אותו מין, ולפי לשון הגמרא מדובר ב"צדוקי", אותם שבחרו לעצמם להאמין רק בתורה שבכתב לפי הבנתם השטחית. אותם שלא היו מוכנים לבטל את שכלם לפני התורה שבעל פה, ובעצם בזה הם שווים לגויים, שג"כ שמים את שכלם, דעתם ותאוותם במקום הראשון לפני הכל, ותאוותם תוביל את שכלם לקבל החלטות שיגרמו להם רק הנאה וטובות הנאה.

המחזה שרואה אותו צדוקי, אנו יכול להיות נתפס בדעתו: אם העיקר זה השכל, הגוף, התאוות, כיצד זה אדם יכול לגרום לעצמו כאב ולפצוע את גופו, עבור הוספת חכמה? חכמה, לפי דעתם הקלוקלת, היא דבר נעים, נחמד, מוסיף ידיעות, אבל בשום אופן אין לה לבוא על חשבון הגוף!

יושב אותו מין וחושב: מה גורם לרבא לעשות מעשה כזה שלא יעלה על הדעת, לגרום פגיעה לגוף מחמת התורה, ואז הוא מגיע למסקנה: "נעשה ונשמע"! אותו עם שמראש מקדם ביטול את שכלו קבל עם ועדה למען התורה, והראה לכולם כי התורה ומתנת ה' חייבים להיות מעל שכל האדם, מעל דעתו, תאוותיו וחומריותו, הוא העם שכמובן יכול להגיע לבטל את גופו בעת עוסקו בעיון התורה, הוא העם שיאדיר וירומם את הרוח מעל החומר.

אבל כיון שמין נשאר מין, ולעצמו הוא אימץ השקפה של גוי ששכל וגוף תמיד צריכים להיות קודמים לכל, לכן מיד הוא מתחיל להתריס לא רק כנגד מעשיו של רבא, אלא כנגד אותו שורש עמוק שממנו נעשה מעשה רבא, אותו שורש שביסס את עם ישראל לעם היהודי וייחד אותו מכל הגויים, אמירת "נעשה ונשמע". וכיון שאצל בעלי השכל, ההסכמה לקבל דבר מבלי לדעת אותו קודם נחשבת מהירות ו"פזיזות", מיד הוא פונה לרבא ואומר לו: **"עמא פזיזא"**! מעשיך הגורמים פגיעה לגוף, ומעמידים אותו בדרגה נחותה מהתורה, אינם נתפסים בשכל, וכמו שאמירת "נעשה ונשמע" שאמרו אבותיך נחשבת למעשה "פזיז" בעיני אנשי השכל, גם מעשיך כאן שנובעים מאותו שורש, אותו "חוסר זהירות" כביכול בו אתה נוהג, הוא זה שנובע מאותו "פזיזות" וביטול השכל שהרימו אבותיך על נס. שכן מדוע לא נהגו אבותיך בדרך ההיגיון: "ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו קבליתו, ואי לא, לא קבליתו"!

רבא הקדוש, שומע את דברי הבלע של אותו מין, ומבין גם את השורש ממנו הם נובעים. כל בעל שכל המאדיר את השכל, ומציב בדרגה ראשונה לפני הכל את הגוף ותאוותיו, נמצא בדרגה אחרת מהעם הנבחר, הדבוק בה' ובתורתו האלוהית, היודע ומרגיש בטעמה הערב של התורה הרוחנית, ויודע היטב כי אכן תורה עילאית זו, קודמת במעלה ובדרגה

לכל דבר גשמי באשר הוא. רבא לא יכול להעביר לו את אותה תחושה והנאה רוחנית הנגרמת לו מן התורה, כי אינו בדרגה שיוכל לקבל זאת. תחת זאת, העדיף רבא לענות לו על דברי הבלע שהשמיע כנגד החלטתם של עם ישראל, שהקדימו נעשה לנשמע.

הקדמת נעשה לנשמע, עונה לו רבא, יכולה להיחשב כ"פזיזות" רק למי שמאדיר את עצמו, את שכלו ואת דעתו בתור הדעה היחידה הקיימת בעולם. הוא שוכח את בוראו, כופר בכח העליון שברא ובורא ומחייה אותו בכל רגע, כאילו רק הוא ושכלו קיימים בעולם. לפי ראייה שטחית זו, אכן לקבל דבר מראש בלי לבחון אותן בשכל, זה נחשב פזיזות.

אבל כאן, העיר לו רבא, שכחתם את העיקר! שכחתם שאתם נבראים, והבורא בעצמו נתן לכם את השכל והדעה, ואת כח הבחירה. מטרת השכל והדעה היא לא רק לשמור את הגוף מסכנות, אלא גם לסייע לו לבחור בטוב האמיתי. וממילא מי שמכיר בזה שיש בורא והוא נברא, והבורא חנן אותו בדעה ושכל, כיצד זה יפעיל את אותו שכל, כנגד רצון בוראו? מסיבה זו, כאשר הבינו ישראל כי השי"ת חונן הדעה והשכל, מציע להם לקבל חמדה גנוזה שהיתה עמו, הם מבינים שכעת נקרתה לפניהם הזדמנות פז נפלאה, מתנה מיוחדת שתגרום להם רק טוב אמיתי, ואין טוב אמיתי אלא טובה רוחנית. לכן באותו מעמד הם מבטלים את השכל ונוהגים בתמימות, כי זו הדרך בה ראוי לנהוג בשעה שהבורא מציע לך ממתנותיו. ולכן אומר לו רבא: "אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן: **"תומם ישרים תנחם"**, אנו נמשיך ללכת בשלימות, בתמימות וביושר עם בוראינו, נדע מתי להפעיל את השכל ומתי לבטלו וללכת בתמימות.

אבל אתם, הגויים המינים והצדוקים, חושבים את עצמכם לחכמים מחוכמים, שיודעים כביכול מה טוב לכם, יותר ממי שברא אתכם ונתן בכם את הדעה והשכל. ותחת להיחשב כ"חכמים", אין אתם אלא "בוגדים", המתשמשים באותה דעה והשכל כדי לשים את הגוף ותאוותיו בראש, ולדחות כל דבר המפריע לתאוותיכם, לכן אין פסוק הראוי לקרוא עליכם יותר מאשר: **"וסלף בוגדים ישדם"**, כי בהחלטותיכם ישנה סוג של "בגידה", בהשתמשות וניצול השכל והדעה נגד כוונתו ורצונו של הבורא שנתן בהם דעה זו.

י. כעת נוכל להוסיף עומק והבנה בענין חטא העגל. חטא העגל נבע בעיקר, מזה שעם ישראל עשו דברים על דעת עצמם ושכלם, ולא כפפו את עצמם למנהיגי ישראל שהיו באותה שעה, וכפי שלימדונו חז"ל {שבת פ"ט שם} כי תחילת הטעות שגרמה לעשיית העגל, היתה טעות שטעו בה ישראל, וז"ל:

"רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב וירא העם כי בשש משה, אל תקרי בושש אלא באו שש. בשעה שעלה משה למרום אמר להן לישראל: לסוף ארבעים יום, בתחלת שש, אני בא. לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להן: באו שש - ולא השגיחו עליו. מת - ולא השגיחו עליו. הראה להן דמות מטתו. והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האיש" ע"כ. הרי שטעו במה שציפו לו שירד קודם זמנו.

והביא בפענח רזא בשם חז"ל לבאר טעותם וז"ל: "כי בשש משה בפ"ק דיומא קאמר דטעו במה שחשבו גם היום שעלה בו מן המנין ובאמת אינו מן המנין, לפי שאין לילה עמו" ע"כ. והביא להקשות בשם הר"ר יעקב: "וקשה, למה לא הגיד להם אהרן טעותם? והוא עצמו תירץ: ולא קשיא כלל, דודאי אמר להם ולא שמעו לו, ועוד אף אם לא הגיד להם היינו מאימת הריגת חור שהיתה עליו" עכ"ל. הרי שחטאם הראשון היה במה שלא שמעו לדברי אהרן וכ"ש שלא התיעצו עמו, ולא ביטלו את שכלם בפניו, אלא עשו מה שנראה להם.

וכ"כ אלשיך שם על הפס' "ויקהל העם על אהרן": "ולהורות איך התקוממו על אהרן להורגו אם היה ממאן ובלתי שומע עצתם, נאמר: "ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו" וכו'. והוא כי עיקר ותחלת עניינם היה הקהל והתקומם עליו, ואחר כך אמרו קום עשה לנו אלהים. וטענתם נגדו היתה באומרם כי אחיו העלם ממצרים, ועתה נראה ח"ו כי תוחלתם נכזבה. ואף כי דעתם היה לעשות להם עבודה זרה, לבל יסרב אהרן התחילו בדרך התקוממות עליו. וזהו ויקהל העם על אהרן" עכ"ל.

נמצאת למד, כי חטא היה היה בדיוק ההיפך מענין אמירת "נעשה ונשמע", כי אמירת נעשה ונשמע הוכיחה את ביטול השכל של עם ישראל לפני השי"ת וממילא עליהם להתבטל גם בפני עבדיו ושליחיו, אך חטא העגל נגרם בדיוק ע"י הדבר ההפוך, ע"י הפעלת השכל וחוסר ביטולו למנהיגי העם שליחי השי"ת.

י"א. לפיכך נבין מה שאמרו חז"ל: "וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב" ע"כ.

הצורך בפירוק הכתרים בחטא העגל, אינו רק עונג גרידא, אלא בא בצורה מדויקת לישראל. כיון שבאמירת מעשה ונשמע נכתרו ישראל בכתרים על ראשיהם, להורות כי הם מרכינים ראשם ושכלם לפני השי"ת ומתבטלים לפניו, ולכן ראויים הם לכתר מלכות על ראשם, להורות על מעלתם ועל קבלת מלכותם. אמנם כאשר בחטא העגל מיאנו במעלה זו, ולא ביטלו עצמם לפני ה' ולפני שלוחיו, אלא רצו לעשות מנהיג ועגל כפי הבנתם, שוב לא היו ראויים למעלת כתר זה, ובאו מלאכי החבלה ופרקו מהם כתרים אלו.

ויש להוסיף כי הטעם שתחילה ירדו ששים ריבוא מלאכים, ואח"כ ירדו כפול מהם, מאה ועשרים רבוא מלאכי חבלה, הוא פשוט, משום שכאשר אומר האדם ומכריז באמונה: "נעשה ונשמע", הרי אמירה זו מסמלת קבלת מלכות, ומאחדת את ב' הדיבורים כאחד, שהאיש היהודי מקבל עליו קודם כל לעשות את דברי ה' תחילה מבלי להבינם, ורק אח"כ "נשמע". וא"כ לפי דבריו לעולם לא יהיה הפרד בין העשייה לשמיעה, כי תמיד האדם יעשה את דבר ה' ויקיימו גם אם הוא לא יבין, ולא יעמוד לו שכלו לרועץ למנוע ממנו מלקיים את דבר ה'. לכן ירדו ששים רבוא מלאכי השרת, כנגד שישים רבוא ישראל, וכל אחד מהם הגיע עם ב' כתרים שהספיקו למלאך אחד, לרמוז כי ב' הכתרים הנ"ל, הנעשה ונשמע, כתר אחד הם, כתר שכל כולחו כניעה וביטול לה' וקבלת מלכותו.

אמנם כאשר הקדימו ישראל את שכלם ולא נכנעו לאהרן, הרי שבזה הם הורו כי אצלם בראש ובראשונה הכל הוא שכל והבנה, וזה מה שקובע אצלם, ואם יבינו יקיימו ואם לא

יבינו לא יקיימו, וא"כ בזה הם בעצם מפרידים בין הנעשה, המורה על ציות מוחלט מראש ללא שאלות, ל"נשמע", התלוי בהבנה, ומעתה כבר לא יהיה ציות מראש לדבר ה', אלא הכל יצטרך להיות נבחן בשכל האדם. נמצא כי שכל האדם יוכל למנוע ממנו לקיים את דבר ה' שהוא אינו מבין, ולכן נוצרה כאן ההפרדה מוחלטת בין ה"נעשה" ל"נשמע", בין הציות המוחלט לדבר ה' ולבין הקיום בפועל. לפיכך, ירדו כמות כפולה של מלאכי חבלה לפרוק מעליהם את הכתרים, כי כעת אין זה כבר ב' כתרים המאוחדים יחד, אלא ב' כתרים שונים, הקיום לחוד והציות לחוד, ועצם ההפרדה ביניהם מבטלת את מעלתם וייחודם.

נמצאנו למדים כי במעמד אמירת נעשה ונשמע, ניכרו ישראל בעיקר באמונתם התמימה ובביטול השכל, והיא זו שייחדה אותם בהעם המיוחד לה', יותר מכל גויי הארץ, המקדימים את שכלם ותאוותם להחלטותיהם.

על ידי שיהודי יודע לבטל את שכלו, ולקבל באהבה כל מצב ומצב המגיע לו, בין אם זה נח לו ובין אם לא, הרי שבביטול שכלו הוא ממשיך על עצמו את אותה אמונה תמימה של אבותינו הקדושים באמירת: "נעשה ונשמע".

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

תלמוד תורה, ידיעת התורה, ולימוד תורה באיכות", הסדר הראוי בזה

מן הפסוק ושננתם לבניך" למדו חכמים (קידושין ל ע"א) שחייב כל אדם משיראל ללמוד את כל התורה כולה מקרא משנה וגמרא. ויסדו האחרונים (מרן האור שראל מסלנט פרק כז; שו"ע הרב תלמוד תורה): שבמצות תלמוד תורה שני חיובים נאמרו בה, "תלמוד תורה" ו"ידיעת התורה".

בחלק של "תלמוד תורה", מחייב אדם ללמוד תמיד תורה ביום ולילה, ונלמד מן הפסוק והגית בו יומם ולילה, ולפ"ז אם למד כל חייו פסוק אחד קיים מצות תלמוד תורה, וע"ז אמרו (אליהו זוטא פרשה ב): **אפילו אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה, אלא יושב וקורא כל היום, (בראשית ל"ו כ"ב) "אחות לוטן תמנע "שכר תורה בידו.**

והטעם בזה ביארו שלימוד תורה יש בו ענין ותכלית בפני עצמו אף שאינו מביא לידי מעשה וראה להלן עומק ההסבר בזה.

החלק השני הוא נקרא "ידיעת התורה", נלמד מן הפסוק "ושננתם לבניך" ואמרו (קידושין ל) **"שיהיו דברי תורה מחודדים בפין" שאם ישאלך אל תגמגם.** ושם אמרו מאי דכתיב: ושננתם לבניך אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם, לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד.

בחלק של לימוד התורה נתבאר, שיש ערך ותכלית לתורה אף בלי ידיעת התורה, דבר זה מתבאר מדברי הגמ' (מנחות צט ב) **שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל:** כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: לא ימוש ספר התורה הזה מפין והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית.

ומבואר, שאף שידע כל התורה כולה ונתקיים את החלק של ידיעת התורה, מ"מ יש תכלית בלהגות בתורה אף שלא מביא לידי מעשה ומשום כן הוא מחויב ללמוד תמיד תורה אף שיודע את כולה.

בחלק השני של ידיעת התורה כתב באור ישראל הנ"ל, ששני חלקים יש בו, האחד הוא חיוב לדעת כל התורה כולה על כל חלקיה ללמוד ולהיות בקי בה והוא הנקרא בכל מקום "סיני". והחלק השני החלק של החריפות והפלפול והיא היכולת להתחכם בתורה לחדד השכל לשננו שיוכל לישא וליתן במלחמתה של תורה, והוא הנקרא בכל מקום "עוקר הרים". וכן הוא מורה לשון רש"י בקידושין שם שכתב, ושננתם לבניך שיהיו דברי תורה מחודדים בפין. וכתב רש"י שם, יהו מחודדין בפין - חזור עליהם "ובדוק בעומקם".

על חלק זה של "ידיעת התורה" כתב בשו"ע הרב שם (יו"ד תלמוד תורה פ"א ה): **וז"ל:** ואל יאמר האדם איך אפשר ללמוד כל התורה שבעל פה כולה הרי התורה אין לה קץ ותכלית כמ"ש לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד ונאמר ארוכה מארץ מדה וגו' כי באמת ההלכות הנגלות לנו ולבנינו יש להן קץ ותכלית ומספר וכן המדרשים שנתגלו לנו.

רק שהתורה מצד עצמה אין קץ ותכלית אפילו לפשטי דרשותיה הצפונים בה ורבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות ולא הגיע לתכלית דרשותיה עדיין וכן אין קץ ותכלית לעומק טעמי ההלכות והפלפול בטעמיהן ובדרשותיהן במדות שהתורה נדרשת ועל ידי זה יתחדשו ג"כ חידושי הלכות לאין קץ ותכלית למי שזוכה לזה אחר שגמר תחלה כל התורה שבעל פה המסורה לנו ונגלות לעין כל כמו שאמרו חכמים ליגמר אינש והדר ליסבר שהוא עיון בעומק הטעמים וכמו שיתבאר:

ומבואר בדבריו, שעצם הגמרות והמדרשים עצמם יש להם קץ וסוף. אלא שהבנת הדברים בהם לזה אין לזה סוף. ולאחר שלמד אדם את כל חלקי התורה, צריך הוא להתעמק בכל חלקי התורה הקיימים.

והנ"מ בין שני הגדרים הללו "לימוד התורה" ו"ידיעת התורה", שלצורך הידיעה בחכמת התורה מותר לו לאדם ללכת לבטל וללכת מעיר לעיר כדי להחכים ביותר. וכן אם נצרך הוא למנוחה כדי שיהא מוחו צלול מותר לו, כי הוא הכשר כלים ללמוד בהעמקה. אמנם מצד הדין של "לימוד התורה" אין היתר לכל זה.

"ביטול תורה באיכות"

בגמרא במגילה אמרו (מגילה יג): "מבטלין ת"ת למקרא המגילה". וידועה קושית העולם, שמקרא מגילה אף הוא ת"ת וא"כ מדוע כשמפסיק מלימודו למגילה, בשם ביטול תורה יקרא.

וע"ז יסדו, שאחד שיש לו את היכולת ללמוד בעיון ובהעמקה ולומד פחות בעיון נקרא ביטול תורה לפי שהוא "ביטול תורה באיכות" (ראה משנת ר' אהרן ח"א עמוד נו בשם הסבא מסלבודקה), ומשום כן כל שמפסיק מלימודו לצורך מקרא מגילה נקרא בשם "מבטלין" שהרי לומד שלא בעיון ובהעמקה.

ובשו"ת בית אפרים שם הביע הביא דברי המדרש המפורסמים הובאו בנפש החיים שער ד פרק ב שהרי ארז"ל במדרש שבקש דוד המע"ה מלפניו יתברך שהעוסק בתהלים יחשב אצלו יתברך כאלו היה עוסק בנגעים ואהלות.

והוכיח א"כ, שהעסק בהלכות הש"ס בעיון ויגיעה הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו יתברך מאמירת תהלים, לפי שבאמירת תהלים אינו יגע. הרי אף שאומר תהלים אף שנחשב כתורה, מ"מ לא נחשב כמו לימוד בעיון לפי שלימוד בעיון הוא הראוי.

אמנם שם כתב יותר לחדש, ואפשר דמי שיש לו לב לעסוק במשנה ותלמוד ועוסק במקרא ומבטל ממשנה ותלמוד אינו מקבל שכר כלל ויצא שכרו בהפסידו.

ומתבאר בדבריו שיש לחלק שכל שיכול האדם ללמוד בעיון ואינו עושה כן הואיל ונחשב כבטול תורה שוב לא יקבל שכר כלל, כל שיכול ללמוד בעיון ולא למד.

ומעתה נמצאנו למדים שלושה גדרים בלימוד תורה א. "לימוד תורה" ב. "ידיעת התורה". ג. "לימוד תורה באיכות בהבנה בהעמקה.

וקושיה גדולה מאד היא מאד, שכל שלושה גדרים אלו סותרים זה לזה. מחד אם חיוב תלמוד תורה הוא תכלית מצד עצמו, א"כ אין זה משנה מה שלומד מ"מ מקייים מצות ת"ת.

מאיך אם יש עליו חיוב של "ידיעת התורה על כל חלקיה, א"כ אינו יכול ללמוד מה שרוצה שהרי צריך הוא ללמוד את כל התורה, וא"כ צריך ביאור איך הלומד "אחות לוטן תמנע" קיים מצות תלמוד תורה. ונמצא שהחיוב השני סותר לחיוב הראשון. ומצד שלישי עם חובה על אדם ללמוד בעיון ובהעמקה א"כ הוא על חשבון ידיעת התורה ומפסיד הוא את חלק ידיעת התורה בכללות וצריך להבין סדר הדברים בכל זה.

אמנם נראה דסדר הדברים בלימוד תורה כך הוא.

ראש לכל הדברים שדבר פשוט הוא שחיוב ידיעת התורה על שני חלקיו המבוארים לעיל הוא קודם לחיוב "לימוד התורה", ולכך חובה על אדם ללמוד באופן שידע את כל התורה כולה וכפי שנלמד מן הדרשה שלעיל.

אלא שמ"מ שאף אם למד "אחות לוטן תמנע", אמנם קיים מצות ת"ת שסו"ס למד תורה, אמנם באותו נשימה גם ביטל חובתו לדעת את התורה. וראיה ברורה לזה מדברי בן דמא דלעיל ששאל "כגון אני שלמדתי כל התורה כולה", מהו ללמוד חכמת יונית.

והיינו שכל שאלתו היתה רק אחר שלמד כל התורה כולה וקיים את ידיעת התורה, שוב שאל, האם מותר לו לעסוק בדברים אחרים.

והיינו, שקודם שלמד כל התורה כולה ודאי שאין מקום לשאלה כלל וא"כ ברור שחובה להעדיף לימוד של ידיעת התורה על פני לימוד של דבר אחד כל הזמן.

אמנם בחלק השלישי הוא ללמוד בעיון ובהעמקה כשיכול, האם הוא קודם לידיעת התורה, יש לומר שבגמרא (ברכות סג ע"ב): לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה. הס ואחר כך כתת - וכתב רש"י שם שתוק, כמו ויהס כלב (במדבר י"ג), שתוק והאזן לשמועתך עד שתהא שגורה בפין ואף על פי שאינה מיושבת לך, ואחר כך כתתנה והקשה עליה מה שיש לך להקשות, ותרץ תרוצין עד שתתישב לך. "

הרי שמבואר שחובה ללמוד הסוגיה כולה אף שאינה מתישבת ורק אחר כן יקשה קושיות. וא"כ יש לומר שאף שיש חיוב ללמוד תורה באיכות בהעמקה, מ"מ בסדר הדברים וחובת קדימותם חובת ידיעת התורה קודמת ללימוד בעיון. ורק אחר שלמד ויודע הדברים יש לו להעמיק.

עד כמה חייב אדם להעמיק בלימוד התורה

ובחלק זה להיות חכם בתורה שהוא להעמיק בחשבון הסוגיות, כתב (בחידושי הגרב"ד קידושין סי' כז ד) חלק זה אינו שווה בכל, והוא חלוק כל אחד מחבירו, שאחד שהוא מוכשר ביותר שיש לו מוח כזה שיכל ללמוד בשעה אחת מסכת שלימה ולהקיף בשעה אחת כל התורה כולה הוא מחויב ללמוד מסכת שלמה, ואם מוחו אינו סובל אלא חצי עמוד זהו

החיוב המוטל עליו, ונמצא שאף שכל אחד ואחד צריך להעמיק בתורה, מכל מקום כל אחד כפי ערכו והבנתו.

ויש להוסיף עוד גדר בהבדל בין עצם "תלמוד תורה", לבין ידיעת התורה, והוא בין תורה שבכתב ובין תורה שבעל פה, שכל מה שאמרו שאם אומר כל הזמן אחות לוטן תמנע זה לא נאמר אלא בתורה שבכתב, שתורה שבכתב היא עצמה חפצא של תורה, וממילא לכך אם אמר אחות לוטן תמנע קיים מצות תלמוד תורה, אכן, בתורה שבעל פה, שהיא המבארת תורה שבכתב אם אינן מבין מה שלומד שוב לא יקרא כלימוד תורה.

והדברים מפורשים בשו"ע הרב שם תלמוד תורה פרק ב סעיף יב - יג שכתב וז"ל

יב. אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים וכן כשעולה לספר תורה:

יג. במה דברים אמורים בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל.

ומעתה אף שילמד אדם כל היום דבר אחד מקיים מצות תלמוד תורה זה אינו דווקא שלומד תורה שבכתב שהיא גופה תורה היא, אכן בתורה שבעל פה אם אינו מבין שוב אין נקרא בשם תורה.

ואחר המתבאר שחובת האדם להגות בתורה לעומקה יקשה שבגמרא (שבת יא ע"א א) **דתניא: חברים שהיו עוסקין בתורה - מפסיקין לקריאת שמע, ואין מפסיקין לתפלה.**

מעתה יש להקשות, שבחלק הראשון של לימוד התורה שכל לימוד תורה מצד עצמו יש בו ערך, מובן מדוע מפסיקים, שמ"מ גם שקורא ק"ש מקיים בכך מצות תלמוד תורה. אמנם לחלק שלימוד באיכות מדוע צריך הוא להפסיק לקריאת שמע, שהרי בכך שמפסיק את לימודו, ונמצא שנתבטל מלמודו ומדוע מוטל עליו להפסיק לקריאת שמע.

וע"ז ביארו, שחלוק מצות ת"ת משאר מצוות שעושה. שכלל הוא בידינו שאדם העסוק במצוה אחת ומחמתה אינו יכול לקיים מצוה אחרת, אף בשעה שהוא מקיים מצוה אחת הרי הוא מחויב במצוה אחרת, אלא שהואיל והוא עסוק במצוה אחת הרי הוא אנוס על המצוה השניה.

אמנם חלוקה מצות ת"ת אינו כן, שכל מה שמחויב ללמוד תורה הוא רק במקום שיכול ללמוד וכל שאינו יכול ללמוד שוב אינו מחויב כלל ללמוד, מעתה כיון שמחויב הוא לקרות ק"ש שוב אינו חייב בת"ת.

אמנם קשה לי על יסוד זה, שהנה אמרו בגמרא (ב"ב קכא ע"ב): **כיון שהגיע חמשה עשר באב תשש כחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה.** וברבינו גרשום שכתב שלפי שהיו מתבטלים מתורה. ועכשיו שנגמרה הבטלה שוב היו יכלו לעסוק בתורה. וא"כ מבואר שאף שהיו מצוה וחויב לכרות עצים למערכה, מ"מ נחשב כל שעוסקים בכך שנתבטלה

תורה אף שהם היו מצווים. ואם כיסוד המתבאר לכאורה כל שאין יכולים שוב אין כאן ביטול תורה.

ושמא כונת דברי רבינו גרשום לא שבטלו תורה, אלא שנתבטלה תורה.

ומ"מ עולה שחייב ת"ת הוא כל שיכול ללמוד חייב הוא ללמוד. אמנם יש לדון באופן שרוצה להתענג בדברים שמענגים אותו באופן המותר, האם נקרא ביטול תורה. והרמב"ם (תלמוד תורה פ"א ה"י) כתב: **עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיורך, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח.** ומבואר שחייב ת"ת הוא תמידי ללא הפסקה עד יום המיתה.

ויקשה על הרמב"ם זה ממה שכתב (מלכים פ"ג ה"ה): **המלך אסור לשתות דרך שכרות, שנאמר אל למלכים שתו יין, אלא יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה, שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו.** והקשו מה חיוב יתר יש כאן על מלך יותר משאר ישראל שחייבים לעסוק בתורה, שהרי אף כל אחד מישראל מצווה ללמוד בכל עת.

וביאר האבן האזל (הלכות מלכים שם) שאדם מישראל אף שחייב ללמוד תורה בכל רגע פנוי, מ"מ מותר לו להתענג אף שעל ידי כך יתבטל מלימודו, שלאדם רגיל האיסור להבטל מתורה הוא דווקא כשהוא ללא סיבה אמנם כל שרוצה להתענג מותר לו. אמנם המלך יש לו חיוב יתירא לעסוק בתורה והוא מטעם שכתב בלכה אחר כן רמב"ם (מלכים פ"ג ה"ו): **על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר ולא יסור לבבו, שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר כל ימי חייו.**

ומעתה ביאר שלכל אחד מישראל כל האיסור להבטל מתורה, הוא רק שעושה דבר שלא לצורך כלל, ולכך אם רוצה לשתות יין ומהנה אותו מותר לו, אף שבזמן זה יתבטל מלימודו, שלא נחשב כביטול אלא דבר הנעשה שלא לצורך. אכן מלך ישראל הואיל והוא "לב כל קהל ישראל" שוב מצווה הוא להיות דבק בתורה יותר משאר העם, משום כן אסור לו לשתות דרך שכרות, הואיל ובכך יתבטל מתורתו.

והמורם מכל זה, שהאיש הישראלי מחויב ללמוד תורה בכל עת פנוי בידו, ובתורה שבכתב גם אינו מבין תורה בידו, ובתורה שבעל פה חייב ללמוד לדעת אותה לעומקה. כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

אלו דברי חז"ל אומרים כלל ישראל בכל יום והם מדריכים אותנו איך להמשיך חג
השבועות על כל השנה?

מתקרבים ליום המקווה יום מתן תורתנו! יום אחר יום ברכנו ברכה בשם ומלכות לספור
היום לעורר התשוקה לקראת "יום הששי" עם הה"א הידיעה כפרש"י עה"ת עה"פ
שאומרים בליל ש"ק. היום שכל השנה תלויה בה, כמה ס"ד נזכה בתורה ומצוות ועבודת
השם כמבואר בשל"ה ובספה"ק! בו ביום זכינו לחירות מהמלאך המוות והיצר הרע, והלואי
שנזכה לזה עוד מדי שנה בשנה, ובמקרה שלא נזכה לזה בפועל, הרי חייבים כבר מראש
להתייחס לזה ולדעת האיך נוכל להמשיך אחרי היו"ט עם גודל ההתעוררות של מעמד הר
סיני עם כל הקולות וברקים שמשפיע רבות בעומק נשמתנו. ומי יתן שבכל יום מיד
אחרי ברכת התורה נהיה לנו כבר מראשית היום איזה "תזכורת יומי" שנוכל להתעורר
ממנה ולהתחזק בלימוד התורה של אותו יום.

והנה כנראה, המשנה שכלל ישראל לומדים מדי יום ביומו מונח בה הדרכה נפלאה בנוגע
להעבודה היומית, ובאופן שיכולים לקיים המצוות עשה של "זכירת מעמד הר סיני" באופן
שנהיה לנו רמז ל"הוא יומא" של שבועות זמן מתן תורתנו. לומדים (משנה \ ברייתא)
"אלו דברים שאין להם שיעור. ואלו הן, הפאה, והבכורים, והראיון, וגמילות חסדים,
ותלמוד תורה". כאשר מתבוננים בזה נראה האיך שכל המשנה שייך לחג השבועות. זאת
ועוד, מה שבכל אחד יש לנו הלימוד של "אין להם שיעור".

הפאה

הנה אחד משמות החג הוא "זמן הקציר, הזמן שמקיימים אז מצות פאה. הנה כתב החינוך
(מצוה רט"ז) אודות מצות פאה "משרשי המצוה. כי השם יתברך רצה להיות עמו אשר
בחר, מעטרים בכל מדה טובה ויקרה ושיהיה להם נפש ברכה ורוח נדיבה. וכבר כתבתי
(מצוה טז) כי מתוך הפעלות, תתפעל הנפש ותהיה טובה ותחול ברכת השם בה. ואין ספק
כי בהותיר האדם חלק אחד מפרותיו בשדהו ויפקירם שיהנו בו הצריכים, תראה בנפשו
שבע רצון ורוח נכון ומבורך, וכי השם יתברך השבעו בטובו וגם נפשו בטוב תלין, והמאסף
הכל אל הבית ולא ישאיר אחריו ברכה שיהנו בו האביונים אשר ראו השדה בקמותיה
ויתאו תאוה אליה למלא נפשם בה כי ירעבו, יורה בנפשו בלי ספק רע לב ונפש רעה וגם
רעה תבואהו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (סוטה ח, ב) במדה שאדם מודד, בה מודדין לו.
וזה הענין יספיק לנו על צד הפשט גם בלקט ושכחה ופרט הכרם ועוללות", עכ"ד.

חז"ל אומרים לנו "דרך ארץ קדמה לתורה" ולכן מכיון שמבואר במסכת אבות כי משרשי
המידות טובות הוא ענין "לב טוב" הרי בזה שמניחים פאה בקצה השדה יפעול אצלו "לב
טוב" להיות דואג "שיהנו בו הצריכים", הרי זאת הענין הראשון שמחדירים בנו מיד כאשר
רוצים להתחיל ללמוד התורה"ק. מידות טובות!

חז"ל מלמדים אותנו ש"הפאה" אין לה שיעור, ועל דרך הפשט יוצא שמן התורה אין לה שיעור מלמטה אבל יש לה שיעור מדרבנן להניח אחד מששים. ואין לה שיעור למעלה שיכול לעשות כל שדהו פאה. אבל הלימוד לכאן הוא בזה משני הצדדים, שצריך לדעת שאפי' מעט "לב טוב" חשוב, אבל יכולים להתעלות בזה עד אין שיעור, לחשוב על הזולת בלב טוב.

והביכורים

אחד משמות החג הוא "חג הביכורים" מכיון שמאז יכולים להביא ביכורים. מצות ביכורים מלמד אותנו גודל ענין ה"ראשית", שמביאים הפרי הראשון שמתבשל באילן ומקדישים אותה לשמו יתברך מתוך הכרת הטוב והודאה - וגם מתוך שמחה עצומה כמבאור במשניות ביכורים בארוכה. והנה, כאשר מתחילים ללמוד תורה הקדושה, ויודעים שאולי אתמול ושלשום לא זכינו למלאות היום כדבעי בתורה ומצוות ועבודת השם, עלינו לדעת שעומדים עתה בתחילת היום, ויש לנו הזדמנות חדשה להקדישה להשי"ת, מתוך הודאה ושמחה על הזכות ללמוד תורתו הקדושה.

והנה יש להבין איזה שייכות יש בין שבועות לביכורים. ויש להציע בס"ד בהקדם יסוד גדול ועמוק שלימד אותנו הגה"צ ר' שמשון פינקוס זצ"ל בספרו הנפלא שבת מלכתא (ח"ג פ"ה עמודים ק"ב-ק"ג) וז"ל והנה בית המקדש שדרכו בא שפע החיים והברכה לעולם העבודה בו היתה בשתי בחינות, עבודת הכהנים ועבודת הלויים. והם כנגד שני יסודות עולם חסד וגבורה. הכהנים הם מידת החסד וכדכתיב "תומיך ואוריך לאיש חסידך", והלויים הם מידת הגבורה.

והמובן, כל שפע היוצא מאת הקב"ה נקרא חסד. ואמנם כלל גדול הוא בלי יוצא מן הכלל שכל מה שיוצא מאת הקב"ה חייב לחזור אליו יתברך שאם ישאר מרוחק ממנו יתברך אין לך חורבן גדול מזה. שהריחוק הוא יסוד לכל רע כדכתיב (תהלים ע"ג) "ואני קרבת אלקים לי טוב", וע"כ צריך שיחזור אליו, וזו נקראת מידת הגבורה ששום דבר אינו מתנתק משליטתו יתברך.

חזרה זו היא בכמה אופנים. אבל בעיקרה היא אחת משתים, או ע"י הודאה או ע"י יסורים ח"ו. ע"י הודאה היינו כמו כל פקדון בעלמא, מי שמודה על חפץ פקדון שהוא של חבירו הוי זה ברשות הבעלים, והוא הדין כלפי מעלה ע"י שירות ותשבחות להקב"ה להודות שהכל ממנו יתברך הוי זו חזרה אליו יתברך. וממילא גם כשהדבר מונח ברשותינו הוא ברשותו של הקב"ה ע"י ההודאה. ואם ח"ו לא מודים לו יתברך על כך צריך שהמתנה עצמה תחזור אליו שזה ענין היסורים בעולם כגון פרנסה או בריאות שאם לא מחזירים אליו יתברך ע"י שירות והודאות חוזרת הפרנסה ובאה עניות חוזרת הבריאות ובאים יסורים ח"ו.

ולזה בבית המקדש שהיה מקום המשכת הברכה, מוכרח היה שיהיו הכהנים והלויים עובדים ביחד. הכהנים המשיכו את החסד מלמעלה ע"י הקרבנות, והלויים החזירו את

שפע הברכה בחזרה לרשות שמים ע"י השירה וע"כ הברכה יכולה להישאר אצל ישראל, עכ"ד המאירים והנפלאים. ואולי מכיון שהיו"ט של שבועות הוא כנגד יצחק אבינו, מדת היראה, "עבודת הלויים", הרי לכן הזמן גרמא ל"ביכורים". והנוגע ללימוד התורה, ענין התשובה לפני הלימוד. להיות מתבונן מתוך רגשי הכרת הטוב איך שחייבים לו יתברך, וכל הכשרונות והיכולות הם כולם ממנו יתברך, ולהתוודות ולהתחרט על העבר, ולהתחיל בראשית חדשה מעתה מתוך שמחה של מצוה.

והראיון

"ראיון" יראה כל זכורך שהתקיים בבית המקדש, כדרך שבא לראות כך בא ליראות, הרי אודות מעמד הר סיני נאמר הפסוק "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו" וכפרש"י עה"פ בפרשת ואתחנן. מצות ראייה בעזרה. יראת השם היא אוצרו. בכדי לזכות לתורה יש תנאי שיהיה יראתו קודמת לחכמתו. בטור (הלכ' ר"ח) מצינו היאך שחג השבועות הוא כנגד יצחק אבינו שמדתו יראה. וגם בזה נאמר "אין להן שיעור", כי כל משהו של יראת שמים חביבה היא עד למאד.

ובמיוחד בנוגע ללימוד התורה"ק, אשר כמו שמורגלים לחשוב אודות התפלה "דעת לפני מי אתה עומד" כמו כן בנוגע ללימוד התורה מצינו לשון התנא באבות (פ"ב מי"ד) "ודע לפני מי אתה עמל". וע' בתניא (פרק ד' ופרק ה') אודות גודל הדביקות שיש בשעת לימוד התורה וכביכול כמחבק המלך, ע"ש דברים נפלאים.

וגמילות חסדים

הנה במדרש זוטא (קהלת - פרשה ז') "אמר ר' לוי, תורה תחלתה וסופה גמילות חסדים", וע"ע במדרש רבה (קהלת - פרשה ז פסקה ו') שמאריך בזה. וגם בזה יש להדגיש עד כמה אין לה שיעור למטה ולמעלה. (על דרך הפשט בגמ"ח בממונו יש שיעור של "חומש", חוץ מגבירים אדירים, או מי שרוצה ליתן צדקה עבור כפרה לעוונתיו, ע' בתניא, ואכמ"ל). וזהו אחד מהטעמים שקוראים רות בשבועות.

ויש לציין לזה דברי הרמב"ם בהלכות דיעות (פ"ו ה"ג) שאפי' "לספר בשבחו" של חברו (גם לחבירו עצמו!) נכלל בהמצוה של "ואהבת לרעך כמוך". וע' בפלא יועץ (ערך חסד) שנותן משלים מהחיי יום שיש לנו הזדמנויות לעשיית חסד ואלו דבריו "וכללות החסד הוא שיעשה חסד בגופו ובממונו ובדבריו, וכל איש אשר בכחו לעשות יעשה, אין חילוק בין רב למועט מצוה דאורייתא קעביד, כגון לפתוח הדלת לדופק על הדלת וכגון להחליף מעות בפרוטות וכגון להושיט דבר לחבירו וכדומה כמה דברים יש שהם קלים לעשות חסד עד שכמעט זה נהנה וזה אינו חסר ובני אדם מזולזלים בהם ולא ידעו מה שהוא חסד ומה רב טובו, והתימה על בני אדם שנותנים כמה מעות על מצות פתיחת ההיכל או על הולכת ס"ת וכדומה או להיות סנדק וכדומה שאינן לא מדאורייתא ולא מדברי סופרים רק חיבוב מצוה ומנהגן של ישראל, ועל מצות דאורייתא שיוכלו לעשות בנקל ובלא כסף ובלא מחיר כגון מצות ג"ח.."

ותלמוד תורה כנגד כולם

שבועות "זמן מתן תורתנו" לאחר כל אלו ההקדמות יכולים לגשת ללמוד. ובוה נאמר גם כן ה"אין להן שיעור" למטה ולמעלה. על דרך הפשט "אין להן שיעור" היינו למעלה, כמש"כ בפסוק "והגית בו יומם ולילה", אולם ידועים דברי הגר"א בשנות אליהו שמפרש "אין להן שיעור" למטה, כי כל מילה בפני עצמו הוא מצוה בפני עצמו, ומובא בחפץ חיים בפתיחה עשין כ"ב).

והנה דבר זה מעורר אותנו מאד בהתחלת היום של לימוד התורה, כי מצד אחד מוטל עלינו ללמוד יומם ולילה, אבל צריכים גם לזכור, איך שכל מילה ומילה בפני עצמו ש"חוטפים" בזמנים הפנויים ובלכתך בדרך וכדומה, ג"כ מצוה יקרה היא עד למאד!

דברי סיום

ובהא נחתינן וסלקינן כי כאשר מתבוננים בהתחלת הלמידה התורה של היום במילים אלו "אלו דברים שאין להן שיעור, הפאה והביכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה כנגד כולם" הלכתא גבירתא בנוגע להכנה ואופן לימוד התורה"ק יכולים בס"ד להמשיך גדול התעוררות היום לאורך ימים, אכ"ר.

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"סקונטרס השביעית

*שבועות - יום הדין *תחילת דינו על התורה *מצות זכירת הר סיני *קבלת התורה כל שנה מחדש * לימוד ליל שבועות *מתיקות התורה *ברכת התורה בחג השבועות *פנינים

שבועות - יום הדין

מגילה דף ל"א ע"ב, תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם 'עצרת' ושבמשנה תורה קודם 'ראש השנה', מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין עצרת נמי ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן. נותקנה זו שיש לקרות פרשת הקללות קודם ר"ה ועצרת אינו בתקנת הקריאה הקבועה שיש בכל שבת, אלא היא תקנת קריאה מיוחדת אף באופן שהקריאה בפרשת השבוע הוא בענין אחר, וכמו שכתבו האחרונים שאף לבני מערבא שהיו גומרים את התורה אחת לשלש שנים כדאיתא במגילה דף כ"ט ע"ב, מ"מ מקיימים את תקנת עזרא על ידי זה שמוצאים ס"ת מיוחד לפרשת בחוקתי וכי תבוא].

ומבואר דחג השבועות יש לו גדר של תחילת שנה המחייב דין ומשפט כמו בראש השנה, עד כדי שתקנו לקרות 'פרשת בחוקתי' קודם שבועות כדי שתכלה השנה וקללותיה. ופשוט שאין זה כפשוטו משום הדין שיש על הפירות בעצרת, שהרי גם בסוכות ופסח יש דין, כדתנן בר"ה (דף ט"ז ע"א) בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, ולא מצינו בפסח ובסוכות שעשו אותו כיום הדין ממש בא' בתשרי, וכן דמשום זה לחוד שהעולם נידון על פירות האילן אין סיבה שיחשב יום זה לתחילת השנה.

ומקובל לומר דלעצרת יש בחינת ראש השנה ממש, אלא שבראש השנה הוא דין על הגופים, ובשבועות הוא דין על הנשמות, ומקור הדברים הוא בשל"ה (מסכת שבועות עמוד התורה) בשם ספר 'תולעת יעקב' דשבועות הוא יומא דדינא על התורה שניתנה בו שבטלו ממנה, וביאר בזה הא דאיתא בר"ה (שם) דבעצרת נידונים על פירות האילן, דהפירות הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה.

ואצטט מספר 'תולעת יעקב' וז"ל: דע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשגיח ולדרוש מעשה בני אדם כי הוא יום הבריאה הראשונה וחדוש העולם, וכמו שתקנו לומר זה היום תחילת מעשיך כדברי רבי אליעזר שאמר בתשרי נברא העולם (ר"ה דף כז ע"א), כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם להשגיח ולדרוש על מעשי העולם ולדונו על פירות האילן, כדאיתא בפרק קמא דר"ה (טז, א) בארבעה פרקים העולם נידון וכו' בעצרת על פירות האילן. וכבר ביארנו כי הפירות הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נדון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה, והוא אמרם על פירות האילן שלא השלימום בתורה ובמצות כראוי, עכ"ל.

והרה"ג יוסף וייס שליט"א הביא ראיה לזה, ממש"כ בשיר הכבוד 'זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב', המיוסד על דברי המדרש שבשעת מעמד הר סיני ראו את הקב"ה כזקן מלא רחמים, ועל הים (בקריעת ים סוף) כבחור ואיש מלחמה, וא"כ מבואר ששבועות מכונה כיום דין.

אולם בספר הליקוטים להאר"י ז"ל (פרשת בא) כתוב דבר זה בשינוי קצת, דבעצרת יש יום דין נפרד לתלמידי חכמים, והוא יומא דעצרתא שבו נידונים על פירות האילן, ע"כ. ומבואר שיש לתלמידי חכמים יום דין נפרד משאר העם, וזהו נכלל במה שאמרו בעצרת נידונים על פירות האילן, כי כח החידושי תורה מסור לתלמידי חכמים^{נא}, והם בדרך לימודם בוראים מכוח חידושיהם ובירורי סוגיותיהם את 'השמים החדשים והארץ החדשה', וכיון שנתנת התורה לישראל נקראת ע"ש הנטיעה וכמו שאמרו וחיי עולם נטע בתוכינו, ממילא על הזכיה להשתייך לדרגה זו יש דין בעצרת. ומרן רה"י הגרב"ד פוברסקי שליט"א ביאר זאת עפ"י המבואר במתני' 'בעצרת נידונים על פירות האילן', לפיכך רק תלמיד חכם הדבוק בתורה שהוא עץ החיים והוא אילן העושה פירות ואינו אילן סרק, שייך בו ענינו של חג השבועות להיות נידון ולזכות בדינו, אבל מי שאינו דבוק בתורה אינו אילן כלל ואינו שייך לכל תורת חג השבועות ודינו.

ודבר זה רמוז במה שאמרו עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קוראים בקללות של בחוקתי קודם עצרת ובקללות של כי תבוא קודם ראש השנה וכו', וכמו שביאר רבינו שר התורה מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספרו 'טעמא דקרא', דהנה המתבונן בפרשיות הנ"ל יראה הבדל ביניהם, דבפרשת בחוקתי בתחילה קודם הקללות יש קצת הבטחות גשמיות אבל העיקר הם הבטחות רוחניות כדכתיב ונתתי משכני בתוכם והתלכתי בתוכם, ואילו בפרשת כי תבא בתחילה קודם הקללות לא נזכר הבטחות רוחניות, אלא בעיקר שפע גשמי עצום כדכתיב יפתח ה' את אוצרו מן השמים והלוית גוים רבים ואתה לא תלווה, וביאר הגר"ח ד'בחוקתי' קאי על תלמידי חכמים והם אינם צריכים שפע גשמי אלא שפע רוחני, אבל ב'כי תבוא' מדובר בשאר העם.

ולפי מש"כ האר"י שיש ב' מערכות של דין, אחד לתלמידי חכמים ואחד להמון העם, א"ש שלכן קודם יום דעצרתא צריך לקרוא בקללות של בחוקתי המדברים על עמלי התורה השייכים לבחינת הדין דעצרת, וקודם ראש השנה קוראים בקללות דכי תבוא העוסקים בהמון העם השייכים לבחינת הדין דראש השנה. [ואפשר דתלמידי חכמים היינו מי שתורתם אמנותם, שהם דבוקים בהקב"ה, והרי הם נתונים תחת השגחה שמימית, ולפיכך

^{נא} [נהנה בברכת אהבה רבה, תיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה במטבע הברכה 'ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל וכו' לשמור ולעשות ולקיים', ובפשוטו לשמור - היינו מלא תעשה, ולעשות - מצות שהם בקום ועשה, אבל מהו הכפל לשון של לעשות ולקיים, דלתרויהו יש משמעות אחת. ובשו"ת משיב דבר לנצי"ב (ח"ב סי' ק"ד) ביאר ד'לשמור' היינו לקיים המצות השנויים כבר, וע"ד אומרם (קידושין דף ל"ז ע"ב) אשר תשמרון זו משנה, ולעשות' היינו לחדש חידושי תורה, וכלשון הגמ' (שבת דף י' ע"א) תורתו מתי נעשית, עכ"ד. ולפ"ז אפשר דלשמור היינו מלא תעשה ולקיים היינו מצות עשה, ולעשות היינו לחדש חידושי תורה. אך אינו ברור מדוע דבר זה נכנס בין הלשמור והלקיים].

לגביהם אין שייך דין בר"ה, לפי שהם מקבלים לא מחמת זכותם כ"א מחמת שהם משרתים בהיכל המלך, רק בשבועות הם נידונים אם הם משתייכים לדרגה זו].

ולפ"ז יובן מה שאמרו במסכת פסחים דף סח ע"ב, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ולכאורה מה כוונת רב יוסף במה שאמר עבדי לי, דלכאורה למה ביקש שיעשו את הסעודה רק לו, הלא איתא בשלהי שבת (דף קי"ח ע"ב) אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, כלומר שבשביל אחד שסיים מסכת עבדינן סעודה לכל החכמים, וא"כ על אחת כמה וכמה שבשבועות ראוי לעשות סעודה לכל בני ביתו של רב יוסף בגללו. ולהנ"ל אתי שפיר, דעיקר שמחתו היה שהיותו נמנה על התלמידי חכמים, ועל כן אמר עבידו לי עגלא תלתא, 'לי' דייקא, כיון ששמחה ביום זה תיתכן רק למי שנכלל בפרשה של בחוקתי, וכנ"ל.

ויש להוסיף לזה קצת נופח במש"כ האור החיים הק' (יתרו, ד"ה אם שמוע תשמעו), דבני ישראל כשהקדימו נעשה ונשמע, לצדיקים זה היה למעליותא, דהיינו שהם התכוונו כפשוטו שנעשה עוד קודם שנשמע, אבל לשאר העם זה היה לגריעותא, דהיינו שעל התורה שבכתב אמרו נעשה (כדכתיב כל אשר דיבר ה' - דהיינו תורה שבכתב), אבל תורה שבעל פה אמרו נשמע דהיינו שתלו הדבר עד שישמעו ואז יבחנו אם לקבלו, ולזה היה צריך כפיית הר כגיגית. נמצא דצדיקים הגיעו ביום הזה לדרגת מלאכי השרת, וכמו שאמר הקב"ה מי גילה רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, והם ביטלו עצמם לקונם לגמרי בלא רצון עצמי כלל, אלא כל מה שיאמר נעשה, ותו נכנסו להנהגת בוראם ונעשו כביכול לחטיבה אחת, וזוהי תורה שבע"פ שהתורה נעשית שלהם ובכוחם להוסיף מה שנראה להם, אבל רשעים לא ביטלו עצמם לבוראם, וקיבלו רק מה שרצו, א"כ היה חסר בקבלה זו עד שהוצרכו לקבל שנית בימי מרדכי, ועליהם אמרו בתוספתא (ב"ק פ"ז מ"ג) ובמדרש רבה (במדבר סדר נשא פרשה ז') שקיבלו אחד בפה ואחד בלב, ועליהם נאמר וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכְזְבוּ לוֹ, וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עָמוּ וְלֹא נֶאֱמְנוּ בְּבִרְיֹתוֹ, ואעפ"כ והוא רחום יכפר עון וגו'.

ולגופם של דברים דשבועות הוא יום הדין על תורה, מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל היה רגיל לומר ששמע מדודו הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל בשם 'דרשת הר"ן' שחג השבועות הוא יום הדין על מידת הסייעתא דשמיא שיושפע על כל אחד ואחד בעסק התורה והשגתה. [והגרא"מ שך הוסיף, שהוא לא מצא זאת בדרשות הר"ן].

***

תחילת דינו על התורה, ותורה תבלין

נתבאר דשבועות חשיב ממש 'יום הדין', אלא שאין הדין על גשמיות כ"א על רוחניות, וכמו שכתוב בספרים דשבועות הוא יום הדין על התורה. ומצינו עוד שבבי"ד של מעלה עיקר הדין הוא על תורה, דאיתא בסנהדרין (דף ז' ע"א) אמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון.

וברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פי"ג ה"ה) איתא בזה"ל: תחילת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואח"כ על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ע"כ.

ומבואר בדבריו דבר פלא, שהסיבה שצריך ללמוד תורה אף שלא לשמה הוא משום שעל זה תחילת דינו, וזהו שכתב לפיכך. ותמוה דאף אם תחילת דינו על שאר דברים מ"מ איכא מצות עשה ד'ודברת במ' דמחויב להגות בתורה יומם ולילה, וא"כ מה"ט צריך ללמוד אף שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. [ואאמו"ר זצוק"ל אמר שהרמב"ם מבאר בזאת שהסיבה שרק בתורה יש חיוב ללמוד אף שלא לשמה דמתוך וכו' הוא מפני חומרו, כדחזינן לגבי דינו].

ובעיקר דברי רב המנונא הקשה תוס' (שם) דבפרק במה מדליקין אמרינן ששואלין לו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עיתים לתורה, א"כ מבואר שאין תחילת דינו על דברי תורה כ"א על אמונה, ותירץ דאף ששואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה מ"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה. והדברים סתומים, במה חלוק הדין מהעונש, ממנפ"ש אם הדבר החמור הוא אמונה ולכך על זה מתחילים לדון א"כ שיתחילו להעניש ע"ז נמי תחילה, ואם תורה הוא החמור כדחזי' שעל זה מענישים תחילה א"כ שיתחילו גם בדין על זה תחילה.

ובצעירותי שמעתי ממו"ר מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א ליישב כל זה, דהנה בב"ב ט"ז ע"א אמר רבא בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין, אמר לפניו בראת צדיקים (ע"י יצר הטוב) בראת רשעים (ע"י יצר הרע) מי מעכב על ידך (פי' והרי הם אנוסים, דמי יעכב את יצרו הרע), והדרו ליה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, [פרש"י הן תבשיל שהיא מבטלת את הרהורי עבירה הלכך לאו אונסין שהרי יכולין להציל עצמן]. והדברים תמוהים, שהרי גם לתורה איכא יצר הרע, וא"כ שוב הוא אנוס במה שאינו לומד תורה ומאי הדרו ליה. והנראה שהתבלין שנאמר כאן הוא תורה שלא לשמה, דליכא על זה יצר הרע, וכן כתב הנתיבות (בצוואתו, באות א', נדפס בסוף ספר מקור חיים) שאין יצר הרע שולט ללמוד שלא לשמה, ועי"ז הוא יגיע ללימוד תורה לשמה שהרי מתוך שלא לשמה בא לשמה, ושוב ינצל מעבירה, [והדברים מפורשים באור החיים פרשת בחוקתי (כו, יד) שאין מציל מיצר הרע רק תורה לשמה]. וביאור הדברים, דהנה בקידושין דף נ' ע"א דרשינן 'קריב אותו' מלמד שכופין אותו, יכול בעל ברחו ת"ל 'לרצונו', הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ואף דרצון עיקרו בלב ובמציאות הוא אינו רוצה, ביאר הרמב"ם (פ"ב מגירושין ה"כ) שבאמת כל אחד רוצה בליבו לעשות את רצונו לקיים מצות ולהתרחק מן העבירות אלא שיצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני אז הוא באמת רוצה, ע"ש. ומעתה יובן נמי לענין תורה, דכיון שבלא לשמה היצה"ר לא מפריע שוב הוא לומד תורה לשמה, ועי"ז הוא ניצל מן העבירות, ועב"ז בשו"ת בית הלוי ח"ג דרוש ט"ו. [אלא דיש לדון לפ"ז, אם התבלין הוא בזה שבלימוד תורה שלא לשמה היצה"ר אינו שולט, או שהוא בזה שלימוד תורה שלא לשמה מביא ללשמה].

שו"מ דבר זה בשם הגר"א, בספר פנינים משלחן הגר"א עה"ת (פרשת נח עמו' לה), שביאר דברי הגמ' בסוכה דף נב ע"ב תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בכך מנוול זה משכהו לבית

המדרש, דלכאו' מה שייך על יצה"ר לשון 'משכהו', הרי יצר הרע נמשך מאליו אחר האדם, וגם מה צריך האדם ליצר הרע בבית המדרש, והכי הוי ליה למימר, לך לבית המדרש. וביאר הגר"א שהכוונה שאם ראית שיצר הרע מתגבר עליך 'משכהו לבית המדרש', פירוש שתאמר לו בבית המדרש אמלא רצונך, במה שאלמד שלא לשמה רק להתגאות, ובזה תניח את דעתו ויתרצה, ואחר כך מתוך שלא לשמה בא לשמה ותפטר ממנו לגמרי. נא.ה. אולם לולי דברי הגר"א והאודה"ח היה נראה שהתבלין שעל ידו הוא ניצל מיצה"ר הוא עצם הלימוד תורה שלא לשמה, ללא קשר שלימוד זה מביא לידי לשמה, ולפיכך דבר זה נאמר רק בתורה ולא בשאר מצות. דהנה הנפש החיים (פ"ב מהפרקים שבסוף ח"ג) כתב שהמעלה והחשיבות של תורה יש ג"כ בתורה שלא לשמה, והוסיף, שלימוד תורה שלא לשמה יקר מאד בעיניו יתברך 'יותר' מכל המצוות לשמה בקדושת וטהרת המחשבה כראוי, ע"ש].

ומעתה מיושב הכל, שבאמת תחילת דינו על נשאת ונתת באמונה, אלא שעל זה יש לו תשובה שלא נשא ונתן באמונה משום שהיה אנוס, ואז שוב שואלים אותו אמאי לא עסקת בתורה, ועל זה אין תשובה שהיה אנוס, ומחמת זה יתבעו אותו שוב על אמונה כיון שהתורה היא תבלין. ולכך העונש מתחיל משום שלא עסק בתורה, אך הדין מתחיל על אמונה, וזה מש"כ הרמב"ם שממה שתחילת עונשו על תורה ולא על אמונה הוא משום שעל אמונה יש לו טענת אונס משא"כ על תורה כיון שיכל ללמוד תורה שלא לשמה ומתוך שלא לשמה בא לשמה, וא"כ כאן הוא המקור שכ"א מחויב ללמוד אף שלא לשמה כי מתוך שלא לשמה בא לשמה, עכ"ד מו"ר.

[ובמה שאמרו שהתורה היא תבלין, בפשוטו הוא משום שלתורה יש כוח להסיר את הרהורי עבירה כמש"כ רש"י במסכת ב"ב, אולם בקידושין (דף ל' ע"ב) חזינן לכאו' משהו אחר, דאמרינן ת"ר ושמתי (דברים יא, יח) סם תם נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי, כך אמר להם הקב"ה לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו וכו', וביאר המהרש"א (שם) שהכוונה שע"י לימוד התורה תוכל להתענג מתענוגי עוה"ז ואי אתה בא לידי עבירה כי התורה מגינה לו כרטיה זו שמגינה על המכה שלא תעלה נומי, והיינו דתענוגי עוה"ז הוא סתירה לעבודת ה', ורק ע"י לימוד תורה יכול לשייך ולמזג שניהם יחדיו. והיינו לפי שהתורה מעדנת את החומר ומסירה ממנו הגשמיות עד שהחומר מתבטל לרוחני, וזהו הלשון תבלין].

ומצאנו מקרא מפורש, שאי אפשר להשיג יראת ה' כי אם ע"י לימוד התורה, בפרשת שופטים (דברים י"ז, י"ט) וְהָיָה כְּשִׁבְתוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם. וע"ש במלבי"ם שביאר שהוא לפי שרק ע"י לימוד התורה מכיר הלומד בגדלותו של יוצר בראשית וטובו

וחסדו והשגחתו עליו. וכבר אמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, נמצא שכל השגת האדם הוא ע"י תורה שעל ידו בו ליראת שמים.

ובמאמר המוסגר, אצטט כאן דברי היערות דבש (תחילת דרוש א'), בברכות יז ע"א איתא נשים במה זכייין באמתוני לגברייהו עד דאתי מבי רב ואדרוכי בנייהו לבי כנישתא, והדבר תמוה, הלא נשים הן בני מצוות כאנשים ומעט מצוות שהז"ג שהנשים פטורות, ותירץ שהכוונה זכייין היינו נצחון כמאמרם בהא זכיתי לבני מערבא, וזהו שאלת הגמ' במה נשים נצחן ליצה"ר, כי נשים לאו בני תורה (ואין להם את התורה תבלין), ועל זה משני ע"י שמסייעים לגברייהו ללמוד, ובזה חשיב כאילו הן לומדות התורה.

*

ביאור הגר"א בענין תורה תבלין

והנה במה שכתבנו דתורה תבלין היינו בתורה שלא לשמה, מצינו בהגר"א (בביארו למשלי י"ז י"א) שביאר בענין אחר, דעל הפסוק 'והבור ריק אין בו מים' (בראשית ל"ז כ"ד), דרשו חז"ל (שבת דף כ"ב ע"א) אבל נחשים ועקרבים יש בו, וביאר הגר"א 'הבור ריק' - היינו נשמתו של האדם, 'אין בו מים' - אין מים אלא תורה (ב"ק י"ז ע"א) שהוא ריק מהתורה, 'אבל נחשים ועקרבים יש בו' - אם אין בו תורה נכנסים שם נחשים ועקרבים, דהיינו כל המידות המגונות שדומים לנחשים ועקרבים, כי לעולם לא נשאר חלל ריק. וזהו מה שדקדקו חז"ל (ב"ב דף נ"ח ע"ב) באתר דלית חמר תמן מתבעין סממנין, דהיינו דבמקום שאין יינה של תורה, שם צריך לחפש תרופות ליצר הרע, אבל כאשר יש תורה, לא קיימת המחלה כלל.

ובב"ב דף נ"ח ע"ב, ברם סבי דיהודאי אמרי: בראש כל מרעין אנא דם (ראש כל החוליים דם), בראש כל אסוון אנא חמר (ראש כל הרפואות יין), באתר דלית חמר - תמן מתבעו סמנין (ובמקום שאין יין שם צריך לבקש תרופות). וביאר הגר"א (בספר מעלת התורה) שחז"ל דיברו על חולי הנפש, ראש כל חולי הנפש הוא דם - דם עבירה, דהיינו עריות שזהו ראש לכל העבירות, ראש כל הרפואות יין היינו יינה של תורה, שהתורה נמשלה ליין כמו שנאמר (משלי ט' ה') 'ושתו ביין מסכתי', באתר דלית חמר תמן מתבעין סמנין, כלומר במקום שאין יינה של תורה - מי שאינו בעל תורה, צריך לרפואות המידות נגד יצר הרע, אבל מי שהוא בעל תורה, אין צריך לרפואות המידות רק לעסוק בתורה וביראת השם כל היום, עכ"ד. ומבואר שהתורה אינה תרופה ליצה"ר, אלא דכשיש תורה כלל אין צריכים תרופה ליצה"ר, כי המחלה כלל אינה קיימת, ורק כשאין תורה אז צריכים תרופות ליצה"ר, והיינו שאדם נברא עם חשק, והוא בשביל התורה, ורק כשאין משתמש בו לתורה אז יש לו נטיה לתאוות ושאר עניני העוה"ז. ודבר זה יתבואר ע"פ הזוהר (מדרש הנעלם כרך א' פרשת תולדות קל"ח ע"א) שהטעם שאנשי כנסת הגדולה לא ביטלו את היצר הרע של עריות, לפי דאיצטריך יצר הרע לעולם כמטרא לעולם, דאלמלא יצר הרע חדוותא דשמעתא לא ליהוי, דהיינו שהם ידעו שאם יבטלו את היצר הרע של עריות יאבדו את החמידו דאורייתא, חדוותא דשמעתא, אש התורה, ואז התורה תהיה כמו להבדיל כל

לימוד אחר בלי מתיקות וחדווה. אולם ביומא דף ס"ט ע"ב אמרו בע"א, ע"ש. [נוזכרוני ששמעתי בימי הבחרות מאחד מזקני הדור, שאם אדם יוצרך לנסוע למקומות שיש בעיות בשמירת העינים, הדבר המעולה ביותר שיעסיק את ראשו בעסק התורה, דהיינו בשאלה חזקה של רעק"א וכדו'. ולהנ"ל הביאור דכשיש עסק התורה אין ליצה"ר של עריות לכלום, ולכך זה השמירה המעולה ביותר מראית דברים אסורים שלא יכנסו לליבו]. והנה יש מפרשים שהתבלין הוא תוכחת מוסר דמאמרי חז"ל, וכ"ה במ"ב סי' א' סקי"ב, ושמעתי שהחסד לאברהם (הסבא של החיד"א) ביאר שתבלין הוא דבר שנותנים לתבשיל כדי להטעימו ועי"ז נעשה המאכל מתוקן, כן ע"י לימוד המוסר הרי הוא מתבל את היצה"ר ומתקנו ועי"ז הוא מסייעו ללימוד התורה, והוא כמו שכתבנו שצריך את היצר הרע כדי להצליח בלימוד התורה.

והדברים מפורשים בברכות דף ה' ע"א, דכדי לנצח את היצה"ר יש כמה דרכים, או ע"י שיעסוק בתורה או ע"י שיזכיר לו את יום המוות, דאיתא התם, א"ר לוי בר חמא אמר ר"ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנא' (תהילים ד-ה) רגזו ואל תחטאו, אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה. [ונעתיק כאן דברי הבי"ח הנפלאים באו"ח סי' מ"ו, בביאור ברכת הגומל חסדים טובים לעמו ישראל, דקאי על החסד שהקב"ה מצילנו מן החטא ועון ושלא ישלוט בנו שטן ויצר הרע, וזה רק לעמו ישראל לפי שישראל נשמתם מאוצר הכבוד מזוקק ומצורף שבעתיים והם עצם הקדושה והטהרה אלא שהשאר שבעיסה הוא מעכב הוא השטן והוא היצר הרע, ועל כן ה' לא יעזבנו בידו ועומד עלינו להצילנו שאל ישלוט בנו, משא"כ לאומות שהם עצם הטומאה והם חלקו של היצה"ר אינו עומד הוא יתברך עליהם לגמול עמהם חסדים טובים להצילם מהשטן והיצר הרע].

***

מצות זכירת הר סיני

כתיב 'השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך, והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב' (דברים ד, ט). ומבואר די'ש ב' חלקים במצוה דזכירת מעמד הר סיני, א' לא לשכוח את מעמד הר סיני, ב' להעביר ד"ז לבניך ולבני בניך שעי"ז תהיה עדות ברורה מאיש מפי איש למעמד הנורא שחזו כל בני ישראל.

והנה במצות זכירה, חידש הרמב"ן (שם) שאינו רק על מעמד הר סיני באופן כללי, אלא שצריך לזכור כל פרט ופרט מאותו מעמד. ואצטט לשונו: שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו עיניך שם 'הקולות' 'והלפידים' 'את כבודו' 'ואת גודלו' 'ודבריו אשר שמעת מתוך האש', ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם, כי ה' עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדון לדורות עולם וכו', עכת"ד.

ובחידושי הגרי"ז עה"ת (פרשת משפטים, ד"ה ואל משה אמר) הוסיף לחדש, שמצות הזכירה אינה כוללת רק את עצם המעמד של קבלת התורה, אלא כל הנאמר בפרשת בחודש השלישי (שמות י"ט) כל זה הוא בכלל מעמד הר סיני ונאמרה בה אזהרה זו שלא נשכח אותו, הרי שכל אותם הימים שבאו למדבר סיני באחד לחודש סיון עד מתן

ב' נוסדר השתלשלות המאורעות מר"ח סיון עד קבלת התורה: באחד בסיון באו מדבר סיני, ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ה' – כאיש אחד בלב אחד, בלא כל פירוד ביניהם. ובאותו יום לא אמר להו מידי משום חולשא דאורחא. ובמקו"א נבאר מהו חולשא דאורחא, אחרי שענני הכבוד הביאו אותם].

ב' סיון, בהשכמת הבוקר ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר פה תאמר לבית יעקב (אלו הנשים) ותגיד לבני ישראל (אלו האנשים), אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי, ועתה אם שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מפל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. באותו יום ירד משה מההר, ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה', והזקנים מסרו את כל הדברים אל כל ישראל, ומיד ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה. ובתרגום יונתן איתא שכאן נתרפאו בני ישראל מחוליים שנחלו בשיעבוד מצרים, שהרי כולם ענו בהכרח שלא היה בהם אילמים. [ואותו היום נקרא יום המיוחס, לפי שביום זה נתבשרו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, דהיינו שיהיו אומה מיוחסת].

ג' סיון, בהשכמה עלה משה אל ה' והשיב לו דברי העם שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך (כדי שהעם עצמו ישמע שאני מדבר אתך) וגם בך יאמינו לעולם (עי"ז יאמינו בך וגם בבניאים הבאים אחריך לעולם, שאתם מקבלים את נבואתכם ממני). ובגמ' בשבת איתא שביום הזה ניתן להם מצות הגבלה, (אף שבסדר הכתובים נראה שזה נאמר ביום הרביעי), והגבלת את העם סביב (תעשה להם גבולות אלפיים אמה מסביב להר) לאמר, השמרו לכם עלות פהר ונגע בקצהו כל הנגע פהר מות יומת, לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם פהמה אם איש לא יחיה.

ד' סיון, עלה משה אל ה', ויגד משה את דברי העם (שקבלו עליהם מצות הגבלה) אל ה', עוד אמר משה לה' שבני ישראל על מה שאמרת שאתה תדבר אלי ואחר כך הם ישמעו ממני, מבקשים, שהם רוצים לשמוע מפי מלכנו! כי אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, דבר אחר רצוננו לראות את מלכנו אינו דומה שומע לרואה. ואז הקב"ה נענה לבקשתם, ואמר למשה שאם הם רוצים שאדבר איתם לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם (דהיינו שעליהם להכין עצמם ולפרוש מטומאה היום ומחר, ולטבול כל בגדיהם וכ"ש את עצמם כדי שיהיו טהורים), והיו נכנים ליום השלישי (מצות פרישה) כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני. ומיד בו ביום עשה משה כדברי ה', וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם ויכבסו שמלתם, ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה. ובאותו היום אמר משה לבניי את כל המשפטים, דהיינו ז' מצוות בן נח, שבת כיבוד אב ואם ודיינין שיתנו להם במרה, ויען כל העם קול אחד ויאמרו, כל הדברים אשר דבר יהוה נעשה. ובאותו היום ויכתב משה את כל דברי ה', דהיינו שמושה רבינו כתב מתחילת ספר בראשית ועד פרשה זו של מתן תורה, וכן כתב את המצוות שנצטוו עליהן במרה.

והנה בגמ' בשבת (דף פ"ז ע"א) איתא, ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, הוסיף יום אחד מדעתו וכו'. ובפשוטו ביום האחרון שראה משה רבינו שבניי עדיין אינם ראוים לקבלו הוסיף משה עוד יום מדעתו, אבל המעיין בפסוקים יראה שכבר ביום הרביעי הוסיף עוד יום, שהרי ביום ד' סיון הקב"ה אומר העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם והיו נכנים ליום השלישי, ומשה רבינו אומר היו נכנים לשלשת ימים. והפלא אם הקב"ה הסכים עמו בע"כ שאכן היו זקוקים לשלשת ימי הכנה, וא"כ למה ציווה לו הקב"ה רק על שני ימים? ובספר 'מערכי לב' להגר"מ שוואב זצ"ל כתב לבאר, דמשה רבינו היודע דעת עליון, ידע לאושרו כי בנוסף על מצות ההגבלה שנצטווה בפירוש, יש גם ענין של הגבלה הנעשית בידי אדם, 'והסכים הקב"ה עמו', כי אמנם כך היה רצונו שיוסיף מעצמו יום אחד. ואף שאסור להוסיף מצות מדעתנו מ"מ יש ענין להוסיף גדר על גדר כדי לשמור שלא נכשל, ומאחר שהוראה זו למדנו בסדר ההכנה לקבלת התורה, ש"מ כי מי שמסתפק ב'לצאת ידי חובת' ההלכה, אינו ראוי לקבלת התורה, וכשם שהאוהב בגד אינו מסתפק בבגד שיוצאים בו ידי חובת בגד, אלא מדקדק בו דקדוק אחר דקדוק ואם יש שם איזה קמט שאינו נראה לעין הוא מחזירו לאומן עד שיחזירנה לו מהודר בכל פרטיו דקדוקיו וכוונותיו...

ה' סיון, וישפם (משה) בפקר ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל, וישלח את נערי בני ישראל (הבכורות שניתן להם העבודה עד חטא העגל, שאז נלקחה מהם וניתנה לכהנים בני אהרן) ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים, ויקח משה חצי הדם וישם באגנת ויחצי הדם זרק על המזבח. ועב"ז ברש"י ובתוס' חגיגה דף ו'. ומשה לקח את ספר הברית שכתב בו מבראשית ועד מתן תורה ויקרא באזני העם, ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע. ואז ויקח משה את הדם (שהכין באגנות) ויזרק על העם (זרק על המזבח לכפר על העם וגם זרק על העם) ויאמר הנה דם הברית אשר כרת יהוה עמכם על כל הדברים האלה (במילה) – שמלו את עצמם במצרים, בטבילה – שטבלו את עצמם, בהזאת דם – מהקרבתו שהקריבו והזו את הדם).

תורה הם בכלל חיוב הזכירה, דאותם הימים היו הכנה לקבלת התורה כמש"כ 'והיו נכונים ליום השלישי', ובאותם ימים הראו בני ישראל עוצם חשקם לקבל את התורה ולשמוע דברי ה' מפיו, ובאותם ימים נכנסו לברית על ידי טבילה והזאה, ואמרו נעשה ונשמע, וירדו מלאכי השרת וקשרו לכל אחד ואחד מישראל שני כתרים, ע"כ.

ובאמת כדבריו מובא בילקוט (יתרו, רמז רע"א-רע"ב) וז"ל: אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה שנאמר (שמות יט, א) ביום הזה באו מדבר סיני, אימתי בחודש השלישי, ע"כ. ופירש 'הזית רענן' אימתי תהיו קורין אותה בחודש השלישי. עכ"פ מבואר שביאתם להר סיני הוא בכלל מעמד קבלת התורה. [נעוד מבואר בדבריו, דזמן הקבלה בשבועות הוא בזמן קריאת התורה].

ו' סיון, לרבנן זהו יום קבלת התורה, ולר"ע ולרבי יוסי התורה ניתנה בו, ובו' לא עלה משה מפני שלא היה פנאי משום טורח שבת. [ואינו ברור לי מאי דכתיב ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה, מתי זה היה לדעת ר"ע, האם הקולות התחילו לכו"ע בו' סיון, או שגם זה היה בו].

וראיתי בספר חיי עולם (ח"א פי"ז) במאמר מעמד הר סיני וקבלת התורה, שהביא דברים נפלאים בזה, ונעתיק דבריו: והנה נתחייבנו לזכור תמיד מעמד הר סיני, וללמדה לבנינו, ולזאת אכתוב כאן עכ"פ מה שמפורש בהדיא בתורה"ק. לא היתה קבלת התורה בפתע פתאום בלא התבוננות חלילה, אלא שלושה ימים מקודם הודיעם משה רבינו ע"ה כפי פיו השלשי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני" (שמות י"ט י"א), והוזהרנו לפרוש מן האשה כדי לקבל התורה בקדושה ובטהרה ובדעת מיושבת ובהכנה גדולה, כמו שאמרו חז"ל בברכות (דף כ"ב) כדי לקבל התורה באימה וביראה וברתת ובזיע, ע"ש.

ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים.... וקל שפר חזק מאד (שמות י"ט ט"ז), ויהי קול השפר הולך וחזק מאד (שם י"ט, י"ט), פירוש שבכל שעה התגבר והתחזק יותר, וכל זה היה כעין הודעה והכרזה על הופעת כבודו יתברך שמו, וכן מצינו באלהיו הנביא (מלכים א' י"ט) והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה'. לא ברוח ה', ואחרי הרוח רעש. לא ברעש ה', ואחרי הרעש אש. לא באש ה', ואחר האש קול דממה דקה וכו'.

והר סיני עשן פלו מפני אשר ירד עליו ה' באש.... ויחרד כל ההר מאד (שם י"ט, י"ח), היינו שגוף ההר לא עמד על עומדו אלא חרד וזעזע, וכן מפורש בתהילים (קיד) ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן. וכתב הרמב"ן ז"ל בפני התורה בפרשת יתרו (ד"ה וכל העם) דאי אפשר לומר שפסוק זה דההרים רקדו וכו' הוא רק בדרך משל ומליצה להפלת הדבר, שהרי כתיב באותו פסוק הים ראה וינס הייחן יסב לאחור שכל זה היה בפועל ממש בקריעת ים סוף ובמעברות הירדן, ומבואר שבפסוק זה מדברים מדברים שבמציאות.

וענין הר סיני היה כעין בית המקדש זמני להשראת כבודו יתברך, והיו סביבותיו 'חושך ענן וערפל' כעין מחיצות, ועל ראש ההר האש הגדולה כמקום להשראת השכינה כעין בית קדשי הקדשים בבית המקדש, כדכתיב (דברים ד' י"א) ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל, ופירושו, שסביבותיו היו חושך ענן וערפל, ובאמצעו ההר בוער באש, כמו שכתב שם הרמב"ן ז"ל, וכן אמרו חז"ל במכילתא הובא בילקוט יתרו רמז ש"ב, וכהאי גוונא מבואר בחגיגה דף י"ג סוף ע"ב.

והר סיני עשן פלו מפני אשר ירד עליו ה' באש (שמות י"ט), וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים (שם), וההר בוער באש עד לב השמים (דברים ד'). וענין 'האש' – כי בעולם הזה הגשמי הנה המקום היותר מופרש מתחם האדם הוא האש, שאי אפשר לבריה לבא ולכנוס בתחומו, ובכדי להבליט לחושים הגשמיים רוממות קדושתו יתברך, שהוא קדוש ונורא ולית מחשבא תפיסא ביה כלל, התראה כבודו ית"ש בתחומו של האש, כי יותר מזה אי אפשר לחושים הגשמיים להרגיש, וכן בסנה נראה כבודו יתברך באש, וכן המלאכים נראו בתחום האש כדכתיב במנוח ויעל מלאך ה' בלהב המזבח' (שופטים י"ג), ובעלות אליהו בסערה השמימה נראו 'רכב וסוסי אש' (מלכים ב' ב'), וכל זה היה מטעם הנזכר לעיל.

והנה משה רבינו ע"ה נכנס בתחום האש על ראש ההר כמו שנאמר בפרשה (שמות י"ט כ') וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה, והיינו שנכנס משה רבנו למקום להבת שלהבת י-ה, וכן מפורש בסוף משפטים (שם כ"ד י"ב-י"ח) ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם... ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר, וישפן כבוד ה' על הר סיני.... ומראה כבוד ה' באש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל... ויבא משה בתוך הענן [כמו שאמרו חז"ל, הובא בפרש"י ז"ל, כעין שביל נעשה לון ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה.

ובמש"כ שמצות הזכירה כוללת את כל הפרטים של מעמד הר סיני, מצינו בטור או"ח סי' מ"ז שצריך לזכור את הדבריו שמעת מתוך האש, שכתב שבברכת אשר בחר בנו יכוין על מעמד הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו תורתו הקדושה וכו'. וברבינו בחיי (עה"ת) כתב שמי שאינו זוכר את הדבריו שמעת מתוך האש יבוא לכפור בעיקר וזהו אובדן הגוף והנפש.

וצריך לידע עוד, דבקריאת התורה בשבועות יש לכוין לצאת מצות זכירת מעמד הר סיני, דהנה המג"א (סי' ס' סק"ב) כתב דהטעם שלא תקנו לקרות בזכירת מעמד הר סיני כמו שתקנו לקרות פרשת עמלק, לפי דמתן תורה יש לו חג עצרת, ע"כ. ור"ל דהקריאה בעצרת הוא מדין זכירת מעמד הר סיני, ולפיכך יש לכוין בה לצאת בו ידי חובת מצות זכירה. וע"פ מה שיבואר בסמוך, שכל שנה בעת קריאת פרשת זו חשיב כמו שמקבל את התורה מחדש, יוצא דאין זו רק זכירה בעלמא אלא ממש כמעמד הר סיני. [ועי' בטור סי' מ"ז שברכת אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, קאי על מעמד הר סיני, ולפ"ז אפשר דבשבועות יש לכוין בברכה זו בשעה שמקיים מצות זכירת מעמד הר סיני].

ועוררוני לדברי הפיסקא חדתא (הובא באוצר מדרשים עמו' 488 לחג שבועות), פתח ר' נהוראי כתיב וכו' ללמדך שבכל שנה ושנה חייב אדם לראות את עצמו כאילו עמד על הר סיני. ונראה דבלבד עצם המאורע, צריך לזכור ג"כ את החלק המיוחד של הר סיני, מלבד עצם קבלת התורה, דהיינו את היראת שמים איך שנגשים לתורה, את הפחד והחלחלה שהיה שם כשכל העם רואים את הקולות ואת הר עשן, וכל העולם דממה, ומלאכים רועדים, וכולם מתים ובאים מלאכים ונותנים בהם טל תחיה, 'נפל פחד אלוקים עליהם' ולכן בקשו דבר אתה איתנו ולא ידבר אתנו אלוקים כי יראנו פן נמות. וזה מה שנלמד ממעמד הר סיני 'למען תהיה יראת ה' על פניכם לבלתי תחטאו', המחזיק של התורה זה היראת שמים. כמו כן הר סיני זה יסוד האמונה שנבואת משה רבינו אמת, ושאינ משה בדא בלליבו, בזה שעם שלם עומד לפני ההר, רואה, שומע, את קול ה' מדבר אל משה את כל דברי התורה, עם שלם מעביר ומנחיל כך לבניו. ובסמוך נראה עוד שבהר סיני יש עוד נקודה, שבו נתעורר הקשר האמיץ הפנימי, האהבה שאין לה מצרים, בין הקב"ה לישראל.

***

קבלת התורה כל שנה מחדש

קבלת התורה בחג השבועות, אינה רק מעשה שהיה אז בעת שיצאנו ממצרים, אלא הוא דבר שמתחדש בכל שנה ושנה מחדש, כמאז כן עתה. ודבר זה מוכח בראיות מוצקות, וזה החולי אי"ה, בפסיקתא (פי"ב והובא בילקו"ש פרשת יתרו רמז רע"א) איתא, אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה, שנאמר ביום 'הזה' באו מדבר סיני. ומבואר שבכל שנה יש קבלת התורה מחדש ביום הזה, ואימתי בזמן שקוראים בתורה פרשת הר סיני. [והפוסקים מביאים בשם השל"ה, שבעת הקריאה ביום קדוש זה, דומה להר סיני שעליו ניתנה התורה, (ובאמת יש שכתבו דכל קריאה בתורה דומה להר סיני, וראיותם מירושלמי

מגילה פ"ד ה"א ר' שמואל בר יצחק עאל לבי כנישתא חזי בר אינוש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא א"ל אסור לך כשם שניתנה תורה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה, וכן דין כשם שניתנה תורה ע"י סרסור וכו', ומבואר דקרה"ת הוי מעין מעמד הר סיני. וע"ע ברמ"א סי' קמ"ו סעי' ד' בשם מהר"ם מרוטנברג שצריך לעמוד בקרה"ת לפי שהוא מעין מעמד הר סיני, ואף למחבר דפליג, מ"מ כתב בסי' קמ"א סעי' א' דהקורא צריך לעמוד, וע"ש במ"ב סק"א דאמרי' כשם שניתנה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה. וע"ע שם סעי' ד' כשם שנתנה תורה ע"י סרסור כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור, ולכך צריך תמיד שיעמוד אחד ליד הבעל קורא, וע"ש במ"ב סקט"ז שהביא מהלבוש שנוהגין שהגבאי עומד אצל סה"ת וזה נקרא סגן, כדי שיהיה ג', היינו שהסגן הוא כביכול במקום השם יתברך, שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה, והקורא הוא הסרסור במקום משה, והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם). וע"כ יש שכתבו שבעת קריאת עשרת הדברות יכוון כאילו עומד כעת במעמד הר סיני ושומע הדברות מפי הקב"ה ומפי משה רבינו. ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר ע"פ מדרש זה, שכמו שבעת מתן תורה מובא בחז"ל שכל החולים נתרפאו (ויליף ליה מקרא וכל העם רואים את הקולות וגו') כך מתחדשת השפעה זו בכל שנה ושנה, ואפשר לבקש מהקב"ה רפואה שלמה על סוגי המחלות שבזמנים רגילים יתכן שלא הייתה להן רפואה, וכשנשאל הגרי"ש אימתי בחג השבועות אפשר לזכות לזה, אמר, בשעה שקורין עשרת הדברות. שו"מ בספר טעמי המצוות לרבינו מנחם בן רבינו משה הבבלי זצ"ל (מצוה קי"ח) וז"ל: לשבות בעצרת ממלאכה, שנאמר 'וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש', טעם מצוה זו פשוט, מדשני קרא בכל דוכתא קודש, וכאן אמר וקראתם, אלמא יום מיוחד הוא לקריאה, כיון שבו ניתנה התורה, ורושם שקיבלו הנשמות אז מתנוצץ להאיר על הקוראים בה בזה היום, לפיכך לא יעשה מלאכה אלא וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש, ע"כ. ומבואר כנ"ל דכל ההשפעות שהיו בזמן מתן תורה, מקבלים כל שנה מחדש בזמן קריאת התורה].

וכן מוכח בסוגיא בשבת דף קכ"ט ע"ב, דאסרו להקיז דם בכל ערב יום טוב משום שגזרו אטו יומא טבא דעצרת, דכשהיו בני ישראל במדבר סיני יצא בערב שבועות רוח ושמו 'טבוח', ואם לא היו מקבלים ישראל את התורה 'הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו', ומאחר שבערב יו"ט דשבועות יש סכנה להקיז דם לפיכך אסרו בכל ערב יו"ט, והובא ד"ז לדינא ברמ"א סי' תסח סעי' י'. ולכאן רוח זה היה במעמד הר סיני, ומאי שייכא שנחוש לזה לכל שנה מחדש בערב חג השבועות, עד כדי שיגזרו בכל ערב יו"ט אטו ערב שבועות. וכתב על זה המחצית השקל (שם סקט"ו) וז"ל: ונודע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו ענין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב מתעורר קצת מעין אותו דבר וענין ההוא, ע"כ, ומבואר שבכל שנה מתעורר קבלת התורה מחדש עם כל השלכותיה.

[וכן מוכח מסיפור יציאת מצרים שנצטוינו בליל הסדר, דחייב לראות בכל שנה כאילו יצא ממצרים, והיינו שבכל שנה יש יציאה מחדש, ועל זה אומרים 'ועכשיו' קרבנו המקום לעבודתו. ואנו לוקחים ד' כוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמר במצרים, והוצאתי והצלתני וגאלתי ולקחתי, ולקחתי זה מעמד הר סיני כדמבואר ברמב"ן, ולכאן מאי שייכא

דבר זה לגאולת מצרים, ובע"כ דכל הגאולה הוא בזה שקבלו התורה, וכמו שאמרו חז"ל אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, וכל גאולת מצרים הוא חלק מקבלת התורה. ומאחר שבכל שנה יש גאולה מחדש, בע"כ שגם יש קבלת התורה מחדש. נמצא דקבלת התורה הוי חלק מהיציאה, ובכל שנה יש קבלת התורה מחדש - ונעשה מחדש בן חורין. ולפי"ז אפשר לבאר מש"כ הרמב"ן (ויקרא כ"ג, ל"ו) שהימים שבין פסח לעצרת הם כימי חול המועד, וכמו שבסוכות יום השמיני הוא עצרת כך בפסח יש שבעה (שבועות) ספורים ובשמיני עצרת, ע"ש, ולכאוי' מה המקרא קודש שיש בהם, תינח חוה"מ יש בו איסור מלאכה, אבל במה נקראים ימים אלו חולו של מועד, ובע"כ דקאי על קדושת התורה, שפסח הוא מועד של תורה שנשלם בשבועות, וימים אלו הם הכנה לקבלת התורה, וא"כ יש בהם קדושת התורה ומישך שייכא לקדושת החג].

וכן מבואר בירושלמי בראש השנה (פ"ד ה"ח, הובא דבריו בדעת זקנים ובחזקוני), על מאי דכתיב בקראי דשבועות (במדבר כח, כו) ביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'... שער עזים אחד לכפר עליכם, קמתמה אמאי שינה הכתוב משאר המועדות דכתיב אצל השעיר 'חטאת', ואילו בשבועות כתיב רק שעיר לכפר, וביאר, דזהו משום דאמר להן הקב"ה לישראל כיון שקיבלתם עליכם את עול תורת מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם, ולכך בהאי יומא ליכא חטא ואין צריכים שער לחטאת כ"א שער סתם, ע"ש. ופי' הקרבן העדה וז"ל: מכיון שקבלתם עליכם את עול תורת - שבכל שנה בעצרת הוא כיום אשר עמדנו לפני ההר סיני ומקבלים התורה מחדש וכאמר ר' יוסי אי לאו האי יומא וכו' הלכך אין שם חטאת ביום הזה, ע"כ. ומבואר דשבועות זה זמן של קבלת התורה, כל שנה מחדש, וכל אחד צריך לקבל על עצמו ביום הזה 'עול' תורה (ולא רק ללמוד תורה, אלא להתמסר כולו רק לתורה), ולפיכך כל שנה מתחדש בו כפרת עוונות, עד כדי שאין צריך שער לחטא כ"א שער סתם.

ויתירה מזו מצינו שהקב"ה כביכול כל שנה מדבר שוב את עשרת הדברים, ואצטט מה שהעיד ה'חזקני' (בהקדמה לפירושו עה"ת) בלשון קדשו: בנפשי נשבעתי אני חזקיה, כי בחלומי שמעתי, קול אלוקים מדבר עשרת הדברים, ע"כ. [ולפיכך כל אדם צריך להכין עצמו עד שיהיה בדרגה שיוכל לומר נעשה ונשמע, כמו שמסופר על הרה"ק רבי שלומקע מזווהיל זצ"ל, שקודם עלות השחר אמר לאנ"ש, כעת שואלים בשמים האם רוצים לקבל את התורה, הבה נענה יחדיו נעשה ונשמע].

ומה"ט רק בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, מצינו את ענין ההכנה בספירת מ"ט ימי העומר, וכמש"כ החינוך (מצוה ש"ו) נצטוינו למנות למחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשינו החפץ הגדול אל היום הנכסף לליבנו, כעבד ישאף צל ימנה תמיד מתי יבוא העת שיצא לחירות. וכ"ה ברמב"ם במורה נבכים בחלק שלישי, שבועות הוא יום מתן תורה ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי שממתין בוא הנאמן שבאוהביו. ויתרה מזו כתב הר"ן (על הרי"ף סוף פסחים ד"ה ובהגדה) שבני ישראל במצרים בזמן שלא היה עומר ספרו כהכנה לקבלת התורה, ומכאן קבעו חכמים לספה"ע בזה"ז דליכא עומר כמו שבני ישראל ספרו במצרים (ללא שייכת לעומר) וז"ל: ובהגדה גם

כן אמרו בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלוקים על ההר הזה אמרו לו ישראל, משה רבינו אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמישים יום, והיו מונין כל אחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר, כלומר בזמן הזה שאין לנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבין חמישים יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן, עכ"ל. והיינו לפי שבכל שנה יש קבלת התורה מחדש, ומה"ט צריך שוב את אותו ההכנה, ומה"ט נמי בכל המועדים אמרה תורה זמן מדויק באיזה יום יחול החג, 'ובחמשה עשר' וכדו', אבל בשבועות לא נאמר בתורה זמן ויום בשנה שבו יחול החג, רק אמרו וספרתם לכם ממחרת השבת... תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ובגמ' בר"ה (דף ו' ע"ב) מצינו שלדעת רב שמעיה עצרת פעמים ה' (בסיון) פעמים ו' פעמים ז', והיינו לפי שקבלת התורה אינה תלויה ביום מסוים, אלא בגמר הכנתו בספירת חמישים יום יקבלנה. [ומה"ט יש שכתבו דלא שייך דין תוספת לפניה בעצרת, לפי שאין היום גורם לחג שיבוא כ"א הזמן, והיינו יום החמישים, וכל שלא הגיע יום החמישים לא הגיע עוד סיבת החיוב. והנה אחרונים דנו עפ"ז במי שחצה את קו התאריך ממזרח למערב בימי הספירה ועי"ז נתחסר לו יום אחד וכן להיפך ועי"ז נתוסף לו יום אחד, אם שבועות אצלו יחול ביום שיהיה שם ז' סיון (דהיינו יום נוסף אחר אנשי המקום שהוא שם) או יום קודם דהיינו ה' סיון מאחר שזהו יום החמישים לספירתו, שהרי יום שבועות לא נקבע ע"פ התאריך אלא ע"פ הספירה דהיינו יום החמישים של ספה"ע, וכפי ספירתו ינהג את חג השבועות. וצדדי הספק אם התורה קבעה שבועות יחול ביום החמישי לספירת הגברא, וא"כ לגביו הוא יחול בז' סיון, או שהתורה קבעה שיש חמישים יום בין פסח לעצרת, וכיון שבמקום שנמצא יש חמישים יום בין פסח לעצרת א"כ אף לגביו נקבע שיום זה (ו' סיון) הוא חג השבועות. וכמ"כ יש לדון על גוף הספירה אם כשמגיע למקום החדש אם יספור לפי המספר שהוא אוחז, דספה"ע הוא חיוב פרטי על כל אחד ואחד, וביום החמישים שלו הוא שבועות, או לפי הספירה שחל במקום שבא. ומצינו משמעות דהוי חיוב ספירה פרטית דכאו"א, במדרש שהובא בכלבו סי' נ"ה, וז"ל: והכי איתא באגדה בשעה שאמר משה לישראל תעבדון את האלוקים על ההר הזה אמרו לו משה רבינו אימתי עבודה זו אמר להם לסוף חמישים יום התחילו כל אחד להיות סופר לעצמו, ומכאן אמרו סמכו חכמים להיות סופרים העומר בזמן הזה שהרי אין לנו לא עומר ולא קרבן אלא שאנו מונין חמשים יום לשמחת התורה כמו שמנו הן באותה שעה, ע"כ. ואכמ"ל].

ובספרים הקדושים איתא עוד, דיש להכין עצמו לחג השבועות בלימוד התורה, לפי שאמרו חז"ל 'יום חתונתו' - זה מתן תורה, והרי אסור לקדש עד שיראנה... [וע"ע במקנה בהקדמה לספרו, שכתב שהקידושין והנישואין בין ישראל לקוב"ה הכל היה במתן תורה, ובזה שכפה עליהם הר כגיגית הוי חופה, למ"ד שחופה קונה].

והנה בפרשת ראה (דברים טז, י-יב) כתיב ועשרת חג שבועות.. ושמרת את החוקים האלה, והקשה הנצי"ב (בהעמק דבר) מאי חוקים איכא בעצרת יותר משאר המועדים, וכתב דכאן רמזה תורה שיש לאדם לקבל על עצמו את התורה בחג השבועות משום שניתנה בו תורה. ודבר זה יובן עפ"מ"כ הרמח"ל בדרך ה' (ד, ז, ו) שכל אור גדול שהאיר

וכו', בשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו מעין האור הראשון, ולכך כל שנה יש את השפעות דקבלת התורה מחדש. ובספרים איתא עוד, דבמקרא זה מבואר החיוב לעמל בתורה בחג השבועות, דכידוע דברי רש"י עה"פ 'אם בחקתי תלכו', יכול זה קיום המצות כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה, והיינו שחוקים מורים על עמילות בתורה, לפיכך בשבועות שנצטוינו על זה, הרי אנו מחויבים ביתר שאת ביום זה על עמילות בתורה.

בשפת אמת (ח"א עמו' יא) איתא, שכל הנביאים קיבלו את נבואתם מהר סיני, כמו כן בכל שנה ושנה מקבל כל אחד מישראל בחג הזה 'כל מה שעתיד להבין ולחדש בתורה', וזה שכתוב (פסחים דף סח ע"ב) אלמלא האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, האי יומא ממש, זה החג שבו ניתנה התורה בכל שנה. וביאר ד"ז, דהנה אמרו חז"ל דבעצרת נידונים על הפירות, וכתוב כי אדם עץ השדה, כן דנים כמה פירות רוחנים יוציא עץ זה.

ודברים נפלאים מצאנו בערך השולחן או"ח סי' רפ"ד סעי' י"א, שבכל שנה ושנה מקבל האדם את התורה מחדש ביום הזה עם כל ההשפעות שבו, וכן בכל חג וחג הכל מתנוצץ מחדש. ובזה ביאר את נוסח ברכות ההפטרה 'ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם', ותיבת 'אחר' לכאן מיותר ואין לה הבנה, אלא, דזהו מילתא דפשיטא שכל דברי התורה וכל דברי הנביאים יתקיימו, והמפקפק בזה אין לו חלק באלוקי ישראל, אלא דבא לומר שלא יחשוב האדם שהדברים שכבר עברו כבר אין לנו בהם תועלת, וחלילה יביט על הכל כסיפור מעשה, 'אבל האמת דגם העבר עדיין נוצץ בכל עת ובכל זמן', כמו יציאת מצרים שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ונמצא דבכל עת הוא יצ"מ, 'וכן לענין קבלת התורה, כל מה שהיה אז לא עברו ולא יעברו, אלא תמיד הם נוצצים ופועלים בכל עת', ולזה אומרים דבר אחד מדבריך 'אחר' לא ישוב ריקם - כלומר אפילו אותם העומדים עתה באחר שכבר עברו, גם הם לא ישבו ריקם והם תורה שלימה, ובכל שנה ושנה בבוא חג השבועות, מתרחש שוב בזה העולם מעמד קבלת התורה.

ולסיום הביא מש"כ השפת אמת, דהנה הראשונים הקשו אמאי במוצאי יו"ט אין מבדילין על הבשמים, ותוס' (ביצה דף לג ע"ב) הוכיח מזה שביו"ט אין נשמה יתירה, אולם דעת הרשב"ם (פסחים דף קב ע"ב) שאף ביו"ט יש נשמה יתירה, ובספר דבר שמואל (בפסחים שם) הביא שהשפת אמת תי' שדוקא בשבת איכא איבוד נפש במוצ"ש לפי דשבת קביעא וקיימא שהוא כוח מלמעלה ואינה תלויה בעבודת האדם, ולפיכך כשנסתלקה השבת אזלה הנשמה יתירה, משא"כ ביו"ט שהוא מכח עבודת האדם, שישראל הם דקדשינהו לזמנים, לכך אף במוצאי יו"ט לא אזלה הנשמה, והיינו שהשפעות שקיבלו ביום זה הם נשארים לנצח, ועל כן אין מברכים על הבשמים. מיהו בכמות הזמן שהשפעות אלו נשארים באדם, תלוי לפי כמות הקבלה והקנין שעשה בהם כאו"א ביום הזה.

[והנה במנחות (דף ק"י ע"א) דרשינן מהפסוק 'זאת תורת החטאת', כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכו', והמ"ב בסי' מ"ח סק"א הביא מהספרים דכל העוסק הכוונה שהוא מתעסק להבין ענייניה ולא אמירת התיבות לבד, וראיתי הנהגה ללמוד בשבועות פרשת 'מעמד הר סיני', דעי"ז חשיב ממש שעומד בהר סיני, וכן ראיתי שאמר

המשגיח בעל ה'מכתב אליהו' רבי אליהו דסלר זצ"ל להגר"ד יפה זצ"ל על שאלתו מה ללמוד בלילה זה, והשיב פרשת מעמד הר סיני עם פרש"י רמב"ן ושאר מפרשים, ע"כ. ולהנ"ל שכל שנה יש מעמד הר סיני מחדש הדברים מאירים].

ובמה שכתב הירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) שבשבועות צריך לקבל כל שנה מחדש עול תורתנו, הנה עול תורה פי' (שם) ה'פני משה' עמל ויגע בה כל צרכיכם. והיינו שקבלת התורה בכל שנה אינו קיום התורה אלא עול תורה, בזה שאנו מקבלים על עצמינו להיות משעובדים רק לתורה. ודבר זה מצינו בהגר"א באדרת אליהו עה"פ 'ויהי בישרון מלך' (דברים לג, ה), שבהר סיני קבלו עליהם ישראל את עול תורה. וז"ל: כי ארבעה פעמים קבלו ישראל את מלכותו עליהם, אחד בים, שנים בסיני - אחד קודם מתן תורה - והשני לאחר מתן תורה כשכרת ברית על השאר מצוות, בים כתיב 'זה אלי וגו' ה' ימלך לעולם ועד (שמות טו, ב), אצל סיני קודם מתן תורה בפרשת יתרו (ט, ז) כתיב ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם וגו', ולאחר מתן תורה בפרשת משפטים (כד, ג) כתיב ויספר לעם את כל וגו' ויען כל העם קול אחד וגו', והרביעי כתיב שם וישכם בבקר וגו' וישלח את נערי וגו' ויקרא וגו' ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. דהיינו שבפעם הראשון קבלו עול מלכותו, ובפעם השנייה 'קבלו עליהם עול תורה', ובפעם השלישית קבלו עליהם לעשות את החוקים ואת המשפטים, ולכן כתיב שם 'נעשה', ובפעם הרביעית כשרצה לעלות להר לקבל שאר התורה קבלו עליהם עול תורה שבעל פה, מה שיביא להם מן השמים, ולכן כתיב שם 'נעשה' את המצוות, 'ונשמע' מה שיביא אלינו עוד, עכ"ד. ומבואר שהקבלה שהיה בהא סיני קודם קבלת התורה היה עול תורה, ואתי שפיר מש"כ בירושלמי שעבודתינו ביום הזה לקבל עול תורה. נוד"ז מרומז בקראי בפרשת בחקותי דקבלה שייך רק על עול, דבריש הפרשה כתיב 'אם בחקתי תלכו', ופרש"י שתהיו עמלים בתורה, ולאחר מכן כתיב 'ואם לא תשמעו לי' (כו, יד), ופרש"י ואם לא תשמעו לי - להיות עמלים בתורה, ולכאו' כונתו דתשמעו קאי על עמילות בתורה, משום שבתרגום איתא 'ואם לא תקבלון למימרי', והיינו דמפרש דתשמעו היינו תקבלו, וקבלה שייך רק על עוול, בזה שעמל ויגע ומשעבד כולו רק לתורה].

***

לימוד ליל שבועות

מנהג ישראל להשאר ערים במשך כל ליל חג השבועות ולעסוק בתורה הקדושה, ובמ"ב ריש סי' תצ"ד כתב איתא בזוהר שחסידיה הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן, ואיתא בשו"ע האר"י ז"ל דע שכל מי שבלילה לא ישן כלל ועיקר והיה עוסק בתורה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק. [ובדרך רמז מפרשים מה שאמר דוד המלך, 'מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי', דהנה כל בגימטריא עולה חמישים, והיינו דאמר דוד מה שזכיתי לאהוב את התורה זה משום שבחג השבועות שהוא יום החמישים (של ספה"ע) התורה היא שיחתי].

ובטעם הדבר, כתב המג"א (סי' תצ"ד בהקדמה) לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדאיתא במדרש, לכן אנו צריכים לתקן זה, והעתיקו המ"ב

שם. ומקור הדברים הוא במדרש שיר השירים (פרק א' עה"פ עד שהמלך במסיבו) שבלייל מתן תורה ישנו להם ישראל כל אותו הלילה לפי ששינה של עצרת עריבה והלילה קצרה... בא הקב"ה ומצאן ישנים התחיל מעמיד עליהם בקלאנין (חצוצרות) הדא הוא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם הבקר ויהי קולות וברקים... ויחרד כל העם אשר במחנה (שמות י"ט, ט"ז).

אולם בספר ישועות יעקב (סי' תצ"ד סק"א) כתב טעם אחר, ע"פ המדרש תנחומא (פרשת נח) שאת התורה שבכתב קיבלו ישראל בחשק ובשמחה, ועליה אמרו לקב"ה נעשה ונשמע, אבל תורה שבעל פה לא רצו לקבל מפאת גודל העמל הנצרך לזה, ולא קבלוה עד שהיו אנוסים בכפיית הר גיגית. ומסיים הישוע"י: וידוע כי לילה זמן תורה שבעל פה ויום זמן עסק תורה שבכתב וכו' נועי' בשעה"צ סי' רל"ח סק"א שהביא מהמדרש שהקב"ה למד עם משה מקרא ביום ומשנה בלילה, ולפיכך הזמן דלימוד תורה שבעל פה הוא בלילה, ע"כ לתקן זה שלא רצו לקבל עסק התורה שלומדים בלילה והיינו תורה שבעל פה, ע"כ נייעורים כל הלילה לדבק עצמם בעסק תורה שבעל פה. נובמה שהובא במדרש שתורה שבעל פה לא רצו לקבל מחמת גודל העמל הנצרך לזה, שמעתי לפרש זאת קצת בנוסח אחר, ונקדים להקשות הא אחד ממצות התורה הוא להיות עמלים בתורה, וכמו שפי' רש"י עה"פ ואם בחקותי תלכו, ואם קבלו תורה שבכתב א"כ בע"כ קבלו ג"כ מצות עמילות בתורה, וא"כ איך יתכן שלא קבלו עליהם תורה שבע"פ מחמת עמילות שבה. וע"כ נראה שודאי שבני ישראל במדרגתם קבלו עליהם כל המצות, אלא שרצון שייך בדבר שזה בהשגתו וידיעתו, אבל על דבר שלא יודע מה שמקבל לא חשיב שמקבל ברצון ואין לקבלה שום משמעות אמיתית שרוצה, וזה הוא תורה שבעל פה שכל הדברים יכולים להשיג רק ביגיעה, ואין שום דבר מפורש, ועד היום כל מי שיגע בו מחדש עוד דברים, ולכן על תורה שבעל פה לא חשיב קבלה ברצון כ"א באונס, ועל זה הוצרכו כפה עליהם הר כגיגית].

ונפק"מ בין הני תרי טעמי במה יש ללמוד בלילה, לטעם א' הוא בתורה שבכתב שבזה פגמו שנתאחרנו מלקבלה, ולטעם שני הוא בתורה שבעל פה דוקא שאת זה לא רצו לקבלה. אולם אפשר דאף לטעם א' (המג"א) אין התיקון על מה שנתאחרנו מלבוא לקבלת התורה אלא על עצם השינה באותו הלילה, ולפיכך לטעם זה ליכא נפק"מ במה ילמד, [וד"ז הוי נפק"מ נמי לאותם הנוהגים להיות נייעורים בלילה, וקודם עלות השחר פורשים מעט לשינה ואינם מתפללים וותיקין, דלכאו' אם התיקון על מה שישנו בלילה אפשר דדבר זה שפיר דמי, אך אם הטעם שנתאחרו מלבוא לקבלת התורה אף כאן בעלות השחר שהוא זמן קבלת התורה שישן א"כ לא תיקן כלום במה שלמד רוב הלילה, וצ"ע].

ובאמת אפשר שהפגם בלילה הזה היה בעצם השינה, מהטעם שהלילה הזה היה מיועד להכנה לקבלת התורה, דהנה האבן עזרא בפרשת יתרו (יט, יא) עה"פ והיו נכונים ליום השלישי, פירש בזה"ל: אולי לא ישן אדם בהם בלילה, ע"כ, וכוונתו דלכאורה על מה נצטוינו להכין עצמנו, הרי לפרוש מן האשה כתוב אח"כ מפורש, ולפיכך כתב דקאי על שלא יישנו בלילה הזה, כמו כהן גדול בליל יום הכיפורים שנשאר ער כל הלילה. [ולפ"ז צ"ל דמה שבני ישראל כן הלכו לישון כדאיתא במדרש, היינו לפי שסברו שבזה גופא

שישנים הם מכינים עצמם לקבלת התורה, וד"ז יתבאר בב' פנים, א' שמחמת טורח הדרך היתה השינה כהכנה שיוכלו להיות מרוכזים בכל דיבור ודיבור שיוצא מפי הגבורה, (ועי' ביעב"ץ שכתב שמי שאינו בטוח בעצמו שלא יטרד בתפילתו למחר כשלא יישן כל הלילה, מוטב שישן קצת כדי שלא יצא שכרו בהפסדו, ויש סמך קצת שכן היו ישראל ישנים גם אז במתן תורה כמובא במדרש, עכ"ד. ודבריו סתומים הא על זה גופא באים לתקן, וא"כ איך מביאים ראיה משם שזה מעליותא, אך לפי מש"כ א"ש שבאמת השינה היתה הכנה לקבלת התורה, אלא שהיה עליהם תביעה שאם היה להם השתקקות אמיתית אז לא היו עיפים מטורח הדרך, וכמו אדם שיודע שהולך להשיג מילירדים הרי הוא שכח כלל ממצבו). ב' עפמש"כ רבי צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק במדבר, חג השבועות) דהצדיקים מקבלים בשנתם סודות עצומים ונשגבים ומתעלים לדרגות רמות ונשגבות, וכן העיד רבי חיים ויטאל זיע"א על רבו האריז"ל כי בעת שישן כמה שעות בשבת היה מקבל סתרי תורה בישיבה של מעלה, וע"כ בני דור המדבר לא הלכו לישון כפי שאנו הולכים לישון כ"א בשביל לקבל סתרי תורה וסודות עליונים, לפי שהם רצו לקבל התורה בשנתם מתוך התרוממות הרוח והשגה אדירה, אבל נענשו לפי שבהר סיני שזכו לגילוי שכינה פנים בפנים כלל לא היו צריכים לזה, ויתירה מזו שקבלת התורה באופן זה מוגדרת כמתנה, וקודם למתנה יש צורך בעמל, וא"א לקבל את התורה במתנה בלא להתאמץ ולהתייגע קודם לכן].

אולם בחז"ל ובראשונים אין מקור למנהג זה להיות ערים בלילה, והוא נזכר לראשונה בזוהר פרשת אמור (דף צח ע"א) דחסידי קדמאי לא היו ישנים בלילה זה והיו עוסקים בתורה, ולאחריו בספר 'המגיד מישורים' (דברים שאמר המלאך למרן הבית יוסף).

[ויש שכתבו בטעם מנהג ישראל לעמול בתורה כל אותו הלילה, לפי דשבועות הוא יום הדין על התורה כמה שיזכה כאו"א חלקו בתורה (כנתבאר לעיל), וכפי שהאדם מראה שהתורה חשובה לו כך בידו לזכות ולקבל, ולפיכך הביטוי שמראה לכך הוא עי"ז שהוגה בתורה ביום זה ללא הפוגה יומם ולילה בשמחה, וכפי שאיפותיו שיהיו לו ביום זה כך יזכה לקבל את חלקו בתורה].

בספרים איתא שיש ענין ללמוד ללא הפוגה יום ולילה בחג השבועות, דבשבת דף ל ע"ב איתא גבי דוד המלך דכל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, וכתב המהרש"א לולי פרש"י אפשר לפרש דבהווא יומא דמת בי' הוה יתיב וגריס, משום שהיה יום של מתן תורה, דבעצרת מת כמש"כ תוס' חגיגה (דף יז), עכ"ל. ומבואר שביום דמתן תורה יש ענין לגרוס יומם ולילה. וכן משמע בזוהר בפרשת אמור שכתב שבלילה יש ללמוד תורה שבעל פה וביום תורה שבכתב, ואצטט לשונו: כד מאטי להאי ליליא לבעי ליה למלעי באורייתא ולאתחברא בה ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בהווא ליליא ואתדכי (כשיגיע ליל זה של שבועות צריך לעסוק בתורה ויחבר עצמו בתורת ה' ומכאן ואילך לשמור עצמו מן החטא מהיום ההוא והלאה כדי שישאר בטהרה העליונה אשר הגיע אליו בליל זה לטהרתו) ואוליפנא דאורייתא דבעי ליה למלעי בהאי ליליא אורייתא דבעל פה בגין דיתדכון כחדא ממבועא דנחלא עמיקא (והלימוד שצריך להיות בליל זה יהיה בתורה שבעל פה, כדי

שיטהרו כולם ממעייני החכמה והבינה וסודות העמוקות בתורה), לבתר בהאי יומא ליתי תורה שבכתב ויתחבר בה וישתכחון כחדא בזווגא חד לעילא (ואחר כך ביום חג השבועות תבוא גם תורה שבכתב ותתחבר בהם, וימצאו כולם כאחד בזווג אחד תורה שבכתב ותורה שבעל פה בעולם העליון). כדין מכריזי עליה ואמרי ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיו וגו' (ואז מכריזין עליו פסוק זה ואומרים 'ואני זאת בריתי' וכו', ר"ל שע"י הכנה זו יזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה כמאמר חז"ל מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה), ועל דא חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי לילא והוו לעאן באורייתא, ואמרי ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין (ועל כן חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה זה של חג השבועות והיו עוסקים בתורה, ואומרים נבוא לרשת לנו ירושת התורה הקדושה לנו ולבנינו בעוה"ז ובעולם הבא), וההוא ליליא כנסת ישראל אתעטרא עלייהו, ואתיא לאזדווגא ביה במלכא, ותרווייהו מתעטרי על רישייהו דאינון דזכאן להכי (כנסת ישראל נכתרת בליל זה בכתר תורה ע"י לומדי התורה, וכנס"י באה להזדווג בממ"ה הקב"ה והקב"ה כביכול וכנסת ישראל, מעטרים בכתר תורה לראשי הצדיקים הראויים וזוכים לכך). רבי שמעון הכי אמר, בשעתא דמתכנשי חברייא בהאי ליליא לגביה, ניתי לתקנא תכשיטי כלה בגין דתשתכח למחר בתכשיטה ותקונהא לגבי מלכא כדקא יאות (כך אמר רשב"י בשעה שת"ח היו מתאספין אצלו בליל שבועות, נבוא לתקן תכשיטי כנסת ישראל, כדי שתמצא למחר אצל המלך עם כל תכשיטיה ותיקוניה הראויים לה), זכאה חולקהון דחבריא, כד יתבע מלכא למטרוניתא, מאן תקין תכשיטהא ואנהיר עטרהא ושוי תקונהא, ולית לך בעלמא מאן דידע לתקנא תכשיטי כלה אלא חברייא זכאה חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי (אשרי חלקם של לומדי התורה, כאשר ישאל הקב"ה לכנסת ישראל מי הם אשר תקנו תכשיטיה והאירו כתר תפארתה ועשו לה כל שאר התיקונים, ואין לך בעולם מי שיודע לתקן תכשיטי כנס"י אלא בעלי לומדי תורה ע"י עסק תורתם, אשרי חלקם בעוה"ז ובעולם הבא), עכ"ל.

אולם במה שמבואר בזוהר כאן שבלילה יש ללמוד תורה שבעל פה, מצינו בזה סתירות בזוהר, דבהקדמת הזוהר לספר בראשית (דף ח, א) מבואר דסדר הלימוד בלילה יהיה מתורה לנביאים ונביאים לכתובים ואח"כ במדרשות הפסוקים ובסודות החכמה.

***

מתיקות התורה

ברכות דף י"א ע"ב, ור' יוחנן מסיים בה הכי 'הערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו', ופרש"י יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה. הנה בכל ברכת המצות אין אנו מבקשים לעשותו בעריבות ובאהבה, בע"כ שבכלל מצות תלמוד תורה הוא שילמד בעריבות, ולכן אנו מבקשים בברכת המצות על ערבות בתורה. [וראיתי שמרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ביאר בע"א, לפי דברכת התורה היא ברכת הנהנין ולפיכך דוקא בו מבקשים על עריבות, משא"כ בשאר ברכת המצות, וציין לזה לבוש או"ח סי' מ"ז ס"ו, וקהלות יעקב ברכות סי' כ"ב]. וראיתי (בחוברת עיון הפרשה שנה ט"ז גליון ק"פ) בשם החפץ חיים שביאר דרשת חז"ל עה"פ 'הוי כל צמא לכו למים' - עמלה של תורה כל הרוצה ליטול יבוא ויטול, וביאר

שהתורה נמשלה למים וכמו שבמים מברכים עליהם רק כאשר שותה לצמאו כמבואר בסי' ר"ד, כך ברכת התורה צריכה להיות באופן שלימוד התורה אצלו הוא לצמאו שמרגיש כמה הדבר נצרך וחשוב לו.

ובפשוטו דבר זה יוסבר עפ"מ"כ האגלי טל (בהקדמה) וז"ל: כי עיקר מצוות לימוד תורה היא להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעים בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה, ע"כ. אולם בדבריו לא חזינן שזה עיקר מצות ת"ת, אלא שיש מעלה שיהיה שש ושמח שעל ידי זה נבלעים בדמו ונעשה דבוק בתורה. והנה המעין ברש"י יראה שאין ענין שהד"ת יהיו ערבים לו, אלא שילמד בשמחה, ולפיכך מבקשים שיהיה ערבות כדי שעיי"ז יזכה ללמוד באהבה. נועי' במ"ב סי' א' סק"י שיש ענין שיהיה מיצר ודואג כל היום על חורבן ביהמ"ק, מלבד משעה שהוא לומד ומתפלל שצריך שיהיה בשמחה].

ובנדרים דף ט"ז ע"ב אמרי' דהמודר הנאה מחבירו מותר לו לישב בסוכתו של חבירו, ואינו נקרא שנהנה ממנו לפי שמצוות לאו להינות ניתנו, ואעפ"כ אסרינן שם בדף מ"ח ע"א לקרות בספרים, ומקשים הלא לקרות בספרים מצוה היא ומצוות לאו להנות הימנו, ותני' (שם בדף מח) בחידושי ר"א מן ההר, דלא שייך למימר במצות תלמוד תורה דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצוותו היא ההנאה והתענוג במה ששיג ומבין בלימודו, ע"כ, והינו כנ"ל שעיקר המצוה בתורה היא הלימוד מתוך מתיקות והנאה. אולם גם זה עדין איננו ראייה, דאפשר דכיון דהתורה במהותה היא 'משמחי לב', לכן כיון שתורה שבע"פ אינו מקיים מצוה אלא א"כ מבין (עב"ז במג"א או"ח סי' נ' סק"ב, ומ"ב שם סק"ב, ושו"ע הרב הלכות תלמוד תורה פ"ב סעי' יב-יג), א"כ תו ממילא קאתי לידי הנאה, אבל אין ראייה שיש דין לילמוד במתיקות. ובעצם מש"כ בפירושו ר"א מן ההר לכאן בר"ן מבואר להיפך, שכתב שם בדף ל"ה ע"ב שההיתר דמודר הנאה לילמוד מדרש והלכות הוא משום 'דמצות לאו להנות ניתנו', ורק באופן שמותר ליטול שכר חשיב דמהני ליה השכר שהיה לו ליתן, ע"ש. ומבואר דעצם מצות תלמוד תורה הוא בלי הנאה, ולפיכך שייך ביה מצות לאו להנות ניתנו. ובדעת ר"א מן ההר צ"ל דהא דמודר ללמדו דברים שאסור ליטול עליהם שכר, היינו דכיון שאסור ליטול שכר והכל חייבין ללמוד בחנם אין זה הנאה במה שזה מלמדו בחינם דאם לא ילמדנו המודר זה ילמדנו אחר, ועב"ז בטורי אבן בר"ה דף כ"ח ע"א ד"ה בשופר, ואכמ"ל. [ובעצם דברי רבינו אברהם מן ההר, יעוי' במ"ב סי' רכ"ג סקי"ג שהביא דעות שאין מברכין על קניית ספרים הטוב והמטיב לפי שמצות לאו להנות ניתנו, ולכאן הוא סותר להנ"ל. ואפשר שזו גופא כונתו שכיון שהנאה זו גופא המצוה, תו א"א לברך עלי' לפי שעל הנאה רוחנית אין מברכין וכמש"כ שם המ"ב בס"ק ד' וכ"א, וצ"ע].

עוד מצינו דסגולת התורה דמגנא ומצללא הוא רק תורה בשמחה, דיעוי' בכלי יקר עה"פ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִי וְאֶהְרֶגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי (בראשית כ"ז, מ"א), שביאר הא דתלה הדבר הדבר בימי אבל, לפי שאבל אסור לעסוק בתורה, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, ויצחק אמר (שם פסוק מ') וְהָיָה כִּפְאֲשֶׁר תִּרְיֵד - דהיינו בזמן שלא יעסקו בתורה - וּפְרָקְתָּ עָלָיו, וא"כ באבלו כשלא יעסקו בתורה לא תהיה לו דהר במגן עליו ואז אהרגה

את אחי, ומטעם זה אמרו חז"ל (ברכות דף מד ע"ב) שהאבל צריך שמירה - לפי שאין בו תורה המגינה עליו, עכ"ד. ולכאור' גם לאבל מותר לילמוד בדברים הרעים, וא"כ עדיין יש בו תורה שמגנת עליו, ומכח הוכיח הבית ישראל מגור זצ"ל שתורה ללא שמחה אינה מגנא ומצלא, לפי שהשמחה היא חלק מהחפצא של תורה, וכשחסר בשמחה הרי חסר בתורה ולפיכך היא אינה מגנא ומצלא.

במסכת כלה רבתי פ"ג דריש מקראי דאיכא חיוב לאהוב את התורה, דכתיב (דברים ו') ואהבת 'את' וגו' את לרבות התורה. אך עדיין לא ידעינן מהתם שמעצם מצות לימוד תורה כלול נמי לאהוב ולשמוח בו, דאפשר דהוי מצוה חיצונית לאהוב את התורה, ואף מי שאינו לומד מצווה בדין זה. [ובמ"ב סי' א' ביה"ל ד"ה הוא, הביא דברי החינוך בענין שש מצות שמחויב בהם תדיר, והרביעי הוא לאהוב את המקום, ויגיע לזה על ידי התורה, שע"י ההתבוננות בתורה יבוא להכרה בגודל גדולתו של הקב"ה שאין לו ערך וקץ, ותתישב האהבה בלבו בהכרח.... וייגע תמיד בבקשת חכמת התורה למען ישיג ידיעה בה'. ומבואר בחינוך שע"י תורה מגיע לאהבת ה', אך לא כתב שיש גם חיוב לאהוב את התורה מצד עצמו].

ונראה שמצות תלמוד תורה היא כפי הצורה שניתנה בסיני, וכשאינו באופן זה אין כאן המשך של מסירת התורה וממילא אין זה בגדר לימוד התורה. וד"ז מצינו בכ"מ, באבות דרבי נתן פ"ו ה"ב איתא שבתורה יש ענין לקבל ולילמוד באימה וביראה ברתת ובזיע כדרך שקיבלו אבותינו בהר סיני באימה ביראה ברתת ובזיע. וע"ע ברש"י גיטין דף ס' ע"ב דברים שכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, דברים שאמרת לך בכתב אי אתה רשאי 'למוסרם' לישראל על פה, והיינו דכל לימוד התורה הוא בגדר מסירה ממש רבינו ממה ששמע מפי הגבורה, ובעל פה אינו רשאי למוסרו. ומצינו ג"כ שכל תורה שלומד הרי הוא מקבל בעת הלימוד את חלקו מהר סיני, וכמו שאומרים בברה"ת בא"י 'נותן' התורה, לשון עתיד, ולא נתן התורה. וכן אמרו חז"ל יגעת ומצאת תאמין, ולא כתוב יגעת וידעת תאמין, אלא מציאה מלשון מתנת חנם יותר ממה שתכנן להשיג, וזה חלק התורה שלו שהוא בלי שיעור ומידה. וכן מצינו לענין עריבות בתורה, במדרש רבה (שמות פרק מ"א אות ה') עה"פ ויתן אל משה ככלותו, וז"ל: מהו 'ככלותו' אמר רשב"ל כל מי שהוא מוציא דברי תורה ואינן ערבים על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לבעלה נוח לו שלא אמרן, למה, שבשעה שנתן הקב"ה את התורה לישראל היתה חביבה עליהם ככלה שחביבה על בן זוגה, ע"כ. ובתנחומא (כי תשא פר' ט"ז) איתא, אמר ריב"ל אסור לת"ח להורות הלכה בציבור עד שהיו דברי תורה עריבין על שומעיהם, ככלה הזו שהיא עריבה על בעלה ומתאוה לשמוע דבריה, ע"כ. [ובעירובין דף נ"ד ע"א 'יראיך יראוני וישמחו' דברי תורה צריכים להימסר באופן שהם משמחים את השומעים עד שבעצם ראייתו של המגיד שיעור הם שמחים היות וזה מזכיר להם דברים נעימים ומשמחים]. נמצא שכיון שהדברי תורה ניתנו מסיני באופן של כלה עריבה, א"כ כשאין הדברים שמחים כנתינתם, שוב אין כאן המשך של מסירת התורה, וממילא אין זה בגדר לימוד תורה. ומצינו בשבת דף פ"ח ע"ב דבהר סיני היתה התורה במתיקות, דאמר ריב"ל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם

בשמים, ולפיכך כיון שלימוד תורה צריך שתהיה כנתינתו מסיני, אז כמו ששם כל דיבור ודיבור מילאה את התורה בבושם מתוק, כך כאן הדברי תורה צריכה להציף את האדם בעריבות והנאה אינסופיים.

ומצינו דכשלומד בדביקות מגיע לדרגה של הר סיני, דבחגיגה דף י"ד ע"ב איתא כמה מעשים בתנאים ואמוראים שהיו דורשין במעשי המרכבה והיתה האש מלהטת סביבם, ובסוכה דף כ"ח ע"א איתא על רבי יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה יושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד היה נשרף, ופי' התוס' שהדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש, וענין זה מצינו במדרש בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהטה האש סביבם, עכ"ל. הרי מבואר בתוס' שהאש המלהטת בשעת גילוי דברי תורה, הוא מכוח השמחה של הדברים, וזהו האש שהיה במעמד הר סיני.

לסיום, מספרים על מרן ראש הישיבה רבינו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל שפעם נכנס לביתו בחור שהיה במצב של ירידה, וביקש לדבר עם ראש הישיבה בלא שיפריעו לו, בני הבית הבינו שכוונתו לטובה ואפשרו לו, ניגש ושאל האם מרן ראש הישיבה אוהב סטייק?, מה זה סטייק? שאל אותו מרן רה"י. חתיכת בשר, השיב השואל. מרן זצ"ל האיץ בו 'מה אתה רוצה? המשיך הבחור, מרן רה"י לא רוצה סטייק כי הוא לא נמשך לזה, למה אם כן רוצים שאני ילמד גמרא, אני לא נמשך לזה?!.. שקט השתרר בחדר, בני הבית כבר תהו על כך שאפשרו לו כך להתבטא, אבל היה זה מרן ראש הישיבה זצ"ל שפנה אליו בשאלה: 'האם הנך אוהב דבש?' בוודאי! - השיב הבחור. למה? שאל אותו מרן. כי זה מתוק - השיב הבחור. 'הידעת' - המשיך מרן - ישנם אנשים שהדבש לא רק שלא מתוק להם הוא שורף להם... מדוע? כי יש להם פצעים בפה! דע לך, שהגמרא היא מתוקה מדבש ונפת צופים, לא שייך שלא לאהוב אותה, אלא שיש כאילו שיש להם 'פצעים בפה', דיבורים אסורים, מראות אסורות, זה גורם שהגמרא לא תהיה מתוקה. עליך לגאוג, להתייעץ, איך זוכים לטהרת הלב והפה ואז גם אתה תזכה לנועם צוף התורה.

וכעין זה הובא בשם השפת אמת, שביאר במה שמברכים והערב נא ה' אלקינו 'בפינו', היינו שהתורה מצד עצמה היא מאוד מתוקה, ואם הלומד לא מרגיש את מתיקותה הרי זה בגלל שיש בעיה ב'פה' של הלומד, ולכן מבקשים אנו מה' שימתיק את התורה בפינו. [ובזה אפשר לבאר את הגמ' בב"מ דף נח ע"ב שמפרשת מהו אונאת דברים, כיצד אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים בא ללמוד תורה שנאמרה מפי הגבורה, ולמה דוקא על לימוד תורה? לפי שבמצות תלמוד תורה אם יש בעיה בפה אי אפשר ללמוד, וכנתבאר. ויש שפירשו לפי שעיקר מצות ת"ת זה בפה, ולא משום שהוא המפריע הגדול להבנת והשגת התורה, ואכמ"ל].

ולסיום הביא מעשה ששמעתי מחכ"א על גאון הגאונים מדור שעבר, רבינו ה'אור שמח' זצוק"ל, שבעת לימודו כשהיה נתקל בדבר הקשה, היה סוגר את הגמרא ונותן צדקה ומתפלל לה', ומה היה מתפלל? לא שיהיה לו תירוץ וביאור, אלא שתהיה לו יותר אהבת תורה, ואם תהיה לו אהבת תורה ממילא ימצא כבר הביאור הנכון בסוגיה, כי אהבת תורה היא הנותנת להבין את התורה.

וכבר מצינו שע"י שלומד בעריבות ממילא מבין, בתנא דבי אליהו רבא פי"ח: שכל זמן שת"ח בבית המדרש 'ודברי תורה מתוק עליהן', מתוך כך הקב"ה מרחם עליהם ונותן בהם חכמה ובינה ודעת והשכל לעשות מעשים טובים ותלמוד תורה, ע"כ. ועי' במג"א סי' נ' סק"ב שאם לומד תורה ואינו מבין אינו נחשב ללימוד, ולפי"ז מובן היטב שבברכת התורה מבקש על עריבות, דמאחר שבלא זה אינו יכול להבין, ממילא לעיקר מצות ת"ת מוצרך לעריבות.

וצריך עוד לידע שהעונש הכי גדול הוא לאבד את מתיקות התורה, והדברים מרומזים בדברי רש"י עה"פ ויהי בנסע הָאָרֶץ וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה (במדבר י, לה), עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו (נונים הפוכים) לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות, ומהם שתי הפורענויות, הפורענות האחרונה היא המתאוננים, והראשונה היא ויסעו מהר ה', כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז). ונשאלת השאלה, אמנם הפורענות האחרונה היא פורענות שהרי הקב"ה נפרע מהמתאוננים, אבל זה שעם ישראל נסעו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר זה אומנם מעשה לא ראוי, אך איזה פורענות יש כאן? התשובה היא, מי שבורח מהבית - זה מי שלא טוב לו בבית, מי בורח מהישיבה - מי שלא טוב לו בישיבה, ולמה לא טוב לו - כי הבית קר, זאת לא חממה, אין לו מתיקות בבית שלו, וזוהי הפורענות הגדולה של ויסעו מהר ה', כי מי שיש לו מתיקות התורה לעולם לא ירצה לברוח, לעולם הוא לא יעזוב את בית המדרש, וזה העונש הכי גדול לאבד את מתיקות התורה שאין שום דבר שיכול להשתוות לגודל המתיקות שיש לזוכה בזה.

ונסיים בדברי האור החיים (דברים כ"ו, י"א), וז"ל: שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם, ע"כ.

וראיתי מביאים ממדרש תהילים (קי"ט) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, הלכתי למרחץ היתה עימו, הלכתי לישון היתה עימי, ולפי שלא הנחתיה כל עיקר לא היתה עלי כמשאוי אלא כזמירות, שנאמר זמירות היו לי חוקיך. למדנו מדבריו, שלא מחמת שאהבתי תורתך זכיתי לכל היום היא שיחתי, אלא אדרבה, ע"י שלא הסחתי דעתי מהתורה זכיתי לאוהבה, והיינו שהלימוד ברציפות ללא הפסקות והיסח הדעת, הוא שמעניק ללומד את הערבות הנפלאה, עד כדי שעושה את התורה כזמירות. ומבארים עפ"ש"כ בספר מנוחה וקדושה (שער התורה ח"ג אות י') שהנפש מזדככת ומתקדשת בקדושת התורה, דוקא ע"י לימוד רצוף של ג' או ד' שעות רצופים, שע"י קדושת התורה מאירה בנפש. ומעתה נראה שערבות התורה היא לא בעצם קריאת התורה אלא מחמת קדושתה האלוקית, ולפיכך ככל שלומד יותר שמוסיף בקדושת התורה כך יזכה יותר למתיקות.

***

ברכת התורה בחג השבועות

מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולעסוק בתורה כל הלילה, ומקור הדברים כתב המשנה ברורה ר"ס תצ"א שהוא מהזוהר פרשת אמור (דף פב ע"ב). ולענין ברכת השחר,

פסק הרמ"א בסי' מ"ו סעי' ח' ומ"ב ס"ק כ"ד שיכול לברך אף כשלא ישן בלילה, מלבד מברכת אלוקי נשמה וברכת המעביר שינה שיש בהם דעות, וכן ברכת אשר יצר אם לא עשה צרכיו כדמבואר במ"ב סי' ד' סק"ג ובשע"ת סי' מ"ו סקי"ב, וכן ברכת ענט"י עי' סי' ד' סעי' י"ג ומ"ב סק"ל ובביה"ל שם (ד"ה ויטלם), וע"ע בשע"ת (סי' מ"ו שם). אלא שהמנהג לכתחילה לשמוע כל הברכות מאחר, לחוש לשיטת הרמב"ם והמחבר (סי' מ"ו סעי' ח') שמי שלא ישן אינו יכול לברך, אבל מדינא יכול לברך. נויש להקפיד שיהיו עשרה שיוצאים יד"ח בכל ברכת השחר, שהרי דעת הלבוש הובא במ"ב (שם סקי"ג) שאינו מוציא בברכת השחר בפחות מעשרה, והח"א (הובא בביה"ל סי' נ"ט סעי' ד') חשש לדבריו, ואפילו די שחולקים עליו, מ"מ בברכת השחר שיכול כל אחד לברך למה להכניס עצמו לספיקות]. והנידון לענין ברכת התורה, א', אם הוא ברכת המצות ומאחר שלא ישן בלילה תו אינו מחויב לברך שוב ברה"ת בעלות השחר, או דהוי נמי ברכת השחר ותו מחויב לברך כל יום בעלות השחר מחדש אף כשלא ישן בלילה. ב', כשלא בירך אם עובר איסור בזה שלומד קודם שבירך.

ברכות דף כא ע"א, אמר רב יהודה אמר רב מנין (וכו') לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו, ובמשנה ברורה (ריש סי' מז) הביא דהשאגת אריה (סי' כד) מסיק דברכת התורה הוא מן התורה, ולכן אם נסתפק לו אם בירך ברה"ת חוזר ומברך. נוצ"ע לדעת ר"ת שהובא בסי' י"א דשינה לא הוי הפסק, וכל מה שמברך כל יום הוי משום שחכמים קבעו ברכה זו דומיא דשאר ברכת השחר, א"כ חיוב הברכה הוי מדרבנן חוץ מביום שנעשה בר מצוה. עוד צ"ע דבסעי' י"א לענין פלוגתת ר"ת והרא"ש אי שינה הוי הפסק כתב המחבר דנהגו להקל, ופי' הפמ"ג (א"א סקי"א) לפי דברכות דרבנן וספק ברכות להקל, ולכאוי' לפי מאי דמסיק המ"ב דהוי דאורייתא א"כ ניזיל לחומרא].

ונחלקו הראשונים בישין שינת קבע על מיטתו אי הוי הפסק, דעת הרא"ש (בתשו' ריש כלל ד') דהוי הפסק, ולפיכך כתב דאף ביום אם ישן שינת קבע חוזר ומברך. דעת ר"ת (הובא בתוס' בברכות דף יא ע"א ד"ה שכבר) דלא הוי הפסק, ואף אם ישן בלילה והשכים לילמוד קודם עלות השחר אינו חוזר ומברך, לפי שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחר. [ובירושלמי בברכות (פ"ג מ"ג) מבואר כדברי הרא"ש, שכתב לענין סוכה דאינה טעונה ברכה אלא בלילי יו"ט הראשון בלבד לפי דאין הפסק למצוה, התיב רבי יעקב דרומיא הרי תלמוד תורה נוהג בלילות כבימים (פי' דחיובה נוהג אף בלילות ואפ"ה מברך בכל יום), ומשני מי כדון (דלא דמיא אהדדי), סוכה אפשר לה ליבטל תלמוד תורה איפשר לו שלא ליבטל, ופי' הפני משה דהכי קאמר 'סוכה אפשר לה ליבטל בתמיה', וכי אפשר לה בטל ממנה כל שבעה הלא צריך הוא לאכול בה כל שעה שהוא רוצה ביום ובלילה וכן חייב לישון בסוכה, וא"כ אין שום הפסק בסוכה כל שבעה, אבל 'תלמוד תורה איפשר לו שלא להבטל בתמיה', והלא צריך הוא לישן, וכישן אינו עוסק בתורה, וא"כ כבר יש לה הפסק, הלכך צריך לברך בכל יום, ע"כ. ומבואר דהשינה הוי הפסק ולכך צריך לברך בכל יום]. והאגור (סי' א') כתב בשם אביו לפשר בין השיטות, דביום אפילו אחר שינת קבע לא יברך כי המיקל בברכות במקום שיש מחלוקת הרי זה לא הפסיד כי הברכות אינן מעכבות,

ובלילה אחר שינת קבע יברך. וביאר הבית יוסף (סי' מז סעי' יא) דבלילה אין חוששין לשיטת ר"ת מאחר שכל הפוסקים חולקים עליו, אבל בשינת היום מיהא יש לחוש לדבריו, ע"ש. וכן פסק המחבר, דבסעי' י"א כתב: שינת קבע ביום על מטתו הוי הפסק (שיטת הרא"ש) ויש אומרים דלא הוי הפסק (שיטת ר"ת) וכן נהגו, ובסעי' י"ג כתב: המשכים קודם אור היום לילמוד מברך ברכת התורה (כהרא"ש ודלא כר"ת) ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת, והיינו דלענין שינה ביום חשש לר"ת, וכתב שכן נהגו, ולענין שינת לילה פסק כהרא"ש. והדברים סתומים מה חילוק יש בין שינת היום לשינת הלילה, אם חשש לשיטת ר"ת אם כן אף בשינת לילה ניחוש ליה.

ובפשוטו פלוגתא הוא בעיקר ושורש הדין דברכת התורה שבכל יום, דלהרא"ש הוא משום דהשינה הוי הפסק, ולר"ת הוא תקנת חכמים לברך כל יום שחרית דומיא דברכת השחר. ודבר זה משליך לדינא כמה נפק"מ, א', בישן ביום שינת קבע, דלהרא"ש מברכים דאיכא הפסק, ולר"ת אין מברכים. ב', כשלא ישן כל הלילה, להרא"ש אינו מברך שהרי ליכא הפסק מהברכה שבירך אתמול, ולר"ת מברך שהרי בעלות השחר חל עליו חיוב חדש מד"ס. ג', במה משמברך כל יום, אי הוי חיוב מן התורה או מדברי סופרים, דלהרא"ש הוי מה"ת מאחר שהפסיק בשינה, ולר"ת בפשוטו הוי רק מדברי סופרים דומיא דברכת השחר. ד', בטעם שבצאת הכוכבים אינו מברך שוב, להרא"ש לפי דליכא הפסק, ולר"ת לפי שהלילה הולך אחר היום שעבר דומיא דברכת השחר שתקנו לברך כל יום שחרית, והתימה דהרא"ש עצמו (בברכות פ"א סי' י"ג) כתב שהטעם שאין מברכים בלילה לפי שלגבי קריאה 'הלילה הולך אחר היום', ולכאוי' לשיטותיה ליכא נפק"מ בין הימים, וכל שלא הפסיק אין צריך לחזור ולברך. ובאמת הפרי חדש (סי' מ"ו סעי' ח') ורעק"א (בשו"ע סי' מ"ז על מג"א סקי"ב) דייקו מלשון זה דמשמע דבבוקר מברך אף שלא ישן בלילה, שהרי היום אינו נגרר אחר היום שעבר, אך צ"ע דא"כ הרא"ש גופא סתר משנתו. ועי' בפמ"ג (א"א סקי"ב) שהוכיח מהשו"ע בסעי' י"ב שכתב שהטעם שבלילה אינו מברך לפי שהלילה הולך אחר היום שעבר, דפסק כר"ת ודלא כהרא"ש (והטור) וכנ"ל, והפלא שהרי לשון זה כתב ג"כ הרא"ש (והטור). וגם בדברי ר"ת יל"ע, דבלשונו משמע שאין מברך שחרית מדין ברכת השחר, אלא 'מפני שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחרת', והיינו דברכתו של אתמול פוטרת רק עד שחרית, ולא מטעם שעתה חל עליו חיוב חדש כברכת השחר.

ואשר חזינן מכל זה דאיכא ב' חיובי ברכה, א' דהתורה עצמה מחייבת ברכה וכדילפי' מקרא כי שם ה' אקרא וגו', וזה דוקא כשרוצה ללמוד אבל בלא"ה ליכא עליו חובת ברכה, ובזה אם בירך מאתמול וליכא הסח הדעת אין צריך לברך שוה. ב' מתקנת חכמים לברך ולהודות על התורה כל יום. ודבר זה מפורש ברמב"ם פ"ז מתפילה, שכתב בהלכה י' המשכים לקרוא בתורה וכו', ומברך שלש ברכות ואח"כ קורא, ובהלכה י"א כתב בכל יום חייב אדם לברך ג' ברכות אלו ואח"כ קורא מעט בדברי תורה, והיינו שבתחילה איירי מצד ברכת המצות או ברכה על עצם התורה (כיסודו של הגר"ח), וכאן איירי מצד החובת ברכה שיש עליו בכל יום, וד"ז מדוייק בלשונו שכתב 'בכל יום חייב אדם לברך ג' ברכות אלו

ואח"כ קורא מעט בתורה, והיינו דאין הברכה נובע מחמת הקיום המצוה אלא להיפך שמחמת החובת ברכה יש עליו דין ללמוד אחר כך. וכבר האריך בזה האגרות משה (או"ח ח"ב ס"ג) דשיטת הרמב"ם דברה"ת מלבד הברכת המצות שיש עליו כשרוצה לילמוד, חידשו חז"ל עוד תקנה לברך כל יום ג' ברכות להודות על התורה כדרך שתיקנו לברך כל יום ברכות השחר, וזהו שכתב חייב לברך בכל יום ג' ברכות, וכיון שחייב לברך ג' ברכות אלו על התורה בעי ללמוד מעט, ע"ש.

אולם הדברים צ"ב דאיך חלה חובת ההודאה קודם שלומד, ואם ההודאה על עצם נתינת התורה א"כ למה צריך לילמוד. יתירה מזו הא שיטת הרמב"ם (שם בה"ד עד ה"ט) דברכת השחר תקנום חכמים לברך רק כששומע קול שכוי וכשלושב בגדיו, א"כ אמאי ברכת התורה שאני שמברך זאת גם קודם שרוצה לילמוד, ובע"כ דברכת התורה אינו מחמת ברכת הודאה גרידא כברכת השחר, אלא דאיכא חובת ברכה מצד עצמו.

ואשר יראה בזה, דהנה הרמב"ן בסה"מ מצוה ט"ו כתב דיש מצות עשה לברך ולהודות על התורה שקבלנו, ולעומתם הרמב"ם לא מנה זאת כמצות עשה, וכתב המבי"ט בקרית ספר פי"ב מתפילה, דס"ל לרמב"ם דהדין ברכה היא בכלל מצות תלמוד תורה דבכל יום ויום ולהכי לא באה במנין, אבל גם הוא מודה דהדין ברכה הוא מה"ת. והיינו דס"ל דבכלל מצות תלמוד תורה נאמר דאיכא חיוב כל יום דתלמוד תורה עם ברכותיה, ודבר זה נילף מקרא 'כי שם ה' אקרא - דהיינו לימוד התורה, הבו גודל לאלקינו - ביחד עם ברכותיה. מלבד זאת איכא עוד חובת ברכה בעצם מה שלומד, נודבר זה אפשר בכמה פנים, א' מדין ברכת הנהנין בהנאת הנשמה, ואף שמצות לאו להנות ניתנו מ"מ שאני תורה דעיקרו להנאה, ב' מדין ברכת הודאה כשאר ברכת השחר, וזה דוקא קודם שחפץ לילמוד, ג' מדין ברכת המצות ככל המצות דבעי לברך עובר לעשייתן. וזהו שחילק הרמב"ם בתרתו, דבהלכה י' איירי מצד החובת ברכה כשחפץ לילמוד, ובהלכה י"א איירי מצד עצם החובת ברכה שחלה מגוף מצות תלמוד תורה.

ומעתה נבוא לבאר דעת ר"ת, דהא דצריך לברך כל יום היינו משום שחובת תלמוד תורה שבכל יום מחיל נמי חיוב ברכה כל יום, ואינו מצד ברכת השחר, וחיוב זה חייל בעלות

²² ובנידון אם ברכת התורה הוא ברכת המצות או ברכת השבח, ראיתי לבאר דבר נחמד, דהנה בברכות יא ע"א נחלקו אמוראים אם ברכת התורה מברכים רק על תורה שבכתב או גם התורה שבעל פה, (עי' גיטין ס' ע"ב לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא ע"פ דברים עיקר מצות תלמוד תורה הוא התורה שבעל פה, (עי' גיטין ס' ע"ב לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא ע"פ דברים שבע"פ). אלא שמצינו חילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה בעצם קבלתם, דאיתא בשבת פח ע"א מאי דכתיב 'וַיִּתְּצֵבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר' מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, והיינו שקבלו את התורה בכפיה ולא ברצון, והראשונים מקשים הא קבלת התורה היתה ברצון כדכתיב 'כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע', ובמדרש תנחומא איתא שמתחילה קיבלו רק תורה שבכתב ואח"כ אמר להם לקבל גם תורה שבעל פה דבעי לזה יגיעה גדולה, ועל זה הוצרך לכפות עליהם הר כגיגית. ומעתה אפשר דאם זה ברכת השבח על נתינת התורה 'אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ', א"כ שייך לברך רק על תורה שבכתב שקיבלנו ברצון, אבל דבר שקיבלנו בכפיה לא שייך לשבח את הקב"ה על זה ולהודות על זה, (וכי אם יכפו אותי לקבל מתנה, האם יש לי עוד חיוב להודות על זה, אדרבה הנותן יגיד תודה על שהסכמתי לקבל את המתנה), אבל אם זה ברכת המצות א"כ אדרבה עיקר מצות תלמוד תורה הוא על תורה שבעל פה, ושפיר שייך לברך עליו. אולם אין הדברים מוכרחים שכבר אמרו בשבת דף פח ע"א שהדר קיבלוה בימי אחשוורוש, וא"כ אף אם זה ברכת השבח שפיר שייך לברך גם על תורה שבעל פה.

השחר. אבל הלילה הולך אחר יום שעבר, ולכן תחלת החיוב הוא רק מעה"ש, אלא שמאחר שיש דין לברך כל יום א"כ מעיקרא מה שבירך אתמול התכוין לצאת רק עד למחר כעיקר התקנה, ותו צריך לברך נמי מדין ברכת המצות, וכיון שלא נתכוין לפטור רק יום אחד לכן בזה נקטינן דאם השכים אף שלא עלה עלות השחר מיקרי לענין זה יום אחר שצריך לברך (ודלא כר"ת) וכמו שביאר המחצית השקל, ולכן המחבר אף דחשש לשיטת ר"ת לענין שינה ביום מ"מ לענין שינה בלילה פסק דלא כוותי' מהאי טעמא. וכן י"ל בדעת הרא"ש, דאף לשיטתו דשינה הוי הפסק מ"מ יש עוד הלכה לברך כל יום כדעת ר"ת, ודבר זה מסתברא דמנין לעשות עוד פלוגתא בדבר זה, ולכן בעלות השחר לעולם חייל עליו חיוב מחדש אף אם לא ישן, ולכך הוצרך לומר שבליילה אין צריך לברך לפי שהוא נגרר אחר יום שעבר, ודו"ק.

אולם המגן אברהם (שם סקי"ב) כתב שלכו"ע בעלות השחר חייל עליו חיוב ברכה מדין ברכת השחר אף אם לא ישן, ופלוגתם לענין אם השינה הוי הפסק הוא מצד ברכת המצות שחייל עלי' מחדש, והשו"ע לא הכריע בזה וחשש מספק לדעת ר"ת, והא דנקטינן שאם השכים קודם שעלה עמוד השחר מברך היינו משום דהוי כשאר ברכת השחר דכשישן מברך אותם אף קודם היום כדמבואר בסי' ד'.

ושוב התבננתי בלשון המג"א, ונראה שלדעת ר"ת גדר הברכה הוא מדין ברכת השחר, אבל להרא"ש גדר אחר הוא, וז"ל: משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבוקר, וצ"ע דבשלמא לסברת הטור דס"ל דבשינה תליא מילתא אם לא ישן א"צ לברך, אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום א"כ צ"ל דמה שמברך בבוקר היינו משם שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר, תדע דהא לר"ת כשעומד קודם עלות השחר א"צ לברך וכשמאיר היום צריך לברך, א"כ לדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתנו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל, ואם ישן והשכים קודם עלות השחר צריך ג"כ לברך מידי דהוה כשאר ברכות השחר שמברך אותם קודם היום, ע"כ. והנה אם כונתו שגם למג"א חל עליו חיוב בעלות השחר מדין ברכת השחר, א"כ מה הוצרך לומר שלדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתנו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל, הא אף אם דעתנו היה לפטור יותר מיום אחד נמי צריך לברך מחמת תקנת חז"ל שיש חיוב נמי מדין ברכת השחר, ובע"כ שלהרא"ש אין חיוב מחמת ברכת השחר, אלא שמאחר שחז"ל קבעו לברך כל יום, כדחזינן בדעת ר"ת, א"כ אף להרא"ש גדר התקנה, היינו שמחמת מה שסידרו חכמים לברך כל יום אז מעיקרא כונתו לפטור בברכתו רק יום אחד, ולכן צריך לברך כל יום מחדש. נמצא שלר"ת ברכת התורה שבכל יום גדר חיובם הוא כברכת השחר, [ולא מצד ברכת המצות], ולהרא"ש הוא מדין ברכת המצות [מטעם שכונתו בברכתו מעיקרא לפטור רק יום אחד].

ולדינא המג"א דייק מלשון השו"ע שאם נייער כל הלילה אינו מברך בבוקר, משום דלשיטת הרא"ש כל המחייב הוא השינה, וכשלא ישן ליכא עליו שום חיוב. ורעק"א דחה דייקו, ולמעשה כתב המ"ב (ס"ק כח) דספק ברכות להקל, אך אם אפשר לו יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו שיכוין להוציאו בהברכות והוא יכוין לצאת ויענה אמן ויאמר

אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוין לצאת בברכת אהבה רבה וילמוד תיכף מעט אחר שיסיים תפלתו, ע"ש. ולפיכך כשמגיע עלה"ש יכול להמשיך בלימודו, ואף דהמ"ב פסק בסק"א דברכת התורה מן התורה, י"ל דמ"מ האיסור לילמוד קודם ברה"ת הוא רק מדרבנן, עוד י"ל דהכא כל חיובו הוא מדין ברכת השחר כדמבואר במג"א, א"כ זה ודאי חיובו הוא מדרבנן. [וע"ע במ"ב ס"ק כ"ב שהיקל נמי לגבי אם הסיח דעתו מללמוד ואין דעתו לחזור לילמוד אי הוא הפסק, וכתב דיש להקל מספק ברכות, ושם לכאן תירוץ ב' לא סגי, שהרי לצד שיש היסח הדעת הרי הוא מחויב מה"ת. ועי' במ"ב סי' ס"ז סק"א שחילק לענין ספק בברכות בין היכא שמחויב רק אינו יודע אם בירך, לבין שספק לו אם הוא חייב, ולפ"ז יש לחלק נמי הכא, וצ"ע].

והוסיף רעק"א דאף לדבריו מי שישן ביום והיה ער בלילה ממנפ"ש בעי ברכה, שהרי לדעת הרא"ש שינת יום הוא היסח הדעת, ולדעת ר"ת עלות השחר מחייב, ולכן כשמגיע עלות השחר חייב לברך בתורת ודאי ואסור לו להמשיך בלימודו. [בהספד על מרן הגרי"ז זצ"ל סיפרו, שכאשר היה חולה, נחלש פעם אחת מאוד, ובאחד מהימים הרגיש שחייב לישון ביום שנת קבע לצורך בריאותו, אלא שחשש שמא לאחר שישן ביום לא ירדם בלילה, וממילא בבוקר כשיעלה השחר הוא יכנס לספק בברכת התורה. ולכן החליט שלא לישון ביום כדי לא להכנס לספקות, והיה לו יסורים נוראים בזה שלא הלך לישון, ומ"מ בכדי שלא להכנס לספק בברכות התורה סבל את היסורים הללו. ובנו הגאון ר' מאיר, הראה לו את דברי הרעק"א הללו, שבישן ביום שנת קבע והיה ניעור בלילה יכול לברך בבוקר ברכת התורה. וביקש לראות את דברי הרעק"א בתוך הספר, ולאחר שראה שבאמת כך כתוב בדבריו, וממילא גם אם ישן עכשיו לא יהיה לו ספק בבוקר, הודה לבנו ואמר אינך יודע באיזה עה"ב זכית בזה, ותיכף ומיד נרדם. וסיפרו את זה על מרן הגרי"ז להראות איך שכל תנועה שלו היתה מחושבנת על פי ד' חלקי שו"ע, ואם יש לו ספק בברכת התורה לא הולך לישון אפילו שסובל מחמת זה יסורים נוראים. ורק לאחר שהוברר לו שאין בזה ספק הלכתי, מיד נרדם]. והעירו בזה שאם בתפילת ערבית התכוין באהבת עולם לשם ברכת התורה ואח"כ למד מיד תו לא יועיל עיצת רעק"א כיון שכבר יצא יד"ח ברכת התורה, ובדיעבד כתב המ"ב (ס"ק י"ד) שאף שלא כיוון בעת הברכה לצאת בזה ברכה"ת כל שלמד אחר תפילתו ולא הפסיק בדיבור יצא, ולפמש"כ המ"ב (ס"ק י"ג) שהישן ביום יכוין באהבת עולם כדי לצאת ידי המחמירים שגם על שינת יום מברכים, תו ליכא לעיצה זו.

יד הנה קי"ל כל ברכה שאין עמו שם ומלכות אינה ברכה, ויל"ע איך יוצאים יד"ח ברכת התורה בברכת אהבה רבה דשחרית או בברכת אהבת עולם במעריב, הא אין עמו שם ומלכות. ויש שרצו לחדש שכדי לצאת צריך לכוין כבר מתחילת ברכת יוצר המאורות לחיוב דאורייתא של ברכת התורה, שהרי מה"ט ליכא מלכות בברכת אהבה רבה כיון שהיא סמוכה לחברתה, [מיהו לפי הצד שהביה"ל בסי' מ"ז סעי' ז' שאף שלא כיוון באהבה רבה לצאת בברכה"ת יוצא, אפשר דאין צריך כוונה נמי במלכות דברכת יוצר אור, ועי']. וצדדי הנידון, דאפשר שאין דין להזכיר מלכות בברכה, אלא שבלא זה אין לברכה שם ברכה, ואחרי שברכת אהבה רבה סמוכה לחברתה תו יש לו תופס ברכה, ושפיר יוצא בזה אף ברכה התורה. ובנוסח אחר שאחרי שחז"ל תיקנו שאין צריך להזכיר בו מלכות משום שהיא סמוכה לחברתה תו יש לו תופס ברכה אף בלא מלכות. [ואפשר עוד דברכת אהבה רבה כיון שאומר שם 'אבינו מלכנו' תו חשיב הזכרת מלכות, וד"ז תליה אם בהזכרת 'מלך' לחוד חשיב הזכרת מלכות, עי' בשו"ע סי' רי"ד דלא

אולם יש שפקפקו בזה לפמש"כ הפרי מגדים בחד טעמא, דהסיבה דעל שינת יום אין מברכים ועל שינת לילה מברכים (אף קודם עלות השחר), לפי ששינת לילה הוי הפסק גדול וחשיב הסח הדעת, לכך בזה נקטינן דלא כר"ת, לפ"ז יש שטענו שלכך רק על שינת לילה מברכים, אבל על שינת היום אין מברכים אף שיגיע עלות השחר. ודבר זה תליה אם טעם זה הוא לשיטת הרא"ש, דהיינו דאנן נקטינן לדינא כדעת הרא"ש דליכא חובת ברכה מצד ברכת השחר כ"א מצד דהשינה הוי הפסק, אלא דעל שינת יום חוששין לר"ת כיון דעיקר השינה הוא הלילה ולפיכך שינת היום אינו נידון כשינת קבע, ולפ"ז ליכא הממנפ"ש שכתב רעק"א. או שטעם זה הוא לשיטת ר"ת, דהיינו דאף לשיטתו דשינה בעלמא לא הוי הפסק מ"מ אנן ס"ל דשינת לילה שאני והוי הפסק, ולכך כשבא עלות השחר יכול לברך ממנפ"ש, שהרי לר"ת כשבא עלה"ש צריך לברך אף כשלא ישן כלל, ולהרא"ש השינה הוי הפסק.

ולמעשה הובא בשם החזו"א שאמר לפקפק עמש"כ רעק"א מהאי טעמא, דאפשר דרק שינת הלילה חשיב שינת קבע ולא שינת היום, ולכן אף אם ישן ביום אינו יכול לברך בעלות השחר. [ולדבריו הסיבה ששינת היום לא הוי הפסק הוא לפי דאין זה קבע, וצ"ע דבב"י מבואר שהסיבה הוא משום דעת ר"ת ששינה כלל לא הוי הפסק, ואף דבשינת הלילה לא קי"ל כוותיה אבל בשינת יום יש לחוש לדבריו, ולפ"ז בעלה"ש ממנפ"ש יכול לברך וכמו שטוען רעק"א. וע"ע במ"ב סקכ"ט שאם ישן בלילה והשכים ובירך ברכה"ת וחזר וישן אח"כ שינת קבע בלילה, לפי דעת הי"א שעל שינת יום אין מברכים גם כאן אין מברכים לפי דעתו לפטור עד היום שלמחרתו, ולכאן' לדברי החזו"א דעל שינת יום אין מברכים מאחר שזה שינת עראי, א"כ בשינת לילה אין זה שייך. וגם לב"י צ"ע הא בלילה אין סומכין על ר"ת, וא"כ לכו"ע השינה הוי הפסק. ואשר חזינן שלמעשה סמכין על ר"ת שהברכה פוטר עד יום הבא, אלא שלר"ת כונתו שיפטור עד הבוקר, ואנן סברי שכונתו עד שיקום ממשנתו בלילה, ולכך אחר שכבר בירך בלילה לא איכפת ליה מה שישן עוד פעם בלילה, וצ"ע].

אולם רבותינו עמודי העולם הגראי"ל שטיינמן והגר"ח קנייבסקי זצוק"ל נחלקו בדעתו בחג שבועות שישן שינה העיקרית שלו ביום, אם בכה"ג שינת היום הוי הפסק או לא. ודבר זה תליה בהא דבעלמא שינת היום לא הוי היסח הדעת, הגראי"ל למד לפי דשינה העיקרית לאותו מעת לעת היא שינת הלילה, ולכך רק זה חשיב שינת קבע, וכ"כ רבינו ה'קהילת יעקב' בקריינא דאגרתא (ח"א סי' קל"ג) וז"ל: ברכת התורה ע"פ דין צריכים לברך אחר כל שינת קבע, והמנהג הוא לברך רק לאחר קימה של שינה העיקרית לאותו המעת לעת, ע"כ, ולכן בשבועות דשינה העיקרית שלו הוא ביום שפיר הוי השינה היסח הדעת, ולפיכך אף

יצא בכך, ובמ"ב סק"ו הביא מספר אבן העוזר שפקפק בזה]. והנה הביה"ל בסי' ר"ט סעי' ב' כתב לענין פתח אדעתא דחמרא ותוכד"ד נזכר שטעה וסיים בדשכרא (שהכל) דהוי ספק דדינא ויצא, ולענין ברהמ"ז דאורייתא כיון דהוי ספק בד"ת לא יצא, וקשה כיון דשם ומלכות הוא לעיכובא ומצות צריכות כונה א"כ אף בדרבנן לא חשיב ברכה ואמאי בברכת הנהנין יצא, וחזינן שאם נתכוין לברכה אף שבשם ומלכות לא נתכוין לאותו דבר חשיב שפיר שהזכיר בברכתו שם ומלכות, ולפ"ז א"ש דשפיר יוצא בהזכרת מלכות שהזכיר בברכה ראשונה אפי' שלא נתכוין בזה לשם ברכת התורה. [וראיית חכ"א שכתב דממה שאין מתכוונים לצאת ברכת התורה כבר מברכה ראשונה מוכח כדעת הפנ"י (ברכות ט"ז ע"א תוד"ה וחותר) דמה"ת לא בעינן שם ומלכות (וכן אסיק המנח"ח מצוה ת"ל אות ג'), ודבריו אינם מובנים דעכ"פ מדרבנן בעי והוא לעיכובא.

לפמש"כ המחבר דעל שינת היום אין מברכין, מ"מ בזה צריך לברך דחשיב כשינת הלילה. והגר"ח למד דשינת הלילה חשיב שינת קבע מצד שלילה הוא זמן שינה, כמו שאמרו בעירובין דף סה ע"א אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא, והיינו דלילה הוא זמן שינה בעצם ויום לאו זמן שינה, ולכן אף שיקבע את עיקר שינתו ליום לא חשיב שינה זו לשינת קבע.

ולפ"ז יש שטענו דבכה"ג עדיף שבליל שבועות יכוין במעריב בברכת אהבת עולם, לצאת ידי ברכת התורה על שינת היום (דערב שבועות) וכמש"כ המ"ב (בס"ק י"ג). ובבוקר בעלות השחר לא יברך (ולא ישמע מאחר) לחוש לשיטות דליכא חיוב ברכה בכל יום, ואף לחולקים אינו אלא מדרבנן כדין ברכת השחר. ואח"כ כשישן את השינה העיקרית שלו למעל"ע יברך, שאז ממנפ"ש חייב לברך, או מצד השינה או מצד עלה"ש. ויתכן שבכה"ג אף שישמע הברכות בעלה"ש נמי צריך לברך כשיקום כדעת הגראי"ל.¹⁷

וחכ"א נתן עיצה, דבכה"ג כשישמע הברכות בבוקר יכוין לפטור רק עד שיקום משינתו, ואז לכו"ע יוכל לברך, [ועי' בסמוך מה שנכתוב בעצם תנאי זה]. אלא כדי לחוש אף לשיטת החזו"א וכביאור הגר"ח, יש לכוין נמי בברכת התורה של אתמול ובברכת אהבת עולם דמעריב ובברכת התורה ששומע בעלות השחר לפטור רק עד שיקום משנתו, ואז דבר זה שפיר לכו"ע.

¹⁷ ולמעשה מצינו בפוסקים עוד כמה תנאים כדי שיחשב השינה לקבע ולא עראי ויתחייב בברכה לענין ברה"ת, במ"ב (סי' מ"ז סק"ג וסק"ח) מבואר שצריך שישן 'על מטתו', [ועי' בשו"ע (סי' מ"ד) שביאר דשינת עראי היינו כשמניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן].

ובט"ז (סק"ט) נראה שהוא זמן 'דשיתין נישמין', שביאר השיטה דשינת קבע ביום על מטתו הוי הפסק לפי דשינת קבע אפילו ביום הוי אחר השינה כמו בשחרית 'דנעשה כבריה חדשה', ע"כ. ובסי' ד' סעי' ט"ז איתא דבשיתין נשמין טועם טעם מיתה, ובביה"ל שם כתב דשיעור שיתין נשמי רבו הדעות, י"א דהוא ג' שעות וי"א דהוא יותר מחצי שעה וי"א דהוא שיעור מעט יותר משלשה מינוט, ע"כ בעל נפש יחמיר לפי כחו. והמקובל בעולם שהוא חצי שעה, וכן הוא בלוח א"י שכן הורה האדר"ת, וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאם ישן בלילה חצי שעה מברך אחריה ברכה"ת, וכן פסק הגר"ח קניבסקי זצ"ל (דעת נוטה עמו' ככד) לענין חיוב נטילת ידים בברכה (לדעת הרא"ש) שהוא כשישן חצי שעה בלילה, אך הביה"ל לא הכריע בדבר. ועי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ז' ד"ה אולם נראה) שכתב דאף לענין שינת עראי לענין תפילין כתב המג"א (סי' מ"ד סק"ג) שהוא בשיעור א' מס"ז, (והעתיקו המ"ב שם סק"ד), מ"מ לענין ברכת התורה אין לנו אלא המבואר בט"ז דהשיעור הוי 'דנעשה כבריה חדשה'.

וי"א דצריך 'שיסיר מלבושי היום', והיינו שהולך לישן עם בגדי שינה (פיג'מה), וכן הורה החזו"א (ארחות רבינו ח"ג עמו' ר"ג) שאם ישן עראי עם בגדיו אפילו כמה שעות בלילה ואפילו על גבי מיטה, אין צריך לברך אח"כ ברכה"ת אלא אם פשט בגדיו שאז היא שינת קבע גם אם ישן רק מעט. אולם דעת המהרש"ם (שו"ת ח"ג סי' של"ז) שאם ישן על מטתו חשיב שינת קבע אף שישן במלבושיו וצריך לברך ברכה"ת, ודלא כחזו"א. שו"מ בחוות יאיר בספרו מקור חיים (סי' מ"ז ס"ק י"א) שכתב בדבר פשוט, דאף לשיטות דעל שינת קבע ביום אינו מברך, הוי דוקא כששוכב כשעה במלבושיו, משא"כ כשפושט מלבושיו, ושכב ערום [פי' כדרך שינתו] ב' וג' שעות, מודה דמברך. ומבואר שהצריך ב' תנאים, א' שיפושט מלבושיו, ב' שישן ב' וג' שעות.

והרא"ש (בתשו' כלל ד' סי' א') הוסיף עוד, דשינת קבע הוי בשינה שאדם 'רגיל' לשכב על מטתו בכל יום. שנשאל שם מהו היסח הדעת לענין ברה"ת אם השינה שאדם רגיל לישן בצהרים, או לפעמים שאדם משכים הרבה וחוזר לישן מעט אם נקרא היסח הדעת או לא, והשיב בזה"ל: ולענין ברכת התורה אדם הרגיל לשכב על מטתו בכל יום ולישן שינת קבע מיקרי והוי הפסק וצריך לברך ברכת התורה בקומו, אבל הרגיל להתנמנם מיושב, או על אצילי ידיו, שינת עראי הוא ולא הוי הפסק. ולפי דבריו במי שרגיל לישן כל השנה בצהרים אפשר דחשיב שינת קבע, אבל מי שרגיל לישן רק בשבועות וכדו' לא חשיב שינת קבע.

ומנהג אאמו"ר זצ"ל בכל שינת יום, לברך ברה"ת לאחר שקם משינתו 'בלא שם ומלכות', דבזה יוצא חובת הברכה דמה"ת, ותו הוי רק ספק ברכה דרבנן. ולאמור כל שישן בשבועות את שינתו העיקרית ביום ראוי לעשות עיצה זו, שהרי נתבאר שאפשר שבזה אף להכרעת המחבר צריך לברך ביום. [וי"א שיאמר ויברך דוד עד לך ה' הממלכה, ויאמר ברכת התורה, ועב"ז בפ"ת יו"ד סי' שכ"ח סק"א]. וראוי להזכיר שאף המחבר שכתב שהמנהג לא לברך, מ"מ הביא את שיטת הרא"ש בסתמא, והיינו שנקט לעיקר שצריך לברך, וכן המ"ב הביא שם (סקכ"ה) שדעת הרבה ראשונים ואחרונים לברך וכן הכריע הגר"א, וסיים המ"ב שם דפשוט הוא דהסומך על דברי הפוסקים לא הפסיד ושפיר יכול לברך ולא אמרי' בזה ספק ברכות להקל, וא"כ אף למנהג שלא לברך ראוי לעשות כעצת אאמו"ר כדי לצאת מחובת ברכה דאורייתא.

ונראה דלדברי כולם מי שהלך לישן בתחילת הלילה וקם בחצות, ומברך ברה"ת באמצע הלילה, אינו יכול לפטור מי שלא ישן כלל, כיון שמי שלא ישן כל חיובו חייל עליה בעלות השחר, ועתה לא חשיב כלל בר חיובא.

הנה בני ספרד נוהגים כדעת החיד"א (ברכ"י סי' מ"ו ס"י"ב) לברך ברכת התורה בעלות השחר, גם אם לא ישן בלילה, [ומפרשים דברי המחבר כמש"כ הפר"ח בסי' מו סעי' ח', ודלא כמג"א בסי' מז סקי"ב ור"ס תצ"ד, ובמקום מנהג לא אמרי' סב"ל]. ובני אשכנז נוהגים להביא אחד שישן בלילה כדי שיוציאם, [והובא שכן היה מנהגו של החת"ס, עי' שו"ת נטע שורק חיו"ד סי' סג], ובמקומות שאין מי שישן בלילה מבקשים מאחד מבני ספרד שיברך ויוציאם. אולם צריך להקפיד שהבן ספרד ישן ג"כ בערב שבועות (ביום), דאם לא ישן א"כ לדעת רעק"א הבן אשכנז שישן חייב בתורת ודאי (ממנפ"ש) והבן ספרד חייב רק בספק, וא"כ עדיף שהבן אשכנז יברך בעצמו, ולא ייצא ממי שמחויב בספק. ואפשר עוד שהבן אשכנז שישן ביום חיובו מה"ת, והבן ספרד חיובו רק מד"ס (כברכת השחר), וא"כ אינו יכול להוציא, וצ"ע.

ומי שקם באמצע הלילה, ודעתו לקום לתחילת היום, נתבאר דלכו"ע מברך ברה"ת, הן מדין שהשינה הוי הסח הדעת הן מדין ברכת השחר והן מצד שכונתו בברכת לפטר עד היום החדש ולגבי זה חשיב כיום חדש. אך אם אח"כ חזר לישון על מטתו, לכאוי כיון שלדינא בשינת היום חוששין לר"ת תו אינו יכול לברך, אך לטעם שכתב הפמ"ג דשינת לילה נקטינן דהוה הפסק גדול, ולכן בזה לא נקטינן כר"ת, א"כ כשקם שוב צריך לחזור ולברך. ואם קם באמצע הלילה ודעתו להמשיך לישון, לכאוי אם הטעם שבקימתו מתחיל יום חדש, ודעתו בברכתו לפטור רק יום אחד, א"כ הכא לא חשיב יום חדש ואין מברך אלא כשקם משנתו השניה, ולטעם דשינת לילה הוי הפסק גדול א"כ צריך לברך בכל פעם שקם ממשנתו. ועי' שם בפמ"ג שהביא מהפרי חדש שמברך כל פעם שקם מהשינה, אפי' כשישן כמה פעמים בלילה, אך כתב דדבר זה תלוי בטעמים הנ"ל. וכן אמר רבינו הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בשם החזו"א דהישן בלילה שינת קבע וקם לילמוד, ואח"כ חזר לישן שוב שינת קבע, דמחויב בג' ברכות בכל פעם שקם, מאחר דקי"ל דשינת לילה הוי שינת קבע וחשיב היסח הדעת. ובמ"ב סי' מ"ז ס"ק כ"ט כתב דבכה"ג ודאי דהמברך לא הפסיד, דהוא כ"ש מהישן

שנת קבע ביום, ע"ש. [ואפשר עוד שכל דברי הדרך החיים (שהובא בביה"ל סעי' י"ג) שאינו חוזר ומברך על שינתו השניה הוא כשהתחיל יומו בקימתו הראשונה, ולפיכך חשיב השינה השניה כשינת יום, משא"כ היכא שכונתו מתחילה להמשיך לישון אפשר דלכו"ע צריך לחזור ולברך כשקם משינתו השניה. אולם הפר"ח שכתב שחוזר ומברך הוא אף לשיטות דעל שינת יום אינו מברך מ"מ שינת לילה חמירא טפי, ודוחק לומר שכתב זאת רק לשיטתו (עי' מ"ב סקכ"ה) שעל שינת יום מברכים]. אולם רבינו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל חשש לדעת ר"ת (והיינו שחשש שהמחבר לא הכריע לגמרי כדעת הרא"ש), והביא עיצה נפלאה בשם החזו"א, שבפעם הראשונה שיקום יברך רק ברכה אחת דברכה"ת, ובבוקר שקם שנית יברך ברכה שניה, כיון שמעיקר הדין סגי לברך רק ברכה אחת, כדחזינן שמדינא סגי בברכת אהבה רבה, וכדאיתא בברכות דף י"א ע"ב א"ר יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך משקרא ק"ש א"צ לברך שכבר נפטר 'באהבה רבה', ושם הביאו אמוראים שיש שבירכו רק את ברכת לעסוק בדברי תורה, ויש שבירכו רק ברכת אשר בחר בנו, אלא דאנן מברכין ב' ברכות כדמסקינן שכיון שנחלקו חכמים בנוסח הברכה הילכך למירינהו לכולהו, אבל מה"ת ודאי דסגי באחד הם. נאך אמר שעיצה זו מועלת רק למי שקם ב' פעמים בלילה, אך מי שקם יותר מזה אינו יודע שום עיצה איך ייצא אף לדעת ר"ת]. אולם בעיקר הדברים צ"ע, שהרי מצינו שיוצא ברה"ת בברכת אהבה רבה, ולא נזכר שיברך עכ"פ עוד ברכה דאשר בחר בנו, מאחר שתיקנו לברך בברה"ת ב' ברכות, ובע"כ ה"ט לפי שבברכת אהבה רבה כלול בתוכו ב' הברכות יחדיו, וא"כ מאי ראיא היא מזה שמדינא סגי בברכה אחת, וצ"ע.

והנה יש שכתבו עיצה שהניעור בלילה לכו"ע יוכלו לברך למחרת בעלות השחר את ברכת התורה, דכשיברך בערב שבועות ברה"ת יכויין בהדיא לפטור את עצמו בברכה זו רק עד למחרת בבוקר, ובזה לכו"ע יכול לברך כשהאיר השחר. ועיצה זו מצינו בביה"ל בסי' ח' סי"ד (ד"ה וי"א) לענין ברכה על ציצית כשיוצא מבית המרחץ, שיכויין בבוקר בעת הברכה שלא תפטור בברכה זו להטלית קטן רק עד הפשיטה, וכשיבוא ללבושה יחזור ויברך לכו"ע. וכן כתב המגן אברהם (סי' מ"ז ס"ק י"ב, ובהקדמה לסי' תצ"ד) לענין ברכת התורה שיכול להתנות שלא תועיל הברכה אלא עד זמן מסויים, ולכן כתב שאם היה נייעור כל הלילה חוזר ומברך ברכה"ת כיון שמסתמא דעתו שלא תועיל ברכת התורה אלא ליום ולילה, ולכן בבוקר מברך שוב. ואף שכתב שבשו"ע משמע לא כן היינו מסתמא, אבל כשמכויין להדיא אפשר דלכו"ע שפיר מהני התנאי. והחיי אדם בנשמת אדם כלל ט' סק"ג תמה דהמג"א סתר משנתו, דבסי' תרל"ט ס"ק י"ז כתב לענין ברכת ליישב בסוכה דלא מהני להתנות תנאי זה, ומכח זה השיג עמש"כ שם הב"ח והט"ז, ע"ש. [ויש שחילקו בין ברכת המצות שהברכה אינו מדין המצוה כ"א שזהו זמן שראוי לשבח את השי"ת ולפיכך אינו יכול להגביל את ברכתו, מברכת התורה שהוא מדיני החפצא של המצוה דתורה טעונה ברכה כמש"כ הגר"ח ולפיכך שפיר יכול להגביל את ברכתו שיחול רק על זה ולא על זה]. וע"ע בפרי חדש (יו"ד סי' י"ט סק"ח) שכתב עיצה זו לענין ברכת השחיטה, שיכול להתנות שאין דעתו לפטור בברכתו אלא עד שידבר, ואז כשחוזר ושוחט יברך. והתבואות שור (שם ס"ק י"ז) השיג

עליו, ע"ש. [וע"ע באו"ח סי' כ"ה סעי' ה' שנחלקו המחבר והרמ"א אם לברך על תפילין של יד וראש ב' ברכות או ברכה אחת, וכתב בחידושי רעק"א (הביאו הביה"ל) עצה שיכוין בעת ברכת להניח, שאם הלכה כרש"י (שסובר שצריך לברך ברכה אחת) אני מכוין שלא לצאת בברכת להניח על השל ראש והוי זה כסח, ויוכל לברך על של ראש, ולכאו' מבואר שמועיל להגביל את הברכה על מעשה מצוה אחד. אולם אין זה מוכרח דאפשר דתפילין של יד וראש הוו ב' מצות נפרדים, אלא דביוכלתו לפטור שניהם בברכה אחת, ולפיכך שפיר מהני בזה הכוונה שאין רצונו שיפטרנו, משא"כ באותו מצוה, אפשר דלא מהני להגביל את הברכה שיוחל רק על חלק]. וע"ע בשו"ע או"ח סי' קע"ד סעי' ד' שנתן עיצה זו על ברכת הנהנין, לענין פלוגתא אם ברכת היין של הבדלה פוטר יין שבתוך המזון, וכתב שמספק יכוין בברכתו שלא להוציא את היין שבתוך הסעודה, והגרעק"א בהגהותיו שם ציין לדברי המג"א בסי' תרל"ט הנ"ל, ולדברי התבואות שור שהציע עצה זו גבי ברכת השחיטה. ולענין ברכה אחרונה כשאכל כמה מינים ובירך ברכה אחרונה והתכוון לפטור רק מין אחד, מצינו פלוגתא, דעת הפמ"ג (סי' ר"ז א"א סק"א, ובפתיחה ברכות ד"ה מריש) שאינו יכול, והברכה שבירך פוטר את הכל ואינו תלוי בכונתו ושנוי מברכה ראשונה שעוד לא חל עליו החיוב ושפיר יכול להתכוין שיחול רק על זה, אולם דעת הבן איש חי (בשו"ת רב פעלים או"ח ח"ב סי' ל"ב) שאף בזה יכול להתנות. אולם למעשה הורו רבותינו, שמאחר שהמ"ב לענין ברכת התורה לא הביא עיצה זו שכתב גבי ציצית, אין ראוי לעשות כן.

[והנה לפעמים שקם בלילה ועלה במחשבתו דבר תורה ורוצה לעיין בזה כרגע קט בלא ברכה"ת, האם יכול לכוין שאין מתכוין למצות ת"ת, (וכן בליל שבועות כשמגיע עלה"ש ומתחייב בברכה"ת, ובפרט היכא שישן ביום דלרעק"א מתחייב מדינא לברך בעלה"ש, אלא דאיכא פלוגתא בזמן עלה"ש אם הוא 72 דק' קודם נה"ח או 92 דק', וכתב כתבנו לעיל שמדינא כל שיש ספיקא יכול להמשיך בלימודו, מ"מ חפץ להמשיך לילמוד בלא ספיקא לפיכך מכוין שלומד לא לשם מצות ת"ת). בפשוטו לדעת הגר"ח מבריסק שברה"ת אינו ברכת המצות אלא שדברי תורה מחייבים ברכה, א"כ אף שמכוין לא לשם מצוה מ"מ הם דברי תורה. ואפשר דד"ז תליא בפלוגתת המחבר והרמ"א בסי' מ"ו סעי' ט' לענין לקרוא פסוקים קודם ברכה"ת דרך תחנונים, דלמחבר אסור ולרמ"א מותר, ועי' בקה"י (ברכות סי' י"ד) דסברת הרמ"א לפי שמצוות צריכות כוונה, וכשמכוין לשם תחנונים אינו מקיים מצות תלמוד תורה, אולם אפשר דבדרך תחנונים לא חשיב כלל תורה כי אם תפילה (אף בלא קשר למצוה), ולפיכך אף להגר"ח אינו צריך ברכה, וצ"ע. ולכאורה דבר זה תליא בפלוגתת האחרונים שהובא בביה"ל סו"ס מ"ז בטעם דנשים מברכות התורה ואומרת וציונו, האם הוא משום שהם חייבות לילמוד הדינים שלהם על אף שאינם חייבות במצות תלמוד תורה, או דקאי המצות ת"ת ויכולת לחייב עצמם על אף שאינם מצוות עליה, ולכאו' הפלוגתא אם הברכה קאי המצות ת"ת או על גוף התורה ללא קשר למצוה].

[והנה בליל שבת, יש נשים שלאחר שמדליקות נרות שבת הולכות לישון (מחמת טורח עבודת היום) עד שחוזרים בני הבית מבית הכנסת, והשאלה אם היא מתחייבת שוב בברכת

התורה, והנפק"מ אם מותר לה לשמוע דברי תורה שאומרים על השולחן שבת. והנידון, א' אם שינה שעיקרה ביום וסופו בלילה מחייב ברכה. ב' אם באותו לילה חושבת לישון שינה קבע, ועתה זה שינה קצרה אי חשיבא כשינת יום דלא חשיב קבע. ג' אם גם בנשים הוי השינה היסח הדעת, ובעז"ה נרחיב בזה במקו"א].

***

מאכלי חלב בשבועות

אכילת מאכלי חלב בשבועות, הנה ביו"ט נצטוונו במצות כבוד ועונג, ובמצות שמחה. ודין סעודת ערבית ושחרית הוא משום דין עונג, אך אינו ברור אי איכא נמי חובת אכילת בשר ערבית ושחרית מדין שמחה.

ובראשית מצינו פלוגתא אם דין שמחה מקיימים רק ע"י בשר, יעוי' בהגהות יד אפרים (יו"ד סי' א') שהוכיח מביצה (דף י' ע"ב) דאמרי' שאם ימצא כחושים אתי למימנע משמחת יו"ט, ומבואר שאם לא יהיה לו בשר לא יוכל לקיים מצות שמחה, דאל"ה עדיין יכול לקיים שמחת יו"ט בשאר מיני שמחה. וכן פסק המג"א סי' תקכ"ט (סק"ג) דמצוה לאכול בשר ביו"ט, ובמ"ב שם (סקי"א) משמע שצריך לאכול בשר דוקא בתוך סעודת פת. וכ"כ המהרש"ל ביש"ש בביצה (פ"ב) וז"ל: דאין שמחה אלא בבשר דהא שמחת יו"ט הוא הסעודה ואינו נקרא סעודה להיות בו לב טוב ושמח בלי אכילת בשר, אלא שבזמן בית המקדש היה קיים היו אוכלין בשר שלמים וכו', ע"כ. וכ"כ בשו"ת חוות יאיר (סי' קע"ח). אולם בשו"ת שאגת אריה (סי' ס"ה) כתב דאף דשמחת יו"ט בזה"ז הוא מה"ת מ"מ לא הוי החיוב דוקא בבשר אלא אף בשאר שמחות במה שנהנה ממנו, והעתיקו השע"ת בסי' תקכ"ט, ומ"מ מבואר בדברי השאג"א דאף שאפשר לקיים מצות שמחה ביו"ט ע"י דברים אחרים, מ"מ מצוה מן המובחר לקיימו בבשר. וע"ע במג"א סי' תרצ"ו (ס"ק ט"ו) שנקט בפשיטות דבזה"ז שאין ביהמ"ק קיים אין חיוב לאכול בשר, וכדי שלא תקשה בסתירת דברי המג"א, צ"ל שמש"כ בסי' תקכ"ט דמצוה לאכול בשר בזה"ז, הוא רק למצוה ואינו חיוב, וכ"כ בדרכי תשובה יו"ד סי' פ"ט סקי"ט בישו"ב שתיבת המג"א דלא הוי מצוה חיובית רק מצוה לכתחילה. וע"ע במ"ב בסי' תקכ"ט בביה"ל סעי' ב' שפסק דבזה"ז אין חובה לאכול בשר, אך מ"מ מצוה יש גם באכילת בשר כיון שנאמר בו שמחה. נמצא לפ"ז דאיכא כמה שיטות בהאי ענינא, י"א דהוי חיוב, וי"א דהוי רק מצוה, ולשאג"א הוי רק מצוה מן המובחר. נומעתה יל"ע לשיטות שיש חיוב אכילת בשר ביו"ט, אי הוי דוקא בשר בהמה או גם בשר עוף. ומצאנו בזה פלוגתא, דבשו"ת חוות יאיר (שם) נקט שהוא דוקא בבשר בהמה, ומ"מ כשאין לו בשר בהמה מקיים בהם שמחת יו"ט קצת, ובמג"א סי' תקנ"א (ס"ק כ"ח) נקט בפשיטות שאין שמחה אלא בבשר בהמה, ובספר לקט יושר (לתלמיד תרה"ד עמו' קנ"ו) כבזה"ל: אין שמחה אלא בבשר ויין, ובשר עוף אינו נקרא בשר. ובהגהות יד אפרים (ביו"ד סי' א' על הרמ"א בסעי' א') השיג על דברי החו"י, וכתב דודאי איכא שמחת יו"ט בבשר עוף, וכדמוכח בביצה דף י' ע"ב גבי הזמנת יוני שובך, דאמרינן אתי למימנע משמחת יו"ט, וכן בירושלמי פ"ה דמו"ק כתוב דבאכילת דגים יוצא ידי שמחה].

ולענין דין שמחה אי הוי רק ביום או גם בלילה, השאגת אריה בסי' ס"ח כתב דחיוב שמחה מה"ת הוי רק ביום ומד"ס הוי אף בלילה, והשע"ת בסי' תקכ"ט כתב דמדברי המג"א בסי' תקמ"ו סק"ד משמע דסובר דשמחה בליל יו"ט הוי מה"ת, שכתב דאסור לעשות סעודת נישואין בליל יו"ט משום דאין מערבין שמחה בשמחה, וכן פירש שם החמד משה בדברי המג"א, וכן פירש המ"ב שם בשעה"צ סקט"ו, אולם לדינא הכריע בשעה"צ שם כהשאג"א דאין חיוב שמחה מה"ת בליל יו"ט. וע"ע בשפת אמת בסוכה דף מ"ח ע"א שכתב דדעת רש"י ותוס' שמדין שמחה צריך לשמוח גם בלילה וגם ביום, אולם השפ"א כתב להוכיח שאין חיוב לשמוח גם בלילה וגם ביום, וכונת הגמ' לרבות ליל יו"ט לשמחה היינו שאפשר לצאת ידי שמחה בלילה, ומי שיצא ידי חובת שמחה בלילה תו אין צריך לחזור ולשמוח ביום. וע"ע בחזו"א או"ח סי' קכ"ד (בהערות למסכת פסחים דף ע"א ע"א ד"ה והא) שהסתפק בזה, אם הא דמרבין לילות אם צריך שלמים בין ביום ובין בלילה או דיוצא באכילה פעם אחת בין אם אכלן ביום ובין אם אכלן בלילה.

ומעתה נחזור לניד"ד, לאכול ביו"ט סעודה חלבית (בלא בשר כלל) כדי לקיים מנהג שהובא בראשונים לאכול בשבועות מאכלי חלב, הנה מאחר שנתבאר שאכילת בשר הוי מצוה, ולכה"פ הוא למצוה מן המובחר, א"כ ודאי שאין ראוי לדחות אכילת בשר בחג מפני המנהג של אכילת חלב בחג השבועות. אלא דאפשר דבלילה דמצות שמחה הוי רק מדרבנן כמו שפסק המ"ב, אפשר להקל כשאוכל מאכלי חלב ערבין ונהנה מהם. והאריך בזה הדרכי תשובה ביו"ד סי' פ"ט ס"ק י"ט, ע"ש. ולעשה החזו"א והסטייפלר נהגו לאכול סעודה חלבית בלילה, וכ"ה בארחות רבינו ח"ב עמו' צ"ח, ואפשר דהחזו"א לשיטתו אזיל דסגי לקיים מצות אכילת בשר או ביום או בלילה. ושו"מ בסדר היום (סדר חג השבועות) שהביא שיש נוהגים לאכול בסעודת היום רק מאכלי חלב ואינם אוכלים בשר כלל, וביאר מנהגם בזה"ל: והכל לפי מה שהוא אדם ולפי המוטעם לחכו והערב לו, ואע"פ שלא יהיה בשר ויין, כי אין הענין אלא לענג עצמו, אבל לא בענין שיצטער, ע"כ. ומבואר דכיון ששמחת חג השבועות הוא במאכלי חלב, שוב לא קפדינן על אכילת בשר. אולם לאחר שנתבאר שיש מצוה מיוחדת בבשר, א"כ בודאי שיש מקום להקפיד על זה.

והנה בטעם המנהג לאכול מאכלי חלב בשבועות, מצאנו באחרונים כמה טעמים, וחלקם ודאי אינם שייכים רק ביום ולא בלילה, וחלקם יש לקיים רק כשאוכלם בתוך סעודה הפשרית. הרמ"א בסי' תצ"ד סעי' ג' כתב, ונ"ל ה"טעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקחים בליל פסח זכר לפסח וזכר לחגיגה, פן אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר וצריכין להביא עמקם ב' לחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לב' הלחם שהיו מקריבין ביום הפסחים. המג"א סק"ו ביאר עפמש"כ הזוהר שאותן ז' שבועות היו לישראל שבעה נקיים דוגמת אשה המטהרת מנידתה, וידוע דדם נעכר ונעשה חלב, והיינו מדין לרחמים, ומנהג אבותינו תורה היא. ובמ"ב סקי"ב הביא עוד טעם, כי בעת שעמדו על הר סיני וקיבלו התורה וחזרו לביתם לא מצאו מה לאכול כי אם מאכלי חלב, כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק ולנקר חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים וכו', על כן בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה. ובבאר היטב

ססק"ח ביאר שאוכלים חלב ואח"כ בשר דלא כמו שעשו המלאכים אצל אברהם שאכלו בשר בחלב שבעבור זה נתנה התורה לישראל, וכונתו לירושלמי שהובא בשיטמ"ק בבכורות דף ו' ע"ב בשם תוס' חיצוניות, דבשעה שבא הקב"ה ליתן תורה לישראל בקשו מלאכי השרת שתנתן להם התורה, אמר להם הקב"ה אין אתם ראויים לקבלה, שמיד שתינוק בא מבית הספר מביאין לו חלב ואוכל מביאין לו בשר ונוטל ידיו, אבל אתם אכלתם בשר וחלב אצל אברהם אבינו, ולכן אנו אוכלים בחג השבועות חלב ואח"כ בשר לומר שאנו נוהרים בזה. וטעם זה נמצא בתורת חיים בב"מ דף ס"ו.

והנה טעם הרמ"א שהוא זכר לשני הלחם שהיו קריבים ביום, שייך רק ליום. וכן טעם המ"ב שלאחר מתן תורה לא היה להם רק מאכלי חלב, שייך רק ביום - לאחר קבלת התורה. וכן טעם הבאר היטב והתורת חיים שהוא מחמת מה שקיטרגו המלאכים בעת קבלת התורה וכו', שייך רק ביום - בזמן קבלת התורה. כמו כן לטעם הרמ"א צריך ב' סעודות סמוכות כדי שיהיה היכר שמחליפים הלחמים, ולא סגי בסעודה חלבית לחוד. וכן לטעם הבאר היטב והתורת חיים שהוא כדי להראות שאנו נוהרין מבשר וחלב ואוכלים בהפרדה, צריך לאכול תחילה חלב ואח"כ בשר כדי שיהיה ניכר ההפרדה, ולא סגי במה שאוכל חלבי לחוד. ולפיכך הדרך הראויה הוא לאכול 'ביום' ב' סעודות, סעודת חלב כדי לקיים המנהג של אכילת חלב בחג השבועות, ולרוב הטעמים אין צריך בזה אכילת פת (מלבד מטעם הרמ"א), וסעודת בשר בשביל שמחת יו"ט.

הנה מדינא דגמ' לאחר אכילת בשר אסור לאכול גבינה, וכדאיתא בחולין (דף ק"ה ע"א) דמר עוקבא בהא סעודתא לא אכל לסעודתא אחריתא אכל. ולאחר אכילת חלב מותר לאכול בשר מיד, וכדאיתא שם בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן כמה ישהה בין בשר לגבינה, א"ל ולא כלום, איני והא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה גבינה מותר לאכול בשר, אלא כמה ישהה בין גבינה לבשר א"ל ולא כלום. ולפיכך תחילה יאכל מאכלי חלב, ולאחר מכן יעשה סעודה על בשר.

ובשיעור הזמן שצריך להמתין לאחר אכילת בשר, בגמ' איתא דלסעודתא אחריתא מותר, ונחלקו הראשונים מהו לסעודתא אחריתא, אם הוא הסעודה שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית והיינו דבעי שש שעות, (וכ"ד הרמב"ם פ"ט ממאה"א הכ"ח, ורש"י בחולין שם ד"ה אסור, והרי"ף שם), או שהוא אפילו לאלתר אם סילק השולחן ובירך דמותר, והעיקר שלא יאכל באותה סעודתא, (וכ"ד תוס' שם ד"ה לסעודתא, והראבי"ה סי' אלף קח). ולדינא, המחבר ביו"ד סי' פ"ט סעי' א' פסק דבעי שש שעות, והרמ"א פסק לעיקר כצד השני, שהביא יש אומרים שאם סילק ובירך ברכת המזון מותר ע"י קינוח והדחה, והמנהג הפשוט להמתין שעה אחת ואוכלין אחר כך גבינה, וסיים הרמ"א שיש מדקדקים להמתין שש שעות, וכן נכון לעשות, ע"כ. והיינו שהכריע שמדינא מותר לאכול חלב לכה"פ לאחר שעה, ועי' בפ"ת (סק"ג) שהביא מהחת"ס להתיר לחולה השותה חלב לרפואתו, אפילו אם רק חולה קצת, לשתות לאחר שעה, וע"ע בשו"ת שלמת חיים (להגרי"ח זוננפלד זצ"ל, יו"ד סי' ד') שהתיר ליולדת בהמתנת שעה אם צריכה לכך, ופוסקי זמנינו התירו כן גם למעוברת. והיינו דלדעת המחבר מדינא צריך ו' שעות, וכן נקטו בפשיטות הפר"ח (סק"ו)

והפרי תואר (סק"ה) ובית לחם יהודה (סק"ג) ובן איש חי (שנה ב' פרשת שלח אות ח'), ולרמ"א מדינא סגי בברהמ"ז וקינוח והדחה, אלא שהמנהג להמתין שעה אחת, והמדקדקים ממתנינים שש שעות ושכן נכון לעשות. [ואותו ו' שעות אי הוי שלימות, ברמב"ם (פ"ט ממאכ"א הכ"ח) מבואר דסגי רוב שעה ששית, ואין צריך ו' שעות שלימות, שכתב 'כמו שש שעות', וכן דייק מדבריו המנחת יעקב (סולת למנחה כלל ע"ו סק"ה), וכן מבואר מדברי המאירי (חולין ק"ה ע"א) שכתב ו' שעות או קרוב לזה. וידוע שהגר"א קוטלר זצ"ל הנהיג בישיבתו שלא להמתין שש שעות ממש אלא מעט יותר מחמש וחצי (דהיינו 5:31 דק') שהוא קרוב לשש שעות, וכן שמעתי מאמו"ר זצ"ל שהורה לי כן למעשה]. ונפק"מ בזה, היכא שבירך על מאכל חלבי ונזכר אחר הברכה שהוא בתוך ו' שעות מאכילת בשר, אז לבני ספרד ליכא היתרא לאכול, אבל לבני אשכנז לאחר שעה ודאי דיש להקל לטעום כל דהו, ואף בתוך שעה כיון דהוי רק ממנהגא מותר, אך אם הוא קודם קינוח והדחה שאז אסור מדינא ליכא היתרא לטעום אא"כ יכול לעשות עתה קינוח והדחה.

ואף שמדינא דגמ' לאחר אכילת חלב מותר לאכול בשר, מ"מ הביא הבית יוסף באו"ח סי' קע"ג דיש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, לפי שכתב בספר הזוהר פרשת משפטים (קכ"ה, א') וז"ל: כל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא, ארבעים יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי לגבי אינון דלעילא וסעייתא מסאבא מתקרבין בהדיה וגרים לאתערא דינין בעלמא דינין דלא קדישין ואי אוליד בר באינון יומין אוזפין ליה נשמתא מסטרא אחרא דלא איהי קדישא, עכ"ל. וסיים הבית יוסף (שם) שטוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף שלא לאכול לאחר גבינה משום דברי הזוהר. וכן הדרכי משה ביו"ד סי' פ"ט סק"ב הביא שיש מחמירין שלא לאכול בשר אחר גבינה באותה סעודה וכן יש בזוהר (משפטים) דיש להחמיר בדבר, ולכן יש להחמיר אף בבשר עוף אחר גבינה, ואילו ראה מוהר"ם דברי הזוהר לא היה מיקל בבשר עוף, עכ"ל. ולדינא, המחבר ביו"ד סי' פ"ט סעי' ב' כתב, אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד, ומ"מ בבשר בהמה וחייה בעי קינוח והדחה [קינוח היינו שילעוס פת וכדו' ויקנח בו פיו יפה, ואחר כך ידיח פיו במים או ביינן], אבל בבשר עוף אין צריך לא קינוח ולא נטילה. והרמ"א כתב ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה וכן נוהגין שכל גבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר, ע"כ. ובביארו נחלקו האחרונים, הט"ז (סק"ד) כתב שכל דבריו כאן איירי בגבינה קשה, ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה היינו שבגבינה קשה צריך להמתין שש שעות, אבל אם הגבינה אינה קשה דינו כמש"כ המחבר, והיינו שבבשר עוף לכו"ע מותר לאכול מיד לאחר גבינה, ואין צריך אף קינוח והדחה. אולם הגר"א (סקי"א) כתב דיש מחמירין הנ"ל הוא משום דברי הזוהר שלא לאכול בשר וגבינה באותה סעודה, ואין זה כחולק על הגמרא שהרי הם היו מחמירין על עצמן גם כן המותר כמ"ש שם אנא להא כו', עכ"ד. וכן משמע בדרכי משה כאן. ולפי דבריהם יש בדברי הרמ"א ב' דברים, א' שלכל גבינה בעי הפסק שעה וכן שלא יהיה באותה סעודה, ב' בגבינה קשה החמירו עוד שצריך ו' שעות.

והנה הפמ"ג (שם) סיים, ובשבועות נוהגין לאכול מאכלי חלב ומברכין ברהמ"ז ואח"כ אוכלין בשר. [ובניד"ד שאוכל מזונות חלביים קודם, אפשר נמי שיברך תחילה ברכה אחרונה, ומשום ברכה שאינה צריכה אין כאן כמבואר במחבר באו"ח סי' רצ"א סעי' ג', והוא עפ"י שו"ת הרא"ש (כלל כב סי' ד') מכיון שהוא לצורך, אולם ברמ"א שם ובמ"ב סקי"ז מבואר שלכתחילה לא יעשה כן לחוש לשיטות שיש בזה משום ברכה שאינה צריכה, ועב"ז עוד בסי' תמ"ד מ"ב סק"ח, וא"כ אף כאן רק אם תאב לשתות קפה ולאכול מאכלי חלב יש להקל לעשות כנ"ל]. אולם המשנה ברורה בהלכות שבועות (סי' תצ"ד ס"ק ט"ז) כתב שבשבועות נוהגין לאכול בסעודה אחת מאכלי חלב ואח"כ אוכל מאכלי בשר, וצריך ליקח מפה אחרת, אך אינו צריך להפסיק בברהמ"ז אם אינו אוכל גבינה קשה, אלא יקנח פיו יפה וידיח, כדאיתא ביו"ד סי' פ"ט. ובפשוטו מבואר שפסק המ"ב שלא כדברי הזוהר, אולם אחרי שהגר"א העתיקו, קשה מאוד לומר שדחה דבריו מנפשיה ולא הביאו. ויש שטענו שהמ"ב היקל בדברי הזוהר רק בשבועות, ואף שהמ"ב שם (ס"ק י"ז) כתב מהפמ"ג (שם) שיש ליזהר בשבועות בענין מאכלי בשר וחלב בכל מה שנוהרין בכל השנה, מ"מ בדין הזוהר היקל. [נומצינו שיטות דהקילו בחג השבועות בעניני הרחקה מבשר וחלב, יעוי' בכל בו שהיקל אף לענין המתנת ו' שעות שבין בשר לגבינה, והובא דבריו במנחת יעקב (כלל עו סק"ה) ובחוק יעקב (או"ח סי' תצ"ד), וסומכים שכיון שהעריכו בתפילה ותאבים לאכול כבר נתעכל הבשר, ובלבד שיחצוץ שיניו. והביא גם מזכרון משה שיש טעם להתיר בחג השבועות לאכול חלב ובשר בסעודה אחת, ובאליה זוטא סי' קע"ג סק"ד סמך על הכל בון]. אולם בפמ"ג ביו"ד מפורש שגם בדברי הזוהר החמיר, אלא דשם כתב כן רק לענין שצריך לברך ביניהם ברהמ"ז, והיינו שלא יהיה סעודה אחת, אך לא הקפיד שלא יהיה בשעה אחת, וכן בלבוש בסי' קע"ג הזכיר דברי הזוהר רק לענין סעודה אחת. [שו"מ שהחפץ חיים בספרו נדחי ישראל (פל"ג אות ה') היקל בכל השנה לאכול בשר לאחר אכילת חלב, ובלבד שיעשה קינוח והדחה, ואין קפידא אם מקדים הקינוח או ההדחה, עכ"ד. הרי מפורש שהיקל בכל השנה ולא רק בשבועות]. ומ"מ מנהג העולם להקפיד (בכל השנה) שלא יהיה בשעה אחת, אלא שאין ממתנינים שעה שלימה אלא כחצי שעה, וטעמם, שמפרשים מש"כ בזוהר שעתא חדא, אין הכונה לשעה שלימה אלא אפילו כחצי שעה, והיינו לפי שבגמ' מבואר שבאותו סעודה אסור, ולמדו שכמו שמבואר בכ"מ דחצי שעה מיחשב 'סמוך', לכן חצי שעה מיישך שייכי לסעודה, ושעה היינו שיעור זמן שאכילת הבשר לא יהיה סמוך לאכילת החלב, ושעתא חדא היינו שלא לאכול באותו זמן, ותוך חצי שעה נחשב כזמן אחד, ולאחר מכן הוא זמן אחר. ושו"מ בשו"ת מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' י"ג) שכן כתב, דשעה אחת אין הכונה לשעה שלימה שהוא אחד מכ"ד שעות שביום, אלא זמן מה שהוא נקרא שעה לפעמים.

מיהו לכו"ע גם אם מותר לאכול בשר מיד, מ"מ קינוח והדחה חייב מדינא. אלא שאם ממתין שעה, [או כפי מנהג העולם מחצית השעה], יהיה תלוי בפלוגתת הש"ך והט"ז אי בעי קינוח והדחה, דהש"ך (סק"ז) ביאר שמה שצריך המתנת שעה אחר אכילת בשר זה כדי שלא יצטרכו קינוח והדחה, ולדבריו לאחר שעה א"צ קינוח והדחה, וכן שבתוך שעה

פנינים

בקינוח והדחה מותר ולא חשש לדברי הזוהר, ולט"ז (סק"ב) לעולם צריך קינוח והדחה, ולדבריו אפשר שמה שצריך נמי שעה הוא משום דברי הזוהר וכמש"כ הגר"א. ובדרכי תשובה (שם סוס"ק י"ט) כתב שצריך לחצוץ שיניו אפילו בהמתנת שעה. ודבר זה נפק"מ למעשה בשבועות, שרוב העולם נוהג בחג בבוקר לעשות קידוש ולאכול מאכלי חלב, ולאחר כג' ד' שעות עושים סעודה בשרית, והנידון אם יש חיוב לעשות קינוח והדחה קודם הסעודה הבשרית, דלכאוי' דבר זה יהיה תלוי בפלוגתת הש"ך והט"ז, וכמדומה שהעולם אין מקפידים לעשות קינוח והדחה, וצ"ע. נויש שכתבו שאם ישן בין אכילת חלב לאכילת בשר אפשר דיש להקל אף לענין קינוח והדחה, ולכו"ע לאחר שעה ובפרט בשבועות דקיל יותר י"ל דאין צריך קינוח והדחה, ויסוד דבריהם הובא בדעת קדושים (פ"ט סק"ב), שכתב דאולי יש צד לקולא ע"י שינה להמתין מאכילת בשר לאכילת חלב רק שעה או שתיים, ע"כ, ומאכילת חלב לאכילת בשר דקיל טפי אפשר דיש להקל אף לענין קינוח והדחה, אף שאינו ברור אם בדין קינוח והדחה איכא נפקותא בין אכילת בשר לאכילת חלב או להיפך, וצ"ע]. ולאחר ו' שעות כתב הפמ"ג (מ"ז סק"א) שאין צריך קינוח והדחה, לפי דבמשך זמן זה מסתמא לא נשאר בשר וטעם בשר.

ולאחר כל הנ"ל, הנה אם אוכל תחילה מאכלי חלב בסעודה גמורה בפת, ואחרי זה אוכל עוד סעודת פת בבשר, וכמשמעות הרמ"א דהוה זכר לשתי הלחם, יש שהעירו לפוסקים דאין סעודה שלישית ביו"ט, הרי אם יאכל בבוקר מאכלי חלב, נמצא דבסעודה העיקרית לא יאכל בשר, ומה שיאכל בשר בסעודה ג' לרוב פוסקים אין בו מצות סעודה, וכבוד יום עדיף גם ביו"ט וכמו שדייקו בטוש"ע אבהע"ז סי' ס"ב סעי' ח'. ולפיכך ראוי לאכול בבוקר מזונות חלבי בלא פת, שבזה אין יוצא סעודת יו"ט, ובזה יוצא לרוב הפוסקים את מנהג אכילת מאכלי חלב בשבועות.

***

פנינים

שבועות - כתר תורה

בשל"ה (מסכת שבועות - נר מצוה אות י"ח) איתא, חייב אדם לשמוח בזה החג כי הוא יום שזכינו בו ל'כתר תורה'. וביאור הדברים, יעוי' ברמב"ם (הלכות ת"ת פ"ג הי"ג) אף על פי שמצוה ללמד ביום ובליילה אין אדם ללמד רב חכמתו אלא בליילה, לפיכך מי שרצה לזכות ב'כתר התורה' יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. והיינו דכתר תורה הוא במה שהתורה נעשה אצלם כחלק מנפשם, ואינו כעוד קיום מצוה אלא שזה עצמנו ונפשנו, ודבר זה מתבטא במה שלומד בלילה בזמן של מנוחה ואפ"ה מתגבר על עצמו, ועי"ז מקשר עצמו לאורייתא, ונעשה חיבור דקוב"ה וישראל ואורייתא חד הוא. וזהו השמחה בשבועות, וכמו שאמר רב יוסף עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ופרש"י אי לאו האי יומא שלמדתי תורה ונתרוממתי, והיינו השמחה שהאדם עצמו נשתנה ולא בקיום המצוה גרידא, [ועי' בקידושין דף ל"ג ע"ב לענין אם בשעה שלומד

תורה צריך לקום בפני ספר תורה, ואמרו כלום תורה עומדת מפני לומדיה, וכתב רש"י בתמיה לפי שעסוקים בדבר הלכה היו קרי להו לדידהו תורה עצמה ולדידיה קרי לומדיה, הרי הוא כיסוד הנ"ל שהאדם בעת לימודו נעשה חפצא של תורה, וע"ע ברש"י בברכות דף כד ע"א (ד"ה זה התולה) שהתורה חיוו של אדם], וזהו כונת השל"ה שהשמחה הוא על מה שזכינו לכתר תורה. ולפ"ז מובן מאוד המנהג בשבועות ללמוד כל הלילה ללא שינה, וכמש"כ הרמב"ם שלימוד זה מביא לידי כתר של תורה.

והנה בתחילה משה רבינו היה אמור לתת לישראל את התורה, וביום הרביעי אמרו בני ישראל רצוננו לראות את מלכנו וכו', ואז הקב"ה אמר להם לעשות הכנה ג' ימים, ואז שמעו בני"י את ב' הדברות הראשונות שבהם היו כלולים כל התורה מפי הקב"ה. והביאור הוא כנ"ל, שבתחילה היינו אמורים לקבל את התורה כעוד מצוה לחוד, אך בני ישראל רצו תורה אחרת, תורה שכל נפשם ומהותם יהיה מחובר לזה, דבוקים בו יתברך, וכמו שהאריך הנפש החיים שהלומד תורה זה עצמו דבקות בשכינה ולא רק כהכנה לדבקות בה' כשאר מצות, ואת זה קבלו ביום הרביעי, ואז אמר להם הקב"ה שבשביל זה הם זקוקים להכנה ולקדושה. ובזה יובן שביום השני לחודש סיון הקב"ה אומר למשה פה תאמר לבית יעקב (אלו הנשים) וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (אלו האנשים), ולכאן מדוע הקב"ה פונה תחילה לנשים האנשים לאו בני תורה נינהו, ולהנ"ל א"ש שבתחילה שהתורה היתה רק כעוד קיום מצוה אז פנו תחילה לנשים, שבזה ליכא נפקותא בין אנשים לנשים, ורק בחלק שהתורה הוא מהות חיינו, בזה איכא חילוק בין אנשים לנשים.

ומעתה יל"ע כל שנה בשבועות איזה חלק מתחדש שוב, מה שהיה אמור להיות בתחילה או מה שנעשה לבסוף, כמ"כ יש לעיין עכשיו שלומד בתורה אם הוא עומד במצד שתורה שניתנה מפי משה או כביכול כפי שניתן מפי הגבורה. ולכאן יש להוכיח כן מברכות דף כב ע"א, דתניא (דברים ד-ט) והודעתם לבניך ולבני בניך וכתיב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע מכאן אמרו הזבים והמצורעים ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות אבל בעלי קריין אסורים, ומבואר שבכל לימוד תורה הוא כעומד לפני ה' בהר סיני עד כדי שצריך לזה אותו הכנה ודרגה שהיה בג' ימי הגבלה בסיני.

ובאמת יש עוד רובד בענין זה, דקבלת התורה אינו קבלת מצות לחוד, אלא שכל תפיסת החיים היא של הקב"ה, דהיינו שאינו חי את עצמו ואת רצונתו, אלא את הקב"ה כפי שיוצא. ועפ"ז יובן מה דאיתא בחז"ל דכאשר בא הקב"ה לבני עשו ושאלם אם רוצים הם לקבל את התורה, שאלוהו בני עשו 'מה כתוב בה?' תשובת הקב"ה היתה 'לא תרצח!' ובמבט שטחי נידמה לנו כי כוונת הקב"ה היתה כביכול להכשילם, היתכן? אלא שכוונת בני עשו בשאלה 'מה כתוב בה' לא היתה על מצות תפילין או מזוזה וכיו"ב, דאלו הן רק מצות התורה ולא התורה בעצמותה, אלא שאלתם היתה מהי תפיסת החיים של התורה, וענה להם הקב"ה שאם רצונם לקבל עליהם לשנות את כל תפיסת החיים, לחיות בורא עולם ולא את עצמם ותאותם ולכן עליהם להפסיק במהלך של לא תרצח, ועל זה ענו לו, שלקיים

תפילין ומזוזה ושאר מצות הם יכולים, אבל לשנות את תפיסת החיים שלהם את עצם מציאותם ש'על חרבך תחיה' זה אינם יכולים. עד שבאו לישראל ואמרו מיד נעשה ונשמע, והקדימו את הנעשה קודם לנשמע, לזה גופא שרצונם לחיות את כל מהלך חייהם עפ"י הקב"ה, שמה שיצוינו נעשה, כי רק אליו אנו משועבדים, ואין בנו מעצמינו שום רצון כלל, כי אם לעשות את רצונו יתברך.

***

שבועות - שייבא ללוחות ראשונות ולא ללוחות שניות

איתא במדרש (תנחומא, פרשת כי תשא, פרק ל"א), לוחות ראשונות, על שניתנו ב"פומבי" (בפרסום וברעש גדול) לפיכך שלטה בהם עין הרע, ונשתברו. ולוחות שניים, שניתנו "בצנעה" - נשתמרו, הרי אין לך דבר יפה יותר מהצניעות, עכ"ל. והשאלה דבשבועות היה מעמד הר סיני בקולות וברקים וכו' ושם נתגלה הקב"ה ונתן לנו את לחות הברית עשרת הדברות, ואחרי זה עלה משה למרום להביא לוחות ראשונות, ובי"ז בתמוז ירד ואז היה העגל ושבר ללוחות, ואח"ז בי' בתשרי ניתן לוחות שניות, וא"כ יש להבין באיזה רעש גדול ניתן לוחות ראשונות יותר מלוחות שניות. ובע"כ חזינן שכל שבועות ולוחות הברית הכל מיישך שייכי ללוחות ראשונות, וכל מה שעושים לשבועות הוא משום ששברי לוחות עדיין בארון ואנו ממשיכים לקבל את ההשפעות מכוח הלוחות הראשונות. ומצינו עוד דשבועות קשור ללוחות ראשונות, דאיתא בתענית דף ל' ע"ב דבנות ישראל היו יוצאות במחולות ביום הכיפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה והוא יום שניתנו בו לוחות האחרונות, וקשה דא"כ מדוע לא יצאו במחולות גם בחג השבועות. ותי' החתם סופר (בתורת משה במדבר עמו' ט"ו) דכיון שאותה קבלה נתבטלה ע"י העגל, ונתחדשה ביום כיפור, לכן הם עשו מחול רק ביום כיפור, עכ"ד, הרי מפורש דשבועות קשור רק ללוחות ראשונות.

***

נעשה ונשמע - מעלת נעשה

שבת פח ע"א, אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב (תהילים קג-כ) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע. והפלא מה מעלה בדבר זה, הרי כל אחד שקשר לרבו באמת היה אומר אותו דבר, למשל רבי חיים מולאזין שהגאון היה מבקש ממנו היה אומר קודם ששומע את בקשת רבו שכל מה שיאמר אני יעשה, וא"כ איזה מעלה יש כאן שאמרו כן למלך מלכי המלכים ובפרט אחרי שזכו לכזה קרבת אלקים בניסי מצרים ולראותו פנים בפנים בקריעת ים סוף. עוד יל"ע דהנה באבות דרבי נתן פ"ו מובא המעשה התחילת דרכו דרבי עקיבא, אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום, אמרו פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו אמרו לא המים שתדיר נופלים עליה בכל יום, אמרו לו עקיבא אי אתה קורא אבנים שחקו מים וכו', והנה יל"ע מה ראה מיוחד במים אלו, הרי היסוד שכל טיפה פועלת אינם צריך לימוד ממים, וכל קשי הבנה שחוזרים לו שוב ושוב בסוף הוא מביין. אלא הכונה דהנה בכל מקצוע

ש'אדם עוסק בתחילה צריך לבדוק את כישוריו לענין, לא כל כן תורה שניתן לכל אחד מישראל ללא קשר לקישוריו, והיינו שבתורה שמתחיל לילמוד ניתן משמיא כוחות שיבין זאת, וד"ז למד ר"ע ממים שבכל חקיקה שנעשה נשתנה לאפיק חדש שדרכו הולך המים, וכן בתורה שמתחיל לילמוד ניתן לו אפיקים חדשים. וזהו מהות נעשה ונשמע, שאפי' בדברים שאין ביכולתנו מ"מ נעשה בלי חשבונות ועי"ז יפתח לנו אפיקים חדשים מה שלא היה ממקודם, ויהיה ביכולנו לשמוע ולעשות.

***

נעשה ונשמע - מעלת נשמע

שבת דף פ"ח ע"א דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב (תהילים קג-כ) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע. ומשמע מכל זה שעל הדיבור ד'נשמע' זכו נמי לעוד כתר, ולכאו' אינו מובן מה מעלה עצם אמירת נשמע, הרי אם מתחילה היו אומרים נשמע ונעשה לא היה מגיע להם כלום וא"כ מדוע עתה מגיע להם שתיים. עוד יל"ע מה ענין 'שמיעה' אצל מלאכים שהרי אינם בעלי בחירה, ולא זקוקים להבנה. ואשר חזינן דנשמע שהוא לאחר נעשה אין הכוונה על השמיעה גרידא, שהרי אין בזה שום נפק"מ אחרי שכבר אמרו נעשה, אלא כמש"כ האלשיך פרשת ראה וז"ל: שהוא דרך מלאכי ה' שבעשותם מצותו יתברך 'תאבים לשמוע צווי אחר לעשות אותו', כד"א (תהילים קג כ) לשמוע בקול דברו שעושים דברו ומטים אזנם לשמוע בקול דברו שיצוה למו לעשות עוד, ע"כ. והיינו לשמוע הוא השתקקות לעשות עוד ועוד. וד"ז מדויק שהרי ביום השני שהוצע להם התורה לא אמרו נעשה ונשמע, ורק ביום החמישי אחרי שמשה קרא להם מספר הברית אז אמרו נעשה ונשמע, והפלא על מה אמרו נשמע, הא משה קרא להם את כל ספר הברית, ובע"כ שעל זה גופא אמרו 'נשמע' שהם רוצים לשמוע עוד ועוד. [שו"מ בילקוט שמעוני (רמז תתקפ"ו), אלא כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע, נעשה - זו מצות עשה, ונשמע - זו מצות לא תעשה, ע"כ, נמצא שהנשמע אין הכוונה שנשמע ונחליט אם לעשות, אלא הוא האופן איך לקיים את הלא תעשה].

[והנה בגמ' איתא שהמלאכים נתנו לכ"א ב' כתרים אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע'. ובזוהר (ח"ג קצ"ג א') איתא שקיבלו מתנות משרו של עשיו ומשרו של ישמעאל, נעשה - הוא כנגד עשו, ונשמע - הוא כנגד ישמעאל. וביאר ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק במדבר לחג השבועות) דאיתא במדרש (במדבר רבה ט"ז, י) שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים זה ישמעאל ועשו, ישמעאל - שמע קל, עשו - עושה רצון עושיו, אבל מעשיהם כעורים, כי אברהם אבינו שהושלם במידת היראה כמו שנאמר בנסיון האחרון 'עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה', לכן על שם שלימותו קרא להבן שיצא ממנו ישמעאל - על שם נשמע. ויצחק קרא לבנו עשו עושה מעשה רצון עושיו - על שם נעשה, והיינו שעשיו קיבל את כח הגבורה, ובזה יכול לעשות רצון עושיו, וישמעאל קיבל כח דשמיעה ישמע אל, וזה כח התאווה

להתאוות לקל לשמוע דברי ה', וכוחות אלו הם לקחו והשתמשו לרע, וזוהו שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים, עשו השתמש בכח הגבורה שלו לרציחה לרצוח ולכבוש את העולם, וישמעאל במידת האהבה השתמש לחמדת הגוף ותאוות רעות, ובמתן תורה נתנו לישראל במתנה כוחות אלו, כח הגבורה - וזהו חכמת התורה שבעל פה ולהשתמש בו לכבוש היצר הרע, ומישמעאל את כח השמיעה לילמוד עם כל התאוה. וכן מובא בשם רבי ישראל מסאלט שאמר, שיהודי צריך לילמוד תורה בכל החשק כמו התשוקה שגוי עושה את התאוות שלו].

***

אתה בחרתנו מכל העמים

בברכת התורה אנו אומרים 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו תורתו', ובתפילה אנו אומרים 'אתה בחרתנו מכל העמים', והשאלה שנשאלת הרי הקב"ה קודם קבלת התורה חיזר על כל אומה ולשון ולא הסכימו לקבל את התורה, ורק עם ישראל רצה ואמר נעשה ונשמע, וא"כ במה בחר בנו מכל העמים. ובפשוטו הכונה במה שהקב"ה זיכך אותנו שניהיה ראויים לקבלת התורה, וכמש"כ הספרים שכל גלות מצרים היתה הכנה לזה, וזהו מה שבחר בנו קודם קבלת התורה, ועי"ז היינו מסגולים לומר נעשה ונשמע. ובאמת איתא שגם על ישראל הקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, ומדוע על הגוים לא עשה כן, והתשובה המקובלת שלכפות נגד מהותם וטבעם אי"ז קבלה כ"א ביטל הדבר, שהרי הם אינם מסוגלים לזה אלא שמשנה טבעם ועשאו כאומה אחרת אם טבעים ומהות שונה, ורק ישראל שהיה להם טבע של עבדים (ועל זה היה כל שיעבוד מצרים להשריש בהם טבע של עבדות כמש"כ המלבי"ם), לכן אצלם הכפיה אינה נגד מהותם ושפיר חשיב שהם קבלוה.

עוד אפשר, דהנה כתיב וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו (במדבר י"ח י'), והיינו על עסקי עריות שנאסר להם, ובספר גור אריה (פרשת ויגש ד"ה זו דינה) הקשה כיון דישראל במתן תורה דין גרים היה להם, וכדאיתא ביבמות מו ע"ב דישראל היו צריכים מילה והזאה וטבילה כדין גרים, וקי"ל גר נושא אחותו מה"ת משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וא"כ לאותו הדור היה ראוי להתיר קרובות ערוה, ותי' דלא אמרי' גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, אלא בגר שנתגייר מדעתו וחפצו, אז הוא כקטן שנולד, אבל בשעת מתן תורה שהוכרחו לקבלה שכפה עליהם הר בגיגית, בזה לא הוי כקטן שנולד, ע"ש. והדברים הובאו בשמעתא בהקדמה. והדברים מפלאים, הא דינא דגר שנתגייר כקטן שנולד הוא מחמת המציאות שחל בו דיני גירות, וא"כ ממנפ"ש אם באונס לאו גירות א"כ יוצא שעדיין הם לא ישראל, ואם הגירות חלה אז מה איכפ"ל שזה היה באונס. וביאר הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל בספרו פחד יצחק, בראשית מה שהעילה הקבלה בכפיה הוא עפמש"כ הרמב"ם בהלכות גירושין דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, פועל שלכל יהודי יש רצון פנימי לעשות את רצונו יתברך, אלא שהשאור שבעיסה מעכב, וע"י הכפיה תו הוא חוזר לרצון הפנימי שבו, ומעתה חידש שאף שדבר זה ישנו רק בעם ישראל מ"מ זה נעשה מזמן האבות שנעשנו לעם (והושרש בקרבנו האמונה) אף קודם קבלת התורה, לפיכך אף שבעלמא גר שנתגייר

ומקבל קדושת ישראל הרי הוא כנולד מחדש ומתנתק מכל העבר שלו, מ"מ כאן שכל הרצון הוא מכח העבר שלהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב, א"כ כל הגירות חלה מכוח ההמשך, ולפיכך הם ישראלים בלא שחשובים כתינוק שנולד, עכ"ד. ומעתה 'אשר בחר בנו' קאי על מה שנתן לנו מעלת ישראל עוד קודם מתן תורה, שעל ידו נתן לנו את תורתנו, ושפיר חלה הכפה עליהם הר כגיגית.

***

אתה בחרתנו מכל העמים

עלינו להכיר ולהעריך ולהתבונן במתנה הגדולה שזכינו להיות עם ה', בנים של הקב"ה, בנים אתם לה' אלוקיכם. ולהבין מעט הרגשה זו, נביא מה שאמר הגר"ח מושקובסקי שליט"א בשם הגר"א בן דוד זצ"ל שבאחד ממסעותיו לחו"ל פגש אותו גוי והתרגש עד מאודו לשמוע שהוא יהודי, והוא אמר לו אני מקסיקני, בחיים שלי לא ראיתי יהודי, אבל אני מאד אוהב תנ"ך ולומד בו בכל יום כמה שעות, וכתוב בתנ"ך שאתם בנים של האלוקים! אתה יודע איזו זכות בשביל לראות פעם ראשונה בן של אלוקים ולדבר איתו?! הוא כל כך התרגש עד שהתחיל לרעוד!!!

והדברים מפורשים לכאורה במיכלתא, כל אלמנה ויתום לא תענון, שאר כל אדם מניין? ת"ל לא תענון דברי רבי ישמעאל... כבר היה רבי ישמעאל ורבי שמעון יוצאים ליהרג, אמר ליה רבי שמעון לרבי ישמעאל, רבי! לבי יוצא שאיני יודע על מה אני נהרג, אמר לו רבי ישמעאל לרבי שמעון, מימך בא אדם אצלך לדין או שאלה ועכבתו עד שתהא שותה כורך ונועל סנדלך או עוטף טליתך? אמרה תורה אם ענה תענה, אחד עיני מרובה ואחד עיני מועט, א"ל נחמתי רבי, נחמתני, ע"כ. והשאלה, האם על כזה דבר מגיע כזה עונש חמור. וכדי להבין זאת נקדים במשל, גדול הדור מגיע אלי הביתה בדיוק באמצע האוכל, היעלה על הדעת שהייתי אומר לו לחכות עד שאני יגמור את הארוחה?! הייתי רץ אליו! וגם אם היה מגיע הבן שלו הייתי רץ לקראתו. בא אליך בן של הקב"ה!!! מה זה חכה?... אתה יודע אם מי אתה מדבר?!... עם בן של הקב"ה! בא אליך מישהו מבית המלוכה ואתה נותן לו להמתין?! ורבי שמעון קיבל את התשובה הזו, וענה לו נחמתני רבי, נחמתני.

ועלינו להכיר את חשיבותינו, שזכינו להיות בעם הנבחר, אתה בחרתנו מכל העמים, אשר בחר בנו מכל העמים, וממילא זה יחייב אותנו לעבוד אותו כראוי. וידוע מה שפירשו בדרך דרש, עה"פ 'חוסך שבטו שונא בנו' (משלי י"ג, כ"ד), חוסך שבטו - שנמנע מלהודיע לבניו מאיזה 'שבט' הם, כלומר שמוצאם ממקור קדוש יהלכון, הרי בזה גופא הינו שונא בנו, כי כאשר ידע האדם את חשיבתו בוודאי יראה להתנהג כפי הראוי לזרע קדוש כמוהו.

איתא באבות איזהו עשיר השמח בחלקו, ובפשוטו דבר זה נוגע רק לענינים גשמיים, אבל בענינים רוחניים אסור לו להיות שמח בחלקו וצריך לשאוף עוד ועוד. אולם בספר מנוחה וקדושה (שער התורה ח"ב) הביא הגר"א, וז"ל: ודע ששמעתי בשם הגר"א שכן גם במילי דשמיא צריך להיות שמח בחלקו, אף שבודאי נכון לחמוד להיות פתוח כפתחו של אולם לתורה, וגם לאמור ולחמוד אימתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, מכל מקום צריך להיות

שמח בחלקו שזכה לתורה ולמעשים טובים, ע"כ. ונראה מדברי ששמח בחלקו אין הכוונה להסתפקות במועט ואין שואף יותר, אלא שמכיר בטובתו של מקום שזכה למה שהגיע, וזה עצמו יגרום לו שיזכה עוד, וכמו שמצינו גבי גשמים שאין הקב"ה הוריד גשמים עד שיכרו בטובתו של מקום.

***

כמה יוסף איכא בשוקא

פסחים דף סח ע"ב, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ופרש"י אי לאו האי יומא שלמדתי תורה ונתרוממתי, והיינו השמחה שהאדם עצמו נשתנה ולא בקיום מצות תלמוד תורה גרידא. ושמעתי מהגרש"מ דיסקין זצ"ל שביאר ע"פ הגמ' בשלהי סוטה דמשמת רבי בטלה ענוה, אמר רב יוסף לא תיתני ענוה דאיכא אנא, ובפ"ק דסוטה אמר רב יוסף דאיכא למילף ענוה מהר סיני אשר למרות קטנותו ניתנה עליו תורה, א"כ אפשר דהאי מעלה דענוה למד מהר סיני, ועל כן הגיע לדרגת ענוה עילאה, ועל זה אמר אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא. והגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א ביאר עפ"י המבואר בכמה מקומות דרב יוסף שכח תלמודו [והיה אביי מזכירו מה שאמר], וא"כ לכאורה מאחר ששכח מה יצא לו מכל תלמודו, ועל מה שמח בשבועות על מה שלמד, לכן הוסיף רש"י ונתרוממתי, כלומר שאת המעלה שקדושת התורה רימם אותו ונשתנה לאדם אחר, זה נשאר בי גם אחרי ששכחתי את תלמודי, ועל זה ראוי לשמוח בשבועות.

***

מהותו של חג

הנה בכל חג יש את המצות שלו, סוכות - מצות סוכה וד' מינים, פסח - מצות מצה מרור סיפור יצ"מ וקרבת פסח, בעצרת אין שום מצוה שמבטא את החג. ושמעתי לבאר זאת, דהנה ידוע דתכלית יצ"מ היה כדי להאמין בה', וכן כל המצות - תכליתם הוא כדי לבוא לאמונה, כדכתיב (תהילים קי"ט, פ"ו) כל מצותך אמונה, והיינו שהמצות מביאות לידי אמונה, אולם הר סיני באו לדרגות יותר נשגבות, שראו את ה' פנים בפנים, ואין זה אמונה אלא ראייה וידיעה, לפיכך ביום זה אין צריך לשום עשייה כדי להשיג את תכליתו.

ויש שביארו בענין אחר, שכידוע כל ספירת העומר הוא הכנה לקבלת התורה, אשר בסופו מגיעים לידי קבלת התורה. וחג השבועות שבסופה הוא בבחינת תחילתו השתדלות וסופו מתנה, שהקב"ה פתח לנו שערי שמים ונתן לנו את תורתו, וכדכתיב וירד ה' אל הר סיני, נמצא ששבועות הוא בגדר מתנה, והסיבה לכך, כיון שתורה שהוא כל כך גבוה, לא שייך להשיגו בכל הון שבעולם או בכל דבר כל שהוא, ובהכרח שניתנו למחזיק בהם במתנה, ואפילו משה רבינו איתא בחז"ל (שמו"ר מ"א, ו') שכל מ' יום היה לומד תורה ושוכח, וביום הארבעים הקב"ה נתן לו את התורה במתנה, שנאמר ויתן אל משה, הרי שגם למשה רבינו ניתנה התורה במתנה ולא על ידי מעשיו. וידוע בכל חג וחג ההשפעות של אותו זמן חוזר שוב, ולפיכך בעי אותו הכנה, אבל שבועות שאנו מקבלים כל שנה את התורה מחדש

כמו שהיה במתן תורה, ללא כל תלות במעשים שלנו, אלא פותח את שערי שמים ומשפיע עלינו שפע של תורה. ולפיכך ביום זה לא נטווינו במצוה כלשהי, כי בכדי לצאת ממצרים נדרשה מכלל ישראל אותה מסירת נפש של דם פסח ודם מילה, לכן בכל שנה ושנה בפסח - זמן יציאת מצרים נטווינו במצוות מסויימת מעין אלו, אך בכדי לזכות בתורה במעמד הר סיני לא עשו דבר, כי הכל ניתן להם במתנה.

והנה עבודתנו ביום זה, לשמוח בקבלת התורה, וכדאיתא בפסחים דף ס"ח ע"ב אמר רבי אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה, והיינו שאין עבודתנו ביום זה בלימוד התורה, אלא לשמוח בזה שזכינו לקבל את התורה. וכמו שדרשו חז"ל (תענית כו ע"ב) ביום חתונתו זה מתן תורה, והיינו שיום זה כביכול הוא נישואין בין ישראל לאביהם שבשמים, שעם ישראל מתחתנים עם התורה, ולפיכך המצוה עלינו ביום זה לשמוח עם הכלה במה שקיבלנו אותו. ובהגר"א איתא עוד, שהטעם שהכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, לפי שבכל חג ישנה מצוה המיוחדת לו כגון מצה בחג הפסח שופר בראש השנה וכו', אבל לחג השבועות אין מצוה המיוחדת לו, והדבר היחידי שנתחייבנו בו הוא עצם שמחת היו"ט הבאה לידי ביטוי בסעודה, ולכן הכל מודים בעצרת שישנו חיוב סעודה בשבועות. נמצא לדבריו שזוהי כל מצות היום לסעוד מתנה, כמו שכתבנו לעיל, אך דבר אחד דרוש ממקבל מתנה 'לרצות במתנה', ו'להעריך את המתנה'. והיינו דלרצות לקבל את המתנה מלבד הפשטות של הדברים שאין זכיה במתנה בלא כונת קנין, זה גם החלק שיהיה בהר סיני, שמצד ישראל היה רק רצון והתעוררות לקבל את התורה בכל מאודם. וכן להעריך את המתנה ולהחשיבה, ובעלי המוסר דימו זאת לאדם שיסכים להעניק לחבירו יהלום יקר אך ורק אם ידע שהוא ישמור עליו ויעריכנו כפי ערכו, אך אם ידע כי מקבל היהלום מתכוון לשחק עמו בחול, בשום אופן לא יאות לו. ויתירה מזו מצינו במרדכי בפרק אלו מציאות (סי' רנ"ח) שאם אינו מעריך נכון את המתנה שקיבל הרי לא זכה מעולם במתנה, וז"ל: מעשה באחד שקנה בדיל מן העכו"ם לכסות גגו ושוב נמלך ומכרו לישראל בחזקת בדיל ונמצא שכולו כסף מבפנים אך מבחוץ היה מחופה בדיל, ותבעו בדין שאינהו אונאה, ופוטרו אבי העזרי שאמר שלא זכה בו כשקנאו מן העובד כוכבים כיון שלא ידע ולא נתכוון לקנות הכסף, והודה לו ר"ת, ע"כ. ומה"ט עיקר מצות היום לשמוח עם התורה, בזה שזכינו לקבלו, וניקר זאת, ומה"ט כו"ע מודו דבעינן לכם.

***

פה תהא קבורתם

כתיב ויתייצבו בתחתית ההר, ודרשו חז"ל (שבת דף פ"ח ע"א) שאמר להם הקב"ה אם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו פה תהא קבורתכם. ופירש החפץ חיים (שיחות ח"ח ח"א עמו' סט ס"ק מ"א) שהכונה עפמש"כ ואם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני, ודרשו חז"ל שהכונה שאם לא התורה אין מקום לבריאה, ומאחר שהחזירו אותה על כל אומה ולשון ולא קיבלוה, הרי אם גם אתם לא תקבלוה ממילא יחרב כל העולם וגם אתם תקברו תחת חורבת העולם.

רצוננו לראות את מלכנו - הוא תורה שבעל פה

והנה בתחילה משה רבינו היה אמור לתת לישראל את התורה, והיינו שהקריאה והדיבור יהיו רק עם משה רבינו לבד, והם ישמעו מה שהקב"ה מדבר עם משה. וביום הרביעי אמרו בני ישראל רצוננו לראות את מלכנו וכו', והם רוצים לשמוע ממנו יתברך והדיבור יהיה מוסב עליהם, ואז הקב"ה אמר להם לעשות הכנה ג' ימים, ואז שמעו בני"י את ב' הדברות הראשונות שבהם היו כלולים כל התורה מפי הקב"ה, וכמו שאמרו במכות דף כ"ג ע"ב שכל המצות נאמרו לו למשה מלבד מאנכי ולא יהיה לך שמפי הגבורה שמענום.

ויל"ע, א' מה מיוחד בב' דברות אלו, שרק אלו נאמר להם מפי הגבורה. ב' דתנן באבות משה קיבל תורה מסיני, ומשמע שאת כל התורה קיבל. ג' מלשון המשנה משה קיבל תורה מסיני, משמע שעד אז הוא לא היה תורה, ולכאור' הרי האבות קיימו את התורה, וברמב"ם בהלכות מלכים הלשון עד שבא משה ונשלמה תורה על ידו, ומשמע שגם קודם משה היה כבר תורה.

והנראה בזה, דחלות תורה שבכתב זה רק מה שנמסר למשה, שעיי"ז נעשה תורה שבכתב, אבל קודם לכן אף שהיה תורה מ"מ הכל היה בגדר תורה שבעל פה. ובני ישראל שבקשו לראות את מלכנו אין זה ראייה כל דהו, אלא רצונם היה לחיות בורא עולם, ואז יבואו לדרגה יודע דעת עליון, שזהו שורש תורה שבעל פה. ומעתה נראה שדוקא בב' דברות ראשונות מה שנאמר לישראל אני ה' אלוקיך לא יהיה אלהים אחרים, הוא השורש לתורה שבעל פה, שעיי"ז מגיע לדבקות בקוב"ה, והתורה נעשית דיליה, קוב"ה תורה וישראל חד הוא. ולפיכך נראה פשוט שאף שזה נאמר לישראל מ"מ הוא נאמר נמי למשה כדי שיחול בו תורה שבכתב, וזהו משה קיבל תורה מסיני.

תלמוד תורה - מצותה המשך דקבלת התורה ממעמד הר סיני

ברכות דף ו ע"ב אמר ר' זירא אגרא דפרקא רהטא, ופרש"י עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד'. והדברים תמוהים מ"מ עתה ששומעים ומבינים מגיע להם שכר, ואשר חזינן שעיקר מצות ת"ת הוא להעביר את מעמד הר סיני לדורות הבאים, וכל גירסא שלומד עיקר השכר במה שיכול להעבירו לאחר זמן. [ובדף יג ע"ב, ומ"ש עד כאן מצות קריאה וכוונה דכתיב על לבבך ודברת בם התם נמי הא כתיב על לבבכם לדבר בם, ההוא בדברי תורה כתיב וה"ק רחמנא אגמירו בנייכו תורה כי היכי דליגרסו בהו, ומבואר ג"כ שהמצוה ללמד את בנו תורה הוא כדי שאחרי זה הוא ילמד, אולם בדף ו' מובאר יותר שאינו רק כדי שהוא ילמד אלא כדי שהוא ילמד אחרים]. וע"ע במהרש"א סנהדרין דף צט ע"א על דברי הגמ' אדם לעמל יולד, שעומל ומלמדה לאחרים כדלעיל, והרמז שמעתי בזה במלת לעמ"ל שהוא ר"ת לילמוד ע"ל מ'נת לילמד. וע"ע בהגר"א בפירוש המגילה עה"פ (אסתר ב, ה) 'איש יהודי' וז"ל: באדם יש ד' חושים,

ראיה שמיעה ריח דיבור, והשלש הם בלימוד התורה, ראיה הוא לראות בתורה שבכתב (דברים שבכתב אסור לאומרו על פה), שמיעה לשמוע תורה שבעל פה, דיבור ללמד לאחרים, אבל ריח אינו צריך כלל לתורה אלא הוא בחינת התפילה כמו שנאמר (ויקרא א, ט) אשה ריח ניחוח לה' (וכונתו, דתפילה היא במקום קרבנות, ובקרבנות נאמר אשה ריח ניחוח לה', ולזה חוש הריח משמש לצורך התפילה). והנה מש"כ דחוש הדיבור נצרך לעצם לימוד התורה, אף שלעצם הלימוד יכול ללמוד בלא שיוציא בשפתיו כדמבואר בחגיגה דף ג' ע"א, ולמען ילמדו (דברים לא, יב) פרט לשומע ואינו מדבר למימרא דכי לא משתעי לא גמר והא הנהו תרי אילמי דהוו בשבבותיה דרבי בני בריתיה דרבי יוחנן בן גודגדא ואמרי לה בני אחתיה דרבי יוחנן דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא הוו עיילי ויתבי קמייהו ומניידי ברישייהו ומרחשין שפוותיהו ובעי רבי רחמי עלייהו ואיתסו ואשתכח דהוו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה הש"ס, ובע"כ כונתו דשלימות לימוד התורה הוא כשלומד ע"מ ללמד לאחרים, וכשאינו מלמד לאחרים חסר בעיקר לימוד התורה. וכ"ה ברמב"ם בספר המצות, דמייתי הדין של ושנתם לבניך דמחויב ללמד את בן חבירו תורה, בתוך החיוב של האדם עצמו ללמוד תורה, והיינו כנ"ל.

ומאחר דמצות תלמוד תורה הוא להמשיך את מעמד הר סיני, וכידוע שבהר סיני אם היה אחד שלא היה מקבל התורה היה חסר בכל הקבלה, והוצרכו שיהיו כולם כאיש אחד ובלב אחד, לפיכך במצות ת"ת נאמר שלא סגי רק במה שהוא לומד אלא צריך שכולם ילמדו, ולפיכך בברכת התורה הוא מבקש על עצמו ועל אחרים, והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפינו 'ובפי עמך בית ישראל' ונהיה אנחנו וצאצאינו 'וצאצאי עמך בית ישראל' כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, והיינו לפי שצורת מצות תלמוד תורה הוא שכל ישראל ילמדו תורה ולא רק שהוא עצמו ילמד, ולכך מתפקידו לדאוג שכולם ילמדו, וזה שדרשו חז"ל ושנתם לבנך אלו התלמידים, שיש דין ללמד אחרים, ולכך דוקא בברה"ת מבקשים ברכה גם על האחרים.

ומצינו בברכות דף כב ע"א שצריך לילמוד תורה כנתינתה בסיני, באימה וביראה וברתת ובזיע בישוב הדעת וטהרת הלב. ובאבודרהם (ברכת השחר) ונהגו ישראל להתנועע בשעה שקורין, כי כשנתנה התורה נרתעו כולם שנאמר (שמות כ', ט"ו) וירא העם וינועו. וכן פסק הרמ"א באו"ח סי' מ"ח, ונהגו המדקדקים להתנועע בשעה שקורין בתורה דוגמת התורה שניתנה ברתת. וע"ע בב"ח סי' קמ"א סק"א דצריך כל אדם להעלות על דעתו כששומע הקריאה מפי הקורא כאילו קיבלה באותה שעה מהר סיני. ובזוהר (ריש פרשת חקת, ובפרשת אחרי ס"ט א', הובא בנפש החיים ש"ד פי"ד) שכל מי שעוסק בתורה, כאילו עומד כל יום על הר סיני לקבל התורה הה"ד היום הזה נהיית לעם. ובתוס' חגיגה דף ט"ז ע"א הביא מדרש (שה"ש רבה פ"א) על רבותינו התנאים שבשעה שעסקו בתורה והיו חורזים מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים היו הדברים שמחים כנתינתם בסיני והיתה האש מלהטת סביבם, ולא היה פלא בעיניהם, ש'הלא באש ניתנה'. וע"ע בתוס' בסוכה דף כ"ח על יונתן בן עוזיאל בשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף הפורח עליו נשרף 'דהדברים שמחים כנתינתם בסיני שניתנה תורה באש'. ולמעשה דבר זה מפורש בתרגום ובפרש"י עה"פ

פנינים

(דברים ה', י"ט) אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל כָּל קְהֵלְכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הָעֵנָן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יִסָּף, וְלֹא יִסָּף - וְלֹא פִסַּק, וְהֵייוֹנוּ שְׁמַעְמַד הֵר סִינִי מִמִּשְׁכַּן בְּכָל רֹגַע שְׁעַמַל בַּתּוֹרָה. וְאִיךְ זֹכִים לֹזֶה, יְעוּי' בּוֹזְהָר (רִישׁ פֶּרֶשׁת חֻקַּת, וְהִבִּיאוּ הַנֶּפֶשׁ הַחַיִּים בְּשַׁעַר ד' פֶּרֶק י"ד) וז"ל: מֵאֵן 'דֹּאשְׁתַּדֵּל' בְּאוֹרֵייתָא כִּאִילוּ קֵאִים כָּל יוֹמָא עַל טוֹרָא דְסִינִי וְקִבִּיל אוֹרֵייתָא, ע"כ, וּמִשְׁתַּדֵּל - הֵייוֹנוּ בְּכָל כּוֹחוֹ, הֵרִי לְמַדְנֹו דְכַדִּי לְהַגִּיעַ לְדִרְגָּה הַגְּדוּלָּה הַזֹּאת, דְּהֵייוֹנוּ לְדִרְגָּה שֶׁל מַעְמַד הֵר סִינִי, הֵייוֹנוּ רַק כְּשֶׁלּוֹמַד בִּיגִיעָה בְּכָל כּוֹחוֹ, בְּעִמְלּוֹת וּבְדַבִּיקוֹת וּבְהַתְּמַסְרוֹת כָּל כּוֹלוֹ לַתּוֹרָה (בְּלֹא שׁוּם הַתְּעַסְקוֹת וְהַתְּעַנִּינּוֹת בְּדַבְרִים אַחֲרֵים). וּמִצִּינוּ כֵּן אִף בְּדוֹרוֹת מְאוּחָרִים יוֹתֵר, עֵי' בְּשִׁבְחֵי הָאֵר"י שֶׁכָּתַב שֶׁהָאֵר"י בְּלִמְדוֹ עִם תַּלְמִידָיו הִיָּה אֹמֵר שֶׁהוּא רֹאֵה אֵשׁ מְלֵהֶטֶת סְבִיבוֹת הַחֲבָרִים, אֲלֵא שֶׁאֵין נִיתֵן רְשׁוֹת לְרֹאוֹת אֲלֵא לֹו לְבַדּוֹ. וְכַעֲיֵן זֶה אֵיתָא ג"כ בְּשֵׁל"ה (מִסַּכַּת שְׁבוּעוֹת נֵר מִצְוֵה אוֹת י') שֶׁהִבִּיא מַעֲשֵׂה שֶׁל הַבֵּית יוֹסֵף וְחֲבָרָיו בְּלִיל שְׁבוּעוֹת, שְׁעַסְקוּ בַּתּוֹרָה כָּל הַלַּיְלָה וְשָׁמְעוּ קוֹל הַשְּׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִגְּרוֹנוֹ שֶׁל ה'בֵּית יוֹסֵף': אֲשֶׁרִיכֶם יְדִידֵי אֲשֶׁרִיכֶם, שֶׁאֲלַמְלֵי נִיתְנָה רְשׁוֹת לְעֵינֵי לְרֹאוֹת, הֵייתֶם רֹאִים אֵשׁ הַמְּסוֹבֶבֶת בֵּית זֶה. [נוֹע"ע בְּמַג"א או"ח ס"י ס"ח שֶׁהִבִּיא מִשְׁבְּלֵי הַלֶּקֶט (וּבְמ"ב שֶׁם סִק"ד הִבִּיא כֵּן בְּשֵׁם הַשְּׁל"ה), וְכַשְׁפִּיט רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַקַּלִּיר 'וְחִיוֹת אֲשֶׁר הֵנָּה וְכוּ' לְהַטָּה אֵשׁ סְבִיבוֹתָיו].

וּמִצִּינוּ שֶׁהַחֲכָמִים הֵם בְּבַחֲיַנַּת סִינִי, עֵי' רַמְב"ם (עֶשֶׂה ר"ט) הַזְּכִירָה מִתְּקִימַת בְּמִצְוֹת כְּבוֹד חֲכָמִים, וּבְמִדְרַשׁ (שִׁיר הַשִּׁירִים א', ג') פַּעַם אַחַת נִכְנַס ר' יְהוֹשֻׁעַ הַתַּחֲלִיל וְנוֹשַׁק אוֹתָהּ הָאֲבֵן (מְקוֹם מוֹשֵׁב רַבִּי אֲלִיעֶזֶר) וְאָמַר הָאֲבֵן הַזֹּאת דּוֹמָה לְהַר סִינִי, וְזֶה שִׁישׁ עֲלֶיהָ דּוֹמָה לְאֶרֶן הַבְּרִית. וְאֵיתָא עוֹד בְּכַתּוּבוֹת דָּף י"ז ע"א שֶׁעַד שִׁישִׁים רִיבּוֹא אִישׁ צְרִיכִים לְהַשְׁתַּף בְּהַלוּוִית תַּלְמִיד חֲכָם הֵיָה נְטִילְתָה כְּנִתְיַנְתָּה. וּבְהוֹרִיּוֹת דָּף י"ד ע"א אֵיתָא שִׁיּוּדְעֵי תּוֹרָה נִקְרָאִים סִינֵי וְעוֹקֵר הָרִים.

וְשָׁמַעְתִּי בְּבִיאוֹר הַדְּבָרִים, דְּהֵנָּה הַרְמַב"ם בְּהַקְדָּמָה לְפֶרֶק חֶלֶק כְּבוֹזָה"ל: הִיסוּד הַתְּשִׁיעֵי הַהַעֲתֵק, וְהוּא כִּי הַתּוֹרָה הַזֹּאת מוֹעֲתֵקַת מֵאֵת הַבוֹרָא הַשְּׁ"י לֹא מִזּוֹלְתוֹ, וְעֲלִיָּה אֵין לְהוֹסִיף וּמִמְנָה אֵין לְגָרוּעַ לֹא בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכָתַב וְלֹא בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פִּה, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תוֹסֵף עֲלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ, ע"כ. וּמִבּוֹאֵר שֶׁהַתּוֹרָה הַנִּלְמַדַּת לֹא רַק מוֹעֲבַרְתָּ מְדוֹר לְדוֹר אֲלֵא הִיא הַעֲתֵקַת דָּבָר כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמְקוֹם אַחַר, דְּהֵייוֹנוּ שֶׁהַתּוֹרָה עוֹבַרְתָּ עִם צוֹרַת הַנְּתִינָה שֶׁלָּה דְּהֵייוֹנוּ עִם מַעְמַד הֵר סִינִי, כְּנִתְיַנְתָּה. מִמִּשְׁכַּחִים הַלֵּאָה אֵת הֵר סִינִי. וְלִפִּיכֵךְ אֵין אֲפִשְׁרוֹת שִׁתּוּוֹסֵף אוּ יִגְרַע אֵי פַעַם דָּבָר בַּתּוֹרָה, מִכִּיוֵן שֶׁהַתּוֹרָה נִמְצָאֵת תְּמִיד בְּסִינִי, עַד עֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הַתּוֹרָה לֹא בָּאָה אֲלֵינוּ, אֲלֵא אֲנִי בָּאֵנוּ אֲלֵיהָ לְסִינִי, וְלִכֵּן בְּכָל עֵת שֶׁאֲנִי לּוֹמְדִים בָּהּ אֲנִי חוֹזְרִים לְשֵׁם.

וְרֵאִיתִי לְהוֹכִיחַ דּוֹכִירַת מַעְמַד הֵר סִינִי הוּא חֶלֶק מִמִּצְוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, דִּידוּעַ שֶׁהַרְמַב"ן עַה"ת (דְּבָרִים ד') כָּתַב כָּתַב דִּישׁ ל"ת שֶׁלֹּא נִשְׁכַּח דָּבָר מִן הַמַּעְמַד הַזֶּה וְלֹא נִסְרִיחוּ מִלְּבָנוּ לְעוֹלָם, וְכַדְכָּתִיב רַק הַשְּׁמֵר לָךְ וְשִׁמּוֹר נִפְשֶׁךָ מְאוֹד פֶּן תִּשְׁכַּח וְגו', וְגַם מִצְוֹת עֶשֶׂה שְׁנוּדִיעַ בּוֹ לְכָל זֹרְעֵינוּ מְדוֹר לְדוֹר כָּל מָה שֶׁהִיָּה שֵׁם בְּרֵאִיָּה וּבְשִׁמִּיעָה, וְכַדְכָּתִיב וְהוֹדַעְתֶּם לְבִנְיָךְ וּלְבִנֵי בְּנִיךְ. וְקִשָּׁה דְּהַרְמַב"ן בְּמִנִּין הַמִּצְוֹת (סִפְרֵי הַמִּצְוֹת שֶׁכָּתַב הַלְּאוּיִן לְדַעַת הַרְמַב"ן הַמִּצְוָה הַב') מִנָּה רַק אֵת הַמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, (וְהַשִּׁיג עַל הַרְמַב"ם שֶׁלֹּא מִנָּה לֹא תַעֲשֶׂה זֶה),

ולא מנה גם מצות עשה. ואשר מוכח דס"ל לרמב"ן שמצות עשה דזכירת מעמד הר סיני נמנה במצות תלמוד תורה, וכנ"ל.

[וע"ע ברמב"ם סוף הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה (פ"י הי"א), כל מי שישב לפני ספר תורה ישב בכבוד ראש ובאימה ופחד 'שהוא העד הנאמן על כל באי העולם' שנאמר והיה שם בך לעד. ואינו מובן על מה הוא מעיד. ומצינו עוד ברש"י בתהלים פרק י"ט פסוק ח' עדות ה' נאמנה - נאמנת היא להעיד בלומדיה, ומבואר דהוי עדות בלומדיה. ולהנ"ל נראה שהביאור דמעמד הר סיני היה עדות על קיום הבורא ועל שכר ועונש, נמצא דכשאנו עוסקים בתורה וכביכול עוסקים במעמד הר סיני, הרי יש כאן עדות בלומדיה. ולפיכך יש לנהוג בו במורא וביראה, דכביכול הוא מעיד על מציאות ה'. אולם במהר"ל ביאר דעדות הוא דבר ברור שרואים זאת, וכונת הפסוק שאף שלאדם אין רק שכל האנושי, מ"מ עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, שעל ידי התורה נעשה חכם, כי התורה מעידה על הנמצאים לברר כל דבר, והיא נאמנה, מחכימת פתי, עד שנחשב שכלי ממש. אולם ברמב"ם דבר זה קשה לאומרן].

***

סיני - דבקות בו יתברך

המג"א (סי' ס') הביא מספר הכוונות בענין מצות עשה דזכירות שאדם מחויב בכל יום, יזכור מתן תורה - ויכוין ע"ז (בברכת האהבה רבה) בעת שאומר 'ובנו בחרת', ויזכור מעמד הר סיני - ויכוין ע"ז בעת שאומר 'וקרבתנו'. ומבואר דמלבד מתן תורה, איכא מצות זכירה על מעמד הר סיני. וכן בהגדה של פסח אנו אומרים אילו קרבתנו על הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, ויל"ע מהו ב' הדברים.

ועי' עוד בלשון הטור בסי' מ"ז, ועוד יש ברכה אחרת על התורה בא"י אמ"ה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה, ויכוין בברכתו על מעמד הר סיני אשר בחר בנו מכל העמים וקרבתנו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו את תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום, ע"כ. וצריך להבין מה המכוון בזה שקרבתנו לפני הר סיני 'והשמיענו דבריו מתוך האש'.

ואשר יראה דבהר סיני, מלבד עצם מתן התורה, היה בו עוד מעלה שנעשנו דבוקים בו יתברך, ומעמד הר סיני לא היה רק ליסוד האמונה כמש"כ הרמב"ם בפ"ח מיסודי התורה, וגילוי יחודו יתברך כמש"כ רש"י בפרשת ואתחנן (ד', ל"ה), אלא נתעורר שם הקשר האמיץ הפנימי, האהבה שאין לה מצרים, בין הקב"ה לישראל, וכמש"כ רש"י בשיר השירים (ח, ה') וז"ל: תחת התפוח עוררתיך - כך היא אומרת בבקשה חבת דודה תחת התפוח עוררתיך זכור כי בתחתית הר סיני העשוי על ראשי כמין תפוח שם עוררתיך והוא לשון חבת אשת נעורים המעוררת את דודה בלילות בתנומות עלי משכב מחבקתו ומנשקתו, ע"כ.

ועי' בב"ח (שם סק"ד) שביאר דברי הטור, וז"ל: דברכה ראשונה היא כשאר ברכה שמברכין על המצוה וכן כאן מברך לעסוק בדברי תורה, על מצות עסק התורה... אבל ברכה זו השניה אינה כי אם ההודאה ושבח על מה שנתן לנו תורתו כלי חמדתו 'מתוך

האש' - להורות על קדושתה ורוחניותה ובחר בנו מכל האומות וקרבנו לפני הר סיני, ולפי שהזהיר אותנו בתורתו שלא נשכח מעמד הר סיני וכמו שכתוב בפרשת ואתחנן (דברים ד', ט-יב) רק אשמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וגו' יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב וגו' ותרקבון ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש וידבר ה' אליכם מתוך האש וגו', לפיכך צריך לכוין בברכה זו השנייה להודות לו יתעלה על מעמד הר סיני וכו', ומסיים בה בא"י נותן התורה כלי חמדתו מתוך האש כאמור, ע"כ.

עוד כתב הב"ח (שם סק"ב), ואיכא לתמוה טובא למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחילה, שהוא לכאורה עבירה קלה. ונראה דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתינו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובוזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד, אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם לידע הדינים לצורך משא ומתן גם להתגאות להראות חכמתם ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם, הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה, וזה היה גורם חורבנה ואבידתה. והוא אמרו מי האיש החכם וגו'... והמה עזבו את תורתו ולא הלכו בה, פירוש תחלת ההליכה ברוחניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה, לא הלכו בה דהיינו לא הלכו בה לשמה בשעה שבאו לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך, והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו, לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה וכו'. [ומבואר בדבריו דענין לשמה דאנו מתפללין בברכת התורה, אין זה כדין לשמה בכל המצות דהיינו לשם מצוה, אלא לשם שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך].

ומבואר דמלבד ממצות תלמוד תורה, נצטוינו להדבק ברוחניות מוצא התורה ולהיות מרכבה והיכל לשכינתו, וזהו הר סיני שקבלנו התורה מתוך האש להורות על קדושתה קדושתה ורוחניותה. וידוע דברי האלשיך בישעיה (פרק נ"ט) עה"פ 'אשר שמתו בפיך', דלכאורה היה ראוי שיאמר 'שמתו באזניך', וביאר עפ"י המדרש שכל דיבור ודיבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מדבר עם כל אחד ואחד מישראל, ואומר לו מקבלני עליך ואומר הן, כך וכך מצות יש בי כו' ואומר הן, מיד היה הדיבור נושקו על פיו. וענין נשיקת פה היא דבקות רוחא ברוחא כנודע מספר הזוהר, והוא ענין המתים בנשיקה כי השכינה תדבק

בנפש הצדיק דרך פיו ומושכת אותה אחריה, וזה מאמרם ז"ל כי אז בסיני היו דברותיו ית' הקדושים נושקים בפי כל אחד מישראל, שהוא מתדבקים בנפש כל אחד מהם דבקות עצמי בל תמוט לעולם, כי מאז דבקה התורה בנפשותם באופן שלא תשכח מפי זרע ישראל, ולא ימשו מפיהם ועד עולם. וזהו שאמרו 'דברי אשר שמתי בפוך', שע"י שומי דברי בפוך, שהייתי שם כל דיבור ודיבור מדברי בפוך, שיהיו דבורי נושק בפוך, על ידי כן לא ימוש מפוך ומפי זרעך כו', כי דבקו בנפשותיכם לעולם בל ימוטו מכם לעולם כמדובר. נמצא לפי דבריו שבסיני היה דבקות בו יתברך ממש, וכל דיבור היה נושק את פיו ממש.

ודבקות בו יתברך זוכים רק ע"י לימוד תורה, יעוי' בנפש החיים (ש"ד פי"ד) שביאר ענין שכתבו חז"ל שכל העוסק בתורה כאילו עומד בסיני, וז"ל: והטעם, שכמו שבעת המעמד המקודש נתדבקו כביכול בדיבורו יתברך, כן גם עתה בכל עת ממש שהאדם עוסק והוגה בה, הוא דבוק על ידה בדיבורו יתברך ממש, מחמת שהכל מאמר פיו יתברך למשה בסיני ואפילו מה שתלמיד קטן שואל מרבו, וגם עתה - בעת שהאדם עוסק בה בכל תיבה, אותה התיבה ממש נחצבת אז להבת אש מפיו יתברך כביכול, ונחשב כאילו עתה מקבלה בסיני מפיו יתברך שמו, לכן אמרו חז"ל כמה פעמים והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני. וע"ע בחפץ חיים בשמירת הלשון (בשער הזכירה ח"א פ"ז בהגה"ה) וז"ל: וראה אחי דבר פלא בענין הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, אף דאין להם קדושת מחשבה ודביקות לה' בעת דיבורם, עם כל זה העולם קיים על הבל פיהם זה. ולמה הדבר דומה, לעני אחד שמצא אבן טובה ויקרה אשר סגולתה רבה מאד לכמה ענינים ואינה נמצאת רק בכתרי המלכים, ונודע דבר זה למלך והעשירו בעושר גדול. והנה העני ההוא שמצאה אף שהוא אינו יכול להשיג בחכמתו את גודל הסגולה של האבן, עם כל זה גודל טובתה של האבן בעצמותה וגודל אורה הסבה לו את כל הטוב ההוא שנעשה שר וחשוב בעיני המלך. כן הדבר ממש בעיני תורת אלקים חיים, שאין צריך האדם שרוצה להתקדש על ידה הכנה רבה שתתקדש על ידו, כי היא בעצמותה קדושה ונוראה עד מאוד. וכהאדם מדבר בה הוא מתדבק בקדושתה כמ"ש 'כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד וגו'', והוא קאי על העת שלומד התורה [כמש"כ בנפש החיים]. ורק צריך האדם ליזהר שלא יעשה בהפכו, דהיינו שלא יחשיך אורה עי"ז שיטמא את הדיבור שלו, וזה שאמר ליה רב פפא לאביי (שבת דף קי"ט ע"ב) דידי ודידך מאי פי' התורה שלנו מצד עצמה היא יותר קדושה מתורת התינוקות כי היא במחשבה קדושה, והשיבו אינו דומה הבל פיו וכו' פי' כי הפגם הוא יותר מהמעלה, והטעם הוא כנ"ל, ע"כ. והדברים נוראים, שלדבקות בו יתברך אין צריך הכנה רבה, ואין צריך לזה תורה בהבנה ובעמקות, אלא כל שלומד אפילו בגדר לימוד דתינוקות של בית רבן, יש בו דביקות לה' בעת דיבורם.

***

יחזור לתלמודו

רמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ד) הִזְהַר לְפָנָיו עֲשִׂית מְצוּה וְתִלְמוּד תּוֹרָה, אִם אֶפְשָׁר לְמַצְוָה לְהַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אַחֲרִים לֹא יִפְסִיק תִּלְמוּדוֹ, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה הַמְצוּה וַיִּחְזַר לְתִלְמוּדוֹ. ורבים עמדו במה שהוסיף 'ויחזור לתלמודו'. ובשם הגר"א קוטלר זצ"ל שאמר שהרמב"ם

בא להשמיע שהתנאי לצאת אל החסד מן התורה, הוא בתנאי שיוכל לחזור לתלמודו, אבל אם לא יוכל לחזור כראוי אינו חייב. ובשם הגר"נ פורצביץ זצ"ל שביאר שהרמב"ם בא ללמד שעוסק במצוה הזו שפרש מתלמודו בעד מצוה שאין מי שיעשה כמוהו, נחשב לו כאילו הוא באמצע לימודו, ועד כדי שאם נזדמנה לו באותו זמן מצוה 'שאפשר' לעשותו ע"י אחרים, יניחנה לאחרים ולא יעשנה, ולא יאמר הואיל וכעת אינני לומד אז המצוה שלפני היא הקודמת, אלא יחזור לתלמודו.

ובשו"ע הרב (פ"י מהלכות תלמוד תורה) כתב מהלך חדש בנידון, ותוכן דבריו דבמצות ת"ת איכא ב' חיובים, חדא מדין 'והגית בו יומם ולילה', שיהיה האדם עוסק במצות לימוד התורה ביום ובלילה, ועוד חיוב ממצות 'ושננתם' שדרשו חז"ל שיהיו דברי תורה מחודדים בפיר, וזה חיוב של ידיעת התורה שמחויב אדם לידע את כל התורה כולה. ועפ"ז כתב דמצוה שאי אפשר לעשותו ע"י אחרים דדוחה מצות תלמוד תורה, מיירי רק לגבי חיוב של עסק התורה מוהגית בו יומם ולילה, משא"כ החיוב של ידיעת התורה אינו נדחה מפני שאר מצות. וביאור דבריו, דרש"י במנחות דף צ"ט ע"א ביאר דברי ריש לקיש דאמר פעמים שביטולה של תורה זהו קיומה, דזהו יסודה כלומר מקבל שכר כאילו יושב ועוסק בה, והיינו דהטעם דת"ת נדחה מפני שאר מצות זהו משום דשאר מצות הוי קיום של מצוה דתלמוד תורה, ויוסבר עפמש"כ המאירי (שבת דף ט' ע"א) דכל הדין לימוד הוא על מנת לעשות, משום הכי עשיית המצוה נחשב לקיום של תלמוד תורה. ולפ"ז י"ל דעשיית המצוות הוי קיום של מצות תלמוד תורה, זה אינו רק לגבי החיוב של והגית בו יומם ולילה, וכלשון רש"י דנותן לו שכר כאילו יושב ועוסק בה, אבל לגבי החיוב של ידיעת התורה, לא שייך לומר דשאר מצות נמי הוי קיום של מצוה זו, שהרי סוף סוף אין לו ידיעת התורה, אפילו אם נחשוב אותו כאילו עוסק בתורה מ"מ לא יובא מזה לידי ידיעת התורה. ועפ"ז ביאר הגר"ז שזה כונת הרמב"ם 'יעשה המצוה ויחזור לתלמודו', שכל ההיתר לעסוק במצות שאי אפשר לעשותו על ידי אחרים, הוי רק כשהמצוה הוא לזמן מסוים ואח"כ יחזור לתלמודו, ולא ייצא מזה ביטול של ידיעת התורה. ובוזה יישב סתירת דברי הרמב"ם, דבפ"א מת"ת ה"ה כתב, לעולם ילמד תורה ואח"כ ישא אשה, שאם נשא אשה תחילה אין דעתו פנויה ללמוד, ומבואר דמצות ת"ת דוחה פרו ורבו שמתקיימת ע"י נישואין, ולכאן מאי שנא ממש"כ בפ"ג ה"ד שאם היה לפניו מצוה שאי אפשר לעשותו ע"י אחרים יפסיק מלמודו, וגם פרו ורבו היא מצוה שא"א לעשותו ע"י אחרים. [ובקובץ הערות כתב ליישב, דפרו ורבו חשיב כמצוה שאפשר לעשותו ע"י אחרים מאחר שיכול לעשותו לאחר זמן, וכיון שאינו מבטל מצותו לעולם רק נדחית ומקיימה לאחר זמן שפיר אינו מבטל בשביל זה המצוה דתלמוד תורה]. והגר"ז יישב עפ"י שיטתו הנ"ל, שרק מצוה שהיא לזמן מה כמו מת מצוה וכדו', אמרינן שיבטל עסק התורה דעכ"פ לא יפסיד מזה ידיעת התורה, משא"כ במצות נישואין שאינו לזמן מסוים, ויצטרך לעולם להיות טרוד בטרדות הפרנסה והמשפחה, כיון שיבוא לבטל ידיעת התורה לא הותר לו לבטל מצוה זו בשביל מצוה אחרת, ומשום הכי כתב דילמד תורה ורק אח"כ ישא אשה. אולם הקובץ הערות אזיל לשיטותי, שהסיבה שמצות ת"ת נדחית מפני מצוה אחרת שא"א לעשותה ע"י אחרים, ולא אמרי' ביה כללא

דעוסק במצוה פטור מן המצוה, לפי שבתלמוד תורה נאמר בה היתר של 'ואספת דגנך', והיינו שמותר לאדם לבטל ת"ת כדי לעסוק בצרכיו, וזה כולל צורכי גופו וצורכי שמים, ולפי"ז אין הכוונה שמצות ת"ת נדחית מפני שאר מצוות, אלא דבמקום צורכי שמים של שאר מצות לא נאמרה המצוה של תלמוד תורה, ולפיכך גם מהמצוה של ידיעת התורה הוא פטור. וע"ע בקהלות יעקב (שבת סי' י"א) שהביא דברי הגר"א וסרמן זצוק"ל בנוסח דומה, שכל מצוה אף כשהוא אנוס מלקיימה מ"מ חיובא רמיא עלי' אלא שהוא אנוס, משא"כ במצות ת"ת כיון שלא נתנה בו תורה שיעור, ממילא החיוב הוא כפי יכולתו, ועל הזמן שהוא אנוס מללמוד אין זה בגדר מבטל מצוה באונס, אלא זהו גבול חיובו שהוא עד כמה שאפשר לו, ולכן כשאי אפשר לקיים המצוה ע"י אחרים תו אין הוא מחויב כלל במצות תלמוד תורה, משא"כ כשאפשר לקיימה ע"י אחרים אף דאפשר דלא חשיב שמבטל מצות עשה דת"ת מ"מ עדיף לו לעסוק בת"ת דזכותה עדיף טובא כדתנן ותלמוד תורה כנגד כולם.

[במצות 'והגית', האם הוא בדיבור או בהרהור, ע"י בשו"ע סי' מ"ז סעי' ד', ובביה"ל שם בשם הגר"א, והיוצא מהדברים דלדעת המחבר הוא בדיבור, ולדעת הגר"א הוא בהרהור, ולא לפי שהרהור כדיבור אלא שעיקר מצותו הוא בהרהור].

***

פיקודי ה' ישרים משמחי לב

הגר"נ פרצביץ זצ"ל פנה לבחור בישיבתו ואמר לו: הרי אתה שוקד על תלמודך, וא"כ מדוע ניכר עליך שאינך שמח, הרי פיקודי ה' ישרים משמחי לב? אין זאת אלא משום, שכפי הנראה, אינך לומד ישר... ואחד מהראשי ישיבת הוסיף, שבפסוק זה נאמר שמת' פיקודי ה' משמחי לב, כשהם 'ישרים', אבל אם הם לא ישרים אלא מבולבלים ולא מסודרים, לא שייך שהם ישמחו, וזהו שאמרו אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו כברזל זה בגלל שאין משנתו סדורה לו, ואין הכוונה שבכל סוגיא צריך שכל הקושיית תהיינה מתורצות, אלא שיהיה ברור לו מה מובן ומה לא, וכשדברי תורה ישרים אצל הלומד ודאי שהם ישמחו לב.

רבי צדוק מלובלין זצ"ל ('פרי צדיק' שמות, לר"ח שבט) אמר, שטבע האדם שנמשך וחושק בהנאות, נברא כולו בכדי שהאדם ימשך להנאה ולעונג של לימוד תורה, אלא שפעמים שהאדם בעוונותיו פונה לחפש הנאות בדברים אסורים במקום לשאוב את הנאותיו מדברי תורה. ובזה ביאר מאמר חז"ל (קידושין דף ל') אם פגע בך מנוול משכוהו לבית המדרש... כי כאשר היצה"ר מעורר בו חשק להתענג בדבר עבירה, על האדם להפנות את חיפוש אחר התענוג, לאפיק שבעבורו נברא האדם עם יצר לתענוגות - לימוד התורה, ולשאוב מלימוד התורה את התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא בעולם הזה.

וכדי להשיג שמחה מלימוד התורה, צריך בראשית להעריך את הלימוד, וכמו שאמר דוד המלך 'שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב', אם אדם היה מרגיש שמתעסק עם שלל רב

ודאי היה שש ושמה, ואם אינו שמח זה סימן שהוא לא מעריך את התורה ולא מרגיש שהוא מתעסק עם שלל רב. הובא על הגאון רבי זבולון גרוז' צ"ל שבצעירותו למד בישיבת טעלוז ולאחר מכן עלה לארץ ישראל ללמוד בישיבת סלבודקא בעיר חברון, יום אחד לאחר סדר א' של לימוד בשטייגען גדול פגש אותו הסבא מסלבודקא ואמר לו: 'זבולון אתה נראה כמו גוי'. הדבר מאוד כאב לרבי זבולון: איך יתכן שאחרי שלמד בהתמדה הוא נראה כמו גוי? הסביר לו הסבא: 'אחרי סדר שלם שלמדת בהתמדה, אתה חייב להיות קורן מאושר ואם השמחה והאושר לא ניכרים ופורצים ממך, כנראה אינך מעריך את הלימוד, היינו שלמדת כמו כגוי שלא שמח מהלימוד'.

עוד צריך לשמור על פה, דפה טמא אינו יכול להכיל דבר קדוש וטהור, ולהנות מלימוד תורה"ק. וכמו שאמר מרן ראש הישיבה רבינו הגראי"ל שטיינמן צ"ל לבחור שהיה במצב של ירידה, שבא לביתו וביקש לדבר עם ראש הישיבה בלא שיפריעו לו, בני הבית הבינו שכוונתו לטובה ואפשרו לו, ניגש ושאל האם מרן ראש הישיבה אוהב סטייק?, מה זה סטייק? שאל אותו מרן רה"י. חתיכת בשר, השיב השואל. מרן צ"ל האיץ בו 'מה אתה רוצה? המשיך הבחור, מרן רה"י לא רוצה סטייק כי הוא לא נמשך לזה, למה אם כן רוצים שאני ילמד גמרא, אני לא נמשך לזה?!. שקט השתרר בחדר, בני הבית כבר תהו על כך שאפשרו לו כך להתבטא, אבל היה זה מרן ראש הישיבה צ"ל שפנה אליו בשאלה: 'האם הנך אוהב דבש?' בוודאי! - השיב הבחור. למה? שאל אותו מרן. כי זה מתוק - השיב הבחור. 'הידעת' - המשיך מרן - ישנם אנשים שהדבש לא רק שלא מתוק להם הוא שורף להם... מדוע? כי יש להם פצעים בפה! דע לך, שהגמרא היא מתוקה מדבש ונפת צופים, לא שייך שלא לאהוב אותה, אלא שיש כאילו שיש להם 'פצעים בפה', דיבורים אסורים, מראות אסורות, זה גורם שהגמרא לא תהיה מתוקה. עליך לגאוג, להתייעץ, איך זוכים לטהרת הלב והפה ואז גם אתה תזכה לנועם צוף התורה. וכעין זה הובא בשם השפת אמת, שביאר במה שמברכים והערב נא ה' אלקינו 'בפינו', היינו שהתורה מצד עצמה היא מאוד מתוקה, ואם הלומד לא מרגיש את מתיקותה הרי זה בגלל שיש בעיה ב'פה' של הלומד, ולכן מבקשים אנו מה' שימתיק את התורה בפינו.

ובאמת בכל מצוה יש ענין להנות ממנה, והתענגות לא נבראו אלא להנות ממצות ה', ודבר זה מצינו בפירוש הרע"ב באבות (פ"ד מ"ב) שביאר דשכר מצוה מצוה, היינו דבמה שנהנה מהמצוה זה עצמו מצוה, וגם על זה יקבל שכר.

***

האושר האמיתי

באבות פרק ו' משנה ד' "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן 'אשריך בעולם הזה' וטוב לך לעולם הבא. אמר הרב דסלר צ"ל דהנה התנא מונה רשימה גדולה של קשיים, דמכל דבר הכרחי יש לו רק את המינימום. ואם כל זה אשריך בעוה"ז, היתכן? אלא דזה כח התורה שמשכיח את כל הצער והקשיים, וכשמרגישים את טעם התורה אין דבר

מתוק מזה. ומאידך מצינו עוד בפרשת התוכחה (דברים כ"ח מ"ח) וְעִבְדְתָּ אֶת אֱיִבֶיךָ וְגו' בְרָעַב וּבְצָמָא וּבְעֵיִרָם וּבְחָסֶר פֶּלֶא, ודרשו על זה במכילתא (יתרו י"ט) מאי ובחוסר כל? שיהיו חסרים מדברי תורה, דהיינו דכשאינן לו תורה אז ההרגשה נוראה, כי בעצם אין לו כלום, כלשון הפסוק בחוסר כל.

ושמעתי מאמו"ר זצ"ל מעשה רב ממרן החזון איש, שכידוע מרן החזו"א עודד והורה לאברכים להמשיך בלימודם ולא לצאת לעבוד, פ"א הגיע יהודי להתלונן שרצונו שבנו יצא לעבוד כדי שיהיה לו ממה להתפרנס, ומדוע הרב אומר לו שישבו וילמדו כל היום בישיבה, הרי אם לא ייצאו לעבוד במה יתפרנסו? החזו"א הביא לו משנה זו, ושאלו בשלמא סוף דברי המשנה 'טוב לך בעולם הבא' מתקבל על הדעת, שכאשר אדם עמל ויגע בתורה בזמן שאין לו אלא פת במלח ומים במשורה, בודאי שיזכה לטוב בעולם הבא, אבל מה הפשט 'אשריך בעולם הזה', היתכן שעל חיי צער שכאילו יאמרו שהם 'אשריך בעולם הזה'. אלא השיב החזו"א, כתוב במשנה 'אם אתה עושה כן' אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, וגם זה אינו מובן מה הכונה 'אם אתה עושה כן', הרי המשנה מדברת על אדם שעושה כן, ולשם מה חוזרים ואומרים 'אם אתה עושה כן'. אלא המשנה באה לומר שכדי להבין כיצד משיגים 'אשריך בעולם הזה' בכאלו חיים שהם חיי צער, אין דרך להבין ולהשיג בהסברים ותיאורים, אלא צריך להיות 'אתה עושה כן', רק אם עושה כן בפועל, אתה מבין את האשריך בעולם הזה שיש בזה, אבל כל זמן שאין אתה עושה כן, אי אפשר להסביר את האושר הגדול שיש בעולם הזה למי שעושה כן. ולמה הדבר דומה, לאדם שלא טעם מעודו טעם של סוכריה, וכאשר באים להסביר לו את הטעם הטעים של הסוכריה, הרי כמה שיסבירו לו את זה הוא לא יבין, אלא הוא צריך לטעום בעצמו את הסוכריה, ואז ירגיש את מתיקותה. כך - סיים החזו"א את דבריו לאב המודאג על בנו שלא יחיה חיי צער ויפסיד את כל טובות העולם - אי אפשר להסביר את הטוב והעונג שזוכה אותו אחד שיושב ועוסק בתורה כל ימיו, אבל המציאות הוא שזהו הטוב האמיתי בעולם הזה יותר מכל הטובות. (אמו"ר זצ"ל היה נוכח בחדרו של מרן החזו"א בשעת מעשה).

וידוע מה שאמרו חז"ל מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, עוד מצינו בחז"ל אין אדם מת וחצי תאותו בידו. ולכאורה דברי חז"ל סותרים זה את זה, דמתחילה אמרו יש לו מנה רוצה מאתיים, ומבואר שחצי תאבתו יש לו. ומאידך אמרו שאין אדם מת וחצי תאותו בידו, היינו שאפילו חצי אין לו. ומבארים שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים אין זה משום שבא לחצי סיפוקו, אלא כשבא למנה הבין שאין לו מזה כלום, ולכך הוא תולה שהסיבה משום שאין לו מאתיים, ושיש בידו מאתיים רואה ג"כ בחסרונו וחושב לכשהיה לו ארבע מאות או יבוא לספוקו, וכך מעביר ימיו לריק, ולכן זו לא סתירה. אולם ברוחניות זה הפוך, שכשמשיג ומרגיש קצת ממתיקות התורה אז הוא מגיע להשתוקקות להשיג עוד ועוד, וזהו האושר הכי גדול שהאדם יכול להשיג. ומבארים זאת שכידוע שבעניני העולם כלי ריקן מחזיק כלי מלא אינו מחזיק, וברוחניות זה הפוך, והיינו לפי שבגשמיות כל המלא זה הריקן, אבל לאדם שיש לו תו אין משתוקק לזה עוד, אבל ברוחניות זה בדיוק הפוך, ההשתקקות הזו במלא שבו, ולכן כמה שיש לו הוא רוצה עוד.

חכם אחד נכנס למרן החזון איש זיע"א, ואמר לו שיש פירוש בדברי המשנה באבות (פ"ו מ"ד), "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל". והנה 'משורה' הוא כלי מדידה, ובב"מ דף ס"א ע"ב איתא דמשורה הוא אחד משלושים ושלוש בלוג, ולחזו"א הוא 18 גרם בערך. ונשאלת השאלה מה הכוונה במים במשורה ומדוע יש בכך צורך, מה אכפת לנו שבמקום לשתות כוס מים אחד ישתה ב' כוסות, וכי צריך לשתות מים במידה, הרי מים אין בהם אפילו טעם, שישתה לרוויה? ההסבר, אמר האיש, משורה הוא שם כלי המדידה, והכוונה, שדרכה של תורה היא שהזמן יהיה כל כך יקר, עד שלא יאבד אפילו זמן קטן כל כך- בחיפוש אחרי כוס, אלא מיד שיביאו את המים עודם בכלי המדידה ישתה אפילו מהכלי הזה, וישוב לתלמודו, אכן, ישתה ככל שיחפוץ אבל לא יבזבז זמנו לצורת השתיה. גוט גוט השיב החזו"א, כמי שאומר- זה פירוש טוב ונאה. ממשיך אותו חכם, שכך גם אפשר להסביר את המשך המשנה "ועל הארץ תישן". כיצד קורה שאדם ישן על הקרקע? וכי יש מישהו שנשכב לישון על הקרקע?! אלא שבאים ללמדנו שכך היא דרכה של תורה, שילמד בתכלית הכוחות עד שאין לו זמן וכוח לתור אחרי המיטה, ונאלץ לישון על הארץ, נכפי שסופר על החזון איש, שפעם אחת מצא אהו ישן על הארץ, והתנצל שפשוט לא היה לו כוח להגיע עד המיטה], דרכה של תורה היא לייקר ולהחשיב כל רגע של לימוד, עד שמתקיים "ועל הארץ תישן". והוסיף אותו חכם, שהטבע הוא, כשאין לאדם מקום לשכב, וצריך לשכב על הקרקע לישון, הוא שוכב רק כשמוכרח לישון, וכמו כן כאשר מתעורר ופותח את העיניים הוא קם מיד ואינו ממשיך לשכב. [ובאמת רק בתורה מצינו עונש על מה שאינו מחשיב לתורה, וכמו שאמרו חז"ל (בפתיחתא דאיכה רבה ב') ויתר הקב"ה על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ולא ויתר על 'מאסה' של תורה שנאמר על מה אבדה הארץ וגו' על עזבם את תורתך, ומבואר בלשון חז"ל שהעונש הוא על מאסה של תורה, ולא על ביטול תורה, כי עיקר החטא הוא הזלזול בחשיבות התורה, שאינם מעריכים את מה שצריך להחשיב, מה שבאמת חשוב].

ויש שפירשו הדברים כפשוטם, שא"א להשיג תורה רק במיעוט תענוגות עולם הזה, ואצטט מש"כ המהרח"ו (שערי קדושה ח"ב שער ד') וז"ל: אבל המסתפק בהכרחי נקרא צדיק כמו שאמר הכתוב (משלי י"ג כ"ה) צדיק אוכל לשובע נפשו, ודוד אמר (תהילים קי"ט ע"א) טוב לי כי ענית למען אלמד חקיך, ולא שאל יעקב אלא (בראשית כ"ח כ') ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, וכתוב (בראשית מ"ט י"ד) יששכר חמור גרם וגו' ויט שכמו לסבול. ואמרו ז"ל (אבות פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל וכו' אם עשית כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ואמרו ז"ל (ברכות סג ע"א) אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. ואמרו ז"ל (אבות פ"ב מ"ז) מרבה בשר מרבה רמה. ואמרו רבותינו ז"ל (תענית י"א) לעולם יראה אדם כאלו קדוש בתוך מעיו שנאמר (הושע י"ב ט') בקרבך קדוש, ולא זכה משה רבינו ע"ה לקבל התורה עד שהתענה ארבעים יום וארבעים לילה, ולא עלה אליהו זכור לטוב למרום עד שהתענה ארבעים יום וארבעים לילה, ולא זכה רבי אלעזר ורבי עקיבא ורבי ישמעאל לכל אותה החכמה והנבואה בעליתן לפרד"ס

עד אשר התענו ימים רבים בכל מיני סגופים ופרישות. ולא זכה שלמה שנאמר בו (מלכים א' ה' י"א) ויחכם מכל האדם עד שהתענה ארבעים יום וארבעים לילה, כמו שאמרו על מ' של משלי שהיא מ"ם רבתי, עכ"ל.

ובמה שאמרו אם 'אתה' עושה כן אשריך.... דלכאורה המילה אתה מיותר. ושמעתי שפ"א הגיע אחד לצדיקים ושאל אותו שחפץ לצאת לעבוד, אך הוא מפחד מה יאמרו עליו אביו חמיו וחבריו שניהיה בעל הבת, ואמר לו הצדיק אם זה מה שמפריע לך (ולא במה שאתה מתנתק מעץ החיים) תצא לעבוד, ועם מה שיאמרו אפשר למצוא פתרון ע"י שיתחיל למסור שיעור באחד משעות היום ובכך יהיה לו גם מעמד תורני. ונראה שזה הכוונה, שאם פת במלח תאכל וכו' משום שהגיע להכרה שחוץ מתורה אין כלום, אז יזכה לאשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, אבל אם עושה כן רק משום הסביבה אז דבר זה יהיה לו לגיהנום בעולם הזה, ולא ירגיש בזה שום מתיקות וטוב לא בעולם הזה ולא בעולם הבא].

והנה במה שאמרו: ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה 'וטוב לך לעולם הבא', לכאור' באשריך בעולם הזה מובן החידוש, שעם כל הצער הוא מאושר, אבל וטוב לך לעולם הבא הרי זה פשיטא, ולמי מגיע עולם הבא אם לא לאדם כזה שעמל בתורה מתוך הדחק, שאינו נהנה כלל מתענוגי העולם הזה וכל הזמן הוא עושה רק מעשים טובים, וכי סלקא דעתך שלא יהיה לו עולם הבא. ושמעתי ממרן הגרי"ג אידלשטיין שליט"א לבאר, שהנה ידוע שהנאות העולם הזה הם על חשבון העולם הבא, וכן כתב הגר"א באיגרת, שכל ההנאות יהפכו בקבר למרה, וא"כ מאחר שבלימוד התורה אשריו בעולם הזה, כבר היה מקום לחשוב שמחמת זה יפסיד קצת מהעולם הבא, וחידש התנא שאין הדבר כן, ואדרבה, הנאת העולם הזה של תורה מוסיפה עולם הבא, ואינו מפסיד אלא מרוויח מזה, ורק הנאות גשמיות מורידות עולם הבא, אבל העולם הזה של תורה אינו מגרע אלא מוסיף עולם הבא, כי זה תורה וקדושה ומצוות, ובזה אשריך בעולם הזה וגם טוב לך לעולם הבא.

***

לילמוד בחשק

יש פעמים שבתחילת הלימוד מרגיש קשים, אבל כשנכנסים לעומק הסוגיא שוכחים מהכל, וכמו שאמר החזו"א לאאמו"ר זצ"ל עד שנכנסים לסוגיא מרגישים חמסין, אבל לאחר מכן לא מרגישים כלום.

כתיב (ישעיה מ"ג, כ"ב) וְלֹא אֶתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב בְּיַגְעֶתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל, ואיתא במדרש (אסתר רבה פרשה ג') כל יומא טרי (הוא נושא ונותן) לא לעי, צלי ולעי, (כל היום עסוק בעבודתו ואינו עיף, וכשמתפלל - עיף). והעתיקו הח"ח בשער התורה פ"ז. ויש פעמים שיש כאילו תחושות בתוך הלימוד, שמרגיש כבדות ועיפות, וע"ז זועק הנביא ולא אתי קראת יעקב, זה לא התורה שלי....

בתפילה בשבת אנו אומרים 'עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך', ומוזכר כאן שביעה ואחר כך עונג, ולכאור' הרי כשאדם שבע כבר אין עונג, ורק כשהוא רעב ואוכל הוא

מתענג, אבל כששבע הוא כבר עייף ורוצה לישון ואינו מתענג, וכיצד שייך 'ישבעו ויתענגו'. וביאר בזה ההפלאה בהקדמה לכתובות, כי 'מטובך' הכונה לתורה, וכמו שאמרו (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, והתורה גם כן משביעה, כמו שאמרו (ברכות יד, א) המשביע עצמו מדברי תורה, כי נפש האדם רעבה ורוצה משהו שישבע אותה, ועסק התורה משביע ומרגיע את הנפש. וזהו 'ישבעו ויתענגו מטובך', שמי שלומד תורה זה כבר משביע אותו, ולהמשיך ללמוד זה עוד יותר תענוג! מה שיותר לומדים יותר מתענגים! ורק בהתחלה זה קצת קשה, אבל כשמרגישים טעם בלימוד וממשכים עוד אזי התענוג יותר גדול, וכל מה שיותר לומדים התענוג מתרבה ומתרבה, וזה ישבעו ויתענגו מטובך, בלימוד התורה, שהוא אשריך בעולם הזה.

***

תורה תבלין

עסקן אחד נכנס בדכדוך לרבינו הגרי"ז זצוק"ל, והתלונן בפניו על המצב הירוד כאן בא"י, שכביכול הכל אבוד ואין מה לפעול יותר. אמר לו רבינו הגרי"ז, אבה נלמד פרשה בחומש כפי שרגיל הייתי ללמד את בני, ופתח בפרשת וילך והתחיל לקרא בפני מפסוק ט"ז: ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלוהי ניכר הארץ... וביאר לו 'זנה אחרי אלוהי ניכר' - אין פירושו שלא יתפללו שחרית, אלא פשוטו כמשמועו, יעבדו עבודה זרה. ואם לא די בזה ממשיך הפסוק 'ועזבני' - אין פירושו שלא יתפללו מנחה אלא שלא יעבדו אותי אפילו לא בשיתוף, ואם גם זה לא מספיק, הרי המשך הפסוק 'והפר את בריתי' - אין פירושו שלא יתפללו מעריב אלא שלא ימולו, וכך המשך הפסוק 'ועזבתים והסתרתני פני מהם'. ואז הרים רבינו הגרי"ז את ראשו ואמר: בודאי שאתה מסכים שזה מצב גרוע יותר ממה שאתה מתאר לי, אבל נלמד הלאה: 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל', לימוד התורה יהיה תרופה לכל ההתדרדרות אפילו עד כדי עבודה זרה והפרת ברית ויחזיר את בני ישראל לתורת ה'. לכן אמר לו שתפקידנו רק לדאוג לעניין זה של 'ללמדה את בני ישראל'.

החפץ חיים היה אומר שהיצר הרע מניח לאדם שיעשה הרבה מצוות ומעשים טובים, רק שלא יעסוק בתורה, כי התורה היא תבלין ליצר הרע, ובלי תורה היצר הרע שולט, לכן עיקר התגברות היצר היא כנגד לימוד התורה. [ועב"ז בקובץ מאמרים להר"א וסרמן זצ"ל (דף פ"ח) בשם החפץ חיים זצ"ל, 'לא איכפת לו ליצר הרע שיהודי יתענה ויבכה ויתפלל כל היום ובלבד שלא ילמוד'. ובוז מבאר למה בא המלאך (שהוא יצה"ר) ללחום רק עם יעקב ולא עם אברהם ויצחק, דיעקב הוא עמוד התורה, וזהו סימן לבנים שכל השתדלות היצה"ר היא להכשיל את ישראל בביטול התורה, עכ"ד. וידוע על אחד מהצדיקים שנכנס להרה"ק מהר"א מבעלז זצ"ל, והתלונן שאע"פ שבקיום כל המצוות אין מתעוררים אצלו קשיים מיוחדים, אבל כאשר הוא הולך לילמוד דף גמרא מתעוררים אצלו מלחמות פנימיות וקשה לו מאוד לשבת ללמוד, והשיב לו האדמו"ר זצ"ל: היצר הרע הוא מלאך, והוא יודע היטב כמה גדול מעלת כח לימוד התורה ולכן הוא מקדיש את עיקר מאמצו ומלחמתו לבטל האדם מלימוד תורה. וע"ע בשמירת הלשון (שער התורה פרק י') ובקובץ מאמרים

(דף ס"ט) דאדם אשר סר מעסק התורה לבסוף יעבוד עבודה זרה, לפי שע"י שסר מהתורה האמונה הולכת ומתרופפת אצלו, עד שלבסוף נעשה כופר גמור. ולדבריו מובן כפשוטו מהו תורה תבלין, דהיינו שעל ידו זוכים לאמונה, וממילא בכוחו לעמוד מול היצה"ר].

***

פלפול התלמידים

החזו"א היה אומר לבחורים שבתורה צריך שתהיה ריתחא דאורייתא, וככל שתרבו להתווכח כך תצליחו יותר. והיה מביא ע"ז דברי רש"י עה"פ (בראשית מה, כד) אל תרגזו בדרך - אל תתעסקו בדבר הלכה, ומנין לרש"י דקאי על דבר הלכה, ואמר שרש"י דייק זאת מדברי יוסף, שאמר להם אל תרגזו בדרך, משמע אבל כשתבאו הביתה צריכים להתווכח עד שתבקע תקרת הבית, א"כ מוכח שהכוונה היתה על מחלוקת בדבר הלכה. (מעשה איש ח"ד).

***

בעולם הבא אין מה לעשות בלי תורה

המשגיח מרן הגר"י לוינשטיין זצ"ל אמר פעם לגביר שהיה מחזיק תורה וחסד, ולא קבע עיתים לתורה. דע לך 'אם אינך לומד - תצא מן העולם הזה ערום ויחף'...

והגביר לא הביין את כונת רבו, היתכן שיצא עם מן העולם ערום ויחף? ומה עם כל הזכויות שיש לז'. עד שבא לידו ספרו של רבי אליה לופיאן זצ"ל, שמביא זוהר על הפסוק (שה"ש א, ח) אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך, 'אם לא תדעי לך' - אם אין לך ידיעה באורייתא, אפילו אם תהיי 'היפה בנשים' - שיהיו לך הרבה מעשים טובים, 'צאי לך' - אומר הקדוש ברוך הוא צאי ממחיצתי, ע"כ. למדנו מדברי הזוהר שאפילו אם יש לו לאדם הרבה מעשים טובים - בלי לימוד תורה, בלי קביעות עיתים לתורה, אי אפשר להימצא במחיצתו של הקב"ה! כמה שיש יותר ידיעה בתורה - כך נכנסים עמוק יותר למחיצתו של הקב"ה.

***

קשר אמיתי הוא רק ע"י תורה

שמעתי ב' מעשים שהיו בישיבת פונביז' אצל רבינו רה"י הגר"ש רוזבסקי זצ"ל, (שמעתי זאת מאנשים שחיו באותו תקופה), אחד הבחורים שהשקיע הרבה בחברה, התחתן, והלך לגור באופקים, לאחר שנים כל חבריו שכחו אותו, ואף לא טרחו לשלוח לו הזמנה לשמחתם, והרגיש כפיות טובה מצד חבריו, ואיך ברגע קט שחבריו לא היו צריכים אותו הוא נשכח ונעזב. והדבר חרה לו מאוד, והחליט ללכת להפיג את צערו אצל ראש הישיבה. נכנס לרה"י, ושאל אותו האם רה"י זוכר אותי, אמר לו כן, אתה אחרי החתונה הלכת לגור באופקים, היכן אתה נמצא היום, אמר לו באופקים ואני לומד שם בכולל של בני עליה. ואז עלה את צערו לרה"י, ור' שמואל ניסה להרגיע אותו כנראה חברים שלך עושים רק בר מצוות והם יודעים שלא תטרח לבר מצוה לנסוע עד בני ברק ולכן לא שולחים לך הזמנה,

אמר לו לא חברים שלי כבר עושים חתונות, ואז רה"י שאל האם שום חבר לא שולח לך, אמר לו רק שתים שלחו לי, ומי הם, ענה שזה החברותת שלו בישיבה, שהם לא היו ממש מידידיו, ורק למדו יחד. ואז חשב רה"י לרגע ואמר לו: דע לך שתורה היא ניצחיות ולכן רק קשר דרך תורה נשארת לניצחיות לאורך זמן, אבל סתם קשר, שפג הקשר הכל נשכח. עוד מעשה בבחור שהיה עסקן בישיבה, והיה חבר של כל הבחורים, אבל בלימוד הוא לא השקיע מאומה. יום אחד ראש הישיבה קורא לו, ושואל אותו האם יש לך חברים, והוא צחק, כולם חברים שלי, ומה עם חברותות, אמר לו זה לא חסר לי, יש לי מספיק חברה גם בלי חברותות. אמר לו ראש הישיבה, דע לך עסקנות וחברים - זה אנטרסים, ברגע שהם צריכים אותך הם לידך, ברגע שלא צריכים אותך אתה כלום, חבר אמיתי זה רק דרך תורה, זה דבר שמקשר באמת, שאר דברים זה לא חברות. ועי' בפירוש המשנית לרמב"ם דמאי פ"ב מ"ג וז"ל: חבר נקרא תלמיד חכם וכן יקראו לתלמידי חכמים חברים ואולם נקראו בזה השם כי חברתם זה לזה חברה נאמנה כי היא חברה לשם שמים, ע"כ.

וכן הובא בשם הרב מפונביז' לבאר מה שכתוב בספרים (חיד"א ועוד) לומר בסוף התפילה קודם יהי רצון פסוק שמתחיל בשמו ומסתיים בשמו כיון שיזכור בעולם האמת לשמו. והדברים מתמהים שמו ששמע כל יום עשרות פעמים יכול האדם לשכוח כשעולה למעלה. וביאר שבעולם הנצחי לא נשאר לאדם שום קשר לעולם שלנו רק בקשר ניצחי, ולכן אפי' שמו שמכירו היטב בעולם הזה מ"מ לא נשאר מזה מאומה בעולם הבא בלא קשר לתורה שהוא נצחי, ולכן אמרו שע"י פסוק זה שאומרו לפי אותיות שמו יועיל שיזכור לשמו, וישאר בידו שמו בקשר ניצחי.

***

סגולת להצלחה בתורה

כתב החפץ חיים (בספרו שמירת הלשון שער התבונה פרק ט"ז), הקדוש ברוך הוא נטע באדם כח ההרגשה והטביע בו שירגיש יותר, בעת שיפגע הדבר בלשונו. והכח הזה מועיל מאוד ללמוד התורה, שבעת שהוא מוציא את הדבר מלבו ללשונו, אז נבחן הדבר אם הוא הגון, כמו שאמרו חז"ל (עירובין דף נ"ד ע"א) 'כי חיים הם למצאיהם' - בפה.

***

חיים של תורה ויראת שמים

שמעתי מאמו"ר זצ"ל שמרן החזו"א זצוק"ל אמר שכל אחד מתוך ספרו ניכר מידת היראת שמים שלו. [ובסידור הארון ספרים הקטן שהיה לו בביתו היה מסדר את הספרים לפי היר"ש של מחבר הספר, ומי שיש לו יותר יר"ש היה מניח את ספרו למעלה יותר. ולפעמים היה החזו"א בוחן עצמו בכך, שהיה לוקח ספר של אחד האחרונים הידועים ופתח את הספר בלי להסתכל מי המחבר, והתחיל לקרוא קצת ואחרי כן החליט לפי מה שקרא כמה יר"ש יש למחברו, ולאחר מכן הסתכל איזה ספר זה ומי הוא מחברו כדי לבדוק אם זה מתאים למה שחשב]. וכדי לבאר זאת, אספר מה ששמעתי מהגר"ל סלר שפעם אחד בבחרותו ביקש ממנו ראש הישיבה מרן הגר"ש רוזבסקי זצ"ל ששמע ב' בחורים לומדים

ואומרים מבטנם סברת כרס בפלוגתת התנאים, ואמר לו שיגיד להם: האם אביי חבר שלך, רב חסדא חבר שלך? לזה הם התכוונו? איפה היראת שמים שלך. והיינו להגיד סברא, אי אפשר להגיד סתם ללא הכרח בדעתם של התנאים והמוראים, וכפי מידת היראת שמים כך תהיה ניכרת אמיתת הדברים, שיעמול עד שיגיע לנקודה הפנימית. עוד שמעתי על אחד מהגדולים כשלמד ספרי האחרונים, שלא התייחס לדבריהם כעוד איזה סברא, אלא שכביכול עכשיו הוא לומד אצל אותו מחבר, כך שהשקיקה והרצון לברר את דבריו יהיה באופן אחר לגמרי.

האבן עזרא עה"פ יראי אלוקים (שמות י"ח, כ"א) כבזה"ל: וכנגדם אמר משה 'חכמים ונבונים' כי לא יתכן להיות ירא שמים 'כראוי' רק מי שהוא חכם. ודבר זה הוא חידוש, דהכתוב אומר ראשית חכמה יראת ה', וכאן נתחדש שאי אפשר להשיג יראת ה' כראוי בלא חכמה. ובברכות דף נ"ה ע"א אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש חכמה, וביאר הנפש החיים (ש"ד פ"ה) דהחכמה העצמית הראשונה היא יראת ה' כמש"כ ראשית חכמה יראת ה', וחכמה זו היא בידי אדם כמו שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. וכ"כ המסילת ישרים בהקדמה. ובאגרת רב האי גאון (נדפס בהקדמה לספר שער המקח שהוציא מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל) איתא, שלא תמצא יראת חטא וזריזות וזהירות וענוה וטהרה וקדושה, אלא באותן שמתעסקין בתורה במשנה ובתלמוד, עכ"ד. ומרן המשגיח הגר"י לונשטיין זצוק"ל היה רגיל לומר שאי אפשר להגיע ליראת שמים בלא תורה, וככל שחסר לו בתורה כך חסר לו יר"ש, והביא ראיה לזה מע"ז דף כ' ע"ב במאמר רבי פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות וזהירות מביאה וכו' לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות חסידות מביאה לידי רוח הקודש, וא"כ ככל שחסר לו בתורה כך יחסר לו ביראת חטא ובחסידות. וזהו שאמרו לא עם הארץ חסיד, והיינו דככל שיחסר לו בתורה כך יחסר לו בחסידות.

ובב"ק דף נ"ט ע"ב איתא, אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקא דנהרדעא, אשכחוהו דבי ריש גלותא ואמרו ליה מ"ש הני מסאני, אמר להו דקא מאבילנא אירושלים, אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים, סבור יוהרא הוה אתיוה וחבשוה, אמר להו גברא רבה אנא, אמרו ליה מנא ידעינן, אמר להו או אתון בעי מינאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מילתא, אמרו ליה בעי את, אמר להו האי מאן דקץ כופנא מאי משלם וכו' שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבקוהו. חזינן מהאי סוגיא דגברא רבה אינו מי שגדל בחסידות ובמידות טובות ובעניני צדקות, אלא מי שהוא תלמיד חכם גדול דהיינו למדן. ובפשוטו ד"ז אינו מובן, שהרי אבילות ירושלים תליה ביראת שמים ולא בחכמת התורה, ובע"כ מבואר כמש"כ דלא שייך להגיע ליראת שמים בלא תורה, ולפיכך המבחן לבדוק מה היראת שמים שלו הוא לפי גדלותו בתורה. ויש שדחו דכונת הגמ' כפשוטו, שרק מי שלומד כל דבר בעמקות יכול להבין את האסון העמוק בחורבן ירושלים, ולפיכך רק הוא ראוי להתאבל יותר.

בגמ' בכתובות דף ק"ג ע"ב איתא, שרבינו הקדוש לפני פטירתו ציווה מי ימלא את מקומו, והיו לו שני בנים, האחד גדול בתורה והשני ביראת חטא, וציווה רבי שהבן שיותר גדול

ביראת חטא ימלא את מקומו, והוא יהיה המרביץ תורה המשפיע אחריו, שיזכה את הרבים בתורה. ללמדך שגדלות בתורה אינה נמדדת בידיעה בעלמא אלא לפי יראת ה' שבו, ומי שהוא ירא חטא אז תורתו הוא תורה אחרת, ובכוחו יותר להשפיע בתורתו.

באבות (פ"ג משנה י"ז) תנן אם אין דרך ארץ אין תורה. וביאר רבינו יונה שצריך תחילה לתקן את עצמו במידות, ובוזה תשכון התורה עליו, שאינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות, ע"ש. ומצינו דדבר זה נצרך גם להכנה בקבלת התורה, וכמש"כ הרמב"ם במורה נבוכים חלק ג' פל"ג עה"פ וזכרנו שכללות התורה, ונצטוו לטהר את מידותיהם. לאחר פטירת המשגיח רבי אבא גרוסברד זצ"ל (המשגיח הראשון בישיבת פונביז' כאן בארץ ישראל) נכנסו קבוצת בחורים לביתו של מרן החזו"א זיע"א שיתן להם הדרכה בלימוד התורה כדי שיזכו לכתרה. אמר להם החזו"א: מה אעשה שהקב"ה עשה כמין חוזה כזה, עליות דרבינו יונה - שערי תשובה, הרא"ש על הש"ס - אורחות חיים להרא"ש, רבינו תם - ספר הישר המיוחס לו, תורה עם יראה, זה בלא זה לא מהני, וכך הוא בכל דור ודור, אצל כל גדולי ישראל - תורה ומוסר חוברו יחדיו. וראיתי מכתב של 'התעוררות תשובה' בהסכמתו לספר שמחת הנפש (חתנו של הקו הישר), שהחתם סופר העיד על עצמו ואמר: שאם יום אחד אינו לומד מוסר, הוא מרגיש זאת במשך 'ארבעה שבועות, ע"כ.

וההכנה לתורה נידון כתורה עצמה, וכשמטרפין מן ההכנה לקבלת התורה במ"ח הקנינים ובשאר תיקון המידות נענשין כמו שביטלו התורה עצמו. וראיה לזה מהא דאיתא במדרש (תנחומא בשלח כ"ה) עה"פ ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, אין רפידים אלא שרפו ידיהם מן התורה ולפיכך בא עליהם. ולכאן זה היה קודם מתן תורה, ועדיין לא נצטוו על מצות תלמוד תורה, וא"כ צ"ע איך שייך לומר שעמלק נלחם עם ישראל על שרפו ידיהם מן התורה, ובע"כ צ"ל שרפו ידיהם מן ההכנה לקבלת התורה, ועל זה נענשו כמו שרפו ידיהם מן התורה עצמו.

***

לסלק את כל המפריעים בעת הלימוד

דרכו של אמו"ר הגרב"צ פלמן זצ"ל שהיה נכנס לילמוד בכולל, היה מניח את כל הניירת שהיה לו בכיס והארנק בחוץ מבית המדרש, והיה מסלק עצמו מכל דבר שיכול לגרום לו שום היסח הדעת מהתורה. ונוסיף שבזמנו לא היה פלאפונים, ואין צריך לומר שדבר זה היה מסלק תחילה, אלא אפילו דברים שאינם גורמים להפרעה היה מסלק כדי להיות מחובר כל כולו לתורה בלא שום מחשבת פיגול.

כתיב (שמות טו, כה) וַיִּזְכְּרוּ יְהוָה יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֶל הַמַּיִם, וידוע מה שאומרים שאדם שרוצה לדעת איך להצליח בתורה? וישלך אל המים, אדם צריך להשליך עצמו אל התורה, שכל כולו יהיה במים כל כולו בתורה.

ונביא לזה כמה ממאמרי חז"ל, סוטה דף כא ע"ב אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליה, ופרש"י שר"ל שפירש מכל עסקיו ונעשה עליה עני, ע"כ. עוד

איתא במגילה דף כח ע"ב שמעתא בעי צילותא, ופרש"י דעת צלולה ומיושבת שאינו טרוד בכלום ומחשבה. ובשבת דף פ"ח ע"ב אמר רבא למיימינים בה סמא דחיי, ופרש"י עסוקים 'בכל כחם' ו'טרודים לדעת סודה', ומבואר שצורת הלימוד הוא שיהיה בכל כוחם ושיהיה טרוד לדעת סודה, ופשוט שאחד שמתעסק בעוד דבר אינו טרוד בו ואין זה בכל כוחה. וע"ע ברמב"ם פ"ג מת"ת ה"ו מי שנשא לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה 'לא יסיח דעתו לדברים אחרים' וכו'. ויתירה מזו מצינו בעירובין דף סה ע"א אמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי (פי' שאפילו אם אמי אמרה לי לעשות רק מלאכה קלה כגון לקרב את הכותח היה זה מבטל אותי משוב דעתי ולא הייתי שונה כפי שאני שונה תמיד), אמר רבא אי קרצת כינה לא תנאי (פי' אם עוקצת אותי כינה לא הייתי מסוגל לשנות כפי שאני שונה תמיד), ומבואר שהפרעה הכי קטנה, שפעם אחד הביא כותח ושפעם אחד גירד לו ראשו זה כבר מזיק ללימוד, ואם לאמוראים קדושי עליון כך על אחת כמה וכמה לנו. ועפ"ז פירש החפץ חיים (עה"ת במדבר יט, יד) מה שאמרו בברכות דף סג ע"ב עה"פ 'זאת התורה אדם פ"י ימות פאה' שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל, דהכוונה שממית עצמו שהוא בבחינת מת באמצע הלימוד. נכתב ע"ז משל נפלא, לסוחר גדול שהיו נוהרים אליו קונים, לא רק מעירו אלא גם מהעיירות הסמוכות, ולרגל מסחרו היה טרוד כל היום והלילה, עד כדי שלא היה לו זמן אפילו ללכת לביהכנ"ס להתפלל בציבור. עברו שנים ושער לבן נראה בו בזקנו, כחותיו נתדלדלו והתחיל להרגיש כי הוא מתקרב אל 'התכלית' וכי עליו לתת מהר דין וחשבון מפעליו, החליט להכין צידה לדרכו, והתחיל ללכת לבית הכנסת להתפלל בציבור, ואחר התפילה ללמוד שתי שעות בבית המדרש, ולא ישגיח על הסוחרים והקונים שיבואו אז, כי הבל המה ולא יועילו. בשובו למסחרו מביהכנ"ס אחר שעשה שם שלש שעות, שאלתהו אשתו בתמהון? ענה ואמר לה, כי היה טרוד והיה מוכרח להתעכב. ויהי ביום השני, וכבר עבר הבוקר ובעלה עוד לא שב מביהכנ"ס, הלכה בעצמה לראות מה קרה לו שם. ומה נבהלה לראותו יושב ולומד! התחלה לצעוק עליו בקול, מה זה איתך, כלום יצאת מדעתך או משוגע הנך! החנות מלאה קונים, והוא יושב לו ולומד! לא איכפת לי ההפסד שאתה גורם לנו, אבל כלום אפשר לגרש קונים מהחנות, בעת שמכל עברים החנונים מתחרים אתנו? ענה בעלה ואמר לה: שמעי נא רעיתי, מה היית עושה, לו בא מלאך המות ואמר לי, הגיע זמנך להפטר מן העולם, קום ולך! כלום יכלת לאמר לו, כי אין פנאי עתה, כשהחנות מלאה קונים? וא"כ תוכלי לחשוב, כי כעת הנני מת, ומה איכפת לך, אם בעוד שעתים אקום לתחיה ואלך לחנות לעזור לך?. וזהו כונת מאמר הנ"ל אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, האדם צריך לחשוב שהוא מת, ועל זה אין תשובה, כי אין שעתו פנויה, ואם כה יחשוב יוכל ללמוד ולקיים את התורה, הנותנת חיים ללומדיה ולעושיה]. וע"ע בר"ן בנדרים דף פא ע"א הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, שפירש לפי שאין להם עסק אחר. וע"ע בילקוט (משלי רמז תתקלד) אמרה תורה לפני הקב"ה וכו' מפני מה בני עניים, והקב"ה משיבה 'להנחיל אוהבי יש' (משלי ח, כא), למה הם עניים בעוה"ז, כדי שלא יתעסקו בדברים אחרים וישכחו התורה, ע"כ. וכן איתא בתנא דבי אליהו זוטא (פ"ה) אין אדם לומד דברי תורה אלא מתוך עניות. ומצינו עוד שבתורה

צריך שקיעות בלא שום היסח הדעת, כמש"כ הגר"א על מה שאמרו חז"ל שדברי תורה נמשלו כמים 'כנחלים נטיו כגנת עלי נהר', שכמו שבמקווה שערה אחת חוץ למים הרי זה חציצה ולא עלתה לו הטבילה, כן בתורה הקדושה כל היסח הדעת לדברים אחרים מחסר בהשגת התורה כראוי. וכע"ז הובא בשם ה'אמרי אמת' לבאר דברי חז"ל בברכות דף ט"ז ע"א עה"פ 'כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ה' (במדבר כד, ו), לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות, דהדמיין בין תורה למקוה, לפי שבמקוה יש שני דברים א' שצריך ליכנס כולו למים עד אשר לא תשאר אפילו שערה אחת מחוץ למים, ב' גם אם נכנס כולו למים אסור שיהיה משהו חוצץ בינו למים, כן בלימוד התורה צריכים להיות שקועים בזה כליל, ושלא לחשוב על עניני העולם, ליכנס לעומק התורה בתכלית הביטול, עד כדי שלא תיהיה חציצה בכל המובנים הרוחניים, ורק בכזה לימוד שאין חציצה בינו לבין אביו שבשמים נהפך האדם למציאות שכולו תורה, והיא מעלה את האדם מכף חובה לכף זכות. (וכל זה הוא לביאור רש"י שם, דמפרש הכתוב כאהלים נטע ה' - על בתי מדרשות, אבל התוס' כתבו שאהלים הוא לשון בשמים, וכן הוא ברש"י עה"ת שכתב שהוא כתר גומו כבוסמיא, ולדבריהם הכוונה הוא לענין אחר, שהתורה צריכה להיות עם ריח של יראת שמים). עוד יש להוסיף, מה שאמר החזון איש שגדר 'תלמיד חכם' הוא מי שחוץ מלימוד התורה אינו יודע שום דבר (עדות ר' נחום לסמן זצ"ל), והביאור הוא שתלמיד חכם פירושו 'תלמיד של חכמה', וממילא אם יש לו עוד דברים בראש א"כ אינו תלמיד של חכמה בלבד, אלא גם תלמיד של דברים אחרים, וממילא שוב אינו תלמיד חכם.

ועיקר מטרתנו להיות שקועים ודבוקים בכל רמ"ח אברינו בתורה ולהתנתק לגמרי מהחומר, וכמו שאמרו בגמ' בערובין (דף נ"ד ע"ב) שהפסוק 'באהבתה תשגה תמיד' נאמר על התורה, וקראו זה על רבי אלעזר בן פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון, והיינו שהוא ישב ועסק בתורה והוריד את בגדו עליון מפני החום, ומתוך דבקותו בתורה שכח שהוריד את הבגד והמשיך לילמוד במקום אחר בלי הבגד, כי מתוך שקיעותם בתורה שכחו מכל הדברים האחרים. ויש שפירשו במאמר חז"ל ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה, ולכאוי דיבור הוא בפה, והו"ל לומר ולא מצאתי לפה טוב משתיקה, אלא הכוונה שצריך לא רק שימנע עצמו מלהוציא משפתיו, אלא שכלל לא יעניין אותו כל עניני העולם, וזהו השתיקה של הגוף.

ונסיים בדברי הר"י ב"ר יקר שפירש במה שמברכים בברכת התורה וצונו 'לעסוק' בדברי תורה, 'לפי דעסק אחר מבטל עסק הזה', כמש"כ בקהלת (ז', ז') כי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה - כשהחכם מתעסק בדברים הרבה, מעכבין אותו מן התורה שניתנה בלבו, ע"כ. ומבואר מדבריו דענין של עסק הוא להיות שקוע בו לגמרי בלי שום דבר אחר מפריעו.

***

לזכור הלימוד

בברכות דף לח ע"ב, ועוד רבי חייא בר אבא כל תלתין יומין מהדר תלמודיה קמיה דר' יוחנן רביה וכו'. ובתוס' לא דוקא כל תלמודו אלא כל מה שהיה לומד בשלשים יום היה חוזר הכל לפניו ביום שלשים ואחד. ומבואר שיש מעלה לזכרון לחזור ביום ה-31 על כל מה שלמד בשלשים יום, עד כדי שאמרו שם שמי שלא עשה כך לא חשיב בר סמכה.

במדרש רבה קהלת (י, יג) איתא על אחד מתלמידי רשב"י ששכח כל תלמודו, הצטער מאוד והלך אל מערת רבו, ובכה שם על צרתו, תוך כדי בכי וצער נרדם, ונתגלה אליו רשב"י ואמר לו "כשתזרוק בי שלושה צרורות אבוא", התעורר התלמיד בבעלה ומיהר אל פותר חלומות, אמר לו האיש שכוונת רבך הוא: שאם תחזור על כל מה שלמד שלוש פעמים, ישארו הדברים בראשך ולא תשכחם, עשה התלמיד כדברי פותר החלומות, ומאז לא שכח את מה שלמד, כפי שהבטיח לו רשב"י בחלום.

עירובין דף נ"ד ע"ב, ת"ר כיצד סדר משנה וכו' מכאן א"ר אליעזר חייב אדם לשנות לתלמידו ארבע פעמים וכו'. והובא להלכתא בשיורי כנה"ג סי' רמ"ו בהגהות הטור אות כ"ט. עוד מצינו בתענית דף ח' ע"א דר"ל הוה מסדר מתניתין ארבעין זמנין כנגד מ' שניתנה תורה, ועייל לקמיה דרבי יוחנן. רב אדא בר אהבה מסדר מתניתין עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים, ועייל לקמיה דרבא.

עוד מצינו שיגיעת התורה הוא סגולה לזכרון, דאיתא במסכת מנחות דף ז' ע"א דכאשר נשתכחה מרב אבימי מסכת אחת, בא וישב לפני תלמידו רב חסדא כדי שיזכירנו נשכחות, וקא פריך למה טרח כל כך ולא הזמין את תלמידו זה אצלו, ומשני סבר הכי מסתייעא מילתא טפי, ופרש"י משום שיגעתי ומצאתי, ומבואר דמסגולת היגיעה שיחקקו הדברים היטב בלב, ושוב לא ישתכחו. [וראיתי מביאים מעשה מהגאון רבי ישראל מסאלנט זצוק"ל שסיפר על חכם עצום שבדורו, שהיה מסרך רגליו מדי יום ביומו מסלבודקא ועד קובנא, כדי ללמוד תורה אצל מי שהוא קטן ממנו בחכמה. והיה אבי שיטת המוסר מנתח את התנהגותו, ואמר שעשה כאן שימוש בשיטת רב אבימי הנ"ל, ולכן הלך רגלית כל יום זמן רב שבזה יתקיים תלמודו בידו].

ועי' בלבוש (סי' מ"ז סעי' ו') שביאר את ב' הברכות דברה"ת, וכתב ד'וערב נא' קאי על מה שלמד ולא על מה שילמד, שעל זה שייך לשון ערבות כלומר שיערב בפניו ולא תשכח ממנו נעימות טעמה אע"פ שנלמד היום יותר וטעמים אחרים, נתפלל שלא ידחה טעם מפני טעם, כמי שהוא הענין בדברים הנהנין הגשמיים, רק ישאר בפניו ערבות הטעם האחרון, והשינה אין זה הפסק - מאחר דחשיב כמו קודם שנתעכל המזון כל זמן שזוכר, ועל זה נאמר ותורתך בתוך מעי, עכ"ד. ומבואר דאיכא ברכה ובקשה שישאר התורה שלמדנו בפניו עם כל מתיקותה.

***

מהו מתמיד?

אאמו"ר זצ"ל היה אומר בשם החזו"א שמתמיד אין פירושו שלומד בזמנים ע"ח השינה וכדו' אלא מי שהוא מנצל את כל זמנו כראוי, שמנצל את כל הזמנים הקיימים לפניו ביום

ללימוד התורה. ופ"א שמע מהחזו"א שאמר דוגמא, לאדם שנמצא בתחנת הרכבת, ומחכה לרכבת, ובנתיים פותח את המזודה ומוציא גמ' ולומד, ומנצל שזמנו לא ילך לאיבוד, זהו מתמיד. ועי' בהרא"ש בב"ב דף ח' (פ"א סי' כ"ו) שמדרגת רבנן תלויה אם אדם מנצל כל זמנו הפנוי לתורה בלי בטלה, כל אחד לפי כוחו, ואפילו מי שלומד הרבה אם הוא יכול לילמוד עוד קצת ואינו לומד - כבר אינו נקרא רבנן, וכן להיפך גם אם הוא עובד לפרנסתו לכדי חייו הרבה שעות ולומד רק מעט, אם זה כל מה שהוא יכול הוא בדרגת רבנן, והיינו שכל שאין לו זמן פנוי שמתבטל - אלא או שהוא לומד או שעובד כדי שיוכל ללמוד - נקרא רבנן.

הנצי"ב מוולוז'ין אמר, שר' איסר זלמן מלצר הוא המתמיד הכי גדול בישיבה, שאלו אותו, הרי זה לא נכון, כי היה חולה בריאות ולא היה מסוגל ללמוד הרבה שעות רצוף, והיה צריך לצאת לאוויר מדי פעם, וכן היה חלש והיה ישן כמה שעות בלילה. אז אמר הנצי"ב הוא ישן כמה שצריך ואוכל כמה שצריך, וכל שאר הרגעים עוסק בתורה, אבל כשעוסק בתורה אז כל שעה שלומד היא ששים דקות של לימוד, כל דקה ששים שניות של לימוד, וכשהוא מרוכז בלימוד התורה כולו מרוכז. ר' איסר זלמן הוא המתמיד הכי גדול, אוכל מתי שצריך ישן מתי שצריך ולא מתבטל בכלל, כל הזמן לומד - זה מתמיד. כמובן שרוב בנ"א לא יצטרכו כ"כ הרבה שעות מנוחה.... אבל כמה שצריך צריך, וזה חובה. (נלקט מתוך שיחת הגר"י אידלשטיין זצ"ל). וידוע מה שאמר החתם סופר על עצמו, שהוא גדל מחמש דקות, וההבדל בינו לבין אחרים היה, שכולם בזבזו את אותם זמנים קטנים, אך הוא ניצל אותן עד תומן ועל ידי כך זכה להגיע להיכן שהגיע.

פעם אחת נסע מרן הגר"א קוטלר זצ"ל יחד עם אחד העסקנים לערוך מגביות עבור ענין חשוב ונצרך ליהדות החרדית, בתום יום עבודה מפרך בשעות לילה מאוחרת, הגיעו ללון באחד המלונות. הגר"א קוטלר התיישב מיד לילמוד את לימודו היומי הקבוע, את הז' דפים שלו, והעסקן שהרגיש לא נעים, פתח ג"כ איזה ספר לילמוד בו, אמר לו ר' אהרן: עבודת הקודש עלינו, גם מחר יש יום עבודה, תלך לישן! וכשנשאל ע"י העסקן: מאי חזית דהאי דמא דידי סומק טפי מדמא דידך, השיבו הגר"א קוטלר: אני לא אוכל להירדם כל עוד לא גמרת את הז' דפים..... מעשה זה היה מספר מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל לתלמידיו, שכל אחד צריך לישון בזמן, ואין זו הדרך לילמוד על חשבון שעות השינה, ומה שראינו אצל גדולי ישראל שלמדו גם על חשבון זמני השינה, כי כשאין יכולים לירדם - זה כבר אחרת.

הגר"י אידלשטיין זצ"ל סיפר שבשנת תש"ב שמע מבחור שלומד בישיבת עץ חיים (בירושלים) שאצלם פירשו את הפסוק 'עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך', באופן כזה, דהנה יש יצר הרע חזק מאד שאדם מתעצל ללכת לישון ורוצה להיות ער, אכן היו אנשים חזקים כהסטיפלר שאהבו ללמוד עד הבוקר, אבל לבחורים רגילים מסופר שהכהן הגדול מרדין בעל החפץ חיים היה מכבה את האורות בביהמ"ד בלילה וציווה לבחורים ללכת לישון, וזה גם פירוש הכתוב 'עד מתי עצל' שאינו הולך לישון, 'תשכב' תלך לישון, כי אם לא תלך לישון 'מתי תקום משנתך' תקום מאוחר ותאחר זמן קריאת שמע, האצלות שהוא חושב שזה זריזות זה גופא עצלות. [ושמעתי מאחד שלמד בפונביז', ויום אחד נכנס

לתפילת שחרית מאוחר (ב-07:30) והמשגיח הגה"צ רבי יחזאל לונשטין זצוק"ל ראה אותה, ולאחר התפילה הוא קרא לו וגער בו, והבחור ניסה להצדק ואמר לרבו, אתמול בלילה עמלתי בתורה בביהמ"ד עד 2:30 לפנות בוקר, אז מה קרא שקמתי קצת מאוחר. המשגיח שמע זאת והרצין כולו, ואומר לו אם כך אתה פושע, אני חשבתי שהלכת לישון בזמן רק לא הצלחת לקום, נו אתה אנוס, אבל בידיים הלכת לישון מאוחר, אז פשיטא שתקום מאוחר].

ומסופר על אחד שפנה אל מרן החזו"א, ושאל, אומרים על הגר"א שישן רק שעתיים ביממה, כמה שעות אם כן ישנו אביי ורבא?... השיב לו החזו"א - אולי שמונה שעות... שהרי לכל אחד במשך כל הדורות יש את דרך העליה שנקבעה עבורו, והכוחות שיש לאחד אינם מחייבים שיש גם אצל אדם אחר, ועל כל אחד אחד לנצל את כוחותיו כפי מה שהועידה עבורו ההשגחה העליונה. [והנה אמרו חז"ל (תנא דבי אליהו פרק כ"ה) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, והשאלה, וכי יש אדם שהגיע לדרגת האבות, וא"כ מה הצריכו אותנו חז"ל לשאוף לדבר שאינו כלל במציאות. ומבארים, שהאבות זכו לפי שהם עשו כל מה שיוכלו, וכמו שאמרו בסנהדרין דף צ"ג האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו - שהיה רצים לפניו כסוסים בין בצעי המים, ולפיכך הם זכו למה שזכו. אלא שלאבות ניתנה כוחות גדולים ויוכלו להשיג הרבה, ולנו ניתן קצת מכוחותיהם וביכולתו להשיג רק מעט, והשאיפות שלנו שבכוחות שנתנו לנו ננצלם כראוי כמעשי אבותי, דהיינו עד תומם. בקהלת (ז, י) כתיב אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת על זה, ובספר שיחות חפץ חיים (ח"א עמו' צ"ה אות י"ג) כתב, האדם דומה לאיש צבא, שבאותו מקום ומשמר שנפקד לעמוד שם עומד, אם נשמתך נשלחה עתה בדורות אלה צריך להיות כן, וזה שאמר 'אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זאת'].

***

לעסוק בתורה - כיצד

הרמב"ם (אישות פט"ו ה"ב) מגדיר במילים ספורת את צורת העוסק בתורה, וז"ל: ואם היה עוסק בתורה 'טרוד בה' והיה מתיירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה, ע"כ. והגדרת טרוד בה, ראיתי להגדיר זאת לעולם העסקים, שבו יש שכירים ויש עצמאים, וההבדל ביניהם, שהשכיר מרויח פחות אבל מרגיש יותר בטוח בפרנסתו, להיפך העצמאי שמרויח הרבה יותר אבל אינו רגוע ואינו בטוח בפרנסתו, וכל הזמן לוחם את מלחמת קיום העסק. וכשנתבונן נראה שעיקר ההבדל ביניהם אינו בשעות העבודה, מפני ששם שניהם עובדים ומתייגעים בשווה, ואולי השכיר אף עובד יותר, גם בשעה שבעה"ב מרשה לעצמו לנוח. אלא לאחר סיום העבודה, בשעה שהולכים הביתה, שאז השכיר נושם לרווחה, ואומר לעצמו, מוטב לי להתייגע כל היום ובלבד שבסיום העבודה אהיה פנוי ואלך לישון רגוע לחלוטין, ואילו העצמאי גם 'עוסק בה' בשעות היום בעתות העבודה, וגם 'טרוד בה' עם סיום העבודה, ובכל שעות הפנאי אין לו מרגוע מוחו טרוד וראשו תפוס, ואינו עוזב את

העסק אף לא לרגע קל. וזה 'לעסוק בדברי תורה' כמשמעו לפתוח עסק!, ולעסוק בה כעצמאי ולא כשכיר, דהיינו עוסק בתורה - וטרוד בה, שלרגע קט לא יהיה היסח הדעת, ובכל זמן עליו ללבן ולחדש לפלפל ולהוציא מסקנות עד אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. ודבר זה מצינו אצל גדולי הדורות, הגאון רבי עקיבא איגר זצוק"ל כותב לפעמים ה' יאיר עיני, למה? כי הקושיה עשתה לו חושך בעיניים, עד שכפשוטו הוא נזקק לאור. הרב שך זצ"ל כשהיה לו קושיא הוא לא היה מסוגל לישון, כי היה טרוד בה, ולא היה לו מנוח עד שנתלבנה לו הדברים.

ובב"ח (סי' מ"ז סק"ג) ביאר, עסק התורה הוא העמל והטורח, כמו שכתוב אם בחוקתי תלכו - שתהיו עמלים בתורה שבעל פה. והט"ז ביאר שהוא מלשון המקרא (בראשית כ"ו כ') 'כי התעשקו עמו', שנשאו ונתנו עם יצחק וטענו טענות לאמר לנו המים, וה"נ לעסוק ענינו משא ומתן בדרך שאלה ותשובה בפלפול וסברא לברר האמת.

החת"ס (נדריים דף פ"א ע"א) כתב, שהלומד כדי לקיים המצוה ולידע ההלכה איך יעשה המעשה, כיון שכל כוונתו כדי לקיים המצוה אינו עדיף מקיום המצוה גופיה דבעידנא דלא עסיק בה לא מגינא ולא מצלי, ועיקר עסק התורה יומם ולילה להעמיק ולעיין בכל תוצאותיה ומובאיה כי עמק מחשבותיה ואם בחקתי תלכו שתיהיו עמלים בתורה לא לבד לידע המצוה בשעה שצריך לה אלא דרוש וקבל שכל, וזהו תורה לשמה לא לשם כונה אחרת, ע"כ. ואין כונתו דלימוד ההלכה אין מגנא ואינו עיקר תלמוד תורה, שהרי עיקר לימדנו הוא ללמוד ע"מ לעשות, אלא שאם כונתו רק איך לעשות (כמו קיצור הלכות) זה חלק מהעשייה ואינו תורה.

***

'תורתו אומנתו' - כגון רשב"י וחביריו, כיצד?

שבת דף יא ע"א, אמר רבי יוחנן לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחי וחביריו שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה, ומפרש רש"י אבל אנו הואיל ומפסיקין תורתנו לאומנתנו כל שכן שנפסיק לתפלה.

ובגדר תורתו אומנתו, מצינו בירושלמי בסוף סוטה (דף מד ע"ב) ופסקו אנשי אמנה, אמר רבי זעירא אנשי אמנה - תורה, כהדא חד רבי הוה קרי ליה לאחוה בצור, והוון צווחין בפרגמטיא והוה אמר לית אנא מבטלה ענתי אין חמי למיתי, מיתי הוא, ע"כ. ומפרש הקרבן העדה (שם) שהיו צועקים הקונים שיבא עם סחורתו למכור, והיה אומר אין אני מבטל השעה שקבעתי ללמוד התורה בשביל הרווחת ממון, אם ראוי שיבוא לי ריוח יבוא הוא מעצמו מהקב"ה לאחר שאגמור קביעה, וזהו הנקרא תורתו אומנתו, שמבזה כל האומנות ובוטח בה' שיתן לו פרנסתו והן הנקראים אנשי אמנה, עכ"ד. ומבואר שתורתו אומנתו נקרא מי שמוסר עצמו כולו לתורה ובוטח בה' שיתן לו כל מחסרו.

ובדרגה דרשב"י, מצינו בברכות דף לה ע"ב, ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' (יהושע א-ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיק יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל, רבי שמעון בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת

חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח, 'תורה מה תהא עליה', אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' (ישעיה סא-ה) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ומבואר שיש הנהגה בתורה מה תהא עליה. והדברים תמוהים, וכי לרבי ישמעאל אין עמלות בתורה יומם ולילה, וכי במה שמבטלה קצת לצורך פרנסתו חשיב שכבר אין קיום לתורה, היתכן?. יתירה מזו מצינו במדרש (הובא בטור או"ח סי' ר"צ) אמרה תורה לפני הקב"ה רבינו של עולם כשיכנסו ישראל לארץ, זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי, ע"כ. ומבואר שהתורה עצמה היתה מצעקת ואומרת תורה מה תהא עליה, וקשה כנ"ל.

הנה מצינו בלימוד התורה ב' ענינים, א' מצד קיום המצוה שבה, בבחינת תורה צוה לנו, ב' מצד דביקות בו יתברך, שהתורה היא שירת חייו. ונקדים לזה מש"כ הזכרון שמואל (עמו' תקע"ד) לרבינו ראש הישיבה הגר"ש רוזבסקי זצ"ל, דהנה איתא במגילה דף ג' ע"א, ועבודה חמורה מתלמוד תורה והכתיב (יהושע ה-יג) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וכו', אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה ונפרש"י ועכשיו שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה שהרי אינכם נלחמים בלילה], אמר לו על איזה מהן באת, אמר לו עתה באתי, מיד (יהושע ח-ט) וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק, אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה, ואמר רב שמואל בר אבון גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר 'עתה באתי', ע"כ. ומבואר שיהושע שאל למלאך על איזה חטא בא נגד ישראל בחרב שלופה, על ביטול התמיד או על ביטול תורה, והשיב לו המלאך שבא על חטא ביטול תורה. והקשו התוס' (ד"ה אמש) היכן משמע בפסוקים שבטלו ישראל התמיד ותלמוד תורה, ותי' בזה"ל: ויש לומר דה"פ מדקאמר 'הלנו אתה' הכי קאמר בשביל תלמוד תורה באת דכתיב 'תורה צוה לנו', 'אם לצרינו' או בשביל הקרבנות שמגינים עלינו מ'צרינו'. ועל זה השיב לו המלאך 'עתה באתי', כלומר על ביטול תורה, והמשמעות בזה ביאר תוס' (ד"ה עתה באתי) וז"ל: פי' ריב"ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה (דברים לא) 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ע"כ. הרי ששאלת יהושע להמלאך היתה אם הוא בא משום שביטלו 'תורה צוה לנו משה', והשיב לו המלאך שהוא בא על מה שביטלו 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת', ולכאור' אינו מובן שינוי הביטויים למצות ת"ת, שיהושע התבטא לתורה ברמו לקרא ד'תורה צוה לנו משה', והמלאך השיב בביטוי אחר ד'עתה כתבו לכם את השירה הזאת', והדברים סתומים.

וביאר ראש הישיבה הגאון רבי שמואל רוזבסקי זצ"ל בשם גאב"ד פונביז', וז"ל: ואמר הרב זצ"ל דהביאור הוא דישנן שתי בחינות בתורה, האחת 'תורה צוה לנו משה', והשניה 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'. וענין הבחינה השניה הוא שהתורה היא שירת החיים של האדם מישראל, ההרגשים העמוקים ביותר של האדם באים לידי ביטוי בעסק התורה, והאדם צריך לבטא בתורה את כל לבו וכל נשמתו, התורה נוגעת במיתרים ובנימים העדינים ביותר של נפש האדם, וזוהי בחינת השירה שיש בתורה - 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'. וזוהי הכוונה בתשובת המלאך 'עתה באתי' - על תלמוד תורה באתי דכתיב

בה 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת', כלומר אמנם מצד הבחינה של 'תורה צוה לנו', דהיינו מצד מצות ת"ת כלשעצמה, אפשר היה להם לישראל לפטור עצמם משום שהיו עסוקים במלחמה כל היום, והתביעה לא היתה כ"כ גדולה, ולא היה בא המלאך וחרבו שלופה בידו להוכיחם על כך, אבל מבחינת השירה שיש בתורה אין שום הגבלות ואין שום פטורים, כי שירת התורה ממלאת את כל כולו של האדם, וכשיש שעה פנויה כל שהיא, האדם צריך לעסוק בתורה, והמצבים הקשים ביותר אינם פוטרים מעסק התורה, וזהו 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת', והוא מה שאמרו ז"ל שם 'מיד וילן יהושע בלילה מתוך העמק, אמר ר' יוחנן מלמד שלן בעומקה של ההלכה', והיינו לא אך לימוד גרידא אלא לינה בעומקה של הלכה, כל השירה של תורה באה לידי ביטוי דוקא בעומקה של הלכה, כאשר האדם משקיע כל כולו, כל לבו נפשו ונשמתו, בעסק התורה, עכ"ל.

ומבואר כאן דבר נורא דמה שנתבעו יהושע והעם על ביטול תורה יותר מביטול התמיד, לא היה על ביטול מצות ת"ת, דאילו מצד מצות ת"ת היה אפשר להם ליפטר בטענה שהיו עייפים מחמת המלחמה, ולא בא המלאך לתבעם אלא על מה שבטלו מדריגת לימוד התורה מתוך 'שירה', שבוזה שנתבטלו מו התורה מחמת עייפות גילו שלא היתה התורה אצלם בבחינת 'שירה', כי אם היתה אצלם בבחינת 'שירה' היו מתגברים על עייפותם וסובלים עול התורה בשמחה משום שהיא שירת חייהם, ועל זה בא כנגדם וחרבו שלופה בידו לתבעם על חסרון מדריגה זו. והנה איתא בחז"ל (זוהר פרשת שלח, דף קסא ע"א) העולם לא נברא אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה, ועפ"י הנ"ל אין הכונה מצד קיום המצוה, דזה יכולים לקיים אף בשאר מצות כ"א בזה שהוא שירת חייו, שזה חלק ממנו, ואינו כעשיית שאר מצות שאינם אלא מעשה חיצוני שהאדם עשוהו מחמת צווי השם. וזהו דרגת תורה דיליה וכמו שנבאר בסמוך, ולפיכך באה התורה בתביעה 'תורה מה תהא עליה', והיינו בחינה זו, שזה יסוד קיום העולם, שעד כדי כך היה עונש מיתה על מה שבטלו דרגה זו.

ובחז"ל איתא (זוהר פרשת אחרי מות, דף ע"ג ע"א) קוב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, וכדי להשיג מעלה זו דישראל ואורייתא חד הוא צריך האדם לעמול בה הרבה, וכדמבואר בע"ז (דף י"ט ע"א) עה"פ 'ובתורתו יהגה יומם ולילה' שע"י שקידת התורה נעשה מחובר לקונו ונעשית תורת ה' ל'תורתו' הפרטית של האדם. וע"י שמחובר כל כולו לתורה הרי הוא נעשה דבוק בו יתברך, ונכנס להנהגת בן אצל אביו שמחובר לאביו, ולפיכך מי שמוסר נפשו כולו לתורה ומתנהג כבן אצל אביו הוא זוכה לכל מה שיש בבית אביו ואז נעשית התורה דיליה. וכשנמצא בהנהגה דבן בבית אביו תו אין צריך לדאוג כלל למחסרו, דודאי אביו ידאג לו לכל צרכיו, והדברים מפורשים ברש"י (שמות טז, לב) שמי שעוסק בתורה אינו צריך לעסוק לפרנסתו, וכלשונו 'הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו'. ולפיכך מי שעמל לפרנסתו אף שמקיים מצות התורה מ"מ אין התורה נעשית דיליה, וחשיב כקיום מצוה בעלמא. ולכך התורה באה בתביעה מה תהא עליה, שהרי בכה"ג אין לישראל קנין בו, אבל אין הכונה מה תהא עליה שהרי לא יקיימוה.

***

חיים של תורה

שבת דף פח ע"ב, אריב"ל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל שנאמר ונפשי יצאה בדברו, ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שהעתיד להחיות בו מתים והחייה אותן.

והנה מקורו של הטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים הוא אור התורה, וכמש"כ כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל - כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וא"כ י"ל שאותו דיבור שממנו יצאתה נשמתן של ישראל היוה הוא עצמו מקור לטל של תחיה שהחזיר אותם לתחיה. וכן הוא להדיא במדרש שהש"ר (פ"ו ג) תני רשב"י תורה שנתן הקב"ה לישראל החזירה להם נפשותיהם הה"ד תורת ה' תמימה משיבת נפש.

והיינו שכך היתה צורת הקבלה והקליטה של דברות סיני, שכל החיות שהיתה עד בא הדיבור פסקה ובטלה, שכן אין היא מסוגלת לעמוד בפני אורותיו של דיבור של התורה (כ"כ בתפארת ישראל למהר"ל פרק ל"א), אלא שיחד עם הדיבור שבה ובאה חיות חדשה, כח חיים חדש, אור תורה מחייהו.

והשאלה הידועה, למה הוצרך הקב"ה לכך, היד ה' תקצור ח"ו לעשות תיכף ניסים שלא יצא נשמתן כלל. וביותר דאותו כח שמחייהו יכול גם כן לעשות שלא ימותו, וא"כ למה הוצרכו שיצא נשמתן. ועב"ז בספר יערות דבש (ח"א דרוש י').

ונאמרו ב' מהלכים, השפת אמת (פרשת יתרו) ביאר שבאים ללמד אותנו שתורה צריכה מסירות נפש, ולכך הקב"ה עשה במהלך כזה שימותו, ורק אח"כ טל של התורה מחייהו.

ויש שביארו שבאו לומר, שהחיים שיש אחר קבלת התורה זה חיים אחרים ממה שהיה קודם קבלת התורה, ולכן בקבלת התורה הוצרכנו לקבל חיים חדשים, שבו המהות שונה. וזה שבאו ללמדנו שעכשיו קיבלנו חיים חדשים, ומה שהיה עד היום נגמר, וזהו שדרשו חז"ל (ברכות דף ס"ג ע"ב) עה"פ זאת התורה אדם כי ימות באוהל (במדבר י"ט, י"ד), אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהם, ממית עצמו עליהם משמעו שעליו לעבור מצב, כשם שאדם המסתלק מן העולם עובר למצב נעלה יותר, כך קבלת התורה מחייבת להכנס לקיום מסוג אחר. ולפיכך כדי לקבל התורה הוצרכו לקבל חיים חדשים ולהכנס לעולם אחר. ואפשר שזה התשובה לטענת המלאכים מה לילוד אשה, והקב"ה הוצרך לעשות באמת יצירה חדשה כדי שיוכלו לקבלו, וכמו שכתוב עם זה יוצרתי. ואפשר דזה שאמר הקב"ה לישראל לפני צאתם ממצרים, החודש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה, והיינו שאפילו שבריא את העולם היתה בתשרי, אבל עתה עשתי אתכם לבריאה חדשה, ולפיכך אצלכם מנין השנים מתחלת מניסן.

***

תורה היא החיים

רש"י ברכות דף כד ע"א (ד"ה זה התולח) כתב 'תורה חייו של אדם'. ובירושלמי (פ"ח דסנהדרין) איתא על בן סורר ומורה נידון על שם סופו, שצפה הקב"ה שסוף זה עתיד לגמר

נכסי אביו ואת נכסי אמו, ויושב לו בפרשת דרכים ומקפח את הבריות, והורג את הנפשות, יסופו לשכח את תלמודו, אמרה תורה מוטב שימות זכאי ואל ימות חייב. והדברים נוראים למתבונן, דירדה תורה לסוף דעתו של בן סורר, לא מפני שיושב בפרשת דרכים ומקפח את הבריות, ואף לא מפני שהורג את הנפשות, אלא מפני שסופו לשכח את תלמודו, וכשנשאר בלי תורה אבד ממנו כל תקוה ותכלית. וכן הוא בברכת שמונה עשרה השבינו אבינו 'לתורתך', ולמה דוקא לתורה, כיון שלא שייך להיות בקרבת אלוקים בלא תורה.

***

תורה מתוך הדחק

כתיב (שה"ש ז', י"ב) לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים, ומפרש בגמ' (עירובין דף כ"א ע"ב) מה זה נצא השדה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקים בתורה מתוך הדחק. כנסת ישראל מדברת עם הקב"ה, ורוצה להראות לו את הדבר היפה ביותר, היהלום שהכי נוצץ, בא ואראך תלמידי חכמים שיושבים ועוסקים בתורה מתוך הדחק, זהו הכתר של כלל ישראל, לא אנשים עם שטעלעס לא אנשים מפורסמים, דכאלו יש בעיר ואין צריך לצאת לשדה, דהגדרת 'שדה' הוא מקום צדדי ולא מפורסם, ו'כפרים' הוא מקום שאין שם הרבה פרנסה, ועם כל זה הם עמלים בתורה ללא כבוד ללא פרסום וללא פרנסה, כי הם מאסו בכל הבלי העולם הזה, ונתחברו לחיים האמתים, כי הם חיינו וגו'.

יש פתגם רחובי, שמי שאין לו שטעלע הוא סתם אברך, ובאמת שד"ז אינו חסרון, אלא אדרבה מי שזוכה להיות כביכול סתם אברך הוא המובחר שזוכה להיות היהלום של הקב"ה. ועלינו להשריש ולהרגיש שכל מי שתורתו אומנותו הוא ספר תורה, וכי בס"ת יש מושג של ספר פשוט.

***

רוחניות וגשמיות אינם הולכים בחדא מחתא

הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות, וז"ל: אבל עם ציור המושכלות, יתחייב להרחיק רוב התענוגים הגופיים. כי תחילת השכל יצייר, שחורבן הנפש - בתיקון הגוף, ותיקון הנפש - בחורבן הגוף. שהאדם כשיהיה רודף תאוות, ומגביר המורשות על המושכלות, ומעביר שכלו לתאוותיו, אז לא יתוודע הכח האלקי, רצוני לומר השכל וכו', שהאדם כשיהיה חכם ונבון מבקש תאוות, אינו חכם על האמת, שתחילת החכמה מחייבת, שלא יקח אדם ממעדנים הגופניים, ע"כ. ובחובות הלבבות (פ"ג שער חשבון הנפש) כתב וז"ל: וכבר אמר אחד מן החכמים, כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא, ואמרו, העולם הזה והעולם הבא כשתי צרות, כאשר תרצה האחת מהן תקציף השנית, ע"כ. ובספר אבן שלמה (פ"ט ב') כתב בשם אדוננו הגר"א וז"ל: לא יתכן עבודת ה' אלא לאחר שהמית התאוות והגאות דעלמא וזה נקרא שונא בצע (דברים א', י"ג), ואי אפשר להשיג מתיקות התורה אלא ע"י סיגופים והרחקות התאוות, ע"כ. ובביאור הגר"א (משלי ז' כ"ז) ביאר בדרך זו מה שכתוב

'תעינו תעתענו סרנו' וכו' כי מתחילה היינו סבורים שנוכל ללמוד וגם למלאות התאוה, ואח"כ 'תעתענו' - ומימלא אינינו יכולים ללמוד וכו', ואחר כך 'סרנו ממצותיך' - שאין אנו רופים אחריהם, ולבסוף 'ולא שווה בנו' - אפילו אם יזדמן בלא טירחה. ובאור החיים עה"ת (ויקרא כ"ב י"ב) כתב: ויש לך לדעת כי הגשמיות יתנגד לחיבור הרוחני יותר מהתנגדות אש ומים, ע"ע. וע"ע באוה"ח (ויקרא כ"ה ל"ז) כאן פירש מה הוא הנשך והתרבית אשר מחשיכים אורו, 'את כספך' - הם הדברים שהאדם כוסף בעולם הזה לדברים הנדמים, 'לא תתן לו בנשך' - כי כשאדם משלים תאות נפשו הבהמית, ומטעים רוחו מכסופיו, הוא נשוך בזה ומטיל בו ארס. החטא, ואמר 'ובמרבית לא תתן אכלך' - פירוש, אפילו אכלך שהוא דבר שהורשית לאכול, לא תרבה בו, כי כשאדם הולך אחר גרונו ויטה גבול התאוה שבו למותרות, בזה יחשיך אור הנפש, **כי כשזה קם זה נופל**, כשמתרבה תאבון המורגש מתמעט תאבון הרוחני, והוא מאמר הכתוב (משלי י"ג כ"ה) צדיק אוכל לשובע נפשו, לא להנאת ההרגש.

[כתיב מה יתרון לאדם שיעמול תחת השמש, ובמדרש רבה איתא תחת השמש אין יתרון אבל למעלה מהשמש יש יתרון. ובפשוטו הכוונה 'תחת השמש' לעולם הזה, שלעמול עבור העולם הזה אין יתרון אבל לעולם הבא יש יתרון, אבל לפ"ז היה צריך לכתוב תחת השמים, שזה ביטוי יותר מדויק לעולם הזה. ושמעתי ביאור נפלא, שהנה ההבדל בין רוחניות לגשמיות, דדבר גשמי הוא מוגבל בזמן ובכמות, אבל דבר רוחני הוא בלא הגבלה ובלא זמן, והביטוי לזמן הוא שמש, כמש"כ על בריאת השמש 'יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים', וזה באו ללמדנו שברחניות עלינו לעבוד בלא הגבלה, ולהיות שקועים בו יומם ולילה, וכל מי שעבוד בו בזמן, דהיינו לעיתים, הרי אין יתרון לכל עמלו].

***

בזמנינו אי אפשר ללמוד תורה ולהתעסק בפרנסה

מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל סיפר, שבצעירותו ישב ביחד עם ב' בני עליה, ודנו על ההלכה שאסור להנות מכתרה של תורה, במש"כ הטור בהלכות תלמוד תורה (יו"ד סי' רמו סעי' כא) והעתיקו הרמ"א (שם), ומעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל וגו' כל המשים לבו לעסוק בתורה ולא לעשות מלאכה להתפרנס מן הצדקה הרי זה מחלל השם ומבזה התורה 'לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה', וכן דעת הרמב"ם (אבות פ"ד מ"ה), ויש מקילין לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הסתפקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שעל ידי זה יכולין לעסוק בתורה בריוח, ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה מדת חסידות הוא ומתת אלהים, אך אין זה מדת כל אדם שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס בעצמו. ועלתה השאלה ביניהם מדוע כהיום אין נוהגים כדברי הרמב"ם, ומתפרנסים מן הצדקה ונהנים מכתרה של תורה, ואף הרמ"א שהביא יש מי שמתיר מ"מ כתב דממדת חסידות להחמיר בזה. וממחשבה למעשה החליטו ביניהם לנסות ולקיים את דברי הרמ"א הנ"ל, ולראות האם הם יכולים לעמוד בדבר הזה בלא שיפגע אצלם איכות וכמות הזמן של לימוד

התורה. הראשון ניסה והצליח, ובאמת עד היום הזה הוא יושב במשך רוב שעות היום והלילה, ועוסק בתורה בעמל ויגיעה, ואינו מפסיק ממנה לרגע. השני, תוך זמן קצר נכנס לעולם העיסוקי, ותוך זמן קצר נשאב כל כולו לעסקים, והפסיק מתלמודו כמעט לגמרי. ואילו אני (הגרא"ל) התחיל בזה, ולאחר זמן קצר הבחין שהדבר מפריע לו בלימוד התורה, ובאותו הרגע הפסיק את המלאכה שעסק בה באמצע, כשהוא מותיר שם את כלי העבודה כמות שהם, ורץ בחזרה לבית המדרש לעסוק כל היום בעמלה של תורה. ללמדך - אמר הגרא"ל - שבדור הזה אי אפשר לקיים שניהם, וההנהגה הזו כיום לא שייכא, וכדי להצליח באמת בתורה ועבודה חייב להיות שהראש יהיה שקוע ומונח כל היום בעומקה של הלכה, שאם יכנסו בתוכו אפילו לזמן מועט עניני מסחר עלול הדבר לפגוע בעמל התורה. שו"מ שדבר זה כבר הורה בעל האור החיים הק', וז"ל בספרו חפץ ה' (ברכות דף ח'): ואני הצעיר אומר כי לא דבר החכם אלא בזמננו שהיה להם דעת זך ורוב תורה, לזה יותר טוב להנות מיגיעו, משא"כ בזמנינו כי נתמעטו הדעות והלואי ואולי ילמוד כל היום וכל הלילה ויוכל להשיג לידע ולהבין בתורה ולידע כל דיני התורה הצריכים, ונתמעטה בעונות התורה ולומדיה, פשיטא כי יודה ויאמר החכם דהאידינא למוד כל היום ויסתפק מהזולת וטוב לתרוויהו, דאי לא תימא הכי אין טוב לגם אחד מהם. לזה הוא יותר טוב לו היום ללמוד כל היום באיזה אופן שיהיה וטוב לעולם, ע"כ. וע"ע בספרו הראשון לציון (יו"ד סי' רנ"ה) וז"ל: האידינא דנתמעטו הלבבות והתורה מונחת בקרן זווית, והלואי שיעסוק האדם כל היום וכל הלילה ולא יספיק לדעת מה שהוא חייב לדעת, פשיטא שיותר מצוה הוא ללמוד כל היום ולהתפרנס מהציבור. ועב"ז עוד בביה"ל בסי' רל"א מה שהביא משו"ת דבר שמואל.

***

אם ראשונים כמלאכים

רבי אייזיל חריף רב דסלונים, באו אליו בשאלה סבוכה, ולאחר שעייין בדבר היתה דעתו לפסוק אחרת ממש"כ בבאר היטב. וכך אמר, בהודיעו פסק ההלכה: אמנם אני יודע תורה יותר מ'הבאר היטב', ואינני מתירא כלל מלפסוק אחרת ממה שהוא פסק, אולם ה'באר היטב' חי בדור קודם, אז היתה האוירה מטוהרת יותר, ועל ידי כך זיכו אותו מן השמים לכוון לאמיתה של תורה... (מעשה זה הובא בספר רבינו מאיר שמחה הכהן, שנכתב ע"י ר' זאב רבינר). ובאותו ענין שמעתי שמרן הגרש"ז אורבאך זצ"ל ביאר שלכן בן מתאבל על אביו ואמו י"ב חודש והבעל רק חודש אחד, אף שעיקר החסרון הוא לבעל, (דלילדים יש לכל אחד את הבית שלו, עד כדי שכתב הרמב"ם שאין להם דין יתומים לענין לאו דלא תענה יתום), לפי שהם הפסידו כעת את החיבור לדור הקודם, ועל הניתוק הזה לא סגי להתאבל חודש אחד ככל אבילות על המת אלא צריך י"ב חודש.

***

תורה בעי תפילה

נדה ע' ע"ב, מה יעשה אדם ויחכם אמר להן ירבה בישיבה וימעט בסחורה אמרו הרבה עשו כן ולא הועיל להם אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר (משלי ב-ו) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

ראב"ד ירושלים הגר"מ שטרנבוך שליט"א, סיפר ששמע מרבו רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל, שפעם אחת אירע שהנצי"ב לא אמר את השיעור היומי הקבוע שהיה רגיל למסור מידי יום בישיבה, ויהי הדבר לפלא בעיני כולם אך לא העיזו לשאול אותו מדוע לא מסר השיעור. והגאון רבי איסר זלמן שהיה מקורב מאוד לנצי"ב שאל אותו, והשיב הנצי"ב בתמימות שבאותו היום לא עלה בידו לכוון בכוונה הראויה בברכת אהבה רבה, ואינו מעיז לומר סברות בסוגיא בלא תפילה בכוונה, כי בלא התפילה אין סייעתא דשמיא לכוון לאמת.

בסגולת ברכת התורה, בגמ' בנדרים דף פ"א ע"א על מה אבדה הארץ על שלא בירכו בתורה תחילה, ועי' במ"ב סי' מ"ז סק"ב שהביא דברי הר"ן בשם רבינו יונה שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה, ולכן לא הגינה התורה עליהם, והביא מהגמ' שם שאינו זוכה ח"ו להיות לו בן ת"ח עבור זה שאינו נזהר בברה"ת. וראיתי מובא בשם הגר"א, שביום שיברך ברכות התורה בקול ובכוונה מובטח לו שלא יכשל בעבירה באותו יום. ויעוי' במ"ב בסי' מ"ז סק"י שהביא מהשל"ה שיש לאדם להתפלל על בניו שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות, ויכוין מאוד בברכת אהבה רבה ובברכת התורה בשעה שאומרים ונהיה אנחנו וצאצאינו, וכן כשאומר בובא לציון למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה. וע"ע ברעק"א יו"ד סי' שע"ו שהביא סגולה להנצל משכחה לומר מאהבה רבה עד באהבה, ע"ש שהביא כן למי שקרא כתב שעל גבי הקבר שקשה לשכחה. ובמגילה ו' ע"ב איתא לאוקמי גירסא - לזכור תלמודו סייעתא דשמיא הוא, ובמסכת ע"ז דף ח' ע"א כתב רש"י (ד"ה מעין) שאם היה משכח תלמודו יבקש בחונן הדעת. ועי' במ"ב סי' קט"ו סק"א בכוונה בברכת חננו מאיתך דעה, שצריך לכוין בה כראוי שזה עיקר השאלה שצריך האדם לשאול מאת הבורא יתברך שיתן לו שכל ודעת ישר למאוס ברע ולבחור בטוב.

נדרים דף פ"א ע"א, מפני מה תלמידי חכמים אין מצויין לצאת מבניהם תלמידי חכמים, רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחילה, ופי' המפרש (המיוחס לרש"י) דת"ח מתוך שהם זהירים לעסוק בתורה ורגילין בה אינם זהירים לברך כשפותחין לא מתקיימא ברכתא כדכתיב ונהיה אנחנו וצאצאינו לומדי תורה, ומבואר שא"א לזכות לבנים ת"ח בלא שיש על זה תפילה, ומאחר שאין מברך א"כ אינו מבקש על הצלחת ילדיו, ותו אינו יכול לזכות שיהיה ת"ח. אולם מהר"י אבוהב (הובא בב"י) פירש בע"א, דמאחר שאין לומד לשמה ממילא אינו זוכה לברכה של עוסק בתורה לא ימוש מפיק וגו', ע"ש.

***

אדם מהותו 'מבקש', שאיפות לגדלות

ב"ק דף ג' ע"ב רב אמר מבעה זה אדם דכתיב (ישעיה כא-יב) אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו. הנביא ישעי' מדבר על הגאולה, וכך הוא אומר: הקב"ה (השומר)

פנינים

אמר: באה הגאולה (בקר) לצדיקים, וגם חשך (לילה) לרשעים, אם תשובו בתשובה ותבקשו (מחילה), בקשו (רש"י). הרי ש'בעיו' פירושו בקשו, נמצא 'שמבעה' פירושו 'מבקש' שהוא תואר לאדם בלבד.

וראיתי בקונטרס 'תורת אביגדור' שהאריך בזה, וביאר שהפסוק בישעיה ממשיל משל על שיחה לילית בין אדם אחד לבין שומר הלילה. באותם הימים, שומר הלילה הסתובב ברחובות, ושום בן אנוש לא היה אמור להיות ברחוב בשעות אלו, כולם היו ספונים בבתיהם. והנה, בעוד שומר הלילה מהלך ברחוב, איש אחד צועק אליו מעם חלון ביתו: שִׁמְרֵ מַה מְלִילָה שִׁמְרֵ מַה מְלִיל. הוא שואל אותו 'מה קורה הלילה?' כלומר, מתי כבר יסתיים הלילה הזה? הוא ארוך במיוחד, ויש לי דברים כל כך רבים להספיק מחר. ממשיך הפסוק: 'אָמַר שִׁמְרֵ השומר עונה לאותו האיש 'אָתָּא בְּקָר' - הבוקר כבר הגיע! היודע אתה כמה זמן אתה כבר ישן? את השאלה הזו שאלת אותי גם אתמול בלילה, ואז חזרת לישון וישנת במשך עשרים וארבע שעות. 'אָתָּא בְּקָר' כבר הגיע הבוקר שחייכית לו, 'וְגַם לְיָלָה' אבל עכשיו הבוקר כבר עבר ואנחנו כבר בלילה שלאחריו, 'אִם תִּבְעִיוֹן' אם הנך מחכה ליום ומצפה לו, 'בְּעִיוֹ' - קום! אי אפשר לחפש ולבקש את הבוקר, ובו בזמן להמשיך לשכב במיטה, ולשקוע בשינה עמוקה!

וזה כונת הנביא "אִם תִּבְעִיוֹן" - אם באמת הנך רוצה ומבקש קרבת ה', 'בְּעִיוֹ' - תתחיל לבקש בפועל, ולכן נקרא האדם 'מבעה' - מלשון 'בְּעִיוֹ', מפני שכל מהותו היא 'ביקוש'. לאדם יש צמאון בלתי נדלה לבקש ולהשיג עוד ועוד. ותכונה זו קיבל האדם בעת בריאתו, כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים (בראשית ב, ז), דהיינו שהקב"ה נפח באפיו את נשמת אפיו, ובזוהר מבטא זאת בזה"ל: מאן דנפח מדיליה נפח, כלומר שהקב"ה הכניס לתוך האדם חלק ממנו, ולכן נקרא האדם חלק אלוך - דהיינו שבנשמת האדם טמון חלק של הקב"ה כביכול. ומעתה באותו רגע שהקב"ה נפח באדם חלק ממנו כביכול, נוצרה באדם משיכה חזקה, משיכה טבעית - אינסטינקטיבית - להתקרב להי"ת. ולאחר שנשמת האדם נוצרה כמיהה ובקשה, נוצר בו בחירה למה לנווט את השאיפות הכמיהה והביקוש.. נמצא ד'אדם' האמיתי היא מי שרוצה ללמוד עוד ועוד תורה, ואינו מסתפק במה שכבר למד, אלא רוצה להתקרב להקב"ה יותר ויותר. ועד כמה שהוא 'מבקש' - הוא 'אדם', ומי שאינו מבקש אינו אדם כי אם בהמה !

[מרן הגרי"ג אידלשטיין שליט"א סיפר שהרב מפונביז' הביא את הגמ' בב"ק הנ"ל, ואמר, שרואים שמהותו ומציאותו של אדם זה 'מבקש ומתפלל להקדוש ברוך הוא', וזוהי שלימות האדם! אדם צריך להיות תמיד במצב של תפילה, ואז הוא 'אדם'. והביא הגרי"ג מה שכתוב בספרים שאם אדם אינו מבקש, סימן שהוא סבור כי הדבר תלוי בידו, וכאילו הוא יכול להצליח בעצמו ללא סייעתא דשמיא, ומי שחושב שאינו זקוק לעזרה לא עוזרים לו מן השמים, אלא מחנכים אותו שיראה כי אינו יכול להצליח בכוחו ועוצם ידו, וכדי שיעזרוהו מן השמים צריך להתפלל ולבקש רחמים].

ובגודל מעלת המבקש, ידועים דברי הגר"א (המובאים בסידור הגר"א בהלל), שמפרש הפסוק 'מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון', שהקב"ה מקיים מעפר את מי שהוא ערום

מהמצוות (דל - הוא חסר כל) ואף מרים מאשפתות את מי שהוא מטונף מעבירות (אשפות - הוא מקום מטונף), אך הוא תאב (אביון - מלשון תאב) לעלות מהן, וזוכה לעלות מהן. ועד היכן הוא מרים אותו? 'להושיבי עם נדיבים' - אלו האבות הקדושים, עם נדיבי עמו' - הם הנביאים. הרי מי שמבקש ומשתוקק להתעלות מובטח לו שהקב"ה יעזור לו, ויזכה אף למעלה מהשוגתיו, לשבות יחדיו עם האבות הקדושים ועם הנביאים.

ואצטט כאן מש"כ הגר"א במשלי (טו, כד) עה"פ 'אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה' וז"ל: אורח חיים למעלה משכיל - האדם נקרא הולך, שצריך לילך תמיד מדרגא לדרגא, ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה ח"ו, כי בלתי אפשר שיעמוד בדרגא חדא. וזהו: אורח חיים למעלה וגו' למען וגו' כדי שלא יטה לרדת למטה שאולה, ומחמת הארח חיים יסור משאול, ע"כ.

הר"ש בשביעית (פ"ג מ"ב) הביא מדרש רבה (ויקרא פרשה י"ט אות ב'), אמר רבי חנין דציפורי תלולית זו של עפר מה הטיפש אומר מי יכול לסייפה אבל פיקח אומר ולא אחר צברה אף אני קוצה שתי משפלות היום ושתיים עד שאני מסייפה, כך מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד את התורה נזיקין שלשים פרקים כלים שלשים פרקים, מי שפיקח אומר הריני שונה שתי הלכות היום שתי הלכות למחר עד שאני שונה את כל התורה כולה, עכ"ד. ומבואר שמעלת הפיקח, א' ששואף לדעת ולהוסיף עוד, ב' שאינו מתיאש אפי' שיודע שזהו משימה קשה.

והאאמו"ר זצ"ל הרחיב מאוד בענין זה שרק מי שהוא מבקש להבין כל דבר הוא יכול להצליח, וסיפר בזה ב' עובדות נפלאות, מעשה במרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר, שבצעירותו הגיע לישיבת נוברדוק, וביקש מגיסו הגאון רבי אברהם יפהן זצ"ל ראש ישיבת נובהרדק שיראה לו את הבחור הכי טוב בישיבה, ר' אברהם לקח את ר' חיים לסיור בישיבה, ואמר לו על בחור פלוני שהוא הכי גדול, ועל בחור פלוני שהוא הלמדן הכי גדול, ועל בחור פלוני שהוא המתמיד הכי גדול, ועל בחור פלוני שהוא בעל המידות הכי גדול ... והמשיכו עלה וכאן ר' אברהם נעצר, ואומר לר' חיים הבחור הזה הוא הכי טוב בישיבה. אמר לו ר' חיים ילמדנו רבינו, אם הוא הבעל כישרון והוא הלמדן והוא המתמיד, אזי במה מתבטא שהוא הכי טוב. אמר לו ר' אברהם יפהן דע לך שהבחור הזה הוא מבקש, מה שאינו מבין אין לו מנוחה והרי הוא עמל יומם ולילה עד שיורד לעמקם של דברים, ומי שמבקש הוא יצליח. והבחור הזה היה לימים הסטיינעפלר - מרן בעל הקה"י זצ"ל.

עוד סיפר על הגאון רבי אייזיק חריף זצ"ל, שהיה גדול הדור לפי למעלה ממאה חמישים שנה, שהיתה לו בת שהגיע לפרקה, ור' אייזיק נסע לישיבת וואלוזין לחפש חתן בשבילה, וכשהגיע לישיבה אמר לבחורים שיש לו שאלה קשה ומי שישב יהיה חתנו, ושאל את השאלה והלך לאכסניה שלו, ביום הראשון הגיעו לשם בחורים כפלים מיוצאי מצרים כדי לענות על קושייתו, מי לא רוצה להיות חתן של ר' אייזיק, אך ר' אייזיק פרך את כל התירוצים, וביום השני התמעטו המשיבים, וביום השלישי נתמעטו יותר ללא שום פותר, ביום הרביעי שראה שכבר אין בחורים שמגיעים להשיב, אמר אם אין פה בחור כרצוני, אז

אני אסע לישיבת מיר, וכשהתחיל לנסוע ויצא משערי העיר, ראה מרכבה דוהרת לכיוונו והבין שיש בחור שיש לו תשובה, ומיד עצר את העגלה שלו עד שהגיע אליו אותה מרכבה, וירד משם בחור ואמר לר' אייזיק תשובה לשאלה אין לי, חתן שלך אני לא יהיה, אבל אני רוצה לדעת מה התשובה. כשראה ר' אייזיק את ההשתוקקות שיש לבחור, אמר לו כזה חתן אני רוצה, אתה תהיה החתן שלי, והבחור הזה היה הגאון ר' יוסף שלופר לימים הרב דטעלו ומח"ס עדות ליהוסף. וזה היסוד שמי שמשתוקק לדעת כל דבר כל סוגיא זה ראייה שהוא חכם - חכם הוא בעל שאיפות.

במדרש רבה (ריש פרשת שופטים) ביאר מה שכתוב במשלי, לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שטר ומושל תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה, מה ראה שלמה ללמוד לעצל מן הנמלה, רבנן אמר הנמלה הזו... אינה חיה אלא ששה חדשים וכל מאכלה אינה אלא חטה ומחצה והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאה חטין ושעורין ועדשים, אמר ר' תנחומא... ולמה היא עושה כן, שאמרה שמא יגזור עלי הקב"ה חיים ויהיה לי מוכן לאכול, אמר רשב"י מעשה היה ומצאו בבור שלה שלש מאות כור מה שמכנסת מן הקיץ לחורף, לפיכך אמר שלמה לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אתם התקינו לכם מצות מן העולם הזה לעולם הבא, ע"כ. ומבואר במדרש דלכל אדם צריך שיהיה שאיפות למעלה מכוחותיו, כמו אותו נמלה ששאופת שהקב"ה יאריך ימיה, עד כדי שהיא מכינה עצמה לכך ואוגרת כמה מאות כורים לכך, אף שכל מאכלה הוא חטה ומחצה לששה חדשים, ומי שאינו שואף כך נקרא עצל, ולא ישיג מאומה. ומעשה שהיה עמי בילדתי, שנכנסתי למרן הרב שך זצ"ל ואמרתי לו שאני שואף להיות כמו הראש ישיבה (הרב שך), ואמר, אם זה השאיפות שלך לא יצא ממך מאומה, אני שאפתי להיות רבי עקיבא איגר, ולפיכך יצא ממני מה שיצא, אבל אם תישאף לצאת ממני אז כמה תשיג. והכלל שלפני גודל השאיפות כך תיהיה גודל הצלחתו, ולעולם לא יבוא לחצי תאבתו, ולפיכך אם השאיפות יהיה גדולים מאוד אז תשיג חצי ממנו, אבל אם תשאף רק לחצי אז לכמה יוכל להשיג בפועל.

החזו"א פירש מש"כ בברכי נפשי 'יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב', שהכונה בבוקר כשיצא למלכתו צריך שיהיה בגדר פעלו, אבל בסוף היום זה רק בגדר עבודתו, והיינו שההבדל בין פעולה לעבודה, שפעולה זה יצירה שלמה, אבל עבודה זה גם משהו מלבד, וזה באים לומר שבתחילה צריך שיהיה בגדר 'פעלו' ששואף לעשות דבר מושלם, אבל בסופו רואה שעשה רק עבודה דהיינו רק משהו.

***

במעלת סיום מסכת

ידוע בשם הגר"א (נדפס בקול אליהו מהדו"ק) שמהותו שמו ס"מ היא לאמר: סיום מסכת אין לעשות, ובספרי חסידים כתבו שמהותו היא סעודת מצוה אין לעשות, ומה שנקבע הדבר בשמו מורה שזה מהות עבודתו, שאינו מונע מהאדם לעמול ולהתייגע במצוה אלא שמשתדל שלא יסיימנה, וודאי לא ישמח בסיומה, כי אז לא יהיה בכוחו להתחיל מצוה

חדשה, כי הסיום והשמחה בשלימות מצוה מביאים כפלים לתושיה למצוה הבאה אחריה. והנה המקוור לעשות סעודה בעת סיום מסכת, הוא מהגמ' בשבת דאמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבדינא יומא טבא לרבנן, ובנמוק"י (ב"ב דף נ"ג ע"ב מדפי הריף) שמקור הנהגה זו הוא ממה שאמרו שם שיום ט"ו באב נחשב יום טוב, כי אז סיימו את מצוות כריתת העצים למערכה. וביאר, שמפני שבאותו יום היו משלימים ומסיימים המצוה היו עושים שמחה גדולה. והנה מהות השמחה כתב השם רבנו חננאל שסיימו לכריתת עצים למערכה והיו פנויים לילמוד תורה, ללמדך שעיקר השמחה בסיום היא הכל להמשך, שע"ז מתעלה ומתרומם יותר להמשך הדרך להגות יותר בתורה ובעבודת ה'. והנה הבית יוסף (יו"ד סי' רמו סע' כו) כתב מקור אחר לסעודה זו, והוא ממדרש שיר השירים ויעש שלמה משתה לכל עבדיו, אמר רבי יצחק מכאן שעושים שמחה לגמרה של תורה, שלכן עושים 'משתה ושמחה ויום טוב לסיומה של תורה ולהתחלתה', ולכאורה לא מצינו בשלמה שעשה שמחה אלא לסיום הבנין, ואף אם ניתן ללמוד ממנו לעשות שמחה לגמרה של תורה, מנין על שמחה בתחילתה, ומאי שייטא זה לזה. אמנם להאמור הדבר פשוט, כי כל הצורך בסיום והשמחה בו, עיקרו הוא לצורך המשך קיום עוד מצוה, ונתינת חיל להתחלת דבר חדש, וזהו הנלמד משלמה, שכיון שראה שזכה בחכמה, שמח שיוכל להתחיל בהתחלה חדשה, וזו גם סיבת השמחה בסיום כריתת עצים, שאינה על עצם הסיום, אלא כי אז היו פנויים ללימוד התורה, ומכאן מקור לכל שמחה בסיום שיש לה עתיד להתחלה חדשה.

***

סגולה ללמוד תורה בקדושה ובטהרה

בברכות דף ס' ע"ב, כשנכנס לבית הכסא יאמר התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני אדם. ובשו"ע (סי' ג' סעי' א') כתב שבזמנינו אין נוהגים לאמרו משום יוהרא שכביכול מחזיק עצמו שהשכינה שרויה עליו, וכתב הפ"ת שכל זה לפני רבים אבל בצינעא יכול לאומרו, ע"ש. ובכף החיים (שם) הביא מספר המצת שמורים, והעתיקו החיד"א במחזיק ברכה, כי טוב לאומרה כדי להעביר ממנו רוח הטומאה ומחשבות רעות ויהיה לבו פתוח תמיד לד"ת ללמוד אותה בקדושה ובטהרה.

***

חייב אדם לילמוד אפילו בשעת מיתה

בגמ' (שבת פ"ג ע"ב) אמר רבי יוחנן לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה ואפילו בשעת מיתה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה.

הרמב"ם כתב (פ"א הל' תלמוד תורה ה"ח) וז"ל, כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו וכו' חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה, שנאמר והגית בו יומם ולילה, גדולי חכמי ישראל

היו מהן חוטבי עצים ומהן שואבי מים ומהן סומים, ואף על פי כן היו עוסקין בתלמוד תורה ביום ובלילה, והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו, עד אימתי חייב ללמוד תורה, עד יום מותו, שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד התורה הוא שוכח עכ"ל.

וצ"ב למה הוצרך הרמב"ם לכתוב עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו, וכי מאי שנא מצות תלמוד תורה משאר מצוות דפשיטא דחייב בהם עד יום מותו, והרי לא כתב הרמב"ם דחייב להניח תפילין או ללבוש ציצית עד יום מותו משום דפשיטא הוא, ואמאי כתב כן דוקא במצות תלמוד תורה.

וראיתי בגליון אספקלריא (חקת תשפ"א) ליישב, עפ"י מה שכתב הכסף משנה (הל' טומאת צרעת פ"ב ה"ט), דהא דלא פסק הרמב"ם כרבה בר נחמני דאמר בספק אם בהרת קדמה או שיער לבן קדם דטהור (כמבואר בגמ' ב"מ פ"ו ע"א), משום דכיון דאמר הלכה זו בשעת יציאת נשמתו הוי ליה בכלל תורה לא בשמים הוא עיי"ש, ומוכח מזה דצדיק בשעת פטירתו הוי דינו כאילו הוא בשמים. (ועיין בזה בשו"ת חתם סופר או"ח סי' ר"ח ד"ה והנה). ולפי"ז יש לבאר מה שכתב הרמב"ם עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו, דדוקא תורה חייב אפילו בשעת מיתה, משא"כ מצוות פטור בשעת מיתה דהוה כאילו כבר בשמים.

וההבדל בין תורה למצוות, למה תורה מחוייב ללמוד אפילו בשעת פטירתו משא"כ המצוות פטור, דתורה מבואר בזהר (ח"א כד, א) אורייתא וקודשא בריך היא כולא חד, משא"כ לגבי המצוות נאמר בתיקונים (ת"ל עד, א) רמ"ח פיקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא (רמ"ח מצוות עשה הם רמ"ח איברי המלך - הקב"ה), דשורש המצוות אף ששורשם גבוה מאוד מ"מ ירדו למטה בלבוש גשמי תפילין מעור בהמה, ציצית מצמר של רחלים, ויש מספר למצוות תרי"ג מצוות דאורייתא ועוד ז' מצוות דרבנן, ומספר מורה על גבול מסויים, דהמצווה הוא מוגבל, כל מצוה באה בכלי מסויים והוא מוגבל, ויש מצוות שיש להם זמן מסויים שאפשר לקיימם, כמו אברים שהוא מתחלק והוא מוגבל, לכן המצוות הם אברי דמלכא, משא"כ בלימוד התורה הוא אתדבקות רוחא ברוחא (זוהר ח"ב קכד, ב), רוחו של אדם מאוחדת עם רוחו של הקב"ה כביכול.

הרי דבזמן פטירתו של האדם כשהוא יוצא מגבולות הגשמי הרי נפטר גם מהמצוות שהם גם בגבולות הגשמיים, משא"כ תורה שהוא למעלה מגבולות הגשמיים, הרי דאין נפק"מ בלימוד התורה באיזה זמן הוא לומד תורה, וגם בחייו כשלמד תורה הרי היה אתדבקות רוחא ברוחא מיוחד באין סוף ברוך הוא בתכלית היחוד, הרי דגם בזמן פטירתו הוא מחוייב.

ועי' מה שכתב בעל התניא (פ' כ"ג) דהמצוות הן פנימיות רצון העליון המלוּבש בעולמות להחיותם, משא"כ תורה הוא רצונו יתברך הנקרא "סובב כל עלמין" שהיא בחינת מה שאינו יכול להתלבש בתוך עלמין, רק מחיה ומאיר למעלה בבחינת מקיף, והיא מתלבשת בנפש בבחינת גילוי ממש כשעוסקים בתורה.

ואפשר יותר שע"י התורה הקדושה הוא נעשה מחובר לנשמת כל חי, וע"י היסח הדעת של רגע אחת הרי הוא מנתק את החיבור ויחוד ה', ולפיכך כתב הרמב"ם שאף בשעת מיתתו צריך להמשיך בלימוד התורה, לא מפני מצות תלמוד תורה שבו, אלא מפני שלא ינתק עצמו מהתורה וכלשונו הזהב 'כדי שלא יסורו מלבבך כל ימי חיך'.

***

ברכות דף ס"ג ע"ב אמר ריש לקיש מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל. וכ"ה בשבת דף פ"ג ע"ב. והשאלה נשאלת דא"כ אמאי במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם לא הוזכר דבר זה, שצריך להמית עצמו על דברי תורה. ונאמרו בזה כמה ביאורים, א' שגם לקניני התורה צריך להמית עצמו. ב' יש קנינים שעל ידם הוא קונה ככסף שטר וחזקה, וזהו מ"ח קניני התורה, אבל יש גם תנאי שהגברא יהיה ראוי לקנות שיהיה בר דעת, וכן בתורה שיהיה ממית עצמו עליה, ולפיכך אין זה נכלל בכלל הקנינים. ג' שממית עצמו אין הדברים כפשטם שמת, דא"כ תו הוא לא חי ואיך יזכה לתורה, אלא הכונה שימית את האנכיות שבו, נמצא שדבר זה הוא עדר ולא תוספת מעלה, ולפיכך אין זה נכלל בכלל הקנינים שעל ידם מתעלה וזוכה לקבלת התורה. ועי' בט"ז סי' מ"ז סק"א שביאר דממית עצמו עליה היינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, ור"ל שלומד ביגיעה, אבל אם לומד בלא יגיעה אלא מתוך עונג אין מתקיימת אצלם. עוד כתב דהא דתורה מגנא ומצלה הוי רק תורה מתוך עמל ויגיעה ולא מתוך עונג.

***

תורה מגנא ומצלא

בסוטה דף כ"א ע"א תורה בין בעדנא דעסיק בה ובין דלא עסיק בה מגנא ומצלא, ופרש"י (ד"ה מצוה) מצלא מיצר הרע שלא יכשילנו לחטוא. וקשה דאם מי שלומד תורה מצלא מיצר הרע, האיך אפשר לבא ליעידנא דלא עסיק בה, והלא כתיב (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה. ובפשוטו צ"ל דהכונה בעידן שעוסק בפרנסתו, דהותר לו לעבוד כדי חייו, דגם אז התורה מגנא ומצלא.

***

עשה לך רב

תלמיד לרב היינו אחד שהוא מבטל את כל האנוכית שבו לדברי הרב. בבית הרב מבריסק מרן הגרי"ז זצ"ל, דיברו פעם על תלמידי אביו מרן הגר"ח זצוק"ל, ה"ה בעל השערי יושר מרן הגר"ש שקאפ זצ"ל ובעל הברכת שמואל מרן הגר"ד ליבוביץ זצ"ל, ואמרו שאם מרן הגר"ח יאמר על שולחן שהוא פרה, איך יפרשו כונת רבם, הגרי"ז אמר שכונתו שכמו שלפרה יש ד' רגלים כך גם לשולחן יש ד' רגלים, והגר"ש יפרש שכונתו לענין הקנינים, שאותם הקנינים שישנם בפרה ישנה בשולחן, אך הגר"ד יקבל את דברי רבו כמי שקבלו מסיני, וירוך לביתו ויביא כלי להניח תחת השולחן כדי לקבל את החלב.

ואצטט כאן מש"כ הרדב"ז בשו"ת ח"ב תשו' תתק"י, וז"ל: עוד אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוון אל רבו ונותן אליו לבו, תתקשר נפשו בנפשו ויחול עליו מהשפע אשר עליו, ויהיה לו נפש יתירה, וזה נקרא אצלם סוד העיבור בחיי שניהם, וזה הוא שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך, וזהו והתיצבו שם עמך ואצלתי מן הרוח וכו', וכן התהלל רבינו הקדוש שאם היה רואה את פני רב היה מגיע למדרגה עליונה, וכ"ש אם הרב מתכוין גם הוא וקרא זה אל זה להשפיע וזה לקבל, ומש"ה אמר ר' יוסי לא מן הכל אדם זוכה ללמוד תורה, ומכאן התירו שילך אדם למקום אחד ללמוד תורה אף על פי שאביו אומר לו שלא ילך ועובר מצות אביו שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד תורה, ע"כ.

כתיב (דברים ו', ז') ושננתם לבניך, ואיתא בספרי והובא ברש"י (שם) לבניך - אלו התלמידים, שמלמידים נקראו בנים, ומבואר כאן הלכה במסירת התורה, שאי אפשר להעביר את התורה רק מאב לבן, וכאן נתחדש שגם התלמידים נקראו בנים, ולכך גם אותם הוא יכול ללמד. וכתב הגר"ד פוברסקי שליט"א שדבר זה הוא הלכה בצורת מסירת התורה, שרק ע"י שהרב מרגיש שתלמידיו הם בניו, יכול למסור להם התורה כראוי, וגם להיפך דתלמיד אינו יכול לקבל תורה כראוי מרבו אם אינו מרגיש בו שהוא אביו. והקב"ה שהוא המלמד תורה לעמו ישראל, הרי הוא מתנהג עמנו מנהג בנים שהוא התנאי למסירת התורה, וזהו שמבקשים בתפילה השבינו 'אבינו' לתורתך, לפי שלזכות לתורה אי אפשר רק ע"י היותנו בנים למקום. נמצא שלהגיע לדרגת בנים למקום, אי אפשר להשיגו רק ע"י לימוד התורה.

***

זמן העבודה - ארבעים יום

בקבלת התורה עלה משה למרום ארבעים יום וארבעים לילה, ומצינו שבכל הג' פעמים שעלה משה למרום היה במנין ארבעים יום. וברמיזות קודש של בעל מגלה עמוקות (אופן רמז) כתב בזה דבר נפלא, וז"ל: הקדמה מפורסמת מחכמי האמת, סוד הלוחות שהיו משקלם מ' סאה (כדאיתא בפרקי רבי אליעזר) שהיא שיעור מקוה... ותתק"ס לוגין, ולכן קיבל משה התורה במ' יום... וכמו שבמקוה יש תתק"ס לוגין, כן בארבעים יום תתק"ס שעות... ולדעתי זהו שנאמר (ירמיהו יז, יג) מקוה ישראל ה', רצה לומר שם ה' בו תמצא הסאין וקבין והלוגין, כי צורת שם של ארבע י'ה'ו'ה', דהיינו ב' ההי"ן של השם אחת צורתה ד"ו אחת צורתה ד"י [הרגל של האות ה', אפשר להחשיבה י' ואפשר להחשיבה ו'], שהם סוד כ"ד תכשיטי כלה כדמבואר בספר כנפי יונה נותוסף על זה את אותיות י"ו של השם עולה ארבעים] וזהו שנאמר (שה"ש א, יג) דודי לי, ר"ל כשהשם הוא צורת דוד"י אזי עולה מספרו ל"י [בתוספת י"ו], וזה שאמר (שמות יט, ה) והיתם לי סגלה, וזה נרמז בפסוק (שמות לד, כח) ויהי שם עם ה' ארבעים יום, עם ה' דייקא שם ה' דייקא על ארבעים, וזהו שסמוך ליה (כה, ב) ויקחו לי תרומה - לי לשמי שצורת שם ה' עולה כמנין ל"י, שבהם תלוין הלקוחים והזיווג של ישראל עם הקב"ה, עכ"ד. מבואר בדבריו, דמשה רבינו שהיה בהר ארבעים יום וארבעים לילה שהם תתק"ס שעות כמנין הארבעים סאה שהיה משקל הלוחות, ואותו מנין ארבעים מרמז על השם הוי"ה שעולה מספר ארבעים.

ובספר בים דרך (פרשת תרומה) כתב, דהנה מצינו דיש מעלה של 'עשרה דורות', כמו שאמרו בגמרא סנהדרין (צד, א) עה"פ ויחד יתרו - אמר רב היינו דאמרי אינשי, גיורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאי קמיה, עוד מצינו באבות (פ"ה מ"ב) עשרה דורות מאברהם ועד נח.. ועשרה דורות מנח עד אברהם, וכן מצינו להלכה (קידושין דף ע"ה ע"א) גר עד עשרה דורות מותר בממזרת מכאן ואילך אסור. ומובא בשם הגר"א לפרש הטעם, דאב ואם שניהם שותפים בולד, א"כ כל אדם מכח אביו יש לו רק חצי השפעה, ואצל הנכד יש לו רק רביעית, ובדור ג' שמינית, ובדור ד' אחד מט"ו, ובדור ה' אחד מל"ב, בדור ו' אחד מס"ד, בדור ז' אחד מקכ"ח, ובדור ח' אחד מרנ"ו, ובדור ט' אחד מתקי"ב, א"כ בדור עשירי יש מאונו וכח כוחו אך חלק אחד מאלף וכ"ד חלקים, וכבר נתבטל בשיעור ביטול בריה, שהוא אחד מתתק"ס חלקים, כדמבואר בירושלמי בתרומות (פ"י ה"ה) דבריה בטיילה בתתק"ס. וא"כ אחר עשרה דורות כבר בטל השפעת הזקן בצאצאיו, ולכך בכל מקום שחז"ל רצו לנקוט שלימות ההתייחסות בשלשלת הדורות נקטו עשרה דורות ולא יותר. ולפ"ז ביאר לשון הגמ' בשבת (דף פ"ח ע"ב) דהמלאכים קטרגו על עליית משה למרום: 'מה לילוד אשה בינינו', ומשמע מיניה דאחר ככלות הכל עדיין היה טענה לגבי משה רבינו היאך יעלה למרום והוא 'ילוד אשה', אבל מששה משה במרום ארבעים יום וארבעים לילה שיש בהם תתק"ס שעות, בטלה טענת מה לילוד אשה בינינו, כיון דבתתק"ס שעות שהיה שוהה במרום נתבטלה כל מציאות 'ילוד אשה' מיניה, עד שנעשה מעולה יותר מן המלאכים כמו שמצינו בספר סמיכת חכמים (קישור המשניות בין מסכת ב"ק לב"מ): דמובא במקובלים שחדר אחד יש ברקיע ושמו מרום, שאין שום מלאך רשאי לכנוס לשם כי אם הקב"ה לבדו, ומשה בעלייתו לקבל הלוחות ראשונות ושניות היה לו רשות לכנוס שם, כי נתעלה אז על כל מלאכי מעלה, ע"כ. והיינו טעמא, כיון דכל המלאכים והשרפים עדיין יש להם מציאות נפרדת משל הקב"ה, משא"כ משה רבינו בהנך תתק"ס שעות ביטל כל מציאותו ועצמותו אל הקב"ה, ולכך ניתנה לו רשות להכנס לאותו מקום נשגב ששמו 'מרום'.

והנה הרמב"ם פי"א ממקואות הי"ב כתב, כַּשֵׁם שֶׁהַמְּכֹנֵן לְבוֹ לְטַהֵר פִּיּוֹן שֶׁטָּבַל טְהוֹר וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דְּבָר, כִּךְ הַמְּכֹנֵן לְבוֹ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטְּמָאוֹת הַנִּפְשׁוֹת שֶׁהֵן מִחֻשְׁבוֹת הָאָוֶן וְדַעוֹת הָרְעוֹת, פִּיּוֹן שֶׁהִסְפִּים בְּלָבוֹ לְפָרֵשׁ מֵאוֹתָן הָעֲצוֹת וְהִבִּיא נַפְשׁוֹ בְּמִי הַדַּעַת טְהוֹר, הֵרִי הוּא אוֹמֵר (יחזקאל לו-כה) 'וְזַרְקָתִי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטַהַרְתֶּם מִכָּל טְמָאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גְּלוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם'. ומבואר דיש מקוה של מימי הדעת, דהאדם יכול להחליט בנפשו לטהר גופו ונפשו לבטלם להקב"ה, ובזה הוא נטהר מכל הטומאות והדעות הנפסדות. ודבר זה בפשוטו הוא ע"י עמל התורה, דאיתא בע"ז (דף י"ט ע"א) ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר (תהילים א', ב') בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, דכאשר האדם משקיע ועמל להגות בתורה, הרי הוא קונה התורה בנפשו ומשתנה מהותו על ידי זה. ומאחר שהוא מענין טהרת המקוה, ששיעור המים הם תתק"ס לוגין ארבעים סאה, שבהם מתבטל מציאות האדם להתקדש לקב"ה, כן ע"י עמל התורה במשך ארבעים יום רצופים שהם יותר מתתק"ס שעות, האדם יכול להעמיד עצמו כבריאה חדשה ולטהר מימי הדעת.

בן תורה

הגה"צ רבי משה שניידר זצ"ל היה אומר בשיחותיו, שהעולם טועים באומרם שיש בארץ ישראל עשרות אלפי בני תורה, כי אמנם 'לומדי תורה' ישנם הרבה, אבל 'בני תורה' המה מועטים ממש, שבני תורה הם אותם שלומדים מתוך יראת שמים ושקועים בכל הרמ"ח בלימוד, עד שהתורה משנה את מהותם ומעדנת אותם, וניכר על כל הליכותיהם שהם קשורים בתורה, והם זוכים לתואר בני תורה, ששם קרוי על שם התורה. אך מי שאינו משתנה למעליותא ע"י התורה ואינו שקוע בו בכל רמ"ח אבריו, אינו בן תורה אלא לומד תורה, והרי הם דומים ל'סטודנטים לתורה' רח"ל. וכן מצינו תואר של 'בן עיר שהלך לכרך' שגם בשעה שאינו בעיר הוא קרוי 'בן עיר', כיון שהוא רגיל בעיר נקשר בה, אבל מי שאינו מחובר לתורה ואורחות חייו אינו כבן תורה, וכל שייכותו לתורה היא בשעה שלומד, אינו נקרא אלא 'סטודנט לתורה'.

חז"ל (יומא דף כ"ח ע"ב) אמרו, מימותיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם. ולכאור' הלשון אינו מדוקדק, דלכאור' לא הוי ליה למימר שלא פסקה ישיבה מאבותינו, אלא שהם לא פסקו מהישיבה, שהרי הם למדו בישיבה ולא הישיבה למדה איתם. אלא שהישיבה אצל אבותינו לא היתה רק מקום ללמוד בו, אלא נהפכה לעצם מעצמם ולבשר מבשרם, היא היתה החיים שלהם וסביבה הסתובב כל סדר היום, ולכן שייך לומר לא פסקה ישיבה מהם - שהישיבה היתה חלק מהמציאות של עולמם. וכמו שבן חוץ לארץ נחשב תמיד לבן חו"ל גם כשהוא נמצא בארץ הקודש, כך בן תורה יושבי בית המדרש נחשבים למשהו אחר, מרומם ונעלה הרבה יותר בכל מקום שבו יהיו, וה'ישיבה' תהיה חלק מהם ותסתובב יחד איתם.

***

מובטח לו שהוא בן העולם הבא

כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. הנה לא קתני מובטח לו שיהיה לו עולם הבא, אלא שהוא בן עולם הבא, והביאור הוא, דענין שונה הלכות בכל יום, היינו שהוא חי את הקב"ה בכל יום, והוא מברר כל הזמן מה רצון הקב"ה בזה, ומה רצון הקב"ה בזה, וממילא נמצא שכבר כאן הוא חי את הקב"ה את חיי העולם הבא. ושנינו בן עיר שהלך לכרך, והיינו שגם כשהוא בכרך מ"מ מהותו הוא בן עיר, כיון ששם עיקר חיותו, וממילא זהו שאמרו מובטח לו שהוא בן העולם הבא, לפי שגם כאן מהותו שהוא בן העולם הבא, אלא שנמצא כאן עראי בעולם הזה.

***

ביטול תורה באיכות

במגילה דף ג' ע"א איתא, מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה, והקשו האחרונים שהלא במקרא מגילה ג"כ מקיימים מצוות עשה דתלמוד תורה והיכן יש כאן 'ביטול תורה'. וכתב

בשו"ת בית אפרים (או"ח סי' ס"ח) ליישב דהכוונה לביטול תורה באיכות, שהרי יכול ללמוד בעיון ובעומק מתוך יגיעת המחשבה, וכאשר הוא קורא מגילה במקום להתעמק בתורה הרי זה ביטול תורה, עכ"ד. ומבואר כאן יסוד נורא, שאם מתבטלים מלימוד העיון ולומדים רק בבקיאות, הרי זה בגדר ביטול תורה. אולם אפשר דכל זה באחד שחוזר על דבר שיודע כבר, אבל כשלומד זאת לראשונה הרי גם ההבנה הפשוטה הוא ג"כ תורה, רק אחרי שכבר יודע זאת, וחוזר בלא להוסיף מאומה בעיון ובהבנה זהו ביטול תורה, וצ"ע.

איתא בסנהדרין דף צ"ט ע"א כל דאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עליו נאמר כי דבר השם בזה וגו'. והרב דסלר זצ"ל היה אומר בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל כי יש גם ביטול תורה באיכות, דאם יכול ללמוד עם יותר הבנה, ולהתעמק עם יותר בלימודו, מה שיכול ומתעצל נקרא ג"כ שאפשר לו לעסוק ואינו עוסק, וגם הוא בכלל שנאמר כי דבר השם בזה.

***

פולמוס - בגדר מצות תלמוד תורה בלימוד מצוות דרבנן

בדור האחרון היה פולמוס בבתי גדולי ישראל סביב הנידון במצות תלמוד תורה, אם מקיימים מצות תלמוד תורה מה"ת בלימוד מצוות דרבנן. דבפשוטו מאחר דמן התורה לא עביד מידי, א"כ אף מצות תלמוד תורה לית ביה, ובלימודו מקיים רק מצות ת"ת דרבנן, (ואפשר דאף מצוה מדרבנן לית ביה, דלמשל אחד שאביו מצוהו לעשות לו דבר, ומברר מה בדיוק אביו צוהו, האם מקיים בזה מצות תלמוד תורה או כאו"א, כמ"כ כשלומד מה גזרו חכמים אינו אלא מברר דברי חכמים). ומאידך אפשר דכיון דתורת ה' כוללת אף מצות דרבנן, לפי דתורה במהותו כולל הכל (אף שבסיני לא נצטוו עליה), א"כ שפיר מקיים בה מצות ת"ת מן התורה. ודבר זה מבואר בעירובין (דף כ"א ע"ב) שמא תאמר אם יש בהן (בדיני דרבנן) ממש מפני לא נכתבו אמר קרא (קהלת י"ב-י"ב) עשות ספרים הרבה אין קץ, והיינו שהקב"ה היה כותב בתורה עצמה גם את דיני דרבנן, (כ"כ שם המהרש"א בח"א שדברי סופרים היינו גזירת חכמים, וכן משמע בתוס' שם ד"ה אמר), לולא שזה היה מאריך אותה יותר מדאי. [ויתרה מזו מצינו שמשנה רבינו בעת שלמד מאת הקב"ה את כל התורה כולה למד אף את דברי רבנן העתידין להתחדש, וכמבואר במגילה (דף י"ט ע"ב) שמלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה, וכן כתב הרשב"א בעירובין (דף טו ע"ב) בשם הראב"ד שכל הגזרות שעתידין חכמים לגזור נתגלו לו למשה בסיני, ומקור הדברים הוא בירושלמי (פאה פ"ב ה"ו) אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו נאמר למשה בסיני, והיינו כנ"ל שכל דברי סופרים הם חלק מהתורה]. וכן מצינו דאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה אפי' עירובי תבשילין, יתירה מזו אמרו ביומא (דף כ"ח ע"ב) אמר רב ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורת אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה, והיינו דב'תורת' כלול גם מצות עירובי תבשילין, וזהו משום שגם דיני דרבנן הוא חלק מהתורה אפילו קודם שתקנו חכמים, והביאור בזה משום שגוף התורה כוללת הכל והיא היתה קיימת עוד קודם בריאת העולם, כמו שאמרו חז"ל קב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, וכן אמרו (שבת דף פ"ח ע"ב) תורה גנוזה לך תשע מאות ושבעים

וארבעה דורות קודם שנברא העולם. ועמש"כ בזה השל"ה בספרו 'תולדות אדם' בית חכמה (תליתאה).

ומרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל אמר, דאף דמסברא נראה דמקיים בזה מצוה דאורייתא אף שלומד דינים שהם רק מדרבנן. מ"מ ברמ"א בהלכות תלמוד תורה (יו"ד סי' רמ"ו סעי' ה') נראה לא כן, שכתב בשם הגהות מיימוני דאף שאסור ליטול שכר כדי ללמוד תורה, מ"מ דינים שתקנו חכמים מותר, והיינו משום שהוא רק מדרבנן, כמו שהביא הגר"א (שם) ראייה מנדרים (דף ל"ז ע"ב), דאמרי' דמותר ליטול שכר על פיסוק טעמים מטעמא דפיסוק טעמים לאו דאורייתא.

ובביאור דבריו, דהנה איתא בנדרים (דף ל"ז ע"א), המדיר את חבירו שלא יהנה ממנו, מותר ללמדו מדרש אבל לא מקרא, ומבואר שם בסוגי' דהחילוק הוא, כיון דאסור ללמד את חבירו תורה בשכר דדרשינן ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם וכתוב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם, א"כ לא חשיב להנאה כיון שאסור ללמד בשכר. ומה דאסור ללמדו מקרא, היינו ללמדו פיסוק טעמים, ושם בע"ב מבואר הטעם כיון דפיסוק טעמים לא הוי דאורייתא, א"כ לא הוי בכלל חוקים ומשפטים, ולכן מותר ליטול על זה שכר, ולכך חשיב להנאה במה שמלמדו, וא"כ אסור ללמדו. (כך ביאר בר"ן, ועי' בתורה תמימה בדברים (פ"ד פ"ה), שכתב דלולי דברי הר"ן היה אפשר, דפיסוק טעמים הוי רק הכנה ללמוד והבנת המקרא, ולכן אין זה בכלל עיקר הלמוד שאסור ליקח עליהם שכר, שהיא ידיעה בעלמא).

וכן פסק הרמב"ם בהל' תלמוד תורה (פ"א ה"ז), מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר מותר ללמד בשכר, אבל תורה שבעל פה אסור ללמדה בשכר, שנאמר ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' וגו' מה אני בחנם למדתי אף אתם למדתם בחנם ממני, וכן כשתלמדו לדורות למדו בחנם כמו שלמדתם ממני. וכן פסק בשו"ע יו"ד (סי' רמ"ו סעי' ה').

ובהגהות מיימוניות שם הביא בשם רבינו שמחה, דכמו דמצינו דשרי לקבל שכר פיסוק טעמים, כיון שלא נאמר בסיני, א"כ כל חידושי סופרים מותר ליקח שכר ממנו. וכן פסק ברמ"א שם, דכל חידושי סופרים, דהיינו מה שנתקן מדרבנן, מותר ליטול שכר ללמדו.

[ובקרבן אורה בנדרים הקשה על הרמ"א, דהרי כל מילי דרבנן הוי בכלל לא תסור, וא"כ הוי בכלל חוקים ומשפטים, ואסור ליקח עליהם שכר, ומה דאיתא בגמ' לענין פיסוק טעמים דלא הוו בכלל חוקים ומשפטים, זה דוקא פיסוק טעמים דהוי רק הבנת המקרא, אולם שאר דברי סופרים ודאי דהוו בכלל חוקים ומשפטים, ורוב תורה שבע"פ הם חידושי סופרים. והביא ראי' לדבריו, דפריך בקידושין (דף נ"ח ע"ב) אהא דתני המקדש באפר פרה מקודשת, מהא דאסור ליקח שכר על הזית אפר פרה אדומה ואם נטל שכר הזיתו פסולה, וילפינן מקרא דמה אני בחינם וגו', ואי נימא כדברי הרמ"א דעל דיני דרבנן אין דין זה, א"כ הזיה על טומאה דרבנן מותר ליטול שכר, וא"כ נוקמי הא דתני המקדש באפר פרה מקודשת בטומאה דרבנן, ובע"כ משום דבמתני' בסתמא קתני 'הזיתו פסולה' דמשמע דהוי דין זה בכל טומאות שבעולם, ונשאר שם בצ"ע].

פנינים

ומזה הוכיח הגראי"ל, דכמו דמצינו לענין לימוד בשכר, דמצוות ואיסורי דרבנן לא הוו בכלל חוקים ומשפטים, ושרי לקבל עליהם שכר, א"כ אף לענין מצוות תלמוד תורה, לא הוו בכלל חוקים ומשפטים, וא"כ אין מצוה מן התורה ללמד, אלא רק מדרבנן. [ואחד מגאוני דורנו שליט"א הסתפק לדברי רבינו, אם על מצוות דרבנן תיקנו ברה"ת, דבברכות (דף י"א ע"ב) איכא פלוגתא אם ברכת התורה הוי רק על מקרא או גם על תלמוד, ע"ש, ולהלכה קי"ל דמברכין הכל מילי, מ"מ יש לדון אם המצוה דרבנן תיקנו ג"כ ברכת התורה שהרי אין מקיים בזה מצוות ת"ת מה"ת, [נומצאתי באשל אברהם (מבוטשאטש) סי' מ"ז סעי' ב' שדן בניד"ד אי שרי לילמוד דיני דרבנן קודם ברכה"ת, ע"ש], וביותר יש לדון אם בירך על מילי דרבנן אי פטר בזה נמי ת"ת דאורייתא. ועי' ברמב"ם (פ"ז מתפילה ה"י), ומשמע מדבריו שלכל תורה שבעל פה צריך ברכה, אולם רבינו יונה (בברכות שם) כתב שהסיבה שמברכין על תלמוד כיון שהיא מפרשת את עיקרי הפסוקים, (ועי' בערוך השלחן סי' מ"ז סעי' ח' שכתב דלפי דבריו אין מברכין על דברי אגדה או קבלה, ע"ש), ולפ"ד אפשר שעל מצוות דרבנן ליכא ברכה. שו"מ בסדר התפילות של הרמב"ם שמביא: "נהגו העם לקרות בכל יום בשחר וכו' משנה זו, אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים וכו' אמר רבי זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים". הרי שכחלק בלתי נפרד מן הלימוד היומי שלאחר ברכה"ת, היה נהוג דוקא ללמוד את ההלכה הזו, אשר כידוע הונהגה ממנהג בנות ישראל, והוא כמובן דין דרבנן ולא דאורייתא].

ומצינו סברא זו שהובאה בסוף ספר מעשה רב להגר"א, שהביא המחבר בשם אביו (בחיבור הנקרא דברי מרדכי), דאיתא במגילה ג' ע"א דמבטלין ת"ת לקריאת המגילה, וידוע הקושיא, דמאי ביטול תורה יש בזה, והא מגילה גם תורה היא. וכתב שם, דכשהקשו את הקושי' לפני אביו, תמה מאוד, דהרי דבר פשוט לחלק בין ת"ת דאורייתא לת"ת דרבנן, דהרי המגילה נכתבה ע"י רבנן, וא"כ עסק התורה שבקריאתה וכן אם שונה ההלכות שלה, אינו אלא מדרבנן, ואפי' הכי צריך לבטל תלמוד תורה דאורייתא מפני קריאת המגילה דאינו תלמוד תורה אלא מדרבנן. [וגאון אחד רצה לטעון דדבר זה תלוי בפלוגתא במגילה דף ז' ע"א אם אסתר ברוח הקודש נאמרה או לא, ונפק"מ להנ"ל אם יש בזה מצוות ת"ת מה"ת].

*

אולם ראיה זו תליה לכאורה בפלוגתת הראשונים בביאור דרשת מה אני בחינם וגו', דהר"ן והרא"ש כתבו לבאר, דה' צוה את משה דילמד את ישראל בחינם, כמו שהוא הקב"ה לימד את משה בחינם, וא"כ מה אני בחינם וגו', אזיל על הלימוד של משה שלמד מהקב"ה. אולם בתוס' והרמב"ם כתבו לפרש, דמה אני בחינם, אזיל על התורה שלימד משה את ישראל, שכמו שהוא לימד את ישראל בחינם כמו כן בכל הדורות צריך שילמדו לעולם בחינם.

וא"כ אפשר"ל, דהנה משה רבינו למד מאת הקב"ה את כל התורה כולה ואף את דברי רבנן העתידין להתחדש, וכמבואר במגילה דף יט ע"ב, שמלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא

למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידין לחדש, ומאי ניהו מקרא מגילה. וכן כתב הרשב"א בעירובין (דף ט"ו ע"ב) בשם הראב"ד, שכל הגזרות שעתידין חכמים לגזור, נתגלו לו למשה בסיני.

אולם כבר כתב התוספות יום טוב בהקדמתו לפי' על המשניות, דאע"פ שהקב"ה הראה למשה את כל התורה ואף את דברי סופרים, אפ"ה לא מסר משה זאת לאחרים כלל. ודקדק זאת, מהא דאיתא שהראה לו למשה, ולא כתב שלמדו או שמסר לו, אלא רק בדרך ראיה בעלמא, כאדם שמראה לחבירו דבר ואינו נותנו לו, וא"כ לא לימד זאת לאחרים, וכתב שזה דקדוק נאה וענין אמיתי. וכ"כ לדקדק בערוך השולחן סי' רמ"ו סעי' י"ח, דאולי רק הראהו ולא נתן לו.

ומעתה לתוס' והרמב"ם דלמדו דדרשת מה אני בחינם וגו' קאי על מה שמשה לימד את ישראל, א"כ כוונת הרמ"א כיון דאת דברי סופרים לא לימד את ישראל, א"כ אין עליהם את הילפותא של מה אני בחינם, ולכן מותר ליטול עליהם שכר. אולם א"א למילף מדין זה, דאין מצות תלמוד תורה בדיני דרבנן, כיון שכל דבריו הם רק על נטילת שכר, שכיון שמשה לא לימד אותם לישראל, א"כ מותר ליטול עליהם שכר, אבל ודאי דהלומדם מקיים מצות עשה מדאורייתא של תלמוד תורה, כיון שהכל נאמר בסיני ומפי הגבורה. וכעין זה כתב בשו"ת התעוררות תשובה סי' קפ"ד. וכל ראית רבינו הוא משיטת הר"ן והרא"ש.

שו"מ בספר 'משנת חיים' (בהקדמה למסכת פסחים) שהביא שנשאל רבינו הגראי"ל זצ"ל, דאולי כוונת הדרשה ללמד בחינם הוא רק על מה שמשה רבינו לימד את כלל ישראל בחינם, ולא על דינים דרבנן שאותם משה רבינו לא לימד, אף שמקיימים בלימוד מצוות דרבנן - מצות תלמוד תורה דאורייתא. והשיב "דמשה רבינו לימד את כלל ישראל גם דינים דרבנן", ע"כ.

וקצת סעייתא לזה מצינו באחד הראשונים בשם ר"י בן חכמון, בחידושיו עמ"ס מגילה (דף כ"ו ע"ב), (שהודפס לראשונה מכת"י בקובץ חצי גיבורים ח"ח), על הא דאמר רבא ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות, שפירש בזה"ל: שונה הלכות שאינן מעניני התורה כגון הלכות חנוכה ומגילה וכיו"ב, (ודלא כרש"י דהיינו מי שלא שימש תלמידי חכמים בהש"ס ובגמרא אלא במשניות ובברייתות). ומבואר בדבריו דמי ששונה מילי דרבנן מעלתו פחותה ממי ששונה מילי דאורייתא, ולפיכך היה ס"ד שלא יגנזו אצלו ס"ת, א"כ מבואר כדברי רבינו שבמילי דרבנן אין מקיימים בזה מצות תלמוד תורה מה"ת.

ורבינו הגראי"ל זצ"ל הוסיף (הובא בפרי חיים גליון ע"ר), דבזה מדוקדק הא דאיתא בקידושין דף לג ע"א על אחד האמוראים שלא קמו בשבילו, וטען הרי לימדתי אותו שני שלישי שלישי בתורת כהנים ולא קם מקמאי, ע"ש. ומבואר שכל טענתו היה מצד שלמדו תורת כהנים דהיינו מילי דאורייתא, אבל אם היה מלמדו מידי שמצותה מדרבנן לא היה לו טענה על שלא קם לכבודו, ולהכי טען שהרי לימדו תורת כהנים ולא סתם הלכה, והיינו

כנ"ל שאם היה מלמדה מידי דמצותה דרבנן לא היה מקיים בזה מצוה מה"ת, ועל זה אין טענה.

ומרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל הסכים לחידוש הנ"ל, וכמו שמוכח מדברי הרמ"א. ונשאל מדברי הנשמת אדם בכלל ג' אות ח', דהנה איתא בשבת (דף מ' ע"ב) א"ר יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן וכו', ומקשינן הכי עביד הכי והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא, ומשני אפרושי מאיסורא שאני, ובמג"א (סי' פ"ה) כתב דלאפרושי מאיסורא שרי אף בדרך הוראה שאסור להפשיר בכ"ר, ותמה הנשמת אדם והאיך נתיר לעבור דאורייתא בשביל שיזכה חבירו, דלא מצינו אלא להתיר איסור קל שלא יעבור חבירו על דאורייתא, ועוד דהא מעשה דרבי בחמי טבריא היה, ובישול בחמי טבריא אינו אלא מדרבנן, ואיך ס"ד להתיר דבור "שהוא איסור דאורייתא" כדי שלא יעבור חבירו איסור דרבנן, אלא ודאי דלא הותר אלא לומר בלשון שלילה 'טול בכלי שני' דהדיבור גופא אינו דברי תורה אלא שנשמע מזה ממילא, עכ"ד. ומבואר בדבריו שמילי דרבנן בבית המרחץ אית ביה איסור מה"ת והיינו משום דמקיים בזה מצות ת"ת מה"ת. ואמר על זה רבינו הגר"ח דאפשר דבזה גופא נחלק המג"א, ומיושבת קושית הנשמת אדם, והוסיף דהנשמת אדם ס"ל דדבר שאסרו חז"ל משום סייג לתורה (כחמי טבריא) חשיב ת"ת מה"ת, לפי דחלק מלימוד התורה הוא ללמוד גם את הסייגים שלו, (ובנ"א דדבר שאסור משום סייג, היינו שרבנן הרחיבו את דין התורה גם לזה), משא"כ דבר שכל מהותו הוא מדרבנן כמצות חנוכה ומגילה בזה מודו כ"ע שאינו מקיים מצות ת"ת מדאורייתא, וכדברי הרמ"א הנ"ל.

*

והגראי"ל שטיינמן הוסיף, דלפי דבריו שאין מקיים בזה מצות תלמוד תורה מדאורייתא, נמצא דאדם יכול לעמול שנה שלימה על מסכת עירובין, שרובה דינים דרבנן, ויש לו שכר רק של מצוה דרבנן!!!. ושמעתי כי מרן הגרי"ז זצוק"ל היה משתדל ללמוד בעיקר בעניני קדשים, ונימק הטעם מפני שכל הדינים שם הם דינים דאורייתא. אך צריך לידע שצריך האדם לילמוד כי כך ציוה השי"ת, ולא בשביל השכר, לא לשם "תאות הממון...", ומה"ט עמלים על מסכת עירובין וכדו' זמן רב הגם שמקיים בזה רק מצוה דרבנן.

אך אנהירנהו הגראי"ל, דאמנם מדברי הגר"א יש להוכיח שה"חיוב ללמוד דינים דרבנן אינו רק מדרבנן, אבל כשעוסק בהם י"ל דשפיר מקיים מצות עשה דאורייתא של תלמוד תורה.

והוסיף עוד, דפשוט דמעלת התורה דמגנא ומצלא יש גם בלימוד סוגיות דרבנן, אף אם אינו מקיים בזה מ"ע דאורייתא, לפי דגם לימוד דרבנן יש בכוחו להציל. נוכח הובא על רבינו החזו"א זצוק"ל שבמלחמת העולם הראשונה היה עסוק כולו בסוגיות של מס' עירובין, ואמר שלא חושש כלל מפני המלחמה והחילות (אף שאיקלע כמה פעמים למקומות מסוכנים), מפני שהיה שקוע בלימוד עירובין]. ודמיון לזה הברכה של שנת השישית לשומרי שמיטה, דנקט החזו"א דהברכה היא גם בזמן הזה ששביעית היא רק מדרבנן. ובמציאות

הראה לנו הקב"ה אף בשמיטה האחרונה (תשע"ה) שהיתה קרה גדולה בשנת השביעית, ואותם שדות ששמרו שמיטה כפי הוראת החזו"א לא השפיע עליהם כלום, ושדות סמוכות להם ממש במרחק מטרים ספורים! שנהגו קולות שונות בשמיטה, נפסדו כל פירותיהם עד לכליון... והראה לנו הקב"ה בעינים כי פסקו של רבינו החזו"א קובע בבריאה, עכ"ד.

ובמאמר המוסגר, נביא כאן הנידון לגבי אם בזה"ז בשביעית יש את הברכה ד"וצויתי את ברכתי" וגו', הנה הסמ"ע בחו"מ סי' ס"ז סק"ב דבזמן הזה דשביעית מד"ס לא שייכא הברכה. וכ"כ החת"ס בגיטין דף לו ע"א לענין הברכה דלמען יברכך הנאמר גבי שמיטת כספים, שלדעת רבי דהשמטת כספים בזה"ז לאו דאורייתא ליכא נמי להאי ברכה. ובחזו"א שביעית סי' י"ח סק"ד כתב, דמסתבר דהיתה הברכה גם בבית שני וגם אחר החורבן, דבית דין של מעלה עושין מה שגוזרין בבית דין של מטה, וה"נ לגבי זה, ע"ש. וכ"כ בחידושי הרי"ם בגיטין ל"ו ע"א. וראיתי מביאים ראיה כדעת החזו"א ממסכת ידים בענין עמון ומואב מה הן מעשרין בשביעית, ומבואר דאיכא קללה של ביטול מעשרות גם היכא דהמעשרות הם מדרבנן. [והגרי"ש אלישיב זצ"ל הביא לזה קצת ראיה, מפסחים דף ק"ט ע"ב דמקשי' האיך תיקנו ד' כוסות, והרי יש סכנה בשתית 'זוגות' מפני המזיקין, ותירצו ליל שימורים - לילה המשומר הוא מן המזיקין, וקשה דאכתי האיך תקנו ד' כוסות בליל יו"ט שני בחו"ל, ומוכח דהגם שליל יו"ט שני בחו"ל הוא מדרבנן מ"מ יש בו סגולת הלילה דליל שימורים, דיש כוח לתקנת חכמים לפעול בבריאה כעין דאורייתא].

והנה כתיב במעשר "עשר תעשר" (דברים י"ד כ"ב), ודרשו חז"ל בתענית (ט' א') עשר בשביל שתתעשר, ויש לעיין אי בזמן הזה דחיוב הפרשת תרו"מ הוה מד"ס נוהגת הברכה, ובפשוטו תליא בהאי פלוגתא. והגר"צ פלמן זצ"ל הוכיח דמ"מ נוהגת הברכה. דהנה שיטת הרמב"ם דהוה מד"ס אף בימי עזרא, ובגמ' שם הביאו לקרא דכתיב "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די (מלאכי ג' י'), והך קרא כתיב במלאכי דהוה היה בבית דינו של עזרא בבית שני, [עיי' רמב"ם בהקדמה ליד החזקה], והרי לדעת הרמב"ם בבית שני נמי היה חיוב הפרשה מדרבנן, וא"כ מבואר דאף בעת שחיוב הפרשה היא מדרבנן נמי נוהגת הברכה. מיהו לשיטת הרשב"א והר"ש דבבית שני היתה חיוב הפרשה מן התורה, ורק אחר החורבן היא מדרבנן משום דקדושת הארץ בטלה, לפ"ז אין ראיה מקרא דמלאכי.

ואכתי אמר להוכיח אף לדעת הרשב"א והר"ש מסוגיא דתענית שם, דאיתא בגמ', דכשאמר לו רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש דפירושא ד"עשר תעשר" היינו עשר בשביל שתתעשר, שאל הינוקא לר' יוחנן מנא לך הא, ואמר לו זיל נסי, ומבואר דאף בעידנא דרבי יוחנן נהגא הברכה. מיהו אי ס"ל לר' יוחנן דקדושה שניה קידשה לעת"ל ותרומ"מ בזמן הזה דאורייתא, וכפשטא דגמ' ביבמות (פ"ב א') וסבר ר' יוחנן תרומה בזה"ז דאורייתא וכו', ואנא דאמרי כרבי יוסי וכו', א"כ אין ראיה, משום דר"י לשיטתו שפיר ס"ל דנהגא הברכה אף בזמן הזה, אבל לדידן דלא קיי"ל הכי לדע' הרשב"א והר"ש ושאר קמאי י"ל דלא נהגא הברכה בזמן הזה. ומ"מ לישראל דגמ' דאמר ליה זיל נסי משמע דלמעשה נהגא הברכה

פנינים

בזמנו לכ"ע. ותו דאי ר' יוחנן גופיה ס"ל דקידשה לעת"ל א"כ היה לנו לפסוק הכי, דכותיה דר"י קיי"ל, עי' בכס"מ ספ"א דתרומות, אלא טעמיה דהרשב"א וזהר"ש ושאר קמאי דפסקו דתרומה בזה"ז דרבנן היינו משום דסברי דאף ר' יוחנן גופא ס"ל לקושטא דלא קידשה לעת"ל, וכש"כ התוס' ביבמות שם בד"ה ירושה בתי' קמא דאוקי מתני' כוותיה דר' יוסי ואיהו לא ס"ל הכי. וא"כ מדאמר ליה ר' יוחנן זיל נסי מוכח דס"ל דאף בזה"ז דתרו"מ דרבנן נמי נהגא הברכה.

עוד הוכיח הגרב"צ, מגמ' בשבת (קיי"ט א') דבעא מיניה רבי מר' ישמעאל בר"י, עשירים שבא"י במה הן זוכין, א"ל בשביל שמעשרין שנאמר "עשר תעשר" עשר בשביל שתתעשר ע"ש, ורבי אחר החורבן הוה, וש"מ דהברכה נהגא אף בזה"ז. מיהו יש לדחות דדילמא ר"י בר"י סבר דקדושה שניה קידשה לעת"ל, אבל אנן לא קיי"ל הכי לשי' הר"ש. ובמכות (כ"ג ב') ברש"י ד"ה והבאת מעשר ובתוס' שם מבואר דבמעשר ירק דרבנן וכן בפירות האילן דרבנן נמי איכא לברכה ד"ובחנוני נא בזאת" וגו' ע"ש, וא"כ לכאורה הכי נמי בזמן הזה אע"ג דהוא מדרבנן נהגא הברכה.

*

וחכ"א כתב למרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל לדחות הראיה מדברי הרמ"א, דאפשר דהלומד מצות דרבנן מקיים בזה מצוה דאורייתא, וכדחזינן שנעשה זקן ממרא אף על מצות דרבנן, רק גזירת חז"ל וסייגיהם אינם נכללים בכלל 'חוקים' ו'משפטים', ובפרט דאין איסורם אלא איסור גברא דעובר על דברי חכמים, וכל האיסור ללמד בשכר הוא רק על חוקים ומשפטים.

ורבינו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל כתב לו תשובה בזה"ל:

מש"כ לתרץ מה שפסק הרמ"א בשם הגה' מימוני דמותר לקבל שכר עבור לימוד תקנת חכמים משום דס"ל דרק עבור לימוד חוקים ומשפטים אסור לקבל שכר אבל שאר דברי תורה מותר, הוא תירוץ יפה ומתקבל. ועדיין יש להוסיף בזה, דהנה הא מבואר דאילו אותה תקנה היתה מן התורה, היתה אסורה, דהיתה בגדר חוקים ומשפטים, רק מחמת מה שזה דרבנן מוריד זה מדרגת חוקים ומשפטים.

והנה הגאון ר' אלחנן בקונטרס דברי סופרים סי' א' ס"ק ל"ב הביא בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן אם יש לא תסור על איסור דרבנן, דגם הרמב"ן ס"ל דיש איסור לא תסור אלא דלדידי' לא נאסר הדבר אלא דעובר על דברי חכמים משא"כ להרמב"ם נעשה הדבר כדבר האסור, ובאילה"ש שבועות דף ל"ט הוכחנו דע"כ גם באיסור דרבנן נעשה איסור בהדבר ולא רק דעובר על דבריהם, עכ"פ לפי הרמב"ם הא ביאר הגר"ח דחל איסור כמו שגזרו ותקנו, נמצא דדבר דאם זה אסור מדאורייתא הי' זה חוקים ומשפטים, אז גם אם זה אסור רק מדרבנן זה חוקים ומשפטים, לכן נצטרך לומר דעל מה שרק מדרבנן זה חוקים ומשפטים לא אסרו ללמד בשכר.

*

שו"מ דהגראי"ל בספרו 'אילת השחר עמ"ס נדרים (שם) פשיטא ליה דלימוד תורה בכל נושא שהוא היא מצוה דאורייתא, גם כשלומד על דינים דרבנן, וכתב שאי אפשר לפרש

דברי הרמ"א כפשוטו, דא"כ הלומד מסכת עירובין אינו מקיים מצוה דאורייתא, ורוב תורה שבע"פ הם חידושי סופרים וא"כ איך יתכן שאין בזה מצות ת"ת דאורייתא. וכתב דצ"ל דהרמ"א איירי במלמדו היאך לעשות עירוב, ולא שמלמדו הלכות עירוב. נזזה לא כמו שסבר לאחר מכן שבאמת לרמ"א אין בו מצוה מה"ת, וכנתבאר. אך יש להבין כוונת דבריו, דאם מלמדו איך לעשות עירוב אינו חשיב דברי תורה א"כ אמאי תלה הרמ"א דבריו משום דהוי מצוה מדברי סופרים.

והנראה בביאור דבריו, דהנה איתא במתני' בבכורות (דף כ"ט ע"א) דהנוטל שכר לדון דיניו בטלים, וילפינן זאת מהאי קרא דמה אני בחינם וגו'. והרע"ב (פ"ד מ"ו) בפירושו כתב: וברבני אשכנז ראייתי שערוריה בדבר זה, שלא יבוש הרב הנסמך ראש ישיבה ליטול עשרה זהובים כדי להיות חצי שעה על כתיבת ונתינת גט אחד, והעדים החותמים על הגט שני זהובים או זהוב לכל הפחות לכל אחד, ואין זה הרב בעיני אלא גולן ואנס, לפי שהוא יודע שאין נותנים בעירו גט שלא ברשותו, ונותן הגט בעל כרחו צריך שיתן לו כל חפצו. וחושש אני לגט זה שהוא פסול, דהא תנן במתניתין הנוטל שכר לדון, דיניו בטלין. וכן הביאו השו"ע באהע"ז בסו"ס קנ"ד בסדר הגט בסעי' ד'. אולם הרמ"א כתב שם, ולא נהגו כמותו, וגם טעמו אינו כלום, כי הוא מדמה דבר זה למה שאמרו הנוטל שכר לדון דיניו בטלין, ואינו ראייה, כי סדור הגט אינו דין, אלא למוד בעלמא.

והנה על מה שכתב הרמ"א דאינו דין, כבר הביא שם הפתחי תשובה בשם הנודע ביהודה, דסידור הגט וכתיבתו אינו דין, אולם נתינתו חשיב לדין, ולכן אסור ליתן גט בלילה. אולם על מה שכתב דאינו אלא לימוד בעלמא, כבר הקשה הט"ז, והא על לימוד גם אסור ליטול שכר, דעל זה נאמר מה אני בחינם וגו'.

ונראה לבאר, דדבר פשוט הוא דבשעה שמקיים מצוה אינו חשיב ג"כ שמקיים מצות תלמוד תורה, וגם אם חושב בשעת המצוה על דיני המצוה ואופן עשייתה, אפ"ה חשיב שמקיים עכשיו מצוה ולא תלמוד תורה, וכן כתב בהקדמה לס' תשובות וכתבים לחזו"א, דבשעה שמקיים מצות קריאת המגילה אינו מקיים מצות תלמוד תורה, ולכן חשיב שמבטלין תלמוד תורה בשביל קריאת המגילה. וא"כ אפשר לבאר את דברי הרמ"א, דהדיין שכותב את הגט, אע"פ שעוסק בדיני הכתיבה והשמות, אפ"ה לא מקיים בהאי עידנא מצות תלמוד תורה, אלא מקיים באותו הזמן את מצות גיטין, וא"כ על זה לא נאמר דאסור ליטול שכר, דאינו חשיב ללימוד התורה לאחרים, אלא שמסייע בידי חבירו לקיים את המצוה כראוי, אבל אינו תלמוד תורה, וזה מה שכתב הרמ"א דאינו אלא לימוד בעלמא, דאינו חשיב למצות תלמוד תורה, אלא זה לימוד בשביל לקיים את המצוה כראוי.

ועפ"ז אפשר לבאר את דברי הרמ"א בניד"ד, דהנה ידועים דברי הבית הלוי שכתב (בשו"ת סימן ו') דנשים אינן מצוות בכתיבת ס"ת וכשיטת הרמב"ם, כיון דאינן מצוות בתלמוד תורה כלל, ומה דכתב הסמ"ג (הובאו דבריו בבית יוסף באו"ח סי' מ"ז) דחייבות ללמוד את המצוות שחייבות בהן, אין זה מדין מצות לימוד תורה, אלא רק כדי לדעת היאך לקיים, אבל הלימוד בעצמו לא הוי שום מצוה כלל אצלם, ואם כבר בקיאה היא בדינים שלה ויודעת היאך לעשות, שוב אינה צריכה ללמוד עוד.

ולפי דבריו אפש"ל דהוא הדין באנשים איכא ב' דינים בלימוד התורה, חדא שחייב ללמוד כדי לדעת איך לקיים, וזהו חלק מהמצוה עצמה, שידע היאך לקיימה, ואין זה מדין תלמוד תורה. ועוד יש דין ללמוד את התורה כולה, וע"ז נאמר והגית בו יומם ולילה, ואף חייב ללמוד את דיני המצוות שלא יוכל לקיימם כלל לעולם, שהם חלק מהתורה, ומחוייב ללמוד את כל התורה כולה.

ובדין הא' אפשר לחלק בין מצוות דאורייתא לדרבנן, דבמצוה דאורייתא גם הלימוד היאך לקיים הוי מדאורייתא, כיון דהוי מחיוב המצוה, אולם במצוות דרבנן, החלק של ללמוד היאך לקיים אינו אלא מדרבנן. אולם בחלק הב' של מצוות תלמוד תורה, זה ודאי דגם על מצוות דרבנן וגזירותיהם מקיים בזה מצוות תלמוד תורה מדאורייתא, כיון דהכל נאמר למשה בסיני מפי הגבורה, וכמו שהבאנו לעיל.

ומעתה אפשר לומר דהרמ"א איירי לענין ללמד אחרים היאך לקיים את המצוות דרבנן, וזה אינו אלא מדרבנן ואינו בכלל חוקים ומשפטים, כיון שהמצוה עצמה לא ניתנה בסיני, וא"כ על זה לא נאמר קרא דמה אני בחינם וגו', אולם ללמד את חבירו תורה בדברים העוסקים במצוות דרבנן, ודאי דאסור אף לרמ"א ליטול על זה שכר כלל.

[אולם כשמלמדו היאך לקיים מצוות דאורייתא, אף דלא הוי בכלל תלמוד תורה, אבל המצוה עצמה נאמרה בסיני, וא"כ הוי בכלל חוקים ומשפטים דאסור ליטול עליהם שכר].

וזה מתבאר לפי מה שהוכחנו לעיל בדברי הרמ"א בסדר הגט, דבשעה שמקיים את המצוה א"א לדון שמקיים באותה שעה אף מצוות תלמוד תורה, וא"כ גם בניד"ד, היכא שמלמד את חבירו את דיני המצוה כדי שיוכל לקיימה כראוי, אין חבירו מקיים באותה שעה מצוות תלמוד תורה כלל, אלא רק מצוה דרבנן, וא"כ מותר ליטול על זה שכר.

ומעתה א"ש דברי רבינו זצ"ל, דהיכא שמלמדו היאך לעשות עירוב, אע"פ שמלמדו את ההלכות והדינים, אפ"ה לא חשיב באותו הזמן למצוות תלמוד תורה, אלא רק הוי חלק מקיום המצוה, והמצוה עצמה היא מדרבנן, ולכן מותר ליטול עליה שכר, וכמש"כ הרמ"א באהע"ז, אולם כשמלמדו הלכות עירוב, אע"ג דכל מצוות עירוב היא מדרבנן, אפ"ה מקיים בזה מצוות תלמוד תורה מדאורייתא, כיון שהכל ניתן בסיני, וא"כ אסור ליטול על זה שכר.

*

וכעת מצאתי דברים שנשא הגר"א שטינמן זצ"ל (בכולל פונביז' בעת סיום מסכת שבת) בענין זה, והובא בספרו 'ימלא פי תהלתך' (תורה - עמו' רסח), ואצטט לשונו:

שבת דף פח ע"ב איתא, דבמתן תורה המלאכים טענו על מה שהקב"ה נותן את התורה לבני ישראל, תנה הודך על השמים, והנה כשנצטוו בפו"ר ובגיד הנשה לא כתוב שהמלאכים טענו למה הם לא נצטוו, וע"כ שזה מובן שאינו שייך למלאכים, ובאמת אחר כך כשהקב"ה אמר למשה שיענה להם, הוא טען להם שכתוב בתורה אנכי ה' וגו' למצרים ירדתם וכו', כיבוד אב ואם וכו' אב ואם יש לכם, וא"כ למה כשנתנו את התורה הם אמרו תנה הודך על השמים, הרי המצוות לא שייכים אצלם.

פנינים

אלא י"ל דהנה האם יש יותר שכר בקיום מצוה או בלימוד תורת המצוה, הנוטל ד' מינים בסוכות והלומד דיני ד' מינים, האם יש להם אותו שכר, הרי שכר הלימוד הוא יותר, מסכת עירובין או מסכת ביצה שהם כמעט הכל דינים דרבנן, מ"מ הלומד אותם יש לו שכר קיום מצות ת"ת דאוריתא, וא"כ י"ל דהמלאכים ידעו שאינם שייכים בקיום המצוות, אבל ללמוד את דיני המצוות הם יכולים, ולכן הם רצו לקבל את התורה.

נמצא דשכר לימוד תורה של המצוה יותר גדול מהמצוה, דאפילו במצוה דרבנן, כשלומדים את דיניה יש שכר מצוה דאוריתא, ואת חלק הלימוד המלאכים רצו, כי ללמוד הם יכולים.

וכשלמדו כאן מסכת שבת אפילו שיש דברים שאינם נוגעים למעשה לציבור כאן, שאין להם בע"ח וכדו', מ"מ בלימוד הדינים מקימים מ"ע דאוריתא, והקב"ה יעזור שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות לקיים את לימוד התורה.

***

פולמוס - בענין קריאת רות קודם שחרית

מנהג בני אשכנז להיות נעורים בשבועות כל הלילה ומתפללים בנץ החמה, וקוראים קודם קריאת התורה מגילת רות בברכה, ועל כן מקפידים לקרואתו דוקא מתוך הקלף.

בשנה שעברה באחד מבתי הכנסת החדשים בעיר אלעד לא השיגו מגילה בקלף, ועל כן הם לקחו מגילה מבית הכנסת אחר וקראו בה קודם התפילה (לאחר עלות השחר). ושאלתם, אם מותר לברך על קריאה זו, דאפשר דהזמן המחייב הוא רק אחר תפילת שחרית או סמוך לקריאת התורה ולא קודם לכן, ואף אי שרי לקרותו אז בברכה יל"ע אי שפיר דמי למיעבד הכי, [גם למי שבידו לקרותו סמוך לקריאה"ת].

[ועי' במ"ב סי' ת"צ ס"ק י"ז שהביא מילקוט רות (אות תקצ"ד), דמה ענין רות אצל עצרת שנקראת בזמן מתן תורה ללמדך שלא נתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני. וע"ע ב'רוקח' שכתב מנהג לקרות רות בעצרת קודם קריאת התורה לפי שכתוב בפרשת אמור בענין המועדים בפרשת שבועות 'ובקוצרכם את קציר ארצכם לעני ולגר תעזוב אותם', וכתוב 'ותורת חסד על לשונה', ובוועז עשה כן (חסד) בקצירותו לרות, לכך קורין בעצרת מגילת רות ובו מצינו בוע"ז פסוקים. אמנם מכל הנ"ל רק חזינן שיש ענין לקרותו בזמן מתן תורה דהיינו בשחרית, אך לא נתבאר שלכן צריך לקרותו בסמוך לקריאת התורה. ועי' במסכת סופרים פי"ד ששם איתא שורש מנהג זה, ולא משמע שם שקבעו לקרותו ביום בזמן מסויים, וצ"ע].

****

תשובות הרבנים, ותגובת השואל:

הרב בצלאל טורצקי ראש כולל עיון הלכה - אלעד

פנינים

שתי נקודות. א' השאלה לדעת הגר"א דבעינן קלף, אבל לנוהגים דלא כגר"א הקלף מעלה ולא סיבה לשנות התקנה. ב' צריך להבין שאם קריאת רות אינו חלק מקריאת התורה מה אולמיה לפני שחרית מליל שבועות (דל מהכי דין שלא קוראים תורה שבכתב בליל) ?

*

תגובת השואל: במש"כ כ"ת יש להשיב, א' המ"ב כתב דעל חמש מגילות אין להקל לברך כ"א שהוא בקלף. ב' בודאי בתקנת חז"ל היה זמן, והוא בשבועות ביום ולא בלילה.

*

למעכ"ת, יישר כח על ההארה. ועדיין לא ברירא, דאמנם המ"ב בסי' ת"צ כבזה"ל: הט"ז ומ"א הסכים עם אותן הפוסקים המצריכין לברך על כולם חוץ מקהלת, והגר"א בביאורו כתב דאף על קהלת יש לברך, ולכן הנוהג לברך עכ"פ כשכתובין על קלף בודאי אין למחות ביד. אבל בסימן רפ"ד סק"ח מבואר כוונתו "ובזמנינו שהמנהג בכמה מקומות לכתוב נביאים על קלף ובגלילה כספר תורה". הרי שאין בקלף אלא מנהג ישר, וכדעת הגר"א. אבל א"א לשלול מנהג רבים מיהודים ישרים ותמימים בארה"ק ובמיוחד בחו"ל שאין קוראים בקלף, ובלי ברכה. ולפ"ז לכאורה בניד"ד עדיף בזמנו וכתיקונו מבקלף עם ברכה.

ולגבי זמנו מאין לנו שכל היום זמנו. ואטו מותר לדחות ללאחר התפילה. ואטו מגילת איכה שרוצים לקרוא ביום עם קריאת התורה ובלילה אחרי התפלה אריך למעבד הכי, לכאורה אינו כתקנתה. כתבתי את הדברים מקופיא, ואשמח לשמוע חו"ד בענין.

*

תגובת השואל: במש"כ מהמ"ב בסי' רפ"ד, איני יודע אם יש קשר בין הפטרות לקריאת המגילה, ובפרט לשיטות שתורת קריאת מגילה עליה, ומברכים עליהם על מקרא מגילה, ולדידהו ודאי שחובה גמורה שיהיה בקלף.

בשמחת תורה שנוהגים בישיבות לקרוא בתורה רק לאחר מוסף, האם לא יצאו בכך חובת קריאה. אלא דכונתך דקריאת רות לאחר מוסף וקודם שחרית תרויהו כי הדדי, אלא דאין זה מוכרח דאפשר דתקנת חכמים הוא לקרותו לאחר שחרית וקודם לכן עדיין לא הגיע זמן חיובא.

*

ובמדרש איתא, דמה ענין רות אצל עצרת שנקראת בזמן מתן תורה ללמדך שלא נתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני, ומשמע שמגילת רות הוקדמה לקריאת התורה, ללמדנו קנין התורה ע"י יסורין.

***

הרב אפרים מרדכי מינצר

לענ"ד היה נראה שאמנם בדיעבד מהני, דהא שנינו בריש מסכת מגילה כולם שזמנם ביום אם עשאו מעלות השחר יצא, אבל לכתחילה אין לקראותה אלא אחר הנץ ככל מצוה

שזמנה ביום כמבואר במשנה במגילה, ואחר הנץ הרי התפילה התדירה קודמת. אבל אין הדברים מוחלטים לי שאף לענין מנהג בעלמא נאמר דין זה שיש לעשותה אחר הנץ, וצ"ע.

*

תגובת השואל: הנה במה שדימה כ"ת למתני דריש מסכת מגילה, הנה במגילת רות יש צד לקולא וצד לחומרא בענין זה, שהרי בעיקרו כל כולו אינו אלא בתורת מנהג כמש"כ במסכת סופרים, אלא דמסיים שם הכל הולך אחר המנהג, ולביאור הגר"א היינו שהמנהג עשוהו לתקנת חכמים עד כדי שצריך לברך על זה, ומעתה אפשר שכיון שהמנהג להסמיכו לקריאת התורה א"כ אפשר שכך היא תקנת חז"ל (כמו המנהג), ואין זה תקנה לקרותו ביום כמגילה כ"א סמוך לקריאת התורה. ועוד דכיון שזה חובת ציבור ולא כמגילה דהוי חובת יחיד, א"כ אפשר דבעיקר תקנתם היה להסמיכו לקריאה שהוא חובת ציבור, דהיינו לקריאת התורה ולא קודם. [ואף שבדיעבד אפשר שאם קראה בתורה משעלה עלה"ש יצא, מ"מ מגילת רות אפשר דבעי להסמיכה דוקא לקרה"ת, ולא לקראתה בב' זמנים שונים].

ומאידך יש מקום להקל דשרי לכתחילה לקרותו בעלות השחר, מטעמא שכ"ת הזכיר בדבריו, שכיון שאף במגילה מדינא שרי לקרותו מעלות השחר, אלא דלכתחילה חששו שמא יבוא לקרותו אף קודם לכן, אבל במגילת רות דחיובא קליש שאינו אלא מטעם מנהג י"ל שלא גזרו משום האי שלכתחילה שלא יקרא אז. ויתירה דכיון דמגילת רוב היא חובת ציבור ולא כמגילת אסתר דהוי חובת יחיד, תו איכא לסברא דרבים מדכרי אהדדי.

והראוני בספר רבבות אפרים ח"ז סי' רס"ח, שהביא שהגרי"ש אלישיב זצ"ל התיר לקרוא קודם התפילה מחשש שאם יקראו בתוך התפילה ירדמו מחמת שלא ישנו כל הלילה, מאחר שאין זה תקנה קבועה בתוך התפילה, וישנם מקומות שכאו"א קורא המגילה לעצמו בביתו, ועל כן יש להקל, עכ"ד.

***

הרב שמואל יצחק שטיינפלד מח"ס פלג המחה

לכאו' אין שום דין לקרוא דווקא ביום ואפשר לקרוא אף בלילה ויותר מזה גם אם היום יקח מגילת רות בעשרה צריך לקרוא, ובאמת כבר העיר הגר"מ שטרנבוך על אלו שקורים איכה ביום מתוך קלף אמאי לא מברכים הרי יש חיוב לברך כל פעם שקורים מתוך מגילה וכמו בקריאת התורה כל פעם שקורים צריך לברך לפי דעת הגרי"ש, וכן משמעות המסכת סופרים.

*

תגובת השואל: במש"כ בפשיטות שאפשר לקרותו נמי בלילה, איני יודע מנין זאת, ובפרט לשיטות דסברי דתורת קריאת מגילה עליה, אחרי שנקבע (ע"פ מנהג, כדמבואר במסכת סופרים) לעשותו ביום.

בנידון שכתבת שכל קריאת התורה בציבור טעונה ברכה, אפילו כשאינה קריאה המחויבת, הנה ד"ז מצינו שאסור לקרוא בציבור בלא ברכה, [והראשון שכתב בזה הוא

ספר 'תיקון יששכר' דף סא ע"א שהיה מחכמי צפת שבתקופת הבית יוסף, שדיבר בענין קריאת התורה בפורים במקומות המסופקים אם בי"ד או בט"ו, שכתב שבי"ד קוראים בברכה, ולענין ט"ו הוא דן אם יקראו בלא ברכה דשמא אין קריאה המחויבת, וכתב בתוך דבריו בזה"ל: אם לזאת בידינו לתקן דבלא ברכה אפשר לקראתה שאין גנאי בכך כמו שכמה מצוות שיש שיקרה בעשייתן ספק ואנו עושין אותן בלא ברכה. ולזאת אין בידינו לתקן, שאינו כבוד התורה, שגנאי ומכוער הדבר מאוד להעלות ספר תורה בציבור ולקרות בו בלא ברכה, ע"כ. והאריך בענין זה בספר תורת רפאל (להגאון רבי רפאל שפירא מבריסק) או"ח סי' ב', שהביא כמה טעמים שא"א לקרוא בתורה בלא ברכה, ראשית, הביא דעת הבאר שבע (דף נ"ח) והמשכנות יעקב (סי' ס') דקריאה בתורה בציבור טעונה ברכה מה"ת לפניה, דקרא ד'כי שם ה' אקרא' דיליף מיניה בברכות דף כ"א דברכת התורה מה"ת מיירי בציבור, (אך הביא שרוב הראשונים חולקים על זה וס"ל שאף ברכה"ת ביחיד הוי מה"ת). ב', דעת השיטמ"ק בנדריים דף פ"א בשם הרי"ף שטעם שחוזר ומברך על קריאה של ס"ת אפילו שכבר בירך בשחר, כי מפני חשיבותה קובע ברכה לעצמה. ג', תשו' הרשב"א (הובא בב"י סי' מ"ז) דהטעם שחוזרים ומברכים על קרה"ת בציבור משום דתקנת משה ועזרא היא, ומברכין על התקנות לפניה ולאחריה כמו שמברכין בהלל ומגילה, ע"ש. ד', טור ושו"ע סי' קל"ט ס"ח דמשום כבוד התורה נתקנה כשקוקר בציבור, והיינו דאין זה כבוד התורה לקרוא בציבור בלא ברכה, עכת"ד, אבל ח"ו לברך כשלא נתקן לקרוא בציבור, ולהכי קריאה שאינה מחויבת במקום שאין מנהג אין מברכין, ולא מצינו מי שבירך על קריאת משנה תורה בליל הושענא רבה. ואפילו אם נתיר לברך על קריאה בתורה, וכילפי' מקרא כי שם ה' אקרא וגו', מ"מ זה רק בתורה, אבל על מקרא כתובים ודאי שא"צ ברכה, מלבד במקום דאיכא עליה תורת מקרא מגילה, אבל שלא בזמן קריאתה לכו"ע לאו תורת מקרא מגילה עלי' (דאינו מגילה, ולית ביה שום תורת ספר דבעינן למגילה), וליכא עליה שום ברכה. ואף לפמ"ש"כ הגרי"ז (על הרמב"ם הלכות ברכות) שגם בה' מגילות הברכה הוא משום תקנ"ח שמגילה טעונה ברכה (מדין המגילה שבו), ולכן מברכין אף על מנהג, מ"מ זהו דוקא היכא דאיכא עליה תורת מגילה ולא קריאה בעלמא, ולכן כשקורא קודם שבועות לאו כלום הוא.

ובלא כל זה, ברכת שהחיינו ודאי שא"א לברך רק כשזה קריאה המחויבת, ואם עדיין לא בא זמן קריאתה אף אם יוכל לברך על מקרא מגילה מ"מ ברכת שהחיינו ודאי שאינו יכול לברך.

*

תשובות המשיב: לשון המסכת סופרים פי"ד ה"ג ברות ובשיר השירים באיכה ובמגילת אסתר צריך לומר על מקרא מגילה וכו' ולא מוזכר ברמז שזה דווקא בשבועות ובהמשך המסכת סופרים כותב בהי"ז רות במוצאי יו"ט הראשון של עצרת ומשלים במוצאי יו"ט אחרון ומשמע שהמנהג היה לקרוא בלילה ולא ביום אז אני לא רואה שום מקור שזה צריך להיות דווקא בשבועות בבוקר, וכבר כתב האגרו"מ לענין שיר השירים שאין קפידא לקרוא את זה דדוקא בשבת חוה"מ ומה ההבדל לגבי ליל שבועות.

ובאמת לענין שהחיינו מה שטענתם יש לעיין באמת מה הגדר בברכת שהחיינו האם זה מצד מגילת רות ומצד המנהג ומברכים שהחיינו על מנהג, ולפ"ז יש מקום לטענתכם אם זה לא בשבועות לא לברך שהחיינו, או שעצם הקריאה כיון שאינו מזמן לזמן אפשר לברך שהחיינו, והנה הגרי"ש הקשה אמאי מברכים שהחיינו ומה זה שונה מהפטרה שלא מברכים על זה שהחיינו הכא נמי על מגילה, ולכא' שאני מגילה מהפטרה שהרי הפטרה יש כל שבוע משא"כ מגילה שזה בא מזמן לזמן ולפ"ז אין זה ברכה דווקא על מגילת רות דא"כ אמאי אין ברכה על הפטרה בישעיהו או ירמיהו אלא זה ברכה על עצם קריאת מגילה וא"כ זה לא משנה מתי קוראים בעי לברך שהחיינו ולפ"ז התקשיתי בירושלים השנה לכא' א"ת לברך שהחיינו שהרי זה בתוך שלושים ממגילת אסתר ובשלמא בחו"ל קראו ביו"ט אחרון אך בירושלים לכא' אין לברך וצ"ע.

לגבי משנה תורה בהושענא רבה דעת הגרי"ש אין לקרוא בציבור כיון שנכנסים לשאלה על הברכה וכך הורה גם לגר"ח קנייבסקי זצ"ל.

***

הרב ישראל בן שלום

בכדי לדון אי שפיר למיעבד הכי לקרותו קודם שחרית, נבאר תחילה מהותו של מגילת רות, ומה ראו להרחיב בפרטי המעשה בין רות לחותנתה, ומדוע נקראת בעצרת, ובמדרש איתא כדי ללמד שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורים ועוני, ומשמע דכל מעשה זה שייכא לגדר הקבלה דנעשה ונשמע דכל יחיד צריך לקבל במתן תורה.

ובביאור הדברים ראיתי בקונטרס 'שערי שלמה', דהנה נעמי ושתי כלותיה הולכת להתדבק בשכינה בארץ ישראל, והלכו במס"נ לחיות בחיי עניות כדי להיות בעם ה', וכפי שאמרה נעמי לכלותי שיוכלו בא"י ללקט שיבולים לפרנסתם מדין לקט שכחה ופאה. וְתֹאמֶר נְעֻמִי לְשֵׁתִי כְלֹתֶיהָ לְכַנֶּה שְׁבָנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה... וְתֹאמֶר נְעֻמִי שְׁבָנָה בְנֹתִי לְמָה תִלְכְּנָה עִמִּי הָעוֹד לִי בָנִים וְגו', ולאחר ויכוח נורא ביניהם כתיב וַתִּשָּׁק עֲרֻפָה לְחֻמוֹתָהּ וְרוֹת דְּבָקָה בָּהּ. ויש להבין את דברי נעמי אליהם, ומהו הנקודה שערפה נשברה וחזרה בה מהמסירות נפש שהיתה מוכנה כל הדרך למען אמונת ישראל, הרי גם מתחילה היתה מוכנה בשביל כך ללקוט שיבולים ולחיות חיי צער ועוני, ומה נרתעה פתאום מהמילים של נעמי. והנראה בזה דהנה מדרשים חלוקים איכא אם מחלון וכליון גיירו את נשותיהם או לא, ומצד אחד מוכח שגיירו דאל"כ מה שייך בהם יבום ונחלה, והאיך יתכן שגדולי הדור נשאו נשים נכריות, וכ"ה בזוהר חדש, ומאיך אם גיירו אותם איך נעמי אומרת להם לחזור לביתם ולע"ז שיש שם, הרי דין ישראל גמור יש להם, וכן א"כ יוצא שגוליית בנה של ערפה הוא יהודי ע"פ ההלכה - היתכן?. ובע"כ צ"ל שמחלון וכליון גיירו אותם קודם, אך לא לא גילו להם את הדין שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' [והוא משום שהם סברו דעמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, אך כלל ישראל לא קיבלו זאת], אבל עכשיו שהם הולכים לארץ ישראל הוכרחה נעמי לספר להם את האמת, שכיון שדעת חכמים גם עמונית ומואבית אסורים בקהל ממילא תשארו גלמודות ולא רק עניות, וא"כ על דעת כן לא

נתגיירו, ולכן תשובו לבית אביכם ושם תמצאו מנוחה אשה בבית אישה אבל לא בישראל, ואז נפערה לפניהם תהום של בדידות תהום של הרחקה להיות מחוץ למחנה ישראל, לאחר ההקרבה הגדולה שלהם לבוא תחת כנפי השינה הם ישארו אסורות מחוץ למחנה ישראל. ולכך ערפה שהולכה עד עכשיו במס"נ נשרה מאמונתה ונפלה בגלל פחד ההרחקה מקהל ה' שנגלה לה עכשיו, אבל רות ביטלה עצמה לגמרי לה, וקיבלה על עצמה נעשה ונשמע חדשה, דהיינו לקבל את אמונת ישראל בכל מחיר, גם מה שנראה עכשיו באיבוד החיים שלה ואושרה שהיא נשאת מחוץ לקהל ה', כי רות מבינה שבלי תורה זה חדלון לגמרי, בלי תורה אין כלום בעולם הזה ובעולם הבא, והתורה והקב"ה זה מהות החיים, כי זו האמת המוחלטת גם אם זה לא תואם את השאיפות הפרטיות, וזה דרגה עליונה דנעשה ונשמע שהוא ביטול גמור לתורה אף שיודעת את הקושי הגדול בנעשה ונשמע שלה, קבלת התורה בלי גבול, של התבטלות עצמית לאין סוף. וזה מקופיא יותר גדול מהנעשה ונשמע שהיה בהר סיני, ששם סמכו על הקב"ה שלא יתן להם מצות שלא יוכלו לעמוד בהם, וכאן ידעה שהיא מוסרת את כל עתידה לבדידות נצחית, ובוזה התעלתה רות לדרגה העליונה של נעשה ונשמע, של עבד ה', של ביטול עצמי המוחלט כעבד דאין לו מדיליה כלום, עכ"ד. ולאחר כל זה, פשוט שלכך סמכו בדוקא קריאת רות לקריאת מתן תורה, כדי ללמדנו איזה קבלה צריך מצידנו, איזה נעשה ונשמע אנו אמורים לקבל, ובפרט לפי המבואר בילקוט (יתרו, רמז רע"א-רע"ב) אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה שנאמר (שמות יט, א) ביום הזה באו מדבר סיני, א"כ עלינו לילמוד ולהבין ממעשה רות איזה קבלה אנו אמורים לקבל עכשיו בעת קריאת מתן תורה.

***

הרב משה מרדכי אייכנשטיין ראש הכולל שע"י "ישיבת יד אהרן" בני ברק

בענין זה דקריאת מגילת רות בשבועות בלילה ואחר עלות השחר, אצורף ממה שכתבתי בעניין בקובץ האוצר (סיון תשע"ז).

המנהג שנהגו בבית כנסיות של אשכנזים פרושים בא"י לקרוא מגילות מתוך קלף בברכה, יסודו במנהג שהובא במסכת סופרים (פי"ד הי"ח) [בה הובאו מנהגי א"י (כמש"כ הרמב"ן במס' מגילה דף כ"ב:), שהן שורש מנהג אשכנז הקדמון כידוע] שהיו קורין במועדים קריאות אלו, וכן מצינו שם (פי"ד ה"ג): "ברות בשה"ש באיכה ובמגילת אסתר צריך לומר על מקרא מגילה ואפי' כתובה בין הכתובים", והובא בהגהות מיימוניות מנהגי ת"ב. וע"פ מה שברר רבינו הגר"א בביאורו (ס"ס ת"צ ד"ה ונוהגין), ובעיקר ע"פ מה שהנהיג למעשה (כמבואר במעשה רב הל' יו"ט ס' קע"ה, עי"ש).

והמנהג הפשוט הוא לקרוא מגילת רות ביו"ט של עצרת (בא"י ביום הראשון ובחול"ל ביו"ט שני) מיד אחרי תפילת שחרית קודם מי כמוך, כמו שכתב במעשה רב (שם) יי.

והנה זה כמה שנים היו שרצו להקדים קריאה זו לאחר עלות השחר, כי הציבור שהיה ער כל הלילה בשקידת התורה, כמנהג הלומדים להיות נעורים בו, עייף, וכשעושים כפי המנהג הרגיל יש שנרדמים כידוע (ובמקומות שהמניין קטן קשה לקושש אפי' עשרה שנוהגים במנהג זה שלא אנסתן שינה בקריאה זו), ועל ידי כך שיקראו קודם התפילה יהיה אפשר גם להתפלל ביתר מתינות, ולכאורה הצעה טובה היא.

כמה מהמורים קיבלו הצעה זו והנהיגו כך בכמה מקומות, ולעומתם, יש שהתנגדו לכך מטעם שינוי המנהג, וטענו שכיון והמנהג היה לקרוא ביום, חשיב שרק בכך המנהג, וא"א לשנות ולקרוא אחר עלות השחר שאין יוצא בו אלא בדיעבד, כדתנן במסכת מגילה (כ' א') לעניין מגילת אסתר: "אין קורין את המגילה וכו' עד שתנץ החמה, וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר".

הצעה מרחיקת לכת יותר, שספק אם יסכימו לה גם המורים הראשונים, הועלתה ע"י אי מי, לקרוא את המגילה בליל שבועות, וזאת מפני שבתוך תיקון ליל שבועות שסידר רבינו האר"י כלולה קריאת כל מגילת רות - ולכאורה הנוהגים כן כבר יצאו ידי חובת המנהג של קריאת המגילה, ומה מקום לכפול שוב ולקרוא אותה ביום? ולכאורה היה מקום לומר שנכנסים עי"כ למעין ספק ברכה לבטלה ביום.

ואל תשיבונו ממה שתיקן האר"י גם קריאת התורה וההפטרות שקורין בשבועות בשלמות (שלא כבשאר התיקון שאין אומרים אלא תחילה וסוף של כל פרשה), דשם הלא אין הדבר תלוי במנהג, ובין כך א"א לו לצאת במה שקורא ביחיד. אבל כאן שאינו תלוי אלא במנהג, יש מקום לחוש לזה שיש כאן כפל במנהג, וממילא אפשר היה לדון לכאורה דהוי כברכה לבטלה בשחרית חלילה.

אלא שלברכה לבטלה כנראה אין לחוש, דהא כבר כתב הרב פעולת שכיר בהגהות על מעשה רב (שם) בשם הגר"א, שמנהג קריאה זו אינה מנהג יחיד אלא מנהג ציבור (ועל כן אין לחוש לגזירה דרבה שמא יעברנו, דציבור מדכרי אהדדי. עי"ש), וממילא אין לחוש כאן לברכה לבטלה מחמת קריאת הלילה ביחיד.

ומכל מקום יש לדון שאין סברא לקבוע כך מנהג, דהלא זאת חזינן במסכת סופרים (שם) שהיו קורין מקצתה בלילה ראשון ומקצתה בליל שני, כלומר ששייך גם לקרותה בלילה,

^י ועל מדוכה זו ישבו כבר חכמים וסופרים, מה הטעם להקדימה לקריאת התורה, שגם אם אין כאן משום תדיר ומקודש, שאינו אלא מנהג, כמו שראיתי בשם הגר"ש אורבך זצ"ל, עכ"פ מה טעם להקדים? ואם תימא שהוא משום גזירה שאין קורין בכתובים אלא מן המנחה ולמעלה, הלא גם אי נימא דאף שבטלה גזירה זו, מכל מקום כך נהגו בשעתו לדעתו והמנהג לא זו ממקומו, א"כ למה שלא יקראו מן המנחה ולמעלה (וכך הלא נהג הגר"א בעצמו כשנחלש פעם אחת, כמבואר במעשה רב שם) אמנם זה לא קשה כ"כ, דיתכן שבבוקר מצויים יותר העם בבתי כנסיות, וצ"ע. וראיתי זה מעידן ועדנים שהגאון החוקר הרב דוד צבי הילמן ז"ל האריך בזה ומצא לזה איזה טעם הגון בקדמונים, ואינו תח"י כעת.

וא"כ אף בקריאה זו בודאי יכול לקיים המנהג. ואפשר שזה היה מנהג האר"י, דמסתמא לא נהג כהגר"א אלא כמנהג בני ספרד שאין קורין אותה בציבור, ולא מסתבר לכפול הקריאה ב' פעמים, ומתוך כך היו שחשבו אולי אדרבא יקבעו קריאתה בלילה בברכה מקלף ובציבור, וכפי שנוהגים אצל הספרדים שקורין התיקון ברוב עם ובציבור יפה יפה, ועי"כ גם יאחדו את כל המנהגים לאחת.

ומצד שני, הלא אפשר שכאן יזעקו ככרוכיה כל העולם על שינוי המנהג, דהיינו כנ"ל שא"א לברך אלא עפ"י המנהג, ואם המנהג ביום א"א לקרוא ולברך בלילה.

ואני לדידי זה אינו פשוט כלל וכלל. לא מבעיא למה שציידד הרי"ז הלוי בהל' ברכות (פי"א ה"ט"ז) בדעת הרמב"ם, שדין ברכה על קריאת המגילות בציבור אינו אלא כשאר ברכת התורה, שתיקנו שכל שקורא בציבור מברך, ואינו כברכה על המנהג (יעויין שם). הרי לפי זה אין מה לדון לגבי קריאת מגילה בציבור משום ברכה לבטלה, דכללא הוא דכל קריאת מגילה בציבור מברכין עליה, שקריאת המגילה בציבור היא עצמה מחייבת ברכה (ולפי זה גם לעיל לעניין מש"כ שיש חשש ברכה לבטלה לקורין בלילה ביחידות אין לדון כן, ורק שאין טעם למנהג לקרוא ב' פעמים, שלא מצינו כן בשום מקום).

ולכאורה יש להביא ראיה שדעת הגר"א היא כמו שציידד הרי"ז הלוי, שאין ברכת המגילה על המנהג אלא עצמה של קריאת המגילה צריכה ברכה, דהלא ממה שמובא בתוספת מעשה רב (הלכות ר"ח אות מ') נראה שהיה חושש לשיטת הרמב"ם שאין לברך על המנהג, ולכן לא בירך בעצמו על ההלל. ואם כן, יהיה מוכרח לסבור דאין הברכה על המגילה משום המנהג אלא על עצמה של המגילה. אולם יש לדחות, שהלא שם מובא שעכ"פ הורה שהש"ץ יברך ויוציא כולם, וא"כ אף הכא מאי שנא.

עכ"פ, גם אם נניח כפי הפשטות שהברכה היא מחמת קיום מנהג הקריאה, אכתי מנ"ל דאיכא כאן מנהג מסויים לקרוא רק ביום? דילמא לא שנא, דהא חזינן במס' סופרים שיש שקרו חציה בלילה זה וחציה בלילה זה, ואם כן למה לא נוכל לשנות המנהג? וצ"ע.

ובשלמא במה שהתווכחו המורים לפני רבות בשנים (עיין ס' זה השולחן ח"ג עמ' ס"ט), כשהייתה המלחמה בירושלים ולפי פקודת הבטחון הייתה האפלה ולא יכלו לצאת מהבית לביהכ"נ בליל תשעה באב, שיש שהורו שיכולים לברך על המגילה בבוקר, כי גם מנהג כזה הופיע במסכת סופרים (פי"ח ה"ד), שיש שקורין בערב ויש שמאחרין קריאתה עד הבוקר לאחר קה"ת עי"ש, ויש שהורו להימנע מחשש ברכה לבטלה, משום שבמסכת סופרים הם מנהגים חלוקים, יש שהיו נוהגים לקרוא ביום אולי כשאר קה"ת, ואולי משום שגם הס"ת היו מורידים לארץ (כמבואר שם ה"ז) ואז הוא עיקר הקינות גם, ויש שהיו קורין בלילה ע"ש "בכו תבכה בלילה", ואם כן יש טעם לקריאתה בלילה, ויש מקום לומר שהוא בדווקא. אבל הכא, אפשר שאין כ"כ קפידא לקרוא ביום, דהלא בודאי שהיו נוהגים בשעתו לקרוא בלילה, ואם נהגו כיום ביום יש לדון שאינו בדווקא.

וגם אי נימא שבדווקא איכא מנהג שקורין ביום, ומשום שהשוו קריאת שאר מגילות לקריאת מגילת אסתר, דהוי ככל המצות הנוהגות ביום, או משום דביום כל עמא מתכנסים

לביהכ"נ - אולי יש מקום לצאת ידי שניהם אם יקראו אחר עלות השחר, דעכ"פ מיהא יום הוא [אף שהוא בדיעבד], וגם אפשר דמיהא הכא מחמת שנהגו להיות מנין זה נעורים בליל שבועות, חשיב דאיכא כנופיא נמי בשעה זו.

ובזה אפשר שגם יוכלו לצאת ידי התיקון, כי אמנם לא באתי בסוד ה', וכמדומה דאין התיקון שלם אלא בלילה, אולם כיון וקריאת התורה היא כנגד מעמד הר סיני, וקריאת התורה שזמנה אחר תפילת שחרית בודאי אין זמנה אלא ביום, אם כן יתכן שעדין חשוב במובן זה הקריאה של אחר עלה"ש כהכנה למתן תורה שהיא קה"ת ביום, וממילא אפשר לצאת בקריאה זו גם ידי התיקון [שעיקרו בקישוטי הכלה לקראת החופה, דהיינו קישוט כנס"י בכ"ד הספרים לפני מתן תורה], וצריך תלמודי.

סוף דבר, לצאת ידי כל הדעות א"א כאן ועל כן כל אחד יעשה כמנהגו, ועכ"פ לא נראה לשלול לחלוטין מנהגן של אלו שנהגו לקרות לאחר עלות השחר ע"פ מורים מוסמכים [וכן שמעתי שהורה גם הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א, רבה של העיר העתיקה, וכן שמעתי מהגה"מ ר' שריה דבלצקי זצ"ל דהוי יותר מבדיעבד בעלמא לקרוא אחר עה"ש, כיון ויש להקל למי שקשה לו גם להתפלל אחר עה"ש, מיהא בזה ודאי יש להקל שיקראו המגילה אז], שכולם לש"ש מתכוונים לקבל התורה באהבה ובשלום.

*

תגובת הרב דוד אריה הילדסהיים: במש"כ הרב אייכנשטיין לדון שאפשר לברך על המגילה בלילה לפמ"ש הגרי"ז שהברכה על המגילות היא משום ברכת התורה על קריאה בציבור, ויש להעיר דאי"ז מדוייק, דבדברי הגרי"ז שם מבואר דלברכה צריך ב' תנאים: א. שיהיה על תקנת חכמים כדי שיהיה אפשר לומר וצונו, ב. שיהיה על חפצא חשוב שמחייב ברכה, וכתב הגרי"ז דבהלל איתא לתרווייהו, דשפיר אפשר לומר וצונו כיון דהוי מנהג, והחפצא ידידיה חשוב לחייב ברכה דלא גרע מכל קריאה בתורה שחשובה לחייב ברכה, עכ"ד, נמצא שכל דבריו הם רק היכא דיש בזה מנהג, אך ודאי אם ציבור מסויים יחליטו לקרוא קריאה חדשה לא יברכו עליה, ואפילו על קריאת משנה תורה בליל הו"ר איננו מברכים, ועל כן שוב יש לדון על קריאה בלילה האם יש בזה משום המנהג, וכבר העיר ע"ז בקיצור הרב פלמן בתשובה לתגובה ג'.

ומה שהשיב לו הרב שטיינפלד שם שבמסכת סופרים מבואר שקוראים רות במוצאי שבועות, לענ"ד אינו נוגע לענייננו, כי המנהג לקרוא חצי רות בכל לילה היה רק אצלם ולא אצלנו, ויש במסכת סופרים עוד הרבה מנהגים שלא נהוגים היום, ובודאי אי"ז סיבה לנו לברך ע"ז, ומה שכתב שלא נזכר שם שהברכה על המגילה דוקא בשבועות, בראשונים שהעתיקו את המסכת סופרים לגבי שבועות משמע שהבינו דמיירי בשבועות, ובאמת

¹⁰ ושאלתי את הגה"מ רבי שריה דבלצקי זצ"ל והוא שלל מכל וכל שאפשר לצאת בקריאה זו ידי תיקון, והיה נראה מדעתו שמלבד שהוא לאחר עלה"ש, גם סובר דהן שני עניינים נפרדים, התיקון, והקריאה. ולפענ"ד יש לדון בתרתי, שקריאה זו היא רק מנהג, וגם יתכן שאינה מכלל התיקון, ואינה רק לקיים המנהג של הקריאה כנ"ל וצ"ע.

פנינים

בשו"ת הרמ"א סי' ל"ה רצה לפרש דמייירי בכל השנה ביחיד הקורא בהם בבוקר, ע"ש, וכן שם פי"ג נראה שיחיד מברך על נביאים, ובאמת נזכר מנהג כזה בסידורי הגניזה הקהירית ובמחזורים איטלקיים עתיקים (עי' קובץ אור ישראל גליון מ"ו עמ' ר"ב) שהיו מברכים בבוקר ברכת התורה אחת על תורה וברכת התורה אחרת על נביאים ואחרת על כתובים, אך לדידן דקיי"ל כתלמודין דהכל נפטר בברכת התורה אחת בבוקר ודאי אין מקום לברכה זו, ואמנם יש מקום לדון לפי שיטת הסוברים שקריאת התורה בציבור חייבת בברכה מדאורייתא, אך הא רוב הפוסקים לא ס"ל הכי.

*

תשובת הרב משה מרדכי אייכנשטיין: הגרי"ז כתב שם לבאר דעות הסוברים שעל המגילה בעצמה תיקנו ברכה כל שקורא אותה בציבור, גם בלא המנהג, עי' שם.

*

תגובת הרב דוד אריה הילדסהיים: תמיהני הא זה לשון הגרי"ז שם לקראת סוף דבריו "וכיון דעצם החפצא הוא מידי דשייך בו ברכה לא אכפת לן גם אם חובת עשייתו הוא משום מנהג דגם על מנהג שייך לומר וציונו אלא דלא חשיב למיקבע עליה ברכה ולא שייך זאת גבי הלל דעצם החפצא הוא דבר שנתקנה בו ברכה", הרי להדיא דהוא רק משום ששייך וציונו על מנהג, כמו שביאר בארוכה שם שלדעת הרמב"ם מנהג בכלל לא תסור ושייך בו וציונו, וזה ברור למעיין היטב בדבריו.

ושוב ראיתי בחי' הגרי"ז לערכין י' ע"ב שביאר בארוכה שהמנהג משוי ליה חפצא של הלל ואז הברכה אינה על המנהג אלא על החפצא דהלל, אך ללא המנהג לא היה חפצא דהלל אלא מזמורי תהילים בעלמא וא"א לברך עליהם, ע"ש דמבואר כן להדיא באר היטב, ולפי"ז ברור שכן הוא גם לגבי קריאת המגילה, שהרי בחי' הגרי"ז על הרמב"ם השוים אהדדי.

*

תשובת הרב משה מרדכי אייכנשטיין: עי' שם בהמשך בקטע הבא במה שבאר בשם אביו בדעת הרמב"ם שלא כהראבי"ה המובא בקטע שציטטת ממנו, שעצם קריאת המגילות מחייבת ברכה וכלשונו "ואין זה משום ליתא דברכת המצות כלל".

*

תגובת הרב דוד אריה הילדסהיים: נכון שכתב כן בדעת הרמב"ם, אך הא בדעת ר"ת וראבי"ה שמברכים על הלל ביאר שהיא ברכת המצוות, ואנן הרי נהגינן כוותייהו לברך על ההלל, א"כ לדידן לא שייך להתיר לברך על המגילה שלא בזמנה, וכמו שאיננו מברכים על קריאת משנה תורה בליל ה"ר.

ובאמת גם מה שכתב בדעת הרמב"ם נראה לענ"ד דכוונתו שתקנו כן רק על קריאה שנתקנה לאומרה בציבור, שמחמת חשיבותה קובעת ברכה לעצמה, אך אם יחליטו איזה ציבור מעצמם לקרוא בתורה או נ"ך בציבור אסור להם לברך ע"ז כי זה בכלל הת"ת של

פנינים

כל היום שנפטר בברכת התורה של הבוקר, וכמ"ש בשטמ"ק נדרים פ"א ע"א בשם רי"ץ "ואף על פי שכבר ברך ברכת התורה בשחר צריך לברך על אותה קריאה של ספר תורה כי מפני חשיבותה קובע ברכה לעצמה כדאמרינן גבי יין פרק כיצד מברכין. ואם אינו מתוקן כתיקון חכמים נמצא ברכה לבטלה לפי שכבר ברך בבקר על כל קריאת היום שלש ברכות". ובדומה לזה מצינו שכתב האבודרהם שהברכות על פסד"ז ועל ק"ש הם משום ברכת התורה על קריאה בציבור, ובוודאי אין כוונתו שכל אמירת תהילים בציבור טעונה ברכה, אלא רק מה שתיקנו חז"ל קובע ברכה לעצמו וכנ"ל.

*

תשובת הרב אייכנשטיין: א. לדעת הרמב"ם כפי שכתב שם הקריאה עצמה מחייבת ברכה, וא"א לצרף לזה שום דבר אחר. ב. זה שאנחנו נוהגים או לא נוהגים לברך על המנהג, אין לזה שום קשר לעניין, יתכן לנקוט שמברכים על המנהג, והברכה היא על המגילה, וכמו נשים שמברכות ברכה"ת שלדעת הגר"ח הוא משום התורה עצמה. ג. אין שום קשר לברכה על קה"ת, שהיא דין בפ"ע שבוודאי תיקנו על הקריאה בציבור לכו"ע משום כבוד הציבור, ולכו"ע הוא דווקא כשיש תקנה לקרוא, וברכה על הכתובים היא משהו אחר, שהיא אינה ברכה כלל על המנהג ובלא שום שייכות לכך, אלא על כל קריאתם בציבור, וזה רק מוכח מדברי הרמב"ם שאין ברכה על המנהג ומ"מ מברכים.

*

תשובה נוספת מהרב אייכנשטיין: אכן נזכרתי שיש המפקפקים בקרה"ת בציבור בליל הושע"ר מהסיבה הזאת שיש לחוש דבעי ברכה, וכמדומ' כן בשם הגאון ר' רפאל שפירא (מוולז'ין). עכ"פ לגוף העניין בוודאי לא נוגע, שפשיטא שלדעת הרמב"ם אין הברכה דכתובים אלא מחמת עצם הקריאה וכנ"ל, וה"נ ברכה"ת לנשים.

*

תגובת הרב הילדסהיים: הנה הגרי"ז נקט בפשיטות בדעת ר"ת וראבי"ה שהברכה היא רק על המנהג וקרה"ת רק משוי ליה חפצא חשוב לחייב ברכה, וכדמוכח להדיא בדבריהם שהכל משום ברכה על המנהג, ורק בדעת הרמב"ם חידש שהיא משום ברכת התורה גרידא, אך רוב הראשונים ודאי לא ס"ל הכי, שהרי פירשו דהברכה על קרה"ת היא רק על התקנה או משום כבוד הציבור, הרי דס"ל דקריאה בציבור לא מצריכה ברכה"ת בפני עצמה. וממילא לדידן יש לנקוט לדינא כדעת ר"ת וראבי"ה שהוא רק מתורת ברכה על מנהג. וגם אם נאמר שאי"ז רוב הראשונים מ"מ מידי פלוגתא לא יצאנו, ומהיכ"ת לפסוק בזה דוקא כהרמב"ם ולא כר"ת וראבי"ה, וגם רבינו שמחה בהגה"מ ס"ל כוותייהו, וספק ברכות להקל.

ומש"כ כת"ר לדחות מה שהוכחתי מהשטמ"ק דלא מברכים על קרה"ת בלי תקנה, דשם הוא משום כבוד הציבור, ולכן רק כשיש תקנה, לא הבנתי כלל, דאי נימא דקריאת מגילה בציבור מחייבת ברכת התורה, א"כ כ"ש דקריאה בס"ת מחייבת ברכה"ת, וחיוב ברכת התורה להיכן הלך?

ומלבד זאת מדברי השטמ"ק בשם הרי"ף הנ"ל ברור דלא ס"ל כדעת רוב הראשונים דהברכה על קרה"ת היא משום כבוד הציבור או ברכה על התקנה של קריה"ת, אלא ס"ל שהיא משום עיקר הדין של ברכת התורה, וס"ל דאינו נפטר בברכה"ת של הבוקר משום דקובע ברכה לעצמו, כמו יין, (ובקונט' ויברך דוד סי' ד' הבאתי ראיות דעוד הרבה גאונים וראשונים ס"ל הכי), ומ"מ כתב דזה רק בקריאה שנתקנה, וכמו כן כאן אפשר לברך על המגילה רק בקריאה שמחמת תקנה, (וכן הוכחתי במכתב הקודם משיטת האבודרהם שהברכה על פסד"ז משום ברכה"ת אקריאה בציבור וכת"ר לא השיב ע"ז).

ומש"כ כת"ר דדמי לברכת התורה לנשים לא הבנתי, דוודאי עצם התורה מחייבת ברכה, ואין ע"ז שום נידון, אך הנידון כאן הוא האם שייך לומר שקריאת מגילה בציבור (שאינה תקנה ולא מנהג) תחייב ברכת התורה נוספת מלבד הברכת התורה שבירכו בבוקר.

ובאמת עלה בדעתי פתרון שיביאו אדם שישן בלילה ועדיין לא בירך ברכת התורה והוא יברך על מקרא מגילה, דאז באמת י"ל דהוא ממש מדין ברכת התורה של הבוקר, וכשיטת המסכת סופרים דמשכים לקרוא מברך ברכה מיוחדת על תורה וברכה אחרת על נביאים וכו', וכבר הזכרתי במכתב הראשון שכן היה מנהג א"י כמובא בסידורי הגניזה הקהירית ובסידורים איטלקיים ישנים, ואף דאין לנו כח לחדש נוסח ברכת התורה שאיננו נוהגים אותו, מ"מ אולי אפשר לצרף זאת לשאר ההיתרים שנאמרו בזה, אך יש לדון אי הוי ברכה שא"צ, דהא יכול לפטור הכל בברכת התורה הרגילה שלנו, וצ"ע.

*

תשובת הרב אייכנשטיין: מה שצירף מר ברכת התורה לקריאת ציבור לברכת המגילה אינו מוכרח כ"כ, ואף שמצא לו און בדברי המסכת סופרים, מ"מ אינו מוכרח, כי ברכת התורה כיון וכבר בירכה בבוקר, בוודאי בעי לדין מסויים של תקנה בפ"ע מפני כבוד הציבור, והאם זה מחייב תקנת קריאה או לא, אה"נ כבר כתבתי שאכן היו שפקפקו על קרה"ת בליל הושע"ר בציבור משום חשש חיוב ברכה

וכן נהג הגרי"מ חרל"פ זצ"ל שלא לקרוא בציבור מתוך ספר אלא בחומש וביחיד.

לעצם העניין מה נפסק, לא הכנסתי ראשי, אבל כמדומה דעת הגר"ח והגרי"ז הייתה שזה טעם ברכת נשים וממילא מוכרח לדינא דאיכא ברכה בלא קיום מנהג, שהרי נשים מברכות רק משום דחפצא של תורה בעי ברכה, וה"ה לברכת המגילה, ואם מידי ספק ברכה לא יצאנו, עכ"פ חזי לאצטרופי לעוד סברות, לברך על המגילה גם בלילה, (כמדומה זה היה הנידון לא כן?), שהרי איכא דסברי דאין כאן מנהג מוכרח כל עיקר לקרוא דווקא ביום, ולא דמי למגילת אסתר שהוא מצוה הנוהגת ביום כבשאר מצות, ובפרט מגילת אסתר יש בה טעם מיוחד ואכמ"ל.

*

תגובת הרב הילדסהיים: לישרי לן מר אך ממש לא הבנתי, כי אם קריאת התורה נפטרת בברכת התורה של הבוקר א"כ גם קריאת המגילה נפטרת בזה, כי ברכה"ת שלנו מהניא לכל חלקי התורה, ולמה המגילה תקבע ברכה לעצמה טפי מקריאת התורה.

תשובת הרב אייכנשטיין: טענתי שיתכן שגם ברכת התורה על קה"ת היא ממש כברכת מגילה, ולכן יתכן שיש בעיה עם מנהג העולם לקרוא בהושע"ר.

אבל גם יתכן שיש לחלק, כי ברכת התורה על כתובים אינה כברכת התורה, כי אינה נוסח ברכת התורה, אלא ברכה מיוחדת על קריאת מגילה, ונתקנה, דווקא על קריאתה בציבור, ואם כן לא דמיא כלל לברכת התורה.

מענה הרב הילדסהיים: בתחילה אסכם את הנידון מההתחלה כדי שיתבררו הדברים: בטעם הברכה על קרה"ת מצאנו ג' שיטות: א. שיטת רוב הראשונים שאינו מדין ברכת התורה כלל אלא משום כבוד הציבור או ברכה על תקנת חכמים. ב. שיטת הב"ש והמשכנו"י שברכת התורה על קריאה בציבור היא מדאורייתא ולא נפטרת בברכה"ת של הבוקר. ג. שיטת הרי"ץ בשטמ"ק נדרים פ"א שקרה"ת לא נפטרת בברכה"ת של הבוקר משום שקובעת ברכה לעצמה. (ולענ"ד עוד הרבה קדמונים סוברים כע"ז). עי' בתורת רפאל סי' ב' שביאר את השיטות הללו.

והשתא נחזי אנן לענין ברכה על קריאת המגילה בציבור שאינה חיוב או מנהג: לפי השיטה הראשונה ודאי אסור לברך כי הטעם של כבוד הציבור שייך רק בס"ת ולא במגילה, כמפורש בשו"ע סי' תרפ"ח ס"ד שמקומות המסופקים קוראים מגילה בט"ו בלי ברכה, וכמו שביאר בשו"ת גינת ורדים או"ח כלל א' סי' מ"ט, שהתיר שם לברך על קריאה בס"ת שאינה חיוב, וז"ל: "אכן לענין קריאת ס"ת יש להקל שבכל עת וזמן שיסכימו עשרה לקרוא בתור" ש"ד יוציאו ס"ת ויקראו בברכות מפני כבוד הציבור כי היא חיינו ואורך ימינו והלואי שיקראו ישראל בתורה כל יום ויום אלא שהראשונים מפני טורח צבור לא רצו להכביד עליהם", אך מ"מ לא התיר לברך על המגילה, וז"ל: "גם בספר תקון יששכר כתב שמקומות שקורין בהם המגלה שני ימים מפני ספק אם הם עיירות או כרכים אף על פי שאין מברכין על קריאת המגלה ביום שני מ"מ מוציאים ס"ת וקורין בו בברכות כמו ביום ראשון וכתב שהרצו הדברים לפני מוהר"י קארו והחזיק על ידם במנהגם שמנהג טוב הוא". ולפי שיטת הב"ש והמשכנו"י ודאי מותר לברך והוא גם חיוב מדאורייתא, אך א"א לסמוך ע"ז למעשה כי רוב הפוסקים לא ס"ל הכי כמו שביאר התורת רפאל שם. ולפי שיטת הרי"ץ בשטמ"ק ג"כ א"א לברך, כמו שכתב שם להדיא שרק קריאה שנתקנה קובעת ברכה לעצמה, אך ברכה על קריאה שלא נתקנה היא ברכה לבטלה.

ומה שהזכיר כת"ר שיש טוענים שהקריאה בליל הו"ר טעונה ברכה, מקור טענה זו הוא בספר תורת רפאל סי' ב' שחשש לשיטת שיטת הב"ש והמשכנו"י שהברכה על קרה"ת בציבור היא מדאורייתא ולא נפטרת בברכה"ת של הבוקר, וכן חשש שצריך ברכה משום כבוד הציבור. אמנם כל דבריו רק להחמיר שלא לקרוא בלא חיוב, אך לא עלה על דעתו להתיר לקרוא עם ברכה, וכל דבריו רק על קריאה בס"ת אך במגילה לא שייכי טעמים אלו וכנ"ל.

ומדברי כת"ר בכל המכתבים נראה שלדעתו קריאת מגילה טעונה ברכת התורה יותר מקריאת התורה, ואינו מובן כי לפי כל הטעמים קריאת התורה טעונה ברכה טפי, ואם קרה"ת נפטרת בברכה"ת של הבוקר ק"ו שקריאת המגילה נפטרת בזה, ואם קריאת המגילה לא נפטרת כ"ש שקרה"ת לא נפטרת, ואף שהברכה על המגילה היא נוסח אחר, מה בכך, הא כל הנוסח נתקן לברכו היכא שצריך לברך, אך אם כבר נפטר מברכה אסור לברך בשום נוסח.

*

תגובת הרב שמואל יצחק שטיינפלד: במה שטען הרב הילדסהיים שליט"א, הנה מה שלא מברכים בהו"ר כבר עורר על זה הגרי"ש אלישיב, ואם נאמר שכך מנהג העולם מ"מ יש לעיין הרי בליל שמחת תורה גם נהגו העולם לברך על קריאת התורה אף שאין לזה מקור כמבואר במעשה רב ולכך גם הגר"א עלה ראשון כיון שאין זה קריאה המחויבת, ובאמת דעת הביכורי יעקב (כמדומני מוזכר במ"ב) שלא לברך בליל שמחת תורה על הקריאה והיינו כנ"ל כיון שאין זה קריאה המחויבת וא"כ אם מברכים בליל שמחת תורה אני לא רואה סיבה שלא יוכלו לברך על רות אפי' בחודש שבט, רק יש לדון מצד שהחיינו.

*

תשובת הרב דוד אריה הילדסהיים: מה שמברכים על הקריאה בליל שמחת תורה, נראה שהוא משום שהקריאה בליל שמחת תורה היא בגדר מנהג, ולמנהגינו מברכים על מנהג, (ובאמת צ"ע למה לא מברכים על הקריאה בליל הו"ר, ואולי משום שאינה מנהג שנתקן אלא ענין בעלמא ע"פ קבלה), אך לברך על קריאה שאינה מנהג כלל, זו לא שמענו מעולם.

*

הערה נוספת מאת הרב הילדסהיים: שוב ראיתי מה שכתב בזה הגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א בתשובות והנהגות ח"ה סי' קנ"ד כעין דברי הרב אייכנשטיין שליט"א, וזה לשונו: "שיטת הגר"א (בביאורו סי' ת"צ) שמברכין על מקרא מגילה על קריאת שיר השירים רות איכה וקהלת, ותמוה שהגר"א בביאורו (סי' תר"י) מפרש שעל הדלקת הנר בערב יוה"כ, אין מברכין אשר קדשנו במצותיו, כיון שאינו חיוב להדליק ולא נהגו כן בכל המקומות, ואם כן היאך ס"ל לברך אשר קדשנו במצותיו וציונו על מקרא מגילה שאינו חיוב רק מנהג ולא נהגו כן רוב בית ישראל (הספרדים והרבה חסידים), ובמנהג כי האי לא מברכין, ועיין מש"כ במוע"ז (ח"א סי' ל"ב). ולענ"ד נראה ליישב כמו שבי' הגאון הרב מבריסק בחידושו על הרמב"ם (פי"א מהל' ברכות בסוף דבריו) "שהברכה על מקרא מגילה אי"ז כלל ברכת המצוות, רק דתיקנו ברכה על עצם קריאתן בציבור ואי"ז משום לתא דהמצוה כלל" עכ"ל, והיינו שתיקנו ברכה כעין ברכת השבח כשקורין ברבים, וכיון שאינה ברכת המצוות שהיא על המצוה, לכן צריך לברך בכל קריאת מגילה בציבור אף שאינו חיוב ולא נהגו כן בכל מקום, וכן מסקי באמת הגאון רבי רפאל מוולוז'ין זצ"ל ב"תורת רפאל" וכן ב"משכנות יעקב", שהברכה בקריאת התורה היא ברכת השבח שחיובה כשקורין לציבור (ועיי"ש דס"ל שהוא חיוב מדאו'), ואפילו כשאין חיוב בקריאה (כגון מה שקורין

בליל הוש"ר) צריך לברך, (ונחלקו בזה גדולי הפוסקים ואכמ"ל). ולכן אני מאד מקפיד בקריאת התורה לשמוע הברכה של הכהן שלפני הקריאה כיון שלפי האחרונים הנ"ל לא מספיק לקריאה בציבור הברכה"ת דיחיד שבירך בבוקר, דעל קריאה בציבור חל חיוב מיוחד מדאו' לברך עלה (עיין ח"א סי' קמ"ג שבי' היטב ד"ז), "עכ"ל התשובות והנהגות הנוגע לעניינו. ואח"כ דן שם לגבי ברכת שהחיינו, ע"ש.

אמנם יש להעיר שכל דבריו הם רק אליבא דשיטת הגר"א, אך לפי מנהגינו שמברכין על נר של יוהכ"פ לק"מ, א"כ אפשר דהגר"א ס"ל הכי משום דאזיל כשיטת הב"ש והמשכנו"י אך אנן לא מברכים משום זה אלא משום שאנו מברכים על כל מנהג.

וע"ע בתשובות והנהגות שם בהמשך דבריו שצידד דהגר"א סבר שמעיקרא נהג מנהג זה בכל ישראל, והוכיח כן מהמעשה רב, ע"ש, ולפ"ז לק"מ קושיתו הנ"ל.

ולענ"ד נראה בס"ד עוד יישוב לקושיית התשובות והנהגות הנ"ל, דכל מה שלא מברכים על מנהג שאינו חיוב הוא משום שא"א לומר עליהם וציונו, אך כאן ליכא טעם זה, כי תמיד שייך לומר "וציונו על מקרא מגילה", כי אנו מצווים על זה זה בכלל מצות תלמוד תורה, ולשיטת המסכת סופרים גם יחיד מברך כך על קריאת המגילה בכל ימי השנה, נובזה נראה ג"כ ליישב מה שפסק השו"ע לברך על הדלקת נר חנוכה אף דס"ל דאין מברכים על מנהג, משום דבזה שפיר שייך לומר "וציונו להדליק נר של חנוכה", שהרי כל אחד מצווה להדליק נר חנוכה בביתו].

***

תשובות מגדולי המורים בענין זה

מרן הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

ראב"ד ירושלים, ומח"ס תשובות והנהגות מועדים וזמנים ועוד

בשבעות לא היה לנו מגילת רות לקרוא, רק בבית הכנסת סמוך היה להם, ומוכנים היו להשאיל ובלבד שנחזיר להם לפני התפלה, והוריתי לקרוא בברכה לפני התפלה, רק חכ"א שאל הלוא במשנה מפורש (מגילה כ א) שבמגילה לכתחלה רק מהנץ, ואולי גם בזה הדין כן, ואנו קרינו לאחר עמוד השחר לאחר שיכיר חבירו.

ונראה ע"פ מה שכבר שאלו את הגר"א זצ"ל שמצריך לקרות כל הה' מגילות ממגילה כשרה בברכה, דלמה לא נגזור שמא יעבירו בקריאת שאר המגילות כמו בפורים, והשיב כיון שהחיוב בשאר המגילות הוא רק על ציבור אין חוששין, וכמו שאמרו בעירובין ג. דרבים מדכרי אהדדי, וכמובא בפעולת שכיר על ה"מעשה רב" ע"ש. וא"כ י"ל דהוא הדין כאן כיון דהא דבמגילת אסתר לכתחלה מצותו מהנץ, מבואר ברש"י במשנה במגילה דהיינו משום שאם אינו ממתין עד נץ רק קורא מעמוד השחר חיישינן שיקדימו בעוד לילה ולא יצא ידי חובתו, לכן כאן שהוא חובה לציבור ולא ליחיד, מדכרי אהדדי ואין לחוש, ומהאי טעמא הקריבו כל יום הקרבן תמיד בעמוד השחר ולא חששו.

עוד נראה טעם אחר שלא לחשוש, והוא בהקדם מה שביארנו במועדים וזמנים ח"א סימן ל"ב דאפשר לומר שאין חיוב מדרבנן לקרוא הד' מגילות אלא הוי רק מנהג שנהגו כן בכמה מקומות, אלא שההלכה שכל קריאה בתורה או בנביאים בציבור טעונה ברכה, וגם בכל קריאת כתובים בציבור טעונה ברכה יעושה, ועפ"י שאינה חיוב גמור יתכן שמעיקר הדין אפשר לקרותה גם בלילה שלא מבואר שחיובו ביום דוקא, ומסתברא שמדינא מועיל גם בחג בלילה, ותיקנוהו רק לכתחילה בגמר שחרית של יום טוב לפני קריאת התורה, אבל עיקר זמנה הוא כל החג, וכל זמן שציבור קורין ראוי לברך. ואפילו בפרשת זכור שזמנה בקריאת התורה דשבת זכור ביום, הבאנו שמועה בשם הגר"ע שלעת הדחק יוצאין גם בליל שבת, וכ"ש שקריאת המגילה דרות אינה לעיכובא בעיצומו של יום ובדיעבד עכ"פ יוצאין גם בלילה, וא"כ עכ"פ אין לחוש לקרותה מעלות השחר.

עוד נראה כיון שאינו חיוב גמור מדרבנן לית לן לגזור שמא ישכח ויקדים ויתבטל מהמצוה, כיון שהחיוב קיל כ"כ שיסודה רק מנהג וגם לא נתפשט בכל מקום אין לגזור ביום לאחרי עמוד השחר שמא יטעו ויקדימו ולא יקיימו המצוה.

עוד נראה שמפורש בברכות (ל א) ובש"ע (ר"ס תרנ"ב) ביוצא לדרך שנוטל לולב מעמוד השחר, וכאן בחג השבועות כשם שהקילו בתפלה להתפלל לכתחילה בשעת הדחק קודם הנץ וכמבואר במ"ב ר"ס פ"ט, הוא הדין למגילה בשעת הדחק אין לחשוש.

ונראה עוד שעדיף לפני התפלה שכולם שומעים כל תיבה, וידוע שמרן הגאון דבריסק זצ"ל הקפיד לכל יחיד שלא יאמר לבד אפילו כמה תיבות, שאז נקרא ביחיד (עי' לעיל סי' שמ"ט), וצריך בד' מגילות ציבור והיינו שעשרה שומעין מהקורא, ולכן הציבור צריכים לשמוע מהקורא דוקא כל תיבה ויוצאין מהש"ץ, ורק אז יכולים לברך שנקרא קריאה בציבור, וגם כאן שעיקר החיוב בעשרה אין דין רובו ככולו, ומה עוד שלאחר כך עייפים ומתנמנמים בשינה ועכשיו יש זמן ויכולים לשמוע היטב, ולכן כשאי אפשר לאח"כ במגילה של קלף, עדיף לקרוא ממגילה אף לפני הנץ וישמעו היטב ויוצאין.

סוף דבר קראנו בברכה מיד כשיכיר בבוקר, ואף שבסתמא אין לשנות מנהג ישראל שנהגו לקרוא לפני קריאת התורה כה"ג שלא היה לנו מגילה בשעתה, עבדינן שפיר לקרוא קודם התפלה בברכה אף שזהו קודם הנץ ואין לחשוש כלל, וכמו בקריאת התורה שבשעת הדחק מקדימין קרה"ת לתפלת שחרית ולא חוששין.

ומיהו נראה שעיקר המצוה לאחר שחרית שאז ברוב עם שכולם הגיעו וכמבואר בר"ה (לב ב), ושפיר תיקנו לקרוא לאחר שחרית, ומיהו אצלינו שעת הדחק ויתבטל הקריאה לגמרי קראנו בברכה לפני התפלה, ומיהו כשאפשר לקרוא אחר קרה"ת או אפילו אחר מוסף וודאי דעדיף טפי.

(והמנהג בארה"ק שמברכין על מקרא מגילה ושהחיינו, וכבר הערתי במק"א דצ"ב דשהחיינו שבליל יום טוב כבר יוצאין על כל מצוות החג, ולא דמי למגילת אסתר שמברכין ביום כיון שאין שהחיינו למצוות דיום הפורים, וגם על קריאה לבד לא מצאנו ברכת שהחיינו, ובארץ ישראל כבר נהגו לברך, אבל בקהלה שלנו כאן שאין לזה מנהג קבוע,

העדפתי לברך רק על מקרא מגילה כשקראנו ממגילה כשרה, ועיין במ"ש בזה בח"א סימן שכ"ג).

[עותק מספרו תשובות והנהגות כרך ב' סימן שנ"א]

***

הגאון הגדול רבי יצחק מרדכי רובין שליט"א

מח"ס 'אורחות שבת' ורב קהילת 'בני תורה' ירושלים

יש לעיין האם במקומות שקוראים מגילת רות יש מניעה לקרותה לפני תפילת שחרית כותיקין, והיינו לאחר עלות השחר, או שמא צריך להקפיד לקרותה דוקא אחר נץ החמה. ונפק"מ בציבור שאין להם מגילה מקלף וצריכים לשאול ממנין אחר, או שאין להם בעל קורא.

והנה בשונה ממגילת אסתר שבה מצינו דברי מפורשים לעניין חיוב קריאתה וזמן קריאתה בלילה וביום, בשאר מגילות לא נתבארו הדברים להדיא בדברי חז"ל, ומצינו שנחלקו גדולי עולם בעניין חיוב קריאת שאר מגילות והאם מברכין על קריאה זו. ויש לעיין לדעות שמחייבים בקריאת מגילה ואף מברכים עליה, מה הוא הזמן לכתחילה ומה הוא הזמן בדיעבד לקריאת מגילת רות.

איתא במשנה מגילה דף כ' ע"א אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין וכו' עד שתנץ החמה, וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר. ופרש"י שמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים להמתין עד הנץ החמה. ומבואר שכל שמצוותן ביום עיקר הזמן לכתחילה הוא מהנץ החמה ולא מעלות השחר, אלא שאם קראה משעלה עמוד השחר יצא.

אלא שיש לברר מה עיקר זמן קריאת מגילת רות, ומצינו ברמ"א סו"ס ת"צ ונוהגין לומר רות בשבועות, והעם נהגו שלא לברך עליה מקרא מגילה ולא על מקרא כתובים [ועיי שו"ת הרמ"א סי' ל"ה]. ועיין ט"ז שם שכתב שהמברך ברכה על מקרא מגילה הרי זו ברכה לבטלה, והמג"א חלק עליו עיי"ש. ודעת הגר"א בביאורו וכן מובא במעשה רב שזו תקנה גמורה לקרוא את המגילות במועדים, וקורין קודם אין כמוך. וכיון שזו תקנה גמורה ס"ל דיש לברך ברכה על מקרא מגילה וגם שהחיינו.

אמנם כשמעיינים במקור הדברים במסכת סופרים פי"ד הלכה ט"ז מבואר שהיו קוראים מגילת רות חציה במוצאי יו"ט ראשו וחציה השני במוצאי יו"ט שני, ויש אומרים שהיו קוראים את המגילה במוצאי שבת שקודם שבועות, אלא שהברייתא מסיימת שם ש'הכל הולך אחר המנהג שאין ההלכה נקבעת אלא אחרי המנהג'. ונמצא שהיו קהילות שבה לא קראו כלל מגילת רות וכך מנהג עדות המזרח, ויש שקוראים בלי ברכה, ויש שנוהגים על פי הגר"א לקרוא מגילה בקלף עם ברכה ושהחיינו.

והנה כתוב במעשה רב שיש לקרוא את המגילה קודם אין כמוך, ויש לעיין אמאי קורין קודם קריאת התורה והא קיימא לן תדיר ושאינו תדיר קודם, ועוד יש להתבונן אמאי בפורים מקדימים קריאת התורה לקריאת המגילה, ומ"ש.

והנה מצינו בשאגת אריה שדן האם אפשר להקדים מצוה דרבנן למצוה דאורייתא וכתב שכן, דכיון שמצוה דרבנן לגבי דאורייתא היא כדבר הרשות, ממילא אין חסרון בהקדמה שלה, דרק כאשר יש שתי דרגות חיוב שוות בזה העדפה של אחד כלפי חברו היא חסרון, אבל כאשר האחד מקודש מחברו אי בזה חסרון. ועל פי זה ביאר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שבפורים שקריאת המגילה היא חובה בזה יש להקדים את התדיר ולכן קורין בתורה בתחילה, משא"כ בשאר מועדים שקריאת המגילה היא חיוב מחמת מנהג וקלוש מחיוב הקריאה בתורה, לכן אפשר להקדים את המגילה לפני קריאת התורה.

וכאשר באים לדון מה זמן קריאתה לכתחילה, לכאורה אם נקטינן כהגר"א וחוששים לדבריו אף לעניין ברכה, נמצא שנוקטים שמנהג הקריאה נעשה תקנת חכמים, וא"כ כמו שלא קורין בתורה מיד לאחר עלות השחר אלא בזמן המיועד שנקבע, כך גם זמן קריאת המגילה צריך להיות לכתחילה בזמן שנקבע על פי המנהג, ואין לקרות לכתחילה מגילת רות משעלה עמוד השחר. ולכאורה זהו בכלל מה שכתוב במסכת סופרים שאין ההלכה נקבעת עד שיקבע המנהג.

ואף שאם באנו לדון לגבי שעת הצורך כגון שאין לו מגילה שאז י"ל שיכול לקרותה משעלה עמוד השחר דלא גרע מאשר מגילת אסתר שאם קראה משעלה עמוד השחר יצא, מ"מ אין דנים אפשר משאי אפשר. ונפק"מ במקום שאין בעל קורא או שאין מגילה ורוצים שבעל קורא יבוא ויקרא עבורם, או שרוצים ליקח את המגילה ממנין אחר, האם אריך לקרותה משעלה עמוד השחר או דילמא ראוי לקרותה לאחר תפילת מוסף, וכן שהבעל קורא יקרא אותה אחר מוסף. [ופעמים שהבעל קורא כבר תש כוחו לקרוא שוב אחר מוסף]. ומסתברא שכיון שזמנה ותקנתה הוא ביום, שיש לכתחילה לקרותה ביום דוקא, [ושמעתי משמיה דהגראי"ל שטיינמן זצ"ל שאמר שמי שקורא מעלות השחר הרי זה כמי שקראה בלילה].

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' שנ"א דן בשאלה שהיתה בקהילתו בדרום אפריקה שלא היתה להם מגילה מקלף, והורה שבדיעבד יקראו לאחר עלות השחר, אלא שיש לעיין בטעמי הדין שכתב שם.

דהנה כתב שם שכיון שכתב רש"י במגילה בטעם הא שקורין מהנץ החמה כיון שאין הכל בקיאיין שמא יקראו לפני עלות השחר, ולכן קבעו לקרותה מהנץ החמה. אמנם כל זה בקריאת מגילת אסתר שהיא חובת יחיד, אבל מגילת רות ושאר מגילות שיסודם חובת ציבור כמו קריאת התורה, ושלכן ביאר הגר"א שאין גזירה שמא יטלטל אותה ד"א ברה"ר, דכיון שהיא חובת ציבור אין חוששין דרבים מדכרי אהדדי, א"כ י"ל שאין חשש לקרותה משעלה עמוד השחר, כיו שרבים מדכרי אהדדי, ע"כ.

ויש לעיין בזה דשמא י"ל שכל זה הוא טעמא דתקנתא, אבל אחרי שתיקנו שקריאתה ביום, אין להקל משעלה עמוד השחר, וכמו דלא נימא שיוכל לקרות מגילת אסתר משעלה עמוד השחר עם שומר, דאחר שתיקנו אין לשנות. וכל מה שיש לדון זהו רק מחמת מה שכתבנו לעיל שעיקר הקריאה ביום הוא רק דין לכתחילה, ובזה י"ל שבשעת הצורך שלא תהיה לו אפשרות לקיים כדין בזה י"ל שסמכינן בדיעבד לקרותה משעלה עמוד השחר. וגם בזה נראה טפי שעדיף למצוא מגילה ובעל קורא לאחר מוסף והוא עדיף מאשר לקרותה לפני התפילה.

והנה יש מקומות שלמדו מזה היתר לכתחילה לקרות את המגילה משעלה עמוד השחר, וטוענים שאז העם ערים וישמעו את קריאתה בדקדוק, אך לפי כל הנ"ל אין זו הדרך וכיון שתקנתה היתה ביום ולפני קריאת התורה אין להפך את הצינורות, ולשנות מדרכי אבות.

***

דיני יום טוב שחל במוצאי שבת (שבועות תשפ"ב)

א. סעודת שלישית זמנה משיגיע זמן המנחה כדאיתא בשו"ע סי' רצ"א סעי' ב', דהיינו משש שעות ומחצה, ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצות סעודה שלישית.

נויש שאוכלים בשבת זו בבוקר סעודה קלה כסעודה הראשונה ביום (הסעודה השנייה של שבת) ואת הסעודה העיקרית אוכלים בזמן מנחה גדולה כסעודה שלישית. ואינו פשוט אי שפיר למעבד הכי לכתחילה, דיעווי' בפמ"ג סי' של"ד מש"ז סק"א שכך נהגו בימי חז"ל לכתחילה בכל שבת, ואף דאין הלכה כרבי חידקא (שבת דף קי"ז ע"ב) הנך רואה דרכן היה לאכול פת שחרית ועיקר הסעודה בשש בצהרים, ע"כ, אולם אפשר דשם הם נתכונו שלא לצאת בזה סעודת שבת, אבל לכתחילה אפשר דלאו שפיר לאכול את הסעודה הטפילה כסעודת שחרית, דיעווי' בסידור הגר"א (שהו"ל הגר"נ הערץ הלוי ז"ל, דף קמ"ג ע"ב) שהביא מה שכתב הגר"א (בליקוטים בסוף היכלות פקודי), דאף דכבוד יום השבת קודם לכבוד הלילה כדאיתא בפסחים דף ק"ה ע"א, מ"מ כבוד לילה קודם לסעודה שלישית כיון שבסעודה שלישית אין בה משום כבוד שכבר יצאו בשחרית וכו', עי"ש, ומבואר שעיקר חשיבות ודין כבוד בסעודת היום צריך להיות בסעודה השנייה. ומחכ"א שמעתי להוכיח דדבר זה שפיר דמי, דהנה הרמב"ם בפ"ו מיו"ט הי"ט ביאר בגדר מצות חצי לה' וחצי לכם דאיכא ביו"ט, דכך הוא סדר היום: בַּבֶּקֶר מִשְׁפִּימִין כָּל הָעָם לְבִתֵּי כְּנִסְיוֹת וּלְבִתֵּי מְדַרְשׁוֹת וּמִתְּפַלְלִין וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּעֵינֵי הַיּוֹם וְחוֹזְרִין לְבִתְיָהֶם וְאוֹכְלִין, וְהוֹלְכִין לְבִתֵּי מְדַרְשׁוֹת קוֹרִין וְשׁוֹנֵין עַד חֲצֵי הַיּוֹם, וְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם מִתְּפַלְלִין תְּפִלַּת הַמְּנַחָה וְחוֹזְרִין לְבִתְיָהֶן לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת שְׁאֵר הַיּוֹם עַד הַלַּיְלָה, ע"כ. והעתיקו המ"ב בסי' תקכ"ט סק"א, והרמב"ם אזיל לשיטותי' שהצריך ביו"ט ג' סעודות כמו בשבת כדמבואר בטור בסי' תקכ"ט סעי' א', ואפ"ה מבואר שאת הסעודה העיקרית עושים לאחר מנחה והסעודה הטפילה בבוקר].

ואף שנוהגים להתפלל מנחה לפני סעודה שלישית, כתב המ"ב בסי' רצ"א סקי"א במקום שקשה לו לקיים הסעודה לאחר מנחה יוכלו אפילו לכתחילה לקיים הסעודה קודם מנחה אם הוא קודם זמן מנחה קטנה, וביאר השעה"צ דה"ט לפי דקי"ל בסי' רל"ב דסעודה קטנה

מותר אפילו סמוך למנחה קטנה]. ולכתחילה יאכל קודם זמן מנחה קטנה דהיינו קודם שעה עשירית, לפי שמצוה להמנע מלאכול מהמנחה ולמעלה בערב יו"ט כדמבואר בסי' תקכ"ט סעי' א', עבר ולא קיים סעודה שלישית קודם לזמן מנחה קטנה יאכל לכתחילה רק מעט פת דהיינו יותר מכביצה פת כמש"כ המ"ב בסק"ח. ואם לא התפלל מנחה עדיין, מהדין אסור לאכול מהשעה הנ"ל (מזמן מנחה קטנה) אא"כ יש שומר כדמבואר בסי' רל"ב סעי' ב'. לאחר הסעודה אין לעשות שום הכנות ולא להדיח כלים לצורך סעודת ליל יו"ט עד צאת הכוכבים.

*

ב. מותר לישן בשבת אע"פ שכל מטרתו הוא כדי שיוכל לילמוד בלילה במוצ"ש (בליל בשבועות), אך אין לומר בפיו שמטרת השינה הוא עבור מוצאי שבת, ומקור הדברים הוא מאליה רבה (סי' ר"צ סק"ב) שהביא מספר חסידים (סי' רס"ו) שלא יאמר בשבת נישן (בשבת) כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת ואפילו חפץ לכתוב ספר תורה, אלא יאמר כי שבת היום, ובטעם האיסור משום שמראה בזה שנח וישן בשביל ימות החול, ומשמע דאם אינו אומר בפיו אע"פ שכך כוונתו מ"מ כיון שאינו ניכר מותר, וכ"כ הפמ"ג בסי' ר"צ שהאיסור הוא רק כשאומר בפיו. [ולפ"ז יש שהוסיפו עוד, דכשאומר שהולך לישון בשביל הלילה תו ניכר שעושהו לצורך חול, ותו אסור גם השינה הנגררת אחריה. אולם דעת רוב המורים אינו כן]. אולם יש שטענו שכל האיסור לומר הוא רק כשמדבר על מלאכה, כלשון ספר חסידים 'כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת', וכ"ה בשו"ע הגר"ז סי' ר"צ סעי' ו' לא יאמר לבני ביתו נישן כדי לעשות מלאכתנו בערב, וציין לסי' ש"ז. ולפ"ז אפשר דאמירה בדבר שאין בו מלאכה יהיה מותר. [וללכת למקוה מיוחד בשבת אחה"צ לצורך יו"ט, יש שאסרו לפי שניכר שעושהו לצורך יו"ט].

ולענין ללבוש בשבת סמוך ליו"ט בגדי יו"ט, שמעתי שבספר כף החיים מחמיר משום שניכר שעושהו כן לצורך יו"ט, אלא א"כ ילבשם בעוד היום גדול. ויש שלובשים כבר מערב שבת בגדי יו"ט. ועי' במ"ב (סי' תצ"ד סק"ט) שהביא בשם המג"א דאין לשטוח עשבים בשבת ערב שבועות, כיון שכונתו לצורך יו"ט, והיינו משום שניכר שהוא לצורך יו"ט. וכן ראוי להימנע מלהחליף לפרוכת של יו"ט בשבת אחה"צ אלא יעשה מער"ש. וכן אין לתת בשבת במקרר משקאות המיועדות אך ורק עבור יו"ט, דהוה הכנה, [ויש לעיין באופן שנותן בקבוק אחד לצורך שבת אם מותר לתת הרבה בקבוקים גם ליו"ט, כמו בהדחת כלים שכתב המ"ב (סי' שכ"ג ס"ק כ"ו) דמדיחים בשבת אפילו עשרה כלים ואין צריך אלא לאחת. ובשעת הדחק מותר להכניס למקרר מבעו"י שלא יהיה מוכח שהוא לצורך הלילה, כדמבואר בסי' תק"ג שעה"צ סק"ב וסי' תרס"ז מ"ב סק"ה ובשעה"צ סק"ו]. אבל להחזיר למקרר מה שנשאר מהאוכל שאכל ביו"ט שרי, דזה הוה שמירת ממונו שלא יתקלקל, ושמירת ממונו שרי אע"פ ששומרו כדי לאוכלו בחול, וכדאיתא בשו"ע בסי' שכ"א סעי' י"א.

במעריב בליל יו"ט, ראוי לכוין בברכת אהבת עולם לצאת בברה"ת מאחר שישן ביום שינת קבע, וילמד מיד לאחר תפילת ערבית, (שו"ע סי' מ"ז סעי' י"א, משנ"ב ס"ק י"ג י"ד

כ"ה). ובעלות השחר אם למד מיד אחרי מעריב א"צ לברך בעה"ש ויכול להמשיך לילמוד, אך אם לא למד מיד אחרי מעריב תליה בפלוגתא, לרעק"א חייב לברך עתה ברכה"ת, ולחזו"א א"צ לברך. וביום השבועות שישן שינת קבע, נחלקו רבותינו לדינא אם בזה יברכו ברכה"ת כשקם ממשנתו או דהוי ככל שינת קבע ביום שאין נוהגים לברך.

*

ג. הדלקת נרות יו"ט, אין להדליק כ"א בזמן שודאי לילה, ויאמרו קודם ההדלקה 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'. וצריך להדליק הנרות קודם הקידוש משום דבעינן קידוש במקום נר, עי' שו"ע סו"ס רע"ג.

ברמב"ם מבואר דהדלקת הנר הוה נמי מדין כבוד, ולכך זמנו הוא מבעו"י, וכמש"כ הגר"א (בסי' תקכ"ט) דכבוד הוא מבעו"י, וכ"כ הרמב"ם (בפרק ל' הלכה ה') בהדיא דחובת הדלקה שמדין כבוד הוא מבעו"י, ולכך ביום טוב אף שהותרה הבערה, מ"מ צריך להדליק הנרות בערב יו"ט מבעו"י. וכבר כתב זאת בן הדרישה בהקדמתו לטור יו"ד בשם אמו, וכ"כ הפמ"ג בסי' ר"ס במשב"ז סק"ג, וכ"כ במטה אפרים סי' תרכ"ה סעי' ל"ג ובסי' תקצ"ט סעי' י', וכ"כ הבאר היטב בסוף סי' תק"ג, וכן האריך בזה בספר פרי יצחק ח"א סי' ו', ואאדמו"ר זצ"ל בספרו שלמי תודה - יו"ט סי' ח' סק"ג. ויש להוסיף עוד דאפשר דכל חובת ההדלקה ביו"ט הוי רק מדין כבוד, דהנה במושב זקנים עה"ת מבעלי התוס' בפרשת אמור (ויקרא כ"ד ב') כתב שאין מברכין על הדלקת נר ביו"ט משום דבשבת (דף כה ע"ב) אסיק תלמודא דהדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית וא"כ ביו"ט שיכולים להדליק אין לברך דהא אין צריך לשלום בית מעשה הדלקה, ע"ש, אולם מנהג אשכנז שמדליקין נר ביו"ט בברכה כמו בשבת, ואפשר דסברו שאף שמדין עונג אין צריך להדליק מ"מ משום כבוד מיהא בעי, ונמצא דעיקר חיוב ההדלקה ביו"ט הוי מדין כבוד. ולפ"ז נראה דבמוצאי שבת, יש ענין להדליק מיד לאחר צאת הכוכבים, עוד קודם שבאו מבית הכנסת, מאחר שמדין כבוד יש ענין לקבלו באורים.

ויש להדליק במקום שאוכלים בדוקא. ואף לבני ספרד שאין מברכין על תוספת אורה מ"מ כל שהאור שישנו לא הודלק לכבוד יו"ט לא חשיב תוספת אורה, ושפיר יכולה לברך. ואף שיש שם אור חשמל חזק מאד, לא חשיב נר לבטלה כיון שזה מוסיף כבוד, ועי' במ"ב (סי' רס"ג סק"מ) שדייק מלשון השו"ע שאם מדליק על השולחן במקום שאוכל, אף שעדיין יום ויש אור, ועד הלילה יכבו הנרות, אפ"ה לא הוי ברכה לבטלה כיון שיש לו הנאה ושמחה בשעת אכילה מן הנרות, והתוספת אורה שאין מברכין הוי רק באופן שכבר הודלק במקום זה לכבוד שבת דתו נפטר המקום מהדלקה. וע"ע בתשובות מהר"ם רוטנברג (כת"י אמשטרדם, סי' מ"ז) שנתן כמה טעמים על נרות שמדליקין בביהכ"נ ביו"ט שחרית דלא חשיב נר של בטלה ובתוכ"ד כתב וז"ל: ועוד אין אלו קרויין נרות של אבטלה כלל, נהי דשרגא בטיהרא לא מהני כולי האי, מ"מ מהני קצת, דאינו דומה אורה של כמה נרות למאה ואחת, דאי לא תימא הכי, היכי שרי אפילו בלילה להדליק ביו"ט כמה נרות כיון דאפשר להשתמש לאורה של נר אחד א"כ הו"ל כל אינך אחריני נרות של אבטלה, אלא י"ל כדפי', ע"כ.

נבזמנינו שיש אור חשמל חזק, ואין הנרות מוסיפים מאומה, ראוי להקפיד להדליק בשולחן שאוכלין בדוקא, דבשו"ע סי' רס"ג סעי' ט' איתא: המדליקין בזויות הבית ואוכלים בחצר, אם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה, וכתב ע"ז המג"א בס"ק ט"ז דמשמע שאם אוכל בבית, אפילו אין דולקות עד הלילה סגי, ולא הוי ברכה לבטלה. ולכאורה כיון שעדיין יום אינו נהנה כלל מן הנרות, ומה מהני מה שאוכל שם, וביותר ילה"ק הא לשיטת השו"ע אף על תוספת אורה אין מברכין, וא"כ אמאי כאן שיש אור יום מברכים. ועיין באליה רבה בתירוץ השני, שכתב דאפשר דעצם הנרות הדולקים בשעת הסעודה מוסיפים עונג ושמחה. וכ"כ הדרך החיים (בסידורו בהלכות הדלקת הנר אות י"ג) והמשנ"ב (ס"ק מ'), שאף שעדיין יום יש לו הנאה ושמחה בשעת אכילה מן הנרות, ע"כ. וזהו כמו שנוהגים בסעודות חשובות שמדליקין נרות לכבוד הסעודה, שהנרות מחשיבות ומחבבות הסעודה, וממילא מרבות העונג והשמחה. ומעתה על זה סמכו העולם שמדליקין נרות במקומות שיש אור חשמל גדול, ואין ממש בתוספת אורה שע"י הנרות, כיון שעצם מה שדולקות הנרות בסעודה מוסיף חשיבות ועונג. וצריך להוסיף דאף דדעת השו"ע שעל ריבוי אורה אין מברכין, לביאור זה היינו דוקא שכבר הודלק שם נר שבת, ולא שיש אור ע"י דבר אחר. ונתחדש בדברי הא"ר דהא דאין מברכין על ריבוי אורה, אין הענין שריבוי אורה איננו תועלת מספקת לברכה, אלא ענינו הוא דכיון שכבר הדליקו נר, ונתקיימה תקנת חז"ל בבית, אין לברך על הדלקת נר נוסף אף שיש בו ריבוי אורה, אכן אם לא הדליקו נר בבית, ולא נתקיימה תקנת חז"ל בהדלקת נרות בבית, אזי יש לברך על הדלקת הנר אף אם יש בו תועלת של ריבוי אורה בלבד].

ובשאר החדרים כשיש שם חושך, בשבת איכא חובת הדלקה כדי שלא יכשל בעץ ובאבן, וביו"ט אינו ברור דאיכא חובת הדלקה משום שלו' בית, שהרי יכול להדליק ולהוליך נר ביו"ט. ועמש"כ בזה לעיל בשם המושב זקנים. וע"ע בזה בספר חוט שני הלכות יו"ט עמו' מ"ב. ועל כן מי שמתארח בליל יו"ט, ידליק או במקום שסועד או בביתו ויאכל מזונות בעת שחוזר לביתו לאור הנרות.

*

ד. שאריות מהנר של שבת הוי מוקצה, וע"כ בנרונים של זכוכית שצריך להוציא את הדיסקית דהיינו הברזל שנשאר, ובלא זה א"כ להניח את הנרון החדש, יכול לנער את הדיסקית במוצ"ש. אבל כזה דבוק על הזכוכית, לוקחים סכין ובדחיפה קלה מנתקים זאת, ואז זה חשיב טלטול מוקצה בידים אף לדעת המ"ב בסי' ש"ח ס"ק קט"ו כיון שכך דרכה להזיז את הדסקית, ולכא' תליה בפלוגתת הט"ז (סי' תק"א ס"ק ז') ורעק"א (שם) אם יש היתר לטלטל מוקצה לצורך הדלקת נרות, לפי דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש בלי שימוש קי"ל דמותר, ואף לדעת רעק"א המקילה, מפקפק הגרש"ז אוערבאך זצ"ל (שש"כ פרק יג הערה פ"ז) כשהבית מלא אורה ומדליקין נרות רק משום כבוד יו"ט אפשר דאסור. והעיצה לזה שישים מעט מים בתוך הזכוכית מער"ש לפני הנחת הנרון ואז לא תדבק הדיסקית לזכוכית, ויוכל לנערו במוצ"ש. וכשלא עשה כן, יש שהקילו להסיר הדיסק בידים כדין הסרת פסולת מפרי.

וכשמדליק בשמן עם 'פתיל צף', ינער הפתילה השרופה בליל יו"ט, אולם להשחיל את הפתילה לתוך החור ביו"ט יש שאסרו דחשיב עשית כלי דאסור.

וכשמדליק בנריות מפח, (והפחים הישנים תופסים מקום שנצרך עבור הנרות החדשים), אם אפשר לסלקם ע"י ניפוח ברוח ש"ד (רמ"א סי' ש"ח סעי' ג'), וכשא"א יש שהתירו לסלקם ע"י סכין וכדו', כשיטת המ"ב בסי' ש"ח ס"ק קט"ו, ואף לחזו"א (סי' מז ס"ק י"ד) יש לצרף דעת רעק"א דשרי לטלטל מוקצה לצורך הדלקת הנר.

וכשמדליק נרות שעוה אסור לחמם הנרות ביו"ט וידבקינו גזירה שמא ימרח, דהיינו שיפשפשו להחליקו, והוא תולדה דממחק, אלא ידביקנו הנרות מער"ש ליו"ט, (מג"א סי' תקי"ד סק"ו הביאו המ"ב שם סקי"ח).

*

ה. יו"ט שחל במוצ"ש אומר בקידוש יקנה"ז, ולענין ברכת האש יש שמקרבים הנרות זל"ז לפי שאמרו אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. ויש שחששו דשמפריד הנרות הוי מכבה, ואף דכתב השו"ע בסי' תק"ב ס"ב דדוקא כשאוגדין העצים אסור להפרידן זמ"ז משום דממעט האש של אגודה כולה אבל כשאין אגודין מותר, ואף לרמ"א דפליג ואסר לפי דגם כשאין אגודים יוכל להתמעט, מ"מ כשאינו מכויין לכך שרי כיון שאין זה פס"ר, מ"מ כתב המג"א שם סק"י ובמ"ב סק"כ שיש מחמירין במפרידן אפילו כשאין מכויין לכיבוי ונכון להחמיר. נויש שחששו בקירוב הנרות, שכיון שנמס קצת מהחלב הו"ל גרם כיבוי, אולם גרם כיבוי אינו ברור דינו ביו"ט, אולם אפשר שהוא בכלל המסתפק מהנר דחשיב כיבוי ממש, וצ"ע]. ויש מתירים בכל זה, ועב"ז בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סי' נ' אות ל'.

ובזמנינו יש נר מיוחד שעשוי לאבוקה כדי להדליקו בליל יו"ט להבדלה, ויש שחששו גם בזה משום נר של בטלה דאסור להדליק ביו"ט, ומה"ט יש שאסרו נר של זכור (נר נשמה) ביו"ט, ועב"ז בביה"ל סי' תקי"ד סעי' ה' סוד"ה נר. ולכן יש שהורו לצאת מכל חששא, ולברך כעיקר דינא על נרות יו"ט אף שאינן אבוקה. מיהו אם מדליק הנר במקום שאוכלים ונהנין ממנו יש להקל מאחר שיש בזה תוספת כבוד, ומה"ט מותר להדליק נר יו"ט אף כשיש כבר אור בחדר. [ולענין נר נשמה, המנהג לקחת נר שדולק יומים, ולהדליקו מערב שבת]. ויש שהעירו דבזמנינו שמדליקין נרות יו"ט במקום שיש אור חשמל חזק, שאין הנר עשוי להאיר אלא משום כבוד, שאינו פשוט אם יכולים לברך עליה ברכת מאורי האש, שהרי על נר נשמה אין מברכין מאחר שהודלק לכבוד ולא להאיר, כדמבואר בסי' רח"צ סעי' י"א סעי' י"ג ומ"ב סוסק"ל, וצ"ע.

שכח ברכת ההבדלה בקידוש, לוקח שוב כוס ומבדיל עליו, וא"צ לחזור שוב על הקידוש כדמבואר בשו"ע סי' תע"ג סעי' א'. ולענין ברכת בפה"ג אם מברך שוב, הנה קי"ל דבפה"ג פוטרת שתית יין בסעודה, אך אם לא היתה דעתו לשתות בתוך הסעודה צריך לברך שוב בפה"ג, כדמבואר במ"ב שם סק"ה, וכן בסי' רע"א ס"ק ע"ז. והנידון אם הזכיר בקידוש ברכת הנר, ולא סיים ברכת ההבדלה, אם ברכת הנר הוי הפסק בין ברכת הקידוש לשתיה, שהרי ברכת הנר הוי חלק מברכת ההבדלה וכאן למעשה לא הבדיל, וצ"ע.

בקידוש אומר יקנה"ז, וחותם בהבדלה 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש', והיה מעשה באדם גדול אחד זצ"ל, שחתם ואמר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' כהרגלו בכל ימות השנה, ועבר שיהוי זמן דתוכ"ד שאינו יכול לתקן, ודן בזה האם צריך לחזור ולהבדיל, דשמא הוי כמשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות, ואמר שכן נראה טפי. וכן הורה למעשה מרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל בחד שטעה כנ"ל [בחג השבועות בשנת תשל"ח שחל במוצ"ש] שדין הוא שיחזור ויבדיל. ולכאורה כשחזור ומבדיל צריך לברך שנית נמי ברכת הגפן, כיון שטעה בהבדלה הראשונה נמצא שהוי הפסק בין ברכת הגפן לשתייה.

נשים, דעת רוב הפוסקים דאינם חייבות בברכת הנר, עי' ביה"ל סו"ס רצ"ו, ומ"מ יכולות לענות אמן, ולא הוי הפסק בין ברכת הקידוש ובפה"ג לשתיית היין. ובמג"א (שם סק"ו) איתא עוד, דאין הנשים טועמות מכוס של הבדלה, ומ"מ מכוס זה דהוי נמי של קידוש המנהג שהם טועמות.

*

ו. בליל שבועות באחד הישיבות בעירנו, עושים קידוש לאחר מעריב, ואוכלים מזונות, ובאמצע הלילה לאחר כמה שעות של לימוד עושים סעודה כיד המלך על פת. ועושים כן מב' סיבות, א' שיש בחורים שקשה להם לילמוד ברצף שמונה שעות, ולפיכך מחלקים את שעות הלימוד, ב' לאחר שבשבת אכלו סעודה שלישית אחה"צ תו קשה לאכול סעודה מיד בתחילת הלילה.

וחכמי בית המדרש העירו דלכאו' דבר זה לאו שפיר דמי, דיעוי' בשעה"צ סי' רע"ג סקכ"ט שכתב שלצאת קידוש במקום סעודה על יין, בקידוש של יום יש לסמוך על המקילין, אבל בקידוש של לילה אין להקל בזה, כי כמה ראשונים חולקים על זה, כמו שכתב בחידושי רעק"א. וא"כ בליל יו"ט אין לסמוך על השיטות שיוצאים קידוש במקום סעודה בה' מיני דגן ובעינן דוקא פת.

אלא דדבר זה תליה בהבנת השעה"צ לחלק בין קידוש של יום לקידוש של לילה, בהבנה הפשוטה הוא לפי דקידוש של לילה עיקרו דאורייתא ולפיכך חשו לשיטות שאין יוצאים קידוש במקום סעודה כ"א בפת, אבל קידוש של יום דהוי דרבנן סמכו השיטות שיוצאים יד"ח בכל שבעת המינים. ולפ"ז בליל יו"ט דחובת קידוש הוי נמי רק מדרבנן שפיר יוצא יד"ח אף בה' מיני דגן.

אולם אפשר דהחילוק הוא שקידוש של יום דהוי רק ברכת בפה"ג, לפיכך בכל גווני ליכא חשש ברכה לבטלה, דהרי אם לא יצא חובת קידוש מ"מ שפיר הוי ברכת הנהנין על שתיית היין, משא"כ בקידוש של לילה, לצד שאינו יוצא בו חובת קידוש הוי ברכת הקידוש לבטלה, ולפיכך משום חומר ברכה לבטלה חששו לשיטות שאין יוצאים בו חובת קידוש. ולפ"ז אף בליל יו"ט א"א לעשות קידוש במקום סעודה על מזונות.

אלא דאף להבנה השניה, נראה שאם המקדש עצמו יאכל פת, תו השומעים יכולים לאכול מזונות ולצאת בזה קיבמ"ס, שהרי לגביהם ליכא חשש ברכה לבטלה.

ומאמור"ר זצ"ל שמעתי שכל מה שהחמיר המ"ב (ס"ק כ"ה) והשעה"צ (ס"ק כ"ט) שאין יוצאים ידי קידוש במקום סעודה ע"י כוס יין כ"א במקום הדחק ובקידוש של שחרית, מאחר שרעק"א והתוספת שבת הוכיחו דלכמה ראשונים אינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה ע"י כוס יין. משמע מדבריו שרק ביין החמיר ולא בשאר מיני תרגימא מחמשת מינים. אף שמהראשונים שהביאו התוספת שבת ורעק"א מבואר שצריך דוקא פת שיוצאים בו יד"ח סעודת שבת, וא"כ אמאי החמיר רק ביין. וביאר בכמה אנפין, א', דכוונתו שבמיני דגן יש להקל, כיון שיש לצרף לזה ג"כ הא דאיתא בשו"ע (סי' קס"ח סעי' ז') דכל מזונות שלנו הם ספק פת, ואפילו אי חשיב פת הבאה בכיסנין יש לצרף לזה השיטות שיוצאים יד"ח סעודת שבת אף בפת הבאה בכיסנין (ועיין קה"י ברכות סי' כ"ה שהאריך בזה), ולפיכך בזה בודאי יש להקל דיוצאים בו קידוש במקום סעודה לכו"ע. אלא דלפי"ז בתבשיל דחמשת מיני דגן שברכתו במ"מ אפילו אי קבע עליו סעודתו ולא מיקרי לחם (כמו קוגל די"א דחשיב תבשיל, ואף אם אכל שיעור כד' ביצים אינו מברך ברהמ"ז), דבזה ודאי דאין יוצאים חובת סעודת שבת, ולדעת הראשונים שהובאו בתו"ש וברעק"א לא יצאו בזה בודאי דין קידוש במקום סעודה, א"כ להכרעת המשנ"ב הנ"ל אין להקל בזה לכתחילה אלא בשעת הדחק. ב', ע"פ מש"כ המגן אברהם (ס"ק י"א) והמחצית השקל (שם) שהוכיחו דמיני תרגימא מחמשת מינים חשיבי טפי לסעודת שבת מיין, כדחזינן גבי סוכה שיין אפילו קבע עלייהו לא בעי סוכה, לפי דחשיבא אכילת ארעי, משא"כ ה' מיני דגן שרי לאכול רק עד כביצה חוץ לסוכה לפי דחשיב קביעות, ולפיכך י"ל דלענין קידוש במקום סעודה בעינן דוקא דבר שקובעים עליו סעודה (ואין כוונתו שלקידוש במקום סעודה בעינן שיאכל שם שיעור כביצה, אלא בזה שאוכל כזית חשיב תחילת סעודה של קביעות), ולהכי בעינן דוקא מיני דגן דהוי אכילה של קבע, ולפיכך חשיב סעודה חשובה. ובאמת מצינו כמה שיטות שצריך ממש אכילת קבע, והיינו שיאכל פת או מזונות בשיעור כביצה, יעויין בחידושי הרא"ה בברכות דף כ"ז ע"א על הא דאמר רב יהודה אמר שמואל, מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, דמזה מוכח דשרי למיכל בין תפילת ערבית לקריאת שמע דידיה, מטעם שהתחיל מקמיה דמטי זמן ק"ש, דהא הכא אמר שמואל מתפלל אדם בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, ושמואל גופיה הוא דאמר דאין קידוש אלא במקום סעודה, עכ"ד. ומבואר דלקידוש במקום סעודה בעינן סעודת קבע, דהיינו בשיעור כביצה דאסור לאוכלו קודם ק"ש, ושפיר הוכיח דחזינן מהכא דשרי לאכול קודם ק"ש מטעם שהתחיל בהיתר. ובאמת שיטה זו מצינו בספר נחלת צבי סי' רפ"ט (עטרת צבי סק"ג), והעתיקו האליה רבה בסי' רפ"ו סק"ט, דלא חל חובת קידוש עד אחר תפילת מוסף, לפי דלא שרי לאכול סעודה דהיינו יותר מכביצה קודם מוסף, ולפיכך שרי לשתות קודם מוסף בלא קידוש, [והאליה רבה (שם) סמך על שיטה זו בתורת סניף להתיר בשעת הדחק למי שאין לו יין ופת רק פירות, וחלש לבו, דמותר לטעום קודם מוסף בלא קידוש, דיש לסמוך על הראב"ד (בהשגות פכ"ט) דמותר לטעום קודם קידוש של יום, ועל הנחלת צבי שלא חל חובת קידוש קודם מוסף, והעתיקו המ"ב בסי' רפ"ט סק"ט]. ומעתה אתי שפיר דהחמיר המ"ב רק ביין ולא במיני דגן. אולם יל"ע אי שרי לדרך זה לעשות קידוש לכתחילה על תבשיל מחמשת המינים, דהנה לענין חיוב אכילה בסוכה איתא במ"ב סי' תרל"ט ס"ק ט"ו פלוגתא אם תבשיל מחמשת מיני דגן יותר

פנינים

מכביצה מותרת חוץ לסוכה, דלדעת השו"ע בעינן דוקא שיקבע סעודתו עליו [נוקבע ר"ל שאוכלים בחבורה, או שאוכל שיעור חשוב שקובע סעודתו בזה, ולא די שיאכל מעט יותר מכביצה], ולמג"א דינו כפת, וא"כ הוא הדין הכא אם אוכל בביהכנ"ס (דהיינו שאוכל בחבורה) ש"ד אף לכתחילה, ואם אוכל בבית תלוי בפלוגתא הנ"ל. ג', עפמש"כ רעק"א בשם הדרישה לבאר שסברת הגאונים הוא משום דס"ל דכל שבעת המינים טעונים ברכה אחריהם במקומם, ומעתה למאי דקי"ל כשיטת הרא"ש שרק פת ומין דגן טעון ברכה לאחריהם במקומם, א"כ אין יוצאים ביין כ"א בפת או במיני דגן, ואתי שפיר שבמיני דגן בכל גווני אף שיעשהו תבשיל, כיון שטעון ברכה במקומם חשיב מקום סעודה אף לכתחילה.

*

ז. כשמקדש בשחרית ואוכל פת כיסנין, מצוי הוא שישנם עוגות שיש ע"ג הרבה שוקולד וכדו', וכן כשאוכלים 'עוגת גבינה' דהיינו שיש ע"ג העוגה הרבה גבינה [והדבר מצוי בפרט בחג השבועות], צריך להזהר בזה שיאכל כזית מגוף העוגה, דאם יאכל חצי זית מהעוגה וחצי זית מהגבינה אפשר דאינם מצטרפין, לא לענין ברכה אחרונה לברך אחריהם 'על המחיה, עי' במ"ב (סי' ר"ח ס"ק מ"ח), וכן לענין קידוש במקום סעודה נמי לא מצטרפין, אלא צריך שיאכל כזית מגוף העוגה. [וכן צריך להקפיד שיאכל שיעור כזית מהה' מיני דגן בלא צירוף שאר התבלינים שמעורבים עם הקמח, דבלא"ה לא חשיב סעיד שהרי לא אכל כזית בפני עצמה מהמיני דגן, וכדחזינן די"א דאין מברך אחריהם על המחיה. ולענין דיעבד אם אכל פת כיסנין שמעורב בתבלין הרבה בשיעור כזית, כתב המשנה ברורה (שם) שנוהגין העולם לברך עליו לבסוף על המחיה, ור"ל, דלדינא הכי נקטינן ולכך העולם מקילים בזה].

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין קבלת התורה באהבה ובשמחה, ובביאור הענין של "לכם" בחג השבועות

וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע וַיֹּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבַרֵי הָעָם אֵל ה'. (קריאת התורה של חג השבועות)

הכל במודים דבעינן "לכם" בחג השבועות

איתא בפסחים (סח, ע"ב): "אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא", ע"כ. ועמדו המפרשים על דברי הגמ', שהרי דבר זה תמוה מאוד, דאדרבא משום שיום שניתנה בו התורה, היה ראוי להיות שיהא כולו לה', בלי שום אכילה ושתייה, כדי להרבות בתורה ביום זה.

שמחה של קבלת התורה

וכתב רבינו דוד (שם) לבאר דברי הגמ' וז"ל, "הכל חייבים לשמוח ביום שניתנה בו תורה, כדי לראות את עצמו שהוא שמח במתן תורה, ואינה עליו כעול על צוארו, ואינו מראה עצמו שמח אלא באכילה ושתייה", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, שהתכלית בקיום "לכם", ע"י האכילה ושתייה, הוא להורות על גודל השמחה בקבלת התורה. וכמו שפי' רש"י על דברי הגמ' וז"ל, "דבעינן נמי לכם - שישמח בו במאכל ומשתה, להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו", עכ"ל. הרי מבואר גם מדברי רש"י, שהתכלית של האכילה ושתייה ביום קבלת התורה הוא להורות על השמחה של קבלת התורה.

עבודת ימי הספירה, הכנה לקבל את התורה

ויש להוסיף עוד על זה, דזה עיקר עבודת ימי הספירה. שידועים דברי החינוך במה שכתב (מצוה ש"ו) לבאר הטעם של מצות ספירת העומר וז"ל, "משרשי המצוה - על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל ... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה .... שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם .... נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא", עכ"ל. הרי מבואר שעבודת ימי הספירה הוא להורות התשוקה והחפץ שאנו רוצין לקבל את התורה, ואנו מורים זה ע"י זה שאנו מונים הימים עד אותו יום, שזה מורה שאנו מצפים לקבל את התורה. ורק ע"י הכנה זה, שייך לקבל את התורה בחג השבועות.

חשיבות התורה

והעומק בביאור הענין, שאין זה רק האופן לקבל את התורה, אלא זהו גופא צריכותא לעיקר קיים התורה. שידוע דברי הגמ' בנדרים (פא, א): "ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן ... רבינא אומר: שאין מברכין בתורה תחלה, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד

שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב: ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה, ע"כ. הרי, הטעם שנחרב ירושלים, והטעם שאין בנים של ת"ח, ת"ח כמותם, היינו משום שלא ברכו בתורה תחילה. וכבר פירושו כל המפרשים (עי' בדברי הר"ן שם), שהטעם לזה, היינו אינו רק משום שלא אמרו עצם ברכת התורה, אלא כוונת דברי הגמ' הוא, שהתורה לא היה חשובה להם לברך עליה תחילה. ועל זה נחרב ירושלים. וזהו הטעם שהתורה אינו נמסר לבניהם להיות ת"ח כמותם, שאם הבן רואה שהתורה אינו דבר חשוב אצל אביו, הרי הוא אינו רוצה לעסוק בה, שהרי לו ג"כ אינו דבר חשוב.

עכ"פ מבואר הייטב מדברי הגמ', שעיקר קיים התורה לא די רק לקיים כל התרי"ג מצות וללמוד את התורה, אלא עיקר הקיום צריך להיות באופן שהתורה והמצוות הם "דבר חשוב", ואם חסור בעיקר החשיבות, הרי חסור בעיקר קיום התורה. וא"כ י"ל, שזהו גופא האופן של הכנה לקראת קבלת התורה, שהרי עיקר קיום התורה הוא רק אם נעשה עם החשיבות הצריכה. וע"י שאנו מונים ימי ספירת העומר, שאנו מורים שהתורה הוא דבר חשוב אצלנו, ואנו מחכים ומצפים לקבלו, וע"י זה יקבע בלבנו החשיבות התורה, וע"י זה אנו יכולים לקיים התורה עם החשיבות הנכונה שצריכה. וזהו הכוונה בדברי הראשונים שכתבו שהטעם דבעינן "לכם" בחג השבועות, להורות על שמחה, שעיקר השמחה הוא מזה שקבלו דבר חשוב עד מאוד! והתורה אינו חו"ש עול, אלא זכות גדול לקבלה.

הטעם שקוראין פרשת פחוקתי קודם חג השבועות

ואפשר דזהו הטעם מדוע קוראים פרשת בחוקתי קודם חג השבועות. דאיתא בגמ' (מגילה לא, ב): "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבתורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא? - אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן: ובעצרת על פירות האילן", ע"כ. וביאר העין אליהו דברי הגמ' וז"ל: "הענין, שבעת שקוראין הקללות, ובהקללות כתיב אם לא תשמעו וגו', בוודאי עושים בשעת הקריאה תשובה, ומחמת זה תכלה שנה וקללותיה", עכ"ל.

שתהיו עמלים בתורה

הרי מבואר שהטעם שיפסק הקללות בגמר השנה קודם קבלת התורה, היינו משום שעיקר הסיבה שבאו הקללות הוא משום שאמרה התורה "ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות האלה". ופי' רש"י שם: שהכוונה הוא שלא תהיו עמלים בתורה. ונראה לבאר, שהטעם שאחד אינו עמל בתורה, הוא אך ורק מטעם שאין התורה חשובה אצלו, וע"כ אינו רוצה למסור נפשו עליה. שעל כל דבר ודבר שהוא חשוב אצל כל אחד ואחד, הרי הוא מוסר נפשו עליו, ואם אחד אינו רוצה לעמל בתורה, זהו רק מטעם שאין התורה חשובה אצלו.

וזהו עיקר עבודת חג השבועות, לקבל התורה בשמחה ובאהבה רבה, ולקבל על עצמינו להיות עמילים בתורה. וחז"ש שתהיה כעול על צוארו, שעל תורה זה ליכא קיום הבריאה, ועל תורה כזה שהוא עול נחרב ירושלים. וע"כ, להורות על השמחה הגדולה שזכינו לקבל את התורה,, אנו אוכלים ושותים ביום הקדוש של חג השבועות.

לתגובות: adebstein@gmail.com

מצוות הארץ במגילת רות / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'

מצוות הארץ במגילת רות

לקט במחובר לקרקע / בדין "מכירי עניים" / מתנות עניים לעשיר / ליטול פאה
כשהבעלים אינו בשדה / מתי מותר לעני להכנס לשדה - שיטת הגר"ד סולובייצ'יק /
דין שכחת פועלים / חומרא דאתי לידי קולא - הקושייא המפורסמת של הרב חיד"א
/ דינם של השיבולים שלקטה רות / לקט שכחה ופאה שעשאן גורן

*

פסק הרמ"א (או"ח תצ, ט) ונוהגים לומר רות בשבועות. אבודרהם. וביתר פירוט בדרכי
משה שם: מפני שכתוב בו (רות א, כב) בתחילת קציר שעורים.

וכן ברוקח בהלכות שבועות: מנהג לקרות מגילת רות בעצרת קודם קריאת התורה, לפי
שהוא כתוב בפרשת אמור אל הכהנים בעניין המועדים, בחג בשבועות כתיב ובקוצרכם
את קציר ארצכם לעני ולגר תעזוב אותם.

מבואר כאן שמטרת קריאת מגילת רות היא כדי לעסוק בהלכות מתנות עניים. נפנה אפוא
לאותם פסוקים שרק לאור הסוגיות במשניות פאה אפשר להבינם.

[האם אפשר ללמוד הלכות מתנות עניים מפסוקי המגילה:

במדרש רות רבה (ב, יד, טו): אמר רבי זעירא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה,
ולא איסור ולא היתר. ולמה נכתבה, ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים. וכן בילקוט
שמעוני רמז תרא. אם כן אי אפשר ללמוד הלכות ממגילת רות.

לשון מגילה זו צ"ע. וכי בשאר המגילות יש איסור והיתר טומאה וטהרה. אילו הלכות
נלמדות ממגילת קהלת, איכה או שיר השירים.

יתר על כן, הרבה הלכות מקורן במגילת רות. בכתובות (ז, א) לומדים מן הפסוק ויקח
עשרה אנשים מזקני העיר שברכת חתנים בעשרה. במכות (כג, ב) שיהא אדם שואל בשם.
בב"ב (צא, א) דיני יציאה לחו"ל. בשבת (קיג, א) שבגדי שבת יהיו אחרים משל ימות
השבוע. בב"מ מושלף איש נעלו לומדים כללי רנין חליפין. דיני גרות, עמוני ולא עמונית
ועוד.

לכן כתבו המתנות כהונה והב"ח שאי אפשר להבין מימרא זו כפשוטו של מדרש.

הוא הדין לעניינינו אפשר להבין דיני זרעים ע"י המגילה, ופסוקי המגילה ע"י סוגיות מתנות
עניים שבש"ס.]

*

לקט במחובר לקרקע

*

וְהָמָּה בָּאוּ בֵּית לָחֶם בְּתַחֲלֵת קְצִיר שְׁעָרִים. (א, כב).

מצוות הארץ במגילת רות

איתא בשבת (קיג, ב): ויאמר בועז לנערו הניצב על הקוצרים למי הנערה הזאת וכי דרכו של בועז שאול בנערה אמר ר' אלעזר דבר חכמה ראה בה... במתניתא תנא דבר צניעות ראה בה עומדות מעומד נופלות מיושב.

ופירש רש"י: עומדות - שיבולים עומדות ששכח בועז, לוקטת מעומד, דשכחת קמה נמי הוי שכחה: נופלות - אותן שנשרו מן הקוצרים, לוקטת מיושב ואינה שחה ליטלן משום צניעות:

וצ"ב מניין לרש"י שבשכחה איירי ולא בלקט, כפשט הפסוק אלקטה בשבלים.

דין לקט במחובר

במשנה (פאה ה, ב): שיבולת שבקציר וראשה מגיע לקמה, אם נקצרת עם הקמה, הרי היא של בעל הבית; ואם לאו, הרי היא של עניים.

זה לשון הרמב"ם: פירוש, כשיקצור השבלים, אפשר שתישאר שיבולת אחת בארץ, נמלטה מן המגל, ונקצר כל מה שסביב. ואמר, שאם הגיע לקמה עומדת, יהיה דינה כדין הקמה, והיא של בעל הבית; ואם לא יגיע ראשה לקמה עומדת, היא כמו לקט, ויקחנה העניים. עכ"ל. והוסיפו המלאכת שלמה ומפרשי המשנה: משמע מהרמב"ם ז"ל דלענין לקט מיתנייא האי בבא שבולת שבקציר. וכך פירש גם המאירי שם: ולמדת מכאן שאף שכחת קמה שכחה היא, ובתורת לקט. עכ"ל. הר"ש סיריליאו, הגר"א ופאת השולחן הוכיחו משאר המשניות בפרק כפירוש הרמב"ם, שיש דין לקט גם בשיבולים מחוברות לקרקע.

אמנם הר"ש פירש: שבולת שבקציר. בקצירתו שייר שבולת אחת שלא קצר וראש אותה שבולת מגיע לקמה ושכחה ולא קצרה וכו'. הרי שהמשנה בשכחה איירי ולא בלקט. וכן מפורש ברא"ש וברע"ב. וכן פירש הראב"ד במסכת עדויות (ד, ג), שם מופיעה משנה זו כלשונה. וטעמם, שדין לקט הוא בתלוש בלבד ולא במחובר.

אלא שהרמב"ם נקט להדיא שלקט הוא גם בתלוש וגם במחובר. וז"ל בפרק איזהו לקט (מתנות עניים ד, ג): היה קוצר ונשארה שבולת אחת שלא נקצרה ונקצר כל שסביבותיה אם היה ראשה מגיע לקמה שבצדה ויכולה להקצר עם הקמה הרי היא של בעל השדה ואם לאו הרי היא של עניים.

הרש"ש, בשבת שם, דייק מרש"י, שהוציא מפשרו של מקרא, דס"ל כר"ש שאין לקט במחובר ולכן בהכרח שהגמ' בשכחה איירי ולא בלקט.

אילו מתנות עניים ליקטה רות

לשאלה פשוטה זו לא מצאתי כל ראיה, לא בפסוקים ולא בגמ'. הלשון ואלקטה בשבלים מורה לכאורה על לקט. נראה שכן הוא לשון המקרא. יש אומרים שכך גם לשון המשנה, עי' בבשיטה לבעל הצרורות תענית י, ב, ובמפרשים במשנה של מאימתי כל אדם מותרין בלקט, ובפאת השולחן (ד, כב - כג) שנחלקו בזה]. אבל הסברא נותנת שתיקח כל מתנה, גם לקט גם שכחה גם פאה וגם מעשר עני. אמנם המלבי"ם הטעים להפך, פאה העניים היו

חוטפים אחד מחבירו, כדאיתא בכמה משניות, את הלקט גם העניים מותרים לאותם אביונים שאינם מסוגלים לחטוף. את השכחה לא הזכיר. ועמש"כ להלן בפסוק טז.

בענין הפאה העירוני שבתחילת קציר שעורים עדיין לא הגיע זמן מצות פאה שהרי שנינו (פאה א, ג) פאה אינה ניתנת אלא לבסוף, והן הגיעו בית לחם בתחילת קציר שעורים. אלא שזו אינה קושיה. להלן מפורש: ותדבק בנערות בעז ללקט עד כלות קציר השערים וקציר החטים.

אפשר שרש"י, לשיטתו שאין לקט במחובר, הוכרח לפרש את הגמ' בשבת בשכחה. מאידך, המפרשים שהלכו בשיטת הרמב"ם שיש לקט במחובר שתקו כאן, לא הוסיפו מאומה, כי אפשר שבלקט איירי.

בדין "מכירי עניים"

וְתֹאמַר רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה אֶל נְעָמִי, אֵלֶכֶּה נָא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָה בַשָּׂבָלִים אַחַר, אֲשֶׁר אֲמָצָא חֵן בְּעֵינָיו. (ב, ב).

וְתֹאמַר לָהּ חַמּוּתָה אֵיפֹה לְקַטְתְּ הַיּוֹם וְאָנָּה עֹשִׂית, יְהִי מִפִּירְךָ בְּרוּךְ (ב, יט).

תמהו מפרשי המגילה, מדוע יש צורך שהעני ימצא חן בעני בעל הבית, הלא כל עני יכול לזכות במתנות עניים. וכך גם להלן בדברי נעמי ציינה: יהי מכירך ברוך. מדוע מעניין את נעמי באיזה שדה קיבלה את המתנות, הרי מן שמיא קא זכו לה. ועי' ברלב"ג ובמלבי"ם מש"כ ליישב.

בגמ' מבואר שמכירי כהונה, דהיינו או כהן שרגיל לקבל מאותו תורם בכל שנה, או שבאותה שנה קיבל הבטחה שהוא יקבל את המתנות, נחשב מעין מוחזק בהן. וכן פסק הרמב"ם (מעשר ז, ה-ו): המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש על אותן המעות מחלקו מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין ואינו חושש שמא מתו הכהן או הלוי או העשיר העני.

כיצד, מפריש עליהן מפריש תרומה או מעשר ראשון או מעשר שני מפירותיו ומזכה בהן על ידי אחר לאותו כהן או הלוי או העני שהלווה. ואם היו רגילין ליטול ממנו והוא רגיל שלא יתן אלא להן אינו צריך לזכות ע"י אחר. ואחר שמפריש מחשב כמה שזה שהפריש, ומנכה מן המילוח עד שיפרע כל חובו. עכ"ל.

מבואר ברמב"ם שמכירי כהונה לאו דווקא, והוא הדין למכירי לוייה או מכירי עניים. כל אלו כאילו מוחזקים במתנות.

מסתבר גם שכמו שבתרומה, חלה ופדיון הבן, בהם מפורש בש"ס שיש ליתנם דווקא לכהן מיוחד או לכהן תלמיד חכם ולא לכהן עם הארץ כך גם במתנות עניים העדיף תמיד הבעלים לתת לעניים אלו. כך שעני או כהן שאינם ת"ח ואינם מכירים יקשה עליהם לקבל מ"ע.

עתה מבוארים הכתובים. נעמי אמרה לרות אם אין לך "מכירים" אל תצפי לקבל מעשר עני, שכן או שהובטח המעשר לעני מסוים, שדינו כמכירי עניים (דרך אמונה, ביא"ל שם

מצוות הארץ במגילת רות

ד"ה ואם היו), או שיש לו חזקה מכמה שנים, או שיחפש עני "מהודר" ליתן לו. ואז ענתה רות, אכן האיש הזה החל מעתה ייתן לי את המע"ע, ככל מכירי עניים. ואז ברכה אותה נעמי יהי מכירך ברוך.

במשנה למלך שם מבואר שיסוד זה, אם קיים מושג של מכיר גם בעניים, נתון במחלוקת התלמודים. הירושלמי דוחה כלל זה מכל וכל ותמה כיצד נדע מראש שאותו אדם שהיה עני אשתקד נותר עני גם השנה ויישאר גם עני בשנה הבאה. אבל מן הבבלי נראה שיש מכירי גם בעניים.

יש שרצו לחלק מסברא. בחלה תרומה ופדיון הבן יש טובת הנאה לנותן, שיכול ליתנה לכל כהן שיחפוץ. במעשר עני אין לו כלל טוה"נ וחייב ליתן לכל עני שבא לפניו. האחרונים הקשו על המשל"מ מלשון הרמב"ם. במשנת רבי אהרן (זרעים ו, ו) הוכיח שגם במעשר עני יש לבעלים טובת הנאה בהם ליתנם לכל עני שירצו, ואכמ"ל בזה.].

*

מתנות עניים לעשיר

*

וְתֹאמַר רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה אֶל-נְעָמִי, אֲלֶכֶה-נָא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָה בַּשְּׂפֵלִים (ב, ב).

וַיֹּאמֶר, לְגַאֲל. חֲלַקְתָּ הַשָּׂדֶה, אֲשֶׁר לְאֶחֱיֵנוּ לְאֶלְיָמֶלֶךְ, מִכֶּרֶה נְעָמִי... וַיֹּאמֶר בְּעֵז, בְּיוֹם קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נְעָמִי וּמֵאֵת רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה אִשְׁתְּ הַמֵּת, קְנִיתָ לְהַקִּים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחְלָתוֹ. (ד, ג - ה).

צ"ב כיצד יכלו נעמי ורות ללקט הרי משנה מפורשת (פאה ח, ח): מי שיש לו מאתים זוז, לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני... אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו.

מפורש שאת שדהו כן מחייבים אותו למכור. וצ"ב הרי היה להן שדה ומדוע לא חייבו אותן למכורו.

תירוץ המלבי"ם

על הפסוק והמה באו בית לחם בתחילת קציר שעורים כתב המלבי"ם: זו הקדמה למה שיספר להלן בפרק הבא שהלכה לקחת מתנות עניים, בעוד שהיה לה חלק בשדה. כי באו בעת הקציר שאז אי אפשר לזרוע את השדה והיו עניים באותה שעה. עכ"ל.

וקשה מהגמ' בב"ק (ז, א): תניא הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה. והוי בה מר היכי דמי אי הוול ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדייהו אפילו טובא נמי ליספי ליה, דהא זול דכ"ע נמי, אלא דאוקיר ארעתא דכולי עלמא ודידיה איידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעיה אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה. אמר מר עלה לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זל ארעתא, דכ"ע נטרי עד ניסן ומזבני והאי הואיל ואצטריכא ליה זוזי זבין כדהשתא.

הרי שזמן מכירת השדות הוא בניסן, בזמן הקציר. מכיון שהפרשה בזמן הקציר מדוע לא חייבו אותן למוכרה.

ביאור ע"פ הרי"ף

הרי"ף פירש הסוגיא שם שבעשיר איירי ולא בעני, אלא שכעת אינו מוצא קונה לשדותיו בשווים אלא רק בפחות מדמיהם. היינו בפחות מן המחיר שנמכרות שדות אחרות. לפיכך אין מחייבים אותו למוכרם עתה. דינו כעני שאין לו מאתיים זוז, עד שימצא קונה בערכם האמיתי.

תוס' והמפרשים שם האריכו בבאור שיטת הרי"ף והעלו שגם אם אינו מוצא למוכרם באשמתו, כגון שהקונים רואים שעיל ונפק אזוזי, או מסיבה אחרת, אינו נחשב שפשע ומאכילים אותו מעשר עני.

והנה, רש"י כאן ביאר מדוע נעמי נמנעה מלמכור את השדה, וז"ל, והיא אינה מתרצה אלא אם כן תשאנה.

לפי זה מובן מדוע רות ונעמי היו מותרות במתנות עניים, למרות שהיו עשירות. לשיטת הרי"ף גם מי שיש לו שדות, ואינו מוכרם מנימוק הנראה נכון או מסתבר, הגם שאינו נחשב עני, מאכילין אותו מתנות עניים. כאמור, כאן היתה להן סיבה מדוע לא למכור את השדה, כמש"כ רש"י. לכן לא היו חייבות למכור את השדה.

*

ליטול פאה כשהבעלים אינו בשדה

*

וּתְלַךְ וּתְבוֹא וּתִלְקֹט בַּשָּׂדֶה, אַחֲרֵי הַקְּצִירִים; וַיִּקֶּר מִקְרָה חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה לְבַעַז, אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ. וְהִנֵּה בַעַז, בָּא מִבֵּית לָחֶם, וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכְךָ ה'. (ב, ג - ד).

במשנה (פאה ד, ה): שלוש אבעיות ביום, בשחר ובחצות ובמנחה. רבן גמליאל אומר: לא אמרו אלא כדי שלא יפחתו. רבי עקיבא אומר: לא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו.

פי' הרע"ב שלש פעמים ביום מתגלה בעל הבית ונראה בתוך שדהו כדי שיקחו העניים פאה. וכן בפירוש הרא"ש: כל זמן שאין בעל הבית בשדה אין העניים רשאים ליכנס וליטול הלקט.

צ"ע היאך לקטו העניים כאשר בעל הבית לא היה בשדה.

ואולי אפשר שהנער הניצב על הקוצרים היה שלוחו של בעז גם לעניין לקט שכחה ופאה.

בדרך אמונה (צה"ל אות רצז) כתב שתקנת חז"ל המוזכרת במשנה נקבעה אחרי תקופת השופטים. אפשר שגם הדין שבעל הבית יהיה בשדה בשעת קציר הפאה כלול באותה תקנה, ואף הוא נקבע אחרי שפוט השופטים, ובזמן רות עדיין לא נתקן.

אמנם לפי שיטת המשנה ראשונה שם שמשנה זו בפאה בלבד איירי, ולא בלקט, לא קשה מיד.

מתי נכנס העני לשדה - שיטת הגרי"ד

וַיֹּאמֶר בְּעֵז לְנַעֲרוֹ הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצְרִים, לְמִי הַנְּעֵרָה הַזֹּאת. וַיַּעַן הַנֶּעֶר הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר, נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא, הַשָּׁבָה עִם נַעֲמִי מִשְׂדֵי מוֹאָב. וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעֶמְרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים. וַתְּבוֹא וַתַּעֲמֹד מֵאֵז הַבְּקָר וְעַד עֵתָה זֶה שְׁבֵתָה הַפִּיֵת מְעַט. (ב, ה - ז).

הקשה המלבי"ם: למה האריך הנער בדברים שלא נשאל עליהם וללא צורך. ויישב הגרי"ד (בן הגרי"ז סולובייצ'יק) זצ"ל בשני אופנים:

איתא בפאה (ד, ה) בשלושה זמנים ביום העניים יכולים להכנס לשדה כדי לקחת את הפאה, בשחר, בחצות ובמנחה. בועז הגיע בין הזמנים האלו וראה עניה בשדה. שאל את הנער מה עושה עני שלא בזמן הלקיטה. ענה לו הנער היא עומדת כאן מאז הבוקר, ונכנסה בהיתר.

אכן, לאמיתה של תורה, אפשר שאין צורך להגיע לפלפול זה. מותר לעני ללקט גם שלא בשלושה זמנים אלו, שכן משנה זו עוסקת בפאה ולא בלקט. והוכיח שיטתו מלשון הרמב"ם (ב, יז): בשלש עיתות ביום מחלקים את הפאה לעניים בשדה או מניחים אותה לבוז. מהא דלא הזכיר לקט משמע שללקוט יכולים להיכנס כל היום.

אלא שדין זה במחלוקת ראשונים תליא. במשנה ראשונה מבואר שכלל שלש איבעיות חל גם על לקט ולא רק על שכחה. וכן פירשו הריב"ם וז"ל ש"ע על המשנה. לכן מחוורתא כדמעיקרא. עכ"ד הגרי"ד. היינו דחה את תירוצו השני כדי שיהיה מיושב לכו"ע.

אמנם, גם התירוץ הראשון במחלוקת ראשונים תליא. יש שפירשו במשנה בטעם התקנה שלא ייכנסו כל היום כדי שלא יגנבו את הקציר. לטעם זה מה לי אם נכנסו ללקט לקט או ללקט פאה, מה לי נכנסו בשעת ההיתר או לא, הרי החשש קיים.

דין שכחת פועלים

איתא בב"ק (קיג, ב): ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת וכי דרכו של בועז לשאול בנערה אמר ר' אלעזר דבר חכמה ראה בה... במתניתא תנא דבר צניעות ראה בה עומדות מעומד נופלות מיושב.

פירש"י שם: עומדות. שבלים עומדות ששכח בועז לוקטת מעומד דשכחת קמה נמי הוי שכחה.

מדוע הדגיש רש"י ששכח בעז, ומדוע חשוב פרט זה להבנת הגמ'.

תנן בפאה (ה, ז): העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית, שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים, הרי זה אינו שכחה.

רש"י חידש כאן שהסוגיא בשכחה איירי. וכמש"כ לעיל פרק א' פס' כב בעניין לקט במחובר. והרי שנינו שאם בעל הבית אינו בשדה אי אפשר ליטול עומר שכחה. לכן הוצרך להוסיף ששכח בעז.

חומרא דאתי לידי קולא - קושיית החיד"א

*

וְגַם שֶׁל תְּשַׁלּוּ לָהּ מִן הַצְּבָתִים; וְעִזְבֹתֶם וְלִקְטָהּ וְלֹא תִגְעְרוּ בָּהּ. (ב, טז).

פירש"י: וְגַם שֶׁל תְּשַׁלּוּ. שְׂכֹחַ תִּשְׁכַּח, עָשׂוּ עֲצִמְיָכֶם כְּאֵלוֹ אֲתֶם שׁוֹכְחִים.

הקשה הרב חיד"א (שמחת הרגל על רות): הרי זו חומרא דאתי לידי קולא. היא סוברת שלקט בידה, ולא תעשרהו. נמצא שהאכילו אותה טבל שהוא במיתה. האחרונים כתבו ליישב תמיהתו בכמה אופנים:

מותר להוסיף על השכחה

הגר"ז סורוצקין בדרשותיו אזניים לתורה בפרשת משפטים (שמות כג, יא) יישרה בפשיטות: ואכלו אביוני עמך. אע"פ שאמרתי ודל לא תהדר בריבו רשאי אתה להדר אותו בלקט שכחה ופאה. לתת לו יותר. וכן הוא אומר של תשלו לה.

הרי שמותר להוסיף על השכחה.

אלא שלמעשה צ"ב איך מוסיפים על השכחה.

אינו שכחה אלא הפקר

הרב חיד"א עצמו תירץ שבועז כבר חשב על תקלה זו שעשויה לצאת מתחת ידו, וז"ל: לכן נראה שכיוון בועז שיעשום הפקר דבהכי פטור מן המעשר. ולכן הוסיף ואמר ועזבתם, כלומר תעשוה הפקר, ואם יבוא אדם אחר וייקח תניחודו, ולא תגערו בה בגלל אותם אחרים שלוקים כי הכל הפקר.

ונראה שכך למד גם הרש"ש בהגהותיו למשנה (ה, א): ושם י"ל דע"כ כוונת בועז היתה להפקיר לכל, דאי לא תימה הכי היה גזל בידה, דקי"ל הפקר לעניים אינו הפקר. עכ"ל. וכן המלבי"ם כאן: ועזבתם כי צבתים אלה חייבים בתו"מ אחר שבאמת אינם שכחה עז"א תקנה שיפקירו אותם והפקר פטור מתו"מ.

אמנם הרבה תמהו על תירוצם. ראשית, הפקר לאחר זמן אינו הפקר, כי כבר כלתה דיבורו. ואולי אפשר ללמוד כמש"כ קצוה"ח (רנח, א) שמועיל הפקר לאחר זמן. שנית, אין שליחות להפקר ואיך בועז ממנה אותם שליחים להפקיר. וע"ע בר"ן (פסחים ז, ב; ג, ב מדפי הרי"ף) בענין שליח לבטל חמץ. ואכמ"ל בזה.

מירוח עכו"ם פוטר

ידועה מחלוקת רש"י והאבן עזרא אם רות התגיירה במואב על ידי מחלון או רק בבואה לארץ בבית לחם. האבן עזרא (א, טו) כתב שרות וערפה נתגיירו במואב, שכן לא ייתכן לומר שמחלון וכליון נשאום בעודן נכריות. וכן פירש הרלב"ג. וכך מפורש בזוהר. אבל רש"י (שם, יב) כתב שלא היו להם קידושין בהן, שנכריות היו ולא נתגיירו ועתה הן באות להתגייר.

אם באותו זמן עדיין היתה בגיורתה אין זה טבל.

לקוח

במשך חכמה יישב שבזמן בועז עדיין היה תקף דין דאורייתא, שרק הבעלים חייב בתרו"מ. אחר כך תיקנו שגם לקוח חייב.

בשולי דבריו נעיר שהתירוץ מתאים ליסוד שהעמיד באור שמח הלכות תרומות ביסוד דין פטור לקוח, ובפטור תרו"מ מטעם לקוח.

בין שכחה ללקט - דינם של השיבולים שליקטה רות

*

וְגַם שֶׁל תְּשַׁלוּ לָהּ מִן הַצְּבָתִים. (ב, טז).

פירש"י: וגם של תשלו - שכח תשכחו. עשו עצמכם כאילו אתם שוכחים. תרגום - כל שגגה שלותא, וכן על השל. דבר אחר: לשון - כי ישל זיתך.

צבתים - עומרים קטנים. יש דוגמתו בלשון המשנה: מצאן צבתים או כריכות.

מה ליקטה כאן רות, לקט או שכחה. כבר הבאנו ספק מעין זה לעיל, לשם מה הלכה לשדה ומה התכוונה לקבל. על הפסוק ותאמר אלקטה נא ואספתי בעומרים אחרי הקוצרים פירש רש"י: אלקטה נא - לקט השבלים. ואספתי בעומרים - שכחה של עומרים.

אבל כאן, אותם שיבולים או עומרים שהקוצרים עשו עצמם שוכחים ורות לקחתם. מה סברה שיש בידה, לקט או שכחה. וצ"ב.

מה נפק"מ ביניהם. איכא טובא. למשל, אם השדה של קטן [או הקוצרים] יש בו דין לקט פאה וכו', ועל האפוטרופוס שלו לתת את המתנות כמו שעומד בכל התחייבויות היתום. וכן העלה המנחת חינוך. אלא שהגר"מ קלירס (תורת הארץ א, פרק ה', אות סז ואילך) הוכיח שהנשכח אינו שכחה ואינו הפקר, כי קטנים אינם ברי דעת ואינם ברי שכחה. כך שקטן חייב רק בלקט אבל לא בשכחה. אפשר שכאן לא היתה נפק"מ כי הנער הניצב על הקוצרים היה גדול, אבל ודאי שדינם לא משווה בכל.

ועוד, בשכחה יש דין הצלה משא"כ בלקט.

עכ"פ מה סברה רות שיש בידה, לקט או שכחה.

רש"י בשבת פירש את הפסוק כאן כך: ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת. וכי דרכו של בועז לשאול בנערה אמר ר' אלעזר דבר חכמה ראה בה... במתניתא תנא דבר צניעות ראה בה עומדות מעומד נופלות מיושב. ופירש רש"י: עומדות - שבלים

עומדות ששכח בועז לוקטת מעומד **דשכחת קמה נמי הוי שכחה**. מבואר בדבריו ששכחה הן.

המלבי"ם פירש לעיל: ואמרה ואספתי בעמרים, ר"ל שכל מה שאספרה בכדי עומר עשתה ממנו עומר, ולא תאמר שגנבה עומר מן העמרים של השדה כי אספה אחרי הקוצרים וסמוך להם, וראו שלא לקחה דבר שלא כשורה, ולא תתפלא שיש לה עמרים רבים כי ותבוא ותעמוד ומפרש ותבוא מאז הבקר ותעמוד עד עתה שעד עתה לא נחה רגע רק עתה בבא בועז ישבה לנוח מעט בבית שהי' שם בשדה שיאכלו הפועלים וינוחו שם, אמר זה שבתה הבית מעט, זה רגע שישבה לנוח בבית שהיה שם וישבה רק מעט ועד עתה לא הרגיעה רגע וע"כ אספה אלומות.

מבואר בדבריו שכל כוונתה של רות ללקט הלקט.

והנה כאן פירש: וגם של תשלו לה מן הצבתים, שתניחו צבתים בתורת שכחה כדי שתקח אותם, ואמר ועזבתם כי צבתים אלה חייבים בתו"מ אחר שבאמת אינם שכחה עז"א תקנה שיפקירו אותם והפקר פטור מתו"מ, ולקטה ולא תגערו בה, ר"ל ובכל אופן שתלקט לא תגערו בה אף שתלקט שלא כדין, ובזה כלל הכל שתוכל לקחת כאות נפשה כי כונתו לפרנסה בכבוד. ותלקט, אולם היא לא לקחה צבתים של שכחה רק ותלקט לקט לבד, ולא לקטה בין העמרים רק בשדה רק שלקטה עד הערב ולכן אספה הרבה.

הרי שרות עצמה הבינה שלקט בידה ולא שכחה.

עלה בידינו שלפירוש רש"י הבינה רות ששכחה בידה ולמלבי"ם - לקט.

באור ברש"י

אלא שאולי בזה נחלקו שני הפירושים ברש"י:

לפי הפירוש הראשון מדובר בשכחה. בשגגה. וכן על השל,

לפי הפירוש השני מדובר בנפילה. כמש"כ רש"י עצמו במקום אחר (סוטה לה, א) כי ישל זיתך - דבר הנופל מלמעלה למטה. וכך מבואר בראשונים כולם בביצה, בר"פ משילין. הרי שבלקט איירי.

יש להוסיף שגם המשך ביאור רש"י, לתיבה מן הצבתים, הוא לפי הפירוש הראשון. עומרים קטנים. ומדין שכחה נגעו בה.

לפי ה"דבר אחר" ברש"י אי אפשר לפרש כן. וצריך לפרש בין הצבתים בין העומרים. היינו שליקטה שיבולים מבין העומרים, אבל לא את העומרים עצמם. כמו שפירש המלבי"ם.

שוב ראיתי שכך פירש הב"ח, בספרו באר מים על רש"י כאן: נראה דלשון ראשון יהיה שורשו שלה, והוא לומר שיעשו עצמם שוכחים עומרים קטנים שלמים. וללשון שני שרשו נשל ויהיה עניינו שיסירו השבלים מן העומרים ויפזרו אותם ותלקט אותם בתורת לקט, וכמו שתרגם המתרגם. מעניין התרה. וקרוב לזה כתב הרד"ק בשרש שלל, כלומר השמיטו לה שבולים מן הצבתים. וכן כתב ראב"ע שהוא מגזרת שלל. עכ"ל הב"ח.

לשו"פ שעשאן גורן

וּתְשָׂא וּתְבוֹא הָעִיר, וּתְרָא חַמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר לְקָטָהּ. וּתּוֹצֵא, וּתְתֵן לָהּ אֶת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה מִשְׁבְּעָהּ. וּתְאָמַר לָהּ חַמוּתָהּ אֵיפֹה לְקָטָתְ הַיּוֹם (ב, יח - יט)

מדוע מפרש הפסוק שחמותה ראתה את אשר ליקטה. מה בא להשמיענו בכך. איתא בפאה (סוטה מג, ב, ורש"י שם): לקט שכחה ופאה שעשאן - העני - גורן. שכינס הרבה כאחד ועשה מהן כרי: הוקבעו למעשר - מדרבנן. דמאן דחזי סבור שגדל בשדהו. ביאר המשך חכמה, נעמי ראתה שליקטה כל כך הרבה, כאיפה שעורים, וגם חבטה, הבינה שעשאה גורן, ומאן דחזי, ראתה, סבור שגדלה בשדהו. אלא שהיה ברור כאן מאיזו סיבה שאינו גורן אלא לקט, לכן היתה נעמי יכולה לאכול את אשר הותרה משבעה.

לתגובות: Rachel.hvcpa@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

אשר בחר בנו

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעֵינַי כָּל הָעַם עַל הַר סִינַי (שמות יט, יא)
'ירד ה'.

וה' - אכן 'ירד'. 'וירד ה' על הר סיני' (שם, כ).

ה', הוא מלך 'עליון'. הוא - 'למעלה'. 'מעל' לכל דבר שאנחנו מכירים.

ואם ה'תחתון' - היינו אנחנו והעולם שסביבנו - הוא 'גשמיות', אז ה'עליון' - הוא 'להיפך' מזה לגמרי. רחוק מכל השגה, רחוק מכל הבנה. מכל תפיסה.

וכאן, בהר סיני, ה' - 'ירד'.

ה'עליון', 'נכנס' - ל'טריטוריה' של ה'תחתון'. למציאות של התחתון.

ה'דברים', התורה הקדושה - 'ירדה' לעולם. נכנסה אל ליבות בני ישראל. וזה היה ממש כמו - בעולם שלנו. כמו ב'תחתונים'.

כאן, זהו עולם ה'חושם'.

המציאות שכאן, 'נתפסת' - בחוש. ראייה. שמיעה. ריח.

ובהר סיני, היה - הכל:

היו - 'קולות': שופר הולך וחזק. 'אנכי' ו'לא יהיה לך'.

היו גם - מראות: ברקים. ענן כבוד. עשן - 'כעשן הכבשן'.

וגם ריחות: 'כל ריחין ובוסמין דבגנתא דעדן' (זוה"ק יתרו פד ע"א).

וכל אלו - בעוצמה רבה. מעבר לכל המוכר והידוע. סוף כל סוף, זהו גילוי - של 'עליון'.

עד כדי כך, שעם ישראל - אלו שחיו, במשך מאות בשנים, במדינה - שהיתה 'סמל' הכישוף באותה התקופה; אלו שחוו את אותו הכישוף על בשרם ממש - ראו משהו 'אחר' לגמרי.

הם ראו - התגלות אלוקית.

- 'התגלות', שווה - 'ירידה'. זהו ה'גילוי' - בעולם גשמי.

*

מוצג הסטורי

כידוע, כמעט - היו לנו 'שותפים'.

ה' יתברך, 'הציע' את התורה הקדושה - 'לכל אומה ולשון'.

וזה היה קרוב. הם לא התנגדו 'על המקום'.

הם אפילו התעניינו ב'נימוס' - מה כתוב שם (עי' יל"ש יתרו רפו). ורק כשהם שמעו משהו ש'לא התאים' להם, אז זה 'קפץ' להם. לא מתאים. תודה ויום נעים. ולא להשתמע.

אבל ה' - ניסה שוב.

עם ישראל עוברים את הירדן. מגיעים - להר עיבל (עי' סוטה לה:).

שם, הם 'מארגנים' לגויים - 'הפתעה'.

הם מקימים מזבח, וכותבים עליו - את כל התורה כולה. בכל השפות שיש (רש"י. אמנם עי' תוס' שם). בטח הגויים ישמחו. למה לא. הרי התחשבנו בכולם. אנחנו לא מבדילים בין אומה ולשון ודת וגזע וכו'.

אכן, הפתעה.

והגויים - נענים. הם שולחים לשם סופרים, ואלו מעתיקים את התורה.

זהו. כעת יש להם את זה.

ובאמת - 'זהו'. עד כאן. כי להעתיק - זה דבר אחד. לקיים, זה כבר משהו אחר לגמרי.

כנראה, שזה הפך להיות 'מוצג הסטורי'. סוג של 'ענתיקה'. התורה 'הונחה' בארון, במוזיאון מכובד. סוג של 'ארון קבורה'. ש'תנוח' בשלום.

ו'מוצג הסטורי', זהו משהו - שאין לו 'חיים' עכשויים. משהו שאינו 'חי' כלל.

[- כנהוג היום בעוד כמה מקומות. ובפרט ב'מגזר' אחד מסויים. מגזר, שאבות אבותיו - היו 'קרובים' יותר לתורה. הם היו כנראה 'מחוץ למחנה', אבל קרוב אליו.

קרוב - מאוד. כמעט 'בתוך' ממש. 'מעורב' בעם ה'. 'ערב רב'.

קרוב, עד כדי נסיון - שכמעט צלח ל"ע - להשיב את ה'גלגל' לאחור. שנהיה - 'ככל הגויים'.

ועד היום הם מנסים. ומשתדלים. ומתאמצים. בכל כוחם. הם הלא נציגיו הנאמנים של ה'יצד השני', בראשותו של עמלק.].

*

הבעיטה

אז גם זה לא הצליח.

נו, אז הגויים 'הלכו' סופית?

- נראה שלא.

כך מגלים לנו חז"ל (עי' ע"ז ב:).

ה' יתברך - ינסה שוב. הוא 'לא בא בטרוניה עם בריותיו'.

[ועד כמה הוא 'לא בא בטרוניה'. לאחר שנתוודע למה שיהיה באחרית הימים, והדברים כתובים בחלקם להלן, אין שום אפשרות הגיונית של ייאוש. ה' מוכן לבוא לקראת כל אחד ממש. לתת הזדמנות שניה, ושלישית, ועוד ועוד. נפלא ומפעים למתבונן.]

לעתיד לבוא, יהיה - סיפור שלם. הגויים יגיעו, ויבקשו שכר. וכשהם יישאלו על מה ולמה, הם ינסו לענות. לא יצליחו. יהיה שם 'דו שיח' מענין מאוד.

ולאחר שהם ייווכחו לדעת שמה שהם כבר עשו - לא שווה כלום, הם יבקשו - תן לנו לנסות עכשיו. בכל זאת. אולי נצליח גם לקבל את השכר הנצחי.

וה', ברחמיו - יתן להם אפשרות. שלישית.

ואז, זה לא יהיה תרי"ג מצוות. רק - מצוה אחת, 'קלה': סוכה.

וגם ממנה, ה' יפטור אותם בסוף. הם יהיו 'מצטער', הפטור מן הסוכה.

הגויים, יצאו מן הסוכה. הם הרי 'מצטער'.

אבל אז - זה 'יקפוץ' להם. 'הפיוז' יעלה, וגוי - כמו גוי אמיתי - לא רואה מטר אחד קדימה. ודאי שלא שכר נצחי.

ה'בעיטה' הזו, תפטור אותם לחלוטין מה'נצח' המעיק. אחת - בעצם שלש - ולתמיד.

*

שני עמים נבחרים

ננסה לשאול.

מה היה קורה - אם הסיפור היה שונה במעט.

זה מתחיל אותו הדבר. הקב"ה מחפש. שואל גוי אחר גוי. אולי אתם רוצים. מה דעתכם.

ונגיד שהוא מגיע - להולנד. שם מקבלים את פניו האנשים, ושואלים אותו - מה רצונו של בורא העולם. מה ל'ידידנו' בביתנו.

והוא יתברך, עונה - יש לי כאן תורה. אולי אתם רוצים לקבל אותה.

והם: מה זה 'תורה'? מה כתוב שם?

וה' עונה להם: לא תרצח, לא תגנוב. לא תענה. וכו'.

ההולנדים, חוככים בדעתם. כדאי, לא כדאי. נקבל הרבה שכר. ומצד שני - זה קשה.

ובסופו של דבר - הם עונים:

- חשבנו, והחלטנו - נלך על זה. על כל ה'קופה'.

המצוות - והשכר. הכל.

- מה היה קורה אז?

אותה השאלה - אם זה היה קורה ב'סוף'. לעתיד לבוא. עם אחד מחליט לעשות 'מסירות

נפש' - ויוצא מהסוכה הלוהטת בעדינות. בלי לבעוט. בראו.

מה היה קורה.

האם גם הם היו נקראים 'עם נבחר'?

האם היו שני עמים 'נבחרים'? גם היהודים, וגם ההולנדים?

או אולי - הם היו נקראים 'גרים', ומצטרפים לעם ישראל?

*

הדרך הקשה

אולי נקשה יותר.

אנחנו, עם ישראל, עברנו הרבה. הרבה מאוד.

יש לנו סבא, קוראים לו - אברהם.

והוא - עבד. בכל כוחו. וכנראה שגם יותר ממה שנראה כ'כוחו'. עשרה נסיונות קשים.

אפילו היה מוכן להקריב את בנו יחידו. זה שנולד לו רק בגיל שיבה.

והבן הזה, גם הוא - הלך בדרכו של אביו. עולה תמימה. גם הנכד. 'איש תם'.

וה' יתברך מעיד עליהם: 'רצו לפני כסוסים' (עי' סנהדרין צו.).

שבטי י-ה. 'שמע ישראל'. באותה הדרך. אל אותו היעד.

וכמובן - שאנחנו לא מתחילים להבין, אפילו 'משהו', מגדלותם העצומה של אבותינו

הקדושים.

הלאה. מצרים. סבל נורא. אין לנו יכולת לתאר אותו. מאות שנים של עבדות, השפלות,

מכות והתעללויות. 'כור היתוך' אמיתי.

ולאחר כל אלו - עוד כמה נסיונות. עד - שהגיעו להר סיני.

עכשיו, לאחר כל מה שעברנו, אולי אפשר לומר - שאנחנו מוכנים. עבדנו על זה, סבלנו

עבור זה.

ופתאום - מופיעים ה'הולנדים'.

- אהלן. מה קורה. מתי מקבלים פה תורה?

- מה??

- תורה! אתם לא מכירים את זה?

- ודאי שאנחנו מכירים. אבל מה אתם עושים פה??

- אנחנו - גם.

- מה גם??

- מקבלים תורה! ה' הציע לנו אותה, והסכמנו!!

בדקנו את הגן עדן, ומצאנו שהוא באמת כיפי. זה כדאי.

אז למה לא??

למה לא...

בטח שלא!!

אנחנו זרענו בדמעה. בהרבה מאוד דמעות. עמלנו. הזענו. שתינו את 'כוס התרעלה'.
אצלנו זה הגיע בחביות.

ואתם באים ככה - ברגע האחרון - וקוצרים את פירותיו של עמל אדיר בן מאות שנים???

איך זה יתכן?

*

הוראות

שאלה נוספת.

יש ברכה, שאנחנו אומרים אותה - בכל יום:

'אשר בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו'.

ה' - בחר בנו. מכל העמים.

- באמת?? הוא 'בחר' בנו??

הרי הם לא רצו!!

הוא ניסה, והציע, והסתובב (כביכול) בכל כדור הארץ! כולם הצביעו נגד, רק אנחנו רצינו!

אז אנחנו, בחרנו בו! הלא כן??

מה הפשט בברכה הזו??

שאלה קשה...

ואולי נשאל קודם:

- מה זה 'תורה'?

יש שם 'לא תרצח', וגם 'לא תגנוב'. ועוד הרבה הוראות.

ויש שהגדירו, שתורה - זה 'הוראות יצרן'.

הוא יתברך, ברא עולם. ובעולם הזה, יש 'מלא' דברים. באמת הרבה. חוקרים חקרו, דוקטורים כתבו דוקטורטים, ופרופסורים שפכו מלל 'אקדמי' רב. ועדיין לא הגיעו - אפילו לחצי ממה שיש כאן.

הבורא עצמו, יודע מה הוא ברא כאן. אז הוא שלח לנו 'הוראות', איך לחיות נכון. איך להפיק מהעולם שלו את המירב.

איך להגיע - בסוף - לעולם של תענוגי נצח, שגם אותו הוא ברא - אבל אין לנו כל אפשרות 'לחקור' אותו פיזית. אולי כן אפשר, אבל כדי לכתוב מסקנות - צריך גם לחזור משם. וזה - איך לומר - קצת בעייתי.

*

הה' האחרונה

וזו - אמת לאמיתה!

בתורה - יש הוראות. וה', הוא ה'יצרן'. זה פשוט וברור.

וההוראות הללו - מובילות את האדם לחיים טובים כאן, ולחיי נצח שם. גם זה פשוט וברור.

אלו - ה'הוראות'.

אבל יש גם - דברים אחרים.

למשל - 'אנכי הוי"ה אלוקיך'.

אנכי - זה 'הוי"ה'. ואני - 'אלוקיך'.

והוא גם - 'הוצאתיך מארץ מצרים'.

כאן, ה' 'מייחד' את עצמו - את גילויו - למישהו אחד: 'אלוקיך'. בלשון יחיד. אלוקים - שלך.

וה'מישהו' הזה, הוא - אני.

הלא אני 'עם ישראל'. ואותי הוא 'הוציא מארץ מצרים'.

נחזור אחורה.

אברהם אבינו. עשרה נסיונות.

בתחילה קראו לו - 'אברם'. ה', הוסיף לו אות. 'אברהם'.

ואולי נשאל - למה דוקא את האות הזו. למה לא א'. אולי כי זה לא נשמע טוב 'אבראם'.

- כנראה שלא זו הסיבה.

ה', כמו שאמרנו, נקרא - 'ה' ו' ה'. זהו שמו. זהו גילויו. זה 'השם'.

זה ה'שם' - שכולל את כל הגילויים שלו יתברך. השם, שרק לאחר שהיה כבר עולם מלא - הוא התגלה. 'נכנס' לעולם השלם. 'ביום עשות הוי"ה אלוקים ארץ ושמים'.
האות האחרונה של שם זה - הה', 'נכנסה' - לתוך שמו של 'אברהם'.
היא 'נמצאת' - אצלו. בקרבו. במהותו. במציאותו.
ומאז ועד היום, היא אצלנו. לא עוזבת אותנו. מעולם - ולעולם ועד.
ובהר סיני, התחברו אלינו גם ה' ה' ו'. האותיות הראשונות. 'אנכי הוי"ה אלוקיך'.
ה' קורא עלינו - את שמו הגדול. ובמילים פשוטות - מתחבר אלינו. יש לנו 'חיבור'.
אפילו השם 'יהודי'. אלו שתי האותיות הראשונות של שם הוי"ה, במילוי. היינו - ה' ו'הה', במילוי: 'יו"ד, ה"י'.
- יהודי.

*

נתקעה התורה בליבם

הגויים, יכולים - לקבל תורה. נכון.
אבל רק - 'הוראות יצרן'. זהו. לא יותר מזה.
אצלנו, זה משהו אחר לגמרי. לגמרי!
זהו - 'חיבור'.
זה 'ישקני מנשיקות פיהו'. 'אנכי' - ו'לא יהיה לך'.
אומר הגר"א (שיה"ש א, ב):
אלו הב' דברות, הם ב' נשיקות... א' על מה שמתחברת עימו, והב' - על מה שאינה מתחברת באחר' (עיי"ש).
נשיקות. חיבור.
אם ה' היה מורה לגויים - 'לא תרצח', אז זו אכן - הוראה. אסור. זה לא נכון.
והגויים:

אז איך נעשה את זה? זה קשה לנו!

- זה באמת קשה להם. מי כמונו מכירים את הקושי הזה. חווים אותו. בכל דור ודור.
וה' היה עונה להם - אז תעבדו. תלכו לפסיכולוג, שיסדר לכם את הראש. שיקבע אצלכם בפנים חרדה מרצח. לא משנה מה. תמצאו משהו.
וכשה' אומר לנו - 'לא תרצח', אז זו לא רק הוראה.
זו - אמירה. קביעה. אתה - לא תרצח. זה לא יקרה.

כי כשאתה מחובר אליו יתברך, בחיבור כל כך חזק, אתה נהיה 'סוג' אחר. 'בשעה שאמר הקב"ה אנכי, נתקעה התורה בליבם. ובשעה שאמר לא יהיה לך - נעקר יצה"ר מליבם' (חז"ל, מובא בגר"א שם).

אותו 'יצר', שהגויים יהיו חייבים טיפול פסיכיאטרי כדי לעצור אותו - אצלכם הוא לא יהיה בכלל. ה'נפש' שלכם תהיה שלמה. מלאה. בלי חסרים וחסכים.

הלא אני - אתכם! בתוכם!

*

איך לנו מציאות

אז ה' - בחר בנו. באמת.

את החיבור הזה, הוא לא הציע לאף אחד. ממש לא. הוא מיוחד - לעם ישראל. לבני בניהם של אברהם יצחק ויעקב. לאלו שעברו את כור ההיתוך הנורא במצרים.

שנים לאחר מכן, ה' מרחיק את עמו מארצו. והוא גם אומר למה: 'על עזבם את תורת' (ירמיהו ט, יב).

והביאור ידוע. עם ישראל - למדו תורה. עשו 'שטייגען' עצום. ללא ספק.

אבל זה היה 'עזבם'. הם 'עזבו'.

הם - 'לא ברכו בתורה תחילה'.

- 'תחילה'.

מה זה 'תחילה'?

יש את הברכה הראשונה: 'אשר בחר בנו'. ויש - את הברכה האחרונה: 'אשר נתן לנו תורת אמת'.

הברכה השניה, היא 'תורת אמת'. התורה, היא אמת. זה ברור!

- גם בתור הוראות יצרן.

אבל את הברכה הראשונה, 'אשר בחר בנו', הם לא ברכו.

עם ישראל, לא עזבו את התורה! הם למדו אותה בעמקות ובהתמדה!

אבל הם כן עזבו משהו:

- את 'תורת'.

את התורה שלי. של ה' יתברך.

את החיבור - שכחנו. הזנחנו. למדנו וקיימנו את ה'הוראות יצרן' - כדי לחיות נורמלי. כדי לזכות לגן עדן.

ועל זה יצא החרון אף הגדול. על זה הוגלנו מארצנו. על זה סבלנו כל כך הרבה.

כי לנו - אין 'מציאות' של גויים. אין לנו מציאות בכלל בעולם הזה - באופן 'טבעי', ככל העמים.

המציאות היחידה שלנו - היא הה'. החיבור לשמו הגדול.
וכשאנחנו מחוברים - אנחנו גבוהים יותר מכל העמים. אין שום השוואה.
וכשחלילה לא, אז אין לנו מציאות. אנחנו 'טפילים'. אין לנו חיים משלנו.
והתוצאה - מוכרת. עד כאב.

*

חוש הטעם

אמרנו, שבהר סיני היה - 'חוש'.
ראינו. שמענו. הרחנו.
כידוע, יש לנו עוד 'חוש':
- ה'טעם'.
את זה - לא היה בהר סיני.
- הר סיני, אחרי הכל - זה מ'חוץ' לארץ הקדושה.
בארץ ישראל, הכל 'יורד' עוד. עד ל'ארץ' ממש. אפשר גם לקבל 'טעם' (עי' היטב ביאודה"ג לשיה"ש א, ג-ד).
בביאת הארץ - היה 'טעם'. שם זה 'ירד' עד ה'תחתונים' ממש. לגמרי. רק - כאן, זה אפשרי. לא בשום מקום אחר.
- אפילו לא במתן תורה - בהר סיני!
רק בארץ ישראל, היה 'הביאני המלך חדריו'.
בארץ ישראל, ה'אוכל' עצמו - יכול להיות קדוש (עי' ב"ח רח, ח. וע"ע סימן קסז, ה).
ב'טעם' - יכול להיות גילוי אלוקי.
והכל תלוי - בדעת שלנו.
שלא נהיה חלילה 'עזבם את תורתני'.
עלינו ללמוד היטב, ולהפנים בקרבנו - את מהותה של תורה. את מהותו של יהודי.

לסיכום:

שאלנו - אם הגויים היו רוצים לקבל תורה, איך זה היה 'נראה'. וגם - מדוע 'מגיע' למי שלא עמל כלום, ולא סבל מאומה, 'לקצור' את ה'פירות' - של כל מה שאנחנו עברנו.
שאלנו גם - מה זה 'אשר בחר בנו'. הלא אף אחד אחר לא רצה.
והתשובה:

ה' הציע לגויים רק - 'הוראות יצרן'. בנו, הוא 'בחר' - להתחבר אלינו. ממש.

וכשה' אומר 'לא תרצח', לגויים - זה הוראה. לנו, זו קביעה. אתם לא תרצחו. 'נתקעה התורה בליבם'.

אברהם, קיבל את הה' האחרונה משמו יתברך. במעמד הר סיני, קיבלנו את כל האותיות הראשונות. חיבור. 'נשיקות פיהו'. כמו איש ואשה.

במתן תורה, החיבור התחיל. זה הגיע ל'חוש'. ראייה, שמיעה, ריח. ובארץ ישראל - זה מגיע ל'ארץ'. עד 'למטה'. עד - לחוש ה'טעם'.

וזו המטרה בסופו של דבר. 'דירה - בתחתונים'.

וכל זה - אם אנחנו מודעים לכך. אם נלמד את הדברים היטב, ונפנים אותם. שהם יהיו חלק מאיתנו. שזה יהיה ב'דעת' שלנו.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

הנשאר לישראל מהלוחות ראשונות אחר שבירתן

מנהגו של רבינו הרוגצ'ובר זצ"ל היה שבמכתבים הסמוכים למועדים פעמים רבות היה מאחל איחולים לחג הבא לטובה מעניני החג, איחולים בעלי משמעות עמוקה ומלמדת. באיחוליו לחג השבועות היה מאחל שנזכה שיחזרו לנו לוחות ראשונות ובמכתביו בסמוך ליום הכפורים היה מאחל שנזכה לקבלת לוחות שניות שניתנו ביום הכפורים. אולם במכתב חדש שהתגלה לאחרונה מי"ז אלול תרצ"ג כבר באיחוליו לקראת השנה החדשה מאחל רבינו איחולי יום הכפורים ומוסיף שנזכה שגם יחזרו לנו הלוחות הראשונות, ומוסיף דברי דרוש נפלאים. להלן נביא משם את עיקר הדברים וכן את דברי הדרוש ממכתבו של רבינו להגר"י פורת ז"ל ששלח לרבינו תמיכה כשבועיים לפני חג השבועות תרצ"ה, ורבינו כתב לו ע"ז דברי דרוש על הבאת דורון לת"ח שזהו בגדר ביכורים. הדברים יובאו ללא הציונים וביאור, הרוצה יעיין בגוף הדברים במקורם.

ראשית, מבאר רבינו, שבלוחות הראשונות היו טעמי התורה אשר במ גנוז פירוש התורה בעל פה וסודותיה, בלוחות עצמם. והטעמים הם גדר שירה ושמחה. כיון שחטאו ישראל בעגל ונשתברו הלוחות ופרח הכתב שזהו תורה בעל פה [ונשאר החקוק - תורה שבכתב], אבדו בני ישראל את טעמי התורה וחדלו מן השיר. אך משה רבינו שהיה לוי זכה בזה והוא וכל הלוויים נשארו משוררים. זהו שמצינו שלישראל פסקי טעמים רק מדרבנן, ולמשה רבינו ניתן פלפולא של תורה. (רבינו מרחיב ומציין על כך במקומות רבים ואכ"מ).

השיר היחיד עם השמחה שנשאר לישראל, הוא בהבאת הביכורים שהולכתם היא בשמחה והחליל מכה לפניהם. וקריאת הביכורים ג"כ בשמחה וטעונים שיר במקדש.

על כן איפוא, זמן הבאת הבכורים מן העצרת שאז ניתנו לוחות ראשונות, וזה מה שנשאר לנו מהם. [מקורות: שו"ת צ"פ החדשות ח"א מכתב ט"ז וח"ה מכתב ב' ובמצוין שם. וראה עוד מכתבי תורה מכתב קי"ח]

*

הגר"א דימאנט ז"ל במכתביו אל רבינו הרוגצ'ובר זצ"ל מצטט את דברי רבינו אליו בעניני שתי הלחם וביכורים. להלן נצטט מהם (המודגש מרבינו).

*

כשלא הביאו שתי הלחם מתי יקריבו מנחה חדשה

(מכתב מיום ג' בהעלותך י"ז סיון תרצ"ה) כותב מר מר"ה ז' ע"ב משמע דאם לא הקריב בה"ל [- ב' הלחם] אינו יכול להביא מנחה חדשה עד עצרת הבא^נ. אבל יש לבע"ד לחלוק

^נ ובצ"פ ר"ה שם כתב: ואף דזה לא מעכב כמבואר במנחות דף ס"ח ע"ב אך? דנ"מ דגבי חדשה דתרומה אם ליכא תרומה חדשה מותר לכתחילה מישנה משא"כ גבי שה"ל.

ולאמר דאם לא הקריבו העומר בפסח מותר לאכול חדש כמו בזמן שאין מקדש. וכן אם לא הקריבו בה"ל בעצרת יכול למחר להביא מנחות מן החדש. רק ביום העצרת אינו יכול להביא מנחת חביתין ומנחת התמיד מן החדש כל זמן שיש עוד אפשרות להקריב בה"ל, אבל אחר שעבר זמנו ובטל קרבנו יכול להביא מנחה מן החדש. כן היה נראה לי מסברא דנפשאי ומצאתי אח"כ במנחת חינוך בשם טורי אבן (אין לי) שהעיר ג"כ בזה^{נט}.

בהמשך המכתב כותב: אנחת לך מר בסוף מכתבו כי גם בשה"ל היום מתיר כמו בעומר. - ולא כמוש"כ באמצע מכתבו - ואני כבר החלטתי כן במכתבי זה כמה ולמר היה הדבר בספק^ס.

הבאת ביכורים קודם לעצרת בירושלים

(מכתב מיום א' נשא אח"ש תרצ"ה) טוב מאוד כתב מר שיום ערב עצרת הביאו ביכורים לירושלים, בעת שבאו לראות פני ד' בעצרת, בב"א הביאו בכוריהם לירושלים^{סא}, ומצינן למימר כי אחר הקרבת כבשי שתי הלחם הביאו הכל לעזרה ועשו כל הסדר, ומשנת אין מביאין בכורים קודם עצרת ר"ל קודם בה"ל כמו שכותב מר. ויהי' אם כן פי' אין מביאין בכורים קודם עצרת, ר"ל הבאה לעזרה, אבל לירושלים שפיר הביאו קודם לעצרת ושפיר קאמר מר. וממילא נפשט ספיקו דמר דקודם לעצרת, ר"ל קודם הקרבת ב' הלחם. דבכוריהם הביאו כולם לירושלים לפני עצרת. א"כ כשאמרה המשנה אין מביאין בכורים קודם לעצרת, ר"ל קודם להקרבת בה"ל שבא בעצרת. [מקורות: שו"ת צ"פ החדשות ח"ה ליקוטים אותיות רנ"א רנ"ג רנ"ה]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

^{נט} ע"ע מה שצינינו בזה בשולי המנחה על המנח"ח ש"ז ובספר המפתח פ"ז מתו"מ הי"ז.

^ס טו"א ר"ה ז: - [ראמ"ב].

^{סא} בצ"פ נדרים פ"א ה"י כתב שלא יביא קודם עצרת אף לירושלים ובעצרת יביא לירושלים אף קודם הקרבת כבשי שתי הלחם.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש
רוזובסקי זצ"ל

איכות של שירה לא נמדדת לפי תוכנה - כי אם לפי המצב והתנאים בה נאמרה. | אני
עבדך בן אמתך - רמז לרות

במסכת בבא בתרא דף י"ד ע"ב, דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד
שריווהו להקב"ה בשירות ותשבחות.

לכאורה צריך להבין איך שייך לומר שריווהו, אטו סיימתניהו לכולהו שבחיה דמרך, ואיך
שייך בזה ענין של רוויה כלל.

אמנם יראה לומר, שאין הרוויה מחמת תוכן השבחים, ולהקב"ה רק דומיה תהלה. אולם
יש ויש כאן ענין של רוויה, מצד המצבים שבהם נאמרו שירותיו ותשבחותיו של נעים
זמירות ישראל. והוא מפני שדוד המלך עליו השלום עבר בימיו כל היסורים הקשים
האפשריים, ובכולם אמר שירה, וכמו שמצינו שאפילו בשנותו את טעמו לפני אבימלך
ויגרשיהו וילך, גם אז אמר שירה, וזה נחשב רוויה כביכול, כי הגיע לבסוף לשלימות בענין.
ודו"ק.

והנה יש מכאן התעוררות גדולה לכל אדם באשר הוא, שהרי כל אחד מבין מעלת קבלת
יסורין באהבה, אבל לומר שירה מתוך יסורין, והיינו על דרך שאמרו, עושין מאהבה ושמחין
ביסורין, זו כבר דרגה נשגבה יותר. וכל זה היה אצל דוד המלך, נעים זמירות ישראל, מפני
שהכיר שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד. והנה בודאי שאדם מחויב לשיר מתוך הודאה
על כל הטובה שעושה עמו הקב"ה, אבל קודם כל צריך בשביל זה להכיר ולחוש את
הטובות הגדולות והנסים הנפלאים. ואשרי האדם שזוכה להכרה מושלמת בטובות הבורא.
וככל שנתקרב ונתעלה בדרך זו, ייטב לנו כל הימים.

ובברכות דף י' ע"א, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב פיה פתחה
בחכמה ותורת חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד דוד
אביו, שדר בחמשה עולמים ואמר שירה, דר במעי אמו ואמר שירה, שנאמר ברכי נפשי את
ה' וכל קרבי את שם קדשו, יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ומזלות ואמר שירה,
שנאמר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברכו ה' כל צבאיו וגו',
ינק משדי אמו וכו' ואמר שירה, שנאמר ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו וכו', עי'
שם.

והנה מהיכן ירש הכח הזה לומר שירה בכל מצב ועל כל ענין. יש לומר שכח זה הוא
השרשה מאמה של מלכות, רות... שהיא עזבה עמה ובית אביה והלכה אל עם שלא ידעה
מתמול שלשום, והלכה אחרי חמותה, לא בשביל טובה גשמית, ולהיפך זו היתה הקרבה
של כל העתיד שלה, במלוא מובן המלה. ומשורש זה זכה דוד המלך לכוחותיו הרוחניים,
שריווהו להקב"ה בשירות ותשבחות.

והנה כך היא הצעת הסוגיא דבבא בתרא דף י"ד ע"ב שפתחנו בה, ת"ר וכו' סידרן של כתובים, רות וספר תהלים ואיוב ומשלי קהלת שיר השירים וקינוח דניאל ומגילת אסתר עזרא ודברי הימים, ובגמ' פריך, למ"ד איוב בימי משה היה ליקדמיה לאיוב ברישא, ומשני אתחולי בפורענותא לא מתחלינן, ופריך רות נמי פורענות היא, ומשני פורענות דאית ליה אחרית, דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות. עד כאן.

*

ובספר תורת חיים שם הקשה דאמאי איצטריך לאתויי הא דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד וכו', והא קרא בהדיא כתיב דדוד יצא מרות, וידוע נמי דאיהו יסד ספר תהלים כדקתני בסמוך בהמשך הסוגיא.

ותירץ בעל התורת חיים דהא דמשני פורעניות דאית ליה אחרית, היינו שהפורענות עצמו נהפך לאחרית, פירוש דהפורענות היה סיבת האחרית, ואי לאו הא דרבי יוחנן איכא למימר דהך פורענות לאו סיבת יציאת דוד הוה, דאפילו אי הוה נסיב בועז איתתא אחריתי נמי הוה נפיק מיניה דוד, בזכותו, או בזכות אבותיו, או באקראי בעלמא, לכך מייתי הא דרבי יוחנן דאמר שעל שם דוד נקראת שמה רות, אלמא דזכותה של רות גרמה שיצא ממנה דוד וכו' ונמצא כי הרעב ומיתת אלימלך ובניו מאת ה' היתה זאת, כדי שיצאו לשדי מואב ותתגייר רות על ידיהן, כדי שיצא ממנה דוד ואם כן הפורענות גופיה סיבת האחרית הוה.

ועוד כתב שם בעל התורת חיים, דנראה דלכך אמר דוד אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי נקט בן אמתך ולא אמר בן עבדך רמז לרות, כי בזכותה יצא ממנה.

וכן משמע דעל רות קאי, דלהכי סיים בדבריו ואמר פתחת למוסרי, ואמרו חכמים שתי מוסרות שהיו עלי פתחת רות המואביה ונעמה העמונית שאמרת מואבי ולא מואבית וכו' ואפשר לומר דלהכי נקט בן אמתך כלומר איני בוש להתייחס אחריה אף על גב שהיתה מואבית כיון שפתחת למוסרי שאמרת מואבי ולא מואבית. עד כאן דבריו המתוקים של בעל התורת חיים.

למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות.

עצי שיטים / הרב שמואל יוסף שטרן, מח"ס 'אוצר נחמד' ושא"ס

מנין בני ישראל ומנין אותיות התורה - ששים רבוא

עומדים אנו סמוך ליום קבלת התורה וידוע מה דאי' מספרי קדמונינו דיש ששים רבוא אותיות לתורה כנגד ששים ריבוא נשמות ישראל, כמו שמבואר בפרשיות אלו שבשעת שהיו בני' במדבר מנו כשש מאות אלף אנשים. טרם נציג את מקור וביאור הענין, נקדים כמה דברים בענין מנין בני ישראל השייך לפרשיות אלו, בזה שנצטוו משרע"ה למנות את בני ישראל כוהנים ולויים וישראלים, כמש"כ (במדבר א, ב) שאו את ראש כל עדת בני ישראל וכו' ובעוד כמה פסוקים.

הרמב"ן כותב בפר' במדבר [א, מה], ולא הבינותי טעם המצוה הזאת למה צוה ה' בה, כי היה צורך שיתיחסו לשבטיהם בעבור הדגלים, אבל ידיעת המספר לא ידעתי למה צוה שידעו אותו, אולי להודיעם חסדו עליהם כי בשבעים נפש ירדו אבותינו מצרימה ועתה הם כחול הים כך וכך בני עשרים ואחרי כל מגפה ימנם וכו'. וכבר כתב רש"י [פסוק א] מתוך חיבתן מונה אותם כל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכו'.

ולכאורה צריך להבין איך ציוה הקב"ה למנות את בני', הא איסור יש בזה, כדאי' בגמ' בברכות [סב:]: אם ה' הסיתך בי ירח מנחה, אמר רבי אלעזר אמר ליה הקב"ה לדוד מסית קרית לי, הרי אני מכשילך בדבר שאפי' תינוקות של בית רבן יודעים אותו, דכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו וגו', מיד ויעמוד שטן על ישראל, וכתוב ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל, וכיון דמנינהו לא שקל מינייהו כופר וכו'.

וכמו"כ אי' ביומא [כב:]: אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה דכתיב ויפקדם בבזק וכו'. ואמר רבי אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו שנאמר [הושע ב, א] והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד. רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין שנאמר לא ימד ולא יספר. א"כ האיך ציוה הקב"ה למנות את ישראל ולעבור על האיסור, ובפרט שהרמב"ן מתקשה להבין איזה צורך יש בזה.

באמת דעת רש"י [ד"ה לגלגלותם] דהמנין היה ע"י שקלים בקע לגלגולת, ובאופן זה מותר כמו שהיה מנין בני ישראל ע"י מחצית השקל, וכמבואר בגמ' שם שדוד חטא בזה שלא מנה ע"י לקיחת כופר, אמנם ע"י חרט [בזק] או טלאים אין איסור למנות את ישראל.

הנועם אלימלך כתב לתרץ, דכשעושים רצונו של מקום אז בני' דבוקים להקב"ה, ובאיסור דבוק הדין בשו"ע יור"ד הוא שצריך לבטל את כל הדבוק ולא סגי בשישים נגד מקום הנגיעה, ואז אין איסור למנות את ישראל כי אז החשיבות במנין ולא יזיק להם כי לא יכלו להתבטל. ורק כשאין עושים רצונו של מקום יזיק להם המנין. יש לציין כי לדעת רבינו חננאל [יומא כב] אדרבה, כשאין עושים רצונו של מקום יש לישראל מספר ומותר למנות את ישראל ומפרש בכך את דברי הגמ' שם.

ענין זה נוגע מאוד בימים אלו שהשלטונות עורכים מפקד האוכלוסין, ולפני שנים נתעורר ספק אודות זה אם יש לחוש בזה לאיסור מנין בני ישראל. ובאמת דבר זה שכיח מאוד גם

במקומות נוספים כגון מניית עשרה למנין, רישום ומנין תלמידים בבתי חינוך, רשימות אורחים לסעודות שמחה, ועוד, ופוק חזי דלית מאן דחש בכל אלו לאיסור המנין. ויש לשים לב מהאי טעמא ובאיזה אופן לא חששו לזה.

***

בפתח עיניים לחיד"א [יומא כב.] כתב שהקשה הרא"ם [פרשת תשא ד"ה כמו שמצינו] כשפקד דוד את העם ושלח השליש ביד יואב וכו' [שמואל-ב יח] למה לא היה בהם מגפה, וי"ל שמה שהנגף שולט בהם אינו אלא כשנמנים כל ישראל וכו' אבל כשמונה מקצתן אין בכך כלום. וחזיתיה להרב הגדול מהרח"א זלה"ה בספר עץ החיים שכתב על הרא"ם, וליתא דבפרק ב' דיומא תנן הממונה אומר להם הצביעו, ונותן טעם שם לפי שאסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, ויחידים הוו עכ"ד.

החיד"א מיישב דהא ידעינן דדוד טעה בכך שמנה את ישראל דסבר דאין איסור זה לדורות כמו שכתב הרמב"ן או מטעמים אחרים, אבל כיון שטעה היה בהם נגף, ועל זה הקשה הרא"ם למה לא היה נגף כשפקד ושלח ביד יואב, וע"ז תירץ דהנגף אינו רק כשמונים את כל ישראל ולא מקצתן, אבל איסור יש גם למנות מקצת ישראל.

ונ"ל לתרץ דלעולם היכא דאינו מונים רק מקצת מהעם אין איסור, אבל יש לחלק בין למנות חלק מהעם היכא דכל ישראל שייכים לזה, כמו אצל דוד שמנה רק מי שהיה אתו, למרות שהיה זה רק חלק מעם ישראל וכולם היו שייכים לזה, דאז אינו באיסור מנין. לבין למנות את כל מי ששייך במנין זה, כמו במקדש דכל הכוהנים שבמשמר לקחו חלק בפייס לעבודת בית המקדש, דנחשב כמונה כולם ואפי' שבעולם יש עוד אנשים אבל כיון שאינם שייכים במנין זה אינו נחשב כמונה מקצתן.

לדברינו יתכן דכשמונים למנין תלוי אם מונים את כל מי שנמצא במקום בשביל לידע האם יש כבר מנין יש בזה איסור, אכן אם חלק מציבור רוצים להתחלק לכדי מנין בנפרד לא יהיה בזה איסור מנין, ויל"ע.

בזמנינו כשעורכים מפקד האוכלוסין אינם מונים את כולם רק כ-7% מהאוכלוסיה, ולפי דברינו הנ"ל יש מקום להקל. יש עוד כמה סברות להקל כיון שכל האיסור אינו רק כשמונה בפה, ורק בנוכחות האנשים, ולא כשהמנין נעשה טלפוני והספירה נעשה באופן ממוחשבת. עוד סברא להתיר נראה להוסיף כי בתוך המפקד כוללים גם כאלה שאינם מבני ברית, נמצא שאין המנין מיוחד לעם ישראל, אלא לכלל תושבי ארץ ישראל.

***

בספר חשבה לטובה מביא שפעם נסע החדושי הרי"ם מגור זצ"ל עם אנשי שלומו בדרך, ועמד איכר והצביע בידו על החסידים שנסעו וספר אותם אחד שנים וכו', ואמר הרה"ק החדושי הרי"ם זצ"ל הוא עושה אותנו לדבר חשיבות כלומר לדבר שבמנין ואין אנו בטלים, ומטעם זה צוה הקב"ה למנות את ישראל שלא יבטלו ח"ו בין האומות בהיותם בין הגוים, כי דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל. והנה כאשר זה אינו רק מדרבנן לכן צוה השי"ת שיהיה דבר שבמנין מדאורייתא ואז גם מדאורייתא לא בטל.

ובזה י"ל את דברי חז"ל המובאים ברש"י כשיצאו ממצרים מנאן, כשנפלו בעגל מנאן, כשבא להשרות שכינתו מנאן וכו', דהא לר' יוחנן בביצה ג: את שדרכו למנות שנינו, והיינו שבשיל לההיחשב לדבר שמנין דלא בטיל לא די בזה שלפעמים נמכרים במנין, אלא רק מה שתמיד דרכו לימנות אינו בטל, ועל כן הצריך הקב"ה למנותם כל שעה, ובכל המאורעות שעברו על בני"ו וכאילו נמכרים ונענשים נמנים מתוך חיבתם וחשיבתן.

***

המהרש"א [יומא שם] מקשה למה לא הביא הגמ' את הפסוק דפרשת כי תשא ולא יהיה בהם נגף, וכמו שהביא הגמ' בברכות בהא דדוד טעה מפסוק זה, ובמקומו הביא פסוק מדברי קבלה והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר.

ונ"ל דמפסוק ולא יהיה בהם נגף אינו מוכרח דיש איסור למנות, אלא שהמנין גורם לעין הרע, וכמו שפרש"י שם כשתחפוץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנם לגולגולת אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינם ולא יהיה בהם נגף שהמנין שולט בו עין הרע כמו שמצינו בימי דוד. אבל מהיכי תיתי שיש בזה איסור, לכן מביא את הפסוק אשר לא ימד ולא יספר דחזינן דיש בזה איסור, ואה"נ דשורש האיסור הוא שלא יגרם בהם עין הרע.

ונ"ל להוסיף כי בגמ' ובמדרש הקשו כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים [משמע שיש מנין] וכתיב אשר לא ימד ולא יספר [משמע שאין מנין], ותירצו לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום. דלהיכא דיש מנין תפס הפסוק דוקא חול הים, דכתיב [ירמיהו ה, כב] אשר שמתו חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו, חול הים הוא המסמל המעטת והגבלת הריבוי, כי הקב"ה שמו גבול לים [גם חול הים אינו מתרבה וצומח מחדש מששת ימי המעשה], ומזה נובע האיסור לא לצמצם ולמעט את כלל ישראל ע"י המנין, כי עצם המנין פירושו להגביל השפעת הריבוי לתוך מספר מסויים והוא גורם לעין הרע ולנגף.

ובזה מובן מה דאי' בגמ' אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, דהו"א לומר מכיון שמקור האיסור למנות את ישראל הוא מה שכתוב ולא יהיה בהם נגף, התינוח אם מונה את ישראל לדבר הרשות יהיה בהם נגף, אבל אם מונה את ישראל לדבר מצוה, ואמרו [פסחים ח.] שלוחי מצוה אינן נוזקין, קמ"ל אשר לא ימד ולא יספר ואפילו לדבר מצוה אסור למנות. וצ"ל דלא שייך כאן עשה דוחה לא תעשה כי בעידנא דעבר על הלאו עדיין אינו מקיים המצוה. ועוד דלפי רב נחמן בר יצחק עובר בשני לאוין דלא ימד ולא יספר, על כן אינם נדחין בפני מצוה.

***

כעת נתחקה אחר מקור הענין דיש ששים רבוא אותיות לתורה, ומצינו לזה שתי מקורות בחז"ל.

במדרש [במ"ר ב, יג] והיה מספר בני ישראל א"ר ברכיה הכהן ברבי והיה מספר הסופר כמספר התורה נתבקש להם, שכך אמר להם ע"י משה ברוך תהיה מכל העמים הוי והיה

מספר בני ישראל כחול הים וכו'. מפורשי המדרש מבארים את דברי המדרש בענין זה, שוהיה מספר הסופר היינו המספר שמשמע"ה ספר את בני ישראל, כמספר התורה באותו מנין שיש באותיות התורה, דשניהם ששים רבוא. וממשיך המדרש דאעפ"כ המנין לא יזיק להם, ויתקיים בהם ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה דלא יתמעטו בני ישראל ח"ו, ואדרבה ע"י המנין נתוסף חשיבות לבני ישראל כנ"ל ואינם מתבטלים ברוב העמים.

ובספר חוט של חסד לבעל השבט מוסר [פר' במדבר] מבאר שהמדרש בא לתרץ את הסתירה הנ"ל דוהיה מספר משמע שיש מספר לישראל ומאידך כתיב אשר לא ימד ולא יספר, וע"ז מתרץ דמספר בני"ו הוי כאותיות התורה שיש לו מספר מסויים של ששים רבוא אותיות, אכן במילואם ומלואי מילואם אין להם שיעור נכמו שכתב השל"ה שבועות - תורה אור], כך ישראל כשעושים רצונו של מקום כל אחד מישראל שקול כנגד ששים רבוא ואין להם מספר, אמנם כשאין עושים רצונו של מקום כל ישראל נחשב לעצמו ויש להם מספר. וע"ש האיך מבאר את המשך המדרש בטוב טעם ודעת.

אכן מקור העיקרי לענין זה נמצא בסוף זוהר חדש לשיר השירים, לאחר שמבאר בזה"ק דכל האותיות כלולים מכמה אותיות, בבחינת והחונים עליו מטה פלוני והחונים עליו [במדבר ב, ה] עד שנשלם בחינת אותו האות, מסיים שם: עד דסלקין אתוון לשיתין רבוא, כחושבן שבטיהון דלשראל דאנון תריסר וסלקין לשתין רבוא. אוף הכי אתוון כד אתמלו סלקין לשיתין, אלף, בית, גימל, דלת, הא, וו, זין, חית, טת, יוד, כף, למד, מם, נוך, סמך, עין, פא, צדי, קוף, ריש, שין, תו, אלין אנון סליקו דאתון לשתין רבוא בגין למהוי שלימו ברוא דאתון בשייפי כולהו.

בס' מגלה עמוקות אופן קפ"ו הביא את דברי הזוהר הנ"ל ומוסיף דאי' בזוהר חדש על הפסוק וזאת לפנים בישראל דלכל ישראל יש לנשמה שלו אות בתורה, וכמו שרמזו דורשי רשומות שישראל ר"ת יש שישים ר'בוא א'ותיות ל'תורה, [ולכאורה כוונתו לדברי הזוהר שם, רבי חנינא אומר מאותם דברים שעלו במחשבה קודם שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, ישראל עלה במחשבה, מפני שהם ראויים לקבל התורה, וכל האותיות נכתרו בראשו, כיון שעלה במחשבה כביכול עמד הקדוש ברוך הוא וחקק בו את התורה וכל האותיות נכתבו בראשו, ועליו נתקיימה התורה הדא הוא דכתיב וזאת לפנים בישראל ואין זאת אלא התורה שהיא קודם לישראל, לפנים אלו האותיות, והכל היה חקוק ונרשם בישראל.]

ויש מבוארים את המדרש הנ"ל, דהא משרע"ה כלול מס' רבוא נשמות ישראל כדאי' במגלה עמוקות שם דזה סוד שש מאות אלף רגלי אשר אנוכי בקרב, וזה ביאור המדרש והיה מספר הסופר דהיינו משרע"ה ספרא רבה דישראל, כמספר התורה שהוא ס' רבוא אותיות כך משרע"ה כלול מס' רבוא נשמות ישראל. וזה ברוך תהיה מכל העמים דכל העמים אין להם דביקות בתורה, משא"כ בני"ו שדבוקים בתורה לכן והיה מספר בני ישראל דייקא.

גדולי האחרונים, החסד לאברהם, הרמ"ע מפאנו, החת"ם סופר, הפני יהושע, והחיד"א ועוד נתחבטו בכוונת מימרא זו שהרי מספר האותיות שבתורה אינו אלא מעט יותר ממחציתו של מספר זה. ביאורים שונים נאמרו בפיענוח המספר האמור. ואמנם הצד השווה שבכל הפירושים הוא שלכל אחד מישראל יש אחיזה באחת מאותיות התורה באיזה אופן שהוא ומאותה אות הוא יונק את קיומו וחיותו הגשמיים והרוחניים.

ובזה ראיתי לבאר בשם הלב שמחה זי"ע על מה דאי' בחז"ל [שמו"ר י, א] וכבר עמד שלמה המלך והחכים על גזירתו של הקב"ה ואמר, למה אמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא בשביל שלא יסור לבבו, אני ארבה ולבי לא יסור, וכבר עלתה יו"ד שבירכה ונשתתחה לפני הקב"ה ואמרה רבון העולמים לא כך אמרת אין אות בטילה מן התורה לעולם, הרי שלמה עומד ומבטל אותי, וכבר אמר לה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין, וקוצה ממך איני מבטל. והוקשה השפת אמת ז"ל [וארא ריש תרל"א] מה הפירוש הרי שלמה עומד ומבטל אותי, וכי מי שעושה עבירה מבטל האות, והרי מבטל את עצמו. ותירוץ דיתכן לפרש על פי דאיתא ישראל נוטריקון יש שישים רבוא אותיות לתורה ואולי אכן יו"ד זו היתה האות של שלמה המלך ע"ה, דמאותו אות היה חיותו, לכן שפיר עלתה ואמר הרי שלמה מבטל אותי.

נציע כאן כמה דרכים האיך יש ס' רבוא אותיות לתורה המובאים בספרים ובמפרשים הנ"ל.

לכאורה לפי דברי הזוהר חדש המובא לעיל, אין כאן קושיא בכלל, כי אין הכוונה על מספר האותיות הכתובות בספר תורה, אלא הכוונה הוא על כ"ב אותיות התורה הכלולים מששים רבוא אותיות, דכל אות כלול במילואו כמה אותיות עד ששים רבוא, ואכן כעין זה כתב החסד לאברהם [מעין שני נהר יא] וז"ל אמנם מה דאמרינן דאותיות התורה עולה ס' רבוא, היינו כ"ז אותיות האל"ף בי"ת עם מנצפ"ך שהן כ"ז אותיות, הן והמילויים שלהם ומילוי דמילוייהן. וכיו"ב כתב במדרש תלפיות [ענף אותיות] כי אפשר שהחכמים מונים להשלמת המנין כל אות היוצא מחבירתה כגון ה"ה מוציא ה', מ"ם מוציא מ', ובמלוי אותיות אלו נשלמים ס' רבוא אותיות כספר תורה.

הפני יהושע [קידושין ל.] אחרי שהביא את החסד לאברהם מתרץ בכמה אופנים וכתב בזה"ל: אף שאין אני כדאי, נראה דהדברים ג"כ כפשוטן, דמאחר שמצאנו שמספר האותיות שבתורה ממש הן ל"א ריבוא, וא"כ שפיר מצינן למימר ג"כ שהן ששים ריבוא עם התרגום שנמסר גם כן בסיני כדאיתא במדרש ובספרים הקדמונים הרבה מאד וביחוד בספר של"ה בענין שנים מקרא ואחד תרגום.

ומוסיף הפנ"י, עוד נראה לי לפרש בענין יותר מרווח, שכל אות מאותיות התורה יש לה שני בחינות קדושות ממש, ענין הכתיבה שנכתב באצבע אלקים, וענין קדושת הקריאה שדיבר הקב"ה עם משה, וכדכתיב [תהלים סב, יב] אחת דיבר אלקים שתיים זו שמעתו,

ורואין את הנשמע ושומעין את הנראה, ואמרינן נמי יש אם למקרא ויש אם למסורת. וראיה ברורה לדברי, שהרי כל אותיות שבתורה נאצלו מהשם הקדוש הויה ב"ה, ולא כשהוא נכתב הוא נקרא, וא"כ כל התורה כיוצא בה הכתיבה לחוד והקריאה לחוד, וא"כ שפיר מצינן למימר שעולין סמ"ך ריבוא, ל"א ריבוא דכתיב, וכ"ט דקריין, וכמה אותיות לרוב שאין ניכרין כלל במבטא ואין בהן אלא בחינת כתיבה, כאותיות הווי"ן ואלפיי"ן שבאמצע התיבה והנחה. ועוד יש לפרש על דרך מזה ומזה הם כתובים ואין להאריך. נכוונתו לכאורה שמכיון שהתורה נכתבה משני צדדי הלוחות, א"כ יוצא פעמיים ל' רבוא הוא ס' רבוא אותיות התורה].

***

רבינו החתם סופר [סוף מס' חולין] עושה חשבון נפלא האיך אותיות לתורה מכוון נגד נשמת ישראל, וע"פ מה שכתב החסד לאברהם שאין הכוונה לאותיות של ס"ת ממש, רק ע"י אותיות צירופיו ומילואיו. [בסוף התשובה מביא שמצא שיש 792,071 אותיות בתורה, ומעתיק את פירוט כמות כל האותיות, אכן מסיק שהעיקר כעדותו של החסד לאברהם שיש סה"כ כ-31,000 בתורה]. נעתיק את דבריו בשינוי לשון. כדי להגיע לחשבון מקדים ששה הקדמות.

הקדמה א. כי אמרם ס' רבוא אותיות התורה כנגד ס' ריבוא ישראל הכוונה שנשמת כל אחד יונק מאות שבתורה, ואף אם יתרבה עם ה' עד אין מספר, מ"מ שורש נשמתן אינם כי אם ס' רבוא שהיו על הר סיני, ובם כלולים כל נשמות ישראל. וא"כ ע"כ ס' רבוא לאו דוקא, כי גם כל המספרים שבתורה היו ס' רבוא ועוד כמה מאות וזאת מלבד הנשים. ואף אם נאמר שנשמת הנשים אינן אלא ענף מאלו העיקרים ולכן אין להם שורש מעצמן בתורה, על כל פנים יש עוד כ"ב אלף לויים, וכי נאמר שהיו טפלים, אדרבה עיקר השכינה היתה במחנה לוייה, וא"כ ע"פ האמת יוצא דיחד עם הלויים יש יותר מס"ו רבוא, וכן בנשים ס"ו רבוא.

הקדמה ב. בגמ' שבת מונה חמישה סוגי אלפ"א ביתו"ת 1. אלף בי"ת לפי סדר הישר. 2. תשר"ק צפע"ס 3. אתב"ש. 4. אחסבט"ע. 5. אלב"ם. ובזוה"ק מוזכר גם 6. אי"ק בכ"ר גל"ש. **הקדמה ג.** בכל הסדרים לא הזכירו אותיות מנצפ"ך מלבד בסדר אלף בי"ת הפשוט, כי אותיות אלו הכפולות הם מדת הדין שהם בגי' פ"ר דינים, ורק א"ב הישר הם חסדים גמורים ולכן בהם בא הבירור של אותיות מנצפ"ך שהם דינים גמורים, אבל שאר הסדרים שאינם בסדר ישר, הדין כבר מעורב בתוכם ואין צורך למנצפ"ך. כמו"כ הסדר אי"ק בכ"ר המובא בזוה"ק שהוא קדוש מאוד יש בו ג"כ אותיות מנצפ"ך כידוע מטבעו של אותו א"ב. **הקדמה ד.** אותיות מנצפ"ך באים אחרי כל האותיות, אחרי אות ת' שמספרה ארבע מאות בא כ' פשוטה שמספרה ה' מאות, ולאחריו מ' סתומה - ו' מאות, ולאחריו ן' פשוטה - ז' מאות, ולאחריו ף' פשוטה - ח' מאות, ולאחריו ץ' פשוטה - ט' מאות, ולאחריו אל"ף שמספרו אלף, כי סופה נעוץ בתחילתו מתחיל באל"ף שמספרו אחד, ומסיים באל"ף

שמספרו אלף. אכן כנ"ל זה רק בא"ב הישר אבל בכל שאר הסדרים מגיעים רק עד ת' שמספרו ארבע מאות.

הקדמה ה. אין לומר כי בכל אות תלוי בו רק שורש אחד מנשמת מישראל, דא"כ מה חילוק יש בין אות א' שמספרה אחד לאות ב' שמספרה שנים, אלא ע"כ הוא מתרבה לפי רבוי מספרו, ובאות א' יש בו אור אחד ובאות ב' יש בו שני אורות, וכן כולם.

הקדמה ו. מה שאנו מדלגים מאות יו"ד שמספרה עשרה לכ' שמספרה עשרים, הוא משום שאין אנו משתמשים בא"ב רק להכיר צורת האותיות, ולכן אין תועלת מלומר י"א י"ב י"ג, כי ממילא אנו מכירים את צורתו כבר, לכן אנו מדלגים עד כ', אבל לענין תליית הנשמות באותיות אין מדלגים, כי באות יו"ד תלוי עשר נשמות ישראל, ובי"א תלוי י"א נשמות ישראל, וכן הלאה בענין המאות עד אלף.

ועתה נבוא לחשבון, בא"ב הישר ההולך מא' עד אלף יש בו 500,500 אותיות ונשמות התלויים בהם, החישוב בכל כיו"ב הוא פשוט, מחלקים את המספר לחצי ומכפילים אותו עם מספר השלם ואח"כ מוסיפים עליו את החצי $[500,500 = 500 + 500,000 = 1,000 \times 500 = 1,000/2]$ כמו"כ סדר אי"ק בכ"ר הנ"ל שיש בו גם אותיות מנצפ"ך והלך מא' עד אלף עולה מנין 50,500. [עי' תוס' מנחות קו. ד"ה שהן אלף עוד דרך לחשב זאת].

אמנם בארבעה סדרים הנשארים הנ"ל שאין בהם מנצפ"ך ומגיעים רק עד ארבע מאות, יש 80,200 אותיות $[80,200 = 80,000 + 200 = 400 \times 200 = 400/2]$, ומכיון שיש 4 סדרים כנ"ל כשנחשוב כולם עולה ביחד למספר 320,800 אותיות.

ועתה אם נחלק את הארבעה סדרים הנ"ל לשנים, יעלה לכל חלק 160,400 ונצרף לכל חלק 500,500 שעלה מן א"ב הישר ומן אי"ק בכ"ר, נמצא לכל חלק כ-ס"ו רבוא $[660,400]$, חלק אחד מכוון כמספר זכרי בני ישראל עם הלויים, וחלק השני לס"ו ריבוא נשי בני ישראל.

וכן בדין שגם נשמות הנשים שורשם באותיות התורה, כמו שכתב בתורת חיים [סנהדרין ק. ד"ה עתיד] על מאחז"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, שהכוונה לכל צדיק וצדיק לו ולאשתו לכל אחד ש"י עולמות, ועולה ביחד תר"כ כמנין כת"ר אותיות שבעשרת הדברות. הרי שגם להנשים יש חלק באותיות התורה. עד כאן דבריו הקדושים של החתם סופר זי"ע.

***

בספר לב שמחה [פר' יתרו תשל"ח] מביא בשם אביו האמרי אמת זי"ע לתרץ דהגוילין והחלק שבין השורות והאותיות מצטרפין כי הכול תורה.

וכעין זה ראיתי בשו"ת מהרש"ם [בהקדמת המסדר] ובספרו תכלת מרדכי [פר' במדבר אות ה - בשלח אות יג] שמביא בשם הגאון החוות דעת שאמר לפרש מ"ש [דברים לב מז] כי לא דבר ריק הוא מכם כי הנה בתורה יש מקומות הכתובים באותיות, ויש גם מקומות פנויים וריקנים, כמו בין חומש לחומש ובין פרשה לפרשה. אבל באמת לא ריק הוא כי גם שם מלא אותיות וסודות נסתרים וגניזים שאינן נראים לעין. והענין הוא דישנן נשמות

הראויים להדבק באותיות התורה, אבל יש מהם שאינם ראויים להדבק בהאותיות ומאיפה נמשכת חיותם, ע"כ מהמקום הריק שבתורה. ועפי"ז פי' את דברי הירושלמי [פיאה פ"א ה"א] עה"פ הנ"ל **כי לא דבר ריק הוא, ואם הוא ריק מכם, ר"ל כי אתם הגורמים להיות מקום ריק בתורה מפני מיעוט זכותכם שאינכם ראויים אלא להיות דבוקים במקום הריק שבתורה.** ובזה מבאר מה שאמרו חז"ל [חגיגה כו:]: עה"פ [שיר השירים ד, ג] **כפלה הרימון רקתך אפי' ריקנים שבך מלאים מצות כרימון, ויש לדקדק אם הם מלאים מצות מדוע קראם ריקנים, ולהנ"ל ניחא דהיינו שדביקותם בתורה היא במקום הריקן שבתורה ולכן נקראים ריקנים.**

בסוף דבריו רוצה לבאר בזה דברי המדרש הנ"ל **כאן כשעושים של מקום וכאן שאין עושים רצונו של מקום, דכשעושים רצונו של מקום, חיות בניי מאותיות התורה ואז יש להם מספר, וכשאין עושים רצונו של מקום דאז מקור חיותם מקום הריק שבתורה, ואז אין לו מספר.** יש לציין דזה דלא כפשטות המדרש דכשיש מספר הוי גריעותא ולא מעליותא, וראה בריש דברינו מש"כ בשם הנועם אלימלך.

אופן נוסף לבאר החשבון מביא הלב שמחה שם על פי מה דאיתא שהקב"ה היה מביט בתורה ובורא העולם, ואיתא בבנות עלפחד תורה זו כתובה לפני במרום, א"כ בתורה שנמסרה לנו יחד עם התורה בשמים הכתובה לפניו יש ס' רבוא אותיות, ואפשר שעל זה מבקשים ותן חלקנו בתורתך, בתורתך היינו התורה הכתובה במרום. ובזה מפרש הפסוק [תהלים יט, ח] **תורת ה' תמימה משיבת נפש דע"י תורת ה' יש השבה והשתלמות לנפש שעל ידה שוב יש ששים רבוא אותיות לתורה כנגד הנפשות.**

עוד אופן כתבו הספרים דהנה בעניני אותיות התורה יש ארבעה דברים א. טעמים, והוא הטעמים שיש על ומתחת האותיות. ב. נקודות, הניקוד שיש על האות או מתחתיו. ג. תגין, והוא התג שיש על האות. ד. אותיות והוא האות עצמו. והטעמים נקודות ותגין הם בכלל אותיות התורה ולכן הסבירו המפרשים על הנאמר שיש ששים רבוא אותיות בתורה דגם הטעמים הנקודות והתגין שהם הלכה למשה מסיני נכנסים בחשבון. יש המוסיפים עפ"י המבואר בלבוש בדיני צורת האותיות, דכל האותיות מורכבים מכמה אותיות כגון אות האל"ף מורכב מג' גופים יו"ד וא"א ויו"ד וכן כל האותיות עיי"ש.

כע"ז כתב רבינו החיד"א [מדבר קדמות מערכת י אות ון וז"ל, וראיתי בספר כף ונקי שכתב ויש אומרים כי הם אותיות שנשארו נעלמים בכח הקריאה, כי כל חול"ם שור"ק קבו"ץ ראוי להיותם בוי"ו, וכל ציר"י סגו"ל וחיר"ק ביו"ד. והרב של"ה כתב דלמשה רבינו ע"ה נתגלה לו בשמים שער הן' ובעגל נאבד. ובהקדמת שמע שלמה [דפוס אמשטרדם] כתב דס' רבוא אותיות הם על דרך שכתב הרב הלבוש סימן ל"ב שיש אות נחשבת לב' ויש אות נחשבת לג' וכו' ועמד על החשבון ועלה בידו. וחזה הוית בלקוטי גורי האר"י זצ"ל על פסוק [תהלים קמא, ב] **תכון תפלת קטורת שכתוב וז"ל: ראויה היתה תורה שתהיה ששים רבוא אותיות, ובגניזת האור הראשון נגנו שלישי העליון, כמו שנתמעטו כנפי החיות ונשארו מ' רבוא ותתקמ"ה כמספר הרקיעים שמת"ט עולה בהן וכו'.**

ולפי"ד המהרש"ם אפשר להבין מדוע נמצאו הרבה חסרות בתורה והרבה אותיות שנעלמים בכח הקריאה כי אותיות התורה הם נגד נשמות ישראל שחיותם הוא מכח דביקותם בתורה ויש הרבה שלא זוכים להיות דבוקים באותיות וחייבים לכתוב חסרות.

***

בספר שפתי הכהן עה"ת פר' נשא כתב בזה"ל: עוד מצאתי כתוב שארבעים יום עולה ששים ריבוא רגעים כנגד ששים ריבוא אותיות שבתורה, וכנגד ששים ריבוא של ישראל, שלמד סוד כל אות ברגע, וששים ריבוא רגעים של לילה לחזור עליהם ולצרף אות עם חברתה עד כאן.

לכאורה הדברים תמוהים האיך החשבון שיהיה בארבעים יום 600,000 רגעים, דממ"נ אם כוונתו לדקות שלנו יש רק 28,800 ביום ואם הכוונה לרגעים שלנו אזי החשבון הרבה יותר מששים רבוא, ואם הכוונה לחלקים שמחשבים מולדות הלבנה שיש תת"פ חלקים בשעה, יוצא החשבון 518,400 ועדיין אינו מגיע לששים רבוא. אולי בדוחק צ"ל שאה"נ אין כאן ששים רבוא ממש אלא מעט קרוב לזה.

אבל השתא דאתינן לומר דיש קשר בין לימודו של משרע"ה לששים רבוא אותיות התורה, נ"ל לומר באופן אחר מעין מה שכתב הש"ך הנ"ל בשתי אופנים.

אופן הראשון, כנ"ל השעה מחולקת לתת"פ חלקים, וביום ממוצע של 12 שעות יש סה"כ 12,960 חלקים בלבד, אמנם בימים אלו שמשנה רבינו שהיה בשמים מז' סיון עד י"ז בתמוז היה ימי קיץ שהיום לווה מן הלילה כשעתיים, א"כ יש ביום כ-14 שעות שנחלקת ל 15,120 חלקים, ובארבעים יום 604,800 שהוא כשישים ריבוא, אכן בדרי הש"ך א"א להעמיס דבר זה כי לפי"ז בלילה יש הרבה פחות מששים רבוא רגעים, אכן לולי דבריו בזה אפשר לומר דללימוד בלילה שהוא רק חזרה על האותיות היה די למשרע"ה פחות מרגע לכל אות.

אופן שני אפשר לומר לפי גירסת הגמ' בע"ז ד. ת"ר אל זועם בכל יום, וכמה זעמו רגע, וכמה רגע, אחת מחמש ריבוא ושלושת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה זו היא רגע, [גירסת הגמ' בברכות אינו כן] ואם בכל שעה יש 50,348 רגעים יוצא א"כ ביום שלם של 12 שעות 604,608 רגעים שבהם יכול משרע"ה ללמוד כל הששים רבוא אותיות התורה, וכמו דאי' בחז"ל בנדרים לח. א"ר יוחנן בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה שנא' ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו. וכע"ז בירושלמי הוריות [פ"ג ה"ח] א"ר יוחנן כל אותן ארבעים יום שעשה משה בהר היה למד תורה ומשכחה ובסוף ניתנה לו במתנה וכו'. הרי ששרע"ה למד במשך כל יום של הארבעים יום מחדש את כל מה שלמד ביום הראשון.

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

'שם תהא קבורתכם'

וַיִּתְּצֵבוּ בְּתַחְתֵּית הָהָר (שמות יט, יז)

דרשו על זה חז"ל, שאמר הקב"ה לעם ישראל 'אם תקבלון תורתי מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם', ע"כ.

ועמדו ע"ז בספרי חסידות והמוסר, מדוע הוצרך הקב"ה לומר לעם ישראל כך והרי כבר אמרו 'נעשה ונשמע', וקיבלו על עצמם שמירת התורה והמצוות, ומדוע היו מוכרחים לקבל על עצמם שוב, תמהו במפרשים על הלשון 'שם תהא קבורתכם' שלכאורה צריך לומר 'פה תהא קבורתכם': תחת ההר. אכן מלשון הנאמר משמע שבמקום אחר תהיה הקבורה.

עוד יש להתבונן על נוסח הלשון שנאמרה לעם ישראל, הרי זמן מתן תורה הוא הזמן הכי נעלה שהיה לעם ישראל, שאז הוכרז למעשה 'דת ישראל', שעד אז היו רק צאצאי אברהם יצחק ויעקב, וממתן תורה נהפכו לעם בפני עצמו, וזה זמן כלולות לעם ישראל, ומדוע בזמן כזה נעלה נוסח הבקשה נאמרה בדרך כזו של איום, הרי בזמן עת דודים הדברים מתקבלים גם כשנאמרים בחיבה?

בהקדם יש להתבונן על ההזהרות הרבות בפרשת הקללות

ויתכן לומר, שדוקא נוסח הלשון מורה על גודל האהבה, ובהקדם, שהנה בפרשת בחוקותי מבואר כל הקללות שיהיו לעם ישראל באם לא ישמרו את התורה, וכאשר מתבוננים בכל החומרה של העונשים אפשר לקבל 'רגלים קרות' נראה כאילו יש מטרה למחוק את עם ישראל מעל פני האדמה בכל צורה אפשרית מתוך ייסורים עצומים, ומדוע זה כך?

סיבת ההזהרות הרבות נובעת מתוך אהבה של ה' לישראל, ולא מתוך הרצון להענישם

ושמעתי על זה יישוב מאת מורי חמי המחנך הנודע הרב קלמן רוזנגרטן שליט"א, שדוקא הנוסח הזה מורה על גודל אהבת ה' לבניו, שהרי זה כמו בן שיוצא לטיול שיש בו סיכונים, אז האב מזהיר את בנו בכל נוסח שהוא שלא יעז הבן לסכן את נפשו, הבן מבוהל מההזהרות אך בפנימיות הוא מבין שזה משום שהוא כל כך אהוב על אביו, עד שאביו רוצה בכל מחיר למנוע כל נזק שהוא שיקרה לבנו, ולכן הוא מזהיר אותו בכל הזהרה שהיא שיזהר, שלא יקרה לו כל רע, ונמצא שדווקא ההזהרות מראות על גודל אהבה.

ה"ה בפרשת הקללות, דוקא זה מראה על גודל האהבה של ה' לבניו, שכביכול מאחר ועם ישראל נהיו בני ה', והם חלק אלוך ממעל, ואחד מן הקניינים שיש לה' בעולמו (פסחים פז), לכן הקב"ה אב הרחמן מזהיר כל כך שחס ושלום לא ייפרדו בניו בני ישראל מאיתו. לכן נאמרו כל ההזהרות האלו, לא מתוך התחייבות למימוש, כמו מתוך רצון להזהיר את בניו לבל יחבלו בקשר העז בינו לבנים.

בזה מתבאר הלשון 'לא מאסתים' בפרשת הקללות, שזה המהות של ההזהרה

נאמר בפרשת הקללות 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים'. איך זה נכנס שם?

לאור הדברים הנ"ל, שמא אפשר לומר, שאחרי כל ההזהרות שתוכן רצוף אהבה, כביכול יש שלב שהשי"ת מבקש לרמוז את המניע העיקרי בפרשת הקללות, שהוא האהבה העצומה, וזה מה שנאמר 'לא מאסתים ולא געלתים' כלומר 'בני אני אוהב אתכם תמיד בכל מצב ובכל זמן, גם כשתחטאו, ותענשו - דעו שאני איתכם ואוהב אתכם'.^{סב}

במתן תורה הקשר של ישראל לה' היה כ"כ חזק והדרך לבטא שאין דרך חזרה זה הנוסח והמשמעות של שם תהא קבורתכם

על פי זה יש לומר, שדווקא במתן תורה אמר הקב"ה לישראל 'שם תהא קבורתכם', משום שאז הגיעה האהבה לשיא, והביטוי הגדול ביותר לאהבה הוא להראות כמה הקשר יקר ללב האוהב עד שוויתור עליו יהיה אסון שאינו ניתן לעיכול.

זהו הביטוי הן בנוסח והן במשמעות: 'שם תהא קבורתכם', לאו דוקא כעת שיכול ה' להפיל על ישראל את ההר, אלא בזמן ההוא שיתנתק הקשר ח"ו לא תהיה תקומה לשונאיהם של ישראל ח"ו, וממילא לא יהיה קיום לעולם, שהרי נברא בשביל ישראל.

---

^{סב} אולי אפשר להשוות זאת במדת-מה לסיפור הידוע שהבעש"ט שלח תלמידיו לראות מלמד שמסביר לתלמידים שלו את 'ברכי נפשי', שם נאמר באמצע 'מה רבו מעשיך השם' שדבר זה אינו קשור למה שנאמר אחרי זה ולפני זה, ושמעו שביאר המלמד לתלמידיו שזה נאמר כהתפרצות רגשות הלב, כששיבח דוד המלך את הבריאה לא כלא דוד את התרגשותו ואמר 'מה רבו'.

ואמנם כלפי גבוה אי אפשר לומר כך כפשוטו, רק בדרך הפלגה ותיאור, וכעין מה שמצאנו בפסוק "הַסְפֵּי עֵינֶיךָ מִנְּגִדֵי שָׁהִם הִרְהִיבֵנִי" (שיר השירים ו, ה)

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן חג השבועות - מעמד הר סיני ועשרת הדברות

כי סקול יסקל או ירה יורה | בידי מי יסקל העולה להר?

(שמות יט, יג) **לֹא תִגַע בּוֹ יָד בְּי סְקוֹל יִסְקַל אוּ יִרָה יִרְהָ אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחִיָּה בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בְהָר:**

לשון הכתוב 'כי סקול יסקל' מורה על התוצאה - שהעולה אל ההר יסקל, אך האם יש כאן ציווי לסקול? אף אם נאמר שישנו ציווי כזה, מי יסקול את העולה להר? הלא אף לסוקלים נאסרה העליה להר?

ברשב"ם פירש שאכן בפסוק זה נצטוונו לסקול את העולה להר, אלא שאופן הסקילה כאן שונה מבכל עונשי סקילה, וז"ל:

"לא תיגע בו יד" - "הנוגע בהר שאמרתי מות יומת, מרחוק ימיתוהו, שלא יקרב אל ההר להמיתו ויתחייבו אף הם מיתה, לכן לא תגע בו יד להמיתו, אלא יורהו בחיצים מרחוק או ישליכו עליו אבנים לסקלו".

תרגום יונתן מפרש זאת באופ"א:

לָא תִקְרַב בֵּיהּ יָדָא אָרוּם יִתְרַגְמָא יִתְרַגְמָא בְּאַבְנָא בְּרָדָא אוּ גִירִין דְּאִשָּׂא יִזְרְקוּן בֵּיהּ אִין בְּעִירָא אִין אִינְשָׂא לָא יִתְקִיִים בְּרַם בְּמִיגְדָא קַל שׁוֹפְרָא הִינּוּן מְרִשֵׁן לְמִיִסַק בְּטוּרָא:

[לא תקרב בו יד כי סקול יסקל באבני ברד או חיצים של אש יזרקו בו, בין בהמה בין איש לא יחיה, אולם במשוך קול השופר הנם רשאים לעלות בהר].

מבואר שתרגום יונתן פירש את הכתוב שהעולה בהר יסקל מהשמים באבני ברד, או יזרקו בו חיצים של אש ואין עונשו בידי אדם.

יתכן שתרגום יונתן דייק זאת ממה שהפסוק נכתב בלשון עתיד, שכך יהיה ולא בלשון ציווי שכך יש לעשות לו. (נושאי כלי יהונתן)

אמנם בגמ' (סנהדרין מג:): למדו מפסוק זה הלכות ואופני מיתת סקילה לנוגע בהר ולדורות. ומשמע שהגמ' הבינה שהסקילה האמורה בפסוק היא בידי אדם.

***

ויתיצבו בתחתית ההר | הר סיני היה צלול כזכוכית!

(שמות יט, יז) **וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר:**

מהו "בתחתית ההר"?

ברש"י הביא ב' פירושים: א. לפי פשוטו, שבני ישראל התייצבו למרגלות ההר. ב. עפ"י המדרש, שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית.

צד זה שהובא במדרש - שנכפה עליהם ההר כגיגית לכאו' צ"ב, אם אכן נכפה עליהם ההר כגיגית, ועמדו תחתיו ממש, כיצד ראו את המתרחש על ההר? ובפסוקים מתואר שבני ישראל ראו את הקולות ואת הלפידים ואת ההר עשן, הכיצד?

וְאֵנִיִּיק מִשֶּׁהָ יֵת עֵמָא לְקִדְמוֹת שְׁכִינְתָא דִּיִּי מִן מְשָׁרִיתָא וּמִן יַד תְּלִישׁ מְאִירֵי עֲלָמָא יֵת טְוֹרָא וְזֻקְפִיָּה בְּאִוִירָא וְהָוָה זַיִיג הִי כְּאַסְפִּקְלָרִיא וְאַתְעֵתְדוּ תְּחֻתֵי טְוֹרָא:

[ויוצא משה את העם לקראת שכינת ה' מן המחנה, ומיד תלש אדון העולם את ההר והעמידו באוויר והיה צלול כזכוכית ונתיצבו תחת ההר].

מדבריו מבואר תוספת למדרש שהובא ברש"י, שמלבד מה שההר נתלש ממקומו ועמד באוויר. ההר אף היה צלול כזכוכית.

לחידוש זה הוצרך תרגום יונתן, מחמת שפירש ש'ויתיצבו בתחתית ההר' הוא כפשוטו שעמדו תחתיו ממש, ולא כפירוש הראשון ברש"י שהתיצבו למרגלותיו. ולכך הוצרך לפרש שההר היה שקוף וכך יכלו לראות את הקולות והלפידים שהיו על ההר, ככתוב (דברים ד, יא) "פנים אל פנים דיבר ה'". (עיינן אילת השחר, שמות יט, יז)

***

יעננו בקול | באיזה צליל ובאיזו נעימה היה נשמע קול ה' בהר סיני?

(שמות יט, כ) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשֶּׁהָ יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל:

"והאלוקים יעננו בקול", - איזה צליל היה לקול זה?

וְהָוָה קָל שׁוֹפֵרָא אֲזִיל וְתַקִּיף לְחֻדָּא מִשֶּׁהָ הָוָה מְמַלִּיל וּמִן קָדָם יִי הָוָה מְתַעֲנֵי בְּקָל נְעִים וּמְשַׁבַּח וּנְעִימָתָא חֲלִיא:

[והיה קול השופר הולך וחזק מאוד, משה מדבר ומלפני ה' היה נענה בקול נעים ומשובח, ונעימה מתוקה].

תרגום יונתן מוסיף שהקול שיצא מלפני ה' היה נעים ומשובח, ונשמע בנעימה מתוקה. וכך נאמר בגמ' (שבת קה.) שלדעת רבנן, ראשי התיבות של המילה הראשונה בעשרת הדברות, 'אנכי', הם: אמירה נעימה כתיבה יהיבה. כלומר האמירה הנעימה היוצאת מפי הגבורה נכתבה בלוחות מעצמה. (מהרש"א שם וכדברי תרגום יונתן לקמן - שמות כ, ב) ³⁰. וכך אמרו במכילתא:

³⁰ ב'פירוש יונתן' כ' שתרגום יונתן למד זאת מהלשון "בקול" שמשמעותו "הקול הידוע" והוא "קול ה' בהדר".

"ומה ת"ל משה ידבר, אלא מלמד שנתן הקב"ה כח וגבורה במשה, והיה הקב"ה מסייעו בקולו, ובנעימה שהיה משה שומע, בו היה משמיע את ישראל, לכך נאמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול". (מכילתא יט, כ)

וראה מה שכתב הרוקח (בפירושו עה"ת פרשת ואתחנן) אודות הניגון והנעימה שנאמרו בה עשרת הדברות:

"משה לימד לישראל ניגון עשרת הדברות כמו שידעו יעקב, זהו 'כה תאמר לבית יעקב', 'י דברות, עקב תיבות, שיש בעשרת הדברות. וכן דוד ידע באיזה נעימת קול נאמרו, לכך אחר שירתו אמר: 'משיח אלוהי יעקב ונעים זמירות ישראל'. אמר דוד מי הגיד לי הניגון, 'רוח ה' דיבר בי ומלתי על לשוני.' והנביאים היו מנגנים באותם נגונים ומתנבאים, וכן חבל נביאים, וכן לאלישע. וכן לדוד. וכן להימן. וכן לאסף וידותון".

וכן החזקוני, בהקדמתו לפירושו על התורה כתב, שבחלומו שמע את עשרת הדברות נאמרים בנעימת קול:

"והוא פתרון חלומי בנפשי נשבעתי
אני חזקיה כי בחלומי שמעתי.
קול אלוהים מדבר עשרת הדברים,
בנעם קול דממה לארץ ולדרים".

***

ונפל ממנו רב | למי הפסוק מתכוון?

(שמות יט, כב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה רַד הָעֵד בְּעַם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל יְיָ לְרֵאוֹת וְנִפֹּל מִמֶּנּוּ רַב:
מהו "ונפל ממנו רב"?

ברש"י פירש: "כל מה שיפול מהם, ואפילו הוא יחידי, חשוב לפני רב". ובתרגום ירושלמי פירש: 'ויפול מהם אוכלוסין הרבה'.

אולם בתרגום יונתן פירש באופ"א:

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוֹת אֲסֵהִיד בְּעַמֵּא דְלְמֵא יְכוּוֹנוֹן קְדָם יְיָ לְאַסְתַּפְּלָא וַיִּפִּיל מִנְהוֹן רַב דְּבַהוֹן:
[ואמר ה' למשה רד העד בעם פן יכוונו אל ה' לראות, ויפיל מהם גדול שבהם].

תרגום יונתן מבאר שה' הזהירם שאם חלילה יעלו להר יתפס הגדול שבהם בעוונם^{סד}.

כדברי תרגום יונתן מבואר אף בזהר, שלמד מפסוק זה ענין זה:

^{סד} וע"ע בפירוש האו"ח כאן שפירש ש'הרב' אמור על גדולי ישראל, אך באופן שהם יעלו בעצמם להר: "דקדק לומר 'רב', פירוש אפילו יהיה הרב שבהם, לא יאמר שלא אקפיד אלא על המון העם, אבל גדולי ישראל הראוים להשראת השכינה לא אקפיד, ת"ל ונפל ממנו רב".

”מאי וּנְפַל מִמֶּנּוּ רַב. הֲכִי גִזְרֵנָא, הַאי חֲבָרָא דְאֹרֵי שְׁמָא קְדִישָׁא לְכוּלָא, הוּא נְפִיל וְנִתְפַס בְּהַהוּא חוּבָא, יְתִיר מְנִייהוּ, דְכְּתִיב ‘וּנְפַל מִמֶּנּוּ רַב’, הָרַב נוּפַל וְנִתְפַס בְּאוֹתוֹ עֹן”. (ז”ח פרשת בראשית)

***

ויאמר אליהם | האם בהר סיני קיבלו רק את עשרת הדברות או את כל התורה כולה?

(שמות יט, כה) וַיִּרְדַּ מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם:

בפסוק לא נתפרש מה אמר משה?

רש"י פירש שמשה רבנו התרה בבני ישראל כפי שנצטווה בפסוקים הקודמים, להתרות בהם שלא יעלו להר סיני, פן יפרוץ בהם ה'.

אולם תרגום יונתן מפרש באופ"א:

וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טְוּרָא לְוַת עֵמָא וַאֲמַר לְהוֹן קְרִיבוּ קְבִילוּ אֹרִייתָא עִם עֲשְׂרֵי דְבְרֵי:

[וירד משה מן ההר אל העם ואמר להם התקרבו קבלו את התורה עם עשרת הדברות].

תרגום יונתן מפרש שהיתה כאן הזמנה מיוחדת להתקרב לקבל את התורה.

והנה מלבד החידוש בפשט הכתוב, טמון בתרגום יונתן ענין נוסף והוא שבהר סיני קיבלו את כל התורה כולה ולא רק את עשרת הדיברות - 'קבלו את התורה עם עשרת הדברות'.

וכמו שכתב רש"י: (שמות כד, יב)

”כל שש מאות ושלוש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן. ורבינו **סעדיה** פירש באזהרות שיסד, לכל דבור ודבור מצות התלויות בו”.

מקור לכך שהאמירה של משה היתה הזמנה והכנה, מצאנו במכילתא:

”וירד משה אל העם - ... דבר אחר ויאמר אליהם, אמר להם היו עתידין לקבל מלכות שמים בשמחה”. (מכילתא יט, כג)

ומקור לכך שבהר סיני קיבלו את כל התורה כולה מצאנו במדרש:

”דְּבַר אַחַר, מְלֵאָה קְטַרְת' - שְׁפִין כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שְׁהִיוּ כְּתוּבִים בְּלוּחוֹת פְּרָשְׁיוֹתֶיהָ וְדִקְדוּקֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה הָיוּ כְּתוּבִים. וְאַתְיָא כְּהֵיכֵא דְאָמַר חֲנַנְיָה בֶן אַחֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יְדִיו גְּלִילֵי זָהָב - אֵלוּ שְׁנֵי לּוּחוֹת הַבְּרִית שְׁפָתוֹב עֲלֵיהֶן: (שמות לא, יח; דברים ט, י) 'כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים'. 'גְּלִילֵי זָהָב' - מָה הַגְּלִים הִלְלוּ בֵּין גֹּל גְּדוֹל לְגֹל גְּדוֹל גְּלִים קְטַנִּים, כִּךְ בֵּין כָּל דְּבוּר וְדְבוּר, פְּרָשְׁיוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה הָיוּ כְּתוּבִים וְדִקְדוּקֶיהָ”. (במדבר רבה יג, טז) ^ס

***

^ס וע"ע בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א). ואף שהמדרש הנ"ל מדבר על כתיבת התורה על הלוחות ולא על השמיעה של בני"י, מ"מ מוכח שבני"י קבלו את כל התורה.

מה היה מסלול ההילוך של הדיברות? ואימתי נחקקו הדיברות על הלוחות?

(שמות כ, ב) אֲנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

בתרגום יונתן מוסיף כאן תאור על אופן שבו נאמרו עשרת הדברות:

דְּבִירָא קְדָמָאָה כַּד הָוָה נִפְיָק מִן פּוּם קוּדְשָׁא יְהִי שְׁמִיָּה מְבַרְךְּ הִי כְזִיקִין וְהִי כְבָרְקִין וְהִי כְשִׁלְהוּבִיין לְמַפְד דִּינּוּר מִן יְמִינָה וְלְמַפְד דְּאִישָׁא מִן שְׁמַאלִיה פָּרַח וְטִיִּיס בְּאוּיר שְׁמִיָּא וְחִזּוּר וּמְתַחֲמִי עַל מְשִׁירֵיתְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל וְחִזּוּר וּמְתַחֲקֵק עַל לִוְחֵי קֵיִימָא דְהוֹוִן יְהִיבִין בְּכַף יְדוּי דְמִשָּׁה וּמְתַחֲפִיךְ בְּהוֹן מִן סֵטֶר לְסֵטֶר וּבְכֵן צְוּוּחַ וְאָמַר עֲמִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אָנָּה הוּא אֱלֹהֵכוֹן דִּי פְרָקִית וְאִפִּיקִית יִתְכוֹן פְּרִיקִין מִן אֶרְעָא דְמִצְרַאִי מִבֵּית שְׁעָבוּד עֲבָדִיא:

[דברה ראשונה, כאשר היתה יוצאת מפה קודשו - יהי שמו מבורך, כזיקים וכברקים וכשלהבות אש, לפיד אש מימינו ולפיד אש משמאלו, פורח וטס באויר השמים, וחוזר ונראה על מחנות ישראל, וחוזר ונחקק על לוחות הברית שהיו נתונים בכף ידיו של משה ומתהפך בהם מצד לצד. ואז קרא ואמר: 'עמי בני ישראל, אני הוא ה' אלוהיכם, אשר שחררתי והוצאתי אתכם גאולים מארץ מצרים, מבית שעבוד עבדים'.]

מתרגום יונתן עולים כמה חידושים:

רק ב' הדברות הראשונות נאמרו מפי הגבורה

א. תרגום יונתן מקדים בדברה זו וכן בדברה השניה (ראה פסוק הבא). שהדברה היתה יוצאת מפי ה' - יהי שמו מבורך. בשאר הדברות לא הזכיר זאת, וכדברי חז"ל (מכות כד. הוריות ח). שרק "אנכי" "ולא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום, אך יתר הדברות נשמעו לבני ישראל מפיו של משה רבנו.

חידוש זה הוא דלא כשיטת הרמב"ן (שמות כ, ז) שאף בשאר הדברות שמעו את קול ה' אלא שבשונה מב' הדברות הראשונות לא הבינו את הנאמר ומשה פירש להם. (ועיין בשל"ה מסכת שבועות לט)

ויתכן כשיטת הרמב"ם (הובא ברבנו בחיי שמות כ, א) שבשאר הדברות 'לא שמעו ישראל כלל מפי ה' והיו מקובלות להם מצד נבואתו¹⁰.

¹⁰ וכ"ה במדרש (שה"ש רבה א, ב ב) עה"פ "ישקני מנשיקות פיהו" ולא כל נשיקות פיהו עיי"ש. עיין עוד בפירוש האו"ח כאן שדייק זאת אף מנוסח הדברות, שב' הדברות הראשונות נאמרו בגוף ראשון: 'אנכי ה' אלוהיך', 'אשר הוצאתיך', 'על פני'. ואילו יתר הדברות נאמרו בגוף שלישי: 'את שם ה' אלוהיך', 'לא ינקה ה'', 'כי ששת ימים עשה ה''. עיי"ש.
¹¹ עיי"ש ששיטת הרמב"ם שמשה שמע את כל הדברות בחיתוך אותיות והשמיע לישראל. ואילו ישראל שמעו את ב' הדברות הראשונות בלא חיתוך אותיות. ועיין באו"ח (שמות כ, ז) שסבור שיתר הדברות נאמרו ע"י מלאך ולא ע"י משה, אלא שאף קולו של משה נשמע בהר.

הדברה טסה והקיפה את המחנה

ב. עוד מבואר שהדברה היתה טסה באויר וחוזרת ונראית על מחנה ישראל. דבר זה מבואר אף במדרש (שה"ש רבה א, ב ב). ונחלקו שם מאיזה כיון הדיברה הקיפה את מחנה ישראל:

*

"...וכיצד היתה הדבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא... רבי שמעון בן יוחאי אומר, מלמד שהיה הדבור יוצא מימינו של הקדוש ברוך הוא לשמאלן של ישראל, וחוזר ועוקף את מחנה ישראל שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל. וחוזר ומקיף מימינן של ישראל לשמאלו של הקדוש ברוך הוא. והקדוש ברוך הוא מקבלו מימינו וחוקקו על הלוח... ורבינן אמרינן... הדבור היתה יוצא מפי הקדוש ברוך הוא, מימינו לימינן של ישראל. וחוזר ועוקף את מחנה ישראל שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל. וחוזר ומקיף מימינן של ישראל לימינו של הקדוש ברוך הוא. והקדוש ברוך הוא מקבלו מימינו וחוקקו על הלוח..." (שה"ש רבה א, ב ב)

הלוחות ירדו ללא הדברות. והדברות נחקקו במעמד הר סיני

ג. בתרגום יונתן התבאר שהדברה היתה חוזרת ונחקקת על הלוחות, כלומר שהלוחות לא ירדו חקוקים בדברות אלא נחקקו במעמד הר סיני באמצעות הדברות עצמן.

וכמשמעות הפסוק בפרשת ואתחנן: (דברים ד, יג) "ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים". הרי שראשית נאמרו הדברות לבני ורק לאחר מכן נחקקו על הלוחות.

כך מבואר גם במדרש:

"אמר רבי ברכיה שנה לי רבי חלבון, הדבור עצמו היה נחקק מאליו, וכשהוא נחקק הולך קולו מסוף העולם ועד סופו, שנאמר: 'קול ה' חצב להבות אש'". (שה"ש רבה א, ב ב)

לדעת המהרש"א (שהובא לעיל) כך נאמר אף בגמ' (שבת קה.). לדעת רבנן הסוברים ש'אנכי ראשי תיבות: אמירה נעימה כתיבה יהיבה.

וכוונת דבריהם ביאר המהרש"א, היא להרחיק את ההגשמה הנדמית מלשון הכתוב: (שמות לא, יח) "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדת לוח אבן כתבים באצבע אלהים" שמשמע שהלוחות נכתבו כביכול 'באצבעו' של הקב"ה, ולעולם מקרא זה נכתב רק כדי לסבר את האוזן אך אופן כתיבת הלוחות היה באמצעות 'האמירה הנעימה היוצאת מפי הגבורה שהיא נכתבה בלוחות מעצמה'. כדברי תרגום יונתן.

משפט הפתיח שקדם לדברות

ד. עוד עולה מדברי תרגום יונתן, שהדברה לא נאמרה ישירות אלא היה לה משפט פתיח - "עמי בני ישראל".

תרגום יונתן מוסיף הקדמה זו לכל עשרת הדברות, וזה משלים את מה שפירש קודם, שהדברות נאמרו מפי ה' - בקול נעים ומשובח ונעימה מתוקה, וכאן מתווסף שאף הנימה בה נאמרו הדברות היתה נימה של פניה וחיבות - "עמי בני ישראל".

וכך אמרו במדרש עשרת הדברות:

"...והקול פורח באויר השמים ואומר עמי עמי בית ישראל, אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ... (מדרש עשרת הדברות - דבור ראשון)

***

באיזה אופן נאמרו חמשת הדברות של בנ"א לחבירו?

(שמות כ, יג) לא תרצח: לא תנאף: לא תגנב: לא תענה ברעך עד שקר: לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחסמו וכל אשר לרעך:

האם הלאו הוא ציווי לכל אחד שיזהר מלעשות בעצמו מעשים אלו? או שמא טמון בלאו זה אזהרה רחבה יותר?

תרגום יונתן מפרט בכל דברה ודברה מחמשת הדברות של בנ"א לחבירו, אזהרה בנוסח המזהיר מלעבור את העבירה, ומלהתחבר או להשתתף עם עושיה, כדי שלא יקומו הבנים וילמדו לעשות כך מהאבות, ובכל עבירה ועבירה מפרט תרגום יונתן את החורבן הבא לעולם מעוון זה. ולדוגמא הבאנו את תרגומו על 'לא תרצח':

לא תרצח - עמי בני ישראל לא תהוון קטולין לא חברין ולא שותפין עם קטולין ולא יתחמי בכנשתהון ד'ישראל עם קטולין ולא יקומו ב'ניכון מן בתריכון וילפון לחוד הינון למ'הוי עם קטולין ארום בחובי קטוליא חרבא נפיק על עלמא:

[עמי בני ישראל לא תהיו רוצחים, לא חברים ולא שותפים עם רוצחים, ולא ייראה בכנסיותיהם של ישראל עם רוצחים, שלא יקומו בניכם אחריכם וילמדו גם הם להיות עם רוצחים. כי בעוונות הרוצחים חרב באה לעולם].

---

^ס להלן פירוט החורבנות הבאות מחמת חמשת הלאוים של בנ"א לחבירו - שהובאו בתרגום יונתן: בעוון רציחה חרב באה לעולם - מידה כנגד מידה. ובתנא דבי אליהו (רבא פכ"ו): "לא תרצח אם קיימתם אתם אותו, נתקיים בכם: 'וחרב לא תעבור בארצכם', עכשיו שעברתם עליו נתקיים בכם: 'והריקותי אחריכם חרב'". בעוון הנואפים דבר יוצא על העולם - כדאיתא במדרש (ב"ר כו, ה) על דור המבול "בכל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלמוסיה באה לעולם והורגת טובים ורעים". בעוון הגנבים רעב יוצא על העולם - כדאיתא בשבת לב: בעוון גזל הגובאי עולה, והרעב הווה. (ואע"פ שבסנהדרין פו. פירשו זאת על גונב נפשות, מ"מ עיין באב"ע ובספורנו כאן שדבר הלמד מעניינו אף לגונב ממון). בעוון עדי שקר העננים מסתלקים ומטר לא יורד ובצורת באה לעולם - כמו שאמרו חז"ל (בסנהדרין כט.). שבשביל מעיד עדות שקר הגשמים נעצרים, ואף אם נתקשרו השמים בעבים להוריד גשמים אין הגשם בא. (עיי"ש ברש"י) בעוון החמדה המלכות מתגרה בנכסיהם של בני אדם ועשירים נעשים עניים - הוא מידה כנגד מידה שחומדים ממון של הזולת, אף המלכות חומדת את ממונם. וגלות באה לעולם - בפסיקתא רבתי (פכ"ד): לא גלו ישראל עד שעברו על הפסוק (מיכה ב, ב) "וחמדו שדות וגולו בתים ונשאו".

וכן בכל חמשת הדיברות של בן אדם חבירו מוסיף תרגום יונתן אותן אזהרות, מלבד שלא יעשו את מעשי ההשחתה בעצמם, שלא יתחברו ולא ישתתפו ולא יתראו בחברת אלו האנשים, בכדי שהבנים לא ילמדו אלו ההשחתות מהאבות. ודבר זה אומר דרשני.

בנושא כלי יהונתן ביאר זאת שעבירות אלו שכולם שחיתות של בנ"א לחבירו הן עפ"י רוב נעשות ע"י התחברות עם חברה רעה, ואלמלא כן יתכן שלא היו נעשות.

דוגמא לדבר שמעון ולוי שזממו להרוג את יוסף, ויעקב בברכתו אמר להם: (בראשית מט, ה) "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם, כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור" - זה יוסף, ולכך גזר: (שם, ז) "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל", כי ההתחברות והשותפות שלהם גרמו שרצו להרוג את יוסף.

וכן היה בחטא הזנות במעשה זמרי שהשתתפו לזנות ונפלו כ"ד אלפים מישראל. וכן בפילגש בגבעה שהיה שותפות ובגלל אותו מעשה כמעט נשמד שבט מישראל.

ומה שכתב תרגום יונתן 'כדי שלא ילמדו הבנים מאבותיהם', ביאורו כי הבנים אוחזים מעשי אבותיהם. ודוגמא לזה היה אצל אליפז שבא להרוג את יעקב במצות עשיו אביו. ועמלק בנו של אליפז רדף אחרי ישראל ביציאתם מצרים, מפני המריבה של עשיו עם יעקב, (עיין בתרגום יונתן שמות יז, ח).

ומתבאר מהתרגום יונתן שאלו הדברות לא די במה שהאדם הפרטי ימנע מלעשות כן אלא הן מקיפות גם את הדורות הבאים, שעל האדם מוטל שאף בניו לא יחטאו בחטאים אלו, ולכל אחד ואחד אחריות שלא יבוא מצב שיווצר חלילה עם רוצחים ועם גנבים וכו'. ומאידך שמירת אלו הציוויים בכוחה להציל את העם מרעות רבות: חרב, דבר, רעב, בצורת, עניות וגלות.

***

רואים את הקולות | הכיצד ראו את הקולות?

(שמות כ, טו) וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הַהָר עָשָׁן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק:

מה הפירוש רואים את הקולות?

ברש"י פירש רואים את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר.

בתרגום יונתן פירש פירוש זה על 'ואת הלפידים' שראו כיצד הקולות יוצאים מתוך הלפידים. אך 'את הקולות' פירש באופ"א:

וְכָל עַמָּא חֲמִיין ית קְלִיאַי הֵיךְ הָווּ מִתְהַפְּכִין בְּשִׁמְעָהוֹן דְּכָל חַד וְחַד וְהֵיךְ הָווּ נְפֻקִין מִן גּוּ בְּעוֹרֵיא וְיִת קַל שׁוֹפְרָא הֵיךְ הָווּ מְחֵי מִיִּתְיָא וְיִת טוֹרָא תְּנִין וְחֲמוֹן כָּל עַמָּא וְרִתְעֵן וְקִמוּ תְּרִיסַר מִלִּין מְרַחֲקִין:

נוכל העם רואים את הקולות, איך היו מתהפכים באוזניהם של כל אחד ואחד, ואיך היו יוצאים מתוך הלפידים, ואת קול השופר איך היה מחיה מתים, ואת ההר עשן, וראו כל העם ונסוגו ועמדו שנים עשר מילים מרחוק].

הרי שתירגם 'את הקולות' שראו כיצד היו הקולות מתהפכים באוזניהם של כל אחד ואחד. ודבריו מתפרשים לב' פנים:

א. יתכן שכוונתו שראו איך כל אחד ואחד שומע לפי כוחו שיכול לשמוע. וכמו שאמרו במדרש:

"...אמר להם: השמע עם קול אלהים, פיצד, אלו היה כתוב קול ה' בכחו, לא היה העולם יכול לעמד, אלא (תהלים כט, ד): קול ה' בפח, בפח של כל אחד ואחד, הפחורים לפי פחן והזקנים לפי פחן והקטנים לפי פחן." (שמו"ר כט, א)

ב. עוד יתכן שכוונתו שהיו רואים כיצד הקולות מתעגלים ונכנסים לאוזניהם. וכמו שמובא במדרש:

"...והקב"ה נתן להם רשות שיהיו יכולים להסתכל בכבודו, והיו רואים בכבודו הקול שהיה הולך ומתעגל אל אזניהם..." (מדרש עשרת הדברות - דיבור ראשון)

הענין הנוסף שמוזכר בתרגום יונתן, שראו כיצד קול השופר מחיה מתים. מובא במדרש בשינוי מדבריו. כי לדבריו קול השופר הוא שהחיה את המתים, ובגמ' (שבת פח:) וכן במדרש אמרו שה' הוריד טל שהחיה את המתים:

בגמ' (שבת פח:) 'שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצאה נשמתן של ישראל, והוריד הקב"ה טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם כדי שיוסיפו לשמוע את דבריו'.

ובמדרש מובא: "...וכששמעו ישראל את הדבור יוצא מפי הקב"ה חזרו לאחוריהם י"ב מילין ויצאה נשמתן, שנאמר 'נפשי יצאה בדברו', חזרה התורה לפני הקב"ה אמרה: 'רבנו של עולם למי נתתני לחיים או למתים?' אמד לה הקב"ה: 'לחיים', אמרה לפניו: 'הנה כולם מתים', אמר לה: 'אני בגללך אחיה אותם', מה עשה הקב"ה? הוריד טל שעתיד להחיות בו המתים לעתיד לבוא, שנא' 'גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננת'". (מדרש עשרת הדברות - דיבור ראשון)

***

ויתנצלו את עדים | האם הכתרים שקיבלו מהר סיני היו כתר גשמי או רוחני?

(שמות לג, ו) ויתנצלו בני ישראל את עדין מהר חורב:

פסוק זה נאמר לאחר חטא העגל בפרשת כי תשא, מהו "עדי" זה שהסירו אותו בני ישראל?

ואתרוקנו בני ישראל מן תיקון זיניהון דשמא רבא מפרש כתיב בהון דאתיהבו להון למתנה מן טוור חורב:

ויתרוקנו בני ישראל מכלי זינם ששם הגדול מפורש כתוב בהם שניתנו להם למתנה
[מהר חורב]

מבואר בתרגום יונתן שה'עדי' הם הכתרים שניתנו לבני ישראל במתנה בהר חורב,
כתרים אלו מכונים בתרגום יונתן "כלי זיין".

'כלי זיין' אלו מהותם העקרית מתבטאת בכך שהשם הגדול - השם המפורש כתוב עליו,
בדומה לציץ שהיה במצחו של כה"ג, ובדומה למה שכתב תרגום יונתן (שמות יד, כז) בסוד
כוחו של המטה שבידי משה, ובכוחם של האורים ותומים (שמות כח, ל) שהשם המפורש
היה נתון בין כפלי החושן. ובעוד מקומות שהשם המפורש היה סיבת הכוח.

גם אם ננקוט שהכתרים של בני ישראל לא היו כתר גשמי אלא רוחני, הרי הכוונה שכתר
זה מסמל את השראת השכינה על כל אחד מבני ישראל, והשראה זו הוסרה לאחר מעשה
העגלסט.

וזה הכוונה של הפסוק שנאמר לאחר חטא העגל (שמות לג, ג) "כי לא אעלה בקרבך"
לדעת תרגום יונתן, שמחמת זה נוצרו ב' תוצאות: א. הורדת העדי שעליו מפורש השם
הגדול. ב. הוצאת אהל מועד מתוך המחנה - חוצה לו. שזו הסתרה חלקית של השכנה
ששרתה עד אז בתוך המחנה, אך אין זה סילוק מוחלט חלילה. וכפי שתרגום יונתן: 'כי לא
אעלה בקרבך' - 'כי לא אסתלק'.

אמנם מתרגום יונתן יש להוכיח שהכתרים היו כתר גשמי, כי תרגום יונתן (שמות לג, ז)
כותב שמשה לקח את כל הכתרים הללו וטמן אותם במשכן.

***

פניני תרגום מגילת רות

ויהי רעב בארץ | מתי היה הרעב הראשון מבריאת העולם?

(רות א, א) וַיְהִי בִימֵי שָׁפֵט הַשְּׁפֹטִים וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִפֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לְגוֹר
בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו:

בתרגום על פסוק זה מונה את עשרת הרעבנות החזקים שנגזרו מן השמים להיות בעולם
מיום שנברא העולם ועד שיבוא מלך המשיח, ורעב זה שהיה בימי שפוט השופטים הוא
אחד מהם.

[?]

[ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב חזק בארץ ישראל, עשרה רעבנות חזקים נגזרו מן
השמים להיות בעולם, מיום שנברא העולם עד שיבוא המלך המשיח, כדי להוכיח בהם
את יושבי הארץ.]

^ט וכמו שמפרש תרגום יונתן כשמשה ירד מדהר וראה את העם כי פרוע הוא - ראה שהוסר שם ה' מהכתרים שעל ראשם.

הרעב הראשון בימי אדם^ע. הרעב השני בימי למך^א. הרעב השלישי בימי אברהם^ב. הרעב הרביעי בימי יצחק^ג. הרעב החמישי בימי יעקב^ד. הרעב השישי בימי בועז הנקרא אבצן הצדיק שמבית לחם יהודה^ה. הרעב השביעי בימי דוד מלך ישראל^ו. הרעב השמיני בימי אליהו הנביא^ז. הרעב התשיעי בימי אלישע בשומרון^ח. הרעב העשירי עתיד להיות, לא רעב לאכול לחם, ולא צמא לשתות מים, אלא לשמוע דבר נבואה מלפני ה'עט.

וכאשר היה רעב חזק בארץ ישראל, יצא איש גדול מבית לחם יהודה וילך לגור בשדה מואב הוא ואשתו ושני בניו].

מדברי התרגום למדנו שהיה כבר רעב בימי אדם הראשון ובימי למך, והרעב שהיה בימי אברהם הוא הרעב השלישי שהיה בעולם.

אולם בפרקי דר"א (פכ"ו) כשמנה את הנסיון הרביעי מעשרת הניסיונות שנתנסה אברהם אבינו, והוא ירידת אברהם למצרים מחמת הרעב, כותב:

"מיום שנבראו שמים וארץ לא הביא הקב"ה רעב בעולם, אלא בימי אברהם".

וכן ברמב"ן על הפסוק (בראשית כו, א) 'מלבד הרעב הראשון אשר היה במי אברהם', סבור שהפסוק בא לומר שהרעב שהיה בימי אברהם הוא הרעב הראשון. ודלא כמו שמבואר כאן בתרגום, אכן כדברי התרגום מבואר במדרש רבה בכמה מקומות (ב"ר כה, ג; מ, ג; סד, ב; רו"ר א, ד)

***

וימותו גם שניהם | מה היתה סיבת מיתת מחלון וכליון בני אלימלך?

וישאו להם נשים מואביות | האם מחלון וכליון נישאו לערפה ורות בגיותם או לאחר

גירות?

^ע בב"ר (פרשה כה, ג) הביא את המקור לכך ממה שנאמר (בראשית ג, יז) "אָרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ".

^א בב"ר (פרשה כה, ג) הביא את המקור לכך ממה שנאמר (בראשית ה, כט) "מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה ה'".

עב כמש"כ (בראשית יב, י) "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרָיִם לְגֹר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ".

עג כמש"כ (בראשית כו, א) "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרָעַב הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אַבְימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה".

עד כמש"כ (בראשית מא, נד) "וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעַב לְבֹאֵי כְּאֵשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעַב בְּכָל הָאֲרָצוֹת וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם הָיָה לָחֶם".

עה כמש"כ בפסוק זה.

עו כמש"כ (שמואל-ב כא, א) "וַיְהִי רָעַב בְּיַמֵּי דָּוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פָּנָיו ה'".

עז כמש"כ (מלכים-א יח, ב) "וַיֵּלֶךְ אֱלִיהוּ לְהִרְאוֹת אֶל אַחָב וְהָרָעַב חֹזֶק בְּשִׁמְרוֹן".

עח כמש"כ (מלכים-ב ו, כה) "וַיְהִי רָעַב גְּדוֹל בְּשִׁמְרוֹן וְהָנָה צָרִים עָלֶיהָ עַד הָיְתָה רֵאשִׁי-חֲמֹר בְּשִׁמְנִים כֶּסֶף וְרִבְעֵי הֶקֶב דְּבִיּוֹנִים בְּחֲמִשָּׁה-כֶּסֶף".

עט כמש"כ (עמוס ח, יא) "לֹא רָעַב לְלֶחֶם וְלֹא צָמָא לְמֵיִם כִּי אִם לְשִׁמְעַת דְּבָרֵי ה'".

(רות א, ד) וַיֵּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֵאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאֶחָת עֶרְפָּה וְשֵׁם הַשְּׁנִיָּת רֹת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם בְּעֶשֶׂר שָׁנִים:

וַעֲבְרוּ עַל גְּזִירַת מִימְרָא דֵּי וְנָסִיבוּ לְהוֹן נְשִׁין נוֹכְרָאִין מִן בְּנֵת מוֹאָב שׁוּם חֲדָא עֶרְפָּה וְשׁוּם תְּנִייתָא רֹת בֵּת עֶגְלוֹן מְלָכָא דְמוֹאָב וַיְתִיבוּ תַּמָּן כְּזַמְן עֶשֶׂר שָׁנִין:

[ויעברו על ציווי מאמרו של ה'. וישאו להם נשים נכריות מבנות מואב, שם האחת ערפה. ושם השנית רות בת עגלון מלך מואב. וישבו שם כזמן עשר שנים]

אודות גירותם של ערפה ורות חלוקות הדעות ונשנו בזה שיטות רבות.

י"א^פ שמחלון וכליון נישאו להם בגיותם, ורק כאשר שבה רות עם נעמי לארץ ישראל, סיפרה לה מקצת מצוות והתגיירה. וכך היא דעת התרגום.

וי"א^{פא} שמחלון וכליון גיירו את נשיהם קודם שנישאו להם, ולדעתם אכן לא חטאו מחלון וכליון במה שנישאו להם, ומתו מחמת חטא אחר.

וי"א^{פב} שאמנם גיירו אותם מחלון וכליון, אך לא היתה זו גרות גמורה, היות ונתגיירו מחמת רצונם להינשא למחלון וכליון, וממילא הגירות תלויה ועומדת במבחן שיהיה כשתסור סיבת הגירות.

ולדעה זו אכן ערפה שחזרה לעמה, הוכיחה שגירותה אינה גירות. ואילו רות שדבקה בנעמי הוכיחה שלמפרע גירותה שנתגיירה בעת נישואיה, היתה גירות^{פג}.

כאמור, מדברי התרגום מוכח שסבור שמחלון וכליון נישאו לערפה ורות בעודם נכריות, ורק לאחמ"כ נתגיירה רות.

דבר זה מוזכר בתרגום לאורך המגילה כמה וכמה פעמים, ויש בזה כמה נפ"מ בביאורי המקראות:

(רות א, ד) 'וישאו להם נשים מואביות' - ובתרגום תירגם: 'נשים נכריות מבנות מואב'.

^פ כ"ה דעת התרגום כאן. וכן ברש"י (פסוק יב) "לפי שלא היו למחלון וכליון קדושין בהן, שנכריות היו ולא נתגיירו" ובמדרש תנחומא (בהר ג). וכן דעת רבי אביגדור כהן צדק, ובתוספות השלם ש'מאביות' בגימטריא 'לא הטבילון ולא גיירון'. והמלבי"ם ועוד דייקו זאת מהלשון 'וישאו' ולא נאמר הלשון 'ויקחו' להורות שלא היו להם בהם ליקוחין כשרים. וכן מוכיחים ממה שאמרה רות (פסוק טז) 'עמך עמי ואלוקיך אלוקי', ומשמע שעד אותה שעה לא כך היה.

^{פא} דעת האב"ע הרי"ד והרלב"ג ודייקו זאת ממה שאמר נעמי 'הנה שבה יבמתך', ובהכרח שנתגיירו דאל"כ כיצד קראה לה נעמי 'יבמתך'. אמנם יש שהקשו על הוכחה זו מיניה וביה, כי הלא אם אכן התגיירו כיצד אמרה לה נעמי שובי אל עמך הלא תחשב כמסית ומדיח המסיתה יהודיה לעבוד ע"ז. ועיין בזה ב'צמח צדיק' שיישב זאת. עוד יש שהוכיחו ממה שבועז יבם את רות ואם לא נתגיירו לא היה מיבם, עיין בשורש ישי.

^{פב} ראה זוהר חדש (עט.). בדרך זו שהגירות תלויה ועומדת ישנם אופנים נוספים לבאר זאת, עיין צפנת פענח – בהשמטות לדף מג. ובטעמא דקרא על רות פסוק זה.

^{פג} שיטה מחודשת ביותר היא שיטתו של רבי וידאל הצרפתי, שערפה ורות כלל לא היו מואביות ולא היו בנותיו של עגלון מלך מואב, אלא היו יהודיות מעיקרא שנקלעו אף הם למואב, וממילא לא הוצרכו כלל לגירות. דעה מחודשת זו היא דלא ככל המפרשים כולם, ולדבריו לא היתה רות 'מואבית' וכלל לא התחילה השאלה של 'מואבי ולא מואבית'.

(רות א, ה) 'וימתו גם שניהם מחלון וכליון' - ובתרגום תירגם: 'ומפני שעברו על ציווי מאמרו של ה' והתחתנו בעמים נכריים, נכרתו ימיהם'.

(רות א, ט) 'ותאמרנה לה כי אתך נשוב לעמך' - ובתרגום תירגם: 'לא נשוב לעמנו וליראתנו, כי אלא אתך נשוב לעמך להתגייר'.

(רות א, טז) 'ותאמר רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך' - ובתרגום הוסיף הטעם: 'כי תאבה אני להתגייר'. עיי"ש בהמשך דבריו שפירט את כל הדין ודברים שהיה בין נעמי לרות בו אמרה לה נעמי מקצת המצוות ועונשי בי"ד. ומכל זה מוכח שודאי לא נתגיירה רות עוד בחיי מחלון וכליון.

(רות ב, ו) 'ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא השבה עם נעמי' - ובתרגום תירגם: "נערה מעם מואב היא, ששבה והתגיירה עם נעמי משדה מואב". ומשמע שרות התגיירה כששבה או לאחר ששבה, אך לא לפני כן.

(רות ב, יא) 'ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום' - ובתרגום תירגם: "ותעזבי יראתך ועמך אביך ואמך וארץ מולדתך, ותלכי להתגייר ולשבת בין עם אשר לא ידעת"... הרי שהגירות היתה לאחר שעזבה את אביה ואת אמה ואת ארץ מולדתה, ומכאן שודאי לא התגיירה בחיי בעלה.

כדברי התרגום שמחלון וכליון נישאו לנכריות, מבואר גם במדרש: (תנחומא בהר ג) "ומה עשו, אף הם נשאו להם נשים מואביות שלא הטבילו אותם ולא גיירו אותן"...

***

(רות א, ה) 'וימתו גם שניהם מחלון וכליון ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה':

בסיבת מיתתם של מחלון וכליון, רבו הטעמים ונשנו בזה שיטות רבות.

יציאתם לחוצה לארץ

בגמ' (ב"ב צא.) נאמר: "וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר, אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו. ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ".

ומבואר שעונשם הגיע על חטא היציאה מארץ ישראל. וכך הבין הרמב"ם: (מלכים ה, ט)

“אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם... אלא אם כן חזק הרעב עד שנעשה שוה דינר חיטין בשני דינרין... ואע”פ שמותר לצאת, אינה מידת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כליה”פ”.

הרי שחיוב הכליה בא עקב יציאתם לחו”ל. ואע”פ שמחלון וכליון יצאו לחוצה לארץ במצוות אביהם^{פ”ה} מ”מ נענשו על כך שלא שבו לארץ ישראל^{פ”ו}, וכנאמר במדרש: (תנחומא בהר ג)

“כל עשר שנים הללו היה הקב”ה מתרה בהם שמא יחזרו בתשובה וישבו לארץ ישראל, כיון שלא עשו תשובה, התחיל לפשוט ידיו במקניהם ובגמליהם, כיון שלא הרגישו לעשות תשובה, מיד וימותו גם שניהם מחלון וכליון”.

היה להם לבקש רחמים על דורם

בהמשך הגמ' שם (ב”ב צא:): מובא: “אמר רבי חייא בר אבין א”ר יהושע בן קרחה, חס ושלום, [לומר שיצאו לחו”ל באיסור] שאפילו מצאו סובין לא יצאו, [אפ’ אם היה נותר אוכל כל שהוא, לא היו יוצאים]. ואם יצאו בהכרח שלא נותר מה לאכול. ובמצב כזה מותר היה לצאת] ואלא מפני מה נענשו, שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא ביקשו”.

ומבואר כאן שסיבת מיתתם היתה משום שלא התפללו מספיק על בני דורם, תביעה זו היא כעין התביעה שיש על הכהן הגדול, שהיה לו לבקש רחמים על בני דורו. ומפני כן הגולים לעיר מקלט יציאתם תלויה במיתתו. וצריכים אימהותיהם של הכה”ג לשדל את הגולים לעיר מקלט באמצעות מים ומזון שלא יתפללו על בניהם שימותו כמבואר בגמ' במסכת מכות (יא.).

מפני שהתחתנו עם נכריות

בתרגום כאן מבואר טעם אחר לסיבת מיתת מחלון וכליון:

וְעַל דְּעִבְרוּ עַל גְּזִירַת מִימְרָא דִּי וְאַתְחַתְנוּ בְּעַמְמִין נוֹכְרָאִין אֲתַקְטְעוּ יוֹמִיהוֹן וּמִיתוּ אָף תַּרְוִיְהוֹן מַחְלוֹן וְכַלְיוֹן בְּאַרְעָא מְסַאבְתָּא וְאַשְׁתַּאֲרַת אֲתַתָּא מִתְּכַלָּא מְתָרִין בְּנֵהָא וְאַרְמְלָא מִבְּעָלָהּ :

[ומפני שעברו על ציווי מאמרו של ה' והתחתנו בעמים נכריים, נכרתו ימיהם וימותו גם שניהם מחלון וכליון בארץ טמאה. ותשאר האשה שכולה משני ילדיה ואלמנה מאישה].

---

^{פ”ה} ברמב”ם כתב שזהו טעם מיתת מחלון וכליון ולא הזכיר שאף מטעם זה מת אלימלך וכמו שמפורש בגמ' הנ”ל, וכבר עמד בזה הערוך השולחן (העתיד הלכות מלכים עד, טז). וראה מה שיישב הפאת השולחן (הלכות א”י א, כד).
^{פ”ה} שלצורך כיבוד אב ואם י”א שמותר לצאת לחו”ל אף לדור. עיין קידושין לא: ובמהרש”א שם. ובתשב”ץ ח”ג רפ”ח. ובבינת אדם יו”ד ל, ג.
^{פ”ו} למרות שהישארותם במואב היתה בשב ואל תעשה.

ומבואר בדבריו שסיבת מיתת מחלון וכיליון היא מפני שעברו על מאמר ה'פ' ונישאו לנכריות. דברים אלו נאמרים לשיטתו שסבור שערפה ורות לא התגיירו טרם שנישאו למחלון וכיליון, (ראה להלן בפירוט נושא זה) וא"כ נישאו לנכריות ולכך נענשו בעונש כרת ונכרתו ימיהם^{פח}.

כרת זה שבא כעונש על האיסור לשאת נכרית אינו מפורש בתורה, אלא נלמד בגמ' (סנהדרין פב.) מדברי קבלה, מהפסוק (מלאכי ב, יא) 'כי חלל יהודה קודש ה'. ובעל בת אל נכר' - זה הבא על הכותית, וכתוב בתריה: 'יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב'. מפסוק זה למדו שכרת זה חמור מכרת של תורה. וכמו שכתב הרמב"ם (איסור"ב יב, ו) לאחר שהביא פסוק זה כמקור לכרת בבא על הנכרית:

"הנה למדת שהבועל כותית כאילו נתחתן לעכו"ם, שנאמר 'ובעל בת אל נכר'. ונקרא מחלל קדש ה'"פט

טעמים אלו נאמרו על סיבת מיתת מחלון וכיליון אך על סיבת מיתת אלימלך נאמרו טעמים נוספים^צ.

***

וימד שש שעורים | האם בועז נתן לרות שש שעורים בודדות? או שש סאים שעורים?

(רות ג, טו) **וַיֹּאמֶר הָבִי הַמֶּטְפָחַת אֲשֶׁר עָלַיךְ וְאֶחָזִי בָּהּ וְהֶאֱחָזוּ בָּהּ וַיִּמְדוּ שֵׁשׁ שְׁעָרִים וַיִּשְׂתַּעְלֶיָהּ וַיָּבֵא הָעִיר:**

מה הפירוש 'וימד שש שעורים'? ומה בא בועז לבטאות בנתינת מנין שעורים זה?

בגמ' בסנהדרין (צג:): הובאו שני צדדים:

צד אחד שש שעורים ממש, וצד שני שש סאים של שעורים. והגמ' אומרת שמצד אחד מסתבר שהביא לה שש סאים, משום שאין דרכו של בועז לתת מתנה כה מועטת לעני (שש

---

^{פח} לכאורה ניתן ללמוד מדבריו שעברו על לאו ד'לא תתחתן בס'. וזאת למרות שנישאו להם בגיותן ואין בנות מואב משבעה עממים שבארץ ישראל. ודלא כדעת הטור (אהע"ז טז) שלא זו רק בשבעה עממים ולאחר גירותן. וכדעת הרמב"ם (איסור"ב יב, א) ועיין בכס"מ שם.

^{פח} יש שרצו לדייק מדברי הגמ' שלא הזכירה טעם זה, אלא הטעם שיצאו מן הארץ, שהגמ' סבורה כדעות שערפה ורות נתגיירו על ידי מחלון וכיליון. ולא זה היה החטא שלהם וראה להלן. ואף שבגמ' (ב"ב צא:) שם מוזכר שנתחייבו כליה ונתחייבו שריפה ונעשה גופם חולין. עיין ברשב"ם שם שהוא על מה שיצאו מארץ ישראל שהיא קדושה. ועיין במהרש"א שתמה עליו מדוע אלימלך לא נקרא כך? ופירש את הגמ' שנעשה גופם חולין כדברי התרגום על שבעלו נשים נכריות.

^{פט} ראה מה שהארכנו בביאור דברי תרגום יונתן בפרשת אחרי מות, על האיסור להעביר בנו למולך שבתרגומו העמיד את הפסוק במי שנישא לנכרית ו'מעביר' מלשון עיבור - מעבר זרעו לע"ז באמצעות נישואים אלו, עיי"ש שהארכנו אם כונת תרגום יונתן שיש גם איסור כרת מדברי תורה על כך. ושם הבאנו גם את דברי מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א שהוכיח מן הרמב"ם הנ"ל שהמתחתן עם הנכרית בעצם נישואיו נהיה דבוק בע"ז ודינו כעובד ע"ז ומטעם זה נוהגים שאין לקוברו בין היהודים.

^צ ברש"י (רות א, א) כתב בשם המדרש, שאלימלך היה עשיר גדול ופרנס הדור, ויצא לחוץ לארץ מפני צרות עין שהיתה עינו צרה בעניים הבאים לדוחקו, לכך נענש. טעם נוסף נאמר במדרש (א, ד) למנ נענש אלימלך? ע"י שהפיל ליבן של ישראל עליהן... כך אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסי הדור, וכשבאו שני רעבון אמר, עכשיו כל ישראל מסבבין פתחי, זה בקופתו וזה בקופתו, עמד וברח לו מפניהם".

שעורים בלבד שהם פחות מהשיעור הנצרך לתת לעני הבא אל הגורן). אך מאידך לא מסתבר שנתן לה שש סאים היות ואין דרכה של אשה ליטול משקל כה רב, (כ6 ק"ג).

לכן הסיקה הגמ' שנתן לה שש שעורים, וברש"י - שש גרעינים^א ולא היה זה בתור נתינה לעני שאינה מספיקה כשיעור הנצרך לתת לעני בגורן, אלא סימן ורמו נתן לה באמצעות מנין השעורים, שעתידים לצאת ממנה ששה בנים, שמתברכים בשש ברכות.

בתרגום מבואר שאכן נתן לה שש סאים:

וְאָמַר הָבִי סוּדְרָא דְעֵלְךָ וְאֶחָדִי בֵּיהּ וְאֶחָדִית בֵּיהּ וְכָל שֵׁית סָאִין דְסַעוּרִין וְשׁוּי עֲלֵהָ וְאֶתִּיהָ לְהָ פַח מִן קָדָם יִי לְסוּבְרוֹתְהוֹן וּמִן יָד אֶתְאָמַר בְּנְבוּאָה דְעֶתִידִין לְמַפֵּק מְנָה שְׁתָּא צְדִיקִי עֲלֵמָא דְכָל חַד וְחַד עֶתִיד לְמַהוּי מְתַבְרַךְ בְּשֵׁית בְּרַכָּן דְדוּד וְדַנְיָאֵל וְחַבְרוּהִי וּמְלָפָא מְשִׁיחָא וְעַל בּוּעֵז לְקַרְתָּא :

[ויאמר הבי המטפחת אשר עליך, ואחזי בה וימד שש סאים שעורים וישת עליה, והביא לה כח מאת ה' לשאת אותם, ומיד נאמר בנבואה שעתידים לצאת ממנה ששה צדיקי עולם אשר כל אחד ואחד עתיד להתברך בשש ברכות, דוד, דניאל וחבריו, ומלך המשיח. ויבא בועז אל העיר].

ומבואר בדבריו שבוועז הביא לרות שש סאים ועמם גם נתן לה כח מאת ה' לשאת אותם, כי משא אדם רגיל הוא חמש סאים (כמבואר ב"מ פ.). וכאן נטלה רות שש סאים.

ולכאן צ"ב מדוע נתן מנין זה, הלא אם בא רק לרמו על הבנים והברכות היה די בשש גרעינים. ואם רצה לתת מתנה הגונה, מדוע הוצרך להפריז במשקל כה רב שאין דרכה של אשה לשאת.

ובבכור שור (בסוף הספר תבואות שור) ביאר ששיעור נתינה לעני בגורן הוא קב שעורים (כמבואר בפאה פ"ח מ"ה) וקב הוא שישיית הסאה, נמצא שש סאים הם פי ל"ו משיעור הנתינה לעני, ובמספר זה - ל"ו רמו לה, שעתידים לצאת ממנה שש בנים שיתברכו כל אחד בשש ברכות - שש כפול שש, העולים ביחד ל"ו. כמבואר בתרגום.

וראה עוד במהרי"ל דיסקין עה"ת (פרשת ראה) שביאר באופ"א מדוע בועז נתן בדקדוק משקל זה דווקא.

גוף דברי התרגום בביאור הרמו של בועז לרות, על שש בנים ושש ברכות, הוא דלא כדברי רש"י (רות ג, טו) שכתב שבוועז בא לרמו לה, שיצא ממנה בן שיתברך בשש ברכות והוא המלך המשיח שנאמר עליו: (ישעיה יא, ב) 'ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה, עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'".

***

^א ברש"י (סנהדרין צג:): מבואר שלמסקנה נתן לה שש גרעינים של שעורים. והמהרש"א (שם) התקשה בדבריו עיי"ש.

לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי | מדוע סרב הגואל לגאול?

(רות ד, ו) וַיֹּאמֶר הַגָּאֹל לֹא אוֹכַל לְגַאֵל לִי פֶּן אֲשַׁחֵת אֶת נַחְלָתִי גָּאֹל לְךָ אֶתָּה אֶת גְּאֻלְתִּי
 כִּי לֹא אוֹכַל לְגַאֵל

מה הפירוש 'פן אשחית את נחלתי' ממה חשש הגואל לגאול את רות המואביה?
 ברש"י כתב שטעה הגואל בדרשת 'מואבי ולא מואבית', ולפיכך סרב לגאול כי לא רצה
 שימצא פגם בזרעו. וכך נאמר במדרש: (רו"ר פ"ז, ז)

"רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר פְּלוֹנִי אֶלְמוֹנִי שְׁמוֹ, רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָן אָמַר אֵלֶם הִיא מְדַבְּרֵי תוֹרָה,
 (לכך נקרא אלמוני מלשון אלם) אָמַר, הָרֵאשׁוֹנִים לֹא מֵתוּ אֶלָּא עַל יְדֵי שְׁנַטְלוּ אוֹתָן, (את
 ערפה ורות) וְאֲנִי הוֹלֵךְ לְטֹלָה? חָס לִי לְטֹלָה! לִית אָנָּא מְעַרְבָּב זְרַעֲיִיתִי, אִינִי מְעַרְבֵּי פְּסֻלַּת
 בְּבִנְיָ, וְלֹא הִיא יוֹדֵעַ שְׁפָבֵר נִתְחַדְּשָׁה הֶלְכָּה 'עֲמוּנִי וְלֹא עֲמוּנִית, מוֹאֲבִי וְלֹא מוֹאֲבִית"^{צב}
 אולם יש שפירשו (טעמא דקרא ועוד) שאף הגואל ידע מדרשה זו. ומ"מ חשש שמא באחד
 הדורות יקום בי"ד ויאסור אף מואבית ונמצא פסול בזרעו.

בתרגום כנראה לא היה ניחא ליה לומר שהגואל לא ידע מחידוש זה או שחשש לטעם
 הנ"ל, ולכן מפרש שהיתה סיבה אחרת לסירובו לגאול:

וַאֲמַר פְּרִיקָא כִּי הָאִי גֻּנָּא לִית אָנָּא יְכִיל לְמַפְרֵק לִי עַל דְּאִית לִי אֶתְתָּא לִית לִי רְשׁוּ לְמַסֵּב
 אוֹחְרָנִיתָא עֲלֵהָא דְלָמָא תְּהִי לְמַצּוּ בְּבִיתִי וְאִיְהִי מְחַבִּיל יִת אַחְסָנִיתִי פְּרוּק לְךָ אֶת אָרוּם לִית
 לְךָ אֶתְתָּא אָרוּם לִית אָנָּא יְכִיל לְמַפְרֵק:

[וַיֹּאמֶר הַגָּאֹל בְּכֹזָה אוֹפֵן אֵין אֲנִי יוֹכַל לְגַאֵל לִי מִכִּיּוֹן שִׁישׁ לִי אִשָּׁה, אֵין לִי רְשׁוּת לִישָׂא
 אַחֲרַת עֲלֵיהּ פֶּן תְּהֵא לְמַרְיבָּה בְּבִיתִי וְאִשְׁחִית אֶת נַחְלָתִי, גַּאֵל לְךָ אֶתָּה כִּיּוֹן שִׁישׁ לְךָ אִשָּׁה,
 כִּי לֹא אֶכַּל לְגַאֵל].

ומבואר שהטעם שסרב הגואל לגאול מכיון שיש לו אשה ואין לו רשות לישא אשה נוספת,
 שמא תהא מריבה בביתו ובזה תישחת נחלתו, אך בועז שנתאלמן מאשתו יכול לגאול.

והנה על פניו הדברים מופלאים, היכן מצאנו איסור לישא ב' נשים? בפליאה זו דשו בה
 רבים, עד כדי כך שיש מן 'החוקרים' שרצו להוכיח מתרגום זה, (ומעוד כמה מקומות
 בתרגום רות) שתרגום רות נכתב ח"ו ע"י 'צדוקי' שמנהגם היה לאסור נישואין עם ב' נשים.

אלא שדברים אלו אין להם שחר, כי הלא תרגום רות מצוטט בהרבה מרבותינו הראשונים
 והאחרונים. ומדברי תרגום אלו אין כל הוכחה כי בלשון התרגום מדוקדק שכתב 'אין לי
 רשות' ולא כתב לשון של איסור, ונתן טעם למה אינו יכול לקחת עוד אשה, שמא יהיה
 מריבה בביתו ונמצא משחית את נחלתו, אך לא אמר שיש איסור בזה.

^{צב} וביאר 'הנחל אשכול' שכוונת המדרש שאכן ידע הגואל מפסק זה, אלא שתהא כיצד הלכה חשובה כזו לא ידעו
 דורות הראשונים? ולכך היה מסופק בדבר, כי לא האמין בפסקם של הסנהדרין וזהו 'אלם היה מדברי תורה!' ולכן
 אמר 'פן אשחית' בלשון ספק.

ובגמ' ביבמות (סה.) יש מאן דאמר שהנושא נשים על אשתו יוציא ויתן כתובה, מלבד באופן שנתנה לו רשות^{xx}, ויתכן שכך סבר התרגום ולכן פירש את דברי הגואל שסרב לגאול כי 'אין לו רשות'.

כדברי התרגום מבואר גם במדרש לקח טוב: (רות ד, ו)

“כי לא יוכל לגאול... מפני שהיה לו אשה”

***

שלף איש נעלו | האם מדובר בנעל שעל הרגל או בבית יד - כפפה?

(רות ד, ז) וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּנָה לְקַיֵּם כֹּל דְּבַר שְׁלֵף אִישׁ נַעְלוֹ וְנָתַן לְרַעְהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל:

וּכְהָדָא מְנַהֵגָא בְּעֵדְנָא דְּמִלְקֻדְמִין מִתְנַהֵגָא בְּיִשְׂרָאֵל בְּזִמְנֵי דְּשִׁקְלָן וְטָרְנֵי וּפְרָקָן וּמְחַלְפָן חַד מִן חֲבֵרִיָּה וּמְקִימִין כָּל מִדְּעָם וְטַלְעֵי גְבַר נִרְתִּיק יָד יְמִינִיה וְאוּשִׁיט בֵּיהּ קִנְיָן לְחֲבֵרִיָּה וְהַכִּין נְהִיגִין בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמִקְנֵי חַד מִן חֲבֵרִיָּה קְדָם סְהַדְיָא :

[וכן המנהג בזמנים הקדומים נוהג בישראל, בזמן שנושאים ונותנים וגואלים ומחליפים אחד מחבירו ומקיימים כל דבר, צידד איש נרתיק יד ימינו והושיט בו קנין לרעהו, וכן נוהגים לקנות בית ישראל אחד מחבירו לפני עדים].

בתרגום מבואר שהנעל האמורה בפסוק זה היא 'נרתיק יד ימיניה' - כלומר כפפה של היד הימנית, ולא נעל הנמצאת על הרגל. אולם בגמ' (ב"מ מז.) נראה שנעל זו, היא הנעל שעל הרגל.

בדברי הראשונים מצינו פלוגתא רבתא בנושא זה, סביב הפסוק שנאמר בעת שנגלה ה' למשה מתוך הסנה, ואמר לו ה': (שמות ג, ה) "של נעליך מעל רגליך". ועמדו המפרשים על הצורך לומר 'מעל רגליך', לאחר שכבר נאמר 'של נעליך' והלא 'נעל' היא על הרגל.

וביאר בזה רבנו בכור שור, (שמות ג, ה) שהיות ואף הכפפה שעל היד קרויה 'נעל' סתם בלשון המקרא, כמו שמצינו שנתן בועז לגואל, (נעל - והכוונה לכפפה) והוא הנקרא בלע"ז 'גונט'. ועדיין רגילים השרים להקנות ב'גונט' שלהם, ולכן הוצרך הפסוק לפרש של נעליך 'מעל רגליך' שלא יהיה מובן שיסיר את הכפפה שעל ידו.

אולם הרמב"ן (שמות כח, מא) חולק על זה מכל, ודבריו נסובים על דברי רש"י שמפרש ש'מילוי ידיים' פירושו העברת החזקה, ומוסיף רש"י: "וכך הוא בלשון לע"ז כשממנין אדם על פקודת דבר, נותן השליט בית יד של עור שקורין 'גונט' ועל אותו בית יד הוא מחזיקו בדבר, וזהו מילוי ידיים".

^{xx} וכן אמרו בפסחים (ק"ג.) 'לא תנסיב תרת'י ובספר 'אוצר הדיינים' כתב, שלא מצינו בש"ס שום אמורא שהיו לו שתי נשים באותו זמן.

^{xx} כך פירש גם הדעת זקנים שם, וכן החזקוני וכן בפענח רזא (שמות ג, ה) כתב 'נקרא נעל מלשון מנעול, על שם שסוגר על היד'. וכן כתב החינוך (מצוה שלו) 'שלף איש נעלו - כלומר בית יד שלו'.

והרמב"ן משיג עליו וכותב שמנהג זה של הגוים יצא להם מן התורה, שהוא אצלם קנין החליפין של בועז, וכך מתורגם להם: 'שלף איש נעלו' - ששולף הגנט שלו, והם אומרים שהגואל נתן לבוז, וזה מנהגם הוזכר בספרי חכמיהם והנה דברנו בדברי הבאי".

הרי שהרמב"ן סבור ש'חכמי הגוים' מתרגמים נעל כפי שתרגם התרגום כאן, אך חכמי ישראל מפרשים שהכוונה לנעל כפשוטו.

הצורך להעמיד את הפסוק בכפפה

בטעמא דקרא (רות ז) התקשה מדוע כך פירש התרגום ולא פירש כפשוטו שנעל היינו נעל ממש. וביאר שהתרגום הולך בשיטת הירושלמי (ב"מ פ"ב ה"ח) שאין נכנסים במנעלים לביהכ"נ וביהמ"ד. וכאן כתוב (רות ד, א) 'ובועז עלה השער' ואמרו במדרש (רות זוטא) שבועז עלה 'לבית המדרש'. וע"כ שהוציא בועז את נעלו טרם כניסתו. וממילא לא שייך שישלוף כעת את נעלו, לכך הוצרך התרגום לתרגם שמדובר בכפפה.

ואילו הבבלי לשיטתו (ברכות סב:) דמותר ליכנס במנעל לביהכ"נ, וא"כ אין הכרח להעמיד בכפפה, לכן מפרש 'נעל' כפשוטו - נעל ממש.

עוד ביאר שם שהיות והנוגע במנעלים צריך ליטול ידיו. ומכיון שהם ישבו בביהמ"ד וליטול ידיו יש בזה ביטול תורה, לכן שם חלץ את נעל של יד, ולא את נעל של רגל.

***

ועובר הוליד את ישי | ביאור חדש בדברי חז"ל שישי מת בעטיו של נחש

(רות ד, כב) וְעֵבֶד הוֹלִיד אֶת יִשְׁי וְיִשְׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד:

על מיתתו של ישי נאמר בגמ' (ב"ב יז.) שהוא אחד מן הארבעה שמתו בעטיו של נחש והמקור לכולם הוא מקבלה שקיבלו כך, מלבד ישי שהוא מפורש בפסוק, שהפסוק (שמואל-ב יז, כה) כינהו נחש, לומר שמת בעטיו של נחש.

מה הפירוש שישי מת בעטיו של נחש? ברש"י שם כתב:

"בעטיו של נחש - בעצתו של נחש, כלומר לא היו ראויין למות אלא שנגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון, בעצתו של נחש".

פשטות דבריו נראה שנגזרה גזרה בשעת החטא של אדם הראשון על כל תולדותיו שימותו, ולא יחיו לעולם, וזה היה מחמת עצתו של הנחש.

גם בערוך (ערך נחש) הלך בדרך זו, והוסיף לבאר את הלשון 'בעטיו' - בקולמוסו של נחש שעל ידו נגזרה הגזירה.

---

^{צד} ואין להוכיח מכאן שהרמב"ן פקפק בייחוסו של תרגום זה, אלא מסתמא לא היה לפניו התרגום על פסוק זה, וכך מוכח ממה שהרמב"ן במק"א (שמות כב, טו) מצטט מדברי תרגום רות, ולא מסתבר שהיה מצטט מתרגום של גוים מבלי לציין זאת. עיין בזה במאמר הנפלא 'בעניין ייחוסו של התרגום למגילת רות' שבספר 'מגילת רות עם אוצרות המפרשים'.

בתרגום יונתן מבואר דבר חידוש:

וְעוֹבֵד אוֹלִיד יֵת יִשִׁי דְמִתְקָרִי נְחֹשׁ בְּגִין דְּלֹא אֲשַׁתְּכַחַת בֵּיהּ עֲלָהּ וְשַׁחֲיִתָּהּ לְאַתְמָסְרָא בִידוּי דְמִלְאַכָּא דְמוֹתָא לְמַסָּב יֵת נְפִשִׁיהּ מִנִּיהּ וְחָיָא יוֹמִין סְגִיָּאִין עַד דְּאֲדַכֵּר קָדָם יֵי עֵיטָא דִּיהִב חוּיָא לְחֻנָּה אֶתָּת אָדָם לְמִיכָל מִן אֵילָנָא דְאֶכְלִי פִירוּהִי חֲכִימִין לִידַע בֵּין טַב לְבִישׁ וְעַל הַהוּא עֵיטָא אֶתְחַיִּבוּ מוֹתָא כָּל דִּירֵי אֶרְעָא וּבְהִיא עֵילָה שְׂכִיב יִשִׁי צְדִיקָא הוּא יִשִׁי דְאוֹלִיד יֵת דְּוֹד מְלָכָא דִּישְׂרָאֵל :

[ועבד הוליד את ישי שנקרא נחש בגלל שלא נמצא בו מום וחיסרון, להימסר בידי מלאך המוות לקחת את נפשו ממנו, וחי ימים רבים, עד שנזכר לפני ה' העצה שנתן הנחש לחוה אשת אדם לאכול מן העץ, שהאוכלים פירותיו חכמים לדעת בין טוב לרע. ומפני העצה ההיא נתחייבו מיתה כל יושבי הארץ, ובסיבה זו מת ישי הצדיק, הוא ישי שהוליד את דוד המלך].

ומבואר בדבריו שישי האריך ימים, מפני שלא נמצא בו כל מום וחיסרון ולא היתה סיבה שימסר בידיו של מלאך המוות. עד שביום מן הימים, נזכר לפני ה' עצת הנחש, ומפני העצה ההיא נתחייבו מיתה כל יושבי הארץ ואף ישי שהוא בכלל 'יושבי הארץ' נספה בגזרה זו.

לתגובות: 0686762@gmail.com

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי**שבועות - חג או יום דין**

הגמרא (מגילה לא:): אומרת: תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ר"ה, מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש, כדי שתכלה השנה וקללותיה וכו', אטו עצרת ראש השנה היא?! אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן 'ובעצרת על פירות האילן'.

והדבר מצריך ביאור, מדוע בחרו דווקא בראש השנה ובעצרת, הרי ישנם עוד ימי דין, כמו בא במשנה (ראש השנה טז.): בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר (תהלים לג, טו) "היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם", ובחג נידונין על המים. מה אם כן המיוחד בחג השבועות יותר משאר ימי הדין?

על דברי הגמרא (ראש השנה טז.) 'תניא א"ר יהודה משום ר"ע וכו' ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן', כותב התולעת יעקב (למקובל רבי יעקב אבן גבאי, חלק 'סתרי חג השבועות'): האילן הוא אילנו של הקב"ה וכו' ופירותיו הן הנשמות הפורחות ממנו וכו', ודע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשגיח ולדרוש מעשה בני אדם וכו', כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם, להשגיח ולדרוש על מעשה העולם ולדונו על פירות האילן וכו' וכבר בארנו כי הפירות ההם הן הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, **והעולם נידון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה**, והוא אמרם "על פירות האילן" בלא השלימם התורה והמצוה כראוי. עד כאן דבריו הנפלאים.

נמצא שבראש השנה דנים על גשמיות ואילו בחג השבועות דנים על רוחניות.

והדבר מפליא שבעתים, שהרי על ראש השנה אומרת הגמרא (ראש השנה לב:): שאין בו אמירת הלל, מאי טעמא, אמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים, אמר להם, אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה.

ואם כן מדוע בחג השבועות אומרים הלל שלם? הרי זה יום דין!

על כך תירץ הרה"ג אריאב עוזר שליט"א (ראש ישיבת איתרי) שבכל יום דין יש לנהוג בהתאם לדין המתקיים בו, כדלהלן. בראש השנה דנים מה נגזר עלינו בגלל חטאינו. אי לכך עלינו להראות שלא נח לנו לחטוא, ומביעים עצב וחרטה על ידי שלא אומרים הלל, עושים תשובה ומלאים יגון ואנחה על עוונותינו.

מה שאין כן בחג השבועות בו העולם נידון על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה, עלינו להראות שהתורה חביבה עלינו ואין אנו מואסים בה, אלא אדרבה חושקים אותה

וחפצים בה. לכן אנו שמחים ואומרים הלל שלם כדי שנוכה בדין ויראה השי"ת שהתורה חביבה בעינינו.

בזה יתבארו כמין חומר דברי הגמרא (פסחים סח:) על הפסוק "עצרת תהיה לכם", ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם, ור' יהושע סבר חלקהו, חציו לה' וחציו לכם, א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא. ומפרש שם רש"י: דבעינן נמי לכם שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו.

ועוד אמרו שם: רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא, אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא.

הרי שמוטל עלינו ביום זה באופן מיוחד, להראות שחביבה עלינו התורה.

חג שמח!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

צוף התורה / הרב נעם לטר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים

חג מתן תורה או חג עוגת גבינה...

בכל שנה ושנה עם ישראל כולו, סופר, מתכונן ומתרגש, לבואו של חג השבועות, זמן מתן תורתנו. ויש לתמוה, הרי את התורה כבר קיבלנו, מהי המשמעות של קבלת התורה מדי שנה בשנה? הרי אין אנו חוגגים דברים לזכר אירוע?

אפשר להעיז ולשאול שאלה נוקבת, מהי השמחה בקבלת התורה המגבילה אותי על כל צעד ושעל. אמת שעל ידה אפשר להגיע לחיי העולם הבא, אך גם על ידי ייסורים אפשר לזכות לעולם הבא, ולא עושים שמחה גדולה מיסורים ח"ו?

מהי משמעות החג לנשים שאינן מצוות בלימוד התורה?

מהו העסק הגדול הנעשה סביב לימוד התורה, ורתיחת לימוד התורה בלילה זה, הרי חג מתן תורה איננו חג מתן תלמוד תורה?

ביאור הענין

נתאר לעצמנו אסיר הנמצא בכלא, ומשווע לצאת אל החופש. ובתקרת תא המעצר ישנו חלון שמטרתו להכניס אויר ואור, ובכדי שלא ינוצל לבריחה... ממוקם סמוך לתקרת התא. והנה לאחר מאמצים מרובים הצליחו ידידיו של האסיר להגניב אל תא המעצר את הדבר היקר מפז, סולם. אין לתאר את השמחה הגדולה של האסיר בראותו את הסולם הנכסף עומד הכן בתאו. ואף אם ידחה מעט את הבריחה, עצם הימצאות הסולם מעודדת את רוחו, ומאפשרת לו לחשוב מחשבות ולתכנן את עתידו כאדם חפשי.

***

האדם נתון בעולם הזה במצב שבו נשמתו משקיפה עליו מרחוק, מדי פעם היא שולחת לו אור ואויר... תחושות של שאיפות להיטיב את דרכיו ולכבוש פסגות נוספות בעבודת ה'. פעמים רבות היא שולחת נקיפות מצפון על כל מיני מעשים שעשה. אך אין בכוחו להגיע לחיבור אמיתי עם נשמתו. למרות הרשמים והמושגים שהנשמה מעניקה, האדם עדיין מבוסס בחומר. אם כן כיצד יוכל האדם להתחבר אל נשמתו בחיבור חזק שישפיע עליו יותר מאשר שאיפות ורצונות. לשם כך צריך סולם להתעלות מעל החומר, והסולם הוא התורה, כיצד?

כל חלק וחלק בתורה, כל מצוה, כל איסור, מבטל במידה זו או אחרת את הקשר אל הגוף ומחבר אותו אל הנשמה. כל איסור ואיסור המגביל במידה זו או אחרת את האדם מלעשות ככל העולה על רוחו, ומקשר אותו אל עולם הרוח.

כל אדם שחפץ בחיי רוח ומרגיש את החידלון אל מול כוחות הגוף והיצר, אמור להרגיש שמחת שחרור בתורה המאפשרת לו להגיע אל נשמתו.

זהו הטעם שיש שמחה מחודשת בכל שנה בתורה, משום שבכל שנה יש אתגרים חדשים, שאיפות חדשות, ומטבע הדברים כל שינוי וכל הרגל חדש יעמוד בקשיים רבים שהגוף

יערים עליו. ורק על ידי כח הנשמה אפשר להתגבר על חשכת הגוף והיצרים, והתורה היא השער להגיע על ידו אל הנשמה.

***

דברים אלו רלוונטיים בין לאיש ובין לאשה, נער וזקן. לכוווולם יש נסיונות. וכל קיום מצוה של התורה המתנגש עם הגוף, מחבר את האדם אל נשמתו.

אלא שאם כן מדוע עוסקים עסק גדול מלימוד התורה?
לפי דרכינו הכל מובן.

נשות ישראל אף הן זקוקות לחיבור אל הנשמה, אלא שאינן צריכות לימוד כה אינטנסיבי כמו הגברים. די להן במצוות שבכל יום, ובחובת הצניעות בכדי להתחבר [ידוע מה שאמר הגר"א שמה שהתורה עושה לגברים הצניעות עושה לנשים] אך ציבור הגברים לא די לו במצוות מעשיות בכדי להתחבר אל הנשמה כל זמן ששוכן בקרבם היצר הרע, והם זקוקים להתחבר אל לימוד התורה בכדי להשיל מעליהם את קליפות הרע, ולדבוק בטוב. ולשם כך לא די להם בקיום מצוות, אלא מחוייבים כל אחד לפי יכולתו לעסוק בלימוד התורה. וממילא אצל ציבור הגברים חג השבועות מצויין בלימוד תורה אינטנסיבי המראה את השמחה הגדולה שיש בלימוד התורה.

אפשר להוציא מכאן שתי הערות מעשיות, וכל אחד יסיק את מסקנותיו בדרכו:

א] נצייר לעצמנו אדם שיש לו שאיפות גדולות בתורה ובעבודת ה', לתקן את מידותיו, ולשפר את הנהגותיו. וקצת קשה לו להשתנות. והנה הזדמן לו לאותו אדם שלאחר יום שלם שכמעט לא בא אוכל אל חכו, לעבור ליד קיוסק ללא הכשר, והוא רוצה להרוות את רעבונו וצמאונו ומתגבר מחמת כשרות המאכלים, צריך לשנן לעצמו שזה לא רק ענין של חובה לשמור את התורה, אלא יש לו לשמוח בכך שכעת הוא זוכה להתחבר אל נשמתו, המתגברת על הגוף. וזו הזדמנות פז להוסיף עוד ועוד קבלות ותכניות אף בתחומים אחרים. כיון שכעת נוצר חיבור אל הנשמה. וכעת זו שעת כושר להתעלות.

ב] כשאדם ניגש ללמוד, וכפי שכל אחד יודע, רק מתחילים ללמוד מרגישים צמאים רעבים עייפים, חם מדי או קר מדי. ובאופן טבעי ניגשים תחילה אל חדר הקפה בכדי להשתיק את הצמא. כדאי מאוד להתבונן, הרי לימוד התורה נועד להתעלות מעל הגוף ולהתחבר אל הנשמה, לא רק להחכים ולדעת ידיעות. אם כן היה מן ראוי להתחיל עם לימוד של כמה דקות, להתעלות ולהתרומם מעל דרישות הגוף - ולהשתמש בתורה כסולם...

חג השבועות הוא הזמן המסוגל לשינוי זה, להפוך את התורה לכלי להתגבר על רצונות הגוף, ולהתחבר אל הנשמה, חבל להפוך את החג ל"חג עוגת גבינה"...

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל',

מאנשעסטער

הצלחת השנה תלויה במזג האויר בשבועות

איתא בגמ' בבא בתרא (קמז.) "אבא שאול אומר יו"ט של עצרת ברור [יום נאה] סימן יפה לכל השנה כולה", ומסביר המהרש"א וז"ל: "כדאמרינן דשמעתתא בעי צילותא כיומא דאיסתנא [כדי לברר סוגיא צריך לאויר נוח ויפה] ולכך כשעצרת שהיוא יום קבלת התורה ברור ורוח צפונית מנשבת בו הוא סימן יפה להלכה דאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה" עכ"ל.

ועוד יש לפרש לפי דברי אדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע שבלילה לפני התחלת הכנסיה הגדולה בעיר וינה באלול תרפ"ג היה אסיפת רבנים בבית הרבי כדי לדון ולדבר אודות סדרי הימים הבאים וכו' והיה אז חם מאוד ואחד הרבנים אמר שאינו יודע איך אלפי נפשות יהיו יכולים ומסוגלים לשבת צפופים ביחד במשך שעות ארוכות בחום כזה.

וכשמוע את דבריו, הגיב הרבי "אתם רבנים אשמים שזה חם כל כך!" הרבנים הסתכלו על הרבי בחרדה ובתמהון איך שייך שיהא להם איזה השפעה וגורם בזה שהוא חם כל כך. הרבי המשיך והסביר את דבריו. חז"ל אמרו (שבת י.) "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", ועוד אמרו (עירובין ג.) "קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" ולכן בשנים קדמוניות כאשר הרבנים דנו כאמתו של תורה והיו שותפים עם הקב"ה במעשה בראשית היה המזג אויר טוב ונעים "לא חמימא ולא קרירא", לא חם מדי ולא קר מדי, אמנם כנראה שכהיום אינם נוהרים כדבעי ונתקלקל השותפות ולכן או שזה חם מאוד או שזה קר מאוד.

וסיים הרבי, שמאחר שיושבים פה באסיפת רבנים לכן הזמן מוכשר שהרבנים יקבלו עכשיו על עצמם ליזהר יותר לדון לאמיתו של תורה, וכאשר תתחדש השותפות יחזור המזג אויר להיות טוב ונעים. הרבנים ענו פה אחד שמקבלים על עצמם להיות יותר זהירים בפסקם, ולמחר כאשר קמו בבוקר נסתלק החום והיה יום טוב ונעים לא חמימא ולא קרירא! ובדבריו יש הבנה למה שטוענים בזמנינו מחכמי אומות העולם שהם אומרים שיש להם הוכחות שהחום גובר בעולם והעולם הולך ומתחמם יותר ויותר, וזה גורם כמה קלקולים בנוגע לדברים שונים בסדר וטבע העולם, והנה אם נקבל שכך הוא פני הדברים (ואין זה מוכרח כלל) יש לומר שאכן נודע הדבר וכמו בעת המבול השחיתו כל בשר את דרכו על הארץ וקלקלו הארץ והמחרישה עמהם (ע' בזה בבית הלוי פר' נח), כך בזמנינו כאשר ירדו מטה מטה אומות העולם ועוד הפעם השחיתו בכל מיני תועבות וכדומה, אין זה פלא שקלקלו העולם.

ואז בעת המבול שהיה קודם מתן תורה לא היה שייך לתקן העולם במלכות שדי-י משא"כ בזמן הזה כאשר יהודים מקבלים על עצמם עול מלכות שמים ולומדים תורה לש"ש הוא נתעלה והעולם נתעלה עמו. ועל דרך זה ביאר האור החיים הק' את הפסוק "אם בחוקותי

תלכו וכו' ועשיתם אותם" (ויקרא כו, ג) "פירוש בזה יתקנו המאורות כי על ידי מעשה התחתונים כשהולכין בדרך לא טוב, המאורות לוקין".

ובזוהר הק' מבאר הפסוק (ישעיה סו, כב) "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה" והיינו דכאשר האדם מחדש חידושים בתורה בורא עולמות ואם מחדש חדושים אמיתיים בורא עולמות אמיתיים, ואם מחדש בפלופולים של הבל בורא עולמות של הבל, וכך ביאר הרה"ק ר' אלימלך זי"ע מליזענסק דברי הפסוק בתוכחה "ונתתי שמיכם כברזל וארצכם כנחושה" שאם תחדשו חידושים אמיתיים אז תבראו עולמות אמיתיים ויהיו שמיכם כברזל שלא יהרסו וארצכם כנחושה. והוסיף על זה הגר"מ שפירא (הובא בספר דברי הרב ודברי התלמידי בכת"י עמ' קט) דזהו כוונת הזמירות בליל שבת "ואלין מליא יהון לרקיעיא, ולכאורה היה צריך לומר "ואלין מליא יעלון לרקיעיא" אלא הכוונה כנ"ל.

ובדרך זה אמרו חז"ל (נדרים פא.) "על מה אבדה הארץ דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורתי וכו' ולא הלכו בה שאין מברכים בתורה בתחילה".

והקשה הב"ח (או"ח ריש ס' מז) וז"ל בקיצור "ואיכא לתמוה טובא למה יצא כזאת להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחילה שהוא לכאורה עבירה קלה? ונראה דכוונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ואם היו עסוקים על כוונה הזאת היו המה היכל ומרכבה לשכינתו ית' והיתה השכינה קובעת דירתה בארץ והארץ היתה מאירה כולה מכבודו. אבל עתה שעברו על חוק זה ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם לדריגה גדולה, עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבירתה".

וזהו מה דהזהיר משה רבינו לפני פטירתו לכלל ישראל "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור", והחרדים מונה את זה למצות עשה, והיינו שאנו צריכים להתבונן מה קרה לדורות שעברו ואיך שנהרגו וכלשון רש"י "בינו שנות דור ודור, דור אנוש שהציף עליהם מי אוקיינוס, ודור המבול ששטפם". והיינו שצריכים להתבונן למה הביא הקב"ה עליהם מבול כפורעניות ולמה לא הרגם במגיפה או בדרך אחרת, דאם הדור חטאו למה העניש האדמה להביא עליה מבול וכדכתיב "וימך את כל היקום אשר על פני האדמה" וברש"י שגם ג' טפחים העליונים נימוחו.

אמנם מצינו כן בגמ' ע"ז (ח.) "תנו רבנן יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה, וחוה בוכה כנגדו, כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא".

וצריכים להבין למה היה אדם חושב שבשביל שעבר עבירה וטעם מעץ הדעת שזה יגרום כליון העולם ויחזור הכל לתוהו ובוהו, הלא השי"ת הזהיר רק את אדם (בראשית ב, יז) "ביום אכלך ממנו מות תמות" אבל לא אמר לו שזה יגרום כליון העולם? ואפשר לומר לפי דברי המדרש (קהלת רבה, ז) שאמרו, וז"ל: "ראה את מעשה האלהים וגו' (קהלת ז, יג), בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, **תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי**".

הרי שיש ביד האדם להחריב את כל העולם, וראה במסילת ישרים (פרק א) שהביא מדרש זו וכתב וז"ל "אם תעמיק עוד בענין תראה כי העולם נברא לשימוש האדם. אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול, **כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו**. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, **הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו**".

ולכן כאשר מגיע זמן קבלת התורה ואין שום קלקול באויר והוא יום ברור ונאה "סימן יפה לכל השנה".

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונו' במעלת עשרה הראשונים
עיקר נתינת התורה הוא כדי שלא נדבר לשון הרע, וע"י קרבתנו לפני ה' בהר סיני כבר
זכינו למעלה זו

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונו' במעלת עשרה הראשונים

עיקר נתינת התורה הוא כדי שלא נדבר לשון הרע, וע"י קרבתנו לפני ה' בהר סיני כבר זכינו למעלה זו

א] מובא במדרש (ילקוט שמעוני תורה, רמז תרפד): בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקדוש ברוך הוא אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר (תהילים צו, ז) "הבו לה' משפחות עמים" כשם שבני מביאי"ן ויתילדו על משפחותם" (במדבר א, יח), לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצות, "אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" (ויקרא כז, לד), ואחר כך "וידבר ה' במדבר סיני שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (א, א-ב) שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהם, עכ"ל.

ב] ובביאור דברי המדרש כתב מרן החיד"א בספרו 'חומת אנך', וז"ל: ולבוא אל הביאור, הלא מראש נדעה נרדפה לדעת מאי דאמור בהגדה "אילו קרבנו לפני ה' סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", ולכאורה יפלא מאי אהני קריבת ה' סיני בלי תורה. ואפשר לומר, במ"ש רז"ל במדרש שוחר טוב סוף מזמור ט"ל לא נתן הקדוש ברוך הוא את התורה לישראל אלא כדי שלא יעסקו בלשון הרע ודברים בטלים. גם אמרו רז"ל בתנחומא פרשת תבוא לא היתה התורה צריכה לינתן בעוה"ז כי ה' עתיד ללמדם בעוה"ב, ולמה ניתנה, כדי שכשיבוא הקדוש ב"ה ללמדם ידעו באיזו פרשה הוא עוסק, עכ"ד.

והנה על דרך מאי דכתיב (דניאל ב, כא) "יהיב חכמתא לחכימין". גם אנו נאמר דישראל במצרים היה להם ארבעה דברים יקרים וחשובים כמ"ש רז"ל במכילתא פרשת בא, ותרי מינייהו שלא היה בהם דלטורין והיו גדורים בעריות. והני בי תרי תריין דאינון חד, דברית הלשון והמעור כחדא שריין. והפוגם ברית הלשון הוא פוגם ברית המעור כמ"ש רז"ל (עי' ספר יצירה פרק א' משנה ג'), ולפי ששמרו ברית הלשון זכו לשמור ברית המעור. והיה בעבור שהיו גדורים בעריות יצאו ממצרים כמ"ש במדבר רבה פ"ג.

וכיון שכבר היו שומרים ברית הלשון וברית המעור בקרבתם לפני ה' סיני אהניא להו טובא ופסקה זוהמתן ויוסיפו עוד שלא לדבר לשון הרע. וזהו שכתוב "אילו קרבנו לפני ה' סיני" שפסקה הזוהמא ובזה לא נדבר לשון הרע, "ולא נתן לנו את התורה, דיינו", דעיקר נתינתה שלא נדבר לשון הרע ולזה מועיל קרבת אלהים בהר סיני. וזהו שכתוב "ולא נתן

ויש לציין בזה לדברי המדרש רבה (פרשת מצורע, פרשה יח), שמבואר בדברין להדיא שבקבלת התורה במעמד הר סיני היו כל עם ישראל נקיים מעוון לשון הרע שכתב וז"ל: תני ר' שמעון בן יוחאי בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו (שמות כד) "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" באותה שעה לא היה בהן זב ומצורע ולא חיגרין ולא סומים ולא אילמים ולא חרשים ולא שוטים על אותה שעה הוא אומר (שה"ש ד) "כולך יפה רעיתי ומום אין בך" וכיון שחטאו לא עברו ימים קלים עד שנמצאו בהן זבין ומצורעים. על אותה שעה הוא אומר (במדבר ה) "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו', מהיכן נתחייבו ישראל בזיבות וצרעת, רב הונא בשם ר' הושעיא אמר ע"י שהיו מליזין אחר גדוליהן ואומרים משפחה זו של פלוני לאו של מצורעים היא, ללמדך שאין הנגעים באים אלא על לשון הרע. ר' תנחומא אומר

לנו את התורה" כלומר שהוא יתברך לעתיד יתן התורה, וביני ביני שלא לדבר לשון הרע
אהני קריבת הר סיני. והיינו עירוב פרשיות דבסוף פרשת בחוקתי כתיב "אלה המצות אשר
צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" וסמיך ליה "וידבר ה' אל משה במדבר סיני
באהל מועד".

ואפשר לרמוז "המצות" גימטריא ר"ת עשר ספירות כח"ב גג"ת נהי"מ גימטריא תקמ"א
כמספר המצות, וגם הוא כמספר תיבת ישראל. ואפשר דכיון דזכו להעמיד רובי רבבות
בנים זה מורה שהיו מוכנים לענוה דאשכחן דאמרו רז"ל (במדרש רבה פ"ו סימן ד') "ושם
אחיו יקטן" (בראשית י, כה) דלפי שהיה מקטין עצמו זכה להעמיד כל כך משפחות. והיה
נקל להם להיות בהר סיני באחדות כמ"ש (שמות יט, ב) "ויחן שם ישראל" וזכו לקבל
התורה^{יא}.

וזהו שכתוב "אלה המצות אשר צוה ה'" דכביכול משמו הגדול אנו לומדים הענוה
דלא יש בכל האותיות אותיות שמספרם מועט כמו אותיות השם. דרך משל אל"ף גימטריא
קי"א. בי"ת גימטריא תי"ב וכיוצא. "את משה" שהיה עניו. "אל בני ישראל" אשר היו
באחדות בהר סיני שהיה נמוך, והן הנה היו בגרם המעלות שקבלו התורה. ובא האות על
הענוה מריבוי רבבות ישראל שכבר היה להם הכנה לענוה, ובודאי שיהיו התולדות זרעא
מעליא שפר יוחסין ובזה זכו לתורה. וזהו שאמר "וידבר ה' אל משה וכו' שאו את ראש
וגו" ולזה נתקנאו אומות העולם על קריבת הר סיני שפסקה זוהמתם וכמעט היה מועיל
כקבלת התורה. ואמר להם הביאו לי ספר יוחסין דהיה לישראל ענוה ושמרו ברית הלשון
וברית המעור וזכו לרבבות בנים והיינו שהיו מיוחסין ולכך זכו לתורה ודוק היטב, עכ"ל
החיד"א שם.

המקדש דיבורו ונזהר מלשון הרע - זוכה ללמוד תורה לשמה ולקנות מידת הענוה

ג] והנה אאמו"ר הרה"ג רבי אברהם חבשוש שליט"א העירני, דמצינו שבמדבר הוא
לשון דיבור, וא"כ אולי יש רמז בזה בתיבות "במדבר סיני" שבשביל לזכות לקבלת התורה,
צריך שיזהר האדם בדיבורו וישמור פיו ולשונו מלדבר לשון הרע, עכת"ד.

ולאחר חיפוש מצאתי בס"ד, שמקור הדברים שבמדבר הוא לשון דיבור הוא בזוהר פ'
בלק (רה, ב) עה"פ "אבינו מת במדבר", עיי"שצ"ח. ולפי"ז יתכן שרמז כאן שהזהיר בדיבורו

---

^{ע"י} שהיו מליזין אחרי הארון ואומרים ארון זה הורג את נושאינו, ואין נגעים באים אלא על לשון הרע, לכך נתחייבו
ישראל בזיבות וצרעת, עכ"ל.

^{יא} יש לציין בזה מש"כ כאן החיד"א בספרו 'נחל קדומים' בשם רבינו אפרים, וז"ל: "במדבר סיני" גימטריא בשלום. וכו'
שבאו למדבר סיני נשלמו כלם יחד שנאמר "ויחן שם ישראל", עכ"ל. והבאנו דבריו בשלימות בסוף מאמר זה, עיי"ש.
^{צ"ח} והביאו החיד"א בכמה מקומות, וע"ע באורך בספר 'קהלת יעקב' (להגה"ק רבי יעקב ישראל אלגאזי) 'מענה לשון'
לשון תורה (מערכת אות מ, סימן תקפד) שציין לעוד הרבה מקומות בחז"ל שמצינו שבמדבר הוא לשון דיבור, עיי"ש
באורך.

הוא זוכה ל"סיני" היינו לקנות מידת הענוה. וכדמצינו שסיני הוא בגימטריא ענוה [עם
הכולל] וכדלהלן בחיד"א.

דן עוד יתכן לבאר זאת, בהקדים דברי החיד"א בספרו 'חומת אנך' (פרשת צו) עה"פ
"להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני" (ויקרא ז, לח), שכתב וז"ל: שילמדו ממדבר סיני
שניתנה תורה על הר סיני שהוא נמוך. וזהו "במדבר" לשון דיבור, "סיני" שניתנה עליו
תורה, גם סיני גימטריא ענוה עם הכולל, עכ"ל.

ולפי"ד יתכן להוסיף עוד, שהיות ומצינו שניתנה תורה בדיבור על הר סיני, מזה יש לנו
ללמוד כמה צריך האדם שזכה למעלת 'מדבר', לקדש את דיבורו בדברי תורה, ולהימנע
מלדבר לשון הרע ושאר דיבורים אסורים. ובוה יזכה לגדול בתורה כראוי, וללמוד תורה
בטהרה. וממילא יקנה מידת הענוה וכמו שאמרו (אבות פ"ו מ"א) על הלומד תורה לשמה:
נקרא ריע אהוב, אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות
ומלבשתו ענוה וכו'.

הן ולשלימות הדברים יש להביא מש"כ מש"כ כאן החיד"א בספרו 'נחל קדומים' בשם
רבינו אפרים, וז"ל: "במדבר סיני" גימטריא בשלום. כי מיום שיצאו ממצרים היו נוסעים
בקטטה עד שבאו למדבר סיני נשלמו כלם יחד שנאמר "ויחן שם ישראל", "במדבר סיני"
גימטריא כבוד שמו, ואין כבוד אלא תורה שנאמר "כבוד חכמים ינחלו" וזהו כבודו של
הקדוש ברוך הוא שבניו עוסקים בתורה לשמה, וזהו "הבו לה' כבוד שמו" כלומר הבו לו
מתנה שתעסקו בתורה לכבוד שמו, "שאו מנחה" הביאו אותה עמכם בפטירתכם מן העולם
ותהיה לפניו מנחה ותזכו לחזות פני שכינה. "במדבר" גימטריא אברהם כלומר בזכות
אברהם נדבר עמהם ונתן להם את התורה. "סיני" גימטריא עני שהיה נכנע ושפל משאר
הרים. באהל מועד כמנין מועד ימים עמד משה בהר ג' פעמים מ' יום, עכ"ל. [ועיי"ש
מש"כ בבאור דבריו].

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו

יורק

מצוות זכירת מעמד הר סיני

רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשפח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב (דברים ד, ט-י)

ישנה מצוה מיוחדת לזכור את "מעמד הר סיני". לא רק את עצם נתינת התורה והמצוות שנצטוונו בהן, אלא גם "את הדברים אשר ראו עיניך" יש מצוה לזכור, וכלשון הרמב"ן: "שלא תשכח מעמד הר סיני, מכל הדברים אשר ראו עיניך - הקולות והלפידים, את כבודו ואת גדלו, ודבריו אשר שמעת שם מתוך האש".

אכן בני ישראל קדושים עושים זכר לענינים שהיו במתן תורה. מקשטים את הבית ובית הכנסת בעצים ופרחים, זכר לפרחים שצמחו על ההר. כמו כן, אוכלים מאכלי חלב זכר לכך שבני ישראל אכלו רק מאכלי חלב אחר קבלת התורה כיון שהיו צריכים להכשיר את בליהם. אמנם כל זה הם מהדברים הקלים במצוה זו...

כתוב בפסוק: וּתְקַרְבוּן וּתְעַמְדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בְּעַר פְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וְעַרְפֶּל (שם, יא). והם שלש ענינים שהיו במעמד הר סיני. "ותעמדון תחת ההר", הוא כדברי חז"ל (שבת פח, א): אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. כמו כן היה ענין של "ההר בוער באש עד לב השמים", וכן היה בשעת מתן תורה "חושך ענן וערפל". ועל כל זה נאמר "רק הישמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". ויש להבין מהי משמעות ציווי הזכירה בכל אלו ומטרתה, דהרי לכאורה העיקר הוא מה שבני ישראל קיבלו את התורה, וזה מה שצריך לזכור. כל שאר הענינים הם בפשטות ענינים שהיו שייכים לשעתם ואין בהם ענין נצחי, ולמה אם כן יש מצוות זכירה בהם לדורות? עוד יש להבין בביאור הפסוק, דלכאורה יש כאן סתירה, כי אם ההר בער באש עד לב השמים, הרי שהיה שם אור גדול מאוד, איך אם כן נאמר כי היה "חושך ענן וערפל"?

*

ויבואר בהקדם ביאור מאמר חז"ל הנזכר שהקב"ה כפה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ולכאורה מה משמעות הלשון "אם תקבלון", וכי יש להם בחירה? הרי אם לא יקבלו את התורה יקברו חיים תחת ההר!?

אך הביאור בזה, יש לומר שבאמת אין כוונת ההצעה של "אם תקבלון את התורה וכו'", לתת לבני ישראל בחירה בעצם קבלת התורה. בזה באמת אין בחירה. וכדברי המהר"ל שמבאר כי כל ענין כפיית ההר כגיגית, אין הדברים כפשוטם שהקב"ה הרים את ההר מעל לראשם ואיים עליהם לקבור אותם אם לא יקבלו את התורה, אלא זוהי מציאות שבני

ישראל ראו והבינו בעיני שכלם - כי התורה היא מקור החיים! אם יקיימו את התורה יהיו מחוברים לשורש החיים, ואם לאו, הרי שהם מנותקים ממנו, ומבלי מקור חיים, הרי שהם מתים. נמצא כי בזה אין בכלל בחירה. יש כאן מציאות שברגע שיודעים ממנה, לא שייך אחרת, זה ענין של חיים ומוות. היכן היא הבחירה? הבחירה היא באופן הקבלה! "אם תקבלון את התורה", כלומר, שתקבלו אותה בלב שלם! בשמחה, באהבה וברצון! - "מוטב!". "ואם לאו", שלא תרצו לקבל את תורה ותקיימו אותה רק כי אין ברירה אחרת, "שם תהא קבורתכם!".

*

יש מאמר נפלא מבעלי המוסר. ידועה השאלה על הלשון 'שם' תהא קבורתכם, דלכאורה היה צריך לומר, 'פה' תהא קבורתכם. וביארו בזה בעלי המוסר, דיש מי שרוצה לקבל את התורה אבל לא ברגע זה ממש. נדמה לו כי במצבו הנוכחי, הוא לא מסוגל לקבל את התורה. 'שם' - כשירווח לו הפרנסה, כשהילדים יגדלו, כשיהיה לו קצת יותר יישוב הדעת, אם ימצא לעצמו ישיבה אחרת, סביבה אחרת, כולל אחר וכו' וכו' - אז יקבל את התורה. על כך אומר הקב"ה: "אם תקבלו את התורה", כאן ועכשיו! במצבכם הנוכחי! מתחת להר, עם כל המניעות והטרדות שסובבות אותך ברגע זה ממש - "מוטב!". "ואם לאו", שתדחו את ענין הקבלה למועד אחר, ל'שם' - 'שם' תהא קבורתכם! על ידי זה אתה קובר את עצמך חי תחת ההר.

*

כולם חפצים ליראה את שמך. כל יהודי שומר תורה ומצוות יודע "כי הם חיינו". אבל לקבל את התורה בלב שלם, להידבק בחיי-עולם מתוך שמחה ורצון, כאן כבר מתערב הבעל דבר ומכניס לנו כל מיני מחשבות על כך שאנחנו לא מסוגלים ואין עתה הזמן המוכשר לכך... בודאי! "רצוננו לעשות רצונך!" רק לא עכשיו. בעתיד, כאשר כל הענינים יסתדרו, נשמח באמת לקבל את התורה בלב שלם...

אבל זו העבודה של קבלת התורה: לקבל את התורה - כאן עכשיו!

*

יהודי בא אל החפץ חיים זצ"ל וסיפר לו בשמחה על כך שבצוואתו כתב חלק מירושתו לישיבה הקדושה בראדין. יש לו שש בנים, ואת הירושה ציווה לחלק לשבע חלקים, כאשר חלק אחד מיועד עבור הישיבה. רק בקשה אחת יש לו מה'חפץ חיים', שיואיל נא ללמוד משניות לעילוי נשמתו.

האיש חשב שהחפץ חיים ישמח מאוד לשמוע על נדבתו ורצונו הטוב, אבל להפתעתו, החפץ חיים הביט עליו בחמלה ואמר לו: "למה לתת לאחר הפטירה? תן עכשיו, עם יד חמה! ולמה תבקש שאלמד אני משניות עבורך? תלמד אתה עכשיו, בעודך חי!"

*

איתא בספרים הקדושים על הפסוק "צא הלחם בעמלק מחר", כי עיקר מלחמת היצר, העמלק הקטן שנמצא בלב כל אחד ואחד, הוא לדחות כל התעוררות לקדושה למחר. ובוה צריך ללחום כנגדו. וזהו "צא הלחם בעמלק מחר" - בעמלק שאומר לך תמיד "מחר".

ואולי זה הטעם, למאן דאמר מלחמת עמלק קדמה למתן תורה, שכך סיבבה ההשגחה העליונה, כדי שילחמו עם קליפה זו של עמלק שדוחה כל דבר למחר, קודם קבלת התורה. כי זהו תנאי הכרחי לקבלת התורה, שיקבלו את התורה עתה ולא 'שם' ולמחר!

*

סבי, רבי אשר שטרנבוך זצ"ל מלונדון, נפטר בשנת תרצ"ה בגיל צעיר מאוד. הוא השאיר אחריו אלמנה עם תשעה יתומים קטנים. אמי, שהיתה הגדולה ביניהם, היתה רק בת חמש-עשרה. נקל לתאר את הקושי העצום של אמא צעירה שמגדלת לבד משפחה ברוכת ילדים קטנים. ואמנם, למרות שהילדים גדלו בבית בלי אבא, ולמרות כל הניסיונות הקשים שארבו לדור הצעיר בימים ההם, סבתי ע"ה גידלה משפחה לתפארת. כל אחד מהילדים עלה למעלות רמות. הבנים הם תלמידי חכמים מפורסמים שהאירו ומאירים את העולם בתורתם וצדקתם (ביניהם הגר"מ שטרנבוך שליט"א ולהבחל"ח הגר"א שטרנבוך מאנטוורפן זצ"ל). הבנות, הן רבניות חשובות שזכו להתחתן עם תלמידי חכמים, ראשי ישיבות ורבנים חשובים.

פעם שאל החזון איש זצ"ל את אחד ממקורבי המשפחה, איש יקר ור' גדליה שוורץ ז"ל שמו, (שאגב היה השדכן של הוריי ע"ה), שיספר לו קצת, מי היה ר' אשר שטרנבוך שזכה למשפחה כה מיוחדת?

ר' גדליה סיפר לחזון איש על מעשי הצדקה שעשה רבי אשר בסתר ובהצנע לכת, והציע כי אולי זו זכותו הגדולה. החזון איש לא הסתפק בזה. הציע ר' גדליה סיפור מסוים, אולי זה יסביר את התופעה המופלאה. כאשר נחלה ר' אשר בחוליו האחרון, מצבו היה קשה ביותר, על פי דרך הטבע ידעו כי אין לו סיכוי לחיות. לקח רבי אשר סכום גדול מאוד של כסף ואמר שאם הוא מבריא, הוא תורם את כל הכסף לישיבת מיר בפולין. רגע כמימרא תפס את עצמו והזדעק: "וכי אעשה עסקאות עם הקב"ה?!" מיד לקח את כל הסכום ואמר לאשתו הרבנית, שהיא תיקח את הכסף ותעביר את כל הסכום באופן מידי לישיבת מיר, "עם הקב"ה לא עושים עסקאות!" הפטיר.

כאשר שמע החזון איש את הסיפור, הוא מצא חן בעיניו ונחה דעתו על מה זכה רבי אשר שטרנבוך למשפחה כה מפוארת.

*

הגדלות בסיפור הזה, לפי עניות דעתי, היא הגבורה לבצע החלטות טובות באופן מידי ולא לדחות אותם לזמן אחר.

צריך גבורה עצומה לקיים "צא הלחם בעמלק מחר". לא לחכות לרפואה, לשינוי בתנאי החיים, לשיפור במצב הכלכלי, אלא עתה! ברגע הזה! היתה התעוררות? יש הזדמנות לעשות משהו טוב? תתפסו את זה עם שני ידיים! זוהי גבורה ועל ידה זוכים לגדלות.

גדלות צומחת מתוך זה שהאדם אינו בורח מה'עכשיו'. הוא לא נותן ליצר הרע לבלבל אותו ולשכנע אותו לדחות את המעשה הטוב, אלא תופס את הרגע הזה, עם כל ה"חסרונות" שלו, ודוקא בו ברגע מתרומם לעבוד את ה'.

*

במתן תורה היה חושך ענן וערפל. שאלנו שהרי הפסוק אומר כי ההר בער באש עד לב השמים, ואם כן היה צריך להיות שם אור גדול. אך הענין, כדברי הזוהר הקדוש כי "לית נהורא אלא מגו חשוכא". אין אור אלא שבא מתוך החושך. וכמה שהאור גדול יותר, צריך חושך עבה יותר כדי להסתיר אותו. כמו וילון שתפקידו להאפיל את אור קרני השמש. כמה שהאור חזק יותר, הוילון צריך להיות עבה יותר בכדי לבצע את תפקידו. לכן, במעמד הר סיני, בו ירד ה' באש על ההר, והיה אור גדול שכמותו לא היה כאן בעולם עשיה התחתון מימות עולם, הוצרכה חשכות גדולה ביותר של חושך ענן וערפל כדי להסתיר את האור הגדול.

איך למעשה חדר האור את החושך? על ידי קבלת התורה בתוך החושך!

כאשר בני ישראל לא נרתעו מהחושך, וכאיש אחד בלב אחד קיימו וקיבלו עליהם את התורה באהבה וברצון, למרות, ועל אף, החושך הענן והערפל שמסביב, על ידי זה גילו את האור הגדול וזכו לראות שהכל אחיזת עיניים. באמת ההר בוער באש עד לב השמים!

*

אנחנו מצווים לזכור את מעמד הר סיני באזהרה מיוחדת "הישמר לך ושמור נפשך מאוד!", כי זהו סוד קבלת התורה וסוד החיים: לית נהורא אלא מגו חשוכא! כך הוא סדר הדברים, וכך מוכרח להיות!

כדי לקבל את התורה באמת, אין דרך אחרת, צריך לעבור שלב בו נמצאים מתחת להר ויש חושך ענן וערפל. החושים, השכל והרגש, כולם אומרים לנו, "עכשיו זה לא הזמן, חכה מעט, עוד חזון למועד..." ורק על ידי שלא נרתעים, מקבלים את התורה, את ייעודנו ותפקידנו, באהבה וברצון - כאן ועכשיו! כך זוכים לאור הגדול!

*

קשה לנו לשמוע את זה. אנו מעדיפים לחשוב ולהאמין כי כל אלו שהצליחו, זה כי היה להם את התנאים שאיפשרו להם להצליח. לא היה להם את הניסיונות שיש לנו, הקשיים שאנחנו חווים, האתגרים איתם אנו מתמודדים. בזה אנחנו מרגיעים את המצפון שלנו, ואולי גם משכנעים את עצמנו, שבע"ה, בבוא העת, גם אנו נזכה לגדול ולצמוח בלי סבל וטרדות...

אבל מה לעשות כי המציאות היא אחרת. וכדי לא ליפול לתוך מלכודת הייאוש, עלינו להפנים עמוק עמוק בתודעתנו כי הקשיים והאתגרים הם לא האויבים שלנו, הם המיטיבים שלנו.

מטבענו, אנחנו מנסים תמיד לברוח מהקשיים, נדמה לנו שהם המונעים אותנו מלגדול ולהתקדם, אך האמת היא בדיוק ההיפך. הם קרש הקפיצה והמנוע שלנו לפרוץ קדימה ולעלות במדרגה.

על הפסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו" (דברים יג, ה) אומר הקוצקר זי"ע, כי דוקא בזמן שאנו מרגישים בבחינת 'אחרי ה' אלוקיכם', דחויים ומורחקים מהקדושה, זה הזמן של 'תלכו'.

בזמנים שיש לנו כנפי רוח, כאשר הכל טוב וזורם, אז קל לעבוד את ה'. אבל בזמנים של חשכות, כאשר אנו צריכים להיאבק, אין לנו כח להתקדם, והכל נראה כל כך שחור, אך למרות הכל, אנו מתגברים, ממשיכים הלאה ולא נרתעים לאחור, זהו מיצוי ייעודנו ומילוי תפקידנו. הרגעים היקרים ביותר - ואף המועילים ביותר. רגעי זהב.

*

מעמד הר סיני הוא מקור של חיזוק נצחי, וצריך לזכור ממנו תמיד. לזכור את החושך והענן וערפל שהיו שם, ואת העמידה בתחתית ההר. "ויתייצבו בתחתית ההר" המילים הללו מתארים כל כך במדויק את החיים של מי שחושי נפשו דרוכים. תמיד הוא חש כי הוא בתחתית ההר. איך לא נופלים לייאוש במצב כזה? מהיכן שואבים את הכח להמשיך הלאה? כי זוכרים גם את "ההר כולו בוער באש עד לב השמים!" יודעים כי מאחורי כל החושך מסתתר אור גדול שעולה עד לשמים. מכח זה ממשיכים להתקדם אף נגד הזרם, וכל עניני החושך ענן והערפל לא עוצרים בעדנו מלהעפיל בהר ה'.

זה המסר שאנחנו צריכים לקחת מחג השבועות. תכלית החיים זה ללכת נגד הזרם. יש זמנים שאנחנו מרגישים שאנחנו לא מתקדמים לשום מקום, כאילו אנו רק מעמיקים לרדת בתוך בור שאין לו סוף, וממעמקי הלב בוקע הצעקה: "רבוש"ע מתי אתה רוצה ממנו?! מה יהיה התכלית איתי?!" ולתוך הלב משתחלת המחשבה "אם רק היה אחרת...". אבל מכח זיכרון מעמד הר סיני, אנחנו מקבלים את הכוח להתגבר מעל הרגשות האלו. להסתכל למעלה, ובעיני שכלנו לראות את האש הגדולה שבפסגת ההר, ועל ידי זה להפוך את האתגר למשימה חוייתית ומרגשת. משימה של עלייה עד לב השמים.

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על

הש"ס, אלעד

ליתן פרחים וענפי אילנות במים בשבת ויו"ט

יש לדון האם מותר לתת או להחזיר לכלי מלא מים בשבת א. פרחים שנפתחים ע"י המים ב. ענפי אילנות והדסים שאינם נפתחים ג. ומה דינם ביו"ט.

ובענין זה יש ב' נושאים א. איסור זריעה והיינו ע"י נתינת הפרחים במים גורם שהפרחים יפרחו יגדלו וילבלבו יותר והוי תולדת זורע, ונושא ב' הוא טורח לתקוני מנא, דהנה איתא במתני' סוכה (מ"ב.) מקבלת אשה לולב מיד בנה ומיד בעלה, ומחזירתו למים בשבת. ר' יהודה אומר בשבת מחזירין, ביו"ט מוסיפין, ובמועד מחליפין. ופרש"י (שם) למים שלא יכמוש. ובד"ה בשבת מחזירין פי', שהרי מכאן נטלום היום, אבל לא מוסיפין מים, וכ"ש שאין מחליפין מים וכו'. "דטרח לתיקוני מנא".

ומבואר לן בדעת רש"י שהטעם לאסור הוספה או החלפת המים משום "טורח - תיקוני מנא", וצ"ל בביאור איסור זה שהוא תיקון הלולב בזה שמונע כמישות הלולב, ולכן שרי רק להחזיר דבכה"ג לא טרח שהרי מחזירו למצב הקודם.

ועוד מדוקדק בדברי רש"י שנקט "שהרי מכאן נטלום היום", שכל ההיתר להחזיר למים הוא שמחזירם למים שמהם נוטל הלולב, אולם להעמיד לכתחילה במים שהיו מוכנים מבעו"י אסור.

והגרע"א בגליון השו"ע על פסק הרמ"א (בסי' של"ו סי"א) וז"ל: מותר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת, ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים שהם נפתחים מלחלוחית המים [מהרי"ל] ועיין לקמן (סי' תרנ"ד), עכ"ל. ומבואר בדעת הרמ"א דשרי להניח ענפי אילנות והדסים שאינם נפתחים כפרחים ושושנים, לכתחילה במים. והקשה מפרש"י שהזכרתי לעיל דמדוקדק בדבריו שכל ההיתר רק להחזיר למים שמהם ניטלו, ולא להעמידם לכתחילה במים שהיו מוכנים מבעו"י, וצ"ע.

ומאידך דעת הערך לחם למהריק"ש, נקט להתיר ליתן פרחים ואפי' נפתחים, דכל איסור זורע רק כשהוא ממחובר לקרקע שמצמיח דבר חדש וכגון שורש אבוקדו ומצמיח דבר חדש, משא"כ בפרחים שנפתחים במציאות שהיתה מעיקרא לא עובר איסור כלל, ועיי"ש שהביא שכן נהגו במצרים ליתן פרחים בתוך המים.

ומכח הכרח זה בדעת רש"י פירשו התוספת שבת (שם) ובח"א (כלל י"א סעי' ג'), לבאר בדעת הרמ"א שכל ההיתר בענפי אילנות והדסים רק להחזיר למים שמהם ניטלו. אולם ליתן לכתחילה במים אסור, והביאם המשנ"ב בסי' של"ו ס"ק נ"ד.

ומאידך הפמ"ג (שם) ובשו"ע הגר"ז (סעי' כ') נקטו בדעת הרמ"א דשרי ליתן לכתחילה במים ענפי אילנות והדסים, ומש"כ רש"י שהרי מכאן נטלום היום לאו בדוקא, ולדינא פסק השעה"צ (שם) (ס"ק מ"ח), שבדיעבד אם שכח ליתנם בכלי שהיה מוכן מבעו"י, יש לסמוך על שיטתם.

ולפז"ר נראה מסברא כפסק הפמ"ג והגר"ז, דכיון שגדר האיסור הוא מצד "טורח" דמתקן מנא, א"כ מאי נפ"מ אם מחזיר לכלי מים שמהם ניטלו, או ליתן לכתחילה במים שהיו מוכנים מבעו"י, ועיין בפמ"ג (שם) שנקט להלכה דבאופן שצריך למלאות מים לכלי וליתן הענפים בתוכם, דבהא כו"ע מודו לאסור דהוי טורח, ודו"ק.

ויש להוכיח מדברי הרשב"א בשו"ת (ח"ד סי' ע"ג), כהבנת הפמ"ג והגר"ז מהא דנשאל (שם) אם מותר להשקות ירקות ופירות תלושים בשבת כדי שלא יכמשו, והביא ראיה בשם אחד מן החברים דפשט לאסור, מהא דתנן מקבלת אשה מיד בנה ומחזירתו למים בשבת, ומשמע שליתן לכתחילה למים אסור.

ודחה הרשב"א (שם) את דבריו וז"ל ואין מביאין ראיה מלולב שאינו ראוי לטלטלו בשבת, אלא כדי שלא יכמוש התירו לטלטלו ולהחזירו בשבת, דמן הדין היה שלא יטלטלוהו כלל ואפי' ביו"ט וכו', וכדאיתא בירושלמי [פ"ג הי"א], אלא משום הידור מצוה התירו לטלטלו וחזרתו בשבת ולהוסיף ביו"ט, אבל ירקות הראויות לאכילה ביומן, נראה לי שמותר להשקותן כדרך שמותר לטלטלן, עכ"ל.

ומבואר לן בדעת הרשב"א שדין החזרת לולב למים, ודין נתינת מים לכתחילה על הירקות דשרי חלוקים מיסודם דשאני לולב שנאסר בטלטול ולכן התירו בדוחק רק את החזרתו, משא"כ ירקות דשרי לטלטלם מותר ליתן עליהם מים לכתחילה שלא יכמשו, וא"כ בנדו"ד בענפי אילנות והדסים דשרי לטלטלם לצורך הרחה וכיוצ"ב, יהיה מותר ליתן עליהם מים לכתחילה וכדין ירקות, וכהבנת הפמ"ג והגר"ז שנקטו בדעת הרמ"א דשרי ליתן לכתחילה במים.

אלא דלפי"ז תיקשי על דעת הרמ"א [בסי' של"ו] שציין לעיין לקמן (בסי' תרנ"ד) בהל' יו"ט דאיירי בלולב, וא"כ מוכח שהשוה ודימה את דין לולב לענפי האילנות, וכן מוכח מדיוקו של הגרע"א (שם) שהזכרתי לעיל שדייק מדברי רש"י בסוכה (שם) בדין לולב על פסק הרמ"א שדן לגבי ענפי האילנות, ולמבואר לן בדעת הרשב"א תיקשי דלולב לא שרי בטלטול משא"כ הדסים וענפי האילנות.

וצ"ל בביאור דעתם שסברו דסיבת ההיתר בנתינת מים על הירקות, וכדפסק השו"ע בסי' שכ"א סי"א, אינו מצד דשרי לטלטול, אלא מצד שראויים לאכילה. ולכן דין לולב וענפי אילנות והדסים שאינם ראויים לאכילה אסור ליתן לתוך מים לכתחילה בשבת, וכמבואר בשו"ת הרשב"א (שם) בתוה"ד עוד טעם לחלק בין ירקות דשרי ליתנם במים מצד שראויים לאכילה לבין לולב, ונפק"מ לדינא בין הנך טעמים יחול לגבי פרחים שאינם מוקצה, ומאידך אינם ראויים לאכילה.

והעולה לן לדינא א. פרחים הנפתחים מכח המים אסור ליתנם וכן להחזירם בשבת ולא ביו"ט, משום איסור זורע [רמ"א (סי' של"ו סעי' י"א)] ולדעת המהריק"ש שרי. ב. ענפי אילנות והדסים שאינם נפתחים, לכתחילה אסור ליתנם בכלי מים בשבת משום טרחה, ובדיעבד אם שכח אפשר להקל וליתנם בתוך המים ולהחזירם לכלי [מ"ב ס"ק נ"ד, ובשה"צ

ס"ק מ"ח]. ג. וביו"ט מותר להחזיר וכן להוסיף מים. אולם להחליף מים אסור [שו"ע סי'
תרנ"ד סעי' א'].

שתו ושיכרו / הרב שמואל נוסבוים

במשוך היובל המה יעלו בהר

יש כמה קשיים בפשט הפשוט של הפסוק הזה.

א. בכל תיאור מתן תורה כתוב 'קול השופר' וכאן 'במשוך היובל'. ולכן פי' האב"ע שאין זה השופר של מתן תורה אלא היובל הוא קרן כבש שתקע בו משה אחר רדתו מן ההר עיי"ש. אבל רש"י ורשב"ם פירשו שהוא השופר של מתן תורה וז"ל רש"י: 'כשימשוך היובל קול ארוך, הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנסתלק הם רשאים לעלות: **היובל**. הוא שופר של איל, שכן בערביא קורין לדכרא יובלא. ושופר של אילו של יצחק היה'. הרי שמדובר בשופר של מתן תורה, וא"כ קשה למה רק כאן בסילוק הקול נקרא יובל.

ב. במשוך היובל קול ארוך זה היה מיד ביום השלישי בהיות הבוקר הולך וחזק מאוד כמו שפרש"י 'הולך וחזק מאד מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכזה, אבל כאן הולך וחזק מאד'. ואם כונת הפסוק 'במשוך היובל' כפשוטו בלבד, להפסקת הקול אחרי מתן תורה וסילוק השכינה, הול"ל ככלות היובל (אמנם בחזקוני פירש במשוך לשון משוך אחורה והפסקה ועדיין צ"ב שבוודאי פשטות במשוך היא אריכות הקול). ואל מה מרמז הביטוי המיוחד 'במשוך היובל' שמצינו אותו גם בספר יהושע (ו,ה) ביום השביעי להקפת יריחו 'והיה **במשוך** בקרן **היובל** בשמעכם את קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה ונפלה חומת העיר'.

ג. 'המה יעלו בהר' משמע קצת הוראה וציווי לעלות בהר, והרי בפשטות הוא רק היתר. וכן בתהילים נאמר 'מי יעלה בהר ה'', כדבר הגדול ביותר אליו כל יהודי שואף להגיע!

ד. 'יובל' הוא רמז ל**קדושת** יום החמישים (ראה להלן). וא"כ לכאורה 'במשוך היובל' אינו רק סימן לסילוק הקדושה.

המלבים מפרש (כנראה בעקבות השאלות הנ"ל) שאילו זכו ישראל להמשיך לשמוע את קול השופר הולך וחזק מאוד ואת קול אלקים מדבר מתוך האש, ולא היו מבקשים ממה רבינו - 'אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו' 'קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך' - אלא היו אזורים עוז וכח לעמוד ולשמוע 'במשוך היובל', אז היו עולים לדרגה שהיו יכולים לעלות בפועל בהר ולשמוע את דבר ה' כמו משה רבינו! (על אף שנצטוו פן יהרסו).

זה חידוש גדול מרבינו המלבים, אבל אולי מותר למצוא משמעות נוספת בפסוק, בדרך רמז, הקרוב לנו יותר לעבודת יום מתן תורה.

על שאלה הנצחית 'מה ענין שמיטה אצל הר סיני' הכלי יקר מסביר שהיובל שנת החמישים - אחרי ספירת 7X7 שמיטין - הוא בבחינת 'שנת מעמד הר סיני': 'וענין העברת שופר וקריאת דרור, וביום כיפורים דווקא, **דומה ליום מתן תורה** (יום החמישים) שבו יצאו ישראל חירות מן היצר הרע ויסורין וכן יום כיפור זמן חירות מיד מלך זקן וכסיל אויב

ומתנקם הוא שטן, הוא יצר הרע. הרי שיום מתן תורה הוא 'יום היובל' קריאת דרור משלטון יצה"ר!

ונראה מאוד שהענין מרומז בפסוק הזה במתן תורה 'במשוך היובל המה יעלו בהר'.

יום מתן תורה הוא יום החמישים אחרי ספירת שבע שבתות. יום החמישים הוא בחינת מעל הטבע, מעל מעגל שבעת הימים, כמו יום השמיני. והוא דרגה על-טבעית ששואפים כל ימי הספירה להגיע אליה. ואולי זוכים לזה מכח ה'משהו' מאמץ על-טבעי שעושים כל שבעה שבועות של ימי הספירה בעבודת המדות, ובכח זה **תספרו** חמישים יום! בדרך הטבע $49=7 \times 7$ אבל במאמץ 'משהו' על-טבעי בספירת כל יום ויום תגיעו ל'**תספרו** חמישים יום' - $50=7 \times 7$ יובל הוא **שנת** החמישים, ואילו ביום מתן תורה 'במשוך היובל' מתגלה הכח העל-טבעי של **יום** החמישים.

כלל ישראל נצטוו לא לעלות אל ההר, 'פן יהרסו אל ה' לראות'. והרי רצוננו לראות את מלכנו! אבל לעלות עם ידים ורגלים, עם הגוף, אסור! לא תגע בו יד' אם בהמה אם איש לא יחיה. ה'בהמה' שבאדם ואפילו ה'איש' לא יכול לעלות. אבל **במשוך היובל**, כשישמעו את קול השופר הולך וחזק מאוד, 'פלא גדול אין במעמד הר סיני גדול ממנו' כלשון הראב"ע, ויתעורר אצלם מכח כל עבודת ימי הספירה את כח העל-טבעי של יום החמישים, אז **יימשך** פנימיות נשמותיהם בכח על-טבעי, בלי הגוף, **המה** (בגימטריא 50) בשכלי ובהיולי, **יעלו בהר** ה'. משה רבינו שכל-כולו נשמה נצטווה לעלות בפועל, וכל עם ישראל נצטוו לא לעלות עם הגוף, אבל במשוך היובל יימשכו לעלות בהר בשכלם ובנשמתם.

ואולי דוד המלך בראותו הפסוק 'במשוך היובל המה (50) יעלו בהר' קורא לנו במזמר כ"ד **מי** (50) יעלה בהר ה'? מי יטהר את עצמו בכל המדות של ימי הספירה עד שלפחות בנשמתו יגיע לעלות בהר ה', לדרגת יום החמישים מעל כל כוחות הטבע?

ואם נרצה לקשר את זה ל**סילוק** השכינה כפשטות הפסוק, נוכל להוסיף שהמבחן האמיתי של החדרת קול השופר של מתן תורה אל תוך-תוכינו, הוא 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו'. איך ניראה אחרי סילוק השכינה. בחג השבועות יש בחינה שנפתחים כל ז' הרקיעים ורואים ש'אין עוד מלבדו' (כלשון רש"י פ' ואתחנן על הפסוק אתה הראית לדעת) וכל אחד נמשך ו'עולה' בהר ה'. אבל ה'חיים החדשים', החירות שבמשוך היובל 'אין לך

---

^צנראה 'שתו ושכרו' לסוכות בענין שיעור סוכה שבע ומשהו

^פ[נכתב היום ל"ט לעומר 'יבולה']. רש"י הירש כותב 'היובל מוביל את כל שנות השיעבוד והעבודות הגשמי, אל הדרור ושחרור ומנוחה, לחיים החדשים שאחרי יום הכיפורים ומתן תורה. היובל מוביל את היובל הגשמי (הנפת העומר) שגודל מכח יובלי המים, הלאה והלאה במסעו הנצחי אל תכליתו האמיתי והנצחי. אמנם היובל הגשמי והגוף אינם יכולים לעלות, אבל היובל מושך את פנימיות החיות הרוחנית למעלה אל הר ה'. כמ"כ האיל נקרא יובל כי הוא מוביל בראש העדר וכן גם קרניו מובילים בראש האיל ומובילים את נשימת התוקע לקול ארוך שנשמע למרחקים והמוביל את השומעים אל מעלה הר ה' וחיים חדשים עילאיים. 'תקע בשופר גדול לחירותנו'.

בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, ממשיכים במשוך היובל וכשמסתלק גילוי השכינה,
שנמשיך בעקביות לעלות בהר ה' ולעמוד קאשם.

קא(היום יסוד-שביסוד 275 שנה לרבינו הרמח"ל) אולי הדרך לקום במקום קדשו הוא לקבוע לימוד בספר מסילת ישרים
שכידוע מעלה את לומדיו בסולם הזהירות...זריות...נקיות כו' כו' לעלות עד חסידות ענוה יראת חטא וקדושה עליונה).

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל"צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

חימום תבשיל בשבת

האם מותר לחמם מאכל צונן מבושל? | מהו החילוק בין תבשיל לח לתבשיל יבש? | האם יש איסור הנאה ממלאכה שהפוסקים נחלקו באיסור עשייתה? | מה דין מאכל מבושל חלקית, שהונח בשבת ובכך גמר את בישולו? | וכך אם על ידי בחישה וכיסוי הקדירה נגמר בישול המאכל? | גמר והשלים תהליך בישול בשבת | על חשיבות ידיעת שיטות כל הפוסקים שאלה: מאכל צונן שהתבשל מערב שבת כל צרכו, כגון פרוסות דג ובשר, ויש בהם רק מעט רוטב, האם מותר לשוב ולחמם על הפלאטה בשבת?

'תרנגולתא דרבי אבא'

תשובה: במשנה (שבת, קמה ע"ב): "כל שבא בחמין מערב שבת, שורין אותו בחמין בשבת", כלומר: כל דבר שנתבשל מערב שבת, מותר לחזור ולחממו בשבת, אפילו בסיר רותח שהורידוהו מן האש, 'כלי ראשון', שאין בישול אחר בישול. ובגמרא (שם) הובאה דוגמא לסוג מאכל מבושל שחוזרים ומחממים אותו, כגון 'תרנגולתא דרבי אבא', שהיה נוהג לבשל תרנגולת ואחר כך שורה אותה בחמין.

חילוק בין תבשיל לח לתבשיל יבש

ונחלקו הראשונים האם מה שהביאה הגמרא את הדוגמא של 'תרנגולתא דרבי אבא', הוא דוקא בזה וכיו"ב, שהוא דבר גוש, דבר יבש, אם רק בזה אומרים שאין בישול אחר בישול, ומותר לחזור ולחממו, אבל דבר לח, נוזלי, כגון מרק וכדו', יש בישול אחר בישול, שכל מהותו כשהוא חם, וכשהמרק צונן, הוא יצא מגדר מבושל, וכשחוזר ומחממו יש בו משום בישול, או שנאמר שאין הבדל בין תבשיל לח ליבש.

דעת הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ג), הרשב"א (פ"ג דשבת מ: סוף ד"ה מביא), הרמב"ן (שבת לח:), הר"ן (שבת מח ע"א), הריטב"א (שבת לט, ד"ה כל) ועוד, שאין הבדל בין תבשיל לח לתבשיל יבש, ועל כן אף מרק, שמבושל כל צרכו, (ולא רק שליש או חצי בישול) ונצטנן, מותר לחממו אף שיגיע לשיעור חום שהיד סולדת בו.

לעומת זאת, דעת רש"י (שבת יח ע"ב, לד ע"א), תוספות (שבת לט ע"ב), הרא"ש (פרק ג סימן י-י"א) ותלמידי רבינו יונה (הובא בר"ן ריש פרק ד שבת, ובנמוק"י בבא בתרא יא), שיש לחלק בין תבשיל לח לתבשיל יבש, שבתבשיל לח יש בישול אחר בישול, ובתבשיל יבש אין בישול אחר בישול, וכשהגמרא הביאה דוגמא של תרנגולת של רבי אבא, במיוחד הביאו דוגמא זו, כי דוקא בדבר גוש, דבר יבש, שמבושל מאתמול, אין בישול אחר בישול, אך במרק וכל דבר לח ונוזלי, שנצטנן וחוזר ומחממו ומגיע שוב לשיעור חום שהיד סולדת בו, יש בישול אחר

חימום תבשיל בשבת

בישול. ומשמע במגן אברהם (סי' רנג ס"ק לז) שלדעה זו, חימום דבר לח אסור מדאורייתא. אך כאמור, לדעת הרמב"ם ועוד ראשונים אין איסור.

ולהלכה, בשולחן ערוך (סי' שיח סעיף ד, ח, טו) חזר מרן על החילוק שבין תבשיל יבש לבין תבשיל לח, שבתבשיל יבש, כגון אורז, תפוח-אדמה, אין בישול אחר בישול, ובתבשיל לח, כגון מרק, יש בישול אחר בישול.

מדוע זנח מרן ה'בית יוסף' את דעת הרמב"ם?

ובאמת צריך להבין את פסק השו"ע, שכן יש לנו כאן את דעת הרמב"ם, שהיה מקובל אצל הספרדים בכל ארצות המזרח, והיה פוסק גדול שפשטו הוראותיו. ובשו"ת אבקת רוכל - למרן הבית יוסף - (סי' יוסי' לב, ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' רנג) כתב שהרמב"ם היה בארץ ישראל כמרא דאתרא, ומאד התחשבו בפסקיו. וכמו כן, בין המתירים נמצא הרשב"א, שמרן הבית יוסף (יו"ד סי' קה וסי' קי, ועי' בשו"ת מהרשד"ם חו"מ סי' מג) הפליג עליו בשבחים רבים, ואם כן, כיון שיש לנו כאן פוסקים חשובים שכתבו להקל בדבר, שאין בישול אחר בישול, בין בתבשיל יבש ובין בתבשיל לח, לכאורה היה צריך השו"ע לפסוק כהרמב"ם והרשב"א. ומודע כתב כדעת רש"י והרא"ש ותלמידי רבינו יונה, שהיו בארצות אשכנז, ופסק כמותם לחלק בין תבשיל יבש ללח, שרק ביבש אין בישול אחר בישול!?

ספק דאורייתא לחומרא

והתשובה היא, כפי שכבר הזכרנו את דברי המגן אברהם, שלהסוברים שבדבר לח יש בישול אחר בישול, הוא איסור דאורייתא, נמצא שאם לוקח מרק שהתבשל ונצטנן וחוזר ומחממו שוב על הפלאטה בשבת, הרי שלפי דעת רש"י והרא"ש ותלמידי רבינו יונה הוא עובר איסור דאורייתא, ולדעת הרמב"ם והרשב"א מותר, והרי זה ספק דאורייתא. ואילו היה לנו כאן את דעת הרי"ף, יבוא השלישי ויכריע ביניהם' ונוכל לפסוק כדעת ב' עמודי הוראה כנגד אחד מעמודי ההוראה. אך מכיון שאין לנו בזה את דעת הרי"ף, שהוא רק העתיק את לשון הגמרא "כל שבא בחמין שורין אותו בחמין בשבת", ולא כתב לחלק בין לח ליבש, הרי שחלוקים בכך שני עמודי הוראה, ואין הכרעה בזה, ונשאר הדבר בגדר ספק וספק דאורייתא לחומרא. ולכן פסק לנו מרן בשו"ע לחלק בין תבשיל יבש שמותר להחזירו על הפלאטה ולחממו, לבין תבשיל לח.

הנאה ממלאכה שהפוסקים נחלקו באיסורה

מי שטעה ולקח בשבת תבשיל מבושל כל צרכו שרובו לח ומידת החום שלו פחותה משיעור שהיד סולדת בו, וחיממו על-גבי פלאטה, או על-גבי אש מכוסה בטס של מתכת או אזבסט, והתבשיל נתחמם עד שהגיע לחום שהיד סולדת בו, שאסור לעשות כן, שהרי יש בישול אחר בישול בלח, האם מותר ליהנות מתבשיל זה בשבת? שכן מבואר בגמרא (שבת לח ע"ב), גיטין נג ע"א, בבא קמא ע"א, חולין טו ע"א, ועוד) לענין מי שעבר ועשה מלאכה בשבת, אסור ליהנות מאותה מלאכה, כגון המבשל בשבת. וכאן, שחימם את המרק, שלדעת השו"ע עבר איסור (ורק לדעת הרמב"ם ודעימיה מותר), יש לעיין האם מותר לאכול תבשיל זה.

חימום תבשיל בשבת

הפרי מגדים (סי' שיח סק"י) כתב כלל, שכל דבר השנוי במחלוקת הפוסקים אם מותר לעשותו בשבת או לא, אפילו אם ההלכה נפסקה בשו"ע לאיסור, מכל מקום בדיעבד אם עבר ועשה כן, אפילו במזיד, מותר ליהנות מדבר זה בשבת, ואין בכך איסור הנאה ממעשה שבת. וביאר כן על פי דברי הגמרא (בבא קמא שם) שדרשו על הפסוק (שמות לא יד) 'ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם' - "היא קודש, ואין מעשיה קודש", דהיינו שהשבת היא עצמה קודש, ואין לעשות בה מלאכה, אך מה שנעשה, חכמים הם שאסרו ליהנות, והוא איסור מדרבנן.

בין עשיית מלאכה להנאה

ועל כן כשהפוסקים חולקים בענין איסור עשיית מלאכה כלשהי, אם מותר או אסור, לענין עשייתה אנו אוסרים, דספק דאורייתא לחומרא, אך לענין הנאה מהמלאכה, הוא איסור דרבנן וספק דרבנן לקולא. וכך מבואר במגן אברהם (סי' רנד ס"ק יא) בשם הב"ח לענין מי שעבר ונתן קדירה על גבי גחלים מבעוד יום, שבדיעבד מותר ליהנות מכך בשבת. ובמשנה ברורה (סי' שיח סק"ב) פסק כן להלכה.

ועל דרך זו התיר המגן אברהם (סי' שכג ס"ק יא ובמ"ב ס"ק לג) לענין מי שעבר והטביל בשבת כלי הטעון טבילה, שבדיעבד מותר להשתמש בכלי זה, ונימוקו, שמאחר ויש מתירים להטביל לכתחילה, וכל איסור הנאה הוא מדרבנן, ספק דרבנן לקולא. גם בשעה"צ (שם ס"ק לב, ועי' בשעה"צ סי' רנט ס"ק כד, ועי' בביה"ל סי' שיח ס"י"ח ד"ה שנמצא) הביא דברי הפמ"ג הנ"ל, שאין איסור הנאה בדיעבד. ובביה"ל (סי' שיח ס"ד ד"ה ואפילו) ביאר שדין זה הוא אף באופן שמרן השו"ע פסק כדעת האוסרים, אפילו הכי בדיעבד מותר.

ולכן מי שהניח בשבת תבשיל צונן שרובו לח על-גבי מיחם או פלאטה והתבשיל התחמם עד שהגיע לשיעור חום שהיד סולדת בו, אע"פ שעבר איסור, מכל מקום בדיעבד מותר ואין לאוסרו מצד הנאה ממעשה שבת.

גמר תהליך בישול בשבת

מי שהניח תבשיל שנתבשל לפני שבת רק בשיעור כמאכל בן דרוסאי, דהיינו תבשיל הנאכל על-ידי הדחק מכח הבישול, כגון כשאוכלו רק כשממהר לצאת לדרכו וכיו"ב, ולאחר שהניחו שם בשבת גמר בכך את בישולו ונתבשל כל צרכו, נחלקו בכך רש"י והרמב"ם. לדעת רש"י (שבת כ ע"א) אין בכך איסור, ולדעת הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ג) אסור, שכתב: "המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו וכו' פטור", ודייק לכתוב 'כל צרכו', ומשמע שאם לא התבשל כל צרכו, והשלים בישולו בשבת, חייב משום מבשל. ועל כן אף-על-פי שאסור לעשות כן, שהעיקר להלכה כדעת הרמב"ם ומרן השו"ע שכל שלא נתבשל כל צרכו יש בו משום בישול בשבת, מכל מקום בדיעבד שכבר נעשה כן אין לאסור התבשיל משום מעשה שבת, שמאחר שאין האיסור של מעשה שבת אלא מדרבנן, הוי ליה ספיקא דרבנן ולקולא, כיון שיש בדבר מחלוקת.

הנאה ממעשה כיסוי הקדירה

חימום תבשיל בשבת

וכן אם פתח את כיסוי הקדרה בשבת, ונתברר לו שהתבשיל לא נתבשל כל צרכו אלא כמאכל בן דרוסאי, דהיינו שנאכל על ידי הדחק, וחזר וכיסה את הקדירה, ועשה בכך איסור, בדיעבד אין לאסור ליהנות מהתבשיל משום מעשה שבת. וכן כתב במשנה ברורה (סי' רנט ס"ק כה).

בחישה והגסה בתבשיל

וכן מי שעבר ובחש והגיס בתבשיל שעדיין לא נתבשל כל צרכו, אך היה ראוי לאכילה על-ידי דחק גדול, ועל ידי הגסתו זירז את גמר הבישול, אף על פי שאסור לעשות כן, מכל מקום מותר לאכלו בשבת. ובכל הדוגמאות הנ"ל, טעם היתר ההנאה הוא, שכן לדעת רש"י, כל שנתבשל אפילו שיעור מועט, אין בו בישול אחר בישול. ואמנם ההלכה כדעת הרמב"ם וכפי שפסק מרן בשו"ע (סי' רנו ס"ד), מ"מ בדיעבד אמרינן דכיון שאיסור הנאה הוא מדרבנן, ספק דרבנן לקולא.

חשיבות ידיעת שיטות הפוסקים

כשלומדים הלכות שבת, צריך לבדוק בכל דבר אם נחלקו הפוסקים בענין זה או לא, ולא סתם לדעת רק את מסקנת ההלכה, כי יש בכך נפקא-מינה אם מותר ליהנות מכך. ואמנם אם הוא דין מוסכם לכל הדעות, כגון מי שעבר והדליק חשמל בשבת, שלכל הדעות זה אסור בשבת, אין ליהנות מאור זה בשבת, והיינו כל דבר שלא היה יכול לעשותו לולי אור החשמל. אבל בדבר שהפוסקים נחלקו בו, אם כי לענין עשיית המלאכה אנו מחמירים כי הוא ספק דאורייתא, אך לענין הנאה מהמלאכה, הוא ספק דרבנן ומקילים.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

איך מכינים לקראת חג השבועות?

שאלה:

איך מכינים ילדים לחג השבועות, האם לספר להם גם על העניינים הגבוהים של ההשגות שהיו בקבלת התורה אף שלא יוכלו להבין ולהשיג זאת עדיין?

תשובה:

שאלתך התקבלה בשמחה רבה.

בעצם הנך שואל שתי שאלות חשובות:

א. באיזה אופן עלינו להכין את בנינו ותלמידינו לחג השבועות הבעל"ט?

ב. האם לספר ללמד להם גם על עניינים גבוהים, ההשגות שזכינו אז במעמד העילאי - מעמד הר סיני?

*

רגילים לשאול כל פעם "איך נחנך את ילדינו", אבל לפי האמת השאלה היא עלינו, עד כמה אנחנו מקושרים עם האמת, עם המציאות. כאשר אנו נהיה מקושרים עם האמת והמציאות ממילא יימשך הדבר גם לילדינו ולתלמידינו, ולפעמים אף לסובבינו.

*

ההכנה לחג השבועות - מדאורייתא

ראשית אפתח במרגניתא טבא מפיו של הרבי הזקן מאמשינאוו ארה"ב זצ"ל (אמרי קודש): ההכנה לקבלת התורה היא התורה עצמה. שבועות אינו כשאר מועדים, אלא הוא מועד שאין לו סוף. בפסח - אחר היום-טוב אין מצוה באכילת מצה, וכמו כן בסוכות - אחר היום-טוב אין מצוה בישיבה בסוכה, אולם חג השבועות מצוותו ממשיכה הלאה כל השנה. המצוה של 'זהגית בו יומם ולילה' נוהגת כל השנה, וככל שלומד יותר - יש לו שייכות למתן תורה, עכת"ד.

גם בכל יו"ט נצרכת הכנה פשוטה, אבל לפני קבלת התורה נצרכת ההכנה באופן מיוחד, שהרי בענייני חג זה מצאנו את הפעם היחידה שהתורה הקדושה מספרת איזו הכנה נעשתה בו לקראת קבלת התורה. היתה לנו אז הכנה גדולה, מראש חודש שאז הגיעו להר סיני עד ליום מתן תורה בו' בסיון היו ימי הגבלה ופרישה, שנועדו כדי להכין את העם להיות מוכשרים לקבל את התורה. כמו כן כל ימי ספירת העומר, שכל מהותם הינה ימי הכנה לקראת חג השבועות. הכשרת הכלים והשתוקקות ליום הגדול שבו 'תואר כלה מאד נתעלה'.

איך מכינים לקראת חג השבועות?

רואים אנו באופן ברור, שבלי הכנה מתאימה אי אפשר להגיע למאומה, ובפרט ליום 'מתן תורה'.

*

בתורת החסידות ישנו דגש גדול על ענין "ההכנה למצוה", שהיא גדולה אף יותר מהמצוה עצמה. סמך מצאו לכך בפסוק **'ויעש המלך כדבר ממוכן'**, שמתפרש, ש'המלך' - מלכו של עולם הקדוש ברוך הוא, 'עושה' - משפיע אורות והשפעות, 'כדבר ממוכן' - במידה שבה מכין האדם את מערכי לבו.

דבר זה נכון לגבי כל מצוה שהיא, ובאופן מיוחד בחג השבועות, שכאמור ענין ההכנות לקראתו נזכר בפירוש בתורה הקדושה.

ומהי הסיבה לכך?

כי התורה היא עצם רוחני נעלה, ואינה יכולה להיאחז ב'גוף' שהוא חומר עכור, לכן כדי לקבלה צריך הכנה רבתי.

זה היה גם ענין הקולות והברקים שקדמו למתן תורה, להחריד את העם כדי לזכך את החומר.

אם כן, ההכנה העיקרית שנוכל להכין בה את ילדינו ותלמידינו לקראת יום נעלה זה, היא שנלמד אותם מה שהיה בימים האלו שקודם קבלת התורה, כפי שמודיעה לנו זאת תורתנו הקדושה עצמה.

משם נוכל לעורר יסודות איתן, שירגישו מעט שבמעט מאותה חרדת קודש ששררה בישראל בימים ההם בזמן הזה.

*

אחד מעיקרי ההכנה היה מיד בראש חודש סיון, והוא - ההודעה מאת הקדוש ברוך הוא על היום הגדול שהנם מתקרבים לקראתו:

א. **אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם - דת תורתנו הקדושה בנויה על ראייה חושית, ו'אין אדם מוריש שקר לבנו'.**

ב. **וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקִלִּי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי - אם תעשו כן הנכם מובטחים על ידי התורה הקדושה: וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים.**

ג. **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכַת כְּהַנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ - האושר והשמחה אשר בחר בנו מכל העמים להיות לו שרים וחשובים המשמשים לפניו.**

כהכנה לקבלת התורה יש לבאר את ענין 'העם הנבחר'. מניין הייחוס שיש לנו שזכינו לתואר נשגב זה?

ישנם אנשים שאינם מבינים די הצורך את הגדרה זו, וחושבים את את עבודת השם כעבודת פרך, ולכן הם חושבים, למה לי העול הזה?

איך מכינים לקראת חג השבועות?

ועוד נקודה בזה, והיא העיקרית: כאשר יהודי נכשל בחטא ח"ו ונופל ממדרגתו, לפעמים חושב הוא לעצמו שיצא מכלל 'העם הנבחר'. סבור הוא שלאחר שעשה מה שעשה נפל ממדרגתו וכבר אין לו שום מעלה ח"ו. חושב הוא לעצמו: איזה מחותן אני עם אות הכבוד הזאת? הרי אני מגושם ושקוע בענייני העולם הזה, ואיך אקרא 'בן העם הנבחר'? האם אין זה כחוכא ואטלולא? הרי אני רחוק מכל זה?

אמנם, מחשבה זו בטעות גמורה יסודה. קלישות הידיעה וההבנה בהגדרה זו של 'העם הנבחר' גורמת לחולשה ביהדות. רק באם אדם יודע ומבין את ההגדרה הזאת, יודע הוא את גדלותו וחשיבותו בכל מקום ומצב שנמצא בו, וממילא מתחזק הוא בכל תחומי היהדות ומתנהג באופן אחר לגמרי.

ביתר ביאור, הייחוס והתואר שיש לכל יהודי להיות בכלל 'העם הנבחר', אינו תלוי במעשיו, שבאם מתנהג באופן נעלה וטוב אז נחשב כנבחר של הקדוש ברוך הוא, ואם לאו מתבטל ממנו תואר זה. זה אינו נכון כלל, כי יהודי הוא תמיד בכלל 'בן העם הנבחר'.

אפילו בזמן שנמצא למטה, עדיין הוא 'בן רחים', בן אהוב של הקב"ה, במהותו ובעצמותו, ולעולם הוא מקורב אל הקב"ה. לעולם נושא הוא את תואר זה.

אמנם עבודת האדם היא להתקרב לאביו שבשמים, דהיינו להרגיש קירבה זו שיש לו אליו מצד עצם מהותו. (ע"פ מהר"ל נצח ישראל פ' יא), וזו ההכנה העיקרית למתן תורה, לדעת שאנו מיוחסים, שאנו "עם קדוש", 'העם הנבחר', אשר הקב"ה משתעשע בו. לדעת שהקב"ה מעיד עלינו לפני מלאכיו ואומר להם: 'זהו בני היקר' (שפת אמת פ' פקודי תרנ"ד ופ' בלק תרנ"ד-נ"ה).

יחוס זה לעולם אינו סר מן היהודי, כי חשיבותו וערכו של יהודי אינו תלוי במעשיו כלל. אפילו לו ייפול יהודי מטה מטה רח"ל לשאול תחתית, עדיין נשאר הוא בנו של הקב"ה ועודנו בכלל 'העם הנבחר'. נשאר הוא מקושר לקדוש ברוך הוא בעבותות של אהבה, בקשר של קיימא שאי אפשר בשום אופן להתירו או לרפותו.

מהותו של יהודי אינה כפי שמסתכלים עליה מבחוץ, אלא מעלתו היא פנימית - "ממלכת כהנים וגוי קדוש", שרים וחשובים.

*

קבלת התורה בכל שנה

חג השבועות הבעל"ט הוא היום אשר בו **אנו מקבלים** את התורה הקדושה. אמנם קבלתנו את התורה היתה לפני כשלושת אלפי שנה, עם זאת, בכל שנה ושנה כאשר מגיע יום זה שבו קבלנו את התורה, מתעוררים כל אותם ההתעוררויות והאורות כמו שהיו אז בזמן קבלת התורה!

וכמו שכתב ה'מאור עינים' (פרשת יתרו), נעתיק לשון קדשו:

איך מכינים לקראת חג השבועות?

"...איתא בכתבי האר"י ז"ל שבכל זמן מהזמנים כגון פסח שבועות סוכות, הוא נעשה בכל שנה כשבא זמן הנ"ל נעשה כמו שהיה בפעם הראשון. בפסח הוא יציאת מצרים, ובשבועות מקבלים התורה, וכן בכל זמן. ולהבין איך מקבלים התורה בכל שבועות והלא כבר ניתנה, י"ל על פי מה שאמרו רז"ל 'בכל יום יהיו בעיניך חדשים כיום שניתנה' ואת זה צריך לקבל עליו בכל שבועות". עד כאן לשונו הק'.

הוי אומר, שקדושת החג מתחדשת בכל שנה ושנה מחדש, ולכן מתעוררים אותם האורות וההשפעות, אותן התעוררויות והתרגשויות, שהיו אז בזמן שכלל ישראל קיבלו את התורה הקדושה. אמנם, בכל הנוגע להרגשת קדושת החג ולהתעוררות, אין הדבר שווה אצל כל אחד, שהרי האדם צריך להכין את עצמו שיהיה כלי קיבול נקי, כדי שיהיה לקדושה היכן לחול.

*

הכל תלוי בהכנה שהאדם עושה מקודם, כפי שנתבאר בספר הקדוש קדושת לוי (שבועות ד"ה בארבעה פרקים): "...ובשבועות זמן מתן תורתנו, כי מתעורר עלינו כך, וזמן חירות וזמן מתן תורתנו כפי מעשים הטובים וקיום מצותיו", עכל"ק.

וזו תועלתם של ימי הספירה.

נתבארה בכל ספרי החסידות נחיצות ההכנה בימי הספירה כדי שכאשר יגיע חג השבועות יהיה מוכן לקבל את קדושת החג, בקבלת התורה. לכן נתן לנו הקדוש ברוך הוא מתנה טובה: ארבעים ותשעת ימי ספירת העומר, שכל יום ויום מהם מהווה 'הכנה דרבה' לתקן את עצמינו בכל פרט ופרט, וכל יום מסוגל שנתקרב יותר ויותר, כדי שנהפוך לכלי מוכן ומזומן ליום הנכסף - חג קבלת התורה.

מדבריו הקדושים למדים אנו שני דברים:

ראשית: שכל מועד הוא עבורנו כמו בפעם הראשונה, "כתינוק שנולד". אם זכינו להיכנס ליום טוב, עלינו להשליך את העבר ולהיכנס כל כולנו מחדש לחג, ב'נעשה ונשמע' בלי חשבונות ובלבולים.

בעת קבלת התורה היה קטרוג "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה", אבל הקדוש ברוך הוא "בחר בנו מכל העמים", "אהבת אותנו ורצית בנו" בלי חשבונות. אהבה זו לא היתה לשעתה בלבד, אלא מתעוררת היא בכל שנה ושנה מחדש.

בדרך רמז: נאמר 'כי ראיתי אלקים פנים אל פנים', שאז במעמד הנבחר היתה הפעם היחידה שראינו פנים אל פנים את הוי"ה ב"ה (כדאי ללמוד דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, שם מבוארים יסודות באמונה), שהוא אלוקינו, והוא אבינו, והוא מושיענו, ואין עוד מלבדו.

בעת שאדם מתבונן בזה המחזה, ומצייר בנפשו שהשנה, שנת ה' אלפים תשפ"א לבריאת העולם, נזכה כולנו להיות במעמד הנבחר, ונשמותינו תראינה פנים אל פנים את פני האדון

איך מכינים לקראת חג השבועות?

הוי"ה ב"ה, והוא יתברך בחר 'בי' השפל להיות עבדו - בחשבון זה והתבוננות זו יזכה ל'זותנצל נפשי' מכל הפגעים הרעים ובלבולי המוח 'אשר קרך בדרך'.

עמלק בא לרפות ידיהם מדברי תורה, רצה לקרר את עם ישראל ולהכניס בלבם ספיקות בערך של עצמם, שאינם ראויים לקבלת התורה. ומהי התשובה לכך? שהקדוש ברוך הוא בחר בנו מכל העמים, למעלה מטעם ודעת!

צריכים אנו לזכור את הכלל שאמר הרה"ק ר' שלמה מקארלין זצוק"ל:

'לא המתים הללוי-ה' - המתים כבר 'חפשים מן המצוות', אבל 'ולא כל יורדי דומה' - לא מי שיש לו ירידה חלילה צריך לשתוק, אלא: 'ואנחנו נברך י-ה' - נתאסף בתוך כלל ישראל, לא נהיה בודדים, ונודה ונברך לפני השי"ת על עצם הדבר שזוכים אנו לשרת את המלך, מלכו של עולם.

*

ושנית: כאשר מגיע ערב של חג, או כשכבר נתקדש היום, האדם מוצא את עצמו בדרך כלל שהוא יבש כעצמות היבשות. מתבונן הוא על ימי הספירה שעברו ועורך חשבון נפשו על מצבו, ורואה שלא תיקן את עצמו, ואינו כלי נקי כמו שצריך שיהיה כדי לזכות לקבל את קדושת קבלת התורה.

ומדוע כך הוא? כי כך הוא טבע נשמת היהודי, שתמיד מוצא חסרונות בעבודתו ולבו נשבר בקרבו.

חושב הוא לעצמו: אילו רק לא תיקנתי כלום בימי ספירה - ניחא, אבל גם לבי יודע מרת נפשו איך שגם הוספתי קלקול על קלקולי. אם כן איך אכנס כך ליום הקדוש הזה? עד שנפול לייאוש ח"ו, ואין לו כבר את החשק וההתלהבות לקראת עבודת היום.

לכן מוטל עלינו להתחזק, וכן לדבר על אודות כך עם תלמידינו בשפה ברורה, שהמחשבות המייאשות אינן נכונות ואינן אמתיות!

ומדוע? מכיון שברגע אחד יכולים לתקן הכל! כמו שנאמר בספר עבודת ישראל (לחג השבועות):

"...ועתה אם שמוע תשמעו בקולי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט, ה). הנה אמרו חז"ל (ב"ר כא): 'אין ועתה אלא לשון תשובה'. כי היצר הרע בא לאדם ואומר לו היאך אתה יכול לעשות תשובה הלא אתה מלא פשעים. ובוודאי אין האמת כך, כי האדם הרוצה לעשות תשובה באמת, צריך לומר: אמת שאני מלא פשעים, ומה שעבר עבר, ומעתה אני רוצה לעשות תשובה לשוב לה' בכל לבבי. ולזה אמרו חז"ל 'ועתה' הוא לשון תשובה".

עד כאן לשונו הק'.

דהיינו, שגם בזמן מתן תורה היו שם אנשים שליבים היה שבור בקרבם, בזכרם שלא הכינו את עצמם כראוי.

איך מכינים לקראת חג השבועות?

התורה הקדושה מלמדת אותנו, שאף אם איננו מרגישים את קדושת המועד בזמנו, צריכים אנו לדעת את מציאות זו של גודל הזמן, ולהבין שהסיבה לכך שאינו מרגיש היא רק מצד שלא התכוון, לא קיים 'והכינו את אשר יביאו'.

כלל גדול הוא: 'מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת', ואם בגשמיות כך כל שכן ברוחניות. ההכנה הוא המפתח להשיג אפס-מה בדביקות בכל מועד, וכל שכן במעמד הנבחר, בו זוכים אנו לאור התורה ולקבלת התורה.

*

"ולא ייראה את פני ה' ריקם"

יסוד ההכנה ליום טוב הוא כפי שנאמר לגבי העלייה לרגל: 'ולא יראה את פני ה' ריקם', שבדרך העבודה מתפרש: עלינו להטעין את הכלים ואת מערכי הלב.

כמו כן נאמר 'ובאת שמה', 'והבאתם שמה', דהיינו שיביא את עצמו!

ובלשון הרמב"ם דייקו, שאם בא 'ריקם' לא קיים כלל מצות ראייה, כי זה תנאי בקיום מצוות העלייה לרגל.

כולנו קיבלנו הזמנה למעמד הר סיני מיוחד. 'היו נכונים ליום השלישי'!...

*

שבעה שבועות - כמו שבע הקפות

בשמיני עצרת ושמחת תורה נוהגים להקיף את הבימה שבע הקפות עם ספר התורה, ושמחים יחד זקנים עם נערים - 'שישו ושמחו בשמחת תורה'.

זוהי בחינת ספירת שבעת השבועות לפני חג השבועות. גם חג השבועות נקרא 'עצרת', כמו 'שמיני עצרת', לכן בשבע השבועות שקדמו למתן תורה, שבהם נטהרים אנו מכל הקליפות, מקיפים אנו שבע הקפות.

שבע הקפות הקיף יהושע את חומות יריחו עד שנפלו - כך גם כאן, שבעת השבועות הינם כ'הקפות' שעל ידיהן נופלות החומות שבין יהודי לתורה, עד שבעצרת דשבועות כבר ראויים אנו להיות קשורים עם התורה. הקשר עם התורה הוא האמצעי להיות דבוק בקדוש ברוך הוא, אורייתא קודשא בריך הוא וישראל - חד.

ואם עברו שבעת השבועות ועדיין מרגישים אנו שיש חומות המבדילות, עלינו לעמוד ולחשוב חשבונו של עולם, בעל התניא זי"ע. היה אומר, שהתורה הקדושה היא נצחית, וממילא גם שאלת השי"ת לאדם הראשון 'איכה' היא נצחית, דהיינו, שהקדוש ברוך הוא שואל את כל אדם "איפה הנך עומד בעולם?".

צריכים אנו להתעורר ולהתפלל לה' אלוקינו מעומק לבנו: 'רצוננו לראות את מלכנו'. כאשר בקשה זו נובעת מטוהר הלב, מבטלת היא את כל ההסתרים, כמו שכתוב: 'ומשה ניגש אל הערפל אשר שם האלקים', שהאלקות היא בתוך הסתר וערפל.

איך מכינים לקראת חג השבועות?

מה שה' אמר לשכון בערפל בא ללמדנו: "אל תפחד לגשת אל הערפל, אף ששם הוא 'אלקים' - מידת הדין, כי אדרבה, זו עבודתנו, דייקא שם לא לפחד כלל, אלא לעמוד בכל תוקף על הגובה - 'ויגבה לבו בדרכי השם'. לזכור ש'עבד אברהם אנכי', ו'אם אין אני לי - מי לי'. אז תראה שההסתר הינו אחיזת עיניים, ויזרח אור הוי"ה כזריחת השמש, והוא בדוק כמנוסה.

*

ראשית ההכנה - הכנעה

יש להיכנס לאווירה מיוחדת לקראת מתן תורה.

ראשית ההכנה היא ההכנעה, ככתוב 'ויתיצבו בתחתית ההר', וכמליצת לשון חז"ל 'אפר כירה מוכן הוא' - ראשית ההכנה היא כלשון התפילה "ונפשי כעפר לכל תהיה", ההכנעה איש לרעהו.

תחילת ההכנעה היא בגאווה, בגאווה בגדולי ישראל אשר חיים איתנו, 'איש על מחנהו ואיש על דגלו', 'ועשית ככל אשר יורוך', כלשון רבינו בחיי:

"...ובאת אל הכהנים הלויים - שהם מורי התורה. ואל השופט אשר יהיה בימים ההם - אין לך אלא שופט שבימך, יפתח בדורו כשמואל בדורו. זהו לשון 'אשר יהיה בימים ההם' - אף על פי שאינו בחכמה כשאר השופטים שהיו לפניו, צריך אתה לשמוע לו. אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, וכל שכן שאומר לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל", עכ"ל, עי"ש.

במעמד הר סיני ניתנה לא רק התורה שבכתב אלא גם התורה שבעל פה, כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה בסיני.

זה לשון חתם סופר (תורת משה, שמות יט, ח): '...כי הקב"ה הראה הכל למשה אפי' כל מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש כמו שאמרו חכמינו ז"ל, אבל לא אמר רק למשה, ומשה לא הי' מוסר זה כלל עד יבוא הזמן שיתקנו כך חכמי הדור כי לכל זמן ועת לכל חפץ, ...ובזה יש לפרש שאמרו חז"ל קיימו וקבלו - קיימו מה שקבלו כבר, דקאי על דברי סופרים, שקיימו עתה כי ראו כי מרדכי לא היה משתחוה להמן ומסר נפשו, ובאמת לא הי' רק איסור דרבנן מפני מראית עין, כי גזירת המלך הי' להשתחות להמן ורק על שהיה לבוש בע"ז ונראה כמשתחוה לע"ז חלילה לכן מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, והקב"ה גמר עליו ועשה נסים ונפלאות אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, וראו והבינו כי יפה עשה מרדכי, ודברי חכמינו ז"ל דברי אלקים חיים המה ברוח הקודש אשר הופע עליהם ממרום, וקבלו הכל באמונת חכמים בעשייה קודם לשמיעה כראוי וכנכון, וק"ל, עכ"ל'ק.

וזהו עיקר ההכנה לקבלת התורה. תחילתה בראש חודש כנאמר 'בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני', לרמוז לענוה, משים עצמו כמדבר, ומשם התחיל התהליך. צריכים אנו להשתלב בתהליך הזה, כמו שפירשו לשון

איך מכינים לקראת חג השבועות?

הכתוב 'בא בימים' להתאים את עצמינו לימים הגבוהים, לקחת עמנו את ימי ההכנה ליום הזה של מעמד הר סיני.

*

כיצד מלמדים על השגות גבוהות

לגבי שאלתך השניה: "האם לומר להם גם על העניינים הגבוהים של ההשגות שהיו בקבלת התורה אף שלא יוכלו להבין ולהשיג זאת עדיין",

כלל גדול נקוט בידינו, שאין ללמד בנינו ותלמידינו דברים שאין לנו אליהם שייכות ואין לנו בהם הבנה. אמנם, ספרי חסידות ומוסר נלמד אותם בפנים, בלשון קדשם, כי לשונות אלו מטהרים את הלבבות. גם אם אינם משיגים את הנאמר, יש גם תועלת מוחשית בעצם לימוד זה, שידעו שיש גם דברים יותר גבוהים מהשגותיהם, שיש "העכרעס". שיבינו שעדיין הם לא השיגו את כל התורה כולה, וכדברי הרה"ק מקאצק זי"ע: 'תורת ה' תמימה' - עדיין אף אחד לא נגע בה.

*

חירות אמיתית מהי

אסיים בנקודה למחשבה: (שהזכרתי בס"ד בשיחת התחזקות בחג הפסח של שנה זו - תשפ"א):

"רשע מה אומר וכו'..." התורה היא נצחית, ומורה היא לנו לומר להקהות את שיניו של הבן הרשע. יש לדייק, כלפי איזה 'רשע' מדברת התורה הקדושה?

רגילים לתאר את הבן הרשע מגודל שיער פרע כמו עשיו הרשע, אולם לכאורה זה לא יתכן, שהרי אם נגיד לבן רשע שכזה בימינו 'אילו היה שם לא נגאל', אמירה זו לא תרתיע אותו ולא תשפיע עליו. הוא בוודאי יענה עזות: "אכן אילו הייתי שם לא הייתי נגאל, אבל כאן הנני כאן חי וקיים", ואם כן למי מדברת התורה הקדושה? הרי כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע?

עוד פלא יש להתפלא, הן בכל ימות השנה נזהרים אנו בכל חומר הדין שלא להתחבר לרשעים, "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו', ועכשיו בליל הסדר נעשה הוא לפתע "מאן דאמר", הוא שואל והתורה מורה מה להשיב לו?

עוד יש לשאול, חז"ל אומרים "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה", ולכאורה הרי תרי"ג המצוות הם עבודה ולא חירות. דומה בעינינו שבפני אומות העולם הכל פתוח, בכל עת ובכל מקום. נראה לעין בראייה חיצונית, שכל עוד אינם מושלכים לכלא על רציחה או שוד, הרי שהם ה'בני חורין'?

איך מכינים לקראת חג השבועות?

מכורח שאלות אלו מחויבים אנו לומר, שהרשעים הנזכרים יצאו כבר מגדר 'אדם', שכבר אינם שולטים על מעשיהם, והרי הם חולים בחולי הנפש.

לעומת זאת, התורה הקדושה מדברת לאנשים בריאים בנפשם. התורה הקדושה אינה מתעסקת עם חולים, עליהם אמר התורה שילכו לרופאים - שניתנה רשות לרופא לרפאות, בגוף ובנפש.

בזה מפרשים את הפסוק 'זאת תורת האדם', שהתורה הקדושה ניתנה לאלו שהם בתורת 'אדם', איש בריא. לכן, אלו שנפלו ל'התמכרויות' (Addictions) שונות, שהן חולאי נפש ויצאו מגדר 'אדם', ילכו נא לייעוץ כדי להשתנות, עד שיחזרו להיות בגדר 'אדם', ואז יוכלו לקבל על עצמם את עול התורה.

אלא יבואר, שהתורה מדברת מכל ארבעת הבנים הנמצאים בכל אדם במוחו פנימה. כל אחד חושב ומסתכל על היהדות שלו פעם בעיניים של 'חכם' פעם בעיניים של 'רשע', וכן הלאה. לכל אחד יש את ההבטה שלו, והמחשבות שמפריעות לו בעבודת ה'. התורה הקדושה ירדה לסוף דעתו של כל יהודי הנושא בעול תורה, ומתרצת לו את כל המניעות והקושיות המפריעות לו להתקדם.

שאלת הרשע היא שאלה של איש בן תורה, חסיד עם כל ה'שמונה בגדים', אבל מקיים את המצוות באופן של "מצוות אנשים מלומדה". הוא מתקשה להבין את היסוד והשורש של גלות וגאולה. כלל אינו מבין מהו היסוד של גלות, 'מה העבודה הזאת לכם', למה נתנו לנו עבדות, ואחר כך נעשים אנו בני חורין, ושוב חוזרים אנו להשתעבד בתורה הקדושה.

בליל פסח הוא הזמן של גאולת הנפש, ולכן זה הזמן לענות לו על כך. דווקא בעת ה'סדר' זהו הזמן להתעסק בנושא זה. 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא מארץ מצרים'.

השואל אינו רשע כלל, שהרי כאמור עם רשע אסור להתחבר, אלא שמאחר שהיתה לו שאלה שהוא רואה את עצמו שייך לאותם הרשעים שנהרגו במצרים כאשר לא רצו לקבל עול מלכות שמים. לכן מעורר האב אותו, ואומר לו: "בני, אם הנך שואל את השאלה הזאת, תדע כי בהכרח אינך כמותם, שהרי "אילו היית שם - כמותם - לא היית נגאל", וזה יעורר אותו לעת עתה.

אם נגאל הדבר מלמד למפרע שהוא אינו מאלו, אלא רק הסתת היצר היא, שמסיתו ליפול לייאוש כדי לשוברו.

לכן התורה מחשיבה אותו ועונה לו תשובה לשאלתו, לעורר אותו לתכלית השעבוד ויציאת מצרים, שהם כדי ללמד לנו להיכנע ולהשתעבד לתורה הקדושה, כעבד שנכנע כל כולו תחת רבו.

מסבירים אנו לו את היסוד של גלות מצרים, שהוא הכנה לשעבוד של התורה, זאת מלבד הזיכור מזוהמת מצרים, שהיינו שקועים בה כל כך עד שנאמר עלינו 'הללו עובדי עבודה זרה'.

איך מכינים לקראת חג השבועות?

על כל פנים, המטרה העיקרית של הגלות, היא עצם החיים בעול השעבוד, שבכך הורגלנו שלא יהיה לנו שום רצון עצמי. אחר מאתיים ועשר שנים שהיו שם כמה דורות מעם ישראל שחיו תחת שלטון העול המצרי, בא הקב"ה ובישר להם שעכשיו באה הגאולה לשעבוד התורה, אשר שיעבוד זה במהותו הוא חירות!

את משמעות 'חירות' נבין על פי משל:

אדם שסובל ל"ע ממחלת הסוכר, פונה לרופא והרופא מלמד לו כללי אכילה קשים שיצטרך להקפיד עליהם כדי לשמור על בריאותו. החולה טוען לרופא, למה כולם יכולים לאכול כמעט כל מה שהם רוצים ורק אני איני יכול לאכול? משיב לו הרופא בחיוך: "עליך להבין. מאיזו סיבה שהיא מלך העולם קבע שגופך עדין ואינו יוכל לסבול ריבוי אכילת סוכר. לטובתך, כדי שתאריך ימים ושנים, תשמור על הזהרתי".

זו התשובה להרהור שפוקד את האדם, התורה מסבירה לו: "בני, השי"ת יצר את האדם בחכמה. ישראל הם 'עם קדוש', עדין, ולכן מוזהרים הם בתרי"ג מצות, כדי שלא יינזקו בגשמיות וברוחניות".

לפי הסבר זה יוטעם עוד הגדר של 'חירות' ו'פריקת עול':

אם אדם נוסע ברכב, ושומע איך הנהג מכריז שהוא פורק את עול שמירת חוקי הנהיגה, "אני בעל הבית של הרכב שלי, אני חופשי להתנהג כפי רצוני. אעצור מתי שארצה ואסע מתי שארצה, אבחר לעצמי באיזו מהירות לנסוע, אני בן חורין".

כיצד יגיב אותו אדם ששומע דברים כאלו? הרי תכף יקפוץ לברוח מהרכב ויצעק על הנהג "רוצח!".

הגדרה של חירות היא: 'שוב הדעת', בלי לחץ. הכל מתנהל על מי מנוחות.

לכן בעת שאנו עוסקים בתורה ומתנהגים על פי התורה, הדבר משפיע מנוחת הנפש, חירות, מרגוע. זהו הלימוד שצריכים אנו ללמד את עצמינו, את משפחותינו ותלמידינו. סוד הגלות הוא כדי שנתרגל לשעבוד, וסוד הגאולה הוא לקרבינו למקום ברוך הוא בשעבוד לתורה.

הגלות במצרים שברה אותנו. היו שם עניינו עמלנו ולחצנו. היתה זו גלות קשה, אבל היו אלו 'תרגילים' לקראת הגאולה, שנבין שחובתנו בעולמנו היא השיעבוד לתורה הקדושה, לבורא העולם. 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם - חיים', הדבקות בבורא יתברך מביאה 'חיים' - עונג ושמחה, כלשון השפת אמת (שמיני): "הכלל הוא, הדאגה אל האמת אינו מביא עצבות".

לכן האדם הרוצה להדליק את האש הפנימית שלו, בראש ובראשונה עליו לצאת מבלבול הדעת ולנתק את עצמו מזרם טרדנותיו. בכל יום ויום עליו לעמוד ולחשוב בצלילות הדעת על שתי שאלות אלו:

א. מהי התכלית של חיי?

איך מכינים לקראת חג השבועות?

ב. מה עלי לעשות, או לא לעשות, כדי להגיע לתכלית הזו?

לפי האמת, במחשבה זו לא נדרש להשקיע זמן רב, מספיקות אפילו כמה דקות, אבל חשוב שיתמיד בכך מידי יום ביומו. כי בכך האדם מתעורר לשנות את דרכיו. לעומת זאת, אם מתבונן בכך רק מזמן לזמן, למשל פעם בחודש, אולי תצא מפיו אנחה על מצבו, אך למעשה לא ישתנה במאומה ולא יגיע למטרתו.

מי שטורח ומחפש אחר דבר שנאבד ממנו - לבסוף ימצאהו, אבל מי שאינו יודע שנאבד ממנו דבר, או שיודע ואינו טרוד לחפש אחריו - לא ימצאהו לעולם.

כך כותב המקובל הרמח"ל זיע"א (דרך עץ חיים): "...הלא האדם רוב שנות ימיו עומד לחשוב חשבונות עסקיו, עסקי חיי שעה, ולמה לא ישים אל לבבו אפילו שעה אחת גם לזאת לחשוב מחשבת ממש, מה הוא? ולמה בא לעולם? או מה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא? ומה יהיה סוף כל עניניו?"

זאת היא התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמציא נגד היצר, והיא קלה, ופעולתה גדולה, ופריה רב, שיעמוד האדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי משאר כל המחשבות, לחשוב רק על הענין הזה שאמרתי". ע"ש עכל"ק.

*

ויהי רצון שכולנו נתחיל להתבונן מה חובתנו בעולמנו, שלא נחיה כקוף במצות אנשים מלומדה.

אז נרגיש כבני חורין ולא תהיה היהדות עלינו כעול וכמשא. אדרבה, תהיה לנו ההרגשה של אושר היהדות, 'אשר בחר בנו מכל העמים', ונזכה לקבל את התורה הקדושה עם כל ההשפעות הטובות, ברוחניות ובגשמיות.

*

לתגובות, ולייעוץ והדרכה בענייני חינוך ושלום בית: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

נקודת ההתחלה

בעמדנו בימי קבלת התורה נחזור לנקודת ההתחלה, מעמד הר סיני. חז"ל מתארים כי גויי הארץ הרגישו אחדות נפלאה ששוררת בקרב עמנו, אהבה ואחווה שלום ורעות, וחשבו כי 'ה' לִמְבוּל יָשָׁב'. דרש הג"ר מאיר שפירא מלובלין כי בשעת צרה ואסון הרגילות להתאחד ולהתכנס. בתיבת נח חיו בכפיפה אחת, וְגַר זָאֵב עִם כְּבֶשׂ וְנִמְר עִם גְּדִי יִרְבֹּץ וְעֶגְל וּכְפִיר וּמְרִיא יִחְדּוּ, מאימת מי המבול. שמעו הגוים כי 'ה' עָז לְעַמּוֹ יִתֵּן, ה' נותן תורה, וקדושת התורה מאחדת ומעדנת, ה' יְבַרְךָ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם. כאיש אחד בלב אחד. הזוכה לחיבור אמיתי לתורה ניכרות בו דרכי נועם ושלום.

השתתפתי השבוע בקורס 'מנהלים חינוכיים', קורס בו דנים ומלבנים סוגיות ודילמות חינוכיות ולהעצים מנהיגים להעמדת דור ההמשך. ברגע של קורת רוח הבטתי סביבי בחדר הגדול, והתענגתי לראות כי כולם באו נקבצו, חסידים לצד בני-תורה, חב"דניקים ואנשי התנחלויות, יוצאי מזרח ומערב. הלבבות מכוונים יחד לנקודת האמת: להביא לחינוך שורשי טהור, בשאיפה קדושה להרבות כבוד שמים. ללא מגוריות, ללא שיפוטיות, בקול אחד: נעשה ונשמע!

התורה הק' מאחדת. המהר"ל מבאר כי משום הכי לא ניתנה התורה תיכף בבריאת שמים וארץ, ואף לא לאבות הק', אלא רק אחרי יצי"מ, כי תורה נועדה לאומה מאוחדת. חז"ל ציינו שמתן תורה לא היה בארץ ישראל אלא במדבר, כדי לא לעורר קנאה בין השבטים. וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, למרות נתיבותיה הרבים, לומדיה 'מרבים שלום בעולם'.

ארגון ותיק מעלה מדי קיץ כמאה בני-נוער מרחבי ארז"ב לביקור בארץ ישראל, לחיזוק שורשיהם ולזקיפות קומתם הרוחנית. הנערים נבחרים כנציגים מקהילות שונות, עם מטרה משנית ליצור קשרים בין קהילתיים. באחד הימים ביקרו לתפילה על קברי הקדושים הי"ד בבית עלמין צבאי. הם ראו זוג מבוגר כורע בבכי סוער ליד קבר. האשה קמה מעל הקבר ורואה לפניו קבוצה גדולה. פתחה וסיפרה "לפני שבוע נתגלה אלי בנו, ארז הי"ד, בחלום. התחנן בפני 'אמא! נפלתי בגיל צעיר ולא זכיתי לבנים. אנא! פְתָבוּ סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁל שְׁמִי!". מאז אני סהרורית, חושבת "הרי עניים אנו, מאין לנו כסף לרכוש ספר תורה? ובכלל, היש אמת בחלום זה או שזה מהרהורי לבי?". האם השכולה, שאינה דתייה, ממשיכה ומספרת לנערי הקבוצה "הלילה, חזר ארז הי"ד ואומר לי "אמא! צאו לבית הקברות, תתפללו על קברי שתצליחו לכתוב עבורי ס"ת". האמא זועקת לעברם ברגש: "החלומות אמיתיים! בני ארז דיבר איתי פעמיים!".

בני הנוער החליטו על אתר כי בשוכם אל מקומם ואל ארצם יקיימו התרמות בקהילותיהם. תוך חודשים ספורים השיגו את מלוא הסכום לכתיבת ספר תורה! ביום הי"א רציית' של ארז הי"ד, הוכנס ס"ת ברוב הדר לבית הכנסת של ביה"ס הדתי בו למד בילדותו. רבים התאספו לכבוד נשמתו הק'. הוריו הרגישו שמכניסים את בנם לחופה. זהו

כח של אחדות! ומה איחד בין קהילות שונות בעולם, בין אנשים שאינם מכירים? קדושת
התורה! היא ה'דבק' בינינו!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לפרשת

*

פיתרון כתב החידה לפרשת : ”

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף פח: וקדשתו בע"כ. ועי' ברש"י ובתוס' ישנים דבאופן שאסור א"צ קרא דבכל לאו כופין אותו וע"כ דנתחדש כאן דאפילו באופן שמותר מעיקר הדין בי"ד צריכים לשמור על קדושתו, והנה רש"י פירש שקאי על טומאה ונשים פסולות, ובגיטין נט: דרשו מזה שצריך לנהוג ולכבוד בכל דבר שיהא ראשון וכן הוא בסי' רא' ב', ולענין כיבוד דנו אם מועיל מחילה, והדין בע"כ קאי רק על טומאה ונשים פסולות והיינו משום דשם הוי איסור משא"כ שאר דברים הוי זכות לטובתו, ועי' ברמ"א ס"ס קכח' ובט"ז שם [ועי' ברש"י עה"ת פ' אמור שהביא הדרש של וקדשתו על נשים פסולים ואח"כ על הפסוק קדוש יהיה לך דרש שצריך לנהוג עמו בקדושה לכבדו ולקדשו בכל דבר ראשון, וזה דלא כדברי הגמ' בגיטין הנ"ל וצ"ע] והנה המג"א בסי' רפב' הביא אם יש חיוב של וקדשתו לענין קטן לקרוא אותו ראשון וכתב שליכא חיוב מכיון דכתיב כי את לחם אלקיך הוא מקריב וקטן אינו בר הקרבה, ועי' ברעק"א שם שהקשה על דברי המג"א בסי' רפב' הביא אם יש חיוב של וקדשתו לענין קטן לקרוא אותו ראשון וכתב שליכא חיוב מכיון דכתיב כי את לחם אלקיך הוא מקריב וקטן אינו בר הקרבה, ועי' בהגם שאינו מקריב [וכ"כ לחלק דבעל מום בעצם מוטל עליו עבודה לענין מה שהוא יכול ונחשב לעובד משא"כ בקטן] והנה לענין טומאה איתא לקמן קיד. אמור ואמרת להזהיר גדולים על קטנים שאינו אסור רק לטמאותן בידיים וצ"ב לדברי הרעק"א למה לא יהא חייב מצד וקדשתו, ואולי יש חילוק בין חיוב דוקדשתו שזה תלוי בכי לחם אלקיך משא"כ קדושים יהיו ויל"ע בזה וכתבתי רק להעיר.

דף פט: מאימתי אדם יורש את אשתו קטנה. ופרש"י אם מתה ולא אמרינן שמא עתידה היתה למאן ואשתכח דלאו אשתו הואי, וצ"ב דכיון שמתה בודאי א"א למאן וא"כ הא הוי אשתו מדרבנן לכל דבר חוץ לשי' ר"א דאין מעשה קטנה כלום, וא"כ למה לא יירש אותה הבעל, ואולי עפ"י שמבואר בכ"מ שהדין שהבעל יורש את אשתו הוי מזכותי הבעל שחל בשעה שנשאת לו [עי' בגיטין פה. ובחי' רבינו חיים הלוי פ"ג הל' מכירה] ובקטנה מכיון שאין אנו יודעים בשעת נישואין שתהא אשתו בשעת מיתה הוי ס"ד דלא שייך שיתקנו שמקבל עכשיו דין ירושה, ובזה נחלקו דלשי' ב"ה באמת סגי בחופה לחוד כמו בכל אשה ולא סברי הך סברא, וב"ש לכאו' סברי הך סברא ומש"ה בעינן שתעמוד בקומתה וחופה [ועי' בתוס' ד"ה בקומתה וצ"ב] ור"א סובר שאם בעל אותה לאחר שתגדיל מהני אפילו אם החופה היה בקטנות ועי' בתוד"ה משתגדיל.

דף צ: הכל לפי שעה שמע לו. והגמ' מסיים דלמגדר מלתא שאני, ומבואר בסוגין דישי ג' חלוקי דינים, דבקום ועשה א"א לעקור אלא לפי שעה ולמגדר מלתא, והמקור הוא מאליו תשמעון ולא דוקא נביא אלא כמו שפרש"י בפ' שופטים כגון מי שהוא מוחזק שהוא צדיק גמור וזהו הכוונה אליו תשמעון היינו מה שהוא אומר אפילו אם אינו בשם השם [ועי' בתוד"ה וליגמר דבאליהו היה צריך גם להיות מוחזק לנביא דאל"כ לא היו אפשר לסמוך שירד אש ויהיה מגדר מלתא] אבל בשב ואל תעשה יכולים לעקרו לעולם, וכן לענין ממונות

דרשו לעיל שיש כח של הפקר ב"ד הפקר, וצ"ב המקור לענין שב ואל תעשה ואולי ע"ד שכתב הבית הלוי פ' יתרו דהא שמשה הוסיף יום אחד מדעתו היה מכח שיש כח בחכמים לעקור דבר מן התורה וזהו בכלל תורה שבע"פ שיכולים לעקור ולשנות התורה נושם הוי כעקירה לעולם מכיון שלא היה רק פעם אחת] והתורה נתנה מעיקרא באופן שחכמי התלמוד עקרו היום שנקבע, ובזה כתב ליישב קושית המג"א דהיאך אומרים זמן מתן תורתנו דהא משה הוסיף יום אחד מדעתו, וכתב שהכוונה מתן תורתנו שהקב"ה מסר התורה לחז"ל והם שולטים בה ובזה נתקנאו המלאכים על ענין מסירת התורה לחז"ל ומסירת תורה שבע"פ להם [ושמעתי בזה ליישב דברי הפייטן עליונים ששו והא בגמ' בשבת מבואר שהתנגדו לזה אלא המשך הפייטן הכתובה מסיני דעל תורה שבכתב לא התנגדו רק על מסירת התורה ותורה שבע"פ לידם ע"ז התנגדו] ובזה מיושב דלכאוו' היאך נתקיים התנאי של יום השישי שאם לא יקבלו יחזור העולם לתהו, ולהנ"ל ניחא שקיבלו באותו יום הכח והאמונה בתורה שבעל פה וזה היה המתן תורה של אותו יום [וע"ע בגיטין ס. דהתירו לכתוב תורה שבע"פ משום דכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך, ושם הוי בקום ועשה ולדורות ומדברי רש"י משמע שהיה רק לשעה ואולי מצד חלישות הדור ואם באמת לא יהא צורך אז אסור וכידוע שהגאון ר' נתן אדלר זצ"ל לא כתב דברי תורה שלו שאמר שאין לו היתר מכיון שאינו שוכח, ועי' בקוה"ע סי' סט' שזה היה היתר מיוחד לזה ודרשו מעת לעשות לה' אבל רש"י בברכות סג. וכן בתהילים כתב שהך קרא קאי כגון אליהו בהר הכרמל וע"ע ביומא סט. ואולי עת לעשות הוי היתר להחכם והנביא לעבור, וצריכים עוד קרא דאליו תשמעון שגם כלל ישראל צריכים לשמוע לו וצ"ב בכל זה].

דף צא. מאי הוה לה למיעבד מיאנס אנסה. והנה מכל הסוגיא מבואר שמה"ת מותרת לחזור לבעלה אפילו בע"א דאין כאן ומעלה מעל באישה וכמבואר ברש"י בריש פרקין, וכל הנדון הוא רק אם מדרבנן קנסו אותה דהיה לה להמתין, וכן לענין קרבן מבואר דבשני עדים לר"ש בודאי חייבת קרבן דהוי רק כשוגג ולא אונס שפטורה בקרבן ודבר זה צ"ב דמשמע דמה"ת היתה צריכה להמתין או דעכ"פ אינה נחשבת לאונס אבל עדיין יש לדון אם מגיע לה קנס מצד זה, והנה בחטא העגל איתא עלובה כלה מזנה תחת חופתה, וברש"י כי תשא דבדק אותן במים כסוטה שמזנה תחת בעליה, ולפ"ז לכאוו' נאסרו כביכול לחזור להחתן שלהם, וברש"י פסל לך נתן המשל לארוסתו של המלך וקרע הכתובה ואח"כ נתברר שהקלקול היה ע"י השפחות וכן כאן הערב רב, וצ"ב אם כוונתו דכיון שהם גרמו הוי כמאי הוה לה למיעבד ולא נאסרו, או שבאמת אותן שחטאו נאסרו והשקה אותן ומתו והנשארים לא הוי זנות אצלם, אלא שצ"ע מה היה מועיל קריעת הכתובה לבטל הקידושין, והנה בבעל הטורים פ' יתרו כתב שהקב"ה קידש כלל ישראל בג' קניינים כסף, ביזת הים - בשטר, התורה - ביאה, ואפרוש כנפי עליך, וזהו הג' וארשתך, ולפ"ז משמע שהיה צריך כל הנך ג' וכיון ששבר הלוחות שזהו שטר לא נגמר הקידושין אבל לשונו של רש"י שקרע הכתובה צ"ב.

דף צב. ולימא אין ממזר מחייבי לאוין. וצ"ב דהא יש חידוש דאין ממזר מיבמה אפילו למ"ד דאין קידושין תופסין ביבמה לשוק, ועי' בתוס' לעיל מט: שכתב דלא הוי ממזר משום

דהוי דומיא לעכו"ם ועבד דלא הוי ממזר מכיון דלא תפסי קידושין לכל העולם, והיינו עפ"י דברי הרשב"א לעיל מה: דרק אם אין קידושין תופסין מצד איסור ערוה זה עושה ממזרות אבל אם אין קידושין תופסין מצד דלא שייך ביה קידושין אינו עושה ממזרות, וכמו כן ביבמה לשוק מה שאין קידושין תופסין אינו מצד הערוה שבה אלא מצד שהיא קנויה ליבם [ועיי"ש בתוס' למה אליבא שי' ר"ע הוי הולד ממזר] אלא דבאשת איש גופיה נחלקו הפנ"י והאבנ"מ בסי' מד' אם הא דאין קידושין תופסין באשת איש היינו מצד דהיא קנויה כבר לאותו האיש או רק מצד הערוה שבה, ולפ"ז יש לעיין הא דאין קידושין תופסין ביבמה לשוק היינו מצד דהיא קנויה ליבם או מצד דנחשבת כאשת איש, והנה מדברי רב המנונא דשומרת יבם שזינתה אסורה ליבם מבואר די' לה חומר דאשת איש, ועי' בב"ב קלה. נקל באשת איש שהגמ' קורא יבמה לשוק איסור אשת איש עיי"ש ברשב"ם ובהגהות הב"ח והדברים ידועים ובאתוון דאורייתא האריך בזה.

דף צג. איצטרך קרא למישרי טלטול. ופרש"י להפריש מעשרות בשבת אינו אלא שבות, ועי' בגליון הש"ס שכתב וצ"ע לשון טלטול והו"ל למימר מתקן דרבנן, ועי' בצמח דוד על רעק"א שכתב דמצד מתקן גם אם הוי מה"ת לא היה אסור דכל מלאכות מותר ביו"ט לצורך אוכל נפש [ועי' בשבת צה. מגבן חייב משום בונה ובתוס' שם וע"ע בר"ן ריש פ"ג דביצה מלישה ואילך אם הוי מה"ת או מדרבנן] אבל מוקצה אם היה מה"ת היה אסור גם לצורך אוכל נפש כמבואר בפסחים מח., ועיי"ש שנדחק שהתוס' בביצה דף ח. כתבו דטלטול מוקצה מותר לצורך אוכל נפש, ובאמת המהרש"א בדף לג. שם כבר כתב ששימוש ואכילת מוקצה ליכא היתר לצורך אוכל נפש [דאינו אסור מצד מלאכה] אלא שעצם דבריו צ"ע דאם ליכא איסור מתקן מה"ת דהותר לצורך יו"ט אז גם אם מוקצה היה אסור מה"ת לא היה כאן אסור דאם אפשר לתקן אינו מוקצה דכל מה דטבל הוי מוקצה אינו רק מצד דאינו יכול לתקן.

דף צד. אלא גביה איש מאי איכא למימר. ומבואר דאין ע"א נאמן לומר מתה אשתך לישא אחותה, וברש"י לקמן ע"ב ד"ה וגיסו דכתב דע"א נאמן ועיי"ש במהרש"א שעמד ע"ז, והנה עצם הדבר דמבואר דאינו נאמן צ"ב דלכאו' אין כאן דבר שבערוה אלא דנים אם יש איסור של אחות אשתו או לא, ועי' בשו"ת רעק"א סי' קכד' וקכה' שהאריך בהא שמבואר לעיל דמדינא ע"א ביבמה אינו נאמן ולמה לא הוי כאיסורים, ושמעתי מהגרי"ד קופלמן זצ"ל בשם רבו הגר"ש שקאפ זצ"ל דיסוד הדין שדבר בערוה בעינן שני עדים היינו דכל שנוי דין באדם כגון לעשות מפנויה א"א או מאשת איש לפנויה, או כגון סוטה שעל ידי שמקבלת שם סוטה וזונה נאסרת לבעלה נחשבת לדבר שבערוה [ומה"ט גם לפסול אדם בעינן שני עדים שעושים מכשר לפסול] והנה לפ"ז ביבמה נחשבת ג"כ לדבר שבערוה שמפקיע ממנה שם אשת איש או להתירה בשוק עושה אותה כדין פנויה, אבל הכא להעיד שמתה אשתו ועי"ז יהא יכול לישא עם אחותה צ"ב דהא אין העדות משנה דינה של האשה ויל"ע בזה.

*

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף סד.

תוד"ה יוציא בסוף הדיבור 'וכל היכא דלא קאמר בהדיא כופין אין כופין שלא יהא גט מעושה בישראל שלא כדין ופסול', לכאו' צ"ע הלא הטעם שגט מעושה כדין כשר כי גמר בדעתיה כי מצוה לשמוע דברי חכמים [כמבואר בהדיא בב"ב מח ע"א] וא"כ בספק ג"כ הלא סו"ס מגרש כי אמרו לו הדיינים שצריך לגרש ולמה לא יהיה בזה הגמירות דעת של מצוה לשמוע דברי חכמים, וי"ל עפ"י מה ששמעתי לבאר ממורינו הגרי"ג איידלשטיין שליט"א בהא דכתבו התו' בב"ק דף ב ע"א לעניין מה שאמרו בגמ' משמר משום מאי מתרינן ביה, שכתבו התו' שאע"פ שאי"צ להתרות בשם המלאכה מ"מ כשמתרה בדבר שנראה שאינו שייך נראה כמתלוצץ עליו, ויל"ע הלא יש מ"ד שכן נראה כך ואיך יתכן שלע"ה הזה נראה הדבר כליצנות והוא פחיא עצומה לכאו', וביאר מורינו הגרי"ג שע"ה ג"כ מרגיש אם זה אמת ואע"פ שאינו מבין בשכל את כל הסברות, מ"מ בפנימיות נפשו הוא מרגיש שזה לא מדבר אליו, מחמת שזה לא אמת, [אע"פ שזה בדרגא דקה כזו שאנחנו לא יכולים להכריע בשכלנו מה האמת] וה"ה לעניינינו גם אם הדיין עצמו לא יודע מה הדין, הנשמה של האדם מרגישה אם זה כדין או לא [ויתכן שזה לא ממש מורגש שיוכל לומר מה בדיוק מרגיש אבל גמירו"ד לגרש אין ודו"ק].

*

דף סה.

תוד"ה שבינו לבינה בתוך הדברים 'ומ"מ למשנה ראשונה יוציא ויתן כתובה משום דשמה אין לה הנאת תשמיש כ"כ כשאין יורה כחץ, או שטוענת שרוצה שיהא לה זכר דמי שאין לו בנים חשוב כמת' לכאו' אין כוונתם לבן זכר, דא"כ זה בכלל באה מחמת טענה דלא מסתבר שדוקא בטענת בעינן חוטרא לידי טענתה טענה, וגם למה א אמרו התו' מצד דבעינא חוטרא לידא, גם למה דוקא זכר, רק כוונתם שרוצה "בעל" זכר, והוא לא נקרא זכר כי אינו יכול ללדת, אלא שהביאו ראיה לחשיבות מה שהבעל הוא זכר, שלכן נחשב כמת כי אין לו בנים, ומזה מבואר מעלתו, וזה מה שהיא רוצה, כך לכאו' מוכרחים לפרש בדברי התו', ומבואר בזה דבר נורא, שמה שמי שאין לו בנים חשוב כמת הוא לא בגלל צערו וכיוצ"ב אלא שחסר לו מעלת האדם שזה כח ההולדה וההמשכיות, וזה דבר מבהיל להמתבונן.

*

דף סו.

בגמ' 'רב יהודה אמר הדין עמה משום שבח בית אביה דידה הוי ר' אמי אמר הדין עמו כיון דאמר מר אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו הואיל וחייב באחריותן יאכלו אמר רב ספרא מי קתני והן שלו הואיל וחייב באחריותן קתני ולעולם לאו דידה נינהו', לכאו' משמע שרב ספרא בא ליישב את דעת רב יהודה מראיית ר' אמי, אבל לפום ריהטא לא ייתכן שזה הסבר בדעת רב יהודה ובהכרח שזה דעה שלישית, שהרי רב יהודה מודה לר' אמי שבעצם הוא שלו אלא שיש כאן "תקנה" משום שבח בית אביה, ולרב ספרא עצם

ההנחה שהוא שלו אינה נכונה, [והוא רק חיוב אחריות בעלמא שמחייב את עצמו, משא"כ לרב יהודה ולר' אמי האחריות פירושו שהוא כעין הלוואה, כך הוא לכאור' משמעות הדברים], וא"כ צ"ל לכאור' שרב ספרא הוא דעה שלישית, ולשון הגמ' סתום קצת, וצ"ע.

*

בגמ' 'אמר רבא אמר רב נחמן הלכה כרב יהודה א"ל רבא לרב נחמן והתניא כותיה דר' אמי, צ"ב כוונת הקו' שהרי גם תניא כוותיה דרב יהודה, וצע"ג.

*

דף סז.

בגמ' 'מתיב רבי זכאי זו עדות העיד ר' יוסי מפי שמעיה ואבטליון והודו לו אמר רב אשי מי קתני וקבלו והודו לו קתני דמסתבר טעמיה, לכאור' צ"ב אם מוים לו דמסתבר טעמיה, למה לא יודו לו לעצם ההלכה, ואם היה קבלה בידם שאינו כן, קבלה כזו שאין די בסברא בעלמא לחלוק עליה, למה ר' יוסי לא הסכים עמהם, וצ"ל שהוא היה לו קבלה הפוכה מפי שמעיה ואבטליון, והיה כאן ויכוח בקבלה, ועל פי זה מובן מאוד מה שהוצרך בזה לעדות מפי שמעיה ואבטליון, שהוא כנגד הקבלה הנגדית שהיה בידם, ואכתי צע"ק.

*

תוספות ד"ה אוכלין בשביל כל המשפחה כולה יוקצת תימה דהא מסתמא מעשה ידיהם עד שיולד הוא לעובר ולא לבני משפחה, צ"ב למה הוא כ"כ תימה, שהרי טעם דעה זו הוא משום דאין זכייה לעובר, וא"כ מאיזה טעם יהיה מעשה ידיהם לעובר, וצע"ג.

*

בגמ' 'ונכסים מועטים דבנות נינהו והאמר רבי אסי א"ר יוחנן יתומין שקדמו ומכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו, לכאור' הדבר פלא קצת דאמנם בדיעבד מה שמכרו מכרו, אבל וודאי שבעצם צריך להביא את הנכסים לבנות, ואם ימכרו יעשו שלא כדין, וא"כ למה אין די בזה לעניין אכילת תרומה, שסוף סוף אין לבנים זכות ורק לבנות, וצ"ב, וכפי הנראה ממשמעות הסוגיא, הדין שמועיל תפיסה אינה רק שמועיל תפיסה אלא שזה גילוי על עצם גדר הזכות של הבנות, ואולי הכוונה שיש שני אופנים לפרש את תקנת נכסים מועטין, אופן אחד שהקנו חכמים את הנכסים לבנות, ואופן שני שהנכסים הם של הבנות אלא ש"חייבום" חכמים לתת מתוך זה מזונות לבנות, ואם הוא רק חיוב אקרפקתא דגברא, א"כ בנציים הם של הבנים וממילא אם יכולים לאכול בתרומה הוא תלוי בבנים, כי הם הבעלים האמיתיים, וזה גופא מוכיחים ממה שבדיעבד אם מכרו מכרו, שהנכסים הם בעצם שלהם אלא שהוא חיוב אקרפקתא דגברא ולכן לעניין תרומה הם הבעלים ודו"ק.

*

תוד"ה אין חוששין בסוף הדיבור ז'מיהו צ"ע בריש המוכר פירות (ב"ב דף צג:): דאזיל רבי יוסי בתר רובא דזריעה להוציא ממון ואייתי מינה רביה לרב דאמר הולכין בממון אחר הרוב אלמא לא חייש רבי יוסי למיעוט לענין ממונא וכל שכן לענין איסורא ויש לחלק,

אולי כוונתם ששם הוא ענין של אומדנא שלזה מתכוון ואינו דין תלייה ברוב, ובזה אמרינן דאם אין כוונתו כהרוב הו"ל לפרש, ואין המוכר צריך לחשוש לזה, אבל לעניין חשש באיסורים הוא עניין אחר, וק"ל.

*

דף סח.

בגמ' 'ואכתי מיבעי ליה לכדתניא כשהיא חוזרת חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק ואמר רב חסדא אמר רבינא בר רב שילא מאי קרא דכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל לא תאכל במורם מן הקדשים א"כ לכתוב קרא היא בקדשים לא תאכל מאי בתרומת הקדשים שמעת מינה תרתי, הנה בקו' הגמ' משמע שאם יש אפשרות לדרוש רק דרשה אחת, הרי שדורשים את הדרשא של במורם מן הקדשים לעניין חזה ושוק, וע"כ הקשו שהפסוק "נצרך" לזה, ובתירוץ ביארו איזה ייתור יש לדרוש את הדרשה הזו של במורם מן הקדשים, ולכאו' לפי סדר זה היה צ"ל איזה ייתור יש לדרוש את הדרשה של פוסל בביאתו [ויעו' בתו'], וצ"ל שזה גופא כלול בתי' הגמ' שבאמת הדרשה של לאיש זר יותר פשוטה, ועדיין יש מקום לדרשה השנייה מחמת הייתור, וכפי הנראה שלא רצו להאריך וכל זה כלול בתירוץ, ואכתי צע"ק.

*

דף סט.

בגמ' 'איתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי אמר רבא מסתברא מילתיה דרב דדיימא מעלמא אבל לא דיימא מעלמא בתרא דידיה שדינן ליה, הנה מפשטות הלשון משמע שהנפק"מ היא רק לשיטת רב שהולד ממזר, שבאופן זה אין הולד ממזר, אבל באמת לכאו' יש בזה נפק"מ גם לדעת שמואל, שהרי גם לשמואל עכ"פ הולד "ספק ממזר", ורבא בא לומר שבאופן זה שדינן ליה בתריה, ומשמע מפשטות הלשון שהוא בוודאות ושאינו אפילו ספק ממזר, [וכן מבואר בהדיא בהמשך שהרי המקור הוא מהא דתאכל בתרומה ומבואר שאין זה בגדר ספק אלא תלינן בתריה בתורת וודאין], וא"כ יש בזה נפק"מ גם לשיטת שמואל, וא"כ יל"ע למה אמרה רבא אליבא דרב, וצ"ל משום דלשיטת רב יש בזה יותר רבותא, ואכתי צע"ק.

*

בגמ' 'א"ל אביי לעולם אימא לך כל היכא דדיימא מיניה אף על גב דלא דיימא מעלמא אמר רב הולד ממזר מ"ט דאמרינן מדאפקרא נפשה לגבי ארוס אפקרא נפשה לעלמא, לכאו' צ"ב איך טעם זה מספיק לשיהיה וודאי ממזר ואף לא ספק ממזר, דלכאו' סברא זו היא רק טעם להסתפק אולי הוא מעלמא אבל עדיין הרי יש כאן ספק אולי הוא מהארוס, וצ"ע [ודוחק לומר משום דיש כאן רוב שמהם הוי ממזר, שהרי לכאו' עצם הדבר שאולי הפקירה את עצמה אליהם הוא ספק, ואולי אינו מוכרח וצ"ע, אבל גם עצם הדבר שרוב עושה וודאות אינו ברור ויעו' קידושין עה ע"א].

*

דף ע.

תוספות ד"ה אלמא לא קני ליה רביה 'והא דאמר בפ"ק דקידושין (דף טז. ושם) דעבד עברי גופו קנוי היינו לענין שצריך גט שחרור ואין יוצא באמירה בעלמא אבל לענין מצות לא והא דשרי בשפחה כנענית היינו משום שצריך שיעבוד את רבו בין ביום בין בלילה כדכתיב (דברים טו) כי משנה שכר שכיר עבדך דשכיר קרייה רחמנא, צ"ב קצת דזה גופא הוא דרגא מסויימת של קניין לרבו עד שזה מתיר לו איסורים, שאל"כ מה מתיר לו את האיסור שפחה, וצ"ע.

*

דף עא.

בגמ' 'ורבי עקיבא האי תושב ושכיר מאי עביד ליה אמר רב שמעיא לאתויי ערבי מהול וגבעוני מהול והני מולין נינהו והא תנן קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים קונם שאני נהנה למולין מותר במולי עובדי כוכבים ואסור בערלי ישראל אלא לאתויי גר שמל ולא טבל וקטן שנולד כשהוא מהול וקסבר צריך להטיף ממנו דם ברית, צע"ק למה לא אמרו שהפסוק בא ללמד את זה עצמו שאינם נחשבים למולים, וכשם שלמסקנא בא הפסוק ללמד את ההלכה הזו בעצמה שגר שמל ולא טבל הוא כגוי, או שנולד כשהוא מהול צריך הטפת דם ברית, כך י"ל שבא ללמד את ההלכה הזו בעצמה שאינם נחשבים לערלים, וצ"ל דפשיט"ל לגצ' שזהו סברא פשוטה ואי"צ לזה לימוד, אבל הוא חידוש קצת, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'בעשרה לא מהילי משום חולשא דאורחא' וכן בהמשך העמוד שמטעם זה לא מלו במדבר, יל"ע אם הכוונה לפיקוח נפש מצד סכנה, או לחשש חולי, ולפ"ר מהיכ"ת שחשש חולי יתיר לדחות מילה, אבל מצינו בתו' לעיל [דף ע ע"א ד"ה הערל] שכתב דטומטום אי"צ לקרוע עצמו כדי שיוכל למול, ולכאו' רחוק לומר שיש בזה חשש סכנה, ומשמע שאינו חייב לצער עצמו בזה [והוא כגדר של יותר מחומש שאין מחוייבים להוציא על מצוה], וא"כ אולי גם חולשא דאורחא הוא בגדר זה, [ולפי"ז יהיה ניחא מה שבני לוי כן מלו במדבר, כי באמת לא היה סכנה גמורה], ואכתי צ"ע.

*

דף עב.

בגמ' 'א"ל רבי יוחנן לר"ל ראיתי לבן פדת שיושב ודורש כמשה מפני הגבורה א"ל ר"ל דידיה היא מתניתא היא היכא תנא ליה בתורת כהנים נפק תנייה בתלתא יומי וסברה בתלתא ירחי, צ"ב קצת אטו עד אז לא לצד ר' יוחנן תורת כהנים, גם צע"ק מה שמשמע שסבר שהוא מדברי ר"א שהרי הלשון הוא לשון של ברייתא, וצ"ע.

*

דף עג.

תוספות ד"ה נכסי כהן כדתנן במסכת מעשר שני (פ"א מ"ז) ומייתי לה בקידושין בפ"ב (דף נו.) אין לוקחין בהמה טמאה עבדים וקרקעות ממעות מעשר שני, ולכאורה משמע דדוקא הני הוא דאסירי אבל ליקח מהן מלבושין שרי, וכו' וקשה דבירושלמי אמר בהדיא וכו' ואר"י דמ"ל דהנהו משניות דאסרי אתו כר"מ דאמר (בקידושין דף נב:) ממון גבוה הוא והנך כר"י דשרי דאמר (שם) ממון הדיוט וכו', עוד נראה לר"י דהמשניות אינן חולקין זו על זו ומן התורה לא אסירי אלא עבדים וקרקע ובהמה טמאה אבל מלבושים שרו ומדרבנן אסרו אפילו מלבושים, צע"ג שלא הביאו התו' כלל מה ששנינו בברייתא שצריך פרי מפרי וגידולי קרקע, וכמובא במסכת עירובין [דף כז ע"ב] ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך כלל בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע, ומבואר שאף באוכלין אין כולם מותרים, ומדברי התו' משמע שכל הנידון על מלבושים, וגם מלבושים לתי' האחרון בתו' מדאורייתא מותרים, ולכאו' מהו הדין של פרי מפרי וגידולי קרקע, וצע"ג, [שו"ר שהתוספות בעבודה זרה דף סב ע"ב באמת הקשו כן וז"ל שם 'ור' יהודה היה מקשה על זה דאמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין דף כז:)] מקרא דונתתה הכסף דדריש כללי ופרטי ולא מרבינן אלא פרי מפרי וגידולי קרקע לאכילה אבל דבר שאינו של אכילה לא אשכחן דאיתרבי לכן נראה לפרש דכל מקום שמצינו היתר ליקח ממנו שום דבר היינו להיות מעות בקדושת מעשר ביד הלוקח כמו גבי שביעית פ' לולב הגזול (סוכה דף מא.) מי שיש לו סלע של שביעית כו' דבעינן שתהא שביעית ביד הלוקח וכ"מ שמצינו איסור מקח במעשר היינו דרך חילול להיות המעות חולין ביד הלוקח, וצ"ע איך הבינו התו' כאן את הברייתא הזו].

*

דף עד.

בגמ' 'ואכתי הני מילי היכא דלאו בר כפרה אבל היכא דבר כפרה עד דמייתי כפרה אמר אביי תרי קראי כתיבי ביולדת כתיב עד מלאת ימי טהרה כיון שמלאו ימיה טהרה וכתוב וכפר עליה הכהן וטהרה הא כיצד כאן לתרומה כאן לקדשים, צ"ע דנימא כאן למעשר כאן לתרומה שהרי יש לנו רק שני פסוקים, [ואין לנו פסוק שמעשר טהור מיד רק באינו מחוסר כפרה], ואולי מסתבר לגמק' שכיון שמעשר אי"צ להמתין אפילו להערב שמש, אינו מסתבר שמחוסר כפרה יהיה יותר חמור ממחוסר הערב שמש, ורק לעניין תרומה וקדשים היה מקום לומר שמחוסר כפרה חמור יותר, ואכתי צ"ע.

*

דף עה.

בגמ' 'א"ר הונא כקולמוס כשרה כמרזב פסולה, האי שליט בה אוירא והאי לא שליט בה אוירא, ורב חסדא אמר כמרזב כשרה כקולמוס פסולה האי גריד והאי לא גריד, וכו', למטה מעטרה או למעלה פשיטא דלמעלה מעטרה דאי ס"ד למטה מעטרה אפילו נכרת הגיד נמי

ורבינא לשבושי למרימר הוא דבעי, תמוה מאוד לכאו' דכיון שהנידון למעלה מעטרה הרי מעכב היקף שלם ומה שייך לחלק בזה בין כקולמוס או כברזא, וצע"ג.

*

דף עו.

בגמ' 'שלח ליה רבא בריה דרבה לרב יוסף ילמדנו רבינו היכי עבדינן א"ל מייתינן נהמא חמימא דשערי ומנחינן ליה אבי פוקרי ומקרי וחזינן ליה אמר אביי אטו כ"ע יעקב אבינו הואי דכתיב ביה כחי וראשית אוני שלא ראה קרי מימיו אלא אמר אביי מעברינן קמיה בגדי צבעונין אמר רבא אטו כ"ע ברזילי הגלעדי הוא אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא', הדבר תימה מאוד שמשמע בגמ' שאין שום הבדל בין נהמא חמימא לבגדי צבעונין, וכל הנידון הוא אם יש צורך בנהמא חמימא או שדי בבגדי צבעונין, ולכאו' הרי בבגדי צבעונין יש איסור בפני עצמו של ונשמרת מכל דבר רע [כמבואר בע"ז דף כ ע"ב], ואף אם נוכל לומר שזה הותר לצורך הבדיקה מאיזה טעם [אולי משום שאינו בגדר דבר רע, או מטעם אחר], אבל עכ"פ לכאו' בוודאי עדיף שלא לבוא לידי הרהור, כל שאפשר בעניין אחר, ומהו זה שהשוו בין נהמא חמימא לבגדי צבעונין, וצע"ג, [ודוחק מאוד לומר שהכוונה לבגדי צבעונין של אשתו, דרחוק מאוד לומר ששייך לבוא לקרי מזה], ואולי אם עיקר איסור הרהור הוא משום שלא יבוא לטומאה, כאן שהותרה ההו"ז עצמה [מחמת שהוא נצרך להפוך"ר שלו או מטעמים אחרים כמו שהאריכו האחרונים] אין איסור בהרהור, אבל אין הדבר ברור כלל שאין באיסור הרהור בפני עצמו, גם בעצם הסברא הנ"ל יל"ע בפרט כשאפשר לעשות בדרך היתר, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'ותיפוק ליה דהא מצרית ראשונה היא וכי תימא הנך אזלי לעלמא והני אחריני נינהו והא תניא וכו', אמר רב פפא אנן משלמה ליקו ונתיב שלמה לא נסיב מידי דכתיב ביה וכו' בהם דבק שלמה לאהבה, אלא קשיא ויתחתן מתוך אהבה יתירה שאהבה מעלה עליו הכתוב כאילו נתחתן בה', וכתבו התוספות 'ותיפוק ליה משום דהויא מצרית ראשונה - פי' בקונט' ואפ"ה קרי ליה חתנות, וקשה דפשיטא דשייך בה חתנות דהא תפסי בה קידושין, ונראה דפריך דהיאך נשאה שלמה הא מצרית ראשונה הואי ואסורה בקהל', הנה לתו' מובן מאוד הקו' שהקשו על עצם הדבר שנשאה, אבל א"כ אינו מובן התי' דאם הקו' היתה איך הותר לו, כש"כ יקשה אם היה בזנות, וצ"ל שזה גופא הכוונה בתי' שבאמת זה לא היה על פי התורה שהרי לא היה בדרך חתנות, אבל לכאו' קצת חסר העיקר מן הספר, וזה כנראה מה שהכריחו לרש"י, וגם הלשון תיפוק ליה שמשמע שהוא על אותו עניין שנתבאר קודם, דהיינו על לשון חתנות אלא שקשה מאוד קו' התו' שהרי תפסי בה קידושין, ואולי סבי"ל לרש"י ד"קידושין" תופסים, אבל לא מתאים לשון "חתנות", דאין כאן חיבור שלם ואמיתי שיקראו לזה חתנות, אמנם הדברים מחודשים, ואכתי צ"ע.

*

דף עז.

בגמ' 'תניא אמר להן ר"ש הלכה אני אומר ועוד מקרא מסייעני בנים ולא בנות', ריהטת הלשון משמע שהיה בידו קבלה על זה, ומלבד זה מוסיף דיוק מהפסוק, ולפי"ז צ"ל שהיה כאן מחלוקת בקבלה וזה חידוש קצת [אע"פ שמצינו כן כמו שהאריך החו"י בסי' קצב], וגם יל"ע קצת במה שענה ר"י על הדיוק מהפסוק, הרי עיקר טעמו מקבלה, אמנם כמובן שיש ליישב בפשיטות דאת הקבלה לא היה לחכמים החולקים על ר"ש וממילא צריך לדון רק על הראיה מהפסוק, וצ"ע, ויל"ע אם ניתן לפרש שהלכה אני אומר אין הכוונה לקבלה, אלא לדרשא זו עצמה של בנים ולא בנות, וזה הכוונה הלכה, היינו שהוא לא מק"ו אלא הלכה הנלמדת מדיוק הפסוק, וצ"ע אם הוא ניתן להיאמר.

*

דף עח.

בגמ' 'כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שני הואי אלמא בתר אימיה שדינן ליה, אמר ליה אביי אלא הא דאמר ר' יוחנן הפריש חטאת מעוברת וילדה וכו' אי אמרת בשלמא עובר לאו ירך אמו הוא וכו' אלא אי אמרת עובר ירך אמו הוא הוה ליה ולד חטאת וולד חטאת למיתה אזיל אישתיק א"ל דלמא שאני התם דכתיב אשר יולדו הכתוב תלאו בלידה וכו', טעמא דכתיב אשר יולדו הא בעלמא בתר אבוה שדינן ליה, מבואר בכל הסוגיא שלולא מה שעובר ירך אמו מצד הסברא הולך אחר הזכר [אא"כ ילפינן מאשר יולדו], וצ"ע הטעם בזה, מאי אולמא האי מהאי, ולכאו' היה צריך להיות מסברא שנלך אחר הפגום שהרי ילפינן הלך אחר פסולן, וצ"ע.

*

בגמ' 'אלמא קסבר ממזרא לא חיי וכן אמר רב הונא ממזרא לא חיי והא אנן תנן ממזרין אסורין ואיסורן איסור עולם אמר רבי זירא לדידי מפרשא לי מיניה דרב יהודה דידיע חיי דלא ידיע לא חיי דידיע ולא ידיע עד תלתא דרי חיי טפי לא חיי ההוא דהוי בשבבותיה דר' אמי אכריו עליה דממזרא הוה בכי ואזיל אמר ליה חיים נתתי לך', יל"ע אם יש חיוב לפרסם ממזר משום פיקוח נפש, שעיי"ז מצילו ממוות, או שאין שייך פיקוח נפש בדבר שכל עניינו מסור לשמים, וכן נוטה לכאו' הסברא יותר, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחת שנה שנה ראשונה אמר להם שמא עובדי עבודת כוכבים יש בכם דכתיב ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו' בדקו ולא מצאו שניה אמר להם שמא עוברי עבירה יש בכם דכתיב וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך וגו' בדקו ולא מצאו שלישיית אמר להם שמא פוסקי צדקה ברבים יש בכם ואין נותנין דכתיב נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר בדקו ולא מצאו אמר אין הדבר תלוי אלא בי מיד ויבקש דוד את פני ה' מאי היא אמר ריש לקיש ששאל באורים ותומים, לכאו' צ"ב למה זה מלמד ש"אין הדבר תלוי אלא ביי", דאם יש עוד עבירות שיש עליהן עונש זה, הרי כשם שזה יכול להיות אצלו כך הוא יכול להיות אצל אחרים, ואולי סברא הוא שאם הוא תלוי בציבור הוא רק

בדברים המפורשים בפסוקים שעי"ז יש ביד הממונים על הציבור להשתדל לתקן את הדבר הצריך תיקון, אבל אם הוא דבר שאינו מפורש הרי אין לדבר סוף וע"כ אין מסתבר שזה עניין כזה, משא"כ אם הוא תלוי בו הרי ביכלתו לעיין מה יכול לתקן, אמנם אכתי יל"ע שאם י' ג' אפשרויות על פי הפסוקים למה לא בדק מיד בשנה הראשונה את כל הג' אפשרויות, ולמה המתין בכל דבר שנה שלימה, וצ"ע.

*

דף עט.

בגמ' 'איקרי כאן להקים לאחיו שם והא לאו בר הכי הוא אמר רבא אם כן אין לך אשה שכשרה ליבם שלא נעשה בעלה סריס חמה שעה אחת קודם למיתתו לר' אליעזר פירוקא דרבא פירכא היא התם כחישותא דאתחילה ביה', צע"ק דלכאו' זה שאינו יכול להוליד הוא עדיין לא סריס רק זהו זקן ובו אין איסור פצוע דכא וכמבואר לעיל בברייתא, והיינו כי הוא עניין צדדי שאינו יכול להוליד בפועל ואינו חסרון בעצם, וא"כ מסתמא ה"ה לענין יבום, וזה לכאו' אין בשעת מיתה, ולכאו' זה גופא מה שאמרו במסקנא דכחישותא אתחלא ביה, וצ"ע ההו"א, ואולי בהו"א סברו שלעניין ייבום די בעצם זה שהוא אינו בר הקמת שם, וגם על זקן הקשו, ודוחק קצת, וצ"ע.

*

דף פ.

בגמ' 'איתמר אכל חלב מבן שתיים עשרה [ויום אחד] עד בן שמנה עשרה ונולדו בו סימני סריס ולאחר מכאן הביא שתי שערות, רב אמר נעשה סריס למפרע, ושמואל אמר קטן היה באותה שעה', הנה חקרו האחרונים אם סימני גדלות הם סימן או סיבה, והעיר בזה ידידי ר' שמואל קרליבך שלכאו' מוכח שרב ושמואל במחלוקת זו, נחלקו בעניין זה עצמו אם הסימנים הם סיבה או סימן, דהנה אם סימני גדלות הם סיבה, א"כ יקשה איך סריס נעשה גדול, ובהכרח שהסימני סריס עצמם הם הסיבה לגדלות והם הסימני גדלות אצלו, שאל"כ במה נעשה גדול, ולפי"ז בהכרח שהוא מכאן ולהבא, וא"כ זהו לכאו' דעת שמואל שהוא גדול רק מכאן ולהבא ומאידך אם הוא סימן, בסריס שאין סימנים אלו מסתבר שיעשה גדול מבן י"ג [כי אין לנו סימן אחר, ואין כאן ריעותא בחסרון הסימנים], וא"כ זהו לכאו' דעת רב שנעשה גדול למפרע, נמצא שפלוגתת רב ושמואל היא בעניין זה עצמו אם סימני גדלות הם סימן או סיבה, ודפח"ח.

סיפור מיוחד לחג השבועות / הרב ג.א.

'שנפשו קשורה בנפשה של תורה' - סיפור שהוא חוויה מטלטלת!!

לו היית נכנס לבית המדרש הגדול שבירושלים בכל אחד מימי ספירת העומר, היית נתקל במחזה מופעים:

אברך צעיר לימים, שזקן קצר שחור מעטר את מסגרת פניו, ישוב לו בפינתו. חובק בזרועות אוהבות את הגמרא הגדולה, רכון לעברה בשקיקה, גומע בצימאון את מילותיה.

מפיו מתרונן ניגון התורה בקול מתוק שובה לב. גופו מתנועע בהתלהבות, כשפאותיו הארוכות מתבדרות להם אנה ואנה לקצב הניגון. מידי פעם הוא נעצר, והניגון פוסק; מצחו נחרש קמטי מחשבה, והוא שוקע כולו בהבנת הסוגיא שלפניו.

הפלא הגדול הוא, שמחזה זה נמשך שעות ארוכות. רק כאשר יגיע זמנה של אחת משלושת התפילות, אזי יפרוש מלימודו לשעה של תפילה, כאשר לאחריה יטעם קמעא ויחזור מיד לתלמודו.

בבוקר השכם, כאשר הופיעו ראשוני המתפללים בבית הכנסת, מצאוהו יושב ולומד באותה נעימה ערבה; ובלילה, עת עזבו אחרוני הלומדים - הניחוהו באותה הפינה, יושב וגורס דברי אלוקים חיים.

מיהו האיש? מה סודו?

* * *

אליהו היה יהודי פשוט ותמים. אמנם בור ועם הארץ, אך ירא אלוקים עד מאד. למרות עבודתו הקשה והמפרכת כפחח, מעולם לא החסיר את אחת משלושת התפילות. כמו כן מימיו לא ויתר על שיעורו היומי של הרב בספר האגדה 'עין יעקב' שהתקיים בין מנחה למעריב.

מאז ומעולם רחש אליהו כבוד רב לתורה הקדושה וללומדיה. את רב בית הכנסת, בו קבע את מקום תפילתו, העריץ בכל ליבו, וכל דבריו היו אצלו קודש קדשים. תדיר היה מיצר על בורותו הגדולה, אפס, מעולם לא העלה על דעתו אפילו בדל של מחשבה שבידו לשנות זאת.

כל זאת - עד לאותה דרשה.

היה זה ביום טוב ראשון של פסח, כאשר בסיומה של תפילת החג דפק הגבאי על הבימה והכריז: "מורינו הרב שליט"א ידרוש כעת לכבוד החג!" - מבטי המתפללים נחו באחת על דמותו של הרב, שעקר ממקומו אשר בכותל המזרח, טיפס במדרגות ארון הקודש, ופתח בדרשה:

"מורי ורבותי! בעוד שעות ספורות בצאת החג הקדוש, נעמוד כולנו בעזרת השם לספור את הספירה הראשונה מספירת העומר. הנה עומדים בפנינו ארבעים ותשע ימים - ימי הכנה, בהם עלינו להתכונן לקראת חג השבועות, להתקדש ולהיטהר לקראת חג מתן תורה. נשאלת השאלה: לשם מה להתכונן? וכיצד?

בבואנו לתת מענה לשאלה רחבה זו, שומה עלינו להקדים ולהתבונן במהותה של תורתנו הקדושה אשר ניתנה לנו בסיני מפי הגבורה, להעמיק בשגב קדושתה של התורה האלוקית בה זוכים אנו להגות יומם ולילה.

הנה מפורסמים דבריו של רבנו הרמח"ל בהקדמתו לספר קל"ח פתחי חכמה, בו הוא כותב בהאי לישנא: "כי התורה הקדושה אינה כחכמות הנכריות וידיעות החול, שהם אינם אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו, אך התורה הנה קדושה היא ולה מציאות גבוהה בגבהי מרומים".

תורת ישראל אינה מסתכמת במערכת חוקים ודינים כמו אלו שמצויים גם בבתי המשפט אצל אומות העולם, אשר מטרתם להשליט סדר ומשטר חברתי בין איש לרעהו. תורתנו הקדושה מתייחדת בהיותה תורתו של בורא העולם, בהיות דיניה חצובים בשכל אלוקי נשגב. ומאחר שכך, הרי פשוט הדבר כי אין כל דמיון והשוואה בין החכמה האלוקית העמוקה, לבין חוקי ההבל אשר בדו מליבם אותם קרוצי חומר דרי מטה.

יתרה מזו: "אנא נפשי כתיבת יהבית" - אומר הקדוש ברוך הוא, ופירשו צדיקים הכוונה: אני את עצמי נתתי בתורה. כלומר, אותיותיה ומילותיה של התורה מגלמות בתוכם, כביכול, את עצמותו יתברך.

"התבוננו יהודים יקרים!" קרא הרב ברגשה, "במה זכינו! כמה גדולה היא האהבה שאוהב אותנו השם, עד שנתן לנו באהבתו את החמדה אשר הייתה גנוזה לפניו תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם! ועתה, לאחר שעלה בידנו להגיע לאיזו-שהיא הבנה בגודל קדושתה של תורתנו, שומה עלינו לזכור זאת בעת גישתנו אל עסק התורה. בעת הלימוד צריכה לאפוף את הלומד חרדת קודש, הרגשה של "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא".

ולשם מה נתן לנו השם את התורה?

"ולדבקה בו" - מצווה התורה. וכי אפשר להדבק בו, והלוא אש אוכלה הוא? אלא הדבק בתורה, ומתוך כך אתה דבק בקב"ה השוכן בתוך התורה. וכמו שכתוב בווהר הקדוש: "כי אינן דמשתדלי באורייתא מתדבקין ביה בקודשא בריך הוא". וזו היא תכליתה ומטרתה של התורה, להביא את האדם הדבק בה - אם זה על ידי קיום מצוותיה וההליכה באורחותיה, ובמיוחד על ידי לימוד משפטיה וחוקותיה - להתקרב לאלוקיו ולדבוק בו.

'דביקות' זו מה עניינה?

על פניו נראה, כי תלמיד חכם כזה שנהירים לו שבילי התורה וצפונותיה - הוא זה הדבוק בתורה. ברם טעות היא, ולא כן הדבר. בספר הקנה קובע נחרצות כי "באמת בני, אפילו

למד ספרא וספרי וכולה תלמודא - עם הארץ נקרא אצל החכם, כי החכם הוא נקרא אשר **נפשו קשורה בנפשה של תורה**."

"נפשו קשורה בנפשה של תורה" הוא תיאור ממצה למסכת שלימה של רגשי אהבה ורעות השוררים בין האוהבים. הוא ציור לאדם אשר התורה הקדושה היא משוש חייו, ובלעדיה חשוב הוא כמת.

אהבה מופלאה זו תלויה במידת ההקרבה והעמל של האדם על דברי התורה. ככל שהלומד מתייגע יותר על דברי התורה - לפי שיעור זה מתעוררת לה האהבה, כך נוצר לו קשר הדמים, בינו ובין התורה הקדושה. כי כך הוא דרכו של עולם, למה שאדם מקריב - אליו הוא נקשר.

אוהב התורה מבקש להקריב עבור התורה את כל כוחותיו. הוא מנדד שינה מעיניו, והוגה בה יומם ולילה מתוך הפקרה עצמית מוחלטת. מגודל חביבותה של התורה בעיניו, הריהו הוגה בה תמיד, בכל זמן ומצב. הוא מאמץ את מוחו ומחשבתו ביגיעה עצומה בכדי להבין ולירד לעומקם של דברי התורה. הוא מקריב עבור התורה את כל הדברים החשובים והחביבים עליו ביותר.

הנכונות להקרבה מקורה בהכרה עמוקה ברום ערכה ומעלתה של התורה. שמתוך שמייקרה ומחשיבה יותר מכל חמודות תבל, הריהו מוכן להשליך מאחורי גוו כל תענוגות עולם, ובלבד שיזכה לכתר תורה.

תלמיד חכם כזה קשור בכל נימי נפשו אל התורה הקדושה. דבריה מסעירים אותו ונוגעים אל ליבו. כאשר מגיע בלימודו לעניין מוקשה או תמוה, הריהו מוטרד מכך, ואינו מוצא לעצמו מנוח עדי יתבהרו העניינים. ומאידך, כאשר זוכה למצוא דרך בהבנת הדברים, הריהו מתמלא שמחה ואושר לנוכח יופיים וישרותם של דברי התורה.

לימוד כזה עשוי להביא את הלומד למעלות רמות ונשגבות. כאשר אדם לומד את התורה מתוך אהבה, מתוך חיבור נפשי עמוק, אזי התורה נכנסת גם היא לשכון בתוך ליבו. כי כך טוב לה לתורה, לשכון במחיצתו של אוהב שכזה. וכשהתורה נכנסת אל תוך ליבו של יהודי, אזי אפילו אם הוא אטום כאבן בפני כל דבר שבקדושה, הריהו נימוח מפני קדושתה של התורה. כך ממלאת התורה את ליבו של הלומד בקדושתה האינסופית, עד שנעשה הלב פתוח כאולם, מלא ברגשי אהבת השם ויראתו. כי הנה כי כן, זוהי מטרת נתינתה של התורה לעם ישראל, כאמצעי אשר על ידו יוכל כל איש מישראל להתקרב אל השם ולדבוק בו.

ההשפעה הכבירה הזו, הינה תוצאה ישירה של אותה אהבה וחיבה אשר הלומד רוחש כלפי התורה. כי עיקר השפעת התורה על הלומד הוא רק בשעה ששוררת ביניהם אהבה גדולה, דווקא בשעה שנפשו של הלומד קשורה בנפשה של תורה. כי כאשר הלומד כרוך אחרי התורה יומם ולילה בעבותות של אהבה, אזי התורה משיבה לו אהבה תחת אהבתו אותה, והקרבה הנפשית לתורה הקדושה, פועלת בנפשו את כל המעלות שהזכרנו.

הביטו יהודים וראו! כמה מאושר הוא אותו אדם שזכה לקשר עילאי שכזה עם התורה הקדושה! כמה גדולה היא הזכייה שזיכה אותנו השם, שנתן לכל אחד ואחד מאיתנו אפשרות להגיע לקשר אהבה מופלא שכזה עם תורתו הקדושה!

אלא שכל זה הוא בתנאי אחד. והוא כמו שכתב רבנו יונה בפרקי אבות, שעל הלומד לזכך את מידותיו ולקדש את איבריו, לפי שהתורה לעולם אינה שוכנת בגוף שאינו בעל מידות טובות. ההסבר לכך הוא על פי האמור, מאחר והתורה מציאותה עילאית עד מאד, על כן אין היא מתרצה לשכון בגוף שאינו טהור כמותה.

ולשם כך ניתנו לנו ימי ספירת העומר, לטהר את נפשותינו רוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, להכין בתוככי גופנו משכן לתורה הקדושה. לעמול בתורה ולהקריב עבורה עוד ועוד, לבנות ולטפח את הקשר האמיץ והחזק עם התורה הקדושה. רק כך נזכה בהגיע חג השבועות לכרות ברית עולם עם התורה הקדושה".

* * *

האזין אליהו לדברים הנלהבים ונפשו נעגמה עליו. כמה היה רוצה לזכות גם הוא לאותה אהבה מיוחדת, לאותו קשר נפשי עמוק, עם התורה הקדושה! אמת שמאז ומתמיד ידע כמה חשובה התורה ומה גדולה הזכות לעסוק בה, אך כעת העמיד בפניו הרב ברוב כשרון את גודל אושרו של האיש אשר נפשו קשורה בנפשה של תורה, בצורה שלא שמע מעולם. התיאור החי הזה, הצית את דמיונו והפעים את רוחו. כמה עצוב הדבר - כך הרחרר לעצמו בדכדוך - שלו עצמו אין כל שייכות לדברים, ולעולם לא יזכה לדרגה המיוחדת הזו!

ובאמת, מה בידו לעשות בנידון? והלא עם הארץ גמור הוא, ומלבד סידור התפילה וספר האגדה 'עין יעקב' אינו מכיר מאומה! כיצד אפוא יוכל לדבוק בתורה הקדושה ולהתמיד בה יומם ולילה, בשעה שלא נגע בה מעודו? בשעה שהוא, בראשו האטום, אינו מסוגל לקלוט אפילו שורה אחת של גמרא! במה אפוא יאהבנה? כיצד תקשר נפשו בנפשה?

ושמא מוטב לו כי יחדל מלעסוק בשאלות מדכאות מהסוג הזה, בשעה שאין בידו לעשות כנגדם מאומה? הלא מלבד כאב הלב הנורא, והתסכול שיאיים להטריף את דעתו, לא יפיק מכך כל תועלת! אולי באמת כדאי שישלים עם המצב העגום הזה, ודי? אולי כדאי שיפנים אחת ולתמיד שלא כלפיו מכוונים הדברים, שלא אל עם-הארץ שכמותו התכוון הרב בדבריו הנלהבים?

עודו שוקע בהרהורים נוגים, ופתאום חדר לתוך סבך מחשבותיו הקודרות קולו הצלול של הרב, שהמשיך בינתיים בדרשה:

"ישנם רבים הסבורים כי עסק התורה אינו שייך אליהם כלל. הם רואים את לימוד התורה כדבר השייך לבעלי כשרון בלבד, ואילו הם - בעלי הראש החלש - כאילו נידונו מראש לכישלון מוחלט, אפסו סיכוייהם להימנות על עמלי התורה".

וכאן הגביה הרב את קולו:

"טעות גדולה היא זו! דעו לכם כי לכל יהודי יש חלק בתורה, אין מושג כזה של יהודי שאין לו סיכוי להצליח בתורה. משום שהצלחה בתורה תלויה בעיקר במידת העמל והיגיעה של האדם על דברי התורה, וכלל לא בכישרונותיו של הלומד. כי ככל שהאדם מתמסר ללימוד התורה ומקריב עבורה, כך מחזירה לו התורה בכפל כפליים. היא נעשית לו למליץ טוב אצל בורא העולם, ופועלת עבורו הצלחה בעסק התורה, בניגוד ליכולותיו ולכישרונותיו הדלים. וכל זאת, הודות לרצונו העז להבין את דיני התורה, הודות למאמצים הרבים והכוחות הגדולים שהוא משקיע בלימוד התורה. והניסיון מוכיח זאת, שלא דווקא בעלי הכישרונות הם אלו שהגיעו להישגים גדולים בתורה. רבים הסיפורים על גדולי ישראל שלא היו מוכשרים במיוחד, ובכל זאת גדלו והצליחו ועשו פרי!"

לשמע הדברים, הוצף ליבו של אליהו ברגשות מעורבים. לרגע התקשה להאמין בכלל כי שמע נכונה את הדברים. האומנם יש ביכולתו להיות תלמיד חכם, הדבוק בכל הווייתו בתורה הקדושה?! - שאל את עצמו בספקנות, אינו מעכל את הבשורה המרעישה שניתכה לה על ראשו בפתאומיות שכזו. אולם למשנהו החלו הדברים לחלחל לתודעתו, והוא התמלא באושר עצום ונפלא.

"אין מושג כזה של יהודי שאין לו סיכוי להצליח בלימוד התורה", גלגל על לשונו את המילים הנפלאות הללו, מלאי התחייה והנוחם. "הלוא כך אמר הרב בפירוש: אין הדבר תלוי אלא ביגיעתו של האדם על דברי התורה!"

עליצות חדרה אל נשמתו, והוא הזדקף במקומו בארשת נחישות. "מכאן ולהבא" - צעק אל חדרי ליבו בהתרגשות - "ישיל אליהו מעליו את בגדי הפחח, ותחתיהם יעטה בגדים אחרים, שונים בתכלית מקודמיהם - בגדים של תלמיד חכם!"

אם אין הדבר תלוי אלא במאמצים ויגיעה - חשב בהחלטיות - הרי שהדבר אינו אמור להיות בעיה. הדרך אל האושר סלולה ופתוחה לפניו. כי הוא, אליהו, מוכן להקריב את כל אשר לו, בכדי לזכות לכתרה של תורה! באותו רגע, גמלה בליבו ההחלטה להתמסר בכל כוחותיו ללימוד התורה הקדושה. הוא חש כוחות נפש אדירים נמסכים בדמו, נחישות ותקווה איתנה לזכות לברית עולם עם התורה הקדושה.

את הדרך לביתו עשה אליהו בצעדי ריקוד כמעט. ההתרגשות שבתה אותו כליל, עד שנדמה היה לו כי כל העולם שותף לשמחתו. השמש העגלגלה חייכה אליו מן המרום, שולחת על ראשו קרניים מפזזות, מאירות וחמימות. השמים התכולים נראו בטהרתם, חפים מכל עב וענן. הציפורים שרקדו בינות לענפי העצים, צייצו בקולם המתוק רנן עליו במיוחד. ואפילו הרוח שטפחה על פניו במשב קליל מחיה נפשות, שרקה באוזניו בצחוק של טוב לב, מלא שמחה וגיל.

משנכנס הביתה שיתף את זוגתו ברגשותיו, והפציר בה ליטול את עול הפרנסה על שכמה, כדי שיוכל לשקוד על התורה כרצונו. הרעיה, נבהלה בתחילה מהרעיון המהפכני הלזה, אולם משהציצה בעיניו והבחינה בתחינה הגדולה שהייתה שם - נרתעה. הלוא כל ימיה השתדלה להיות אשה כשרה העושה את רצון בעלה, הייתכן כי דווקא בדבר הזה אשר

הוא בנפשו של בעלה, תעכב בעדו?! מי היא שתמנע כעת ממנו להגשים את החלום שבוער לו בעיניו?

זהו. כעת, משניתנה ההסכמה, הייתה הדרך פתוחה בפניו. הוא חופשי מכל עיסוק וחובה, ובידו למלא את יומו כרצונו. מיד לאחר סעודת החג לא השתהה אליהו אף לא רגע אחד. ויתר על מנוחת הצהריים לאחר ליל השמורים, ומיהר לבית המדרש.

בחדווה ובצהלה ניגש אל ארון הספרים ושלף מן המדף כרך גדול ועבה של משניות מסכת ברכות. אימץ את הספר אל ליבו בחום, הניחו בעדינות על השולחן, ובקול רוטט מהתרגשות החל קורא בו בנעימה, בפעם הראשונה בחייו: “מאימתי קורין את שמע בערבית...”

שעה ארוכה עמל אליהו על הבנת המשנה. המושגים שהביאה המשנה, היו זרים לו ובלתי מובנים. חוץ מזה, הוא בכלל לא הצליח להבין האם שלושת הדעות שהביאה המשנה חלוקות זו על זו, או שמא מוסיפות הם אחת על חברתה. ואם נוסף לכל הרשימה הזו פרטי דינים לא מוכרים נוספים, שהוזכרו בין השיטים כבדרך אגב - הרי שהוא כבר מבולבל לגמרי.

אבל אליהו אינו אומר נואש. הוא חדור ברוח מלחמה, ברוח של תקווה וניצחון. וככזה, הוא אינו מוכן לסגת מן הקרב. לכן, הוא מנסה להתחיל ללמוד את המשנה מחדש, ולעשות סדר בכל הדינים והמושגים שפגש זה עתה - איזה מהם מובנים וברורים אצלו, ואיזה זקוקים עדיין לליטוש יסודי. כך הוא מפלס לו דרך בנבכי הסוגיא, בעמל רב וביגיעה גדולה. הקושי אינו מרפה את ידיו, והוא אינו נופל ברוחו גם כאשר הוא נוכח לדעת כי שוב טעה בהבנת המשנה, מאחר ופירושו אינו עולה יפה עם המשכה של המשנה. הוא מעיין במפרשים, ואף אינו בוש להיעזר בלומדים שבבית המדרש.

הקושי אמנם גדול, והתסכול והאכזבה טופחים על פניו פעם אחר פעם, כאשר הוא מגלה שלא הבין את הדברים לאשורם. אלא שכל אלו התגמדו להם כלא היו, שעה שסוף סוף עלה בידו להגיע להבנתם המלאה והברורה של הדברים. או אז הציף את כל יישותו אושר נפלא, ושמחה גדולה וסיפוק עצום מלאו את ליבו. ומיד, בקול מתרונן המשיך אל הפסקה הבאה: “מעשה ובאו בנו מבית המשתה...”

כך למד ויגע, ישב ושינן, עד שהתכנסו המתפללים לתפילת מנחה.

למחרת, בבוקר השכם, ניתר אליהו ממשכבו בשמחה, כשידיעה אחת ממלאת את כל יישותו: אני היום לומד את התורה הקדושה! - במרץ רב ובזריזות הוא התארגן, וצעד לבית המדרש בצעדי רנן.

התפלל שחרית בלב הומה, ונתן שבח והודיה לבורא עולם על תורתו הקדושה. הייתה זו תפילה אחרת, שונה בתכלית מכל התפילות שקדמו לה. תפילה של יהודי הרוצה בכל מאודו להיות תלמיד חכם הדבוק בתורת האלוקים. “ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל”, התחנן אליהו, “והאר עינינו בתורתך, ודבק ליבנו במצוותיך, ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך”.

כשסיים את תפילתו הנרגשת, נטל לידיו את כרך המשניות האהוב, המוכר מיום האתמול, ושקע בלימוד.

אלא שלא כיום האתמול היה היום הזה. תחושת ההתחדשות מליאת המרץ והרעננות, שנלוותה ללימוד ביום האתמול, פגה לה בחלוף הלילה. והנה מצא אליהו את עצמו נאבק בחירוף נפש על כל דקה של ריכוז.

אם אתמול מילאה את ליבו שמחת גיל עד אין קץ - הרי שעתה נדמו בעיניו מילותיה הקדושות של המשנה כשורות שחורות חסרות פשר, המורכבות מצורות שונות נטולות כל משמעות. והללו, בערבוביה שלימה, פצחו מולו במחול עוועים פראי.

כל דקה שחלפה נדמתה בעיניו כשעה ארוכה. עברו - שמעולם לא הורגל לשבת אל מול ספר שעות רצופות, בריכוז מוחלט בתוכנו - הייתה השעה הבודדה מול ספר המשניות כעיניו של ממש.

פתאום הרעיון להיות תלמיד חכם השוקד על דלתות התורה יומם ולילה, היה נשמע תלוש לגמרי מן המציאות, ובלתי הגיוני בעליל. דמעות גדולות הציפו את עיניו, ומן הספר הפתוח המשיכו האותיות לחוג סביב במעגלים, כמו לועגים הם למשבתו.

- הוא רוצה להיות תלמיד חכם! בכל ליבו משתוקק הוא להדבק בתורה ולהתקדש בקדושתה! אבל הדבר, כך מסתבר, גדול ממידותיו. האומנם אין לו סיכוי? האומנם אין בידו לזכות לכתרה של תורה? הנה הוא מנסה מזה שעה להתרכז במילים שלפניו, אך ללא הועיל. כל מילה מובנת פחות מחברתה. כיצד זה יעלה בידו, ביד עם-הארץ שכמותו, לדבוק בתורה הקדושה?

בתנועה ספונטנית נשלחו זרועותיו לחבק בעוז את ספר המשניות, ממאן להיפרד מהחלום המתוק העומד להתנפץ לנגד עיניו בקול רעש גדול. אמש בטוח היה כי החלום יהפך למציאות קיימת, אולם עתה נקרו בליבו סימני שאלה גדולים. האומנם יאלץ להשלים עם העובדה המרה הזו?

ופתאום -

פתאום אל סבך מחשבות הייאוש והחידלון חדר קולו של הרב, מלא תקווה ועידוד: **"דעו לכם אחי היקרים! כי לפי שיעור העמל והיגיעה של אדם על דברי תורה - כך מתעוררת לה האהבה, כך נוצר לו קשר הדמים, בין הלומד לתורה הקדושה!"** - - -

והיו הדברים מחזקים ומרפאים כל נפש שבורה, עד כי לא נותר בלב אף לא שמץ קל של ייאוש. והנה גוו נזקף, והעיניים בורקות מחדש בניצוץ של תקווה ונחישות. אליהו אוסף מחדש את שיירי כוחות נפשו, ובחירוק שיניים פותח שוב בקרב סוער וקשה אל מול דף המשנה.

אמת, קשה ומפרך הוא הקרב. קשה מאד. והנפילות התכופות אף הם מרפות את הידיים כל פעם מחדש. אולם אליהו לא מוותר. הוא לא ייתן לחלום חייו לחמוק מבלי שוב! הוא

- אליהו הפחח - עומד להיות תלמיד חכם! - נקודה. לשם מטרה זו הוא מוכן להקריב את כל כוחותיו ואת כל אשר לו!

לכן, ממשיך אליהו לשבת מול המשנה, מאמץ את מוחו במאמץ על, בניסיון להבין את המשנה שלפניו. הוא אינו מתפעל מהריכוז החמקמק שבורח לו אל מחוזות אחרים, רק עושה כל מה שביכולתו לעשות בכדי לשמור עליו היטב, ולהתרכז במלוא הריכוז האפשרי במילים שלפניו. ידיו לופתות את השולחן ברעד, ופלגי זעה שוטפים את מצחו - עדות למאמץ הנורא שגובה ממנו שעת הלימוד הזו.

כך חולפת לה שעה ועוד שעה. שעות של מלחמה מתשת. ולעת ערב צונח אליהו על מסעד הכסא באפיסת כוחות, אולם אושר נפלא ממלא את ליבו. הוא מאושר מן הזכייה שנפלה בחלקו להקריב למען התורה הקדושה את כל כוחותיו עד תמצית הדם.

*

לא נלאה אתכם בפרטים, קוראים יקרים. רק זאת נאמר: אליהו התמכר בכל כוחותיו וחושיו לעסק התורה. עמל ללא ליאות להבין את המשניות הקדושות, ביגיעה נוראה, יומם ולילה. חלום חייו - לזכות להיות תלמיד חכם אשר דברי התורה נבלעים בדמיו - הסעיר את רוחו, והפיח בנפשו כוחות נעלמים אשר אפילו הוא עצמו לא ידע מעולם על קיומם. וכך המשיך בדרכו המפרכת, בעקשנות ובעקביות.

חולפים להם הימים, ומשנה חוברת לה לרעותה. המשניות כולם מצטרפים אל חשבון גדול, והנה חוגג אליהו את סיום המסכת הראשונה בחייו! - העובדה כי הנה צלחה דרכו וזכה לסיים מסכת שלימה, חיזקה את רוחו, והוסיפה בנפשו עוז ותעצומות. בהחלטה כבירה החל - בנוסף ללימוד המשניות - גם בלימוד הגמרא.

חולפים להם השבועות, ואליהו עודו הוגה בתורה יומם ולילה, בהתמסרות מוחלטת, תוך התעלמות גמורה מכל צורכי הגוף. משאת הנפש שבערה בקרבו לא נתנה לו מנוח, ומשבוע לשבוע הוסיף להגביר חיילים ולהעפיל לפסגות חדשות ביגיעת התורה, בהתמדת התורה, ובהבנת התורה.

הגיע ראש חודש סיוון. התרגשות עצומה אפפה את אליהו. הוא לא מצא מקום לעצמו: הן עוד שבוע מגיע חג מתן תורה, והוא כלל וכלל איננו מוכן! החליט אליהו, כי אם עד עתה היה פורש אל ביתו בצהריים לסעוד את ליבו, הרי שמכאן ולהבא ייטול עמו אל בית המדרש מעט מיני תרגימא, ואת ארוחתו יעשה בבית המדרש. כמו כן בלילה, יפרוש לשינה על גבי ספסל בבית המדרש. וכל זאת, למען לא יתבזבזו להם דקות יקרות.

שלושת ימי הגבלה חלפו עברו ביעף, והנה הגיע חג השבועות.

*

ליל התקדש חג השבועות.

בית המדרש הגדול המה אדם. הכול התכנסו ובאו ללימוד סדר תיקון ליל שבועות, וקול התורה האדיר פרץ מבעד לחלונות הגבוהים והמקומרים, ומילא את סמטאות ירושלים בניחוח קסום של חג.

אליהו, אפוף סערת רגשות, ישב לו בפינתו הנצחית אל מול הגמרא הגדולה. הרעש וההמולה מסביב היו לו לזרא, חפץ היה במעט ישוב הדעת, בעת הגיע יומו הגדול, היום אשר אליו הוא נושא את נפשו מזה ארבעים ותשע יום. הרגיש כי ההמון הגודש את ההיכל הגדול סוגר עליו. וכך מצא את עצמו יוצא את בית המדרש, כשרגליו מוליכות אותו במעלה המדרגות העקלקלות, אל עזרת הנשים.

זו האחרונה, אשר קידמה אותו בשיממונה, היטיבה עם כיסופי נפשו. כעת, כשאיש אין במקום, הרשה לעצמו לתת פורקן לסערת רוחו. וכך, הליט את ראשו בכפות ידיו ונתן דרור לרגשותיו.

"הנה הנה מתקרב הרגע המיוחד", גאתה ההתרגשות בנפשו, "עוד מעט קט, עם שחר, יעמוד עם ישראל בברית הנישואין עם התורה הקדושה, לכרות מחדש את הברית עם הקדוש ברוך הוא! כמה מאושר אני שיהודי הנני! כמה צריך ורוצה אני להודות לבורא העולם על שבחר בנו מכל העמים ורוממנו מכל הלשונות ונתן לנו את תורתו הקדושה!" נשמתו התלהטה לאביה שבשמים ברגשות אהבה כבירים, והוא ביקש משהו להשקיט בו את הצמא היוקר, את הגעגועים הסוערים בנשמתו.

את מבוקשו מצא במגילת שיר השירים שעמדה על השולחן, כאשר החל קורא מתוכה בהמיית לב, במתיקות מופלאה שיש בה בכדי להמיס כל לב. פסוק אחר פסוק, בלהט, בקול נעים רווי כיסופים שהדהד בין כותלי החדר.

הנה מתייחד הוא עם אביו שבשמים, ואיש לא בא בסודם. פורש בפניו, יחד עם שירתו השמימית של שלמה המלך, את סיפור האהבה הבוערת, את סוד הקשר הטמיר והנעלם, היוקר בליבות בני ישראל לאביהם שבשמים.

מתמוגג יחד עם בכייתה של הרעיה, המבקשת את דודה בכל ליבה ומאודה, בשווקים וברחובות, ואינה מוצאת. משתפכת לה נשמתו עם נהר האהבה השוטף את לב הרעיה, שעה שמגיעה לאוזניה קריאת החיבה הפורצת מליבו ההומה של דודה: "כולך יפה רעייתי ומום אין בך!" ומעיו הומים עליו בעת אשר שולח הדוד את ידו מן החור, עד כי חולת אהבה אני.

מתלקחת האהבה בנשמתו, רשפיה רשפי אש שלהבת י-ה. ומים רבים לא יוכלו לה, לכבותה.

השעה כבר מתאחרת. ובעוד בית המדרש מתרוקן בהדרגה מיושביו, הפורשים לכמה שעות של שינה חטופה לאגור כוחות לעבודת היום הקדוש - הרי שבעזרת הנשים שוכח אליהו מעולם ומלואו. מתרפק בערגה על קסמם המשכר של המילים הקדושות, הנוטפות

אגלי אהבה וגעגוע. שרוי הוא בעולמות אחרים, עולמות אשר אין בהם מאומה זולתי הקדוש ברוך הוא לבדו.

עמוד השחר כבר עולה, שעה שפסוקיה האחרונים של מגילת שיר השירים מזדמרים על שפתותיו של אליהו.

ואם דימה אליהו בנפשו כי ישקיט את געגועיו בקריאת המגילה - הרי שהתבדה. הטבילה בין גלי ים האהבה, הסוער בינות לשיטי שיר השירים, הציתה בנפשו תבערה כפולה ומכופלת, עד כי נכספה וגם כלתה נפשו לחצרות השם.

בהחלטה של רגע הוא קם ממקומו, ויורד במדרגות אל בית המדרש השומם.

צועד בין טורי הספסלים כאחוז תזזית, לעברו של ארון הקודש הנישא והמפואר. מדלג במדרגותיו. אחוז בפרוכת הרקומה, ונושק לה בחום. מסיט אותה הצידה, ופותח את דלתות הארון לרווחה.

ארון הקודש מואר באור יקרות, אותו מפיצה הנברשת הגדולה המשתלשלת מתקרת ההיכל. טובל הוא בצמחיה עשירה, כמנהג ישראל קדושים לכבוד חג השבועות, ענפים ירקרקים ורעננים משתרגים עליו בהדר, מנומרים בשושנים אדמדמות מרהיבות עין.

ומתוך הארון מציצים עליו ספרי התורה במחלצותיהם ההדורות, כתרי כסף לראשיהם, לבושים מעילי ארגמן קטיפתיים, ענודים טסי כסף עטורי יהלומים. חופפים בקדושה עילאית, והילה של השראת השכינה על ראשם.

והם הביטו בו במבט אוהב.

הם הביטו בו - והוא הביט בהם, מבט עורג מלא תשוקה וכיסופים. ופתאום נעמדו מולו ארבעים ותשע הימים שעבר עד הנה בדרכו. שעות של עמל מפרך גוף ונפש, שעות של יגיעה נוראה עד טיפת הדם האחרונה - למען התורה הקדושה. לנגד עיניו עברו דברי התורה שלמד, כל אותם תנאים ואמוראים שעל דבריהם מסר את כל כוחות נפשו - כולם באו כעת ונעמדו לפניו.

פתאום הצטעפו עיניו בדוק של דמעות גיל, וליבו הוצף באהבה עזה עד כלות הנפש, לתורה הקדושה, ולבורא כל עולמים נותן התורה. הוא, האדם אשר נפשו קשורה בנפשה של תורה, חש בעצמו כי לא יוכל שאת, אין בכוחו להכיל את עוצמת רגשי הדביקות נעימות ערבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות, המפעמים בליבו כלפי התורה הקדושה, אהבת נפשו.

ומכלות נפשו אל האלוקים שלח זוג זרועות אוהבות אל תוך ארון הקודש, וחבק את ספרי התורה בחיבוק אוהב ואמיץ, ואשד של דמעות שפרץ מעיניו בקילוח דקיק שהתגבר והלך, שטף את כתרי הכסף המפוארים, עד אשר הבהיקו וזהרו שבעתיים.

*

המראה שנגלה לעיני הגבאי שעה שנכנס לבית הכנסת בבוקרו של חג השבועות הכה אותו בתדהמה מוחלטת:

דלתות ארון הקודש היו פתוחות לרווחה, הפרוכת מוסטת לצדדים, וספרי התורה חשופים לעין כל. ובתוך ארון הקודש שרוע אדם ללא רוח חיים, חובק בלפיתה עזה ספר תורה - - -

מבט מעמיק יותר חשף את זהותו של האיש: אליהו!

- אליהו? מה זה היה לו, לאליהו?

- כל כך גברו רגשות האהבה בליבו של אליהו, עד אשר פרחו לה נשמתו אל גנזי מרומים, מכלות נפשו אל האלוקים.

בארון הקודש. בין ספרי התורה.

*

כמה מילים על הסיפור שקראתם:

סיפור זה במקורו הוא מסופר על אחד מגדולי תלמידי האר"י הקדוש, מעיר הקודש צפת (הערה קטנה מאת הרב יהודה טננהויז: הסיפור הנפלא מופיע בספרי החג שבועות על ר' שלום פודהייצר. היה מדור ג' או ד' של עליית החסידים, ולא מגורי האריז"ל), שפרש מביתו בכל ימי הספירה והגה בתורה בקדושה נוראה, מתוך ציפייה וערגה גדולים לקראת היום הגדול הממשמש ובא - חג השבועות, חג מתן תורה. ויהי בליל חג השבועות, הסתגר הצדיק בעזרת הנשים של בית-הכנסת כשהוא נתון בסערת רגשות עזה, שם שמעוהו קורא את מגילת שיר-השירים מתוך השתפכות הנפש גדולה. ובבוקרו של חג השבועות, כשבאו המתפללים אל בית-הכנסת, מצאוהו אצל ארון הקודש ללא רוח חיים, כשבכיסו מונחת כתובה שכתב לתורה הקדושה, ארוסתו.

שמעתי את הסיפור מפי רב שליט"א, שסיפר אותו בהתרגשות מיוחדת שהותירה בי רושם עז. תקופה לאחר מכן עלה במחשבתי להעלות את הסיפור על גבי הכתב, ולנסות לתאר - עד כמה שניתן - את ההתרחשות הנוראה הזו. ומאחר שיראתי לשלוח יד בקדשים, לתאר את רגשות ליבו של אותו איש אלוקים קדוש וטהור אשר אין לנו בו אפי' קצה קצהו של השגה - עלה בדעתי ליצור לצורך הסיפור דמות בדויה של יהודי פשוט, שפרש מביתו לבית-הכנסת להגות בתורה הקדושה בפרישות נפלאה וכו', ולתאר את כל פרטי ההתרחשות על אותה דמות בדיונית. מאחר שכך, הוספתי פרטים רבים שלא היו ולא נבראו כיד הדמיון הטובה עלי, כמו דרשתו של הרב [המבוססת כמובן על הנכתב בספה"ק] ועוד - וזאת בכדי להתחבר ולהזדהות עם רצונו העז של אותו 'אליהו', המוסר את נפשו על התורה הקדושה, ועל מנת לתת לקורא לחוות יחד עימו את המשברים והמאבקים המלווים אותו בדרכו אל הקשר עם התורה הקדושה - עד לסיומו של הסיפור במפגש הנורא של 'אליהו' עם ספרי התורה בארון הקודש, כפי המתואר בהרחבה בפנים הסיפור. כדי שלא תארע דבר תקלה על ידי, ראיתי חובה לעצמי לציין בשולי הדברים את הגרסה המקורית של הסיפור האמיתי, ולהבהיר ברורות כי את יתר הפרטים הוספתי מעצמי לצורך הסיפור ללא כל בסיס ואסמכתא.

תקוותי שנהניתם מן הסיפור, והיה אם תהיה לאחד מן הקוראים איזו תועלת רוחנית מן הסיפור, בהתחזקות בלימוד התורה הקדושה ואהבתה - והיה זה שכרי.

*

סיפור זה מתפרסם בפרסום חוזר הודות לגלים הרבים שעורר.

סיפור מיוחד / הסופר הרב יאיר וינשטוק

סטירה שכזאת... - סיפור מיוחד ומפעים לחג השבועות

ישיבתו הנוודעת לגאון ולתפארת של הגאון האדיר רבי ברוך בער ליבוביץ זצוק"ל ששכנה בעיירה קמניץ, קבעה את מקומה המכובד בכותל המזרח של הישיבות בתקופה ההיא. שמה הטוב שנודע בשערים הילך לפניה כשמן הטוב, ומשך אליו כאבן שואבת את בכירי הצורבים, שבאו מכל רחבי ליטא להסתופף בין כתליה.

הבחורים הרבים ששיחרו לפתחה של הישיבה הנוודעת מתוך רצון להיהפך לתלמידים מן המניין - לא באו רק מפני רמתה הגבוהה של תלמידיה בה הצטיינה הישיבה למכביר, אלא מפני האווירה המבושמת והעילאית ששררה באורח תדיר בין כותלי הישיבה. אווירה שהייתה מעוגנת כולה במעלות של קדושה ומרוממת באצטלה של תורה, כשמעל הכול ריחפה דמותו רבת ההוד של רבי ברוך בער.

רבי ברוך בער היה אדם כחוש וצנום אבל ענק ברוחו ומשכמו ומעלה גבוה מכל העם. שעה שהיה מהלך בין ספסלי התלמידים בבית מדרש הגועש ברתחה של תורה, היו פניו מאירות כאבוקה. תמיד נראה תפוס שרעפים. רבי ברוך בער היה ספוג עד לשד עצמותיו באישה של תורה, עיונו הדק והמזוקק עמוק הוא לפנים עומק, המגלה בכל פעם לתלמידים המרבים להפוך בתורתו - רבדים וטפחים חדשים ועמוקים מעוצם כוח עיונו האדיר, ומתורף הבנתו הנפלאה החוקרת חקירה אחר חקירה אחר שורשי טעמי הסוגיות וביאוריהם. לא כל מוח יכול היה לסבול את עמקות שיעוריו, אשר למרות שהיו קילורין לעיניים - ההבנה העמוקה שעמדה ביסודם הייתה גבוהה ועצומה לאין שיעור.

לא ייפלא אפוא כי כאשר נודע לדוד סובול מקובנה, כי התקבל לישיבה המעטירה של רבי ברוך בער, וכי אמור הוא להתחיל בקרוב את פרק לימודיו שם, גאה אושרו עד לשמים. בכל יום שהתקרב לזמן טיפסה התרגשותו לשיאים חדשים. הוא ספר ומנה את הימים שנותרו עד לתחילת ה"זמן" בישיבה, אזי יוכל לחסות בצל כנפי הישיבה, וליצוק מים על ידיו של ראש הישיבה הלא הוא מרנא ורבנא הגאון רבי ברוך בער.

אין זה דבר של מה בכך להיקרא בכינוי הנלבב, "תלמיד של רבי ברוך בער"! הדבר מצריך הכנה נפשית ורוחנית כאחד, זמן רב עוד בטרם יכנס בין שערי הישיבה.

בפרק הזמן שנותר לו הגיר דוד זיעה כמים, כדי לקנות תורה במ"ח קנייניה. הוא שינן סוגיות שלמות עד שהיו שגורות על פיו וציפה בכיליון עיניהם ליום הגדול בו יוכל לחבוש את ספסלי הישיבה.

בהגיע היום הגדול, ארו דוד מיטלטליו שהיו מקופלים וארוזים ברוב התרגשות וציפייה מזה מספר שבועות עוד לפני הנסיעה, עד לאחרון בהם בסדר מופתי, במזוודה גדולה וקשיחה שנקראה "צי"מידן". צרר היטב את מעותיו בכיס בטנת חליפתו, נפרד מבני משפחתו הקרובה ובלב מתרונן משמחה יצא לקמניץ.

כשהגיע דוד לפתח הישיבה החל ליבו שוקע לאיטו בקרבו. הישיבה המתה בחורים למאות, מהם חדשים ומהם וותיקים. הוא הרגיש כדרדק ביניהם. כיצד יבחין מישהו בעלם הרך שפניו זכו אך עתה לפלומת זקן דקה, בינות לאריות וכפירים, עילית בחוריה של ישיבה קמניץ.

אולם הוא לא נתן לפחדים להשתלט עליו. כל ההתחלות קשות, הרהר לעצמו, חבל לתת לכל התקוות עליהם חלמתי במשך תקופה כל כך ארוכה להתפוגג בן רגע. תפילת ערבית ראשונה החלה.

דוד לא זכר מימיו תפילת ערבית כזו. תפילה ראשונה בישיבה בה עתיד הוא בעזרת ה' לגדול ולפרוח.

הוא שפך את ליבו כמים לפני היושב במרומים שיצליח דרכו, ויזכה לעלות מעלה מעלה במקום קדוש זה.

לאחר התפילה הבחין דוד שהבחורים ניגשים ל"מזרח" למקום מושבו של רבי ברוך בער, לקבל ממנו את ברכת הדרך ל"זמן" החדש הבא עליהם לטובה ולברכה.

רבי ברוך בער קיבל כהרגלו כל תלמיד ותלמיד בסבר פנים מאירות, הוא לחץ את ידיהם בחמימות אבהית תוך שהוא מברך אותם מקרב ליבו להתעלות מעלה מעלה במשך "זמן" זה.

דוד המתין בחרדת קודש. פיקת גרונו עלתה ועלתה בהתרגשות. התור המשתרך על יד כסאו של ראש הישיבה התקצר בהדרגה. הוא חש בהלמות ליבו הגוברת מרגע לרגע.

כשהגיע אל כיסאו של ראש הישיבה נמסו והתפוגגו כל חששותיו כלא היו, מול הדרת פניו המאירה של ראש הישיבה. פניו טוב שופע שהרגיע אותו לאלתר. רבי ברוך בער לחץ את ידו בחמימות, ושאל אותו לפרטיו האישיים.

תוך כדי שיחה הוברר לו שרבי ברוך בער מתמצא היטב באילן היוחסין שלו, "אתה הוא נכדו של רבי שמעון סובול, מלמד דרדקי המפורסם"?

"אכן" השיב דוד, תמה מעט למראה פניו של רבי ברוך בער הנראות מתפעמות כאשר הזכיר את שמו של סבו.

"דע לך" אמר לו רבי ברוך בער. "סבך היה מלמד דרדקי מיוחד שבמיוחדים מאין כמוהו. אם ברצונך לשמוע סיפור מופלא על סבך, המתן כמה דקות עד אשר יכלה תור הבחורים. אזי אספר לך מעשיה, ובטוחני שתישאר חקוקה בזיכרונוך לעד"

דוד המתין בצפייה דרוכה, עד שעברו כל הבחורים על פניו של ראש הישיבה, ואזי פנה שוב אל ראש הישיבה.

רבי ברוך בער פתח וסיפר את סיפורו המאלף, סיפור שהותיר את דוד ימים רבים לאחר מכן תחת רושמו העז.

"בתקופת הצאר ניקולאי ימ"ש התרחשה גזירת הקנטוניסטים. מלכות רוסיה, כמלכות יוון בשעתה חפצה בהריגת העם היהודי, אם לא בגוף אזי ברוח. אולם הם ידעו בסתר ליבם את הסוד שלעולם לא יצליחו לשבור את חוסנו העיקש של העם היהודי קשה העורף, ולכן החליטו להשקיע את עיקר מאמציהם בכיבוש הנשמות הרכות, עוללים ותינוקות של בית רבן שלא טעמו מימיהם טעם חטא. כמלכות יוון הרשעה שביקשה לעקור את הכול וגזרה שיכתבו על קרן השור, ששימש באותם ימים כבקבוק האכלה של התינוקות "אין לנו חלק באלוקי ישראל". כך גם הם ביקשו להעביר את ישראל הטהורים למולך בעודם באבם, בטרם הנצו פרחי עלומיהם.

מפעם לפעם היו פושטות פלוגות של חיילים על הכפרים והעיירות היהודיות במרחבי רוסיה וחוטפים ילדים יהודים מזרועות הוריהם. מגיל צעיר היו מגייסים אותם לצבא, מחנכים אותם על ברכי החינוך הנוקשה של צבא רוסיה מרעילים את נשמותיהם הזכות בשיעורי נצרות, ומטמטמים את ליבם הטהור במאכלי פיגולים. ניקולאי הצאר הצורר עיגן זאת בחוק הרוסי כי על החיילים להיות מגויסים בצבא במשך 25 שנה. נקל להבין שלא הרי כניסתם לצבא כיציאתם, לאחר שפשטו את מדיהם לאחר ששרתו בצבא במשך שנות דור, לא זכרו כמעט מאומה מבית הוריהם. וכי מה יכלו לזכור כאשר בגיל כה צעיר נעשקה מהם כל ילדותם לאחר שנקראו אל דגל הצבא. זו היתה גזירה קשה ממות. ההורים שילדיהם נחטפו מהם היו מתאבלים עליהם בדמעות שלישי. בכל יום נחטפו נשמות טהורות של ילדי ישראל מחיקה החמים של משפחתם, והם עברו לקסרקטיני הצבא שם קיבלו חינוך מחדש שעקר מהם את כל יהדותם.

חרב הגזרה שהונפה על מאות קהילות קדושות ברוסיה לא פסחה גם על העיירה בו התגורר סבך. שמו של סבך ששימש מלמד דרדקי היה ידוע בכל המחוז. הוא היה מלמד דרדקי מעולה לא רק בגלל כוח ההסברה בו חונן, אלא בגלל יראת השמים הטהורה אותה היה מבעיר בנפשותיהם הצעירות של התלמידים, ואהבת התורה ללא סייג אותה השריש בליבותיהם. היתה לו סיעתא דשמיא מיוחדת במינה. הוא עקב בעינא פקיא אחר כל אחד ואחד מתלמידיו, וידע למצוא מסילות לנפשם הרכה של הילדים, ולכוון כל אחד ואחד מהם בדרך חינוכו בקודש, כאילו היה בנו יחידו.

העיירה בה לימד סבך הייתה נתונה באותם ימים תחת פיקוחו של מושל גוי אנטישמי אכזר שחיתתו הייתה מוטלת על כל תושבי העיירה. מאז ומתמיד היה מחפש המושל להתנכל ליהודים בעיירה, בכל פעם בתואנות שווא כאלו ואחרות. יהודי העיירה רעדו ממנו כעלה נידף. מצודתו הייתה פרושה על העיירה כולה, ואוי לאותו אדם שהעז להטיל דופי במרותו, או לנקוף אצבע ללא רשותו. המושל עשה בתושבי העיירה כבתוך שלו.

בוקר שגרתי היה באותו היום. אף אחד לא העלה בדעתו איזו התרחשות מסעירה עתידה להתרחש בעיירה בעוד זמן קצר. התרחשות שהותירה את תושבי העיירה כולה בפיות פעורים מתדהמה רבתי.

באותו בוקר ישוב היה סבך על יד דוכן המלמדים. ראשו ורובו שקוע בביאור דברי התוספות שנסבו על דף הגמרא. הוא היטיב להסביר לתלמידיו היקרים בשפה קולחת ורהוטה את דברי התוספות. כולו היה תפוס בהגיגי מחשבה. הוא ריתק אליו את כל הילדים שהאזינו לדברי מלמדם האהוב רוב קשב.

לפתע, מבלי כל התראה מוקדמת נפתחה דלת החדר ברעש. מושל העיירה התפרץ פנימה, מלווה במספר חיילים ששילחו מבטים מאיימים לעבר הילדים. הילדים שהבינו היטב את ההשלכות של ביקור פתע זה - נפוצו לכל רוח. זריזים שבהם רצו חיש מהר אל הדלת וביקשו לברוח.

אך שם המתינו להם החיילים שעמדו על מפתן הדלת כחומה בצורה בפני הילדים האומללים שפניהם המבוהלות הסגירו את תחושות ליבם. הפחד העז לפת אותם בעוצמה אדירה.

המושל ניגש אל אחד הילדים, תוך שהוא מתעלם לחלוטין מהמלמד, והחל לגרור בכוח את התלמיד שבעט ברגליו והכה בידיו לכל עבר, מנסה להילחם בכוחותיו הדלים במושל החסון. פניו האומללות של הילד היו שטופות בדמעות רותחות, צמרמורת עזה הרעידה אותו. הבן הבין היטב שאם יילקח על ידי המושל יאבד את כל חייו.

לפתע התרומם סבך מלא קומתו מעל דוכן ה"מלמדים". כהרף עין ניגש אל המושל וללא כל אומר סטר לו סטירה אדירה על לחיו.

בן רגע הרפה המושל את אחיזתו מן הילד. ידיו נשמטו והידלדלו. הוא היה נבוך כולו נתון בהלם אדיר, מבלי יכולת לעכל כלל אשר קרה לו. הוא - המלמד היהודי מחטיף לו לעיני כל סטירת לחי מצלצלת!

המושל התנדנד על מקומו כמה רגעים. לחיו בוערת כאש וכולו נבוך ומשתומם. מבלי משים התחיל לפסוע לאחוריו. פתאום פרץ בריצה בהולה לעבר הפתח והחיילים בעקבותיו. כאחוזי אמוק.

המעשה התפרסם חיש בכל חוצות העיירה והפך לשיחת היום. כולם הללו את סבך על מעשהו הנועז ולא חדלו מלספר על תגובתו הבלתי שפויה של המושל.

"כיצד הרהבת עוז בנפשך לכבד את המושל בסטירה עזה ומצלצלת לעיני כולם?" כיתרו בני העיירה את סבך, "כיצד לא חששת מפני תגובתו הקשה העלולה לעלות לך במחיר חיך" שאלו אותו.

ארשת של תימהון מעורבת בפליאה עלתה על פניו של המלמד הנועז. "אינני מבין כלל מה רצה המושל. יושבים אנו באמצע השיעור ומוגיעים את מוחנו בדבריו של תוספות מוקשה ודווקא באותה העת מוצא לו המושל פנאי להתפרץ לחדר ולחולל מהומות?! וכי מה רציתם, שאתן לו להפריע באמצע השיעור ואני אשאר על מקומי בשלווה ואטמון את ידי בכיסי? לא יכולתי לשתוק מול ביטול תורה נורא כזה. ניגשתי אליו והחטפתי לו ללא

כל עוררין סטירה הגונה על פניו, למען ידע מכאן ולהבא, שבאמצע השיעור - יהיה אשר יהיה - לא מפריעים בשום פנים ואופן."

רבי ברוך בער סיים את סיפורו כאשר צל של חיוך מרפרף בין שפתיו, "רואה הנך איזו אהבת תורה בערה בעצמותיו של סבך" פנה אל דוד, "סבך היה איש של תורה, שלא יכול היה לסבול כל הפרעה בלימוד. אהבת התורה הייתה נטועה בליבו ללא גבול. ועתה, עם כניסתך לישיבה בשעה טובה, בטוחני שדמותו של סבך הגדול לא תמוש מנגד עיניך, ואהבתו לתורה הקדושה תהיה נר לרגליך ותבער בלבך בשלהבת אש קודש לנצח.

***

כדור חוזר הוא בעולם

מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א

סיפור מיוחד לחג השבועות.

בורו-פארק ברוקלין. ניו-יורק. אייר תשמ"ד.

קרני השמש מצאו את התריס מוגף בפניהם אותו בוקר. שרולי החרוץ מקבל כל בוקר את פניהם בחיוך עליו ותריס מורם. כעת היה החדר שרוי עדיין באפלולית ושלווה נעימה. הוא דווקא אוהב ללכת לחיידר, ותמיד יהיה מראשוני הילדים העולים על האוטובוס הצהוב. אבל היום לפני הצהריים יש לו ביקור אצל רופא שיניים לטיפול נרחב. הוא לא רצה ללכת, ואמא הבטיחה לו כי אם יהיה ילד טוב וילך אל הרופא המפחיד הזה בלי לעשות בעיות, יזכה ביום חופש ולא יצטרך ללכת לחיידר להמשך היום. איזה ילד בן עשר לא יעוט על המציאה של יום חופשי מלימודים?

ושרולי לוגם את החופשה בהנאה. מתהפך בניחותא מצד אל צד, ישן עוד שעה ואינו מגלה רצון לקום עד שאמא נכנסת לחדר ומזרזת אותו, "שרולי, אפילו אם לא הולכים לחיידר, אבל להתפלל צריך".

הוא קם ומתלבש בחדוה. הסוודר החדש שאבא הביא לו מאוסטרליה המתין לו. לבש אותו בעינים נוצצות. יום יפה היום לאחר כמה ימים גשומים. בחוץ אמנם קריר למדי, אבל העיקר שהעננים השחורים פינו את מקומם לתכלת השמים. גם זכרונו המעצבן של המקדח המטרטר, העתיד לכרסם בעוד שעה קלה בין שיניו, אינו מצליח לקלקל לו את מצב הרוח. יש משהו אחר שעתידי לקרות באותו יום ואילו שרולי היה יודע אותו, מצב רוחו היה מתקלקל לאלתר. אבל למזלו הטוב הוא אינו יודע את העתידות, ולכן הוא רץ לבית הכנסת בשמחה ופיאותיו המסולסלות השחורות מקפצות בחינניות יהודית לצידי ראשו. כיפת הסמט השחורה והמבריקה מונחת כדבעי על ראשו. הוא מתפלל בהתלהבות, בשמחת ילדים טהורה.

*

בוסטון. מאסס. אלול תשי"ד.

יהודית קלינברג עשתה את כל המסלול המקובל כמו כל בת אמריקאית בוסטונית במשפחה חרדית ממוצעת, מאז נולדה באמצע חודש אלול תשי"ט. לימודים בבית ספר המקומי לבנות והסמינר. לאחר שסיימה את חוק לימודיה נישאה לבן ישיבה מצטיין, הרב אביעזר בוקמן, והזוג הצעיר החל מבסס

את חייו בעיר.

אין לדעת איך, אבל בתוך תוכם של בני הזוג בוקמן התרקמה כמיהה לארץ חמדת אבות. תחילה לא דברו על כך אלא רק חשבו, אחר כך התחילו הרעיונות ללבוש כסות של מילים ונעשו לרצון חזק. הם היו ממש זוג צעיר בתחילת הדרך, עם שני ילדים קטנים, כשמימשו את הרצון והפכו אותו למעשה. יום אחד עלו לארץ ישראל והשתקעו בירושלים. הבעל הלך ללמוד בכלל אברכים, האשה עבדה כמתרגמת במשרד של ישיבה.

אבל ארץ ישראל נקנית ביסורים. אביעזר ויהודית בוקמן לא העלו על הדעת את הקשיים שהמגורים הנכספים בארץ ישראל יכולים לתבוע מהם. הם נחלו אכזבה אחר אכזבה. הכולל של אביעזר נסגר, משרד הישיבה מצא מתרגמת מעולה יותר מיהודית, ופיטר אותה ללא סנטימנטים מיוחדים. הם נאחזו בציפורנים כדי לשרוד והרגישו איך הציפורנים נשברות.

לאחר נסיון כושל בן שנתיים לגור בארץ ישראל, בירושלים. עלו בני הזוג בוקמן על מטוס בדרכם חזרה לארה"ב. הם היו מדוכדכים וספוגים בהרגשה מתסכלת, כאילו לא זכו לגור בארץ ישראל כיון שלא היו ראויים אליה. עיניהם דמעו כשראו את הקרקע נשמטת מתחת רגליהם והמטוס אוסף גובה. מבטיהם העורגים ליטפו את רצועת החוף המתקטנת משניה לשניה. הגלים נשברו על החול הצהבהב והותירו שובל של קצף לבן נמוג. "כך היתה ישיבתנו בארץ ישראל" התייפחה יהודית והצביעה לעבר הגלים הקטנטנים. "כקצף על פני המים. באנו, היינו, ונעלמנו. לא הותרנו שום רושם. ארץ ישראל לא רצתה בנו".

אביעזר התקשה לענות. גוש דמעות חנק את גרונו. ההווה לא היה זוהר במיוחד. גם הוא לא הצליח בעבר באמריקה מכורתו, ונשא חלום לגור בארץ אבותינו. החלום נכזב. האם העתיד יהיה מוצלח יותר?

*

בורו-פארק ברוקלין. ניו-יורק. אייר תשמ"ד.

הטיפול הממושך על כורסת רופא השיניים הסתיים בהצלחה. שרולי ירד מהכסא והלך עם אמא הביתה. בבית חיכה לו אחיו הגדול אברהם משה.

"אברהם משה, מה אתה עושה בבית, למה אתה לא בחיידר?"

"אני לא מרגיש טוב, כואבת לי הבטן, ואתה?"

"חזרתי מרופא שיניים".

"נהדר, רוצה לשחק בכדור?"

"בטח".

הם שיחקו ב'מסירות'. משפחת דורפר גרה בקומה ראשונה, ממש 'על הכביש'. שרולי עמד בחצר הבנין מול הבית. אחיו אברהם משה עמד בסלון ופתח את החלון הגדול לרווחה. הוא זרק את הכדור לעבר הרחוב. שרולי תפס זרק פנימה. המשחק התחיל. הם היו שקועים בו עד כלות, כדרכם של ילדים. זו היתה שעת אחר צהרים רגועה. שכונת בורו-פארק הסואנת, היתה שלוה ושקטה כעת.

רוב הגברים היו בעבודה או בלימודים. הילדים בת"תים.

שרולי ואברהם משה שיחקו ב'מסירות' בלהט, שוכחים כליל מעולם ומלואו. מדי פעם התעופף הכדור אל המדרכה ממול ושרולי חצה בריצה את הכביש כדי להביא את הכדור.

ברחוב עברו שני אנשים חשובים, האדמו"ר רבי יעקב יוסף וייס מספינקא וצוק"ל מלווה בבנו יבלח"א האדמו"ר רבי נפתלי צבי שליט"א מספינקא ארזה"ב. (הרבי מספינקא וצ"ל שהתגורר כידוע ברחוב דונלו בבני-ברק, היה נוסע מדי פעם למעונו הקודם בארזה"ב ושוהה שם תקופות מסוימות).

הרבי הכיר היטב את שרולי, בנם של שכניו משפחת דורפר, שהיה בן בית אצלו וחביב עליו מאד. הוא הביט בדאגה בילד המקפץ ומתרוצץ וחוצה את הכביש בריצה, וליטפו על הלחי בחיבה. "שרולי, תיזהר מהכביש, נסעות כאן הרבה מכוניות, זה יכול להיות מסוכן. אל תרד לכביש".

הילד נענע ראשו בדרך ארץ והמתין שתי דקות. כאשר האדמו"ר ובנו נעלמו מטווח הראיה התחדש המשחק. שרולי השליך את הכדור לבין זרועותיו הפרושות של אברהם משה.

האחים המשיכו לשחק עוד ועוד. צוחקים בחדווה וקוראים קריאות זירון ועידוד אח לעבר אחיו.

ואז זה קרה.

אברהם משה זרק את הכדור חזק מדי. הכדור עף מעל ידי המושטות של שרולי והתגלגל הישר על הכביש הרחב. שרולי לא חשב כלל והתפרץ אל הכביש מבין שתי מכוניות חונות.

שברולט ארוכה ורחבה עשתה את דרכה במהירות לאורך הרחוב. הנהגת לא הבחינה בילד המזנק לכביש והמשיכה לנסוע בדהרה. השברולט פגעה בחזיתתה בילד בן העשר והטיחה אותו לכביש במלוא העוצמה של שתי הטונות שלה ושלדתה הכבדה. שרולי איבד מיד את ההכרה. נפל על הכביש ונגרר מתחת למכונית מרחק של שמונים וחמישה פייט (רגל, כשלושים מטר).

אברהם משה דורפר ראה בעינים קמות את אחיו נזרק על הכביש ונעלם מתחת לשברולט. הוא ניתר באויר כמעט עד התקרה ופרץ בשאגת אימים ספונטנית "רבנו של עולם, אנא אל תיקח לנו את שרולי".

אמם של השניים שמעה את הצרחה המזעזעת של בנה והגיעה בריצה בהולה אל הסלון. "מה קרה?" שאלה בנשימה טרופה.

אברהם משה עמד רגע כמשותק. פניו לבנות כסיד. אחר הצביע לעבר הכביש ופרץ בבכי נורא. "שם, שם, קאר דרס את שרולי".

*

שרשרת של ניסים נעשתה לשרולי באותו רגע. חסדי ההשגחה שהאירה פניה ושלחה את ידה הרחומה כביכול לשמור על חייו של ילד רך מתחת לגלגלים. הנס הראשון שהמכונית לא נסעה מהר יותר. כי אז האירוע כולו היה מסתיים אחרת רח"ל. הנס השני, שפגיעת המתכת החזקה בראשו לא נטלה את חייו. הנס השלישי שאותו לא הצליחו בוחני התנועה של משטרת ניו יורק להבין. כיצד לא עלו הגלגלים על הרגליים. המכונית גררה את הילד על הכביש ואמנם ריטשה את ידיו ורגליו, אבל למרבה הפליאה כאילו פסק הגלגל האחורי להסתובב ולא עלה על רגליו של הילד. מתוך העלפון

האופף אותו, חדרה אל מוחו תחושת הכאב הנוראה של רגליו הנמחצות. הוא התעורר לשניה אחת וצרח, "תורידו לי את הגלגלים מהרגליים".

ומיד חזר ואיבד את הכרתו.

הנס הרביעי עתיד היה להתרחש מיד, כאשר אחד מהעוברים ושבים ברחוב שהבחין בתאונה, זינק במהירות לעבר המכונית ועצר את הנהגת בצעקה מחרישה:

"סטופ, סטופ, את דורסת ילד!".

הנהגת בלמה מיד. האיש גחן מתחת למכונית וראה את הילד המדמם שרוע בין הגלגלים כאשר הגלגלים דוחפים את הרגליים הצידה. (אבל לא מונחים עליהם כאמור), בכוחות על אנשיים שננסכו בו לרגע אחד קצר הרים האיש את קדמת המכונית לאויר, החזיק אותה כך בידו האחת, (משקל אלפיים ק"ג!) ובידו השניה חילץ את שרולי.

דקה לאחר מכן כבר הגיעו מתנדבי "הצלה" ואמבולנס. הם העניקו לילד טיפול ראשוני, וגזרו במספריים את שרולי הסוודר כדי לטפל בידיו המרוטשות. הילד התעורר לשבריר שניה ופרץ בצווחה נוקבת, "אל תקלקלו לי את הסוודר החדש, אבא הביא לי אותו מאוסטרליה".

והתעלף שוב.

האמבולנס פינה את הילד הפצוע לעבר בית החולים הקרוב "מיימונידיס". עדי ראייה סיפרו את החדשות הסוערות על התאונה לכל מי שעבר, ועד מהרה ידעה כל השכונה, כי שרולי דורפר פצוע קשה ונמצא במצב קריטי.

זה היה רחוק מהאמת כמטחוי קשת. שרולי אמנם נפצע ונחבט. ראשו התנפח כמו בלון, ידיו ורגליו היו ממש קרועות. אך סידרת צילומי רנטגן שנערכה לו בכל חלקי גופו, קבעה כי אין שברים בגולגולת או בגפיים, אין פציעות וחבלות פנימיות, לא היו שטפי דם פנימיים. עיקר העיקרים, הוא חזר להכרה מלאה מיד כשהובא לבית החולים, זיהה את בני משפחתו ושוחח עמם. הוא נחנט מתחת לקילומטרים של תחבושות, אבל הרופאים היו מעודדים מאד מן הבדיקות.

"גברת דורפר" בישרו לאמו, "לבן שלך היה נס גדול, בסך הכל הוא פצוע קל. זה יכול היה להסתיים לגמרי אחרת. שברולט כבדה כזו וחבטה חזקה בראש... ה' אוהב אתכם".

אביו של שרולי החזק ממקום עבודתו מיד לאחר התאונה, והגיע ישירות לבית החולים כשלבן מפרפר בחשש. אך כשנכנס למחלקה, נשם לרווחה. הוא מצא את בנו מצוי בהכרה מלאה ומשוחח. בלב קל הלך לאחד מבתי הכנסת בשכונה להתפלל מנחה. עשרות עינים ננעצו בו. כשהתפלל שמונה-עשרה שמע התלחשויות בלתי פוסקות מאחורי גבו.

"מסכן, הוא חי באשליה שהבן שלו יחיה. מסכן ואומלל. הבן שלו נמצא 'על הדקות'. חצי גוסס".

בשכונה נפוצו שמועות זועזעות. שרולי איבד אברים פנימיים, היו שאמרו כליה, היו שאמרו ריאה. "המכונית פשוט 'מרחזה' אותו על הכביש וריסקה אותו מבפנים" הסבירו יודעי דבר.

צא וראה כוחה של שמועה. לולי הגיע האבא דורפר בעצמו מבית החולים, כי אז היה עלול למות רק מהלחשושים שהתנהלו בטווח שמיעתו. אלא שמשמים חסו עליו. ואפילו שידע את האמת כי

אין נשקפת סכנת חיים לבנו, אלא שיזדקק לתקופת החלמה ממושכת, תחילה בבית החולים ואחר כך בבית, מכל מקום נתקף כמה פעמים במחשבות מפוחדות, מי יודע, אולי הם יודעים משהו שהוא לא יודע... ואולי, מוקדם מדי כדי לקבוע שהכל בסדר. שמענו כבר על מקרים שבתחילה נראו קלים, ופתאום הסתבכו והתדרדרו. כבר היה לעולמים.

בשארית כוחותיו הדף את כל ההרהורים ועשה מאמץ ניכר לכוון בתפילתו ולהתעלם מגל הלחישות. התפלל לבוראו מעומק לבו שישלח רפואה שלמה מן השמים לבנו.

*

שיש לי מזל רע אני כבר יודעת, אבל שהוא עד כדי כך רע?!

יהודית בוקמן היתה המומה ושבורה כחוס. רק לפני כמה חודשים חזרה עם בעלה לניו-יורק, מחוסר ברירה. החלו מבססים מחדש את חייהם שלפני העלייה. הכל עולה להם בקשיים. החיים אינם קלים, אבל מאז חזרו לארצות הברית נעשו קשים שבעתיים. כמו נגזרה עליהם גזירת כף הקלע. ארץ ישראל לא האירה להם פנים. גם אמריקה לא ששה לקבל בזרועות פשוטות את בניה החוזרים.

בשעת אחר הצהרים, נהגה יהודית בשברולט השחורה שלה. מכונית אמריקאית כהלכות הימים ההם. ארוכה מאד ורחבה, כבדה ומסיבית. היא חצתה ביעף את הרחובות בשכונת בורו-פארק, כאשר פתאום זינק אברך עבדקן אל הכביש וצרח לעברה כמטורף "סטופ, סטופ. את דורסת ילד!".

בכל כוחה לחצה על דוושת הבלם ועצרה את המכונית בחריקת צמיגים נוראה, אופיינית למקרי תאונות דרכים. בחלומה השחור ביותר לא חלמה שאי פעם תהיה מעורבת בתאונת דרכים. היא יהודית בוקמן, שמעולם לא פגעה לרעה בזבוב, תדרוס ילד. ועוד איזה ילד! ילד חרדי, מסולסל פאות, בן לאחת המשפחות הטובות ביותר בשכונה. בסדרת פעולות מיכניות נהגה את המכונית אחורנית, כשהיא מסייעת בכך לאותו אברך לחלץ את הילד הדרוס מתחת לאוטו. כיבתה את המנוע והביטה בזוועה כיצד כוחות ההצלה וצוותי החירום מבית החולים מסתערים על הילד המרוסק. מעולם לא היו לה כוחות הנפש לשמוע על תאונות דרכים שאחרים היו מעורבים בהן, לעמוד ולראות את תוצאות הנהיגה שלה? הילד היה פצוע קשה, היתה בטוחה. הוא היה מרוח בדם מכל עבריו. היא חששה שכבר איננו בחיים. ענתה כרובוט לשאלות השוטרים ומלמלה בשפתיים קפואות את כל פרטיה האישיים.

"את משוחררת הביתה" אמרו לה בסופה של בדיקה וחקירה. "עוד תיקראי להמשך עדות, אבל כבר עכשיו ברור כי אינך אשמה בתאונה. הילד הוא שהתפרץ לכביש".

בעלה החזיר אותה הביתה. היא רעדה בכל גופה ולא היתה מסוגלת לעשות כלום. ההגדרה החוקית "את לא אשמה" לא הקלה מעל מצפונה כהוא זה את רגש האשמה הכבד. היא דרסה ילד! אמנם מאוחר יותר נודע לה שהוא חי, תודה לקל, אבל בד בבד עם זאת גונבו לאחזניה השמועות המצמררות אודות הפציעה הקשה. הריאות נהרסו, הכליות נפגעו. הוא יהיה נכה לכל החיים!

היא הסתובבה כמטורפת בבית ולא היתה מסוגלת ללכת לעבודה. "מה עשיתי" חזרה ובכתה, "מה עשיתי".

אביעזר בעלה התענין ללא הרף בשלומו של הילד, וכך נודע לו שהמצב הרבה פחות חמור ממה

שסברו תחילה. "הוא מסווג כפצוע קל" אמר לה בהקלה. אבל יהודית לא נרגעה. הספק שמא הפכה את הילד לבעל מום, לנכה לכל ימי חייו, עתיד לרדוף אחריה כסיוט שחור שנים רבות. היא לא הצליחה לאזור עוז וללכת לבקר את הילד בבית החולים. אינני יכולה להישיר מבט לעיניו, לעיני הוריו. אני לא מסוגלת. טענה באחזני בעלה כשניסה לשדל אותה שתתגבר על העכבות הנפשיות שלה.

*

שרולי שכב בבית החולים, ראשו, ידיו ורגליו עטופים בתחבושות. הוא סבל מכאבים חזקים בכל חלקי גופו, אך את מחשבותיו של הילד הפצוע העסיק ענין אחר, כבד משקל. "אני רוצה להיות בחג השבועות בבית" קונן ללא הרף.

הוא החל לבכות עוד באותו לילה, לאחר התאונה, כאשר שמע את הרופאים אומרים להוריו שאינם יודעים כמה זמן יצטרך לשהות בבית החולים. הם דברו על ניתוחים פלסטיים, לשיקום רקמת הבשר והעור בגפיים שנפגעו קשות בתאונה. הכאבים שסבל מידי ורגליו הפצועות היו חזקים מאד, אך הבכי היה בגלל סיבה אחרת. "אני רוצה להשתחרר עד שבועות!"

אשתקד, בחג השבועות של שנת תשמ"ג, היה שרולי ילד בן תשע ואביו לא הרשה לו להיות בבית הכנסת כל הלילה, כמו הילדים הגדולים, שישבו ולמדו תורה כל הלילה ואמרו 'תיקון ליל שבועות'. שרולי עזב את בית הכנסת בפנים חמוצות, ולא חדל מלהפציר באביו שירשה לו להישאר במקום עוד שעה.

האבא, תלמיד חכם מופלג, לא יכול היה לראות בצערו של הילד והבטיחו נאמנה. "בשנה הבאה אי"ה, תוכל להיות ער כל הלילה ולהתפלל אתי תפילת שחרית בהנף החמה".

שמע שרולי את ההבטחה החגיגית והלך הביתה שמח וצודל.

כל השנה שמר הילד בלבו את זכר ההבטחה. המתין וחיכה לחג השבועות הנוכחי בו יוכל להיות ער כל הלילה, יחד עם הגדולים, ללמוד תורה ולומר "תיקון ליל שבועות", ולהתפלל כותיקין. פתאום נחתה עליו צרה צרורה של אקסידנט.

"מה אומר הילד?" שאלו הרופאים את האב.

הוא סיפר להם, על ליל שבועות של אשתקד ועל ההבטחה שנתן לבנו. אחד הרופאים התקרב למיטתו של שרולי ופלט שריקת התפעלות. "בוי, אני נהנה ממך. אנחנו נעשה כל מאמץ לשחרר אותך הביתה עד החג. אבל זה לא תלוי בנו כמובן, אלא בו" האגודל הצביע כלפי השמים. "אתה מצדך תשתדל לשתף פעולה, ונקודה לטוב".

ארבעה שבועות היה שרולי מאושפז בבית החולים. מטופל כהלכה, זוכה לביקורים של בני משפחתו, חבריו ורבותיו, זוכה להרבה פינוק ואהבה. רק הנהגת הפוגעת לא באה לבקרו, כאמור.

בערב חג שבועות היה הרחוב כמרקחה. שרולי דורפר חזר הביתה. הוא היה גיבור היום כשיצא מהרכב ודידה בקושי בעזרת הליכון מתכת שהפך מיידית לאטרקציה. זו היתה פעם ראשונה

שהשכנים ראו דבר כזה. ילד בן עשר הולך עם הליכון של סבתא!

שרולי היה מאושר. עיניו נצצו. הוא הוקף בעשרות בני משפחה, שכנים מכרים וחברים שבאו לחגוג אתו את שובו הביתה. הבית היה מקושט בכרזות צבעוניות "ברוך רופא חולים", בלונים גדולים, עוגות שוקולד ריחניות מעוטרות בסוכריות כסף שהרכיבו את המילים "חג שמח שרולי. רפואה שלמה".

באוויר ריחף גם ריחן הבלתי נמנע של חביתיות הגבינה, הבלניצ'ס האהובות ועוגות הגבינה למיניהן. שרולי עמד וספג את המראות והקולות. אך יותר מכל ריגשה אותו הסייעתא דשמיא לה זכה. בליל החג השתא יוכל ללכת לבית הכנסת וללמוד תורה כל הלילה...

*

עברו כמה שבועות נוספים. תהליך ההחלמה התקדם בקצב מהיר. שרולי כבר לא נזקק להליכון, הרגליים והידיים הפצועות החלימו כליל. הוא כבר שיחק עם חבריו וחזר לאיתנו מיום ליום. רק בכדור לא היה מסוגל לגעת. הטראומה עוד היתה צרובה בזכרונו.

בקיץ, כאשר הכל נוסעים להרי הקטסקילס אל ה'קונטריס' המפורסמים. היתה שם גם משפחת דורפר. מתווך מטעמה סידר למען הנהגת הדורסת מקום מיוחד ממנו תוכל לראות את שרולי ולהירגע. לראות איך הילד השתקם ויכול לרוץ ולקפוץ כמו כל ילד רגיל.

אבל היא שוב לא היתה מסוגלת לעשות את הצעד הזה. אפילו לראות את הילד מבלי שהוא יראה אותה, היה קשה ומעבר לכוחותיה. כמה ימים לפני כן נוכחה לראות באצילותה של משפחת דורפר. עת שהאבא דורפר רצה להגיש תביעת פיצויים על סכום מפולפל לחברת הביטוח שביטחה את השברולט הפוגעת. התברר כי יהודית בוקמן שלא היתה משופעת בפיננסים, לא ביטחה את הרכב כלל. הרב מדעברצין, הגאון רבי משה שטערן זצ"ל שאתו התייעץ האבא דורפר, הורה לו לא לתבוע את האשה לתביעת נזיקין. "בית המשפט ישית עליה הון רב, מאות אלפי דולרים, אותם תצטרך האומללה להוציא מארנקת הפרטי. כדאי לך לנהוג לפנים משורת הדין ולוותר לה".

והוא ויתר.

נפגעים רבים, קרבנות של תאונות דרכים, הפכו את התאונה למנוף כלכלי אדיר כאשר הגישו תביעות פיצויים על סכומים אגדיים, חכו. משפחת דורפר ויתרה. מתוך התחשבות ורגישות אין קץ במצבה הדחוק של משפחת בוקמן.

יהודית בוקמן לא התאוששה. הזכרון העיקר עליה וטרד את מנוחתה בימים ובעיקר בלילות. היא נרדפה על ידי סיטי חריקת בלמים חזקות מחרישות:

"סטופ, סטופ, את דורסת ילד!"

אמריקה חנקה אותה. כאן, על יבשת זו היא לקחה ילד מאושר ושמח והפכה אותו נכה לכל ימי חייו. נכון, הוא הבריא. רץ וקופץ ומשחק עם חבריו כרגיל. אבל מידי ספק לא תצא לעולם ועד. תמיד תחוש אשמה ותהיה רדופה על ידי הפחד שמא צדקו אותם רכלנים שכונתיים שידעו בידיעה ברורה, כי הילד נושא מום נסתר, תוצאה מאותה תאונה מצערת.

לאחר מחשבות ודיונים מעמיקים בינה לבין בעלה, החליטו בני הזוג לקום ולעשות מעשה.

לאחר חצי שנה של הפרק האמריקאי מספר 2 בתולדותיה, עשתה משפחת בוקמן שוב את דרכה לארץ ישראל, לפרק הארץ ישראלי מספר 2 שלה. הפעם בהחלטה נחושה להחזיק מעמד מול כל הקשיים, לשרוד ויהי מה.

*

שנה לאחר שחגג שרולי את בר המצוה, נסע לארץ ישראל ללמוד תורה בישיבה מפורסמת שבין כתליה צומחים בחורים למדנים ובקיאים בש"ס עם ראשונים. חמש שנים רצופות למד בשקידה ועשה חיל. עלה והתעלה עד שנעשה לאחד מבחירי הישיבה. בהגיעו לפרקו דברו בו נכבדות עם בת לאחת המשפחות המיוחסות, נכדה לאחד מגדולי הדור. בני משפחת הכלה ביררו על הבחור ושמעו עליו שבחים מפליגים. מישוהו גם הזכיר אגב אורחא את התאונה שהיתה לשרולי בילדותו, אבל הענין חלף כיתוש מזמזם ליד אחניהם של ההורים. זה היה לפני תשע שנים. הענין נראה זניח ושולי. לאחר כמה ימים הוכרז על השידוך. שרולי התארס.

בתקופה שבין האירוסין לחתונה, פגשה אם הכלה את אחד מחבריו של החתן, חבר ילדות שלו וקרוב משפחה שלה. שאלה אותו "ומה אתה אומר על החתן שלנו?"
החבר הילל וקילס את שרולי. תיארו כבחור יודע ש"ס, למדן מופלג, חריף מוח. בנשימה אחת הזכיר גם את התאונה הבלתי נשכחת שהיתה לשרולי כילד בן עשר.
"כן שמענו על כך", נפנפה המחוטנת בידה כמי שמגרש זבוב טורדני. "הבנו שלא היה שם כלום. סתם תאונה קלה".

"תאונה קלה" פרץ החבר בצחוק, "שרולי כמעט היה בעולם האמת".
"מה אתה מדבר?" נרעשה אם הכלה. "מה ידוע לך".

"הרבה מאד, הרי הייתי חברו הטוב ביותר" התרגש החבר. הוא סיפר על הפגיעה הקשה של השברולט בשרולי ולא הסתיר גם את הרכילות שנעשתה נחלתה של השכונה כולה, כי שרולי הוא בעל מום שבסתר.

פניה של אם הכלה אבדו את צבען. לרגע היתה בטוחה שבתה נפלה בפח. הם קנו חתול בשק. בכוחות לא לה התגברה על סערת רוחה, סיפרה על כך לבעלה ושקלה יחד אתו מה עושים. ההורים, שהיו כאמור מן המשפחות המיוחסות והנכבדות בקרב הציבור, החליטו להשליך יתבם על הבורא יתברך, שלא זימן להם חתן בעל מום. שונה היה המצב אילו פגשו את קרוב המשפחה בימי הבירורים של טרום האירוסין, ושומעים ממנו את הסיפור, כי אז ספק רב אם השידוך היה נעשה...

*

ירושלים עיר הקודש. סיון תשנ"ו.

שרולי יצא מהיכל הישיבה לעת צהרים. בראשו מתעופפות להן שיירי סברות שלובנו ונצרפו בכור המצרף של ההגיון הישיבתי בשעת סדר א'. הוא לומד בכולל אברכים המצוי בין כתלי היכל הישיבה ידועה בירושלים. לא אחת חשב כיצד מנווטת יד ההשגחה את הברואים בעולם ומכוונת אותם למקומות שלא היו עולים על דעתם. למשל הוא, בן למשפחה חרדית מבורו-פארק, לא היה חולם לגור בירושלים בעוד אחיו הנשואים כולם גרים ליד בית ההורים בבורו פארק. אבל זה בדיוק מה

שקרה. הוא התחתן עם בת למשפחה בירושלים, כבר נולדה לו בת בכורה, וכיון שעדיין לא נקנתה הדירה, הוא ואשתו והתינוקת מתגוררים בדירה שכורה בשכונה מרוחקת ממרכז העיר. מונית עצרה על ידו. ממנה יצא חבר טוב, אחד הבחורים מתלמידי הישיבה. הבחור היה שקוע ראשו ורובו בפלא טכנולוגי הנתון בידי. אחד הדגמים הראשונים של מחשב כף-יד. עיניו היו נעוצות במסך הדיגיטלי, ומנסות לקרוא משהו באותיות קטנות. שרולי חיך. "יצחקל, נעשית בן אדם חשוב. קנית לך מחשב אישי קטן וכבר לא נאה לך לומר שלום לידיד ותיק".

יצחקל הרים את עיניו. "שלום שרולי" חיך גם הוא. "לא קניתי את המחשב הזה, מצאתי אותו במונית. הנהג אמר לי שאין לו ראש להתעסק עם השבת-אבידה ומזכה אותי במצוה. אני מנסה להבין מה כתוב כאן, אולי אוכל לזהות את בעל המחשב לפי התוכן. אבל הכל כתוב באנגלית ואני לא מכיר את השפה הזו".

"אם כך, תן לי לקרוא. הרי אני אמריקאי" הגיב שרולי. "אנגלית היא שפת האם שלי".

החבר מסר לו את המחשב הקטן. שרולי פלט קריאת התפעלות. זה היה מכשיר יקר מאוד שלא ראו דוגמתו בארץ. מיוצר על ידי אחת החברות המובילות, וכמוהו היה רק לאנשים חשובים מאד, או לבעלי יכולת. עמד לרגע במקום מוצל תחת ענפיו המוריקים של עץ רחב פאות וניגש לעבודה. הוא גייס את הידע האישי שלו והחל מריץ את המסכים בזה אחר זה. רשימת שמות לפי אותיות הא"ב האנגלי עלתה לפניו. בעל המחשב הכניס למאגר את שמות כל בני משפחתו. אשתו וילדיו, חברים, מכרים ידידים. הכל היה רשום. חוץ משמו של בעל המחשב עצמו.

שרולי למד מן הרשימות כמה דברים: ראשית שבעל המחשב האבוד, הוא כנראה רופא שיניים. רק רופא שיניים יציין ליד שמו של כל בן ובת, יחד עם כל פרטיהם האישיים של ילדיו, גם פרט מקצועי כמו מספר השיניים של הבן, ואיזה סוג טיפול עברה כל שן. שנית, בעל המחשב וכל בני משפחתו, הם יהודים חרדים כנראה ומתגוררים בלוס-אנג'לס.

כשהרשימה התארכה עד מאד, אבל כל הכתובות הובילו עדיין ללוס-אנג'לס. לקח שרולי את המחשב הביתה, ושם תחת קורת גג מצלה ואחרי לגימת מים קרירים, ישב וניסה לפענח למי אבד המכשיר.

לאחר יגיעה ממושכת הצליח לגלות את שמו של בעל המחשב עצמו, כמו גם שתי כתובות של ידידים שלו בירושלים שהיו כלולים ברשימה בתוך המחשב. הוא טלפן אל הראשון והלה התנער מיד, "מדובר במכר ישן מאד. אין לי שום קשר אתו כיום".

נסיון נוסף לשם השני. משפחה בשכונת סנהדריה המורחבת בירושלים. אשה הרימה את השפופרת. הוא שאל אם הם מכירים רופא שיניים מלוס-אנג'לס בשם זה זה.

"מכירים מצוין, הוא ביקר אתמול אצלנו בבית" ענתה.

"והיכן הוא עכשיו?"

"נסע לצפון הארץ".

"הוא איבד מחשב קטן ויקר מאד. אם אתן לכם את המחשב תוכלו לדאוג שיגיע אליו?".
"מצוין" ענתה האשה, "הוא אמור להיות אורחנו בחג השבועות, כדאי שתביא לנו את האבדה מחר בערב החג".

התינוקת על זרועותיו של שרולי פרצה ביבבה של רעב הישר לתוך הטלפון. שרולי התנצל "אני צריך לחמם את הדייסה לבתי התינוקת". ומיהר לסיים את השיחה.
הוא נשם לרווחה. יגעת ומצאת - מצות השבת אבדה קיימת!

*

למחרת בשעת לפני צהרים נסע שרולי לשכונת סנהדריה המורחבת להשיב את האבדה. ללא קושי גילה את הכתובת. הוא טיפס לקומה השנייה.

על הדלת היתה דבוקה מראה קטנה, ועליה באותיות לבנות מעוצבות המילים "משפחת בוקמן".
השם העלה בו זכרון ישן ועמום. מנין הוא זוכר את השם בוקמן?
אשה בשנות הארבעים פתחה את הדלת. ניהוחות מתוקים של בלינצ'ס מיטגנים במחבת התאבכו בחלל הדירה ודלפו לחדר המדרגות, מגרים את נחיריו. מסר את המחשב היקר והסביר בחיוך נעים כיצד עלה בידו לאתר את שם בעל האבדה לפי תוכן הקבצים.
"ואיך אתה שולט באנגלית טובה כל כך?" התענינה בעלת הבית.
"אני אמריקאי מלידה". הסביר, "יליד שכונת בורו-פארק".
"איך אמרת, השם שלך".
"דורפר".

היא עפעפה פתאום. השתתקה לרגע ושאלה בקול שקט ומבוהל קמעא.
"יש לך קרבת משפחה עם שרולי דורפר מבורו-פארק? הילד שנפגע בתאונת הדרכים 'ההיא' לפני 12 שנים?"

הוא חייך במלוא פיו. "בודאי, זה אני בעצמי, היום לפני 12 שנים חזרתי הביתה מבית החולים מיימונידיס".

מה קרה לה. היא נראית כאילו עומדת להתעלף. פניה החווירו בן שניה. עיניה בולטות.
12 שנים ארוכות היא נרדפת על ידי סיוטי הלילה שלה. מצפונה מלקה אותה ללא הרף. ישנו ילד אחד בבורו-פארק, כיום הוא בעצם בחור מבוגר שלא מצליח למצוא בת זוג, כיון שכולם יודעים עליו שהוא נכה גמור, את אימללת את חייו ועשית ממנו 'קיייליקער'.

ובכן, הוא לא נמצא בבורו-פארק. הוא חי ופועל כאן בירושלים עיר הקודש. הוא איננו בחור מבוגר ונכה, אלא אברך צעיר וחסון, גבה קומה ובריא לגמרי.

ומעל הכל. אותו בכי של תינוקת ברקע בשיחת הטלפון של ליל אמש. "סליחה, עלי להאכיל את בתי התינוקת" התנגן הזכרון בראשה כצליל פעמונים ענוג.

כל חששותיה ופחדיה הכמוסים של כל השנים, והיו הרבה כאלה, התפוגגו כבמטה קסמים.

תודה לך אלוקים שאתה מסובב את העולם בחכמה נפלאה כזאת. יהודית בוקמן מברוקלין נקלעת שלא באשמתה לתאונה כדי להתנתק סופית מהגולה, ולגור תחת כנפי צל השכינה בארצנו הקדושה. רופא שיניים יהודי מלוס-אנג'לס שוכח מחשב יקר במונית, מזכה יהודי במצות השבת אבידה, כדי להשיב ליהודית בוקמן את שלוות הנפש האבודה שלה ולרפא את הפצע שבלבבה. בורא עולם הביא אותו אליה כדי שתוכל לראות במו עיניה את הילד בו חבטה במלוא העוצמה של שלדת השברולט הכבדה שלה לפני 12 שנה, ולהזכור כי ה' רופא חולים, מזמן ריפא את שרולי, רפואה שלמה. עשה אותו אבא בריא לילדה. ה' גם הראה לה בחוש שהיא יכולה להירגע ואין צורך להאמין לרכלנים. הם באמת אינם יודעים מה הם סחים!

שרולי ירד את המדרגות בשקט. מותיר אחריו את האשה פעורת פה ודמעות בעיניה. פתאום נזכר מהיכן הוא מכיר את השם בוקמן. לפי כל חוקי ההסתברות, זאת היא הנהגת שפגעה בו לפני 12 שנים וחודש. יהודיה תמימה וטובה שנקלעה בשוגג גמור למצב מעיק.

לא עמד לה הכוח לבוא ולראות אותו כל השנים האלו. רדופת בלהה היתה. אבל בורא עולם הרחמן, אינו משאיר מעגלים לא סגורים. יש נפש סובלת בירושלים. הוגדשה סאת סבלה. והוא משגר את שרולי לפתח ביתה כדי להזכיר לה שהכל הסתדר והפצע בלבה יכול להגליד סוף סוף. משחק המסירות של שני האחים בבורו-פארק הגיע אל קצו. הזכור עשה הקפה מלאה וסגר מעגל בן 12 שנים.

(תודה מיוחדת לידידי הטוב, "שרולי דורפר" עצמו שישב בביתי וסיפר לי את כל המעשה. לבקשתו טשטשתי כל פרט מזוהה. כיום הוא אברך תלמיד חכם מופלג ובעל משפחה ענפה בירושלים ת"ו).